MIHAIL SADOVEANU

OPERE

ACEASTĂ EDIȚIE APARE SUB
SUPRAVEGHEREA AUTORULUI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTĂ

MIHAIL SADOVEANU

OPERE

8

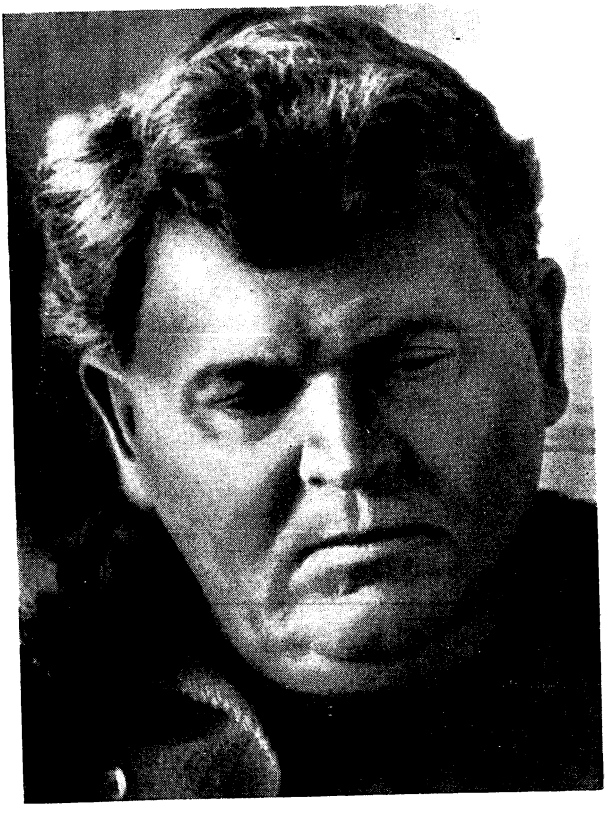
4005

Prof. Dr. PAVEL TUGUI

VENEA O MOARĂ PE SIRET • ȚARA DE DINCOLO DE NEGURĂ • HANU ANCUȚEI

EDITURA DE STAT PENTRU LITERATURĂ ȘI ARTA

Fotografie din anul 1925

VENEA O MOARĂ PE SIRET

1925

I

Se arată ce poate face un vînt care aduce nouri din necunoscut

In anul 1888, o secetă îndelungă, vreme de două luni, a uscat lanurile moşiei Buciumeni a boierului Alexandru Filoti şi a sărăcit toate ogoarele ţăranilor din cele nouă sate ale moşiei. Ardea văzduhul; nourii se arătau numai pe marginile zării. In trei sîmbete ieşise preotul cu icoanele la şipotele de sub deal, urmat de obşte. Se vede că era o mînie a lui Dumnezeu; toată lumea îşi luase nădejdea dinspre partea ploii. In imaşuri, vîntul stîrnea pulberi; fineţele sunau uscat şi trist; păpuşoaiele îşi răsuceau frunzele în arşiţă. Numai grîul boierului se alesese bun şi batozele mormăiau la girezi, în patru colţuri ale moşiei, împresurate de oameni cu obrazurile asudate şi negre de colb amestecat cu pleavă şi fum. Domnul Filip Nacovici, vechilul, toată ziua îşi purta trupul uriaş de la o arie la alta pe buiestraşul lui alb, şi, cum ajungea într-un loc, descăleca şi prindea să răcnească, zbîrlindu-şi mustăţile mari, gălbii şi scuturîndu-şi pe sus, ameninţătoare, mîna dreaptă împodobită c-un harapnic unsuros. Printre sudălmile lui grozave, pe care le arunca învălmăşit, cu obrazul roş şi cu ochii bulbucaţi, se alegea o vorbă

pe care o înmlădia într-un chip deosebit, cu respect şi grijă :

— Cuconaşu ! cuconaşu cheltuieşte, cuconaşu păgubeşte !

Oamenii, în zăduf, furnicau repeziţi în toate părţile de vătafi, snopii se perindau în zbor spre hapcă, şi-un muget neostoit îi acoperea pe toţi ca-ntr-o nebunie. Domnul Filip Nacovici încăleca, mai întorcea o dată capul şi ameninţa cu harapnicul, pe urmă se ducea în buiestru lin, iar printre oameni urma o destindere trudnică, şi-n negura plevii ochii aveau luciri bolnave. Sacale cu apă uncropită înaintau domol, trase de boi, pe drumeagurile crăpate ; căruţe cu murături — hrana oamenilor — veneau şi mai încet ; prin pîraie de nomol se tăiau în păpurişuri şi se chinuiau ţigani în durligi, ca să prindă «chişcari» pentru prînzul vreunui vătaf.

*

Pe după Sîntilie apoi s-a năruit asupra cuprinsului un vînt mare : a ţinut patru zile. Se zbăteau copacii, parcă voiau să se smulgă din pămînt. La cuconu Filip acasă, în dosul curţii boiereşti, veneau oamenii să se tînguie : că nu pot ara, că vîntul îi nebuneşte de cap şi-i usucă !

— Nu ştiu ce-a fi, cucoane *Cilipe,* dar dacă nici acu, după vîntoasa asta, n-a veni ploaia, apoi ne-am stîns de pe faţa pămîntului. Acu-i de *cherit :* merge plugu ca-n cremene. Domnu *premare* mînă după noi vătăjeii, da' dumnealui nu vrea să ştie de nacazu omului !

— Dă, bre, răspundea gros cuconu Filip ; aveţi datorii, şi-aista-i lucru boieresc, lucru sfînt, nu-l puteţi lăsa !

Oamenii gemeau încet:

— Vai de maica ce ne-o făcut! şi-şi plecau frunţile privind într-o parte.

La cucoana Aglaie, soţia vechilului, veneau neveste cu ouă şi cu găini slabe. Dumneaei avea un rîs ciudat şi o căutătură ascuţită:

— Da' ce-am să fac eu cu găinile, femeilor?

— Dă-ne ce ni-i da, noi n-avem cu ce le hrăni!

Cucoana Aglaie prindea a vorbi multe: întreba de una, de alta, despre cucoana preuteasă, despre cucoana învăţătorului, apoi rostea cu foarte mare mirare:

— De ce-a fi bătînd aşa vîntul?

— S-o spînzurat careva... ziceau femeile cu sfială şi, c-un zîmbet trist, aşteptau rostul cucoanei Aglaie asupra soartei *cobăilor* lor.

— Apoi eu ce să vă dau? striga dumneaei şi privea cu dispreţ găinile. Ştiu eu ce să vă dau? Ce am să fac cu ele?

— Mata le mai îngraşi şi le trimeţi la tîrg... îndrăznea una.

Cucoana Aglaie se făcea a nu auzi şi iar prindea să scoată strigăte de mirare, cu privire la găini şi la scumpetea banilor din ziua de azi.

Din zări, din cuibul furtunii, într-o dimineaţă au început a se ridica nouri negri. Veneau cu grăbire, treceau, iar veneau îmbulziţi; şi deodată lumina depărtărilor pieri. Începu să picure în pulberea fierbinte a drumului. In sat la Buciumeni, oamenii ieşeau afară din case, priveau văzduhul spre munte şi cereau ploaie făcîndu-şi cruce: «Dă, Doamne!»

Picuşurile conteniră. După jumătate de ceas porniră din nou, mai mărunte şi mai dese, apoi se opriră iar, ca după o osteneală. Pe urmă o lumină cenuşie

se întinse peste toate, norii coborîră spre pămînt, şi adevărata ploaie porni ca un şuvoi grăbit.

Zile şi nopţi a plouat; a plouat o săptămînă, două. Oamenii umblau pretutindeni veseli, călcînd fără să se uite prin mocirle. O zi apoi a contenit curgerea: soarele căta înapoi de la asfinţit, din munţi. «Se face vreme bună de-acu...» ziceau oamenii. Dar peste noapte prinse a turna cu găleata. Şi pe urmă ploaie lungă a miezului nopţii s-a întemeiat iar, fumurie, pornită pentru veşnicie parcă. Pîraie umflate s-au năpustit în ogoare. Păgubiţii se scărpinau în cap; ceilalţi îngînau cu filosofie: «Tot mai bine aşa decît secetă!»

Insfîrşit, după zile fierbinţi, cu văzduh plin de abur, cu alte ploi viforoase, vremea parcă s-a aşezat. Dar într-o miercuri de la mijlocul lui august s-a vestit în sat la Buciumeni că vine mare Siretul şi ia podul. Dacă ia apa podul, rămîne moşia boierească tăiată în două. Indată a ieşit domnul Iacobache, primarele, cu slujbaşii; şi Ghiţă, cel mai spătos şi mai de ispravă fecior boieresc, s-a crăcănat în capul satului, cu mînile-n şolduri, şi-a dat căciula pe ceafă şi a prins a striga cumplit, cum îi era obiceiul, de s-auzea pînă-n vale, peste zece hudiţi:

— Ascultaţi... oameni buni!... Vine apa mare şi ia podul! Ascultaţi... poruncă boierească: să iasă din fiecare uliţă cîte doi oameni!

— Iar a început să buciume Ghiţă în capul satului... ziceau gospodarii, pe cînd omul stăpînirii intra fudul în orînda boierească, la Bercu.

In ziua aceea, miercuri, pe la prînzişor, s-au strîns oamenii la pod. Peste noapte apa crescuse de mai bine de-un stînjen. Podul, pe cele patru şăici, de unde mai înainte sta covăţit în jos, acuma, săltat de apă, se

încordase în sus ca un arc şi plesnea din încheieturi în fiecare clipă, clătinat şi zguduit de năvala talazurilor. Moş Pahomie, podarul, întărise piedica la vîrtejul care ţinea odgonul, şi aştepta liniştit împrejurările. Era un moşneag uscat şi nalt, cu obrazul plin de crestături adînci făcute parcă cu dalta în piatră, cu ochii mici şi sfredelitori sub sprîncene roşcate.

Oamenii se rînduiră împrejurul lui, la soare. Căsuţa, aşezată pe dîmb nalt deasupra apelor, n-avea habar de înec. Vătăjelul Iordache Nastratin, care venise cu sătenii, începu vorba, lat şi-ndesat, privind într-o parte cu ochii lui alburii:

— Moş Pahomie, iaca m-o trimăs cuconu Cilip cu ajutor... Să nu cumva — zice — să se ducă podul, că ne rămîne moşia tăietă în două. Aşa a zis cuconu Cilip.

Podarul se uită la Nastratin lung, măsurîndu-l cît era de nalt, apoi avu o încreţitură de buze.

— Poate-aţi venit, măi, să vă puneţi împotriva Siretelui? strigă el, rînjind. Măi Nastratin, ia mai spune, bre, vorba lui cuconu Cilip! Mare comedie spune cuconu Cilip!

— Cuconu Cilip o poruncit aşa... că nu care cumva să se ducă podul, că ne rămîne moşia tăietă în două.

— Aha! vă rămîne moşia tăietă în două! Şi tu, măi Iordache, nu mai poţi de scîrbă!

Oamenii prinseră a rîde. Iordache începu să se scarpine în cap, ca să facă ceva, — şi zîmbea şi el, cu obrazu-i mare şi puhav înflorit de băutură.

— Vra să zică aţi venit să vedeţi cum se duce podul! strigă podarul către oameni.

— Am venit! ziceau oamenii veseli şi strîngîndu-se pe lîngă prispă.

Pahomie îşi scoase beşica de porc şi se puse să răsucească tutun într-un petec de pănuşă de păpuşoi.

Cea mai mare plăcere a podarului era să *beie* o ţigară de tutun şi să înţepe cu vorba pe unul şi pe altul.

— Apoi dă, bre, ce să fac şi eu? zicea el. Amu cu baba le-am sfîrşit pe toate. Zic eu una, ea tace; zic eu două, ea tace. Fac către dînsa: hăi!, ea nu se urneşte. O surzit şi ea, saraca, şi şede într-un cotlon. Îi zic: Fa Catrină, am să-mi aduc, măi, muiere tînără! — ea se uită la mine ca un huhurez. Apoi — zice — de-acu nu mai avem mult. Ne-om duce după feciori. Ş-apoi tace, se gheboşează în colţul ei şi oftează. Eu, dacă n-am cu cine vorbi, mă mai iau cu oamenii care vin pe-aici. Ia, ca să mai treacă vremea.

Podarul căzu pe gînduri, cu ochii la pod. Oamenii tăceau în jur şi priveau cum vine, năvalnic şi plin din mal în mal, Siretul cu ape gălbii. Şăicile săltau întruna şi podul gemea necontenit din încheieturi. În josul rîului lunca era înecată. Sălciile cele bătrîne pluteau pe apă ca nişte căpiţe şi soarele lucea în oglinda bălţii ca un cuibar de foc. Şi dincolo, în fund, pe culme, ca-ntr-o depărtată străinătate, se răsfirau satul şi curţile boiereşti într-o lumină dulce, peste ape line.

Oamenii sfătuiau domol.

Deodată podarul zvîrli capătul de ţigară. Se suci spre oameni. Întinse mîna arătînd la cela mal stîlpul de care era legat capătul odgonului. Apa-l cuprinsese pînă la jumătate şi-l bătea spumegînd.

— Iaca, acolo-i slăbăciunea... zise el cu linişte. De-acu se duce podul.

— Cum se poate! strigă Iordache Nastratin, holbînd ochii.

— De-acu ţi se rupe moşia în două! urmă bătrînul cu rîsu-i răutăcios.

— Apoi am adus oameni... ş-o poruncit cuconu Cilip...

— Măi băiete, oamenii au să se uite cum se duce podu, şi tu ai să le-ajuţi!

Cei din jur rîdeau. Cercă a rîde şi Nastratin şi se scărpină, după obicei, cu tărie la ceafă.

— Cunosc eu apa asta, grăi moş Pahomie, cum îmi cunosc baba. De treizeci de ani tot slujbă boierească fac. Ş-am mai auzit ca acuma podu scîrţîind şi plîngînd. De-aş avea atîtea mii de lei de cîte ori l-am auzit, m-aş face şi eu boier. Vine apa mare, face podu gheb; bat nahlapii în şarampoiul de dincolo pînă ce-l prăvale. Stau oamenii pe colea, umblă pe colo, răcnesc şi dau din mîni; Siretele îşi caută de treabă şi ia podul. Parcă ce-i poţi face? Trebuie să stăm şi să ne uităm. Nu-i cum vrem noi; îi cum vrea el.

Undele tulburi se frămîntau cu mînie la celălalt mal, săpau goluri care alergau rotitoare pe faţa rîului. Podul tremura în gemete ca o fiinţă, şăicile se cumpăneau în toate părţile. Odgonul slăbea, stîlpul de dincolo se pleca încet-încet; apa-l bătea furioasă, făcea grumaz, încordîndu-se şi izbind.

Oamenii se mişcau acuma cu neorînduială şi cu larmă, se strigau, porneau în lungul apei desculţi, cu cîngile pe care le găsiseră la casa podarului.

Pe sforul undelor, sfărîmături de grinzi soseau, amestecate cu gunoaie, cu sălcii smulse care pluteau rostogolindu-se fantastic. Între ele un viţel umflat, cu pîntecele în sus, cu picioarele întinse ţapăn. Grinzile se izbiră sunînd adînc în şăici, — şi deodată podul începu să pîrîie grozav: părea un ţipăt de disperare; crescu şi clocotul apei. Odgonul scăpătă din partea cealaltă. Urmă o năruire pripită de grinzi, de

lemne, de scînduri. Şăicile se hotărîră să pornească la Galaţi, prin mijlocul rîului, împresurate de sfărîmături. Partea ceastălaltă de pod rămase atîrnînd. Şi oamenii, cu cängile, făceau semne zadarnice şi comice spre flotila care se ducea...

— De-acu s-o sfîrşit ! grăi Pahomie. De întors s-or întoarce ele la loc, c-aşa li-i datina. Şi şerpele ista de odgon iar îl legăm de stîlp... Mare huiet ; cumplit lucru-i apa ! Numai baba mea, saraca, n-aude. Ea şede ca totdeauna în cotruţa ei. Poate să tragă şi cu tunu, că habar n-are !

Apa fura repede la vale şăicile şi sfărîmăturile podului. Oamenii le lăsară şi se întoarseră cătră podar. Moş Pahomie rînji la ei cu răutate.

— Iaca-i bun, vorbi el. Acu hai să mai stăm de vorbă, că tot e zi de lucru, şi ne-am luat de-o grijă. Ce mai zici, măi Nastratin ? Să-i spui lui conu Cilip ce ispravă ai făcut !

Balaurul Siretului mistuise podul la cotitură. Acum apa se alinase ; oamenii umblau de colo-colo fără rost şi Nastratin sta într-un colţ de prispă, uimit, cu ochii ţintă, cu capul puţin plecat înainte.

*

Un om porni spre sat ca să deie de ştire la primărie şi la curte. Iar în vremea asta, pe-aproape de amiază, de deasupra Siretului, de pe dealul cel mare al Halmului, porni un sunet de bucium prelung şi trist. Parcă curgea şi sunetul pe deasupra apei.

— Aista-i buciumul lui Vasile Brebu, zise podarul. Să ştiţi că s-o întîmplat ceva.

Oamenii se mişcară. Unii porniră în susul apei. Dar vremea era lină şi-mprejurul căsuţei ţîrîiau fericite rîndunelele.

Pe apă sosiră iarăşi, din locuri necunoscute, grinzi învălmăşite. O vreme curseră gunoaie fumurii. După aceea, deodată, oameni de la deal începură să se arate alergînd spre pod. Dădeau din mîni şi strigau:

— O casă!... Vine-o casă!

— Şi asta-i bună! grăi podarul. Apoi răcni: Unde-i?

— Vine-ncoace la vale! gîfîiau oamenii oprindu-se şi făcînd semne în urmă cu braţele.

— Iaca şi Vasile! zise cineva.

Vasile Brebu, pîndarul Halmului, cobora la Siret. Ieşise din cărarea zăvoiului şi oamenii îl priveau cum vine, nalt, cu privirea întunecată. In cap avea pălărie cît roata carului şi la şold glugă ciobănească. In dreapta purta baltag. Alămurile chimirului sticleau în soare. Venea repede, cu paşi mari.

Cînd se apropie, dădu bună-ziua şi se opri. Cercetă grămada de oameni şi-şi trecu mîna dreaptă prin mustaţa-i neagră.

— Am auzit buciumul... zise podarul. Tu ai strigat, fine Vasile?... Pentru casa ceea care aud că vine pe apă?

— Da, răspunse pîndarul Halmului. Am văzut-o de mult, dar nu înţelegeam ce-i. Am dat de veste pentru pod. Dar acu văd că podu l-o luat apa. Dacă n-o putem opri, are ea pe unde trece. Iaca, vine şi bădiţa Androne: să-l întrebăm şi pe dînsul. Eu zic să cercăm, poate-o putem opri.

Podarul avu rîsul lui de răutate:

— D-apoi cum, zise el. De ce-o trimes primarele nostru lumea asta aici? Ca să oprească lemnele şi hoiturile care-or veni pe apă.

Spre căsuţă urca din josul Siretului cel căruia pîndarul îi zisese «bădiţa». Era un om subţiratic, cu barba şi pletele cărunte. Purta sumăieş scurt, în cap avea pălărioară rotundă. Venea sprinten, pe obraz c-o lumină de bunătate. După dînsul alerga ca un mînz un nepoţel cu opincuţi nouă în picioare, cu ilic şi cu pălărioară care semăna cu a bătrînului.

— Noroc bun la toată lumea! rosti el oprindu-se şi punîndu-şi beţişorul dinainte.

Oamenii îi răspunseră din toate părţile.

— Iaca, fine Androne, începu cu linişte podarul; nu-i chip să am pace. Podul s-o dus, se chiamă că mi-am luat de-o grijă. Acum alta. Zice că vine o casă. A fi corabiia lui Noia.

— De asta ai buciumat tu, măi Vasile? întrebă Androne Brebu.

— De asta, răspunse pîndarul. Şi pe urmă m-am coborît încoace. Eu zic să cercăm s-o poprim aici: tot sîntem atîţia oameni.

Vorbele pîndarului fură deodată acoperite de larma oamenilor. Toţi strigau: Vine! Vine! Şi iar înălţară cîngi ameninţătoare împrăştiindu-se pe malul apei. Apoi tăcură, aşteptînd.

La cotul din susul rîului se arătase o clădire de bîrne. Sforul din mijloc o bătea într-o coastă şi-o întorna încet, împingînd-o spre malul înalt de încoace.

Cîteva glasuri mirate izbucniră:

— E-o moară! Iaca roata!

— Asta-i altă minune, rînji Pahomie. Faceţi-i semne să vie încoace. Amăgiţi-o cu nişte grăunţe.

— Vine la mal! răcneau cei cu căngile.

— Nu spun eu?

— Ba se-ntoarce iar în sfor... răspunse Androne.

Deodată îşi înălţă glasul schimbat:

— Măi oameni buni! asta-i moara lui Chirilă de la Cotu Iepii. E moară de pe moşia noastră. Iaca, şi Rusu-i în moară. A fi fiind cu dînsul şi fată-sa Aniţa. I-o furat apa în zori-de-ziuă...

Cei de pe mal încremeniseră uimiţi. Şi din moară porni deodată o trîmbiţare veselă de cucoş. Iordache Nastratin, vătăjelul, începu a rîde, apoi privi la Androne Brebu, scărpinîndu-se stînjenit la ceafă. Printr-o bagea de la podul morii, scosese un cap zbîrlit şi îngrozit morarul Chirilă. Striga ceva cu glas mare: i se vedea numai gura deschisă; murmurul apei îi înăbuşea chemările.

După cum spusese Androne Brebu, moara se întorcea iar spre mijlocul apei, parcă o trăgeau după ele grinzile care săltau ca nişte cai.

— Oameni buni! strigă Vasile pîndarul; la zăvoi o apropie şuvoiul de mal. S-o oprim acolo...

Podarului îi pierise zîmbetul de răutate. Acuma umbla şi el de colo-colo şi privea tulburat spre moară.

— Fine Androne, nu-i chip s-o lăsăm; acolo-i suflet de om!

— O prindem la zăvoi! strigă Androne.

Şi oamenii porniră după dînsul la vale. La malul jos, unii se dezbrăcară în pripă şi prinseră a înainta prin revărsarea liniştită. O luntre pluti deodată pe luciu. Pîndarul şi Androne o minau cu fereală împotriva cursului.

Moara trecuse de locul unde stătuse podul şi luneca domol spre luncă. Morarul urla neîntrerupt la ochiul podului. O clipă obrazul lui spăimîntat se trase

în întuneric şi ieşi la lumină un chip tînăr de femeie: cînd văzu pe cei doi oameni aproape, începu să rîdă.

Pîndarul înfipse cangea şi alătură luntrea.

Androne legă la talpă funia pregătită, apoi zvîrli capătul către oamenii intraţi în apă. Incordaţi şi trăgînd domol de pripon, bărbaţii goi şi păroşi aduceau clădirea de bîrne la zăvoi.

— Acu se chiamă că trageţi corabia la edec... zise bucuros Pahomie.

Moara se opri la marginea zăvoiului, se zgudui. Tălpile prinseră-n pămînt. Indată ieşi din ea morarul Chirilă, prăpădit încă de spaimă, însă teafăr, şi după el, ridicîndu-şi fustele, începu să păşească desculţă, prin apa pînă la glesne, Aniţa, fiică-sa. Era o muieruşcă albă, subţirică-n boi, cu mînile şi picioarele mici; ochii sub sprîncenele lungi aveau în ei ca o negură albastră. Din frica puhoiului, deodată-i înflorise faţa. Se rumenise şi se uita bucuroasă la gospodarii grămădiţi în preajma morii.

— Bre oameni buni, asta să fie fata Rusului? şopti cu mirare, la o parte, podarul. Măi, cum dracu s-o ales aşa mîndreţă dintr-un Chirilă slut şi beţiv?

— Apoi mă-sa o fost de-a noastre, moldovancă, lămuri un glas; şo fost mîndră fumeie.

Morarul da peste oameni, poticnindu-se buimac, cu gura căscată. Ajuns pe pămînt tare, se apucă de pletele zbîrlite şi începu să se vaicăre:

— Vai de capul meu şi de zilele mele, lume dragă! M-o trezit din somn un tunet. Am crezut că se dărîmă moara peste mine, am crezut c-o trăsnit... Fata sărise la icoane, ca s-aprindă lumînarea de la Paşti. Cînd mă desmeticesc eu, bag de samă ce se întîmplase. Apa rupsese pripoanele şi ne ducea la vale. Şi

copila asta se bocea ca după mort. De-acu capătul! ne mînîncă peştii, aşa am crezut!

Şi bătrînul rîdea bucuros, c-o gură mare fără dinţi, şi se uita cu dragoste la oamenii adunaţi. Aniţa tăcea, cu mînile subpuse, c-un zîmbet şters şi cu ochii departe, spre fantoma morţii.

— Fată hăi, zise Chirilă, ş-o păli peste umăr cu mîna, uită-te la sfîntul soare şi-ţi fă cruce. Am dat peste oameni de-a lui Dumnezeu ş-am scapat de prăpăd.

— Măi omule, întîmpină podarul, da' cum aţi venit pînă aici? Nu v-o văzut nimeni? nu s-o stîrnit lumea?

— Dă, eu ştiu? Apele revărsate; oamenii se uitau cine ştie de unde. Socoteau moara fără morar, ş-o lăsau să se ducă. Ş-am venit pîn-aici. Acu în moară tot cînta dracu cela de cucoş... şi eu îmi făceam cruce şi mă gîndeam că de-acu o ajuns şi pentru mine funia la par. Dacă nu erau oamenii iştia cu luntrea, tot nu scapam!...

Aniţa îşi întoarse ochii spre Androne Brebu şi spre pîndarul Halmului.

— Acu ce facem noi? zise ea deodată, privind ţintă pe pîndar.

Vasile nu se aştepta la întrebarea ei şi zîmbi auzindu-i glasul subţire. Androne Brebu răspunse rîzînd:

— Doar aicea nu sînteţi în codru, fată hăi. De foame n-aveţi să muriţi. De dormit aveţi unde dormi. Dumnezeu are grijă de paserile cerului, dar încă de două suflete de creştin! Şi vă aflaţi tot pe moşia boierească.

— Apoi dacă-i tot pe moşia boierească s-o isprăvit! răspunse împăcat Chirilă. Poate să vie o lume

să vadă. M-o luat Siretul şi m-o adus aici. Dacă m-o adus aici, ce să fac? Eu cu Siretul nu mă pot pune.

Îşi răstigni amîndouă mînile în laturi, ca şi cum voia să arate că el de acu nu mai are nici un amestec! S-a isprăvit!

Vasile Brebu pîndarul privea la Aniţa. Ea rîdea. Şi el simţi o înfiorare prin vine, o dorinţă de dragoste. Din umbra ochilor ei izvora ceva tulburător.

*

Bătrînul Chirilă, morarul, acuma mormăia cu mulţămire, adunase vreascuri şi-şi scotea scăpărătorile ca să înjghebe o leacă de foc de popas.

— De-acuma-i capătul, grăia el. Am răbdat şi m-am înfricoşat; o venit şi rîndul cucoşului. Destul mi-o cîntat la cap cît umbla moara pe apă. Şi dacă s-a afla un băitanaş sprinten, din toată sărăcia mea aş găsi de unde să-i dau s-aducă o leacă de băutură din tîrg, ca să cinstesc pe oamenii iştia pentru o facere de bine.

— La aşa ceva se găsesc tovarăşi, zise Pahomie. Am eu o garafă pîntecoasă: am cumpărat-o de la iarmaroc de la Folticeni în anul cînd l-au scos răii din scaun pe Cuza-Vodă...

S-a găsit îndată şi băitanaşul sprinten şi-a şi pornit la rateş cu garafa de pe vremea lui Cuza. Focul s-a luminat în capătul zăvoiului, o ţîră de foc pentru ţigări şi lulele, şi oamenii s-au cinchit în preajmă, sfătuind despre împrejurările zilei. Chirilă încă nu-şi venise în fire. Aşteptînd rachiul, i se rumenise nasul, şi tot clătina din cap cu uimire:

— Mare cumpănă, hee... ce socoţi dumneata, om bun şi lume dragă! Stau eu acolo cu moara mea de

nouă *ai* şi nu mi s-o tîmplat nimica. Ş-acu se vede cîtu-i de înşelătoare apa...

— Ca şerpele şi ca femeia, zise zîmbind Androne Brebu; precum scrie şi la carte.

— Aşa-aşa... îngînă bătrînul...

Aniţa rîdea, privind c-un început de înţelegere spre pîndarul Halmului.

— Măi om bun, urmă morarul cu chef de vorbă, eu nici nu mă aşteptam. Ş-aud odată: poac! şi haida! Ne ducem pe apă. Şi tot cînta cucoşul cela, bată-l mama cailor!...

Rîdea, cu gura-i mare, fără dinţi, şi povestea minunata întîmplare.

Deodată se opri. Oamenii se mişcară şi înălţară capetele. Suna pe şleah un huruit de trăsură. Îndată se arătă la capătul podului un cal sur, nalt şi slab, care trăgea o brişcă măruntă cu coşul împletit din nuieluşe vopsite roş. Un om cu pălărie cenuşie de pîslă, cu favorite lungi, negre, se uita în toate părţile, înălţat în trăsurică. Cînd întoarse ochii spre zăvoi şi văzu focul şi sfatul, coborî repede şi trăsurica o lăsă în drum, în sama calului sur.

— Cuconu Iacobache, primarele! strigă învălmăşit Nastratin.

— Feciorul dascalului Alecu... Dumnezeu să-l ierte pe dascalul Alecu! vorbi liniştit Androne Brebu, fără să se clintească din locul lui.

Oamenii se sculară în picioare. Cuconu Iacobache venea grabnic, îndesat şi gros, păşind larg şi dînd din mîni. Straiele-i nemţeşti păreau strîmte şi scurte şi la picioare şi la mînici. Cum se apropia, îşi grebla nervos favoritele la dreapta şi la stînga, şi pe obrazul lui negricios şi stricat de vărsat o mîndrie jignită îşi făcea loc. Se opri cu sprîncenele încrun-

tate, cu mînile la spate, şi-şi scoase burta rotundă înainte.

— Ce-i asta ? strigă el gros şi răguşit. Ce cată casa asta aici ?

Cîţiva oameni îşi trăseseră, moale, pălăriile din cap. Nimeni nu răspunse.

Primarele repezi înainte braţul drept, arătînd moara.

— Ce-i asta ? ha ? Asta nu era aici ! Dar podul unde-i ? Am trimes oameni să apere podul. Unde-i podul, ha ? Ce vă uitaţi cu gura cascată la mine ? Ce fel de vorbă-i asta ? V-aţi aşezat la taifas ? Şi lăsaţi apa să ieie podul ?

— Cucoane Iacobache, zise cu umilinţă podarul, s-avem iertare. Dac-o venit Siretele cu puterea, ce-aveam noi să-i facem podului ? Eu de ani mulţi sînt podar boieresc. Da' cînd vine apa mare, podul se duce, n-am ce-i face. Iar moara asta o venit pe apă, şi noi am tras-o la zăvoi. Iaca şi morarul : Chirilă, de la Cotu Iepii... Tot de pe moşia cuconaşului.

— Ce fel de vorbă-i asta ? vorbi primarele tot cu glas ridicat, însă cu mai multă gravitate şi cu sprînceana tot încruntată. Se duc poduri, vin mori ! Cum te chiamă ? se întoarse el spre morar.

— Să trăiţi, domnule primar, mă chiamă Chirilă.

— Cum Chirilă ? ce Chirilă ? Unde te trezeşti tu aici ? Ia-ţi căciula din cap cînd vorbeşti cu mine. Aşa. Ce-i cu moara ?

— O luat-o apa, domnule primar. Iaca, am venit cu dînsa eu şi cu fata.

— Da' tu ce stai acolo ? se îndreptă domnu Iacobache spre fată. Ce te uiţi într-o parte cînd vorbesc cu tine ? Aşa păziţi voi averea boierească ?

— Eu n-am nimic cu moara... îngînă Aniţa dînd din umeri şi ridicînd o clipă ochii spre domnu Iacobache.

— N-ai nimic? Da' tată-tu ce păzeşte? Am să-l vîr la başcă! Las' că aflu eu cum stau lucrurile, descurc eu iţele! Vă cunosc eu pe voi!

Chirilă înţepeni cu gura căscată, înfricoşat, cu ochii ţintă la primar. Oamenii tăceau. Primarele, pufnind pe nas, îşi duse iar mînile la spate şi se uită sever în juru-i.

Androne Brebu zise, fără să se clintească din locul lui:

— Domnule primar, degeaba te mînii dumneata... Vinovatului nu-i putem face nimic; nici la başcă nu-l putem închide.

Iacobache rămase o clipă uimit, clipind.

— Siretele, cucoane!... lămuri Pahomie, cu sfială.

Atunci autoritatea bătu cu piciorul în pămînt şi izbucni cu mînie spre Androne:

— Cum Siretele? Ce Siretele? Ce te-amesteci tu, măi, în vorbă? Ce mi te vîri, măi, în suflet totdeauna? Ţi-oi arăta eu ţie, măi Androne! Crezi tu că multă vreme ai să te poţi pune cu mine?

— Eu, cu dreptatea mea, merg oriunde... grăi Brebu, semeţit de prezenţa oamenilor şi de locul unde se afla. De ce să strigi dumneata şi să răcneşti degeaba, cînd vezi că nu-i nimica? Parcă dacă eşti slujbaş domnesc, trebuie să iei pe oameni în unghii?

— Te poftesc să nu fii obraznic! răcni Iacobache, cu ochii holbaţi. Cu tine am eu de regulat multe socoteli! Ţi-arăt eu ţie cine sînt! N-ai să mă înveţi tu pe mine, colţosule, ce am de făcut. Eu sînt primar, fac ce vreau, auzi tu?

— Apoi eu pe răposatul dascal tatăl dumnitale l-am cunoscut. Era om de-a noştri.

Ochii primarului se încruntară în sînge. Amintirea obînşiei lui îl izbi ca o palmă. Privi cu ură pe ţăran şi scrîşni o înjurătură cumplită. Sta gata să răcnească iar, ori să se repeadă, cînd oamenii se prăvăliră într-o parte bătuţi ca de un val. O trăsură cu doi cai murgi cotise la pod, şi venea în goană, urmată de un călăreţ pe un alergător alb.

— Cuconaşu! Cuconaşu! murmurau sătenii descoperindu-şi capetele.

Iacobache tuşi scurt de două ori, se pipăi la gît şi-şi încheie pripit un bumb de la surtuc, apoi îşi alătură picioarele milităreşte. Pe obraz i se întinse deodată un zîmbet ciudat. Parcă-i erau buzele unse cu undelemn.

Trăsura cu caii mungi se opri scurt în dreptul lui. Ţiganul de pe capră, grozav de gras, rămase neclintit ca o stană. Cuconul Filip sări de pe calu-i alb şi se apropie de scara boierească; făcu doi paşi şi primarele; se mişcară şi sătenii înainte; podarul şi Chirilă îşi făceau loc cu coatele în frunte.

Cîteva glasuri se ridicară:

— Sărut mîna, cuconaşule!

Primarele se ploconi cu smerenie înălţîndu-şi umerele, rostind răguşit:

— Cu adînc respect!

Din trăsura bogată, răsturnat pe perinile albastre, privea cu pleoapele strînse la cei dinainte-i boierul Alexandru Filoti-Buciumanu. Era un om care trecuse de patruzeci de ani, palid şi obosit. Barba rotundă, neagră, avea o încovoietură în sus, pe cînd nasul coroiat căta în jos; iar buzele subţiri, uşor răsfrînte, aveau un zîmbet fin, pierdut şi distrat. Purta o haină

largă, cenuşie, şi-n cap o şapcă rusească, cu cozoroc îngust.

— Bonjur ! bonjur ! zise el pe nas. Pe urmă îşi luă sama, clipind nervos din ochi : Buna ziua, oameni buni ! Ce s-a întîmplat, primarule ? Am auzit că podul s-a dus !

— Da, rosti primarele înclinîndu-se, cu pălăria în mînă. Am onoare să vă raportez, cuconaşule, că am cercetat imediat.

— Bine, bine ; de cercetat ce să cercetezi ? Asta văd şi eu : podul a fost luat de apă.

Cuconu Filip, lîngă scară, ţinîndu-şi calul de frîu, sta cu ochii aţintiţi la buzele stăpînului, gata în orice clipă să dea un răspuns, ori să sară pe cal, ori să îndeplinească oricare altă faptă. Obrazu-i buged, mare şi roş avea din cînd în cînd o tresărire de fulger în jurul ochiului drept.

In răstimpul de tăcere care urmă, crezu nimerită vremea Pahomie podarul să calce un pas înainte şi să strige cu glas mare :

— Înălţimea voastră ! daţi-mi voie să grăiesc şi eu !

Primarele şi vechilul se întoarseră deodată spre el ca şi cum ar fi descoperit o nelegiuire nemaipomenită.

— Ce este ? Vorbeşte ! zise încet şi cu nepăsare Filoti.

— Hai, spune ce ai de spus... şopti furiş primarul, apucînd de mînică pe moşneag.

— Înălţimea voastră ! strigă bătrînul. Eu de treizeci de ani stau la podul ista şi-l păzesc ca pe ochii din cap. Acu dac-o venit apa şi l-o luat, ce sîntem noi de vină ? Iaca, tot apa o adus şi moara înălţimii voastre de la Cotu Iepii.

— Care moară ?

Vechilul Filip interveni scurt, încet şi foarte respectuos :

— Cotul Iepii, hotar cu Roşcani... Moara într-adevăr o văd de faţă.

— A ! moara aceasta e adusă de Siret ? *Curioz* lucru ! îngînă boierul, şi obrazul palid i se lumină de zîmbet. Îndată zîmbiră, cu fericire, şi primarele şi vechilul, iar Chirilă, prinzînd inimă, se înfăţişă şi el înaintea scării boiereşti.

— Măria ta, eu îs moraru. Eu am venit cu moara pe Siret !

— Bine, Filipe, zise cu veselie boierul, dar asta e-o întîmplare nostimă ! Cum de n-am ştiut-o noi pînă acuma ?

Filip îşi pleca urechea spre boier, şi cu ochii privea ţintă, pieziş, parcă se gîndea adînc.

— Apoi, măria ta, grăi morarul, noi chiar acuma am picat ! Creştinii iştia ne-au tras la mal de vreun ceas de vreme. Stam în moară eu şi cu fata, cînta cucoşu şi ne ducea apa la Galaţi. Fa Aniţă, ia vină-ncoace, să te vadă măria sa...

Aniţa ieşi, cum se cuvenea, ruşinoasă, şi ochii boierului stăruiră asupra ei. Oamenii păstrau o tăcere atentă. Filoti deodată păru gînditor.

— Cuconaşule, ce ordin daţi ? întrebă vechilul, aţintind urechea.

— Cum ? Nici un ordin ! Să căutaţi să faceţi podul. Cum te chiamă ? întrebă el pe fata lui Chirilă.

— Aniţa, cuconaşule... şopti ea.

— O avut barbat... se amestecă şi Chirilă în vorbă; da' o fost un haidău, s-o dus în lumea lui.

— Vra să zică eşti văduvă? întrebă boierul zîmbind (şi obrazul vechilului fulgeră în jurul ochiului drept) ; apoi caută de te mărită, nu sta aşa...

Fata rîdea privind şi fugind cu ochii. Boierul se gîndea :

«Nu-i urîtă fata asta a morarului Chirilă... nu samănă deloc cu tatu-său...» Dar cum îi era obiceiul, gîndul şi-l murmură încet printre buze. Vechilul şi primarele părură foarte mulţămiţi de această constatare şi priviră şi ei veseli spre Aniţa.

Oamenii aşteptau : trebuia să mai fie vorba de pod, de moară; putea să mai fie vorba de holdă, de pămînt, de ploi, de şi ştiau ei bine că boierul nu se îngrijeşte de nimic, ci le lasă toate în sama vechilului.

Şi cuconul Filip şi Iacobache stăteau cu capetele aplecate pe umăr, dorind ordine, dar boierul căzuse pe gînduri.

— Intoarce, Dimachi ! zise el deodată către vizitiul cel gras.

Dimachi şfichiui delicat caii şi întoarse; vechilul se aruncă pe cal cu repeziciune; şi primarele căută din ochi pe vătăjelul Iordache Nastratin, îi făcu semn să vie după el şi se năpusti către brişca lui. Sări într-însa ; se căţără pe scăunaşul de dinapoi şi vătăjelul, şi calul sur se alătură în trap de buiestraşul lui Filip.

*

Călărind, cuconu Filip Nacovici îşi luase masca lui obişnuită de nepăsare şi lene. In brişca lui, primarele se gîndea îngrijat. Din cînd în cînd îşi încrunta sprîncenele şi pălea cu biciul în cal. Pe scăunaşul dindărăt, Nastratin sta cam într-o parte, sucit şi stînjenit.

— E colţos şi nesuferit! mormăi aţiţat primarele, îndesîndu-şi în piept favoritele.

— Porunciţi, cucoane Iacobache? tresări vătăjelul, înaintînd capul.

— Nu-i nimica, răspunse primarele. Ce vorbea Androne înainte de a veni eu?

— Nu vorbea nimica, cucoane Iacobache; ce să vorbească?

— De mine... aşa... nu zicea nimic?

Vătăjelul nu ştia ce să răspundă. Tăcu. Primarele-i întoarse o privire de minie.

— Atuncea de ce-mi stăteai acolo degeaba, ca un dobitoc?

— Stăteam şi eu acolo... după poruncă... răspunse vătăjelul. Mi-ai poruncit să duc oamenii la Siret: i-am dus la Siret.

— Şi ce te uiţi aşa la mine, măi?

Domnul primar ar fi vrut să înjure, ori să scarpine puţin pe vătăjel, ca să-i mai vie inima la loc; dar era prea aproape de trăsura boierească. Vătăjelul se trăsese înapoi. Iacobache pufni înveninat. Întoarse capul spre vechil.

— Cucoane Filipe, ai văzut pe ticălosul cela de Androne?

Vechilul tresări.

— Pe cine să văd? întrebă el plecîndu-se într-o parte, în şa.

— Pe Androne Brebu.

— Ei da, l-am văzut. Ce-i cu el?

— Oare nu-i chip, cucoane Filipe, să-l strîngem oleacă-n cleşte? E cam colţos *ghiorlanul!*

— Să-l strîngem, zise cu nepăsare vechilul. Dar mi se pare că el nu face boieresc. E om, după cît ştiu eu, vrednic.

— E clănțău, cucoane Filipe; e om primejdios. Dacă-l tot lăsăm așa, nu-i bine. Trebuie să batem o leacă de politică.

Vechilul iar n-auzea bine de vuietul trăsurilor.

— Ce să batem?

— Politică, cucoane Filipe; o leacă de politică.

Vechilul nu înțelese, dar nu-și dădu osteneală să mai întrebe: rămase nepăsător în șa. Iar primarele, cu nemulțămirile crescute, ghionti cu codirișca pe omul dindărătul lui.

— Măi, tu ai auzit?

— Ce s-aud, cucoane Iacobache?

— Ai auzit? Să te duci să raportezi întocmai... vorbă cu vorbă... să le spui... auzi?

— Aud, cucoane Iacobache; le-oi spune. Cui să spun? Ce să spun?

Fostul vagmistru scuipă înciudat la o parte și bătu de cîteva ori cu biciul în calul cel șur.

*

Dinspre sat de la orîndă, venea pe drumul străjuit de sălcii băitanașul cu cinstea morarului Chirilă. Trăsura boierească îl învălui într-un vîrtej de pulbere. Pe fața-i arsă de vînt, cu nasul ridicat puțin în sus, se așternu un fel de sfială. Vîrî sub sumăieșul scurt garafa cu rachiu. Apoi rămase cu ochii aținți asupra lui Nastratin: vătăjelul, din trăsurica primarului, îi făcea semn cu capul și cu mînile, încrețindu-și obrazul puhav, să-și scoată mai iute cușma din cap. Duse spăriat stînga la cușma veche și roasă și o smulse cu greutate de pe claia de păr. Dar boierii trecuseră cu mare zgomot. Își îndesă iar căciula la locul ei și trecu alene, mai departe, spre pod.

Cînd ajunse, soarele scăpăta spre asfinţit. Unii din gospodari porniseră spre case; alţii veniseră din sat ca să vadă cum a luat apa podul şi cum a venit o moară pe Siret.

— Te-ai întors, măi Tilică? întrebă podarul, privindu-l cu zîmbetu-i răutăcios. Bre, tu eşti bun de trimes după moarte!

Băiatul începu a rîde cu tot obrazul, căscînd gura, şi puse garafa în mîna morarului; apoi se învălui în sumăieş şi se pregătea a se duce-n treaba lui.

— Unde te duci, măi? întrebă vesel Chirilă.

— Mă duc la vitele celea de cai. Dac-or fi dat în păpuşoi şi află tătuca, mă omoară!

— Du-te, şi pe urmă te-i înturna. Iţi lăs eu şi ţie o leacă de rachiu ş-o leacă de pîne. Aniţă hăi, ia adă pînea ceea din şandrama... Ce se mai minuna boierul de-aşa întîmplare!

Fata se sculă de la locul ei, îşi ridică fustele deasupra glesnelor şi trecu prin apa tulbure, la moară. Cînd se întorcea, pîndarul Halmului, prietinos, începu să rîdă.

— Aniţă, draga mea, nu te feri aşa, că noi ne uităm la garafa lui moş Chirilă...

Aniţa îşi strînse buzele şi dădu din cap în semn de ameninţare, privind într-o parte, viclean, spre Vasile. Androne Brebu sta gînditor, jucîndu-şi între degete beţişorul. Morarul îl privi cu dragoste şi-i întinse garafa.

— Bade Androne, ia de bine! Garafa asta-i în cinstea dumnitale ş-a flăcăului istuia, Vasile. Se vede că ai ceva cu primarele nostru. Nu băga şi dumneata în samă!

— Apoi cu primarele nostru nu-i de chip... grăi podarul aţintind sticla. Eu îl ştiu: e vrăjmaş la inima

lui. Ca om purtat prin multe nevoi, eu zic așa : mai bine-mi scot căciula și-mi plec capul. Zic ei negru, zic și eu tot așa și pace ! Capul plecat nu-l taie sabia! Altfel nu poți hălădui în lumea asta !

— Adevărat, grăi Brebu serios ; nu-i ușor de trăit, și asta numai din pricina răutății oamenilor. Eu n-am nimica cu primarele și nici n-am de ce mă teme. Mă uit numai la dînsu. Îl cunosc de cînd era așa ca Todiriță, nepotu ista al meu. Atuncea umbla printre noi, aducea la cei bătrîni băutură cum o adus Tilică ; se chiamă că era dintre-a noștri. Pe urmă o făcut ce-o făcut, o umblat prin lume, și iaca-l văd că vine-n straie strîmte, iaca-l aud suduind urît. Se face a uita de tată-su, nu cunoaște pe mă-sa : le lasă mormintele fără pomenire. Se vîră între cei de sus. El adică-i boier de-acu nainte. Asta-i rău, cumătre Pahomie. Îi zic eu : Apoi te cunosc de cînd erai un țînc. Am cunoscut pe răposatu dascal Alecu, Dumnezeu să-l ierte. Cînd m-aude, i se bulbucă ochii și se supără. O fost el odată om, da' de cînd s-o dat cu ceilalți, i s-o împestrițat inima ca șerpele. Asta-i. Altfel ce am eu cu el ? I-am mai spus într-un rînd pilda aceea cu omu care se văita că-i scosese unul ochii. Ce-i, măi romîne ? cine ți-o scos ochii ? Frate-meu ! — Apoi de aceea ți i-o scos așa de adînc ! El se uită la mine, parcă vrea să mă ieie în colți și-n unghii. Ce să-i fac ?

Obrazul lui Androne Brebu se lumină o clipă de un zîmbet șiret.

— Apoi voie bună și frăție să deie Dumnezeu ! zise el iar, închinînd garafa. Mai este o vorbă : că pe omul rău Dumnezeu îl însamnă : de-aceea i-au crescut fuioarele celea pe obraji.

— Parcă-i dracu de pe comoară! zise de la locul ei Aniţa, acoperindu-şi gura cu palma şi rîzînd înăbuşit.

Garafa trecu din mînă în mînă. Oamenii sfătuiau, soarele da-n asfinţit. Androne se sculă să plece.

— Am pus într-un cotlon de baltă nişte *măistrii*, zise el. Poate cade ceva; mă duc să văd. Măi Todiriţă, ţie ţi-a fi foame. Hai să mergem, şi pe urmă te-oi duce mîni-ta. Şi tu, măi frate, adăogi el către Vasile, mai ieşi, bre, din bîrlog, mai dă pe la noi, că altfel te faci urs, şi-i mînca oamenii!

Pîndarul începu a rîde. N-avea însă nimica de răspuns.

Androne porni, cu băiatul săltînd după el. Coti întăi pe după zăvoiul cuprins de apă şi dădu pe-o cărare, printre lanuri. Ziua era lină; pe cîmpuri plutea o pace nesfîrşită.

— Moş Androne, zise deodată copilul, ridicînd nasul în sus şi sticlindu-şi ochii. Da' boierul cel cu şapca îi om rău?

— Nu-i om rău, măi Todiriţă.

— Da-i bogat tare?

— Bogat!

— Spunea fata lui Savil Nistor că are boieru un cal care mînîncă jaratic. Şi într-o pivniţă are galbini de-i măsoară cu stamboala.

— A fi avînd, măi Todiriţă. Da' ţie nu ţi-i foame?

— Nu mi-i foame! strigă nepotul, pornind-o în fugă înainte.

Androne mergea domol, ca omul care n-are treburi. In urmă, oamenii rămaşi la foc vorbeau despre el. Androne acesta Brebu era om trecut de patruzeci şi cinci de ani şi trăia singur. In tinereţă dusese o viaţă aprigă, se avusese bine c-o fată şi la optsprezece ani

se însurase. Dar copii n-a avut şi nevasta i-a murit de tînără; iar omul, din scîrbă mare, s-a gîndit să se ducă la călugărie. S-a oploşit un an la mănăstirea Neamţului, pe urmă, într-o bună zi, s-a întors în sat. De călugărie tot nu se hotărîse a se lăsa, dar îi era dor de Buciumeni. A început a umbla regulat la biserică; acasă cetea cărţi, mai ales *Vieţile Sfinţilor*, pe care le cumpărase cu multe parale şi trudă tocmai de la tîrgul *Ieşilor*. Avea pămînt de la împroprietărire ş-o leacă de prisacă în livadă. Singur îşi făcea toată gospodăria, cum învăţase de la călugării nemţeni. Nu uita niciodată rugăciunile de noapte şi posturile. Avusese în sufletul lui ceva chinuit; acuma se liniştise. Era un om care cercase să-şi aprindă la căpătăi candela cercetării de sine; îşi cumpănea vorbele şi voia să fie între ai lui drept şi cu cuget curat. Prin dreptate înţelegea mai ales să nu vatăme nimănui. Altfel era cam cărpănos, îi plăcea să strîngă ban lîngă ban şi rar ajuta pe alţii în nevoie altfel decît cu sfatul. Erau bune însă şi sfaturile lui cîteodată şi mai ales erau pline de pilde felurite, ca unele ce erau rostite de un cărturar. Avea şi nume de doftor bun la oameni şi la vite. Buna stare îi dăduse şi puţină îndrăzneală şi de aceea nu primea decît pînă la poartă pe feciorii boiereşti şi boieresc nu voia să facă. Acuma se ducea să vadă cotloanele lui de peşte şi mergea lin, punînd cu grijă pe pămînt băţu-i lustruit de corn. Faţa lui avea ceva din liniştea cuprinsurilor.

— Eu ţi-oi spune una, măi Vasile, zicea podarul. Aista-i omu lui Dumnezeu. El de postit posteşte, de rugat se roagă, de băut nu bea, cu muierile nu face petrecere, ca tine... las' că i-o şi trecut vremea... Mi se bolnăveşte într-un rînd baba. Cade şi-şi sclinteşte o mînă. Atuncea nu era, saraca, surdă şi n-aveam de

gînd s-o schimb! Chem pe Ştefănoaia; vine Ursărița, mama lui Dimache, — nu-i chip; se umflase mîna şi se întărise ca un butuc. Sudui eu pe babă şi chem pe Androne. Vine el, pipăie mîna, — baba tresărea şi răcnea. — Să n-o întinzi, zice, că mor! — N-o întind, zice Androne, trebuie s-o lăsăm să se mai umfle. Baba răsuflă uşurată şi-ntoarce obrazul către părete. Atuncea odată i-o înşfăcat Androne braţul: l-o smuncit şi l-o sucit. Iar baba o slobozit un răcnet de-am socotit că se dărîmă casa. Androne şi-o luat sumăieşu pe umeri şi s-o dus. Iar femeia şi-o simţit a doua zi mîna la loc.

— Apoi el ştie multe! grăi bucuros Vasile şi-şi vîrî cu fudulie mînile în chimir. La vite nu se pricepe nimene ca el. O cetit şi *Alixăndria.*

— Aşa? se minună Chirilă, căscîndu-şi gura ştirbă. Am auzit eu odată cetirea asta. Da' tare era frumos. Spunea cum s-o dus Alisandru Machidon la rai şi la iad. Hei, cine cunoaşte slovă, poate să afle cum o fost în vremea veche. Atuncea aveau oamenii pămînt mult şi vite, nu ca acuma. Acuma-i rău: s-apropie vremea de-apoi. Mai cetea dascalul Antohi de la noi şi despre Antihrist. La carte spune aşa că mult nu mai este pîn' la ceasul cel din urmă. Ş-atunci n-are să se mai aleagă nici care-i bogat, nici care-i sarac. Toţi au să moară şi pe urmă are să li se caute la condică faptele; şi cine-a fi luat ş-un cui pe nedrept, are să i-l bată în frunte; şi cine-a fi luat ş-un ban cu strîmbătate, are să-l topească îngeru ş-are să i-l toarne pe gît...

Focul pîlpîia în stîngere. Moş Chirilă, înfierbîntat de cinste, grăia privind cu ochii lucitori la cei din juru-i. Peste rîu curgea din asfinţit o strecurare de lumini felurite. Ziua scădea. In tăcerea zăvoiului stră-

bătu sunetul piedicilor de la cai, pe urmă glasul ascuțit al lui Tilică. Și-n curînd se înfățișă și băitanașul, cu nasul lui bîrligat și cu sumanu-i roșcat. Venea plesnind c-o puhă de cînepă iarba dinainte-i. Se așeză și el la vatră pe vine și moș Chirilă îi întinse gînditor garafa.

— Măi băiete, vorbi el încet, bea de sufletul babei mele.

Tilică gustă rachiul, se oțărî și se știri iute, apoi se șterse la gură cu mînica. Începu a înfulica pînea. Apoi deodată îl apucă gust de vorbă.

— Ma' inte, zise el, mă duceam să-ntorc caii. Cînd colo, în carare, un *hulpoi* iese și se uită la mine. Eu pocnesc din bici, el se scoală și s-așează mai departe și iar întoarce botul către mine...

Vasile pîndarul se înălță din locul lui.

— Apoi eu mă duc să văd ce mai face Halmul. Tot fînul lui e-n stăpînirea mea. Da' mă mai întorc eu pe-aici. Rămîneți sănătoși! sfîrși el tare, privind pe Anița.

Lîngă scrum, nu mai rămăsese decît Tilică, mîncînd pe genunchi o ceapă cu mămăligă, morarul, Anița și moș Pahomie.

— Noi, fată hăi, ne-om aduce țoalele aici și ne-om culca sub stele. Drept să-ți spun, mă tem să nu ne ieie iar apa. Cu moara, oi vedea eu ce-a zice boierul. Mă duc mîni-poimîni pe la curte ș-oi întreba.

Se sculă tăcut, prin cernerea înserării, și podarul.

— Ia să văd și eu ce mai este prin bordei, zise el. Gemu încet, cînd începu a-și mișca încheieturile, și porni, puțin plecat din șele, spre capătul podului rupt. La vatră rămaseră umbrele tăcute ale celorlalți trei. Pe deasupra apelor acuma curgea negură. Prin negura aceea trecu un stol de rațe sălbatice, ca o vî-

jîire scurtă de vînt. Li se auzi căderea zgomotoasă, mai departe, în apa luncii. Apoi se întinse tăcere. Din cînd în cînd mai clipea slab luleaua lui Chirilă către moara neagră, care sta pe o coastă, într-o poziţie ciudată, parcă voia să se ascundă după răchiţi...

Moş Pahomie intră în bordei tropăind din iminei. La foc, pe vatră, fonfotea abia auzit o oală. Pe-un scăunaş alăturea, sta încovoiată baba Catrina, slabă şi firavă. Pe obrazu-i uscat luneca lumina. Parcă dezvălea obrazul unei moarte: cu două găuri fumurii sub frunte, c-o linie neagră sub nas...

N-auzi cînd intră moşneagul, dar simţi că umblă cineva în jurul ei.

— Ai venit? zise ea încet, fără să se clintească.

Moşneagul începu a striga tare în singurătatea bordeiului, cu încreţitura-i de buze:

— O luat apa podu!

Baba suci puţin capul, apoi iar se întoarse în neclintirea ei.

— Au fost boierii pe-aici! strigă iar moş Pahomie. Apoi îşi trase şi el un scăunaş lîngă vatră. Măi babă măi, vorbi el, mai încet: rău ai ajuns! O adus Siretele un dimon! răcni el iar la urechea bătrînei.

— Ha?

— Un dimon, într-o moară. Şi cuconaşu se uita la el. I-auzi, tot pentru dînsul cîntă şi Vasile pe Halm. Şi muierea stă, ascultă şi-nţelege; dar se gîndeşte la zîmbet boieresc!

— Aha! grăi baba cu nepăsare. Bine. Să vezi, moşnege, mai nainte am aţipit aici, lîngă vatră, ş-am văzut iar pe băieţi. Da' parcă nu-i luase apa... parcă umblau prin casă şi cîntau încetişor... încetişor...

— Hm! iar ai să-i boceşti... mormăi podarul. Cînd i-o luat apa, erau flăcăi, şi tu tot mititei îi visezi...

Ce dracu ai tu de-mi tot vorbeşti de dînşii cînd am să mînînc? Ca să nu-mi mai ticnească! Ce avem noi să mai jelim? De-atunci o curs apă multă pe baltă: dar tu tot îi pomeneşti. Iaca! da-te-aş dracului!

Bătrînei îi curgeau lacrimi pe obrajii veştezi. Tăcea şi plîngea, în umbra cătră care mergeau toţi oamenii acelei zile.

II

Cuconaşu Costi zăreşte o umbră în pădure

Intr-o dimineaţă curată şi senină se înfăţişă Vasile vînătorul la odăile slugilor, în curtea boierească. Căută pe domnu Manole, «feciorul» cuconaşului celui tînăr, şi-i arătă că a venit după poruncă.

— Care poruncă? întrebă domnu Manole, căscînd şi scărpinîndu-se la urechea stîngă.

— Poruncă boierească, domnu Manole: poruncă boierească tînără... Asară, tocmai răsturna femeia mămăliguţa; văd că vine Ghiţă Creţu. Îmi spune că s-o întors cuconaşu Costea de la învăţătură, din străinătate, şi numai o zi s-o hodinit şi ieri o şi poftit să iasă la vînat...

— Aşa-i, răspunse alene, căscînd iar, domnu Manole; doar eu am poruncit lui Ghiţă Creţu să vie la tine. Să nu care cumva să lipseşti, că se face foc cuconaşu Costi.

— Ferească Dumnezeu! se apără cu tărie puşcaşul, scuturîndu-şi pletele cărunte. Unde se află să lipsesc! Doar eu i-am pus lui cuconaşu Costea puşca-n mînă. I-am şi dat răspuns lui Ghiţă Creţu că mă în-

ființez numaidecît. Chiar te rog, domnu Manole, spune cuconașului că eu am venit...

Feciorul privi pe țăran într-o parte, cu oarecare dispreț.

— Stăi, Vasile, catadixi el să lămurească; doar n-am să-mi las cafeaua cu lapte neisprăvită. Eu am deprindere să beau cafeaua cu lapte cum mă scol. Nici nu mă spăl și trebuie să beau cafeaua cu lapte. Așa mi-l obiceiul, altfel mă bolnăvesc.

— Ei dă, fiecare cu a lui, răspunse cu supunere Vasile. Numai să nu se supere stăpînul.

— Ce să se supere? Cum să se supere? știu eu rînduiala și slujba!

Ca să arate vînătorului ce fel de om este el, domnu Manole trase din buzunărașul jiletcei lui cu mînici o cutioară de lemn, o deschise și alese o țigară boierească subțirică și fină. Scoase din altă parte un chibrit, îl trase pe părete și-și aprinse țigara. Fumînd cu mare plăcere, privea la mișcarea ogrăzii și sorbea cîte-o înghițitură dintr-o ceașcă pe care tot o lua de pe prichiciul ferestrei. Într-un răstimp i se păru cafeaua prea rece și prea puțină pentru cîtă țigară mai avea. Cu ceașca-ntr-o mînă și cu țigara-n alta, intră în gangul bucătăriei, și țăranul auzi înlăuntru glasuri de ceartă, și zîmbi singur. Cîțiva slujitori trecură pe lîngă el fără să-l bage-n samă. Vînătorul clătină din cap, privind în urma lor.

— Laca, răsare și soarele, mormăi el, cînd văzu acoperișurile grajdurilor fulgerînd argintiu.

Domnu Manole se-ntoarse supărat, cu ceașca aburind:

— Las' că vă arăt eu vouă! amenință el spre gang, întorcînd îndărăt o pereche de ochi holbați.

Țăranul îl privi curios, cu crețuri de zîmbet la coada pleoapelor. Cugeta în sine: «Se cunoaște după căutătură că-i *balaur*. Altfel, umblă și se poartă ca un ciocoi.»

— Toată paserea pe limba ei piere! vorbi pufnind domnu Manole. Țiganu-i tot țigan!

— Vorbești de bucătar, domnu Manole? întrebă Vasile.

— D-apoi de cine! icni cu dispreț feciorul.

Dar deodată greața de pe obraz i se șterse. Trecînd pe prichiciul ferestrei ceașca c-o mișcare de boscar, sări peste cerdac, pe lîngă pușcaș, și se năpusti către balconul curții. Costi, cuconașul cel tînăr, cobora scările cu pușca-n mînă, cu torba la șold și cu cînele de vînat făcînd acrobație în juru-i.

— Acu a picat și Vasile Pușcașul, măria ta, îl întîmpină feciorul, cu glas desmierdător.

— Știu, l-am văzut pe fereastră, răspunse băiatul. De ce n-ai venit să mă scoli mai devreme? Unde-i docarul?

— Gata, măria ta, într-o clipă-i aici! strigă pripit Manole și se năpusti spre grajduri.

Țăranul își trăsese pălăria din cap cu dreapta, și cu stînga își mîngîia mustățile. Aștepta zîmbind.

— Ce mai faci, Vasile? zise cu veselie tînărul venind spre el. Găsim astăzi prepeliți și potîrnichi?

— Sărutăm dreapta, cuconașule; găsim, de ce să nu găsim?

— Unde mergem?

— Apoi dă, unde porunciți dumneavoastră. Socot că n-ar fi rău să mergem în hotarul Măcărești-lor.

— Bun; mergem acolo. Fii cuminte, Stop! — Și îndepărta cu dosul mînii pe cîne, care i se suia pe șolduri — Știi ce bine-i pare? urmă el către pușcaș.

Cînd m-a văzut alaltăieri, m-a cunoscut numaidecît. Sărea în toate părţile şi scheuna de bucurie.

— Cum să nu te cunoască, cuconaşule, dacă mata l-ai învăţat meşteşugu! Îi grăieşti nemţeşte şi el te pricepe.

Costi începu a rîde şi ochii foarte negri, cu gene lungi, sticliră ca-n lacrimi.

— Mi-am adus puşcă nouă! vorbi el prietinos către vînător, şi-i întinse arma. Ţăranul o primi cu respect, după ce-şi lepădă pălăria.

— Frumoasă puşcă, cuconaşule; trebuie să coaste multe parale. Eu tot cu rabla mea cea veche. Mă cunoaşte şi ne-nţelegem destul de bine...

— Asta, Vasile, e o puşcă franţuzească cum n-are nimenea în ţară...

Vasile păru grozav de uimit şi întorcea arma şi pe o parte şi pe alta, pe vîrful palmelor:

— Ts! îi scrisă numai cu aur şi cu argint!

— Nu înţeleg de ce nu vine docarul! tresări nerăbdător băiatul, înălţînd obrazu-i palid. Ba vine! Insfîrşit, bine că vine, ca să nu întîrziem. Pune pălăria în cap. Suie repede. Bine, Manole, adăogi el către fecior, cînd ţi-am spus să mă scoli dis-de-dimineaţă, de ce n-ai înţeles să vii să mă scoli dis-de-dimineaţă? Să ştii că altă dată mă supăr! Te-ai suit, Vasile? Cînele-i lîngă mine.

— Apoi el îşi ştie locul, grăi Vasile din coada docarului. Şede alăturea de mata ca un om.

— Haide! strigă iar cuconaşul către vizitiu. De ce stai? Suie şi ţine puşca. Mergem în hotarul Măcăreştilor. Aşa-i, Vasile?

— Aşa-i, cuconaşule, cum poruncşti mata... Şi puşca dă-o mata la mine, să mă mai minunez de dînsa!...

Plecarea se făcu iute în schimbul acesta de cuvinte, şi domnu Manole trecu printre slugile adunate, nepăsător, către cerdac, ca să-şi isprăvească ceaşca de cafea cu lapte.

Cuconaşul cel tînăr mîna singur caii murgi. Bucuria vieţii îi cînta în toată fiinţa şi nările i se înfiorau de aerul aspru al dimineţii. Docarul duruia înăbuşit pe drumuşorul din parc. Apoi soarele străluci în hamurile de lac şi-n monogramele de argint. Tropotele sonore deşteptară uliţa cea mare a tîrgului. Ovrei somnoroşi atunci îşi deschideau prăvăliile şi aplecau la drum tărăbile. Salutau cu umilinţă pe cuconaşul boierului, scoţîndu-şi cuşmele şi ploconindu-se. Trecură grabnic prin tîrguşorul cu magherniţi îmbulzite; lăsară satul Buciumenilor în stînga şi apucară pe un drumeag de ţărînă spre zări de dealuri, cu păduri şi pîcle nedesluşite. Dincolo de sat, în văi, băiatul privi cu uimire Siretul: luncile amestecate cu negurile îi apăreau misterioase ca nişte basme; şi avu sensaţia unor privelişti cu totul nouă.

— Vasile, zise el întorcînd capul, cînd mergem acolo?

— Unde, cuconaşule?

— La bălţile Siretului.

— Cînd poftești, cuconaşule. Mai spre toamnă, cînd se cîrduiesc raţele sălbatice. Am eu locuri bune şi ascunse pe care nu le ştie nimeni pe lumea asta...

Costi tăcu, mişcat de cuvintele puşcaşului. Apoi vru să-şi aducă aminte de locurile către care mergeau.

— Mi se pare c-am fost şi anul trecut la Măcăreşti, Vasile.

— Se poate, cuconaşule; trebuie să fi fost. Acolo-s minunate locuri, sub păduri vechi. Mă duceam şi cu boierul nostru, cînd eram tineri...

Trebuie să fi fost, fără îndoială; dar băiatul nu-şi putea aminti desluşit locurile; şi c-un fel de nemulţămire vagă suia dealuri scurte şi cobora-n văiugi, căutînd în trecut amintiri şi răsunete. Tîrziu, după un ceas de umblet, caii poposiră la nişte izvoare, sub dumbrăvi mărunte. Şi băiatul boierului cunoscu locul. Nu-şi aducea aminte de el, dar îl cunoscu, îmbătat de aceeaşi simţire stranie de primă dimineaţă a tinereţii.

— Aici se chiamă Poiana de la Şipote, zise puşcaşul, după ce coborîră din docar.

Costi nu răspunse. Se întoarse către soare şi către cîmpie, unde scînteiau mirişti trăgănate.

— Eu ce fac, cuconaşule? întrebă ţigănaşul de la docar.

Cuconaşul se întoarse spre Vasile.

— Du-te la Gheorghian pădurarul, în partea cealaltă de poiană, răspunse vînătorul. Deshamă şi spune nevestei să răsucească gîtul unui pui, că vine cuconaşu la amiază... Noi intrăm în mirişti; pe urmă în păpuşoaiele omeneşti; după aceea venim la o leacă de hodină...

Cuvintele acestea, ca şi priveliştile, ca şi soarele dimineţii de august, făceau parte din mulţămirea fizică pe care o simţea Costi ca o adiere în toată fiinţa.

Cînele începu să caute harnic prin tufe. Costi îl chemă la el şi-şi pregăti cartuşele. Apoi trecură în mirişti, pe cînd docarul apuca drumuşorul cotit spre pădurărie.

La cea dintâi împuşcătură, ţăranul se minună şi de iuţeala cuconaşului şi de frumuseţa loviturii. Costi se simţi fericit şi sigur de sine. Stop căuta cu hărnicie, ca un adevărat *pointer* englezesc. Rămînea în *arrêt* deodată, ţapăn, cu coada întinsă, cu capul sucit puţin, ca lovit de o paralizie subită, şi de fiecare dată puşcaşul îl privea cu aceeaşi uimire, ca pe o drăcovenie străină. După ce suna puşca şi prepeliţa cădea, cînele o aducea delicat, numai de-o aripă.

— Eu socot, cuconaşule, zise Vasile, că pe cînii iştia îi învaţă la şcoală. Doar îl ştiu de anu trecut şi tot stau şi mă minunez de el...

Toate trebuiau să-i facă plăcere băiatului în ziua aceea. La mirarea ţăranului, răspunse c-un pachet de tutun; Vasile-l primi c-un uşor zîmbet viclean.

La un tufar des de porumbrei, într-o margine de mirişte, Stop începu a se tîrî pe brînci. Costi înţelegea semnalul: ştia că a dat peste potîrnichi; dar la duruitul brusc şi năprasnic al zborului lor, avu o tresărire şi i se împainjeniră ochii. Greşi amîndouă focurile, unul după altul.

— Trage! strigă el aţiţat, cătră ţăran.

Vasile ochi lung şi cu grijă, apoi slobozi focul şi greşi şi el. Costi se linişti şi se simţi împăcat.

Amîndoi, cu cînele ager între ei, rămaseră cu capetele înălţate, urmărind zborul paserilor, pînă ce le văzură, într-o undă graţioasă, lăsîndu-se spre alt pîlc de spinării.

— De-acu-s a noastre, cuconaşule, grăi zîmbind Vasile. Hai după dînsele...

Ziua era fără vînt şi cătră amiază soarele pălea tare. Vînătorii ieşiră din păpuşoaie şi cotiră spre Poiana cu Şipote. Ajunseră la pădurărie tocmai cînd nevasta lui Gheorghian se scula de la foc cu puiul

rumenit în țiglă. Era mare și groasă și pălită la obraz de dogoarea jarului. Și de și era mare și voinică, vorbea ascuțit ca o copilă. Costi începu a rîde ca și altădată de glasul ei.

— Gata mîncarea? Gata?

— Gata, cuconașule, și borșul și friptura. Omu meu o stat la pîndă și v-o văzut venind. El mestecă mămăliguța în casă... Poftiți la umbră, sub păr...

La umbră erau întinse poclăzi peste snopi de ovăs. Și lîngă trunchiul părului celui bătrîn, într-un butoiaș mărunt, ca și-n alt an, forfotea ușor mustul de pere. Gheorghian pădurarul ieși din casă cu mămăliguța pe fund, iar nevasta îl urma cu oala cu borș. Costi se trase pe poclăzi la măsuța cu trei picioare, pe cînd Vasile rînduia deoparte armele și torbele pline de vînat.

Pădurarul se închină cătră boier.

— Sărut mîna, cuconașule.

— Bine v-am găsit. Ce faci, moș Gheorghian?

— Ce să fac? îmbătrînesc, cuconașule. Băietanul l-am însurat ș-am rămas singur cu baba. De-acu am să pleșuvesc de istov...

Baba se făcea că rîde, turnînd borșul în castronul de pe măsuță.

Stop mîrîi spre drum, lătră de două ori, apoi se liniști. Dintr-un colț, zvîcniră cîțiva cotei slabi, țipînd și chelălăind. Venea de cătră izvoare o căruță trasă de un cal roib, nalt, slab și deșirat. Un băitanaș îmbrăcat c-un surtuc zdrențuit, prea mare pentru el, smuncea întruna de hățuri. Ș-alături o femeiușcă subțire, curat îmbrăcată, împodobită cu bariz verde. Cuconașul o privi lung, săltîndu-se de la locul lui. Ea-l zări o clipă, tocmai cînd dispărea după tufișuri și întoarse brusc capu-n altă parte.

Costi aşteptă să se retragă baba, apoi întrebă nepăsător, cu nasu-n aburii borşului:

— Cine-i fata ceea?

Vasile nu ştia.

— Nu-i fată, răspunse Gheorghian pădurarul. E-o nevastă de pe-aici...

Pădurarul părea că nu mai are ce spune, de şi cuconaşul mai aştepta lămuriri. Mîncînd, Costi asculta zgomotul căruţei depărtîndu-se în pădure. Tot trupul parcă i se hodinea într-o trudă uncropită şi plăcută. După ce isprăvi şi bău o căniţă de must, se lăsă între snopi, cu faţa-n sus, cu palmele sub ceafă, cu ochii visători. Puşcaşul îşi răsucea o ţigară din tutunul cel bun. Ca să umple tăcerea, îndrăzni să întrebe ceva.

— Stăm noi citeodată, cuconaşule, şi grăim între noi. Ce faci mata pe acolo, prin străinătăţi, pe unde te duci?

— Am învăţat carte, răspunse Costi, la o şcoală mare.

— Aşa?

— Da. Îi zice *Louis le Grand.*

— Hm! Asta-i tocmai în ţara Franţuzului?

— Da. La Paris.

— Ei, atunci îi bine...

Vasile începu a cotrobăi prin chimir şi trecu multă vreme pînă ce scăpără şi aprinse un fir de iască. Cînd pufăi din ţigară şi întoarse ochii, cuconaşul adormise şi horăia uşor cu obrajii rumeniţi. De lîngă prispă, pădurarul îi făcu semn cu capul să vie lîngă el. Se sculă cu luare-aminte şi se strecură lîngă Gheorghian. Amîndoi, după aceea, trecură în căsuţa plină de umbră. Se aşezară pe laiţă, alăturea, şi pădurarul îşi răsuci şi el o ţigară.

— Bre Vasile, grăi el încet, ai văzut pe muieruşcă ceea care o trecut cu căruţa *feşterului ?*

— Da. Ai spus că-i o nevastă de pe-aici. Se uita ciocoieşu după dînsa cu ochii steclind.

— Ei, asta-i ; ai văzut şi tu. Măi Vasile, să ştii tu de la mine că intrăm în bucluc.

— Da' de ce, bădiţă Gheorghian ?

— Apoi, măi omule, tu n-ai de unde şti. Dar află că pe fata ceea o adus-o acu o săptămînă cuconu Filip la Franţ feşterul. Ş-o aşezat-o într-o odaie, la casa de vînătoare. Şi i-o hotărît s-o ţie acolo şi să nu lese pe nimeni să intre la dînsa. Şi să fie mare taină. Nimeni să nu sufle o vorbă.

— Aha ! Asta trebuie să fie de-a boierului celui bătrîn. Încă nu i-o venit vremea să s-aline.

— Încă nu i-o venit. Chiar l-am şi văzut a treia zi şi pe dînsul trecînd cu paneraşul, singur. Ş-apoi în ziua aceea madama feşterului s-o fost dus la soră-sa, la *maşinistru.* Iar neamţu s-o făcut a avea treabă-n pădure pînă hăt tîrziu. De atuncea o mai venit o dată, cu aceeaşi rînduială.

— Boieru ?

— Boieru !

— Hm ! Şi asta-i o poznă, bădiţă Gheorghian. Dar dacă-ncepe s-o cate băietu ? ş-o găseşte ?

— Apoi eu ce spun ? şi de ce te-am chemat ? Tu du-te şi-ţi fă datoria ta cu dînsul, că eu mă reped la neamţ pînă-n sară. Să nu se-ntîmple vreo poznă, că ne-am răpus capetele !

— Asta am înţeles, bădiţă. Dar dacă-i aşa de mare taină, nu pricep ce caută ziua pe drumuri în căruţa feşterului !

— Apoi, bre omule, fundul muierii nici dracul nu-l poate birui. I-o venit să se scalde, ori să-şi ieie nişte

hurmuzuri de la tîrg. Dar altfel, pînă azi nu i-am văzut obrazul. Şi eu nici n-aş fi ştiut de treaba asta dacă nu se zvonea prin femei. De la baba mea am aflat că-i aşa de mare taină...

Cînd ieşiră cei doi ţărani afară, Costi deschisese ochii pe patul lui de snopi.

*

Spre sară vînătorii veneau cu docarul împotriva tîrgului. Cuconaşul boierului avea dreptul să se mîndrească de loviturile pe care le făcuse în timpul zilei şi le discuta cu puşcaşul, ca s-audă şi să se uimească vizitiul. Era mulţămit şi de cîne şi de puşcă şi-i luceau ochii. Vasile se scociora prin chimir cu stăruinţă şi nu găsea ceea ce căuta.

— Nu ştiu ce am făcut cu tutunul, mormăi el. Ori l-oi fi isprăvit...

— Las' că-ţi dau altul la curte... îi zise cuconaşul; apoi îşi aduse aminte că şi în alt an, la întorcerea de pe cîmp, Vasile întrebuinţase aceeaşi manevră ca să capete tutun boieresc, şi începu a rîde. Ca toate în ziua aceea, şi descoperirea asta îi făcu plăcere.

În apropiere de tîrg, la cotitura de lîngă cişmeaua boierească, ajunseră o trăsură. Costi făcu pe alături, opri caii şi sări din docar, aruncînd spre oamenii din dosul lui hăţurile. Stop se prăvăli după dînsul. Pe marginea şoselei, înaintea trăsurii goale, care urma la pas, umbla încet o femeie cu părul cărunt înfăşurat într-un voal fumuriu. Era îmbrăcată într-o rochie neagră simplă şi foarte elegantă. În dreapta purta un bastonaş de abanos. Cînd întoarse capul, asfinţitul luci în rîsul ei plin şi alb. Băiatul se repezi, îi apucă mînile şi i le sărută pe rînd, apoi ţinu în palmele lui

o clipă degetele lungi și subțiri ale femeii, privindu-le cu admirație.

— Ce mîni frumoase ai tu, mătușică! îi zise el în franțuzește.

— Te-a întrebat tatăl tău, Costi, răspunse ea c-un glas de contraltă, surprinzător pentru finețea ei. Nu i-ai vorbit asară de planurile tale pe azi.

— Era nevoie? Ți-am spus ție.

— Da. Nu-i nimic, a avut un acces de sentimentalism. Voia să stea de vorbă cu tine, să-ți ceară o părere. Și-a adus aminte că ești băiet mare. Ai crescut așa de tare, — aproape să nu te mai cunoască...

— Vorbim în astă-sară și sînt gata să-i dau orice sfat... răspunse rîzînd Costi.

— Nu-i nevoie; cred c-a uitat... zîmbi femeia, sprijinindu-se ușor de brațul nepotului său.

La cișmea își așteptau rîndul, cu cofe și căni, copii de tîrgoveți. Gălăgia lor se împuțină și se stînse, cînd trecură sora și fiul boierului. În marginea tîrgușorului, la barieră, cucoana se opri. Vizitiul în livrea luă o înfățișare solemnă, atinse caii și ridică hățurile la înălțimea pieptului.

— Sărut mîna, duduie Matildă, se auzi un glas blînd și prietinos.

Cucoana voia să se urce în trăsură. Se întoarse.

— Tu ești, Aglaie?

— Eu, cu Laurenția și cu fina matale.

— Cu Rățușca? Cum se poate? Vină-ncoace, Rățușcă!...

Duduia Matilda vorbea romînește c-un prea ușor accent străin și pe *r* îl rostea moale, parcă se desmierda. Femeia căreia-i zisese Aglaie se apropie repede între cele două copile ale ei. Sărutară pe rînd

mîna boieroaicei. Duduia Matilda tipări uşor obrajii fetelor.

— Vă şede bine îmbrăcate în alb... Imi place, Aglaie, că ştii să le îmbraci... Dar băietul ce-ţi face? — Fără să aştepte răspunsul Aglaiei, duduia Matilda apucă de urechiuşă pe fina ei: Ascultă, Răţuşcă, acuma poţi să ceteşti un roman franţuzesc?

— Pot... şopti copila înroşindu-se şi făcîndu-se parcă mai mică şi mai bondoacă.

Laurenţia, subţire şi naltă, aproape cît maică-sa, privea stăruitor spre locul unde asfinţise soarele. Ştia c-o fixează Costi şi zîmbea vag, emoţionată.

— Aţi ieşit să vă plimbaţi, ori la vreo vizită? întrebă puţin ironic duduia Matilda.

— Cînd e frumos, ieşim înaintea lui Filip... răspunse soţia vechilului, cu glasu-i blînd şi supus.

— A, bun, asta-mi place... încheie duduia Matilda, întinzînd mîna-i albă pentru trei sărutări. Să mai vie fetele la mine...

Se urcă sprintenă în trăsură, îşi strînse foile şi făcu loc lui Costi, iar vizitiul dădu drumul cailor în joc lin pe uliţa mare.

— In jumătate de ceas trebuie să vie şi tata... zise vechiliţa către fete, c-un glas mai hotărît şi mai sigur. Să mai facem un *tur* pînă la primărie.

Se întoarseră în tîrg, pe uliţa primăriei, în cea din urmă lumină a zilei. Fetele mergeau înainte, mama în urmă, răspunzînd din cînd în cînd, c-o înclinare uşoară de bărbie, la saluturi.

— Bună sara, madam Alexandrescu, zise ea într-o vreme, oprindu-se la o portiţă, în faţa unei căsuţe cu cerdac.

— Bună sara, dragă madam Nacovici, răspunse soţia primarului. Ai mai ieşit la plimbare?

— Ca totdeauna, aştept pe Filip. Cînd am trecut încolo, nu ieşiseşi în cerdac. Ş-acum eşti cam departe. Vină mata, mai aproape. M-am întîlnit mai nainte, la barieră, cu duduia Matilda. Am vorbit o mulţime, de una de alta... Fetelor, mai plimbaţi-vă oleacă singure, dar nu vă duceţi departe... Acuma vorbim încet; dă-te mai aproape. Ascultă, dragă madam Alexandrescu, de ieri se ştie unde-i.

— Cine? şopti madam Alexandrescu.

— Cum cine? Fata Rusului de la Cotu Iepii.

— Aha-da! Tare-s curioasă să ştiu...

— E la Franţ, la casa de vînătoare. Cînd a ieşi cuconaşu singur, cu calul cel negru înhamat la paner, să ştii că acolo se duce.

— Şi asta-i una! Ce găseşte el la o ţarancă proastă ca aceea?

— Apoi aista-i narav vechi la dînsul. A mai făcut şi altele ş-are să mai facă. Cum îi el cam nebun, parcă mai alege dacă-i cucoană, ori dacă-i ţarancă? Spune Filip că făcea de-acestea şi cînd îi trăia cucoana. Acuma treaba lui, ce-avem să ne amestecăm noi în aşa prostii? Să vezi alta mai nostimă. Zice că *dumneaei* a poftit să se ducă la scăldat.

— Cine?

— Fata Rusului! Ei, şi dac-a poftit, ce să facă nemţoaica lui Franţ? A pus iapa la trăsură, şi hai la Siret. Acolo se dezbracă ele, şi scoate Paulina două cămeşi roşii. Îşi pune ea una şi pe cealaltă o dă Aniţei; aşa o chiamă. Da' ea de colo: nu, că nu pune cămeşă, i-i frig în cămeşă udă. Şi se dă afund aşa în Siret şi prinde a înota pînă la o bulboană. A rămas madama feşterului cu gura cascată. Credea că vrea să se înece. Mă rog, cînd am auzit de treaba asta,

am avut ce rîde. Ce delicateță vrei mata de la tata morarului ?

— Mamă ! Mamă ! vine tata ! strigară fetele sosind în fugă prin umbra înserării.

Cucoana primarului rămase rîzînd singură la portiță, iar cucoana Aglaie ieși în întîmpinarea vechilului.

— Is flămînd și trudit ca un cîne ! zise cuconu Filip cu glasu-i gros, descălecînd și luînd calul de căpăstru. În astă sară nu mă mai duc pe la curte ; mă-ntîlnesc mîni cu boierul și-i spun toate. Dar cît îs de trudit, tot am să stau oleacă după masă, să-mi cînte domnișoarele din pian.

După ce-și sărută fetele pe frunte, grăbiră pașii și trecură spre casa lor, cu balcon încununat cu viță sălbatică, în dosul curții boierești. Era lumină în odăi ; prin ușile deschise pătrundea un miros plăcut de friptură. Cuconu Filip lăsă buiestraşul alb să intre singur pe portiță și sorbi cu nările larg deschise mirodenia bucătăriei. Așa cum era, plin de colb, intră în sufrageria curată, prinse căniţa din mijlocul mesei și-și umplu un pahar mare cu vin roș. După ce-l dădu de dușcă, se întoarse spre ușă, pe unde venea bucătăreasa învăluită în aburii bucatelor.

Cucoana Aglaie și fetele mai mult frunzăreau mîncarea. Băiatul, Adam, ieșise dintr-un cotlon, se așezase într-un colț de masă, mînca tăcut și preocupat ce-i punea în farfurie maică-sa. Era un omușor oacheș de paisprezece ani, cu părul dat ca o perie în sus, grav și cu fruntea mare.

— Băietul ista al nostru are să se facă filosof ! zise rîzînd cuconu Filip, și înfulica cu lăcomie, picurîndu-se de sos pe haine. Cîte cărți ai mai cetit astăzi ?

— Lasă băietul în pace... îl apăra cucoana Aglaie, c-o intonație de mare iubire în glas. Îmi face plăcere cînd îl văd între cărți.

— Tot ce-i mult nu-i bun... hotărî cu gura plină cuconu Filip.

Băiatul tăcea.

După supă, după găină cu caise, după mușchiul fript împănat cu usturoi, după plăcinta cu brînză de vacă, cuconu Filip putu însfîrșit să răsufle cu mulțămire și se lăsă pe speteaza scaunului. Mai bău un pahar de vin roș ca să puie capac; apoi se gîndi fericit la o cafea mare, cu caimac, în salonaș, la o țigară groasă și la pianul fetelor.

— Așa... zise el c-un gemăt și cu limba grea, acuma s-auzim ș-un concert. A aflat și boierul c-am cumpărat fetelor pian. Îi pare bine. Zice că muzica îndulcește sufletul omului.

— Ce nevoie era să-i vorbești de asta? îl întrerupse cu nemulțămire cucoana Aglaie.

— Cum? Ce are a face! nu i-am vorbit eu. A aflat el singur.

— De la vreun binevoitor, fără îndoială.

— Care binevoitor? Din munca mea n-am voie să cumpăr fetelor mele pian?

Băiatul își ridică ochii, cu fruntea încrețită, ca totdeauna cînd tatăl său vorbea prea tare. Trecînd pe lîngă el, în salonaș, cuconu Filip îi mîngîie peria moale a părului. Se răsturnă apoi pe o canapea și așteptă. Cucoana Aglaie aduse încă o lampă. Și fetele, așezîndu-se drepte pe scăunașe nalte, începură să cînte o bucată zgomotoasă la patru mîni.

— Unde-i băietul? întrebă cuconu Filip, căscînd. Băiatul intrase în cotlonul lui. Cucoana Aglaie făcu semn soțului său să tacă.

După bucata întâia, domnișoara Laurenția atacă singură o sonatină învățată la pension, care i se păru, ca și-n alte seri, ciudată lui cuconu Filip. După aceea copila alese alt caiet, încercînd o muzică gravă.

— Drept să vă spun, îndrăzni vechilul, eu tot v-aud cîntînd lucruri franțuzești și nu mă împac cu ele...

— Asta-i Bach, tată... muzică clasică... zise subțire și hotărît Laurenția.

— Se poate; dar de ce nu vă învață acolo și cîntece de-a noastre, adevărate...

— Nu năcăji fetele... observă apăsat cucoana Aglaie.

— Nu le năcăjesc, femeie, dar am și eu un gust. Pentru atîtea parale cîte am dat pe lada asta, vreau s-aud un cîntec adevărat...

Laurenția se ridică de la piano cu obrazu-i frumușel încrețit de o supărare bruscă.

— Ba eu am învățat ceva după ureche... strigă vesel Rățușca. Am auzit de la Ciobanu și de la Turcu: cum i-au cîntat tatei de ziua lui... Și se așeză în locul surori-sa.

— Să văd... să văd... mormăi alene vechilul... Apoi, după cele dintâi acorduri sculățele ale unui briuleț, începu a sălta pe canapea.

— Așa da, își ridică el glasul entuziasmat, așa zic și eu. Brava, Mărioară!... Cîntecul matale face multe parale! — Ce este? tresări el apoi, amenințător, spre ușă.

Bucătăreasa intrase desculță, cu mînile suflecate și depărtate de trup. Pianul se opri.

— Cucoane Cilipe... grăi femeia răgușit și clipind des din ochi... cucoane Cilipe...

— Ce-i, femeie? ce cauţi acuma aici? vorbi aspru vechilul. Iar îţi trebuiesc gologani, ca să te duci la Bercu.

— Nu... răspunse cu tărie bucătăreasa, întorcînd supărată capul. O venit domnu Franţ.

— Ei, şi ce-i dac-o venit domnu Franţ? o îngînă vechilul. Ce caută domnu Franţ?

— D-apoi, dă, eu ştiu? Zice că numaidecît vra să vorbească cu dumneata!...

După ce spuse ce trebuia, femeia se întoarse şi se duse. Cucoana Aglaie crezu de datoria ei să facă o observaţie, cu toate că fetele erau de faţă.

— Filipe, eu nu te înţeleg... o îngîni... vorbeşti aşa cu dînsa... parcă nu i-ai fi stăpîn.

— Ia lasă, zise alene şi cu nepăsare bărbatul. Să mă duc să văd ce vrea neamţul. S-o fi întîmplat ceva...

Cucoana Aglaie deveni atentă:

— Ce s-a întîmplat?

— Eu ştiu? Să vedem. Dacă vine el în puterea nopţii la mine, trebuie să fie ceva. Cîteodată mă gîndesc că-i grea şi amară slujba boierească...

Cucoana Aglaie încercă să-i atragă luarea-aminte din ochi, către fete. Dar cuconu Filip, ca şi cum deodată ar fi fost biciuit, cu toată greutatea-i de om mare, păşi sprinten spre uşă, şi glasul îndată i se auzi în antret:

— Aici eşti, Franţ? Intră la mine-n birou...

Cucoana Aglaie oftă şi se aşeză iar la locul ei, cu linia nasului prelungită într-un creţ adînc pe frunte. Fetele începură a ciripi vesele, cap lîngă cap, sub lampă, răsfoind notele.

După o jumătate de ceas, cînd se-ntoarse vechilul, cucoana Aglaie era singură.

— Ce este? întrebă ea cu glas şoptit şi ager.

— Nu-i nimica, îţi spun cînd mă-ntorc. Trimet chiar acum un om la Vasile, puşcaşul lui cuconaşu Costi, să mi-l cheme. Mă duc la curte, trebuie să vorbesc cu boierul...

Cucoana Aglaie ieşi uşor în balcon şi văzu depărtîndu-se prin întuneric, spre curte, umbra feşterului şi-a bărbatului ei.

*

La palatul boieresc erau toate luminile aprinse, ca după obicei, şi slugile duceau la masă. În sufrageria largă, căptuşită cu stejar, sub lampa enormă suspendată, cinau vorbind vesel Filoti, duduia Matilda şi Costi. Sufragiul, în haină neagră, cu mănuşi albe de bumbac, primea farfurii lungi pe uşa deschisă şi le trecea solemn stăpînilor.

Alexandru Filoti avea zîmbetul lui obosit şi absent. Băiatul îşi istorisea cu aprindere isprăvile zilei.

— Dac-ai adus potîrnichi, grăi Filoti alene, atuncea mi-ai făcut o deosebită plăcere...

Vorbeau franţuzeşte.

— De ce, papa?

— Pentru că un bucătar bun poate scoate din paserile acestea lucruri delicioase. Mîni am să chem pe Luca, să-i dau o reţetă şi să-l dăscălesc.

— Alexandre, interveni duduia Matilda rîzînd, mi se pare că rolul acesta mi se cuvine mie...

— Aşa-i... îngînă boierul pe nas, ca şi cum era vorba despre altceva.

Sufragiul, scoţînd c-o mişcare măreaţă farfuria din faţa duduii Matilda, îi prezentă un peşte înecat în maioneză.

— Nu mînînc... zise Filoti, respingînd farfuria c-un gest. Ce-i asta, Panaite? adăogi el apoi, urmărind farfuria cu ochii. Ce fel de peşte?

— Mreană, măria ta! rosti scurt sufragiul; prinsă astăzi în Siret.

— Atuncea am să scot...

C-o altă mişcare, tot aşa de frumoasă, Panaite aduse peştele sub barba boierului. După ce servi şi pe cuconaşu Costi, lăsă undeva farfuria şi cu demnitate vărsă vin în paharele de cristal.

— Costi, zise Filoti, cu glasu-i nehotărît. Astăzi am vrut să stau de vorbă cu tine.

— Da, papa, mi-a spus tante Mathilde.

— Aşa-i. Ai sosit de trei zile şi n-am găsit vreme o jumătate de ceas să sfătuim ca doi prietini. Acuma, după ce ţi-ai trecut bacalaureatul, eşti barbat. Trebuie să te pun şi pe tine în curent cu viaţa de aici. Am trăit multă vreme departe unul de altul...

— Alexandre, observă zîmbind duduia Matilda, acesta-i al doilea acces de sentimentalism astăzi, şi asta mă nelinişteşte. Ce este? N-ai văzut pe băiet în fiecare vacanţă, şi de-atîtea ori cînd te-ai dus la Paris?

— A nu, dragă soră... atuncea era un copil. Acuma-i barbat şi-mi dovedeşte că am dreptul să fiu melancolic... Am greutăţi foarte mari... suspină el lăsîndu-se pe speteaza scaunului... Apoi zîmbi spre băiat, fără să-l vadă.

După îngheţată, Panaite se plecă respectuos şi tainic lîngă umărul boierului.

— Măria ta, să vă servesc cafeaua în birou ? V-aşteaptă de jumătate de ceas domnu Filip.

— Cum ?

— V-aşteaptă domnu Filip cu feşterul. Zice că-i ceva grabnic.

— Unde sînt ? tresări Filoti. De ce nu mi-ai spus mai degrabă ? Mă-ntorc îndată, adăogi el, sărutînd în treacăt mîna duduii Matilda.

— Ne găseşti la mine, Alexandre, îi zise soră-sa.

In salonaşul micuţ al duduii, plin de mobile fragile *rococo,* — salonaşul copilăriei şi-al trecutului, — Costi se întinse comod pe-o canapeluţă, iar stăpîna locului se aşeză în jilţul ei potrivindu-şi taburetul şi măsuţa. Aninîndu-şi pe după urechi, cu grijă, ochelarii de aur, deschise cartea începută.

— Ai rămas credincioasă lui Lamartine, mătuşică ?...

Ea-l ameninţă cu degetul, şi-avu un zîmbet delicat, ridicînd o clipă spre el ochii. Camerista duduii, o ţigăncuşă mărunţică — şi subţire ca o aţă, cum observă Costi, — aduse nesimţit cafelele. Apoi sosi şi Filoti, grăbit, gîfîind puţinel.

— Ţi se răceşte cafeaua, Alexandre, zise duduia Matilda.

El furişă spre băiat o privire ironică, tăcu, se aşeză lîngă cafea şi-şi aprinse o ţigară.

— Ai isprăvit ? N-a fost nimic rău, papa ? întrebă Costi.

— Nu, n-a fost nimic deosebit... răspunse cu nepăsare Filoti.

III

In ziua de 30 august era patronul boierului Alexandru Filoti-Buciumanu

In ziua de 30 august, mare adunare în curtea boierească. După datină, de ziua stăpînului, trebuiau să se înfăţişeze slujitorii moşiei şi judeţii de prin sate c-o samă de oameni. Gospodarii aduseseră plocoane: mioare ţigăi şi găini boghete. Slujbaşii, după cum se cuvenea, veniseră cu sloboda, în straie curate, cu chimirurile şi tăştile sclipind de alămuri. Aşteptînd pe boier să-l firitisească şi să i se închine, stăteau roate-roate şi sfătuiau grav şi şăguiau. Izbucniri de rîs, repede stăpînite de ţistuituri, tresăreau mai ales în jurul unui uriaş cu baltag şi căciulă naltă. Băieţii, îmbrăcaţi întocmai ca părinţii lor, în straie mici, priveau numai de departe cu respect la omul acela mare. Şi mai ales Todiriţă, nepotul lui Androne Brebu, era foarte uimit de cele ce auzea.

— Măi băieţi! zicea vătaful flăcăuaşilor, cercînd să-şi îngroaşe glasul, voi nici nu ştiţi cine-i acela.

— Cine-i, bădiţă Gligore, îndrăzni cel mai mititel, apoi, ruşinat, îşi ascunse obrazul după tovarăşi.

— Măi *băate*... acela-i Simion Oloieru. In vremea lui o fost hoţ de cai — da' o fost, bre, un hoţ care nu se mai află. Are iarba fierului, şi nu-i pasă de nimic... Acu-i chihaia boierului, în pădure la Cucoara...

Copiii întoarseră cu admiraţie nasurile spre chihaie, care clipea dintr-un ochi şi povestea ceva vesel.

La o fereastră deschisă, sub ramuri bătrîne de *sophora,* abia scuturate de flori, apărea din cînd în cînd

obrazul ras şi uscat al lui Jean Cavalier, cameristul lui Filoti. Oamenii tăceau o clipă şi-l urmăreau cu privirile. Toaleta aşa de lungă a boierului era pentru toţi ceva minunat şi neexplicabil.

— *Camardineru* ista-i ca peştele, zise Simion Oloieru, făcînd cu ochiul, tot vine la fereastră şi-nghite o leacă de vînt...

— Aista-i domnu Cavaler franţuzu... suspină un coşărar umilit şi slab, înfăşurîndu-se în suman... Să am eu paralele lui... e he!

— Atuncea, măi Iftime, adă-l într-o noapte într-o rîpă, la Cucoara... da' cînd s-a găti să se-ntoarcă în ţara lui, cu toate lăzile...

— Ştiu eu, bade Simioane, dacă s-a mai întoarce? Aud că i-o dat boieru pămînt şi-şi face casă în marginea tîrgului...

— Rămîne ş-aista pe aici... rosti cu glas schimbat Oloieru, şi, trecîndu-şi baltagul la subsuoară, începu a căuta luleaua, tutunul şi scăpărătorile în torbă. Văd că boierul întîrzie, adăogi el.

— Ei dă, suspină Iftimie, pînă ce se scoală, pînă ce-l ferchezuieşte şi-l îmbracă domnu Cavaler... După ce dă bacşişurile, se duce la biserică: slujeşte popa Neculai cu egumenul de la Sihăstrie şi cu preotul cel tînăr de la Roşcani — pomenire pentru părinţii dumnisale... Lui îi dă mîna să le facă rugăciuni şi să le-nchine de toate. Da' eu ce pot să dau morţilor mei? sfîrşi el scîncind şi-şi trecu pe rînd mînicile sumanului prin mustaţa-i rară şi zbîrlită. Oloieru îl privi cu dispreţ şi zîmbi a rîde, căutînd în sine o vorbă ascuţită. Androne Brebu zise serios:

— Smereşte-te şi închină-te, Iftime, şi Dumnezeu primeşte.

— Așa-i, bade Androne, se tîngui coșărarul. Dar mai sînt și altele. Să vezi dumneata : ieri noapte, mi s-a arătat în vis tătuca... Se opri oftînd, și cei din juru-i deveniră atenți. Și se făcea așa că intră pe ușă, c-un cîne mare, negru, după dînsul... Iftime, zice, eu m-am dus de lîngă voi de paisprezece ani ; ș-o vreme mi-ați purtat de grijă ; dar acu m-ați uitat... Mi-i frig aici și n-am nici de unele. Și mă scol eu, bade Androne, înfricoșat și mă înfățișez la cuconu Cilip, dimineața... Și-i spun eu, iaca așa, iaca așa, să-mi dai, cucoane Cilipe, parale să cumpăr opt pîni, și două oca de rachiu și opt lumînări, că vreau să dau de sufletul părintelui meu ; să aibă de băut și de mîncat, și lumină, unde se găsește... Și n-o vrut să-mi deie. El ce știe? M-o suduit și m-o alungat... Și ast' noapte iar mi s-o arătat tătuca, cu cînele cel negru după el...

Brebu asculta cu sprînceana ușor încruntată. Olo-ieru pîcîia grav din lulea. Prin murmurul ogrăzii și pe lîngă ei trecu, fără să privească nici în dreapta nici în stînga, un ovrei cu barba căruntă, cu ochiul stîng scurs, închis și adîncit sub sprînceană.

Ochiul sănătos îl ținea deschis numai pe jumătate, dar cu el își vedea foarte bine drumul întortochiat printre grupele de oameni. Sui scările balconului depănînd repede din picioare și sus întîlni pe vechil ; se opri zîmbind, astupîndu-și aproape de tot ochiul bun, și salută ducînd două degete la pălăria de pîslă neagră.

— De ce n-ai mai întîrziat, domnu Șapsa? îl înfruntă rîzînd Filip Nacovici.

— Poate s-a supărat cuconașu? întrebă ovreiul, ațintind cu grijă pe vechil.

— Haide, haide, treci în antret... Te chiamă îndată...

Şapsa voi să intre; apoi se dădu la o parte înclinîndu-se umilit. Costi ieşea în cerdac. Oamenii din ogradă îl salutară ridicîndu-şi cuşmele, într-un murmur prietinos de glasuri. El dădu din cap, cu rîsu-i tînăr şi fericit, fără să vadă pe ovrei.

— Vă salut cu respect... şopti Şapsa.

Tînărul întoarse ochii într-o parte, de sus în jos, şi răspunse c-o înclinare uşoară din sprîncene. Ovreiul se strecură în antret.

— Vine îndată şi boierul... zise Filip lui Costi. Are ceva de vorbit cu Şapsa şi iese...

— A, acesta-i bancherul şi misitul tatei... îl uitasem... zîmbi băiatul.

— Da: e un om altfel harnic şi detreabă... urmă vechilul rîzînd; poate odată să ai şi mata nevoie de el...

— Pesemne că asta-i soarta noastră, răspunse Costi, — să nu putem niciodată scăpa de specia asta de oameni.

— Da... încuviinţă Nacovici, puţintel nedumerit de reflexia tînărului... Nu ştiu dacă v-am spus, domnule Costi, cum a început Şapsa...

— Cum a început? Nu mi-ai spus... răspunse tînărul, distrat, urmărind cu ochii mişcarea ogrăzii.

— A, a început frumos. Să vezi mata. A venit în tîrg îndată după război, prin 1878. Ş-avea o dugheniţă cu trei lulele, un drob de sare ş-un ulcior de gaz... Iar Clipici — este un ţigan care umblă acum cu calicitul — pe atunci era vătăjel comunal. Şi domnu Şapsa neavînd cu ce plăti dările, îl lua Clipici cu harapnicul şi-l alunga prin spini pînă la primărie. Pe urmă a prins a se înfiripa. S-a lăsat de dugheană ş-a început alte afaceri. Ne-a ajutat totdeauna la vîn-

zarea recoltei şi boierului îi place cum vorbeşte, cum se poartă şi cum îl serveşte... Acuma are parale multe.

— Cine ?

— Şapsa. Dar e un şiret... Totdeauna se plînge că n-are, zice că împrumută şi el de la bancherii din Iaşi cu camătă. Mă rog, ştie să-şi facă afacerile.

— Mi se pare că tata nu poate fără el...

Vechilul zîmbi :

— Dă... aşa-s boierii...

Stop sosi în galop de la bucătărie şi începu a mirosi hainele stăpînului său, învîrtind cu hărnicie din coadă.

— Astăzi nu mergem la vînat... îi zise Costi, apucîndu-l de-o ureche şi scuturîndu-l... Destul ! — Ascultă, domnule Nacovici, reluă el, mai este un ovrei interesant aici : am vorbit de cîteva ori cu el.

— Da ; acela-i filosof. Îl chiamă Fişel Bloc. Vine şi el astăzi, mai pe urmă, cu delegaţia, ca să felicite pe boier. Mi-a spus el că vă place să discutaţi cu dînsul... Are mare admiraţie pentru dumneavoastră...

In uşa antretului se ivi, numai pe jumătate aplecat într-o parte, cameristul lui Filoti.

— *Monsieur Philippe* ? îngînă el cu o voce subţire şi nazală. Apoi dispăru.

Nacovici îşi pipăi grăbit cravata. Şopti respectuos:

— Mă chiamă boierul !

Intră după franţuz.

In ogradă avu loc o destindere, o mişcare de pregătire. Simion Oloieru scutură din cap, făcu cu ochiul spre cerdac şi rosti cu mutră serioasă o năzbîtie în cercul lui de săteni. Costi trecu în lungul balconului şi se opri în capăt, privind parcul care se întindea spre biserică, spre sat şi spre valea Siretului. Pe una din alei se plimba duduia Matilda, cu bastonaşul ei de

abanos. Cînd se întoarse, la o cotitură, zări pe Costi şi-i făcu de departe semne de prietinie cu mîna-i înmănuşată negru.

Alexandru Filoti trecuse în bibliotecă şi Cavalier dădu îndată drumul lui Şapsa. Ovreiul intră pleconinduse; şi înainte de a privi pe boier, îşi roti cu sfială ochiul sănătos pe jumătate închis în juru-i, ca şi cum s-ar fi temut de-o capcană. Filoti mirosea puternic a colonie.

— Ai adus? întrebă scurt boierul.

— Pentru dumneavoastră, cuconaşule, eu ştiu să caut... răspunse Şapsa cîntîndu-şi cuvintele. Mai întăi şi mai întăi vă rog să primiţi din partea mea respectuoase felicitări.

— Bine, bine, răspunde la ce te-am întrebat.

— Da, cuconaşule. Dar îmi daţi voie să vă spun că din zi în zi tot mai greu şi mai greu merge cu afacerile noastre. Ca să găsesc napoleonii şi galbinii de care aveţi nevoie, a trebuit să mă sui în tren şi să mă duc la Iaşi. Ş-acolo umblă şi vorbeşte şi caută şi-ntreabă. Ici nu-i, colo nu-i; dincolo este, dar cu agio cam ridicat...

— Lasă fleacurile, Şapsa. Crezi că eu am vreme să te ascult pe tine?... vorbi zîmbind Filoti. N-ai văzut ce m-aşteaptă? Şi încă nu s-a isprăvit. Azi pentru mine e o zi grea şi lungă.

— Ei, aşa-i la un boier mare şi bogat ca dumneavoastră. Poftiţi.

Trăgînd de sub haină săcuşorul cu aur, îl aşeză cu grijă pe birou, apoi se retrase doi paşi. Atunci intră şi Nacovici.

— Filipe, deschide sacul şi numără... zise Filoti; apoi, deodată gînditor, începu să se plimbe cu mîniile la spate pe dinaintea biroului.

Vechilul își duse palma la gură și tuși.

— Intăi să vă urez mulți ani, stăpîne! rosti el cu vocea-i groasă.

Filoti se opri și ridică ochii surprins, apoi zîmbi:

— Mulțămesc, Filipe, mulțămesc... Vezi și numără ce-a adus Șapsa și ține socoteală...

Nacovici păși în vîrful degetelor la birou și desfăcu săcușorul.

— Ați ajuns la o înțelegere cu grîul? urmă Filoti, și-și începu iar plimbarea, ca și cum n-ar fi așteptat nici un răspuns.

— Eu socot c-am ajuns, cuconașule... răspunse ovreiul. Am găsit eu niște jidani care-l ridică și leapădă banii pe masă. Încarcă un vapor pentru Anglia. Nu ne-nțelegem de la cincizeci de franci de vagon — dar la urma urmei avem să cădem la învoială. Eu am vorbit pentru tot, cuconașule; și pentru grîul de-aci și pentru cel de la Mărgineni și Fundeni. Le-am arătat probele; văzut și primit. Încărcăm aici, pe urmă ne suim în tren și mergem la celelalte moșii. Numai grîul de la Iazul Crucii le-am spus că-l vindem făină gata. Acolo este moară și trebuie să-i dăm hrană. Eu sînt sigur c-au să cumpere și făina. Aiștia, cuconașule, îs niște oameni care nu umblă după o mierță, două... Fac afacere serioasă; iau bani buni de la inglez. Așa că dacă-mi dați ordin să rup prețul astăzi, — eu îi aduc la domnu Filip și luăm arvună.

— Bine, înțelege-te cu Filip, zise Filoti... Am nevoie de bani. Ascultă, Filipe, anul acesta, după cît înțeleg, cu Mărginenii și cu Fundenii n-am ieșit tocmai bine... Moșii mari, frumoase... Administrația de-acolo mi se pare că nu se poartă tocmai bine.

— Ce să faci, cuconașule? oftă Nacovici. Aceștia-s oamenii pe care-i avem în ziua de azi...

Șapsa se făcu mai mic și închise mai tare ochiul.

— Cuconașule, îndrăzni el, eu nu înțeleg de ce țineți atîția slujbași, adică atîta bătaie de cap. Moșiile acelea, nu zic, îs frumoase și bune... le cunoaște toată lumea... dar sînt în ținutul Botoșanilor, și-s peste mînă... Aici, unde sînteți dumneavoastră și domnu Filip, e altă socoteală... aici subt ochiul stăpînului, se macină altă făină... Eu v-am mai rugat și altădată : numai o vorbă să spuneți ș-un ordin să dați ; vă găsesc *posesori* cu preț foarte bun. Scăpați de nemulțămiri : primiți cîștiul la Sfîntu Gheorghe și Sfîntu Dumitru, — și las' să piardă ei, — de ce să pierdeți dumneavoastră ?...

— Cred că are dreptate Șapsa... rosti Filoti oprindu-se și adresîndu-se portretului de deasupra biroului. Ai isprăvit, Filipe ? Atunci să facem puțină socoteală și să ieșim, căci e tîrziu... Ascultă, Șapsa, urmă el c-o voce mai scăzută, oprindu-se în fața ovreiului și ațintindu-l ; mai am ceva de vorbit cu tine. Trebuie să te duci la Iași.

— Bine, cuconașule ; pentru dumneavoastră știți că mă duc oriunde. Aveți vreo afacere ?

— Ascultă, trebuie să te duci la Iași. Am acolo nevoie deocamdată de-o casă cu trei-patru camere...

Șapsa întoarse o ureche și deveni foarte atent, cu ochiul în pămînt.

— Asta se poate găsi... răspunse el încet.

— Știu... dar apartamentul acesta trebuie să fie la o nemțoaică văduvă.

— La o nemțoaică văduvă ? De ce numaidecît la o nemțoaică văduvă, cuconașule ? Nu poate să fie și la o franțușcă ?

Filoti se înveseli.

— Bine, poate să fie şi la o franţuzoaică, dar să-l găseşti.

— Pentru dumneavoastră se găseşte. Am să găsesc o profesoară nemţoaică ori franţuzoaică şi aveţi să fiţi mulţămit. Eu totdeauna vreau să fiţi mulţămit de mine.

— Şapsa, tu eşti un ovrei deştept... încheie Filoti rîzînd.

Filip Nacovici aştepta grav şi părea că nu înţelege nimic.

*

Erau ceasurile zece cînd ieşiră în balcon, şi Costi trecu lîngă tatăl său. In ogradă oamenii se mişcară, apropiindu-se. Se descoperiră toţi şi înălţară glasuri:

— Să trăieşti, cuconaşule, întru mulţi ani!

— Să trăiţi şi dumneavoastră, oameni buni, răspunse Filoti, încheindu-şi haina neagră şi privind vag asupra mulţimii. Vă mulţămesc pentru plocoane... Aduceţi-le încoace.

Coborînd treptele, atinse cea dintăi mioară cu mîna, şi vechilul trecu ţăranului care o înfăţişa un ban de aur. Se apropiară alţii; şi argaţii luau şi duceau oiţele în ţarc şi găinile în poieţi. La o parte, cu capetele adunate, unii îşi cercetau cu luare-aminte galbinii cu zimţi. Se rînduiră apoi slujitorii şi primiră napoleonii chiar din mîna boierului.

— Toţi sînt oameni frumoşi şi voinici... zise în franţuzeşte Filoti către Costi. Mi-s foarte dragi, şi de feţele unora mi-aduc aminte din copilărie...

Costi se simţi şi el mişcat de glasul tatălui său. Ritualul acesta al altor vremi îi apăru plin de poezie.

După ce isprăvi, boierul se întoarse şi văzu pe camerist, care privea curios scena, de sus din balcon.

Zîmbi şi-şi aduse aminte că trebuia să se ducă la biserică.

— *Jean!*

— *Monsieur?*

— Fii bun, te rog, şi anunţă pe Dimachi, să tragă cupeul.

— Papa, rosti repede Costi, tante Mathilde a trecut la biserică pe portiţa din parc.

— Aşa? cu atît mai bine. E mai simplu şi mai agreabil. Jean, nu mai avem nevoie de cupeu. Eşti bun să spui să deshame?

— Pentru musafiri am rînduit eu trăsuri la gară, lămuri, cu glas scăzut, vechilul.

— Foarte bine, foarte bine... Să mergem, Costi, la biserică...

— Ce-or fi grăit ei în de ei aşa de iute? întrebă cu uimire Iftimie coşărarul. Franţuzeşte... Am auzit că boierul nostru grăieşte în toate limbile... Ş-apoi vorbesc aşa cînd au de pus la cale lucruri mari. Noi ce putem şti?

— Du-te şi tu la Pariz, măi Iftime, îi răspunse Oloieru, ş-ai să te întorci franţuz. Îţi razi barba şi musteţele şi sameni cu domnu Cavaler.

— Să mă ferească Dumnezeu! rosti cu groază coşărarul, şi-şi făcu cruce.

Cum trecură între zidurile parcului, pe aleile năsipite, îi împresură liniştea. Mergeau domol alături, tatăl şi fiul, şi cu acelaşi simţimînt îşi zîmbiră, evocînd în jurul lor fantomele unui trecut îndepărtat. Şi unul şi altul îşi petrecuseră copilăria în umbra aceasta naltă şi solemnă.

Filoti se opri şi privi în juru-i. Erau singuri. Cuprinse pe Costi de după grumaz şi-i sărută pe frunte.

— Nu te mira, Costi, îngînă el, cu privirea obosită. După ce-am ieşit de-aci, n-am mai fost fericit...

Băiatul simţi lacrimi între gene. Răspunse cu avînt la îmbrăţişarea tatălui său. Apoi porniră, fără să se privească, spre portiţa care da la biserică.

Vechilul şi mulţimea de oameni veneau pe altă parte, pe drumul tîrgului şi-al satului. Lumea strînsă în biserică se desfăcu cu grăbire, strîngîndu-se către ziduri, şi boierii trecură în frunte, lîngă duduia Matilda. Slujba începuse, în miros de lumînări şi oameni. In strana lui, Filoti căzu pe gînduri ca-ntr-un vis, fără să mai bage sama la nimic. Costi fu atent, ca la ceva nou, la pomenirea răposaţilor boieri şi domniţe, — şi privirea-i caldă şi neagră se întîlni cu ochiul melancolic al duduii Matilda. Indată apoi, între mutre felurite, zări profilul curat şi alb al Laurenţiei. Îl privea probabil de mai multă vreme şi aştepta să fie observată. O salută închizînd genele, ea se înroşi, apoi întoarse capul către soră-sa, pe care băiatul n-o vedea din îmbulzeală.

După sfîrşitul slujbei, boierii fură întîmpinaţi la uşa pridvorului, afară, de funcţionarii comunei şi-ai statului. Era şi domnu Iacobache, cu consiliul comunal. Tîrgoveţii stăteau în rîndul întăi; cojoacele mai la urmă. Subprefectul, slujbaş nou, se prezintă cel dintăi lui Filoti şi se recomandă ceremonios. Era tînăr absolvent al facultăţii de drept. Haralamb Grigorescu.

— Venirea dumnitale mă bucură, îi zise Filoti prietinos; de mult cer eu celor de la Bucureşti un tînăr cu pregătire serioasă. Insfîrşit şi-au adus aminte de mine...

— Sînt cu totul la dispoziţia dumneavoastră, răspunse tînărul subprefect.

Filoti îl privi surprins, apoi avu zîmbetu-i vag şi se întoarse spre consiliul comunal.

Primarele aştepta, în poziţie militărească, această clipă. Tuşi stîns şi începu un discurs pe care duduia Matilda şi Costi îl primiră gravi, căutîndu-se din cînd în cînd cu privirile.

— În această zi măreaţă... zicea domnu Iacobache, şi mulţimea asculta cu uimire şi cu plăcere; care noi am aşteptat-o totdeauna cu respect şi consideraţie...

Filoti se gîndea la lucruri cu totul depărtate, în legătură cu porunca pe care-o dăduse lui Şapsa.

Ţăranilor le plăceau mai mult vorbele boiereşti din discursul domnului Iacobache, pe care ei le interpretau după fantazia lor. Şi le plăceau şi gesturile, şi lungimea discursului. Femeile oftau şi suspinau, cu mîna la gură.

Se făcu o pauză:

— Domnilor, zise Filoti cu zîmbetu-i nehotărît, faceţi-mi plăcerea şi treceţi o clipă pe la mine, ca să bem împreună o sticlă de şampanie...

Funcţionarii se înclinară; boierii trecură spre parc; cojoacele-şi puseră căciulile în cap. Înainte de a trece prin portiţa deschisă în zid, Filoti se opri şi-şi întoarse urechea spre vechil, care venise în fugă şi se aplecase ca să comunice ceva.

— Ce ordonaţi, cuconaşule, în privinţa subprefectului nou? întrebă Nacovici.

Filoti ridică din umeri.

— Fă, Filipe, cum crezi de cuviinţă. Dă-i lemne şi fîn; şi pămînt de cultură dacă doreşte... Eu nu cer decît să-şi facă datoria...

— E băiet bun şi are să m-asculte, încredinţă vechilul. — Ce poftești? se îndreptă el apoi, răstit, că-

tră Androne Brebu, care se oprise la cîţiva paşi cu căciula-n mînă.

— Vreau să spun o vorbă cuconaşului, dacă nu-i cu supărare...

— Nu vezi că cuconaşu n-are vreme? Acu ţi-ai găsit?

— Ce este, Filipe? Lasă-l... Vină-ncoace, omule. Mi se pare că te cunosc. Te-am mai văzut şi zilele trecute, la podul Siretului. Dar eu te ştiu mai de demult... Mi-am adus aminte că tu eşti Androne.

— Da, cuconaşule, eu sînt... Mă cunoaşteţi din tinereţa dumneavoastră, cînd umblaţi la păscuit, pe Siret. Atuncea eram un flăcăuaş buiac. Acuma-s şi eu ca podul acela: m-au împresurat şi mă bat apele.

— Ce este, Androne? Spune. Ai nevoie de bani?

— Nu, cuconaşule. Eu sînt un om paşnic, îmi văd de nevoile şi de sufletul meu. Şi mă tot împung, pe nedreptate, vătăjeii de la primărie şi feciorii boiereşti.

— Cum te-mpung şi de ce te-mpung?

— Ca să ies la lucru. Eu, cuconaşule, nu fac boieresc. Nu pot, şi, să nu vă fie cu supărare, n-am nevoie.

— A, vra să zică eşti un om cu stare. Foarte bine, Androne, să te lese-n pace. Am să dau poruncă lui Filip să te lese-n pace. Du-te şi-ţi vezi de treabă...

După ce trecu în parc şi trase uşa de fier după sine, Filoti avu o clipă de nemulţămire pentru năcazul care i se mărturisise, pentru altele pe care le bănuia, pentru explicaţiile pe care trebuia să le aibă cu vechilul. Şi ca pe un drumeag întortochiat, trecu la alte gînduri şi sensaţii. Icoana şi numele lui Androne rămaseră ca-ntr-o umbră a depărtării.

Androne se-ntoarse către frate-su Gheorghe şi către cumnată-sa, care-l aşteptau, cu Todiriţă între ei.

— N-am făcut nimic, zise el. Şi-o adus aminte de mine, dar gîndurile lui îs împrăştiete. N-am ales bine ziua.

— Ce ţi-o spus ? întrebă Gheorghe.

— Mi-o spus c-are să vorbească cu vechilul, c-are să-i poruncească aşa şi pe dincolo... Vorbea încîlcit şi n-avea cînd sta... Se uita la mine şi nu mă vedea. Ce-i pasă lui ? Mă lasă-n sama vechilului şi crede că mi-o astîmpărat durerea...

Femeia căta oţărîtă într-o parte.

— De ce nu i-ai spus, cumnate, că asta-i din pricina lui Iacobache ? C-o pus să-ţi împuşte scroafa pe toloaca satului... Ardă-l para focului să-l ardă ; urîtul ! spaima găinilor !... Dacă nu te-a asculta boieru şi nu ţi-a face o dreptate, cui să te plîngi ?...

— Este lege... grăi liniştit Androne. Fac plîngere la judecătorie. Am să mă duc la cuconu Gheorghieş, avocatu...

Femeia îl privi uimită şi spăriată.

— D-apoi, cumnate Androne, ei toţi îs una... Şi dacă nu vrea boieru, cine se poate pune împotriva lui ?

— Am să mă duc iar la boier, cumnată Anică... stărui zîmbind Androne.

— D-apoi şi boieru ista ! Nu-l vedeam eu cum se uită ? Cu ochii aici, da' cu gîndu la dracu. Cine i-o mai scos în cale pe calica ceea ! O venetică adusă de apă... Mai bine o lăsaţi să se înece ! Aşa, aţi scos-o înaintea lui, — ş-acuma e-un rîs ş-o batjocură... Parcă s-ar fi stîrpit sămînţa cucoanelor, şi nu le-o rămas boierilor decît ţarancele...

— Taci, măi femeie, mormăi bărbatul, că te-a auzi careva...

— Las' să m-audă ! nu-i aşa şi n-am dreptate ?

— Dreptate am şi eu... observă rîzînd Androne. N-am să mă lăs; mă duc iar la boier şi-i spun ale mele. Ii merge şi tu, cumnată, şi i-i spune a tale...

— Dumnitale, cumnate Androne, îţi vine a rîde...

Bărbaţii se veseliră. Femeia tot încruntată şi oţărîtă sta, şi smunci spre ea pe băiat.

— Lasă băietul, că nu-i vinovat... grăi cu blîndeţă Androne. Aista-i cărturaru nostru. Hai, măi Todiriţă, să-ţi dau să-mi ceteşti în cartea de zodii... Deasupra boierilor şi judecătorilor, este unul mai mare, cumnată Anică. Dumnezeu vede şi ştie ce face.

— Pîn' la Dumnezeu, sfinţii te mînîncă... mormăi femeia, nedomolită. Trăgîndu-şi tulpanul peste gură, porni în urma bărbaţilor, descîntînd şi mormăind în sineşi.

La curte, după ce plecară funcţionarii, fericiţi de onoarea ce li se făcuse şi mai ales de cupa cu băutură boierească, Filoti crezu că poate avea o clipă de răgaz. Ţiganii, feciorii vechilor robi, îşi înfăţişară urările şi firitisirile într-o alcătuire simpatică şi armonioasă. Un taraf de lăutari se grămădi într-un colţ de cerdac. Artiştii purtau haine heteroclite, prea largi, ori prea strîmte, fără bumbi şi peticite colorat; melodiile lor însă aveau ceva deosebit, deasupra ticăloşiei lor, în afară de vreme şi de oameni. Filoti, cufundat într-un jîlţ, îi contempla visător.

— Cu Turcu, zise el lui Costi, am copilărit... Maică-sa mi-a fost doică...

Cel căruia boierul îi zisese Turcu era maistrul tarafului: bunduc şi bine legat, sprîncenat şi cu ochii verzi, — scuturîndu-se, zbătîndu-se şi răsucindu-se în jurul viorii... Observă îndată că stăpînul vorbeşte despre el; un zîmbet fericit îi apăru pe obraz; zbaterile lui luară forma unor ploconeli exagerate.

— Vin jidanii, zise gros Nacovici, suind scările balconului. Acuşi trebuie să sosească şi trăsurile de la gară...

Boierul făcu semn cu mîna şi lăutarii tăcură.

— Treceţi la bucătărie şi mîncaţi, le zise Filoti. Aveţi să cîntaţi la masă...

Se întoarse către delegaţia de negustori, care urca în tăcere şi cu gravitate. Ţiganii, în vîrful degetelor şi umblînd într-o coastă, se strecurară cu grabă unul cîte unul.

Costi cunoscu între negustori pe Fişel Bloc: un ovrei mărunt, cu barba şi mustăţile roşii ca arama nouă. Ducea un dar misterios, — un fel de cutie învălită în hîrtie de matasă. Fişel Bloc era un ovrei nou: perciunii îi erau cît mai potriviţi şi mai scurtaţi din foarfece. Nu purta haină lungă, nici iarmucă, totuşi era într-un stadiu mai puţin înaintat decît Şapsa; pe cînd unii din tovarăşii săi aveau laibăr şi creştetul capului acoperit cu tichie.

Cu mişcări cumpănite şi prudente se înfăţişară înaintea lui Filoti, şi Fişel dori în puţine vorbe sănătate şi ani buni stăpînului.

— Cuconaşule, zise el apoi, zîmbind, comunitatea vă roagă să primiţi un dar. Şi vă mai roagă să vă milostiviţi şi să-i luaţi apărarea.

— Ce apărare? întrebă Filoti, înălţînd sprîncenele.

— Cuconaşule, sîntem supăraţi de felurite dispoziţii ale consiliului comunal. Noi ştim că consiliul comunal lucrează după ordinele de la centru şi n-are vină. Venim iar la dumneavoastră ca la un părinte al tîrgului. Sîntem oameni paşnici, plătim bezmănul regulat şi nu facem nimănui nici un rău...

— Cine s-amestecă în tîrgul meu ? vorbi Filoti, încruntînd sprîncenele. Am să-i chem ş-am să-i întreb. Le-am hotărît o dată, — se adresă lui Nacovici; văd că oamenii aceştia sînt cam îndărătnici...

— Trebuie să fie o neînţelegere... interveni împăciuitor vechilul.

— Să te interesezi, Filipe, de afacerea asta, zise Filoti pufnind cu puţină supărare. — Vreau să nu mai aud de această chestiune! adăugă el apăsat şi rar, privind ţintă pe ovrei.

— Am spus şi eu subprefectului că venitul tîrgului nu poate fi atins şi stricat... lămuri Filip.

— A... vra să zică domnu subprefect e pricina ? se veseli boierul. — Negustorii rămaseră gravi. Nu mărturisiră. — Bine, Filipe, să-l pofteşti la mine, să stăm noi puţintel de vorbă.

— Vremurile sînt din ce în ce mai grele... suspină discret Fişel Bloc.

Chestia serioasă era isprăvită. Filoti zîmbi şi-şi schimbă glasul.

— Ascultă, Fişel, vorbi el vesel, să trecem la exegezele noastre. Ce-ai mai cugetat şi ce-ai mai descoperit ?

Fişel era într-o delegaţie gravă, totuşi se hotărî să facă plăcere boierilor.

— Cuconaşu Costi, zise el zîmbind, s-a oprit anul trecut într-o zi de iarmaroc la prăvălia mea şi mi-a făcut onoarea să steie de vorbă cu mine... Eu am o leacă de prăvălie, dar se ocupă mai mult nevasta cu dînsa. Acuma am de gînd să rog pe boier să-mi deie şi un loc de crîşmă, poate aşa să-mi meargă mai bine afacerile. Ş-atunci, în ziua aceea, a spus cuconaşu Costi că-n tîrgul ista al nostru parcă-i turnu lui Babel ; ovrei, moldoveni, ţigani, lipoveni, nemţi de la

gară, ruşi, toate naţiile... Ş-atunci am vorbit noi despre turnul lui Babel, cum scrie în carte. Eu am fost de părere că povestea asta are alt înţeles...

— Ce înţeles, Fişel ? întrebă amuzat Filoti.

Ceilalţi ovrei ascultau cu zîmbete de portrete.

Fişel urmă, mişcîndu-şi degetele înaintea nasului :

— Ce interes aveau oamenii să zidească un turn pînă la cer ? Dacă pot zidi un turn, atuncea sînt oameni deştepţi. Dacă sînt oameni deştepţi, ştiu că nu se pot sui cu turnul la cer. Aşadar nici Dumnezeu nu le-a amestecat limbile din pricina asta.

— Atunci cum e, Fişel ?

— Eu am cinci deslegări la chestia asta, zise Fişel puţintel înfierbîntat. De pildă, eu zic că întăi s-au amestecat limbile şi pe urmă au clădit oamenii turnul. S-au amestecat limbile, adică s-au înmulţit oamenii peste samă, ş-atunci s-au gîndit să se împrăştie în lume, căci acolo unde erau nu mai aveau ce face... Ş-au zidit un turn, ca să cunoască locul, şi drumul întoarcerii, de departe, în nişte aşa ţinuturi pustii : şi s-au dus unii la răsărit, alţii la apus.

— Cuconaşule... înştiinţă cu voce groasă Filip, vin trăsurile de la gară.

— A, vin musafirii... tresări Filoti. Eu şi uitasem de asta... Fişel, adăogi el prietinos, am să te chem într-o zi să-mi expui şi celelalte patru deslegări... Ovreii sînt totdeauna interesanţi... urmă el în franţuzeşte către Costi.

Amîndoi coborîră din balcon în întîmpinarea trăsurilor ; pe cînd delegaţia se retrăgea comunicîndu-şi în şoaptă impresiile şi comentîndu-le cu bărbile apropiate.

*

Musafirii de la Iaşi veniră mulţi, ca-n toţi anii. Unii erau rude de-ale lui Filoti, alţii prietini politici. Erau numai bărbaţi, şi masa fu destul de însufleţită.

Se aflau în scaunele cu spatare înalte chipuri simpatice şi prietinoase, din zilele nebuniilor tinereţii, mai ales din auria vreme de la Paris, pe care, în asemenea împrejurări, toţi îl evocau melancolic ca pe a doua patrie. In anii aceia se legaseră şi prin idealuri şi visuri de regenerare a ţărişoarei lor orientale. Acuma zîmbeau amintindu-şi de-atîtea planuri măreţe şi înţelegeau că aici e o lume cu totul alta. Tinerii aşa de vioi, care făceau studii strălucite şi băteau pe occidentali în propriile lor şcoli, păreau obosiţi şi dezamăgiţi îndată ce se întorceau acasă. Unii se îngrăşau la moşii, alţii îşi cheltuiau banii în politică, alţii vegetau ca-ntr-un fel de somn, visînd sezonurile periodice cînd se puteau întoarce iar în lumea civilizată. Totuşi — se gîndea Filoti — privind la amicii lui, cu zîmbetu-i obosit, la urmă ajung să înţeleagă că-i mai bine aşa, în situaţia de seniori feudali pe care au moştenit-o de la părinţi, decît în nivelarea obştească spre care tind burgheziile europene.

— Cu toate acestea am putea face altceva... murmură el; ceva mai bun...

— Ai spus ceva, papa? se aplecă spre dînsul Costi, însufleţit şi aţîţat de zgomotul şi de veselia celor din juru-le.

— Cum? Am spus ceva? Cred că n-am spus nimica, Costi. Mă simt destul de bine şi-mi aduc aminte de vremea cînd eram tînăr ca tine...

Băiatul îşi plecă fruntea, neliniştit de glasul tatălui său. Se simţea uşor ameţit şi freamătul de voci se

amesteca cu zvonul tarafului de lăutari într-o larmă care deodată îi păru neînțeleasă și neexplicabilă.

Duduia Matilda se retrăsese la timp din sufragerie și acuma trimetea al doilea rînd de cafele, în filigene turcești pe o tabla lungă de argint. Panaite se oprea cu ea în fața fiecărui musafir, ploconindu-se ușor.

Alexandru Filoti, după ce păru a-și privi cu atenție ceașca, o împinse la o parte cu vîrful degetelor și ascultă cu sprîncenele ridicate cuvintele pe care i le trimeteau oaspeții peste masă. Răspunse zîmbind, căută cupa ș-o închină spre cei care-i cinsteau onomastica, apoi mîngîie fruntea și părul lui Costi.

— Mi se pare că iar ai fost la Măcărești... îi zise el. E un colț frumos de moșie acolo...

Tînărul căta atent spre tatăl său. C-un zîmbet ușor, Filoti trase spre el ceașca de cafea, apoi păru înviorat de o amenințare care-i venea din celălalt capăt al mesei. Iorgu Holban, vărul său, ridicase paharul, strigînd. Avea plăcerea să închine o picătură de vin cu discurs și cu larmă. Se sui în picioare pe-un scaun, scutură cupa ca pe un sfiștoc pe deasupra capetelor, apoi o întinse spre Panaite, care i-o umplu cu atenție și fără să zîmbească. În zgomot de scaune mesenii se mișcară și împresurară pe amfitrion, pe cînd instrumentele lăutarilor executau cu grabă un «mulți ani» foarte măiestrit.

— Să tacă țiganii! strigă Iorgu Holban și agită palma stîngă întinsă, cerînd liniște. Domnilor, vă rog să fiți atenți. Mie mi-a fost totdeauna foarte drag bădia Alexandru Filoti. Vă rog faceți liniște, domnilor...

Dar domnii aveau de spus fiecare cîte ceva, cu paharul în mînă.

— Domnilor, vă implor, faceţi linişte, căci am de spus două cuvinte.

Filoti se ridicase în picioare şi păru deodată mai bine dispus. Îşi căută iar cupa şi-o întinse spre Panaite.

— Lăsaţi pe Iorgu să vorbească... zise el rîzînd. Apoi gîndul i se întoarse atent la ceva lăuntric. De cîteva clipe o idee nostimă îl tulbura, apărînd şi dispărînd ca o muscă plictisitoare.

— Ce ar fi, îşi zicea el cu îndoială, să-i las aici pe toţi numai pentru un ceas... şi să dau poruncă să înhame la paner... Trebuie s-o văd... Mă-ntorc îndată...

Ştia că-i cu neputinţă să plece, cu toate acestea parcă aştepta, surîzînd, să se întoarcă gîndul acesta viclean, care-i dezvăluia vedenii plăcute.

— Domnilor, faceţi vă rog linişte... striga Iorgu Holban... Apoi, isprăvindu-şi în cîteva cuvinte declaraţia de dragoste pe care n-o auzi nimeni, veni şi ciocni paharul cu Filoti.

— Bădie Alecule, ce vremuri fericite am petrecut noi la Paris... zise el cu ochii în lacrimi şi se trînti într-un scaun...

Panaite se grăbi să-i umple iar paharul.

— Numai pentru un ceas... îngînă Filoti, privindu-l strîmb.

— Ce zici? întrebă Holban, aplecîndu-se către el.

— Nimic, am eu o nebunie... Vremurile acelea, Iorgule, erau în tinereţă. Acum sîntem alţii: acei de atunci am murit...

Ieşenii păreau că ţin consiliu. Apoi, într-o singură hotărîre, cu paharele pline, împresurară pe Filoti. Muzicanţii tăcură. Scarlat Costandachi îşi mîngîia frumoasa-i barbă căruntă, cu rîsu-i prietinos care-i şedea aşa de bine. Scarlat Costandachi era politician neobo-

sit şi *leaderul* conservatorilor moldoveni. Toată averea şi-o cheltuise în organizări judeţene şi-n alegeri despre care se vorbea ca de bătălii memorabile. Bătrînul cuconu Lascar Catargiu îl iubea ca pe-un frate mai mic. Îl iubeau destul şi cucoanele din Iaşi, pentru frumoasele-i apostrofe oratorice, în întruniri publice.

— Ştiu că ai mare talent de orator... se apăra Filoti... ştiu că iar vrei să mă convingi să fac politică militantă... *Charles!* strigă el cu patos în franţuzeşte, pentru ce vrei să-mi suprimi anii ce mai am de trăit?

— Ascultă, Alexandre, începu cu linişte Scarlat, nu vreau să te forţez. Vreau numai să mai fac o dată apel la inteligenţa şi la sufletul tău... Rămînem din ce în ce mai puţini, urmă el c-un accent pătrunzător.

In juru-le se făcu tăcere, şi Costi, lîngă el, se înfioră de emoţie.

— Ascultă ce-ţi spun eu. Rămînem din ce în ce mai puţini! Generaţia noastră se duce fără să-şi fi făcut datoria. Îţi aduci aminte de visurile noastre, şi de planurile noastre din tinereţă? N-am făcut nimic.

— Nu-i de mirare, răspunse Filoti; aşa a fost în firea lucrurilor.

— Crezi? Eu asta n-o pot admite şi stăruiesc să te conving să-ţi faci datoria. Vrei să apelăm la cei care ne-au fost slugi pînă ieri?

Filoti zîmbi răsturnîndu-se în scaun şi gustă o picătură de vin din cupă, simţindu-se cuprins de atmosfera unor preocupări vechi.

— Am mai vorbit despre asta deseori... rosti el moale. Trebuie să ajungeţi la concluziile mele. Sîntem în amurgul veacului nostru...

— Să disperăm şi să murim! izbucni Costandachi c-un gest larg. Asta vrei tu? Asta nu se poate!

— Eu nu spun asta, se apără Filoti liniştit, şi gustă iar o picătură de vin. Luptaţi dacă voiţi...

— Să luptăm! subliniară cu putere glasurile din juru-i.

— Bine, să luptăm, dacă voiţi, ca să întreţinem o iluzie. Cu toate acestea, urmă el puţintel mai aţîţat, să nu ne înşelăm. Noi ne ducem.

— Cine se duce? protestă Costandachi.

— Noi! adică proprietarii de pămînturi... Bine, frate, dar lucrurile acestea le-am vorbit de-atîtea ori, încît au ajuns ca o boală. De ce să ne ascundem adevărul? Noi ne ducem. Iată, am să vă mărturisesc că astăzi eu — acesta care mă vedeţi — m-am hotărît să arendez moşiile din ţinutul Botoşanilor...

Filoti se opri şi privi în juru-i, cu buzele strînse.

— Ei şi? îngînă Scarlat Costandachi.

— Cum ei şi? Asta este. Arendăm şi vindem, şi vechilii noştri cumpără. Parcă noi nu-i cunoaştem şi nu i-am cîntărit pe oamenii aceştia care ne servesc? Dar ce putem face? Poate sîntem bucuroşi că putem petrece ultimele zile frumoase de la Aranjuez...

Amestec violent de glasuri îl împresură. Aceleaşi şi aceleaşi observaţii şi incriminări, pe care le vînturau în clubul lor politic şi-n saloane, tresăriră şi ridicară capetele ca nişte aspide veninoase. Legea agrară de la 64, formele goale ale Apusului aduse fără rost într-o lume orientală şi nepregătită; ţăranul rob incult; funcţionărimea coruptă...

— Asta este, complectă Filoti, am căzut într-un dezechilibru şi într-o criză din care nu mai putem ieşi. Este o frumuseţă însă şi în resemnare. Eu propun să zîmbim, să ne resemnăm şi să lăsăm lucrurile să curgă...

— Vedeți ? zise Costandachi cu admirație, fluturîndu-și barba ; ascultați-l cum vorbește...

— Noi îl știm de mult așa și totdeauna l-am admirat ! strigă cu entuziasm Holban.

— Tocmai, urmă Costandachi, ridicînd un deget, spuneți dacă trebuie să-l lăsăm.

— De ce să nu mă lăsați ? zîmbi Filoti. Trec liniștit prin acest amurg și cerc să-mi fac viața cît mai puțin dezagreabilă.

— Poftim ! Și să nu alegi pe un asemenea om deputat ? Să nu-l chemi să vie alături de tine, să-l auzi vorbind unde trebuie ? Ascultă, Alexandre, noi de mult contăm pe tine. Un minister e un drept al tău. Nu te înșela, căci ai datorii.

— Am, la destule bănci...

— Lasă gluma. Ai datorii. Avem să venim la putere : și este de lovit în mișei, sînt de stîrpit abuzuri.

— Vorbe... vorbe... suspină Filoti.

Și deodată ideea supărătoare ca o muscă se întoarse, și o rețea întreagă de judecăți și raționamente fulgerară în conștiința lui. Plecarea în străinătate, ca de obicei în alți ani după strîngerea recoltei, îi era oprită brusc de cel din urmă capriciu. Porunca pe care o dăduse lui Șapsa era o dovadă. Cum complicațiile acestei chestii sentimentale se legau deocamdată de patria veche, de și erau o taină a viitorului, — înțelese, cu surprindere, că prietinii au dreptate, că trebuie să se aleagă deputat și să stea la Iași ori la București. Dacă stă în țară, are datoria să răspundă apelului generației sale.

Ridică o privire schimbată și nehotărîtă către Costandachi, care urma să vorbească și să-l convingă.

— Bine, răspunse el, fără să fi auzit partea aceasta a discursului, dacă ţineţi voi numaidecît şi dacă credeţi că pot fi folositor la ceva...

Răspunsul acesta stîrni nespusă plăcere şi satisfacţie în toţi de faţă. Costi avu impresia că un lucru important se pusese la cale pentru ţară.

IV

Androne Brebu vrea numaidecît să facă o lacramaţie

Intr-o dimineaţă de septemvrie, Androne Brebu îşi închise cu lacată uşa casei bătrîneşti de bîrne, îşi protăpi bine poarta şi-şi lăsă toată gospodăria numai în sama cînelui celui bătrîn ş-a albinelor din livadă. Trecu la al patrulea gard, ca să-şi ia nepotul să-l ducă la şcoală. Fără să intre în gospodăria fratelui său, dădu numai glas din hudiţă: şi nepotul îl auzi din casă şi ieşi numaidecît cu trăisturţa la şold. Gheorghe înhăma caii la căruţă, şi Mitriţă, flăcăuaşul cel mai mare, aducea un braţ nalt de fîn, umblînd încet şi poticnindu-se în jurul draghinelor.

— Te duci la ogor? întrebă Androne pe frate-su.

— La ogor, bădiţă, răspunse Gheorghe, întunecat ca totdeauna. Mi-au rămas bostanii şi mă tem c-or face picioare. Mai am de strîns şi păpuşoii de lîngă pădure.

— Ei dă, Gheorghe, bine că este ce strînge, vorbi Androne, împăciuitor, simţind supărare în glasul omului.

— Asta-i spun şi eu, cumnate, adăogi femeia de pe prispă, potrivind pălărioara pe capul lui Todiriţă.

— D-apoi, de vorbe-s sătul, mormăi Gheorghe. În loc să mai am un ajutor, cît de cît, acu cînd îmi ţipă măseaua... Ce trebuie şcoală unui plod? izbucni el, lovind ciudos caii peste bot cu coada biciului, — daţi-vă-napoi, hărămurilor! ce-i trebuie lui şcoală? Se duce acolo să se zbănţuiască cu alţi draci... Parcă-nvaţă ceva? Iese un obraznic ş-un rău.

— Alei, omule! se tîngui femeia; cum poţi vorbi dumneata aşa? Astă-iarnă îţi rîdeau ochii cînd îţi cetea în călindar. Doar ţi-o spus şi domnu profesor că băietu învaţă bine. Slavă Domnului! o trecut în *glasu* al treilea...

— De, boală! strigă iar omul, cu sălbătăcie, către cai. Cînd ţi-i lumea mai amară, atuncea le vine şi lor a zburda! Da' faceţi-l şi doftor, despre mine... încheie el c-un gest de dispreţ. Dă-te, măi Mitriţă, şi deschide poarta. Ce-ai rămas stîlp acolo şi te uiţi la frate-tău? Îţi pare rău că nu te-am dat şi pe tine la şcoală?... ca să ieşi scriitor la primărie!

— Ei, iaca, scriitor la primărie! ţipă femeia, — decît să-l ardă soarele şi să-l usture gerul şi să muncească din greu! Aşa mă fierbe, cumnate, se îndreptă ea către Androne, c-un glas plin de jale. Decît îmi vine să-mi iau lumea în cap! Şi nici macar nu-i poartă el de grijă...

— D-apoi că mai sînt gospodari în sat şi nu-şi mai dau băieţii la şcoală... vorbi Gheorghe încăpăţînat, fără să-i privească.

— Măi Gheorghe, zîmbi Androne; spune profesorul că la nemţi şi fetele învaţă carte... fetele de ţarani...

— Eah! la nemţi... mormăi Gheorghe biciuindu-şi caii şi pornind. Acestea-s poveşti, bădiţă Androne...

— Oi face şi eu ca Gheorghe, cumnate, grăi femeia rîzînd, cu mîna la gură. Eu nu cred una ca asta. Eu,

dac-aş avea o fată, n-aş da-o, Doamne fereşte, la şcoală. Ce-i trebuie unei fete carte!

— Aşa? se veseli Androne. Măi Todiriţă, ea spune mîni-ta ce scrie în *cetirea* ta de anul trecut, chiar la început?

Băiatul îşi înălţă capul şi răspunse cîntînd c-o voce nenaturală:

— Cartea face pe omul om
Şi altoiul pe pomul pom!

— Vezi, Anică? urmă Androne grav: Cartea face pe omul om...

— Pe om da, cumnate; dar femeii ce-i trebuie? Aşa or fi ele multe la nemţi, că-s altă naţie... Ei cu doftori, cu spitale, cu maşinării... Noi nu ştim de-acestea. Da' eu m-am bucurat să-mi iasă băietul acolo macar un slujbaş la primărie... Să crape de ciudă Pinzăriţa şi sluta ceea a lui Ciopraga!

Băiatul se năcăjea să închidă poarta.

— Lasă, Todiriţă, du-te, îi zise cu dragoste maică-sa. Las' c-o-nchide mama...

Femeia rămase o vreme în hudiţă privind după moş şi după nepot, apoi intră oftînd în ogradă...

Curtea şcolii era plină de ţărănaşi şi de odrasle de tîrgoveţi. Todiriţă se repezi între ei zburdînd ca un căluţ. Androne se trase mai la o parte, în dreptul unei ferestre, ca să-l vadă cineva din casă. Învăţătorul ieşi numaidecît în cerdac. Era un om înalt, puţintel pleşuv, cu mustaţa mică, neagră.

— Ce-i, bade Androne? strigă el răspicat şi vesel. Ţi-ai adus nepotul la şcoală?

— Da, domnu profesor, şi, după rînduială, m-am înfăţişat să vedem ce carte trebuieşte. Condei şi hîrtie mai are din cealaltă clasă.

— Foarte bine faci, bade Androne. Fapta dumnitale e de toată lauda.

— Aşa gîndesc şi eu, domnu profesor. Ca şi cum aş boteza, ori aş face o fîntînă.

— Tocmai aşa. Apoi anul acesta are să-i facă trebuinţă băietului vreo patru cărţi...

Androne tuşi puţintel uimit.

— Ş-are să le-nveţe pe toate?

Invăţătorul începu a rîde.

— Se-nţelege.

— Şi-s scumpe asemenea cărţi? întrebă cu jumătate de glas Androne, şi fruntea i se încreţi.

Domnu Siminoc, profesorul, ştia că gospodarul e cu băierile pungii cam strînse.

— Nu-s scumpe, bade Androne; potrivit. De-acu, dacă ai început o faptă bună, trebuie s-o isprăveşti.

— Aşa-i... încuviinţă Androne. De-acu altfel nu se mai poate. Apoi să-mi dai mata, domnu profesor, o *listră* şi m-oi duce tot la jidovul cela la care am fost anul trecut.

— Da. In tîrg numai acela aduce cărţi... De listă n-ai nevoie. Ştie ovreiul ce să-ţi deie.

— Aşa? Atunci îi bun. Da' o *lacramaţie,* domnu profesor, cum aş putea eu să fac?...

Androne Brebu plănuise încă de-acasă că ar putea să se folosească măcar cu un sfat de la un om învăţat ca profesorul.

— Hm! Ce fel de reclamaţie? Ai vreo judecată? Ai vreun nacaz?

— D-apoi nu ştii dumneata c-o pus feciorul dascalului Alecu să-mi puşte scroafa de pe toloaca satului?

— Care fecior al dascalului Alecu?

— Iacobache... zîmbi cu plăcere Androne. Dumneata nu știi că-i feciorul dascalului Alecu ?

— A, primarele...

Învățătorul tăcu deodată și privi cu luare-aminte la zbenguirile copiilor.

— A pus să-ți împuște scroafa ?

— Da. Știe tot satu.

— Va fi fiind o pricină. Eu în asemenea lucruri nu mă pot amesteca, bade Androne. Du-te dumneata la judecătorie, ori la un avocat. Și de ce ți-a împușcat scroafa ?

— Așa a fost voia dumnisale !...

Țăranul îl privea drept. Învățătorul își plecă ochii.

— Apoi tot la avocat trebuie să te duci... încheie el cu jumătate de glas.

Androne scutură ușor din cap, scurmă de cîteva ori cu vîrful bățului în pămînt, apoi ieși pe poartă și se îndreptă spre tîrg.

In apropiere de biserică, la orînda lui Bercu, se soreau lîngă pereți, pe lăvicioare, trei vătăjei de la primărie. Erau umflați și greoi și stăteau tologiți într-o rînă. Din cînd în cînd scuipau, nu le era îndămînă și-și schimbau poziția. Iordache Nastratin purta, pe o ureche și pe-o sprînceană, un chipiu de infanterie, care se ținea pe capul lui buhos printr-o minune de echilibru.

— Buna dimineață, bade Androne, salută el alene și căscînd. N-ai de o țigară ? Că bine zici : dumneata nu fumezi... — Și-ncepu a rîde.

— Mulțămesc dumnitale, răspunse Androne. Nu știi, Iordache, că eu nu mă afum cu iarba dracului ?

— Știu, cum nu, — dumneata paralele celea mai bine le strîngi, le pui într-o oală și le-ngropi... Să-mi arăți și mie la care copac, că nu spun la nimeni...

Vătăjeii îşi dădură coate, rîzînd. Iordache se scărpină la ceafă şi căscă iar.

— Acu îi năcăjit... făcu el semn cu capul pe urma lui Androne. Se ţine primarele de capul lui.

— Ce-i pasă! răspunse unul din vătăjei sucindu-se din loc şi aşezîndu-se mai bine. Aş vrea eu să am paralele şi gospodăria lui... M-aş lăsa de *fonc̦ie*.

— Da' de ce să te laşi, se holbă la el cu mirare Iordache. Slujba-i slujbă! Să am eu paralele lui Androne, numai bat aş umbla şi nu mi-ar păsa de nimeni. I-aş sudui pe toţi. Întăi pe feciorul dascalului Alecu... Domnu Bercu! strigă el, domnu Bercu! Nu-i aici, nu m-aude... rînji el privind în juru-i şi iar vîrî degetele în părul încîlcit şi amestecat cu paie.

Domnu Bercu apăru în uşă ceva mai tîrziu, nalt, gras şi pîntecos, şi privi la deal şi la vale în lungul uliţii pustii. Lunecă nepăsător cu privirile peste slujbaşii comunali, apoi intră iar în crîşmă.

Androne ajunsese în tîrg şi apucă pe uliţa mare, printre bolţile boiereşti. Prin dugheni şi pe la tărăbi era mişcare puţină. In aerul curat de toamnă plutea un miros plăcut de pîne albă, atunci scoasă din cuptor. Androne se opri la taraba unei pitării, scoase un pitac de aramă, şi-şi alese o pînişoară rumănă. Işi îndesă în chimir punga şi porni înainte în lungul uliţii, rupînd cîte-o bucăţică de pîne şi mîncînd-o c-o deosebită plăcere, cu înghiţituri adînci.

Cînd ajunse la dugheniţa lui Fişel Bloc, vîrî în sîn bucata de pîne rămasă şi intră plecîndu-se pe uşa scundă.

Bloc îi ieşi înainte zîmbind prietinos.

— Buna dimineaţă, domnu Androne. Ce-ţi pofteşte inima ?...

Îşi roti ochii în juru-i cu mulţămire, ca şi cum în cele cîteva rafturi sărace se găseau toate roadele pămîntului şi toate maşinăriile nemţilor. Ţăranul avu un zîmbet fin gîndindu-se la asta.

— Apoi, domnu Fişel, zise el cu îndoială, aş avea nevoie de vreo chilă de cuie...

— Cuie ? cum nu, am de toate felurile. De care cuie ai nevoie ?

— Apoi aş vrea să-mi dai din toate: şi mai mari şi mai mici. Cît îi chila ?

— Parcă dumneata nu ştii, domnu Androne, mai bine decît mine ?... zîmbi ovreiul. Şaizeci de bani chila.

— Cum se poate? se miră Androne. Auzisem că s-o mai ieftinit...

— La alţii îi mai scump, la mine-i tot aşa de ieftin... zise cu plăcere Fişel, frecîndu-şi mînile. Frumoasă vreme, adăogi el ; de-aşa ceva se bucură toată lumea... Să-ţi cîntăresc o chilă de cuie ?

— Cam scump, domnu Fişel !

— Nu-i scump, domnu Androne. Crede-mă că ţi le dau în cost, ca să nu-mi steie paralele închise în marfă... Am auzit, urmă el scociorînd prin rafturi cuie şi zvîrlindu-le în balanţă, am auzit că ai avut puţină supărare.

— Da, mărturisi Androne ; o pus feciorul dascalului Alecu pe nebunul cela de Costandin, vătăjelul, să-mi împuşte scroafa.

— Phe ! phe ! phe ! se miră foarte tare Fişel. Şi din care pricină, mă rog ?

— Din nici o pricină. O vrut să-şi facă el aşa un gust.

— Asta-i ceva foarte ciudat... Are să-ţi ajungă o chilă de cuie ? Eu cred că-ţi trebuie mai mult.

— Da' de ce?

— Ca să repari coteţul întâi, şi al doilea, să astupi o spărtură în poartă... socotea negustorul pe degete.

— Da' de unde ştii că vreau să dreg coteţu? se apără Androne. Am adus nuiele ş-am îngrădit.

— Da, dar nuielele nu ţin şi trebuie să baţi scînduri, ca să nu-ţi împuşte al doilea porc, domnu Androne. Poate să-ţi trebuiască şi două kilograme. Ascultă ce-ţi spun eu. Ai de unde plăti, slavă Domnului.

— După ce mi-o făcut o pagubă ca aceea... protestă iar Androne. Trebuie să fac o lacramaţie.

— Aşa de mare pagubă n-a fost, bade Androne. Ai chemat pe Iohan cîrnăţarul şi i-ai vîndut scroafa cu patruzeci de bani oca. Şi ţi-ai scos paguba.

— Cu patruzeci şi cinci... îl îndreptă Androne, zîmbind. Da' de unde ştii dumneata? Ai o condică şi scrii toate cîte se petrec în tîrg şi-n sat?

— Un negustor trebuie să ştie toate, domnu Androne... îi şopti Fişel, punîndu-i mîna pe braţ. Şi la cine vreai să te duci să-ţi facă lacramaţie?

— Ştiu eu? Vroiam să te-ntreb şi pe dumneata, ca un negustor ce eşti. Cred că să mă duc la cuconu Gheorghieş, avocatul. Ce zici? îi avocat bun?

— Bun, cum nu, răspunse cu seriozitate Fişel. Numai că are să trebuiască să laşi să-ţi mai împuşte o scroafă. Şi după ce-i vinde-o şi pe aceea lui Iohan, apoi ai parale destule ca să porţi un proces...

Androne se veseli o clipă. Apoi dădu din cap cu îndoială:

— Dă, eu ştiu ce să fac? îngînă el. Nu pot să lăs pe feciorul dascalului Alecu să-mi calce dreptul meu... Eu cred, domnu Fişel, că nu-i ţara-n pradă. Era mai bine altădată, adăogi el oftînd, că nu mai erau primari. Erau vornici, oameni de-a noştri...

— Era mai bine? îngînă Fişel Bloc, privindu-l pieziş. Dac-ar fi cum a fost, te-ar scoate şi pe dumneata cu harapnicul la secere.

— Ştiu eu ce să mai spun? vorbi moale Androne, mîngîindu-şi gînditor mustaţa tuşinată. Ai pus cuiele?

— Am pus.

— Şi ai să-mi laşi zece bani la chilă?

— Nu pot, domnu Androne. Ai să mai cumperi ceva?...

Androne păru că se gîndeşte.

— Apoi mi-o spus profesoru de nişte cărţi... se hotărî el cu jumătate de glas.

— Acelea au preţul scris pe ele... hotărî negustorul. Ce cărţi? de ce clasă?

— Clasa a treia.

— Şapte franci şi douăzeci şi cinci toate cărţile... rosti cu tărie Fişel.

Androne îl privi clipind. Parcă nu-i venea a crede.

— Pe cărţi nu-i pacat să dai un ban... îl mîngîie Fişel, punîndu-i iar mîna pe braţ. Am să-ţi las zece bani la chila de cuie. Ne împăcăm, rămînem prietini şi fac şi eu alişveriş dis-de-dimineaţă. Poate eşti bun la saftea...

Androne nu se putu hotărî degrabă. Cercetă cărţile şi pe faţă şi pe dos, le cumpăni în mînă; şi negustorul îl pîndea atent, gata să-i dea orice replică. Insfîrşit trase punga şi-i desfăcu băierile. Abia atunci Fişel se lăsă pe scaun în dosul tejghelei şi scînteile din ochii verzi i se stinseră.

După ce plecă ţăranul şi rămase singur în prăvălioara scundă, între mărfurile puţine şi despărecheate, negustorul oftă gînditor, apoi chemă de două ori, cu intonaţie de cîntec: «Bină... Bină...» După ce balabusta apăru la uşa întunecoasă din fund, Fişel îi ex-

plică ceva într-un jargon volubil şi pasionat. Apoi se puse liniştit să-şi facă rugăciunea de dimineaţă, potrivindu-şi şalul dungat şi tfilinele. Deschizînd tora, începu deodată a se ploconi cu violenţă şi a vorbi cu Iehova.

Vîrîndu-şi iară din cînd în cînd în gură bucăţele de pîne albă, Androne coti pe o ulicioară şi dădu în strada primăriei. Îşi făcea socoteală că încă-i devreme şi avocatul trebuie să fie acasă. Într-adevăr, cînd împinse portiţa, zări în geamul uşii apărînd şi dispărînd obrazul lui conu Gheorghieş. «Aşteaptă şi el saftea, ca şi Fişel...» gîndi zîmbind gospodarul.

Se opri în faţa cerdacului. Un cîne negru, legat în lanţ subt un şopron, zăpăia răguşit la el. Androne tuşi, se întoarse în loc şi se uită spre portiţă. Atunci o femeie, tînără încă, scoase capul pe uşă. Părul îi era strîns în grimea albă, avea ochii negri şi sprîncenele îmbinate.

— Aşteaptă, omule, oleacă, zise ea cu iuţeală, că vine-ndată şi dumnealui...

Se-ntoarse în umbra odăii şi făcu loc lui cuconu Gheorghieş Coman, apărător pe lîngă judecătoria de pace. Cuconu Gheorghieş Coman era un om de patruzeci de ani, voinic, rumăn şi vesel, c-un pîntece bine rotunzit şi c-un lanţ gros de ceasornic atîrnînd în două părţi spre cele două buzunare ale jiletcii. Avea favorite rotunde, uşor încărunţite, şi de cînd le purta, prietinii, la petreceri, făceau regulat aceeaşi glumă: că seamănă cu împăratul Franţ Iosef, fapt de care cuconu Gheorghieş se simţea destul de mîndru. Numai părul îi era cam sărac şi şi-l pieptăna cu meşteşug de la tîmple spre creştet, ca să-şi ascundă pleşuvia.

— Ce vrei, gospodarule? întrebă el ieşind în cerdac şi măsurînd pe Androne de la picioare pînă la pălărie. Ce documente sînt acelea?

— Nu-s documente, cucoane, îs nişte cărţi pentr-un nepot al meu... răspunse liniştit ţăranul.

— Aşa? Ai vreun act de făcut? vreun proces? La avocat şi la doftor nu vine omul fără pricină...

Cuconu Gheorghieş rîdea. Zîmbi şi Androne.

— Apoi fără pricină nu m-am înfăţoşat eu, cucoane, aşa de dimineaţă. Socoteam că nu sînteţi acasă, da' o ieşit cucoana şi mi-o spus s-aştept.

— Aveam treabă, scriam la birou... lămuri cuconu Gheorghieş scoţîndu-şi ceasornicul de aur şi privindu-l cu luare-aminte. Ce afacere ai?

— Cucoane Gheorghieş, eu am mai avut o dată o chestie la dumneavoastră... pentru o împărţeală de pămînt... da-i cam mult de atunci... Eu-s Androne Brebu, de-aici din sat. Atuncea am rămas tare mulţămit.

— A, da, da, zise vesel apărătorul, ca şi cum şi-ar fi adus deodată aminte. Şi iar se uită la ceasornicul de aur.

— E tîrziu, cucoane? poate trebuie să te duci la judecătorie?

— Fă pe ici şi intră-n casă, vorbi familiar Coman, fără să bage-n samă observaţia; şi trase pe om de mînica sumanului. Şezi colea, pe scaun, şi spune ce te doare...

Androne rămase în picioare. Îşi scoase pălăria din cap, îşi mîngîie pletele şi se uită în juru-i. Femeia sprîncenată se arătă în pragul odăii de alături, de unde venea miros de carne friptă.

— Apoi, cucoane Gheorghieş, am o *daravelă* c-o scroafă.

— Ce daraveră? Cine ţi-a furat-o?

— Nu mi-o furat-o nimeni, cucoane. Mi-o pușcat-o.

— A! e un caz foarte grav. Cine ți-a împușcat-o?

— Apoi cine? Primarele nostru... rosti rar Androne și observa cu coada ochiului pe apărător. Adicătelea nu el, cu mîna lui. Dar o pus pe nebunu cela de Costandin vătăjelul. Ș-o pușcat-o într-o zi, dis-de-dimineață... nici nu răsărise soarele...

— Că răsărise ori nu răsărise soarele n-are a face... întîmpină zîmbind cuconu Gheorghieș și-și aduse iar sub nas ceasornicul de aur. Cazu-i însă destul de grav.

— Nu mi-o pușcat-o în ogradă: o pușcat-o pe toloaca satului... complectă Androne...

— Așa? cum se poate? Hm! vra să zică domnu primar se îndeletnicește și cu de-aceste?... se miră apărătorul clătinînd din cap și subțiindu-și ochii. Vra să zică nu-s destule cîte le fac dumnealor... nu-s destule toate cîte le face dumnealui... abuzuri, matrapazlîcuri, gheșefturi și înțelegeri cu toți jidovii din tîrg... Le am eu toate aici, în saltar, adăogi el rîzînd cătră Androne. Le am toate în saltar; și are să știe de ele domnu prefect ist nou... Și dacă domnu prefect ist nou a pune afacerea la dosar ca și cel vechi, mergem mai departe, la ministru... Aici este o ticăloșie, și trebuie să vadă dumnealor ce fel de om au...

— Nevasta-sa e-o fudulă, umblă numai cu intrigi... izbucni deodată, cu mînie, femeia sprîncenată.

Avocatul întoarse brusc capul spre ea c-o dungă între ochi... Androne păru că n-auzise.

— Aici este o ticăloșie, urmă cuconu Gheorghieș, cu mai puțin patos; și trebuie dată pe față, ca să-și primească fiecare pedeapsa.

— Atuncea om vedea de unde are să-şi mai cumpere dumneaei manşon şi pălărie... tresări iar femeia din prag.

— Frate dragă, nu te amesteca în afaceri care nu te privesc... zise blajin, însă cu obrazul încreţit şi supărat, cuconu Gheorghieş. Hm! Vra să zică ţi-a împuşcat scroafa. Şi dumneata, bade Androne, vrei să-l dai în judecată. Foarte bine.

— Vreau să fac o lacramaţie... lămuri domol ţăranul.

— Se-nţelege. Reclamaţie la judele de pace şi proces... Pentru orişice faptă rea este o sancţiune în cod... Şi avocatul, trăgînd o carte groasă, începu s-o răsfoiască, încruntîndu-se asupra ei. Iar Androne se gîndea cu uimire la faptele neştiute şi ascunse ale feciorului dascălului Alecu, şi cu bucurie la pedeapsa pe care are să i-o hotărască un ministru fioros şi cu capul mare.

— Uite ce scrie articolul 188... urmă apărătorul bătînd cu degetul în cartea deschisă...

— Şi cît ai să-mi iei dumneata, cucoane Gheorghieş, ca să-mi faci hîrtia ? îl întrerupse Androne, clipind din ochi.

— Şi ca să-ţi sprijin procesul... întări avocatul. Eu nu sînt jalbar. Jalbă poate să-ţi facă orişicine. Dar eu deschid proces, cer daune, îţi dau însfîrşit toată satisfacţia. Ai să-mi dai douăzeci de lei...

Androne îşi mîngîie mustaţa şi cîrni uşor din nas.

— Apoi, cucoane, eu credeam că numai jalbă să-mi faci...

Rămase împietrit la tot ce avea să-i mai spuie apărătorul. Cuconu Gheorghieş mai încercă vreo cîteva consideraţii, pînă ce simţi că se păleşte de stîncă. Atunci privi ţintă la omul din faţă-i ca şi cum atunci

îl vedea pentru întâia oară. Îl măsură de la frunte pînă la vîrful ciubotelor şi pufni.

— Hm! aşa sînteţi voi... umblaţi numai cu şurubării şi cu cercături... Şi vă lăsaţi să vă calce-n picioare şi să-şi bată joc de voi toţi scriitoraşii... Despre mine, faceţi cum poftiţi. Anetă, adă-mi friptura, că-i tîrziu.

De data asta privi cu adevărat ceasornicul. Şi Androne, văzîndu-l supărat şi-ncruntat, se grăbi să iasă în uliţă c-un fel de părere de rău în sine. — «Eu socot că tot are să trimeată hîrtiile acelea...» gîndea el. Apoi zîmbi.

«Madama ceea sprîncenată e ţiitoarea lui. Ea se uita la mine şi mai fudulă, şi mai supărată decît dînsu...»

Cînd ajunse în dreptul primăriei, ocoli prin partea cealaltă de drum. În faţa judecătoriei stătu o clipă în cumpănă, privind la cei cîţiva săteni cu băţ şi cu traistă, care stăteau pe marginea şanţului, sfătuind cu glasuri încete în soarele de toamnă. Cumpănind că în ziua aceea cheltuise prea mult, se hotărî să lese deocamdată lacramaţia şi apucă cu pas mai harnic pe drumul satului, spre casă.

La poartă văzu că semnul pus era schimbat şi aruncă o privire iute asupra ogrăzii.

— Eu sînt, bădiţă Androne, îi răspunse de pe prispă Vasile Brebu, pîndarul Halmului.

— Tu eşti, bre Vasile? se miră Androne, privindu-l cu luare-aminte. Ce ai? parcă ţi s-ar fi înecat nişte corăbii...

— Am mai coborît în sat, răspunse Vasile cu ochii într-o parte. Am fost pe la Gheorghe şi văd că nu-i acasă. M-am abătut pe la dumneata. Mi-o spus cum-

nata că trebuie să te-ntorci. Se bucura că i-ai dus băietul la şcoală...

Vasile încercă să rîdă. Androne îl cercetă lung şi clătină din cap.

— Intră în casă, vorbi el deschizînd uşa. Şi păşind el întăi în tindă, aşează într-un loc ascuns şi bine potrivit cheia şi lacata. De ziua boierului nu te-am văzut la curte... adăogi el pătrunzînd într-o odăiţă scundă. — Apoi tăcu, văzînd că Vasile nu răspunde.

Incăperea era curată şi bine rînduită, ca o chilioară de monah. Pe păreţi se înşirau icoane. Mirosea piparat a cimbru ş-a mintă. Androne cercetă atent, cu priviri stăruitoare, straiele de pe culme, lada cea mare de subt ele şi răcliţa de pe masa din colţul răsăritului, sub candelă. Vasile intrase în urma lui şi aştepta în picioare, lîngă uşă.

— Ia pune-te colea, pe laiţă, Vasile... începu Androne cu aceeaşi privire lungă, — şi-şi lepădă sumanul şi pălăria. Eu am o leacă de treabă, dar putem sta la sfat...

Aşeză cu grijă în coardă cărţile băiatului, lîngă cărţuliile lui slinoase. Apoi se puse să aţiţe focul în vatră. Acuma nu mai zicea nimica ; aştepta pe frate-su să vorbească. Poate-a venit pentru pămîntul cela al lui...

— Bădiţă Androne, zise pîndarul, ce fac eu cu pămîntul cela al meu?... Iaca, de cînd am ieşit din oaste îs patru ani. O venit vremea să m-aşez şi eu şi să-mi fac o leacă de casă.

— Bre Vasile, răspunse cu blîndeţă Androne, îi face cum îi crede de cuviinţă şi cum a fi mai bine. Cinci ani, cît ai tot umblat la oaste, ţi-am purtat de grijă şi te-am ajutat. Pe urmă, după ce-o murit şi bătrînul, am făcut împărţeală pe dreptate. Ş-o rămas

să-ți plătim chirie pentru partea ta cît îi fi slujbaș și ți-i agonisi... pîn-acu ne-am înțeles ca niște frați. Iar dacă te lași de slujbă și ai putere să-ți faci casă, ți-i lua dreptul tău. Eu, ca un frate mai mare, nu ți-oi sta împotrivă... Spus-am bun cuvînt?

— Bun cuvînt, bădiță.

Tăcură amîndoi, Androne puse ceaunul de mămăligă pe pirostrii.

— Și cînd ai tu de gînd, Vasile, să faci treaba asta? Ai pus ochii pe vreo fată?

— Mă gîndeam și eu... răspunse pîndarul, că mi-o venit vremea... Încă nu m-am hotărît, pînă ce nu m-oi liniști. La vîrsta la care mă aflu nu trebuie să mă grăbesc.

— Măi băiete, zise hotărît Androne, întorcîndu-se către frate-său, tu n-ai venit pentru vorbele de-adinioarea. Tu ai ceva pe suflet. Spune repede și leapădă de la tine, — căci grijile și gîndurile sînt otravă.

Pîndarul stătu la îndoială.

— Bădiță, răspunse el încet; ți-aș spune și mi-i rușine...

Cît era de mare și de mustăcios, grăia cu sfială și părea un copil în fața lui Androne.

— Spune... stărui Androne, privindu-l țintă.

— Spun, bădiță Androne. Nacazul meu se trage din ziua cînd am prins moara ceea pe Siret. Așa, m-am întors eu chiar în acea sară de pe Halm, în zăvoi, ș-am mai stat la foc cu fata lui Chirilă.

— Aha... mormăi Androne.

— Da. Ș-am grăit noi vorbe bune... ca un flăcău c-o fată.

— Nu-i fată, măi Vasile, e muiere, și încă de cele viclene.

— De unde ştii dumneata, bădiţă? Adevărat că, după ce i-am spus eu în sara aceea că mă las de slujbă şi-mi fac casă, — a doua zi, cînd am coborît iar la moară, n-am mai găsit-o. Moara era tot la zăvoi. Chirilă dormea lîngă foc... Da' focul era stîns şi Aniţa nicăiri. O caut eu prin moară, pe urmă aprind focul ş-aştept. Se scoală şi moşneagul. Îl întreb. Era cam băut. Rîdea şi zicea că nu ştie nimic. Care fată? el nu ştie de nici o fată, că poate o luat-o Siretul... Rînjea, — şi mie-mi venea să-i dau cu ceva-n cap... Am mai căutat eu încolo şi-ncoace. M-am dus în sat la Cotu Iepii, am venit în sat dincoace la Buciumeni, — nu-i. Nu-mi trebuia nici somn, nici mîncare...

— Hm! pesemne că te-o farmacat şi pe tine...

Vasile privi înainte-i neguros, fără să priceapă.

— Pot zice că m-am bolnăvit, bădiţă Androne. Mie pîn-acuma nu mi s-a întîmplat una ca asta! Şi cum spun, nu ştiu cum aflu eu aşa o vorbă prin oameni, cum că Aniţa s-ar fi aflînd la Franţ feşterul, tocmai dincolo de Măcăreşti, în pădure. Dar ce face acolo, n-am înţeles. M-am dus într-o sară pîn-acolo. Nu era. Nu ştia nimeni de nici o Aniţă, — ş-au fost numai aşa, nişte zvonuri. Acu de ce m-a fi fierbînd ea aşa, după vorbele care le-am grăit... şi după cele ce-au fost, pe mine nu m-ajunge capul. Văd că pe Halm nu mai pot sta. Nici pe Chirilă nu l-am mai văzut...

Androne rîdea încet:

— S-a fi dus la tată-su Satana, calare pe măturoi.

— De ce rîzi, bădiţă Androne? poate dumneata ştii ceva.

— Rîd, măi băiete, de mintea ta cea proastă. Tu n-ai văzut de-atuncea că fata lui Chirilă are pe dracu? N-ai văzut cum îşi juca ochii şi-şi purta trupul? Cu

aceea nu porneşti tu gospodărie. Aceea are alte rînduieli şi-i trebuiesc altfel de barbaţi...

— Poate ştii unde-i, bădiţă ? întrebă Vasile şi privi ruşinat în pămînt.

— Nu ştiu, de unde să ştiu ?... vorbi supărat Androne. Măi băiete, nu te mai gîndi la asemenea aspidă. Cine ştie pe unde stă dosită, ş-a fi trăind cu vreun ciocoi.

— Vai, bădiţă, a fi adevărat ce se spune prin oameni ?...

Androne îl privi tăcut, pieziş, — apoi îşi mestecă domol şi cu grijă mămăliga. După ce puse linguri pe măsuţa cu trei picioare, aduse o strachină cu lapte acru de oaie şi tăie c-o aţă mămăliga în pătrare.

— Ia şi mînîncă... grăi el cu blîndeţă. Cele ce-au fost uită-le, căci nu eşti nici copil, nici femeie...

Vasile rămase tăcut şi lua rar şi pe gînduri din strachină. Intre el şi frate-su se ridicau aburi, şi ochiul lui fix, în tremurul lor, urmărea vedenia Aniţei. Păru apoi că se linişteşte şi vorbi despre altele ; dar Androne îl ştia îndărătnic şi nătîng şi bănuia în el porniri şi planuri ascunse.

— Atunci cu pămîntul rămîne ca şi pînă acuma...

Vasile încuviinţă din cap, cu gîndul aiurea.

*

Către arătarea din aburi grăbea şi boierul Alexandru Filoti în acelaşi ceas. Sta răsturnat în paner şi calul fugea în pas întins pe şleahul străjuit de sălcii care ducea spre Siret. Era un ceas de linişte al curţii şi al tîrgului şi rari negustori înălţau capetele de după tărăbi, urmărindu-i îndelung fuga în nouri de pulbere. După ce ieşi din tîrg, Filoti făcu la stînga

pe-un drumeag moale de țărînă ; și după înconjururi și cotituri, trecu-ntr-o vălcică la miazănoapte, nu departe de Buciumeni. Acolo, înconjurate de gard de nuiele cu streșină de spini, erau coșerele cele mari ale curții. Magazii largi se înșirau într-o parte, iar în cealaltă, două căsuțe mărunte în mijlocul unei livezi. Un moșneag gîrbov, cu ochii aproape astupați de sprîncene, deschise porțile nalte și ferecate. Se ploconi mormăind la trecerea boierului ; apoi închise iar canaturile și trase zăvoare grele. Filoti își duse în pas calul pe lîngă niște șoproane lungi și scunde, în care stăteau grămădite felurite mașini, cu osaturi bizare și întortochiate. Cele mai multe erau moarte și zăceau acolo biruite de ostilitatea țăranilor și slujitorilor, pe cînd pe lanuri oamenii își luau cu bucurie și plăcere vechile și primitivele instrumente din veacuri. Filoti avea zîmbetul lui palid privindu-le. Trecu și opri înaintea uneia din căsuțe. Nici un obraz nou nu se arătă, și-n tot cuprinsul așezării era o liniște ș-o pace ca de schit. Moșneagul cu sprîncene lungi veni cu opincile fîșîind prin țărînă și apucă de sub zabale calul.

— Domnu Ludvig nu-i acasă ? întrebă boierul.

— Vă sărutăm dreapta, cuconașule, răspunse bătrînul ; trebuie să fie prin vreun dos ; *lepereză* vr'o mașină de-a lui. Să-l chem ?

— Nu. Dă-i pace. N-am nici o treabă cu el...

Mai aruncînd o privire în juru-i, Filoti intră pe ușa scundă deschisă în laturi. Trecu prin tindă și pătrunse într-o odăiță veselă, cu ghiveciuri de flori în ferestruici. Perdele albe, festonate cu roș. Pe divanuri, macaturi de lînă. O șifonieră cu oglindă mare ; o masă și cîteva scaune. In odaie nu se afla nimeni. Filoti se opri surprins. — Dar îndată se-ntoarse în loc.

Simţise paşi uşori în urma lui, de afară. Aniţa intră ; îl privi numai o clipă, ca din întîmplare ; apoi trecu la dulapaşul de lîngă sobă şi, aplecîndu-se cu mlădieri iuţi, căută în el ceva.

Filoti o privi atent, trezit deodată din visurile lui. Avu un zîmbet de mirare şi de plăcere. Ca de fiecare dată, fata morarului Chirilă se înfăţişa subt un aspect nou. De data aceasta nu mai avea păstrat pe ea nimic din portul satului. Purta o rochie de postăvior negru ş-o bluză albă de matasă. În picioare pantofi de piele de căprioară. Asupra pantofilor acestora se opriră mai îndelung ochii boierului... Erau mici, cu călcăie nalte, şi deasupra lor luceau colţuni subţiri. Sub rochia neagră foşneau fuste crohmolite. Mînile, de şi delicate, erau încă pîrlite de soare. Pieptănătura acuma îi umbrea fruntea. Avea o înfăţişare nouă şi surprinzătoare. Avea ş-un surîs nou, cînd ridică a doua oară ochii spre Filoti.

— Ce cauţi acolo ? o întrebă boierul ca pe-un copil...

— Am dulceţi de vişine... zise ea rîzînd.

— Cum se poate ?

— Da. Ş-aduc apă rece de la fîntînă.

Trecu pe masă o tabla şi puse deasupra chiseaua, paharul şi linguriţa. Cu cana de faianţă într-o mînă, se repezi afară cu paşi mărunţi. Boierul se aşeză pe un scaun şi rămase cu ochii pierduţi pe urma ei.

— Curioz ! murmură el, şi se uită în juru-i ca şi cum ar fi vorbit altcineva.

Aniţa se întoarse cu apa şi umplu paharul. Filoti luă o bobiţă şi gustă din apă. Apoi se uită iar la pantofii de piele de căprioară.

— Îmi place cum eşti încălţată... zise el. De ce nu stai pe scaun ?...

— Îţi plac pantofii? întrebă ea bucuroasă. Mi i-a adus de la Iaşi madama Iozefina...

Rămase tot în picioare.

— De ce nu stai? stărui Filoti.

Ea se aşeză pe scaun şi-şi potrivi în juru-i faldurile rochiei. Şopti ruşinată:

— De ce rîzi?

— Astăzi te găsesc mai frumoasă... zise Filoti sculîndu-se şi apropiindu-se de ea.

Aniţa-şi plecă ochii. Filoti avu impresia că ceva s-a ridicat între el şi femeia nouă din faţa lui. Intîlnirea întăia, după ziua de la Siret, fusese simplă şi brutală. De-atuncea o mai văzuse în fugă de cîteva ori. Percepuse vag la ea o împotrivire, o rezervă. Acuma înţelegea că stă înainte-i altă fiinţă. Avu sensaţia că trebuie să întrebuinţeze vorbe nouă şi gesturi delicate şi asta trezi în el un fior de plăcere.

— Ştii că trebuie să te duci la Iaşi?... îi zise Filoti aşezîndu-se lîngă ea şi cuprinzîndu-i o mînă.

Ea nu întrebă de ce. Inălţă spre el ochii mari şi frumoşi.

— Locul tău nu-i aici, urmă Filoti, zîmbind. Am pus pe-un om al meu să caute acolo o casă... Ai să ai de toate ş-ai să fii mulţămită...

Aniţa oftă uşor. Filoti înţelese că vrea să întrebe ceva.

— Viu şi eu acolo, urmă el. Aici eşti urmărită şi privegheată...

— Dacă trebuie şi dacă vii şi mata acolo... zise ea cu glas sfios, mă duc.

«Curioz lucru! cugeta Filoti, privindu-i ochii umezi. Ţărăncuţa asta începe să mă intereseze.» Şi se întreba în acelaşi timp dacă mai poate încerca vreunul din gesturile de stăpîn, ca întăia oară. Nu încercă ni-

mic, şi plăcerea aceasta curată îi mulţămea ca o perversitate nervii obosiţi.

Tîrziu, cînd ieşi în ograda pustie, privi mirat la moşneagul gîrbov care aştepta lîngă cal.

— De mult stai aici, moşule? îl întrebă el vesel. Şi scociorînd în buzunarul jiletcii, îi trecu un ban alb. Cu aceeaşi mirare privi la oasele maşinilor moarte. Apoi, după ce porţile de cetate se închiseră în urmă-i, lăsă calul la pas, să-l ducă în voie, şi începu a fredona o şansonetă franceză. În juru-i, spinării mari cu canafuri roşii luceau în soarele după-amiezii, într-o tăcere şi-ntr-un miros de colb fierbinte, ca-ntr-o pustie.

V

Vasile Brebu face o poznă

Ploaia stătuse, cînd Filip Nacovici descălecă de pe buiestraşul lui alb, la scara curţii. Văzduhul însă era încă plin de pîcle groase şi neclintite, aproape de pămînt. Erau ceasurile 9. Jean Cavalier sta la pîndă fără îndoială, la un colţ de fereastră, şi-i aştepta sosirea, căci îşi arătă îndată obrazul uscat în umbra antretului. Se poticni în balcon c-o mutră plină de mirare şi de teamă.

— *Buer astept...* zise el subţire, în romînească-i sîsîită şi bizară.

— M-aşteaptă? foarte bine, răspunse gros Nacovici. A primit la vreme scrisoarea mea?

— *Primit... la ceas şes...* vorbi Jean arătînd şase degete la amîndouă mînile întinse. *Désiré imbrecat; maintenant astept...*

— Aha... *dèsirè... astepte...* îi răspunse Filip, în franţuzeasca lui... Atunci spune-i, musiu Jean, c-am venit...

Cavalier se întoarse în loc; apoi se dădu grăbit şi respectuos la o parte. Boierul ieşi din antret; cameristul dispăru pe unde venise boierul.

— Ce este, Filipe? întrebă pripit Filoti, cu sprînceana neguroasă. Cum a fost? Spune repede. Te-aştept de un ceas...

— Apoi, cuconaşule, pînă ce-am cercetat, pînă ce-am rînduit s-aducă pe individ aici...

— Aha! îl aduce! tresări Filoti şi făcu doi paşi spre parmaclîcul balconului.

Cu ochi ascuţiţi, cu obrazul contractat şi cu buzele întredeschise şi întinse, arătînd dinţii, boierul rămase deodată neclintit, privind convoiul care sosea. Avea un fel de rînjet de răutate. Cătră scara balconului, între ţărani cu sumane, înainta lunecînd cu opincile prin mîzgă, Vasile Brebu. Era cu capul gol, cu cămaşa desfăcută la piept. Coatele-i erau strîns legate la spate. Cu părul zbîrlit şi plouat, cu şuviţe lipite de frunte, cu stropituri de glod pe obraz, avea o înfăţişare spăriată şi sălbatică... Feciorii boiereşti îl smunciră, îl ghiontiră şi-l împinseră spre scară.

— Aduceţi-l aici! strigă Filoti ameninţător.

Oamenii luară în piepturi pe prizonier şi-l izbiră în sus, pe trepte. Filoti se dădu doi paşi înapoi şi-l cercetă pieziş.

— Cine eşti? cum te chiamă? întrebă el scurt, înălţînd barba.

— Eu îs Vasile Brebu... mormăi flăcăul cu glas trudit. Îs pîndar pe Halm...

— E slujbaş boieresc... lămuri Filip întrebarea din ochi a boierului.

— A, eşti slujitor... şi te apuci de ticăloşii. Intri la coşerele boiereşti, vrei să furi... vrei să omori oamenii !... A sărit gardul la coşerele cele mari ! strigă Filoti pufnind, către Costi, care tocmai atunci se arăta, numai în halat şi cu ochii încă plini de somn. Ce fel de slujitor boieresc eşti tu şi ce-ai căutat acolo ?

— Am avut şi eu o treabă... grăi cu nepăsare Vasile şi-şi aţinti ochii în părete, deasupra boierului.

— A, eşti şi ticălos, şi obraznic ! tresări Filoti frămîntîndu-se. Ai avut o treabă ? şuieră el apoi ascuţit. Ai avut o treabă ?... şi cu mişcări convulsive smunci din mîna lui Filip Nacovici harapnicul negru şi lovi de două ori, cu iuţeală, pe ţăran. Ai avut o treabă ? Ce treabă ai avut ?... — scrîşnea el cu cruzime şi gîfîia.

Ţăranul îşi plecase capu-ntr-o parte şi-şi înălţase umerele către urechi. Intăia lovitură îl plesni peste grumazi ; a doua îl arse peste obraz şi-i tăie buzele. Picături de sînge începură a se prelinge din mustăţi, căzînd pe pieptul păros.

Costi îngălbenise.

— Papa ! încercă el. Ce faci ?

La un geam deschis, din capătul cerdacului, se auzi strigătul de uimire şi de milă al duduii Matilda. Filoti lepădase harapnicul şi privea fix într-o parte, mestecîndu-şi mînia în măsele. Voi să mai întrebe ceva : văzu sîngele pe obrazul şi pe pieptul celui bătut ; şi se gîndi că şi Costi era de faţă.

— Luaţi-l ! strigă el către feciorii boiereşti. Duceţi-l la primărie. Să-l cerceteze şi să-l strîngă-n chingi. Filipe, vină după mine ; am a-ţi vorbi...

In bibliotecă, oftă deodată prelung, cu mînia stînsă, şi aţinti pe vechil cu privirile-i obosite.

— Ce-a fost, Filipe? Nu mi-ai lămurit ce-a fost şi ce s-a întîmplat... A, da! acesta este! rosti el deodată cu glas schimbat. Acuma-l cunosc.

— Pe cine, cuconaşule? întrebă şoptit şi cu grijă Nacovici.

— Cum cine? Omul pe care l-ai adus... L-am cunoscut cînd s-a uitat la mine spăriat după lovituri. In clipa aceea am mai putut sta la îndoială; dar acum sînt sigur. Veneam de la coşere cu panerul. El s-a oprit în drum şi şi-a scos pălăria; şi se uita tot aşa de ciudat la mine. Vra să zică umbla, şi cerceta. Şi drumul pe care veneam eu a fost pentru el un indiciu... Nu erau acolo cîni? nu erau păzitori?

— Erau, cuconaşule, ca totdeauna... De la o vreme, de cînd şi dumneavoastră ştiţi, am rînduit în fiecare noapte doi străjeri.

— Ei?

— Ei, şi cînii au dat semnal. Indată au sărit şi străjerii din şopronul lor. Şi l-au prins.

— Şi nu-i aşa că nu încerca să intre la maşinist?

— Nu.

— Se-nţelege! rînji Filoti, şi se plimba neliniştit pe dinaintea lui Nacovici. Nu se putea hotărî să puie întrebările direct. — Ascultă, Filipe, trebuie să mergem să căutăm şi să cercetăm urmele în jurul căsuţei... Vreau să-nţeleg şi să mă luminez.

— Nu-i nevoie, cuconaşule, răspunse grav vechilul. Am cercetat eu. După ploaie, era pămîntul moale şi se puteau vedea urmele. Am găsit prin livadă urme de opinci, întăi la căsuţa lui Madolci maşinistul, pe urmă spre cealaltă căsuţă. Persoana care ne interesează n-a ieşit, cuconaşule. A ţipat printr-un geam, printre gratii, şi străjerii, înţelegînd, s-au repezit într-acolo. Atuncea au şi pus mîna pe dînsul.

Boierul se înveseli brusc.

— Aşa s-au petrecut lucrurile, Filipe ?

— Da, cuconaşule, precum vă spun.

— Şi nu s-a spăriat ?

— Atuncea da, cuconaşule, dar pe urmă i-a trecut.

— Ascultă, Filipe, reluă boierul cu vioiciune ; nu trebuie să mai întîrziem nici o clipă, — ai înţeles ? Nici o clipă ! Chiamă-mi imediat pe Şapsa. Trebuie să plece şi s-o ducă cu primul tren la Iaşi. Am întîlnit şi pe Costi, de două ori, calare, pe drumurile mele. Toată istoria asta trebuie să înceteze. Vreau să am linişte. Unde te duci ?

— Mă duc să-l aduc pe Şapsa, cuconaşule.

— Bine, du-te, — hotărîrea mea este primul tren, ai înţeles ? Dacă treci pe la primărie, vezi ce fac aceia acolo. Nenorocitul acela nu mă mai interesează... Rămăşiţile acestea ale trecutului au să dispară cu totul, cînd nu va mai fi ea aici.

Urma să se plimbe. Voia să explice ceva lui Filip, c-un fel de bucurie a primejdiei trecute. Vorbele-i veneau pe buze. — Persoana-n chestie e alta, Filipe ! — Dar zîmbi, stăpînindu-se, şi făcu semn vechilului, cu dosul mîinii, să plece.

Slujitorii cu omul legat, după ce scăpară de la curte, apucară pe uliţa mare, apoi cotiră în uliţa primăriei ş-o luară-n lung. Era o zi de sîmbătă, în vremea sărbătorii cuştilor, şi tîrgul era pustiu şi închis ; totuşi prin geamuri strîmbe şi zoioase cîteva perechi de ochi observară grupa aceea de ţărani care umblau cu opinci mari prin glod. Ghidale Ghebosul răsări cel dintăi ca din pămînt pe sub tărăbile lui şi privi, c-un cap mare şi spăriat, pe omul legat şi sîngerat. Privi neclintit cîteva clipe, apoi se întoarse şi se precipită

pe unde ieşise, ca un guzgan în ascunzişul lui. Şi-ndată răsări iar, c-o madamă groasă şi cu două fete subţiri şi slabe. Acum erau patru care priveau neclintiţi. Apoi se mişcară în lungul dughenilor, unde se înşirau alţi privitori. Parc-ar fi fost în tot tîrgul o telegrafie ascunsă, căci în uliţa cealaltă şi pornise mişcarea cînd apăru convoiul omului cu faţa grozavă şi plină de sînge.

Chiva croitorul, cel mai subţire şi mai deştept croitor din tîrg, sări numai în jiletcă şi se repezi în drum. Văzu capete apărînd la deal şi la vale şi avu încredinţarea că s-a petrecut o mare poznă în tîrg. — A fost poate tălhărie, ori moarte de om! strigă el. Voi să plece înainte şi bägă de samă că-i fără pălărie; privi la cer şi-l văzu gata de ploaie; sări doi paşi înapoi şi începu a cere cu glas disperat pălăria, agitînd mînile spre cei din casă şi grăbindu-i. Se arătă un băiat c-o gambetă cenuşie. După băiat, năvăliră alţi locuitori ai odăii: bărbaţi, femei şi copii. Dar Chiva răcnea iar. Băgase de samă că-i numai în jiletcă. Ii trebuia surtucul numaidecît şi se frămînta iar, răcnind şi cerînd surtucul. Cînd veni şi surtucul, îl smunci şi-o apucă după ucigaş, îmbrăcîndu-se în fugă şi zbătîndu-şi pe sus braţele. Cu gambeta cenuşie, cu surtucul de ultima modă şi cu favoritele lui englezeşti, Chiva ar fi putut părea un gentleman însemnat şi serios, dacă n-ar fi fugit aşa, într-un chip cu totul lipsit de demnitate, ca să afle cel dintăi ce este, ce s-a întîmplat şi ce poate să fie. De pretutindeni, în lungul uliţii, grăbea o lume pestriţă. Tîrgul pustiu deodată căpătă viaţă.

Grupa de slujitori cu Vasile Brebu intră la primărie. In faţa acestei clădiri mari, vopsită cu galben, se

strînseră lărmuind ovreii. Se deşertaseră şi sinagogile în pripă. Acuma se întrebau, presupuneau ; iar se întrebau şi iar presupuneau ; erau foarte aţîţaţi şi îngrijaţi.

Chiva nu mai putea răbda. Îşi potrivi mai bine gambeta cenuşie pe cap, trecu îndrăzneţ podeţul şi intră în casa comunală. Îndrăzniră şi alţii, însă numai pînă la uşă, ş-acolo se chiorau prin crăpături şi prin geamurile murdare.

Ce poate să fie? ce poate să fie? — Unele femei oftau şi se tînguiau.

Însfîrşit, Chiva se întoarse, vesel, radios şi important. Îl împresurară cu toţii, grămădindu-se unii peste alţii.

— Ce este, Chiva? ce s-a întîmplat, Chiva? Şa! Şa! tăceţi din gură! Nu poate Chiva să vorbească. Ce este? ce s-a întîmplat?

— Nu s-a întîmplat nimic! răspunse Chiva înălţînd la umeri palmele întoarse.

— Ce spune? ce zice?

— Spune că nu s-a întîmplat nimic...

— Adică ceva s-a întîmplat, urmă Chiva rîzînd, dar deocamdată nu se ştie ce. Am vorbit chiar cu domnu primar, şi cu domnu notar. Este acolo şi Şapsa. Încă nu s-a făcut cercetare. E un om care a furat.

— Ce a furat? de la cine a furat?

— Tăceţi, bre, din gură! nu vă spun că nu se ştie nimic? Ce sînt eu? un profet? Eu sînt croitor subţire, nu sînt profet. Mai bine să vă spun o veste care am aflat-o chiar acum. A venit pe telegraf veste tocmai de la Bucureşti!...

Tîrgul tăcu uimit. O veste, pe telegraf, tocmai de la Bucureşti!

— Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la Bucureşti? Chiva aista-i aşa un om care-i place să te vadă că nu mai poţi, şi de abia atunci spune jumătate! Ce veste a venit pe telegraf tocmai de la Bucureşti?

— A venit veste de la Bucureşti, zise cu bucurie Chiva, făcînd semne în juru-i cu cele trei degete împreunate de la mîna dreaptă; a venit o veste foarte mare. A venit o veste că boierul nostru se alege deputat şi-are să fie chiar şi ministru.

— Cum? cine? ţipară toţi din toate părţile.

— Boierul nostru!

— Ei, ce-i cu boierul nostru? noi n-am auzit nimica. Ce s-a întîmplat cu boierul nostru?

— Are să fie ministru!

— Cum se poate! Auzi că boierul nostru are să fie ministru. A auzit Chiva în primărie. A venit telegramă de la Bucureşti!

Toată lumea fu cuprinsă, la această veste, de o bucurie neexplicabilă.

— Staţi, staţi! zise Chiva, scuturîndu-şi braţele şi cerînd tăcere. Întăi şi-ntăi are să fie alegere de deputat. S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea...

— Auzi... auzi... ce-i asta loc vacant?

Aceste două vorbe, căzute aşa în mijlocul idişului, apărură deocamdată ca o enigmă. Chiva avea obiceiul să-şi împestriţeze necontenit jargonul cu vorbe romîneşti.

— S-a făcut *loc vacant la colegiul al treilea...* urmă fără milă Chiva.

— Ce-i asta colegiul al treilea?

Cei mai mulţi însă ştiau ce-i colegiul al treilea. Se întoarseră şi ruşinară pe femei şi pe copii, care nu ştiau.

— Cei care-s proşti şi nu ştiu, să tacă din gură! Spune, Chiva, mai degrabă! S-a făcut loc vacant la colegiul al treilea. Şi ce-i dacă s-a făcut loc vacant la colegiul al treilea?

— Dacă s-a făcut loc vacant, răspunse Chiva, are să fie alegeri. Au să se strîngă alegătorii şi delegaţii ţăranilor la reşedinţa judeţului.

— Delegaţii... reşedinţa judeţului... reluau cu uimire şi plăcere ascultătorii.

— Ş-acolo au s-aleagă pe boier deputat... sfîrşi fudul Chiva şi-şi dădu gambeta pe ceafă.

Simţind că concluzia asta nu stîrnise cine ştie ce entuziasm, Chiva se hotărî să adaoge cîteva consideraţii personale asupra Capitalei.

— Are să se ducă la Bucureşti ş-are să fie ministru, urmă el înfierbîntîndu-se. Acolo, la Bucureşti, e un tîrg mare şi aşa frumos... Eu am fost în Bucureşti şi cunosc. Ce este acolo! bogăţie şi dugheni multe. Şi palate în toate părţile; şi boierii umblă numai în cupele. Cînd eram eu acolo, a fost 10 mai. Şi-a ieşit majestatea sa la paradă şi erau toţi miniştrii cu el. Şi boierul nostru are să fie ministru ş-are să iasă cu majestatea sa la paradă: are să steie şi în gazetă... Ş-au fost şi generali, soldaţi... atuncea cînd am fost eu... Şi călăraşi... şi tunuri... Ş-au venit, au venit, poate două ceasuri au venit! Şi cupii mulţi de la şcoli, care-au meeers...

Chiva arăta cu mînile ceva lung şi mult. Dar vestea lui nu mai avea farmec şi mulţimea se împrăştia încet-încet. Deodată începu să ploaie. Atuncea şi el, ca şi toţi cei din juru-i, o rupse la fugă spre casă, ţupăind prin glod şi sărind peste bălţi.

*

În odaia cea mare a primăriei, în «sala de consiliu», cum obișnuiau a zice funcționarii, se amesteca murmur neîntrerupt de glasuri într-un fum de țigări des ca o negură. Pe duşamele fiecare adusese cîte ceva din noroiul de-afară. Pufăiau şi se învirteau prin mîzgă, discutînd vestea de la Bucureşti.

Iacob Alexandrescu îndeosebi era foarte dispus.

— Trebuie să înțelegi, lămurea el notarului Gheorghiu: cu ocazia asta se ridică tîrgul. Avem un deputat ş-un ministru. Are altă importanță.

Gheorghiu era un om cu fruntea îngustă şi teşită. Botul de momiță şi posomorala neagră a obrazului îl făceau fioros, de şi tovarăşii lui îl cunoşteau drept un om blajin. Se arăta totuşi cam greoi la înțelegere, şi, într-o asemenea împrejurare, asta displăcea primarului.

— Uite, să-ți spuie şi domnu Şapsa! strigă el. Domnu Şapsa, este aşa cum spun eu, ori nu?

— Ce să fie, mă rog? întrebă vesel Şapsa apropiindu-se şi pîndindu-i cu ochiul lui pe jumătate închis.

— Îi spun eu lui Gheorghiu că asta are importanță pentru noi...

— Ce importanță? mormăi Gheorghiu, rar, privind urît la dînşii. Boieru-i boier; ce are el cu noi? El se duce la Iaşi, ori la Bucureşti, şi şede acolo. Noi şedem aici, şi gata.

Gheorghiu făcea şi puține gesturi şi arăta mîni grozave cu degetele terminate în niște monturi noduroase şi rotunde. Şapsa întoarse cu teamă ochiul lui spre degetele acelea...

— Are dreptate şi domnu notar... zise Şapsa.

— Se-nțelege că am... el șede acolo, noi aici, și gata.

— El nici n-are nevoie să se intereseze, urmă Șapsa, zîmbind. El îi boier, și gata. Dar ne putem interesa noi. Avem o afacere, avem o pricină, avem de cerut o autorizație, avem de luat un acciz: îl găsim, ne rugăm și se face...

— Așa da, mormăi cu îndoială notarul.

— Asta-i altceva! strigă Iacobache răsfirîndu-și favoritele. Eu vorbesc de onoarea pe care o avem noi. Avem un deputat, avem un ministru! sfîrși el mîndru, arătînd cu dreapta un părete și cu stînga altul. Se chiamă că avansăm înainte.

Șapsa își întoarse și la dreapta și la stînga ochiu-i pe jumătate închis. În peretele din fața ușii, deasupra biroului primarului, văzu o stampă veche, înfățișînd Capitoliul. Dincoace, lîngă ușă, atîrna un tablou de propagandă antialcoolică.

— Este și asta... încuviință el cu jumătate de voce.

Funcționarii ceilalți, cu condeiele după ureche, veniseră în urma lui Șapsa.

— Spun despre onoarea pe care o avem... le lămuri Iacobache.

— Dar se-nțelege! izbucni furios casierul, — un omuleț rotund, — se-nțelege; eu de cînd le spun! Cîte capitale de județ avem în țară?

— Treizeci și două! se grăbi să declare practicantul, tinerel cu mustața abia înfierînd.

— Treizeci și două! reluă cu putere casierul, privind cu mîndrie în juru-i de jos în sus. Și cîți miniștri avem?

— Șapte... zise primarele. Eu ce spun?

— Pardon; vra să zică, numai șapte dintre capitale...

— Se-nţelege ! se-nţelege ! strigă Iacobache. Eu ce spun ? Noi care nu sîntem capitală, şi avem...

— Ş-apoi dacă nu sîntem capitală... mormăi iar, neguros, notarul. Leafa mi-o măreşte? Chiria v-o plăteşte ? Eu tot nu-nţeleg de ce vă bucuraţi aşa de tare! Eu îmi văd de treaba mea şi gata !

Zvîrli ţigara la dreapta, scuipă la stînga, şi trecu la masa lui, sub tabloul de propagandă antialcoolică.

— Să ştii că iar l-a muştruluit nevastă-sa... şopti Iacobache, spre cei din juru-i, clipind dintr-un ochi. Apoi trase pe Şapsa la o parte. — Ascultă, domnu Şapsa, ai vorbit cu Fişel ?

— Cu Fişel ? L-am văzut pe Fişel.

— Eu nu te-ntreb dacă l-ai văzut. Eu te-ntreb dac-ai vorbit cu el. S-a apucat, de ziua boierului, s-amestece acolo o vorbă despre o afacere de crîşmă. Mi-a spus Nacovici. Apoi bine, mi se pare că sîntem înţeleşi.

— Eu n-am fost acolo, cum ţi-am spus, se apăra Şapsa. Dar ce are a face dac-a spus boierului ? Am vorbit cu el. Afacerea se-nţelege că trebuie s-o facă cu dumneata şi cu cuconu Filip. Doar se ştie că un hoţ de jidan nu poate deschide crîşmă pe numele lui.

— Lasă gluma, Şapsa ; aici vorbim lucruri serioase... îl mustră Iacobache... Dacă i-ai vorbit, bine, — ca să se ştie. Cînd a avea nevoie, cunoaşte drumul la mine şi la Filip. Mai stai ? urmă el trăgîndu-l la fereastră, acuşi vine şi Nacovici. Trebuie să punem la cale chestia accizelor. E o afacere foarte bună, dar foarte delicată. Eu v-am spus : nu m-amestec decît cît trebuie, căci sînt autoritate, dar altfel vă pot face toate înlesnirile, ca unor prietini...

Şapsa zîmbea, privind pe fereastră.

— Ce este, Răducane? strigă apoi primarele către un om gros şi cu obrazul buhav, care zbucnise pe uşă. Şapsa tresări.

— Domnule primar... au adus pe omul cel cu chestia... despre care v-a trimes răspuns cuconu Filip.

— Aha-aha! ce-am uitat eu? ce-am uitat eu? îngînă Iacobache, privind în podele, apoi în tavan. Să-l aduci aici! — Apoi se păli cu palma peste frunte. — Cum îl chiamă?

— E unu Vasile Brebu, pîndar pe Halm.

— Apoi se-nţelege, asta-i! Trimete imediat un vătăjel să-mi poftească la primărie pe frate-su Androne. Mi se pare mie că aici nu-i lucru curat. Trebuie să fie o punere la cale a acelui Androne...

— D-apoi, domnule primar, nu s-a întîmplat cine ştie ce...

— Cum se poate! Nu s-a întîmplat cine ştie ce, domnule subcomisar? Aşa cercetare ai făcut dumneata?

— Eu n-am făcut nici o cercetare, dar aşa spun feciorii boiereşti. Nu-i nici lovire, nici prădăciune...

— Aşa? nu-i nici prădăciune, nici lovire? Să vedem; am făcut eu multe cercetări de-aceste şi-am descoperit ce nici cu gîndul nu gîndeşti... Trimete după Androne. Şi adă-mi-l încoace pe vinovat...

Cu trupu-i mare prea strîns în uniforma-i jerpelită, subcomisarul se întoarse frecîndu-şi gînditor nasul prea rumăn. După ce trecu prin uşă, săltă supărat din umeri:

— Apoi dacă-i dumnealui mare şi tare, dacă dumnealui face şi cercetează... bombăni el, atuncea eu de ce-s pus aici?... Măi căpcăunule! strigă el către Nastratin. Zvîrle ţigara şi nu mai căsca atîta. Du-te pînă

la Androne Brebu şi adă-l numaidecît aici. Îl chiamă domnu primar pentru cercetare. Te-ai dus ? ai venit ?

— Apoi că doar aici nu-i la militărie... mîrîi Nastratin, îndosind ţigara.

— Ce-ai spus ?

— Mă duc, domnu comisar.

— Hai-hai, măi beţivule, c-acuşi îţi scot o măsea, mai repede decît Zaharia bărbierul.

— Dă, — mi-i scoate pe dracu... urmă a mîrîi vătăjelul după ce scăpă dincolo de uşă. Parcă tu duci la ureche ? Nu bei toată noaptea la Ioina ?... Ferice de tine şi de mă-ta care te-o făcut !...

Subcomisarul aduse pe feciorii boiereşti la uşă, şi împinse înlăuntru pe Vasile Brebu aşa cum era, legat cot la cot şi plin de sînge.

— Intră înlăuntru şi răspunde ! îi strigă el punîndu-i mîna după cap şi cercînd a-l brînci.

Omul era însă mare şi voinic şi părea că-l tîrîie după el pe subcomisar.

— Aista-i, grăi Răducan, ieşind la iveală.

Toţi se întoarseră şi se apropiară. Primarele îşi răsucea un mănunchi de fire din barbă şi obrazul lui stricat de vărsat avea încreţituri batjocoritoare.

— Tu ai comis fapta ? întrebă el.

Vasile îşi întoarse privirile în fund, unde era masa lungă a consiliului comunal, înconjurată de scaune. Acolo, pe părete, în rame aurite, stăteau portretele suveranilor, care-i zîmbiră. Dar el nu ştia cine-s.

— Tu ai comis fapta ? îl întrebă mai tare primarele.

Pîndarul îşi întoarse spre Iacobache brăzdătura vînătă de harapnic. Avea ochii ca-ntr-o negură. Părea fără înţelegere şi nesimţitor.

— Mă ! se vîrî în el primarele, parcă voia să-l împungă. N-auzi ce te întreb ? Nu-nţelegi ?

— Nu-nţeleg, cucoane... răspunse cu vocea-i obosită flăcăul.

— Cum nu-nţelegi ? Ce-ai căutat, măi, la coşere ? Pe cine-ai vrut să prăzi ? pe cine-ai vrut să omori ? Socoţi că n-am să scot eu adevărul din gura ta ? Am să-l scot cu tot cu măsele şi cu limbă ! Ş-am să-l strunesc şi pe badea Androne. El îi caimacanu răutăţilor în comuna mea.

— Ce ai, cucoane, cu bădiţa Androne ? El n-are nici un amestec în treaba asta.

— Care treabă ? Ce-ai căutat la coşere ?

— Cucoane, nu-i vorba de nici o prădăciune şi de nici o răutate !... grăi hotărît Vasile Brebu şi-şi întoarse ochii în pămînt, îndărătnic.

Iacobache icni : Ha-ha ! şi-şi aţinti ochii străpungători asupra omului. Răsuflă scurt pe nări fum, zvîrli ţigara şi se repezi.

— Nu da, cucoane ! răcni pîndarul, ridicînd deodată ochii fioroşi.

Murmurul odăii fu tăiat ca de un foarfece. Primarele se opri. Avu acelaşi icnit : Ha-ha ! Şi-şi duse la favorite mîna cu care voia să lovească.

— Stăm de vorbă noi singuri, într-un salon deosebit... adăogi el c-o voce dulceagă şi stăpînită... Du-l, Răducane, la başcă şi-l mai cercetează pînă ce vin eu... Să mă înştiinţezi cînd va sosi jupîn Androne... Să vezi ce frumos ai să arăţi tu, măi băiete, cum s-au petrecut toate...

Vasile îşi plecase iar ochii şi tăcea. Subcomisarul îl împinse de la spate spre uşă. Avea un rîs vesel, pentru sine, şi-şi umbrea nasul, ca să nu vadă primarele.

— Dumnealui crede c-aşa se cercetează... mormăi el. Mai bine iai pe om cu delicateţă c-un pahar de vin şi c-o poveste... Hai, măi băiete, şi mi-i spune mie. Eu sînt comisar şi te-ntreb, iar tu trebuie să-mi răspunzi.

— Da' n-am ce spune, domnule comisar.

— Apoi dacă n-ai ce spune, lăsaţi-mă-n pace, că eu am alte treburi. Eu îs altfel de om. Ce am eu să m-amestec între voi ? Eu îs neam de boier, bre, şi-aşa mi-a fost soarta destinului să-mi petrec viaţa aici, între ţopîrlani. Dar am făcut cerere să mă mute iar. Nu mă lasă moş Grigoriţă de la Ieş. Vîrîţi-l aici la başcă, că eu am o leacă de treabă la Ioina. Poate căutai, bre, o fată cu care te ai tu bine...

— Asta-i, cucoane ! răspunse rîzînd unul dintre feciorii boiereşti.

— Asta-i, măi Vasile ? întrebă vesel Răducan, şi-şi răsucea o ţigară. Asta-i, bre Vasile ? şi-şi ridică nasul rumân spre flăcău. Aista-i un om primejdios, urmă el clătinînd din cap. Se uită urît şi nu vrea să răspundă... Vîrîţi-l acolo şi-nchideţi bine uşa...

Cînd intră Filip Nacovici în primărie, Iacobache încă nu se liniştise. Trăgea des fumuri de ţigară şi se plimba pe dinaintea meselor rîzînd şi vorbind, însă demnitatea lui fusese adînc jignită. Ochiui tulbure avea halucinaţii sîngeroase. Totuşi judecata rece îl îndemna la prudenţă.

— Pare om periculos... zise el cu linişte prefăcută, păşind întru întîmpinarea vechilului.

— Cine ?

— Individul pe care mi l-ai trimes.

— Aş ! îngînă alene şi nepăsător Nacovici.

— Ascultă-mă ce-ţi spun, cucoane. Eu cunosc oamenii.

— Bine, fă cum crezi de cuviinţă. Din partea boierului nu este nici o pretenţie.

— Asta-i încă una ! strigă indignat Alexandrescu. Dar cu legea şi cu rînduiala ce face ? Mîni, vine să fure la mine ; poimîni, la dumneata...

Nacovici ridică din umeri. Voi să răspundă ceva, dar se răzgîndi, lăsă totul baltă şi trecu la Şapsa. Îl apucă de un bumb de la haină, îl trase la o fereastră şi începu a-i şopti ceva hotărît, cu sprîncenele încruntate.

— Cucoane, cînd îi am în mînă, pe el şi pe frate-su, eu nu-i lăs ! declară de departe Iacobache.

— Bine, bine ! îngînă Filip. Şi urma a vorbi, iar Şapsa asculta atent, cu urechea întoarsă spre el şi cu ochiul aţintind duşamelele.

*

În după-amiaza aceea Costi şi Vasile Puşcaşul trecură la Siret, cu docarul, avînd pe Stop între ei. Vremea se luminase. Un vîntişor ager, cu zumzet de strune, mînase nourii către miazănoapte. Cînd lăsară tîrgul şi începură a coborî coasta ajunseră, între magherniţile de la margine, pe feciorii boiereşti, cu prinsul lor. Era tot sîngerat, zbîrlit şi sălbatic. Umbla cu spatele încovoiat şi luneca prin glod cu opincile-i mari, la fiecare pas.

— Unde-l duceţi ? întrebă cuconaşul boierului.

— La coşere... se face cercetare. Vine şi domnu primar. Aduce şi pe frate-su Androne.

— Acela ce vină are ? n-a fost prins cu nimica.

— Nu putem şti... răspunse cu nepăsare feciorul boieresc.

Docarul trecu înainte. Pîndarul nici nu ridicase ochii. Merseră așa o vreme în tăcere. Apoi Costi întoarse obrazul înspre pușcaș.

— Ascultă, Vasile, mie, drept să-ți spun, nu-mi prea place omul ista...

— Care om, cuconașule?

— Iacobache primarele.

— A! Iacobache. Dă, se chiamă că-i omu stăpînirii.

— Mi se pare că el consideră comuna ca un bun personal, care trebuie să-i aducă venituri.

— Eu știu, cuconașule? îngînă nehotărît pușcașul. A fi fiind cum spui mata, da' noi sîntem niște țarani și nu ne pricepem. Are leafă tare bună, și-i în rînd cu boierii.

— Cum în rînd cu boierii, Vasile? Cu care boieri?

— Nu te supăra, cuconașule, zîmbi Vasile. Boieri de cei mai mititei și mai proști. Da-s destul de răi, bată-i mama cailor...

Costi rîdea cu plăcere și plăti c-un pachet de tutun gluma pușcașului. Și urmară a sfătui, coborînd spre tainicele zăvoaie din văi.

De cîteva ori, în asemenea expediții, Costi încercase a aduce vorba despre o arătare în pădure, pe cînd se hodinea sub părul cel bătrîn de la Gheorghian. Vasile însă, de obicei destul de iscusit, de data asta nu-i prindea firul gîndului. Drumurile pe care le făcuse călare, singur, așa într-o doară, cătră acele meleaguri, iarăși nu-i aduseseră vreo lămurire. N-avea nici o neliniște și nici un scop hotărît, totuși din cînd în cînd își amintea cu plăcere de lucirea ochilor acelora, o clipă, în umbra înflorită de lumină a fagilor.

— Ascultă, Vasile, eu cred că n-ar fi rău să mai mergem într-o zi la Măcărești.

— Spre marginea pădurii, cuconaşule? zîmbi Vasile.

— Da. La vremea asta găsim iepuri.

— Sînt şi potîrnichi, cuconaşule. Şi-s destul de blînde...

Costi simţi împunsătura şi tăcu.

— Aceea dintăi, atuncea, ai scăpat-o, cuconaşule, urmă puşcaşul c-o intonaţie discretă, pe care Costi i-o cunoştea. Asta se-ntîmplă şi altora. Dar se mai găsesc. Aceea o fost străină, n-am mai dat de dînsa... Ş-o desfăcut aripele şi s-o dus.

— Te-ai interesat, Vasile? întrebă cuconaşul, fără să-şi privească tovarăşul.

— Am umblat şi eu... am pus cînii s-o caute... răspunse vag puşcaşul. Ai mai întrebat mata şi-n alt rînd. Dacă nu-i, ce putem face? Am oblicit de alta cu ochii căprii... Ori poate matale-ţi plac mai tare ochii verzi...

Costi şfichiui caii şi zîmbi pîclei de pe Siret. Puşcaşul se ghemui asupra tutunului şi încercă să-şi răsucească o ţigară în legănările docarului, cu faţa-i vicleană încreţită de rîs.

*

Către amurg băteau lumini de aur din asfinţit asupra tîrgului, şi unele cucoane ieşiseră la plimbare pe cărări zbicite. Nu era zi de sărbătoare creştinească, cu toate acestea trebuiau să iasă, din pricina veştilor ce fulgeraseră la amiază încolo şi-ncoace. Nevasta primarului, doamna Minodora Alexandrescu, şi Lenţa Gheorghiu, nevasta notarului, se găseau în cerdac la Nacovici, în dosul viţei sălbatice, şi bucătăreasa des-

culţă adusese cafelele. Madam Alexandrescu era o persoană blondă şi groasă şi fuma povestind. Fuma o ţigară subţirică.

— Pardon, madam Alexandrescu, zise Aglaie Nacovici, care de la o vreme părea neliniştită ; mă-ntorc numaidecît...

In salonaş se auzeau sunete de piano şi rîsete subţiri şi vesele.

— Mare nevoie era de pianul ista... zise încet nevasta primarului, privind după fumul ţigării.

— De ce, cucoană Minodoră ? răspunse notăreasa. Dacă au oamenii plăcere, şi dacă le dă mîna...

— Da, aşa-i, suspină cucoana Minodora. De ce nu cumperi şi dumneata unul ?

— Crezi că n-aş cumpăra ? îşi clătină capul Lenţa Gheorghiu cu faţa-i oacheşă plină de rîs. Patru fete am ş-aş vrea să le văd mai mulţămite şi mai fericite decît mine.

— Ba eu dac-aş avea copii... mai ales dac-aş avea fete... începu, cu buzele creţe, soţia primarului... Eu sînt de moda veche. Le-aş învăţa gospodăria şi rînduiala... Ce-ţi făceau domnişoarele ? întrebă ea graţios pe Aglaie Nacovici, care se întorcea.

— Exersau... răspunse gazda, întorcînd spre ea nasu-i fin şi ascuţit. Le-am trimes să se mai plimbe ; aerul le face bine... Numai cu băietul am în privinţa asta nacaz. Ceteşte prea mult.

— L-am văzut şi eu, observă soţia primarului, cu nişte gazete într-o zi...

Şi păru foarte veselă că a văzut pe băiat cu gazete. Aglaie însă o privi serioasă şi ea-şi reluă povestirea începută. Iacobache se dusese în persoană la coşere şi făcuse anchetă.

— A chemat ş-a cercetat pe toţi. Întăi pe Ludvig şi pe Iosefina lui... Nemţoaica era spăriată. Vai! venit să prăde şi să omoare pe noi!

— Cum se poate! se minună rizînd Lenţa Gheorghiu.

— Da. Şi-l întreabă Iacobache pe tăptaş: Ai venit să prăzi? — Da, am venit să prăd. — Poate chiar ai vrut să-i omori?... — Am vrut să-i omor... — Pe cine ai vrut să omori? — Pe nimene! — Da' pe cine-ai vrut să prăzi? — N-am vrut să prăd pe nimeni!... Atuncea s-au pus şi l-au mai bătut şi iar îl întreabă: Ce-ai căutat la coşere? — Şi-l întreabă şi frate-su, unu Androne: Spune, măi Vasile, ce-ai căutat aicea... — Apoi, zice, am vrut să intru pe fereastră ori pe uşă în căsuţa astălaltă. — Da' de ce? — Ia aşa. — Căutai pe cineva? — Da, căutam pe cineva... — Ascultă, domnule Ludvig şi madamă Iosefină, locuieşte cineva în căsuţa asta?... — Poftesc la dumneavoastră şi vedeţi, strigă nemţoaica, nu este nimeni. Asta casă goală. Avem noi pentru musafiri, dar nu este nimeni într-însu... — Atuncea, dacă nu-i nimeni, pe cine căutai, măi ticălosule? — Nu căutam pe nimeni... — Atuncea ce căutai la coşere?...

— Trebuie să fie vreun prost, vreun bezmetic... observă Aglaie Nacovici.

— Se poate. Cît l-a sucit, cît l-a învîrtit Iacobache, degeaba! Îl trimete la judecătorul de instrucţie. Acolo, la coşere, n-au găsit nimica. S-au dus. Iar cînd s-au întors ş-au vrut să mai cerceteze şi să mai întrebe, au găsit porţile închise. De ce-s porţile închise? Aşa-i poruncă de la cuconaşu. Ei, dacă-i poruncă de la boier, s-au întors. Da' iaca, nu s-a putut afla ni-

mica, şi doar Iacobache e un om care ştie să cerceteze...

Văzîndu-şi cafeaua şi ţigara isprăvite şi persoanele de faţă informate, cucoana Minodora îşi săltă de pe scaun trupu-i gras şi se pregăti să plece.

— Da' de boier ce ziceţi? întrebă ea în treacăt. Îl numeşte deputat. Asta putem spune că-i o cinste ş-o onoare pentru tîrgul nostru...

— Se poate... răspunse cu îndoială Lenţa şi obrazul ei avea lucirea-i de rîs... Eu vă zic la revedere şi fug acasă... M-aşteaptă Gheorghiu. El totdeauna-i flămînd ca un lup...

Mişcîndu-se sprintenă, îşi îmbrăţişă prietinile şi coborî fuga în uliţă.

— N-ai zice că are acuşi fete mari... zise zîmbind Aglaie Nacovici. A rămas tot tînără şi frumoasă.

Cucoana Minodora o privi uimită.

— Eu drept să-ţi spun, madam Nacovici, n-am înţeles niciodată cum a putut trăi ea o viaţă c-un om aşa de urît...

— Trăiesc bine... zise Aglaie.

— Eu n-aş însera cu el în casă. Şi fetele îi samănă lui. Nu-i numai urît. Îi şi bleg. Din cuvîntul ei nu iese. Parc-ar fi, mă rog, o prinţesă.

— O iubeşte... şopti iar Aglaie, zîmbind.

— Hm! încheie primăreasa şi făcu o schimă de dispreţ, privind încrucişat cărbunele ţigării.

Fără s-o slăbească din coada ochiului, Aglaie Nacovici îşi urmărea şi fetele. Se opriseră la cotitura şoselei şi răspundeau graţios, cu adîncă înclinare a capului, la salutul larg al lui Costi. Vînătorii trecură duruind cu docarul. Fetele veneau spre casă sfătuind între ele aprins. Intrară în cerdac, cu scînteieri de ve-

selie. Cucoana Minodora le privea lung, c-un ochi pe jumătate închis.

Copilele trecură în salonaş. Acolo Laurenţia se aşează pe scăunaşul nalt, dinaintea pianului, şi rămase visînd, în umbra înserării. Răţuşca se alătură de ea, cu mişcări furişe; cuprinzînd-o deodată, aprig, începu s-o sărute pe sprîncene şi pe obraji.

Adam ieşea zbîrlit din chilioara lui.

— Avem un secret! — cîntă Mărioara aţinîndu-i calea cu mînile în şolduri şi plecîndu-se către el ca să-i vadă ochii.

— Lăsaţi-mă în pace... răspunse gros şi nemulţămit băiatul.

Fetele rîdeau ciripit în urma lui.

VI

Năcazuri şi oameni care au trecut odată cu veacul

La 1890, în Iaşi, numai salonul cucoanei Leona Negru, printr-un acord tacit, era ultimul refugiu al protipendadei. In alte case, mai strălucite poate şi mai bogate, era acceptată şi lumea nouă. Aici venea numai lume «bună». Toate cupeurile care trăgeau sub bolta intrării purtau blazon. Acest lucru încerca să-l explice duduia Matilda, lui Costi, pe cînd caii cei bătrîni trăgeau la pas trăsura închisă, pe strada Carol. Sara de iarnă era limpede şi la lumina de zăpadă, care pătrundea prin geamul de cristal, tînărul admira zîmbetul frumos al mătuşii sale. După două ierni pariziene, asta era intrarea lui în lumea ieşană cu tradiţii şi amintiri.

— Da-da! nu rîde, Costi, zicea cu pătrundere duduia Matilda. Cel puţin eu, numai între ai mei mă simt bine. Numai aici aud tonul cel adevărat, ca altădată, — persoane vorbind fără emoţie despre afacerile publice, ca şi cum ar trata chestii curente de la moşie... De ce rîzi ? Aşa este.

— Am să mă cam plictisesc între oameni bătrîni.

— Ai să te convingi, Costi, că sînt şi obraze tinere, şi încă foarte nostime. În casa asta au surîs multe femei frumoase. Mama cucoanei Leona era înconjurată ca o regină pe la 1850.

— Cum văd, tante Mathilde, vrei să mă ruşinezi că nu cunosc istoria ţării.

— Da, au suspinat în jurul ei toţi barbaţii gravi care conduceau atunci destinele patriei. Şi fantaziile acelei Elene frumoase au schimbat deseori cursul treburilor publice. Erau alte vremuri.

— De ce ? cucoana Leona n-a fost şi ea regină ?

— Ai s-o vezi, Costi. A fost. Acuma-i măritată a treia oară cu un barbat care numără mai puţini ani decît dînsa. Te asigur însă că ea pare cu mult mai tînără decît el. E tot frumoasă şi cochetă. A avut o tinereţă furtunoasă; a fost furată de cel dintăi adorator... E o persoană foarte agreabilă.

— Mai spune, tante Mathilde. Acest curs mă interesează mai mult decît lecţiile de la politehnică.

— N-am isprăvit, Costi, însă am ajuns. Cred că vine şi tatăl tău în astă-sară. Îl văd foarte îngrijat de cîtva timp...

Intrară şi urcară pe o scară largă, aşternută cu covor roş. Îi întîmpinară sus servitorii, cu obrazuri rotunde şi zîmbitoare. Erau doi bărbaţi şi două femei, tot una de bătrîni şi cărunţi, tot una de bine hrăniţi, şoptind la fel şi scoţînd blănurile boierilor cu gesturi moi.

Cînd se deschiseră canaturile salonului şi le veni stăpîna întru întîmpinare, Costi rămase surprins. Văzu o femeie sprintenă încă, de şi cu formele cam pline. Era brună, cu ochi migdalaţi şi sprîncene arcate. Purta un decolteu larg, peste care aruncase neglijent o etolă de blană siberiană. Se mişca vioi şi privea aprins.

— Insfîrşit! strigă ea îmbrăţişînd pe duduia Matilda. Ţi-ai adus nepotul. Fii binevenit, domnule şi iubite vere... După o socoteală destul de încurcată, noi sîntem veri... Are să-ţi explice Ernest, dac-a izbuti să se scoale de la masa de *preferans*. El a descoperit asta. De altfel cunoaşte pe degete toate înrudirile...

— Probabil că toţi de aici sînt o singură familie... observă Costi, după ce-i sărută ceremonios mîna.

— Adevărat... foarte adevărat, oftă ea cu o melancolie al cărei secret tînărul nu-l putea bănui. Acuma cui să te prezint? îi şopti ea privind în juru-i. Sînt cîteva cuconiţe tinere; am cîteva nepoate frumuşele. Cînd vei trece în odăile celelalte, te-i descurca cum vei putea: acolo se face politică ori se joacă cărţi.

— Prefer să stau unde sînt ochi frumoşi, zise Costi privind-o drept.

— Ştii, duduie Matildă, că nepotul acesta al tău are să facă o carieră frumoasă?... vorbi încîntată cucoana Leona.

Costi o urmă în zigzag la cîteva grupe destul de vesele şi de vorbăreţe, îndeplinind o ceremonie care deodată îi păru ciudată. După ce trecu, nu mai putu asocia nici un nume la nici o figură. Ochi curioşi îl urmăreau: era nalt şi subţire în haina-i neagră. Avea ceva din eleganţa şi din fineţa duduii Matilda. Un murmur neîntrerupt de conversaţie franceză îl îm-

presura. Limba autohtonă n-o auzise decît o clipă, la intrare. Observația îi trecuse însă prin minte numai ca să înlăture o iluzie. Era într-un salon din Iași.

— Avem să-l avem în astă-sară o clipă și pe moșu Lascar, îl informă cucoana Leona. Trece la București. E foarte ocupat, însă nu se poate să nu vadă pe ieșeni, și știe că-i găsește la mine...

— Care moșu Lascar? întrebă Costi cu oarecare indiferență.

— A, știi că ești nostim, vere? Se poate să întrebi așa? Să nu te-audă cineva, că-ți faci dușmani. Nu este decît un singur Lascar Catargiu!

Costi se înroși. Apoi încercă să se scuze.

— Nu te scuza, îi vorbi grav și serios cucoana Leona.

— Ba trebuie să mă scuzez, verișoară, și să-ți fac mărturisirea că am învățat a admira din copilărie pe acest om mare... — Avea un fel de jenă, căutînd cuvinte pompoase. — Sînt fericit c-am să-l văd. E un ostaș simbolic...

— Adevărat... adevărat... șopti cucoana Leona cu ochi calzi, și-i zîmbi împăcată. Să te duc oleacă lîngă o nepoată venită de la munteni. Aspasie Cornescu. E femeia lui Dumitrache Cornescu, secretar de ambasadă la Viena. Stă singură și tristă. Spune-i o vorbă bună...

Aspasie Cornescu însă nu părea deloc tristă. Era smeadă, cu cap mic și ochi mari, — și c-un grăuncior negru sub gropița din stînga. Părea fericită să rîdă de orice. Și rîdea ridicînd spre nasul lui Costi o mînuță albă, cu brațul pudrat și parfumat.

— Aici sînt prea mulți oameni gravi, ciripi ea către Costi. Șezi colea și spune-mi o prostie...

— Sînt sigură, Aspasie, că se înamorează de tine... declară cucoana Leona, așezîndu-se în fotoliu, aproape de foc.

Tînărul începu a rîde, ca să nu răspundă, și se simți fericit și aproape încredințat că stăpîna casei rostise un mare adevăr. Se gîndi apoi cum să răspundă poruncii subțirele, cînd Aspasie porni deodată a vorbi ș-a spune cu veselie o mulțime de lucruri. Se hotărî bucuros s-asculte și se așeză mai bine pe canapea, într-un fel de bună stare fizică, învăluit de parfumurile celor două femei. «E ciudat, se gîndea el, ascultînd vag pe Aspasie Cornescu, — cucoana Leona nu poate să aibă mai mult de treizeci și cinci de ani.»

— Am avut astăzi o discuție foarte lungă cu madame Bem, zicea vecina lui cea tînără. Orice-ați spune, rămîne stabilit că minunea pe care mi-ați prezenta-o...

— Madame Bem e croitoreasa noastră, lămuri zîmbind cucoana Leona.

— A! făcu Costi, privind grăunciorul.

— Da. Orice-ați spune, rămîne stabilit că e lipsită și de gust și de inteligență. Uite cum înțelege dumneaei să garnisească o rochie de bal... Să vă fac descrierea operei...

— Crezi că asta interesează așa de mult pe vecinul dumnitale? observă Leona.

— Nu-l interesează? cu toate acestea e o problemă și de gust și de fantazie. Și e un lucru serios, dacă vreți să știți.

— Negreșit, aprobă Costi.

— Nu-i așa? Vă fac îndată tabloul rochiei. Pe urmă voiam să spun că-i prea bătrînă. O croitoreasă trebuie să fie tînără și veselă. Să știți că oamenii care nu-s veseli nu se pot lăuda că-s buni. Vine către noi

persoana care ţi-i aşa de dragă dumnitale, Leonă. O chiamă duduia Matilda, mi se pare, şi e dintr-o familie aşa de veche! N-o văd rizînd şi asta nu mă-ncîntă şi mă cam intimidează. Am înţeles că nepotul ei e cu mult mai simpatic.

— Dacă nu vă supăraţi, eu sînt nepotul acela... interveni Costi, stăpînindu-şi rîsul. Cucoana Leona părea că petrece nespus, fugind cu ochii ei negri de la unul la altul.

Genele Aspasiei bătură de cîteva ori ca nişte fluturi care vor să iasă dintr-un cerc de umbră. Pe urmă se liniştiră.

— Adevărat? întrebă ea cu puţină nedumerire şi începu a rîde, renunţînd la deslegarea problemei.

Duduia Matilda simţise mişcarea anticamerei şi făcu semn amical cucoanei Leona.

— Da? tresări ea bucuroasă. Mi se pare că vine! se adresă cu însufleţire celor din juru-i. După o clipă, în canaturile uşilor de la celelalte odăi apărură bărbi.

Primirile casei aveau un caracter intim. Bătrînul bărbat de stat intră neanunţat. Unul din servitorii graşi deschise cu grabă uşa în două părţi, apoi se retrase c-o adîncă închinăciune. Lascar Catargiu înaintă domol şi c-un zîmbet blajin, ca-ntre rude mai tinere. Era înconjurat de un mic stat major, pe care nu-l putuse înlătura şi pe care-l accepta cu bonomie. Erau între cei din juru-i Costandachi, Iorgu Holban şi Filoti. Costi zîmbi tatălui său: avea o înfăţişare de distincţiune şi de gravitate, care-l încîntă. Îi părea însă mai palid ca de obicei.

Camerele laterale se deşertaseră. Se făcu tăcere. Şeful boierimii politice trecu, fără fasoane, spre vechii cunoscuţi. Toţi cei vechi aveau lîngă ei pe cei tineri, gata să-i prezinte. În mersu-i mărunt bătrînul

se opri o clipă şi contemplă cu admiraţie pe cucoana Leona. Pleşuvia lui sticli sub lumina candelabrului.

— Ce fel, nepoată Leonă ? zise el şăgalnic, într-o moldovenească domoală ; mata umbli desculţă şi cu ursu-n spate ?...

Cucoana Leona-i ţinu piept cu rîsu-i tînăr, în veselia celor din jur, şi-i înfăţişă pe Costi.

— A, aista-i băietul lui Filoti ?... Şi-l bătu prietinos pe umăr. Cum văd, tinereţa are îndeletniciri plăcute... Foarte bine. Asta treabă-i mai bună decît politica...

Cei de faţă se uitară unii la alţii zîmbind cu admiraţie. Moşul ascultă cu fruntea plecată răspunsul lui Costi, aprobă de cîteva ori, şi trecu înainte, bine dispus.

— E un boier de ţară... ca cei de altădată... şopti duduia Matilda atingînd umărul lui Costi.

— Ţi-a binecuvîntat nepotul, adăogi cucoana Leona. Dacă vrea, poate să se pregătească pentru un loc la o legaţie din străinătate.

— Mie-mi place cînd rîde... declară Aspasie Cornescu, măcar că-i aşa de bătrîn.

Costi parcă încercase o dezamăgire. Ar fi dorit o apariţie solemnă şi măreaţă. Îi rămăsese însă în auz, foarte plăcută, vorbirea moale şi rară, ca a ţăranilor din Buciumeni.

Bătrînul stătu puţin. Primi un pahar de ceai din mîna cucoanei Leona, apoi se retrase fără ceremonie. Aproape toţi bărbaţii îl urmară, la club. «E o consfătuire politică...» lămurea stăpîna casei.

După ce mişcarea se linişti, cucoana Leona se aşează iar în fotoliu, aproape de foc, şi Aspasie Cornescu îi amănunţi cu multă exactitate afacerea rochiei de bal. Costi trecuse în altă odaie, la mesele de joc.

Vorbind de rochia-i de bal, Aspasie urmărea cu ochii ei mari profilul duduii Matilda, între cucoane, în celălalt capăt al salonului. O preocupa privirea aceea, puţin cam rece şi depărtată. Deodată se opri.

— Urmează... o îndemnă zîmbind cucoana Leona. Şi nu-ţi uita ceaiul, şi mai ales lucrurile dulci care-l întovărăşesc.

— Adevărat, ai prăjituri foarte bune. Se vede că pe tînărul Filoti nu-l interesează romanul rochiei mele.

— Se vede. S-a dus la cărţi.

— Mai bine. Mi-am adus aminte, şi voiam să te întreb în privinţa unui roman mai interesant, despre care am auzit povestindu-se nu de mult, îndată ce-am sosit la Iaşi Mi-a vorbit chiar mama lui Dumitrache, c-o voce tristă ; eu însă nu i-am înţeles întristarea. Ş-am şi uitat. Parc-aş fi cetit undeva-ntr-o carte şi nu-mi aduc aminte bine.

— Într-adevăr e o întîmplare pe care ar putea-o scrie cineva, vorbi cucoana Leona c-un glas deodată mişcat. Dacă ţi-aduci aminte, atunci zîmbetul ei nu-ţi mai poate părea nesimpatic...

— Nu prea mi-aduc aminte... mărturisi Aspasie şi căuta parcă în juru-i... A fost un duel...

— Mai întăi a fost un amor de tinereţă... zîmbi cucoana Leona. Şi pe urmă Filoti l-a provocat pe tînărul acela.

— Acuma ştiu... Acuma-mi aduc aminte... se bucură Aspasie. Ştiu cine-i. A fost ministru.

— Ş-are să mai fie probabil... Numele nu interesează. A fost un om frumos şi cred că duduia nu l-a uitat nici astăzi ; de şi nu l-a mai văzut niciodată.

— Se poate asta ?

— După cum vezi, se poate.

— Este ceva ce nu înţeleg... şopti descurajată As-

pasie. Mă duc să văd şi eu jocul de cărţi.

— Du-te. Nu cred însă să poţi sta. Mai întâi e fum de tutun. Pe urmă nimeni nu se uită la tine. Şi mai ales toţi tac...

Cucoana Leona făcu vioaie ocolul salonului; apoi se stabili în altă parte, făcîndu-şi loc lîngă duduia Matilda şi cuprinzîndu-i cu dragoste mîna.

*

Către ora 11, Filoti se întorcea de la consfătuirea politică. Era întrucîtva mulţămit că bătrînul Catargiu îi ceruse cu stăruinţă să se sacrifice şi să dea o parte din timp unui minister.

— *Asta cît di digrabă...* adăogase bătrînul. Să fii gata cînd te-om chema. Trebuie să-mi dai o mînă de ajutor...

Ideea că are de împlinit o datorie şi că trebuie să facă asta cu toată stăruinţa şi cu toată puterea, îl cucerea tot mai mult. Trebuia să se hotărască... «Trebuie o hotărîre serioasă», repeta el cu glas aproape tare, coborînd din trăsură şi sunînd. Casa se ridica albă şi naltă, cu ferestre arcate, lîngă grădina ninsă. Auzi soneria şi privi în juru-i ca şi cum s-ar fi deşteptat. Văzu pe Şapsa care-l saluta umilit din umbra intrării.

— Cine-i? Tu eşti, Şapsa?

— Da, cuconaşule, v-am aşteptat la club, să ieşiţi; ş-am venit şi eu îndată după dumneavoastră. Astăzi am primit porunca ş-am şi plecat cu primul tren.

— A, da, ţi-am trimes răspuns. Intră. Am să-ţi spun două vorbe.

După glas, Şapsa înţelese că lucrurile nu stau bine. Îşi plecă fruntea, oftînd; şi se strecură în urma boie-

rului ; apoi coti pe sub brațul lui Cavalier, care ținea ușa.

— Unde ești ? strigă Filoti, privind în juru-i, prin anticamera spațioasă.

— Aici, cuconașule, răspunse Șapsa din umbră.

— Vină după mine...

Lăsă în mîinile cameristului blana, deschise singur ușa bibliotecii și trecu. Lîngă birou privi grăbit în juru-i, apoi se aplecă asupra corespondenței. Deasupra gazetelor franceze aștepta un singur plic, lungăreț, sigilat cu ceară neagră. Îl luă, îl privi o clipă și-l aruncă de unde-l luase. Începu după aceea să se plimbe cu mîinile la spate, de la sobă la ușă. Lîngă prag, cu paltonul pe el și cu pălăria în mînă, pîndind febril, Șapsa schița o ușoară mișcare de fereală și de retragere de cîte ori boierul venea împotriva lui. În sfîrșit Filoti se opri și ridică amenințător barba, cu sprîncenele încruntate.

— Ce însamnă, jupîne Șapsa, ticăloșia asta ?

— Cuconașule, începu a bîlbîi ovreiul, așa să am eu bine dacă am știut ce pun la cale niște mișei ca aceia, niște cîni, niște șnapani făr' de lege! Aici în Iași nu-s bancheri, îs hoți! M-am sfădit și era să mă bat cu dînșii. Așa niște banditi n-am întîlnit de zilele mele! Dac-am văzut, m-am pus în tren și m-am dus să vorbesc cu domnu Filip.

— Altul, care-mi dă aceleași și aceleași răspunsuri ! strigă Filoti.

— Mai are de luat un rest, cînd predă cele din urmă vagoane, dar e cam puțin.

— Foarte puțin, — și trebuie s-aștept. Dar nu-i vorba de asta. Am să-l judec ș-am să-l iau din scurt pe domnu Nacovici ! Cum ? Nu-nțelege dumnealui că toate au o măsură ? Toleranța mea e o zdreanță pe

care dumnealui trebuie s-o calce în picioare? Nu i-am dat cu amîndouă mînile? n-am închis de atîtea ori ochii? n-am zvîrlit la gunoi toate denunţurile care mi-au venit? Dar acuma nu-l mai las! Am să-l strîng într-un cleşte care are să-l zdrobească! Ce te uiţi aşa? Ca şi cum n-ai avea nici în clin nici în mînec cu el! Ca şi cum tu habar n-ai, — hm! auzi dumneata! Aşa-i că nu ştii nimic? Aşa-i că n-ai făcut nici o afacere cu Nacovici? Aşa-i că n-ai avut nici un folos la arendarea moşiilor din Botoşani? Aşa-i că nu voiţi să luaţi în antrepriză accizele comunei?... Apoi bine, acolo, împreună cu toţi slujbaşii aceia, sînteţi o cavernă de tălhari! Este acolo macar unul om de omenie? Mi-a trimes Iacobache jalbă, că-i năcăjit şi hărţuit şi se pregăteşte o anchetă! Intrigi şi denunţuri minciunoase... El care m-a servit cu dreptate şi credinţă... Ca şi Nacovici! Ca şi tine! Am să v-arăt eu la toţi. Am să vă scutur, să vă iasă ochii din cap...

Filoti răsuflă zgomotos, trecu la sobă şi iar se întoarse. Şapsa încercă a scînci, aproape fără glas:

— Cuconaşule, eu n-am nici o vină; eu am fost totdeauna omul dumneavoastră!

— Ca ceilalţi! ca toţi ceilalţi! strigă Filoti. Dar nu-i vorba de asta; e vorba de îndrăzneala, de obrăznicia mişeilor acestora din Iaşi! Ei bine, mă găsesc într-o situaţie penibilă. Ratele creditului sînt o povară mare într-un an cu recolta slabă. Mai am nevoie de bani. Drept răspuns, mi se cere acoperirea poliţelor ce am. Cum? Iscălitura mea nu mai are valoare?

— Iscălitura dumneavoastră-i aur. Eu nu le-am spus?... încercă iar, stins, misitul.

— A, e aur, şi cu toate acestea mi se cere să plătesc la scadenţă. Nu sînt îndestulătoare dobînzile şi comisioanele, canaliilor?

Filoti înaintă cu ochi scăpărători. Șapsa se grămădi grabnic în ungherul ușii și ochiul sănătos se deschise, holbîndu-se cu groază înainte-i. Boierul se retrase privindu-l cu dispreț și-și scutură c-un deget haina neagră, la piept, în locul unde-l atinsese. Spectacolul îi păru ridicol și grotesc.

— Iar dumneata, urmă el cu un alt glas, găsești de cuviință să te duci la Buciumeni, să pui ceva la cale cu domnu Nacovici. Am să-mi fac timp, ș-am să controlez eu singur, personal, scriptele domnului Nacovici. Te duci și-mi trimeți pe Leon Mihalovici al dumnitale, să-mi aducă știrea.

— Leon Mihalovici e mare și gros... îngînă Șapsa, îndrăznind a face un pas înainte.

— Cum ?

— El e mare și gros ; poate sta în furtună mai bine decît mine... Vă sărut mîna, cuconașule. Un boier mare și bun ca dumneavoastră are tot dreptul să se mînie. M-am dus și din altă pricină ; ca să caut ceva la noi. Într-adevăr, am căutat cu domnu Filip, — ș-am găsit...

Filoti începu să se plimbe cu mînile la spate. Trecerea de la groaza holbată la gluma cu Leon Mihalovici i se lămuri desăvîrșit în minte și abia acum începu să zîmbească.

— De la șapte, de cînd am venit, urmă Șapsa, i-am strîns pe hoții aceștia de-aici, ș-am lătrat la ei un ceas. I-am făcut să înțeleagă că au mîncat pîne din mîna dumneavoastră. Ei s-au spăriat, cuconașule, de-un zvon : au auzit că vindeți moșiile.

Filoti se opri și ridică fruntea.

— Cine ți-a spus prostia asta ?

— Așa i-am auzit vorbind. Și dac-au văzut că nu-i nimic adevărat, au tăcut. Dar dumneavoastră ați găsit

mai bine ca oricine, că ei urmăresc o leacă de spor la procente...

— Aşa ? Muncesc mult şi cîştigă prea puţin !

— Cuconaşule, i-am numit bandiţi, i-am făcut *mişighiner,* m-am sfădit cu dînşii pînă ce le-a fost şi lor lehamite. Am crezut chiar că Leon Mihalovici vrea să le tragă cîte-o palmă. Atuncea am aflat că Leon n-a îndrăznit să vie şi v-a scris o scrisoare.

— Ei, şi cum a rămas ?

— A rămas că nu le trebuie nici o acoperire. Ei ştiu că sînteţi galanton şi cred c-au să mai cîştige ceva de la bunătatea dumneavoastră. Dar eu le-am spus că pot să crape şi n-au să ieie un gologan mai mult. Iar ei se văitau că nu găsesc decît cu 18 şi cu 20. Şi pe dînşii îi dezbracă şi-i jupuiesc hoţi mai mari. Poate au şi ei o leacă de dreptate.

— După cît înţeleg, vorbi liniştit Filoti, aţi pus la cale să măriţi dobinda.

— Eu ? se apără cu grabă Şapsa. Să mă ferească Dumnezeu ! Eu, pentru ce-am adus, mă mulţămesc cu ce mi-aţi dat şi pînă acum. N-am eu destule alte foloase de la dumneavoastră ? Dar aceştia de la Iaşi îs grozavi. Eu am să mă şi desfac de dînşii.

— Păzeşte-ţi treaba, Şapsa, şi fii încredinţat că vă înţeleg foarte bine. Să lăsăm prostiile. Adă să iscălesc ce este de iscălit şi pune banii pe birou. Să vii şi mîne, să vedem cum regulăm şi celelalte chestii. Am să primesc pe avocat la 10. Tu vină la 11. E o încurcătură care-mi dă mult nacaz şi trebuie să găsesc o ieşire.

— Are să se găsească, cuconaşule. Îmi daţi voie să vă spun că şi timpurile-s din ce în ce mai grele. Înainte-vreme toate cheltuielile mergeau mai uşor. Dar acu şi ţăranii ridică nasul, şi slugile-s mai pretenţioase, şi viaţa-i mai scumpă. Dumneavoastră, nu fie

de deochi, aveţi o armată întreagă de slugi şi de argaţi la Buciumeni. Cît nu sînteţi dumneavoastră acolo, mulţi stau cu mînile încrucişate şi se uită unii la alţii. Dar nu-i nimic de spus, dacă trebuie. Sînt tot aşa la Mărgineni, la Fundeni şi Iazu Crucii. Vă duceţi şi acolo cîteodată. Aşa este : un boier mare trebuie să aibă cine să-l slujească. Aveţi casă în Iaşi. Sînt ş-aici slugi : să am eu paralele care merg pentru uniformele lor şi pentru mîncarea lor, aş fi om bogat. Aveţi apartament la Bucureşti. Acolo hotelurile-s scumpe. Dar un boier ca dumneavoastră trebuie să aibă apartament. Ce să mai spun de altele şi de altele... Aici nu-i de spus, pentru că unele trebuiesc şi privesc pe cuconaşu Costi la şcoli mari, la Paris ; altele sînt pentru mulţămirea şi tihna dumneavoastră, la Nizza, ori în alte părţi la băi, unde spun doctorii. Un boier mare are nevoie de altă îngrijire. Noi, cei săraci, n-avem cu ce, şi mai bine nu ne îmbolnăvim. Şi mai sînt şi altele, urmă zîmbind misitul. Un boier mare pot zice că hrăneşte o lume... Îi trebuiesc bani foarte mulţi.

Filoti se lăsă în fotoliu, lîngă birou, şi asculta pe ovrei privindu-l într-o parte şi jucîndu-se cu scrisoarea care-i căzuse sub mîna dreaptă.

— Hm ! tu ai dreptate, îngînă el, şi rămase o clipă gînditor. La moşiile din Botoşani au rămas la curţi slugile şi eu nu mai am nevoie de ele. Trebuie să revizuiesc odată cu Filip toate acestea. Sînt multe, multe de redus. Ni s-a spus adeseori că sîntem risipitori şi e foarte adevărat. Dar nici ca slugile îmbogăţite nu putem trăi.

— Cine zice asta, cuconaşule ? protestă Şapsa. Să ferească Dumnezeu ! Atuncea noi am muri de foame. Voiam să vă spun, cuconaşule, că pe palatul unde au locuit boierii cei bătrîni puteţi lua bune parale.

Mi-ați spus odată că nu vă face trebuință și doriți să vă desfaceți de el. V-ați clădit casa asta nouă aici, la Copou, mai potrivită pentru dumneavoastră și mai modernă.

— Ei da, am spus. Toți mi-ați dovedit că nu se poate găsi cumpărător.

— Eu am găsit! șopti ovreiul scînteindu-și ochiul și mai înaintînd un pas. Prețu-i bun, mai întâi pentru că avem nevoie de numerar.

— Ce mi se poate oferi peste Credit? La Credit trebuie să dau un milion.

— Cuconașule, de ce vorbiți așa și de ce mă tratați ca pe-un prost? Șapsa-i un om destul de priceput; și mai ales fuge, caută și găsește. Eu am găsit un mușteriu care poate da un milion jumătate peste Credit!

— Glumești, Șapsa! rosti rar și pe nas boierul, ridicîndu-se în picioare și privind țintă pe ovrei.

— Nu glumesc. Numai trebuie puțină bunăvoință din partea dumneavoastră...

Filoti se așeză iar pe scaun și clătină nedumerit din cap cu fruntea încrețită.

— Prea bine nu pricep... vorbi el cu aceeași îngînare nazală. Bunăvoință să vînd, am. E vorba probabil de o intervenție a mea. Ți-am spus, Șapsa, că vînzările către stat eu nu le consider tocmai cinstite...

— De ce, cuconașule? porni înfrigurat Șapsa. Statul n-are voie să cumpere? Dumneavoastră n-aveți voie să vindeți? E necinstit cînd este ceva la mijloc. E necinstit cînd se plătește cît nu face. Dar dumneavoastră aveți de vînzare un palat! Mai bun, mai solid, mai frumos, se poate găsi la Iași? Are nevoie Ministerul de Instrucție de o școală. De ce nu v-ar plăti două milioane jumătate, dacă face? De ce să plă-

tească două milioane jumătate pentru o ruină pe care vor s-o vîndă cutare şi cutare prin mijloace ştiute? Acolo, adevărat, e lucru necinstit. Şi dumneavoastră vă duceţi şi spuneţi numai un cuvînt, ca să opriţi asemenea ticăloşie. Mi se pare chiar că asta-i o faptă bună.

— Hm! îngînă Filoti; să vedem.

Ovreiul îl privi o vreme ţintă cu ochiu-i viu, şi tăcu. Filoti părea că se gîndeşte adînc la ceva. Se sculă iar şi trecu de două ori pe dinaintea lui Şapsa, fără să-l privească. Zise încet, franţuzeşte: «Prea bine!» ca şi cum ar fi răspuns unei întrebări. Păru deodată vioi şi văzu iar pe Şapsa.

— Bagă de samă! vorbi el hotărît; să nu-mi fi spus palavre.

Ovreiul îşi puse mîna pe inimă şi-şi aplecă pe-un umăr capul.

— Adevărul curat. Sînt persoane, nu vreau să spun anume cine, care vor să vîndă o şandrama pentru o sumă aşa de însemnată.

— Asta nu se poate! hotărî Filoti. Şi observînd parcă abia atunci scrisoarea de pe birou, o trase la sine ş-o desfăcu, răsturnîndu-se iar în fotoliu. Şapsa se scociorî sub palton, apoi aşeză un pachet de bancnote pe marginea biroului. Alături împinse, cu mişcări ferite, biletele timbrate. Se răzgîndi, le trase şi le păstră în mînă.

Filoti cetea o scrisoare îngrijit şi liniştit caligrafiată, cu litere lungi şi ascuţite.

Iaşi 25 noemvrie.

Stăpîne!

Au trecut zece zile de cînd n-am avut plăcerea să te am lîngă mine, madama Arnold n-a văzut în luna

asta obrazul lui Leon și e foarte îngrijată ca și mine, doresc să treci să-mi spui macar o vorbă.

În josul rîndurilor nu se vedea nici o iscălitură. Filoti lovi în timbrul de argint de pe birou, apoi rupse scrisoarea mărunt, se ridică ș-o aruncă în sobă. Jean Cavalier intră.

— Ascultă, Jean, să treci mîne dimineață pe la Leon și să-l întrebi de ce n-a executat încă ordinul meu. Să ducă numaidecît banii.

— Prea bine, domnule.

— Să vezi pe urmă și pe doamna Arnold. Să-i comunici că am o nemulțămire. Am văzut pe eleva domniei sale trecînd pe stradă, pe jos, înainte de ora cinci. Mi se pare că am luat dispoziții în privința asta. Țin să fie cît mai multă rezervă și domnișoara Annette Rusu să nu iasă decît sara și-n trăsură... Sînt extrem de ocupat; zilele acestea n-am să pot avea plăcerea să le văd. Atît.

— Prea bine... încheie grav și neclintit Jean Cavalier. Se înclină și ieși.

Filoti primi din mîna lui Șapsa biletele timbrate și le iscăli. Înouie bancnotele într-un saltar al biroului.

— Am văzut astăzi pe Mihalovici, îndrăzni încet Șapsa de lîngă ușă. A dus banii, așa încît în privința asta puteți fi liniștit, cuconașule.

— Cum? tot aici erai, Șapsa? Cînd ai învățat franțuzește?

— Parcă ce nevoie am de franțuzește? rîse misitul. Am auzit niște nume și mi-i destul... Vă sărut mînile. Mîne la ora 11, sînt aici, lîngă ușă.

Șapsa se retrase. Boierul rămase cu privirile ațintite pe urma lui și rîzînd. Apoi rîsul i se stînse și ochii i se afundară în neguri și-n gînduri.

Într-un tîrziu se ridică în picioare şi-şi trecu mîna pe frunte. «Aştept pe cineva ?» întrebă el cu jumătate de voce. Pendula bătu un ceas după miezul nopţii. Îşi aduse aminte că trebuia să treacă pe la cucoana Leona, să ia pe duduia Matilda şi pe Costi. În aceeaşi clipă soneria izbucni în antret. Peste puţin, Cavalier deschise uşa.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă intrînd duduia Matilda. Te-am aşteptat pînă acuma.

Filoti îi sărută zîmbind mîna. Costi se lăsă rîzînd într-un fotoliu.

— Papa, ai uitat, nu-i aşa ? întrebă el.

Filoti încuviinţă din cap. Duduia îl privi atent.

— Astăzi te-am văzut îngrijat şi trist, Alexandre. Încă n-ai întîlnit pe Tuduri ?

— Încă nu.

— Dimineaţă, l-am văzut eu. Era grăbit, se ducea la Curte. Mi-a spus în cîteva cuvinte ceva despre situaţie. Vă vedeţi mîni, nu-i aşa ? La ora 10.

— Da. M-aştept la lucruri nu tocmai plăcute. Totuşi sînt hotărît să le fac faţă. Cu puţină energie, se poate birui orice. Astăzi am fost cam neguros. Acum însă mă găsesc ceva mai bine. Împrejurările sînt mai mult reflexe ale sufletului nostru.

— Imi place cum vorbeşti, Alexandre, zise încet duduia Matilda şi privi pe Costi. Mîni sînt şi eu aici, cînd vine Tuduri. E mai bine să fim împreună, nu-i aşa ? La revedere. Nu te osteni, Costi. Pîn' la mine nu-s decît doi paşi...

Tatăl şi fiul rămaseră singuri şi ascultară duruitul trăsurii, care răzbătea ca de departe în tăcerea camerei. Costi îşi stăpîni un căscat.

— Ai petrecut bine ? îl întrebă Filoti.

Băiatul îl privi de sus în jos, zîmbind ironic.

— Am văzut cîteva chipuri plăcute... răspunse el. Pe urmă am privit la mesele de joc. Aş fi preferat, se-nţelege, să fiu în altă parte... Papa, ai într-adevăr aşa de mari încurcături băneşti? Anul trecut n-am avut întîrzieri de bani ca anul acesta. Crezi să mă pot întoarce îndărăt, la Paris?

— Cred c-o să te poţi întoarce, Costi.

Tînărul tăcu.

— Ai tot dreptul să mă-ntrebi, Costi, urmă afectuos Filoti, mai ales acum cînd s-apropie vremea să intri în toate drepturile. Mărgineni şi Fundeni sînt moşiile mamei tale şi orice suferinţă a ta, în străinătate, însamnă un blam pentru mine. Dar se fac socotelile epitropiei; Tuduri vine mîni şi pentru asta; şi oricare ar fi nacazurile mele personale, te încredinţez că tu vei primi moştenirea mamei tale intactă şi curată.

Costi făcu un salt din fotoliu şi cuprinse de după grumaz pe tatăl său.

— N-am vrut să-mi vorbeşti despre asta, papa, îl mustră el c-un glas pornit şi cald. Am vrut să înţeleg numai grija pe care o ceteam pe obrazul tău...

Filoti se desfăcu încet din îmbrăţişarea băiatului şi zîmbetul trudnic îi apăru pe faţă.

— Bine, Costi, să fii şi tu mîne aici, cînd vine avocatul. Sînt cam obosit. Du-te şi te culcă. Poate ai nevoie de bani?

— Nu, papa; deocamdată am găsit un bancher bun în tante Mathilde. Îmi împrumută cu dobîndă mică şi sînt hotărît să-i plătesc foarte cinstit...

Filoti păru contrariat, şi, înălţînd sprîncenele, voia să răspundă. Expresia obrazului însă i se stînse şi privirile-i rămaseră absente. Costi îi atinse mîna şi trecu în apartamentul său.

*

A doua zi, la ora 10, un om mărunțel, c-o geantă foarte mare, intră în aceeași încăpere ; și Cavalier, poftindu-l să șadă, îl rugă să mai aștepte cîteva clipe.

— Bine, bine... răspunse precipitat omul subțire.

Cu geanta sub brațul stîng, începu să se uite la tablourile de pe pereți. Scena amorului Ledei cu Jupiter în chip de lebădă îl ținu mai mult timp pe loc, cu nasu-i ascuțit în sus. Privea foarte atent cu ochii mari și bulbucați, și din cînd în cînd își scărpina, cu degetul arătător, bărbuța căruntă. Creștetu-i chel lucea ca fildeșul.

— După cum văd, domnule, îi zise Filoti intrînd, îți place anume pictură. Fiecare vîrstă își are preferințile ei...

Avocatul făcu o săritură la o parte, ca și cum ar fi fost pe teluri, și se-ntoarse brusc spre Filoti.

— Mă uitam așa... așteptînd... încercă el să explice.

— Bine, bine... îl liniști Filoti vesel și-l bătu pe umăr, după ce-i strînse mîna. Stai, te rog...

Tuduri voi să se așeze, dar cu aceleași mișcări iuți se zvîrli încă o dată înainte, ca să sărute mîna duduii Matilda, care intra. Se întoarse către Costi, salutîndu-l politicos. Apoi, venind la jîlț, privi locul unde trebuia să steie, și întorcîndu-se, se așeză cu grijă, potrivindu-și geanta pe genunchi.

— Vra să zică, începu Filoti, astăzi putem avea o situație limpede.

— Da, răspunse grăbit Tuduri, c-un zîmbet încremenit, ca de mască. O situație limpede... de și cam tulbure.

— Să vedem ! replică Filoti fără să zîmbească la gluma avocatului.

— Imediat. Îmi daţi voie numai să scot din geantă hîrtiile. Ştern, contabilul de la Buciumeni, a trebuit să facă două drumuri pînă la Iaşi. L-am trimes şi-n Botoşani, ca să-mi aducă date suplimentare. Acum, avînd tot ce ne trebuie, şi văzînd şi însemnările cerute Creditului Funciar Rural, putem spune că avem însfîrşit o balanţă.

— Pîn-acuma am înţeles tot... observă, zîmbind, duduia Matilda.

— O să-nţelegeţi şi restul... răspunse cu dulceaţă Tuduri, înclinîndu-se spre ea. Prin urmare, am stabilit o situaţie. Iată, o am aici. Ca specialist în comercial, îmi permit să adaug de la început că unele cifre s-ar putea modifica în favoarea noastră, în urma unei serii de procese. Asta se va vedea, nu-i aşa ? Deci, avem pe de o parte datoriile către Credit. Acestea se plătesc anual şi însumează rate pînă la totalul de un milion şi un sfert. Asta n-ar fi mult, căci, evaluînd Buciumenii 7 milioane şi Iazu Crucii 3, iar Fundenii şi Mărginenii la un loc 5, datoria Creditului n-ar greva prea mult un fond de 15 milioane. Aici intră şi tot inventarul, acaretele, maşinile şi vitele. Sînt însă celelalte datorii, către felurite bănci şi persoane străine, care, la un loc, însumează patru milioane şi ceva. Cifra exactă o aveţi notată aici...

Filoti avu un strigăt de surprindere :

— Patru milioane, zici ?

Duduia Matilda îl privi spăriată. Costi primi suma cu oarecare indiferenţă.

— Da, patru milioane şi ceva ! afirmă Tuduri. Aici am lista acceptelor. Sînt poliţi destul de mari care vin necontenit la preschimbare. La început au fost mai mici, — dobînzile însă, fără îndoială, sînt cam oneroase...

— Ei bine, zise Filoti, — patru milioane: fie. Cît ai evaluat veniturile?

— Într-adevăr, răspunse avocatul, nici suma asta nu-i făcută să sparie, dacă n-am avea de adăogat la dînsa bugetul obişnuit al moşiilor şi mai ales cheltuielile dumneavoastră curente. Socotind aşa, veniturile rămîn o cifră mai slabă. Ţin să adaog că suma aceasta de patru milioane tinde să crească automat, ca un bulgăre de omăt. Aici mi se pare că stă singura greutate...

Avocatul vorbea uşor şi cu delicateţă.

— Aceste patru milioane, la anul vor fi cinci... adăogi el către duduia Matilda, ca şi cum i-ar fi oferit o portocală. Poate şi mai mult!

— Cum se poate! strigă ea lovindu-şi palmele una de alta.

Filoti privea fix înainte, cu sprîncenele încruntate.

— Şi încă mai este ceva... insinuă domnul Tuduri.

— Adevărat? întrebă ironic Filoti. Apoi înţelese îndată despre ce-i vorba. A, da, da, — mai este! Chestia asta ţin să fie foarte bine lămurită...

Avocatul înclină fruntea cu deosebită satisfacţie.

— Mai este afacerea deosebită a moşiilor Mărgineni şi Fundeni, urmă el. După dorinţa expresă a domniei voastre, am căutat să stabilesc toate cifrele care să ne poată lămuri. Putem şti deci care a fost folosul acestor moşii de la decesul regretatei doamne Filoti pînă astăzi la majoratul domnului Costea Filoti...

Domnul Tuduri adresă un compliment lui Costi, care-l primi cu răceală.

— Bine, bine, — rezultatul? întrebă nerăbdător Filoti.

— Mă rog, răspunse avocatul cu dulceaţă, ridicînd mînile în laturi şi descărcîndu-se oarecum de

această afacere, aici cuvîntul şi hotărîrea sînt ale dumneavoastră. Aţi ţinut probabil o socoteală a cheltuielilor necesitate de studiile fiului dumneavoastră în străinătate...

— Cum? pufni Filoti înălţînd sprîncenele. N-am ţinut nici o socoteală. Eu nu sînt băcan. Fiul meu nu-mi datoreşte nimic.

— Atunci... zîmbi cu îndoială domnu Tuduri.

— Ei bine, atunci moştenirea fiului meu trebuie descărcată de datoriile care o grevează. E simplu.

— Da, într-adevăr, e simplu... aprobă avocatul.

— Şi după cît înţeleg din ceea ce vrei să spui dumneata, situaţia în care mă aflu nu poate fi clarificată decît stîngînd sau reducînd datoriile uzurare. Foarte bine, am să mă mai gîndesc şi vom mai vorbi despre asta. Cred că e nevoie să vînd una din moşiile mele...

Domnul Tuduri încuviinţă dînd din cap, fericit că a fost înţeles. Duduia Matilda puse asupra lui Costi o privire grea şi înfrigurată. Filoti începu să se plimbe de la sobă la uşă, iritat. Îl jigneau manierele poleite ale avocatului, îmbrăcînd un fond aşa de brutal. «Cu toate acestea nu sînt eu vinovat...» păreau a zice ochii fericiţi ai lui domnu Tuduri. Îşi strînse grabnic hîrtiile, închise geanta şi se mişcă pe telurile-i sensibile.

— La revedere, îi zise Filoti întunecat, fără să-i întindă mîna. Tuduri se înclină cu adîncă politeţă către doamna casei, deschise uşa numai atît cît putea să-i facă loc, şi ieşi.

Duduia Matilda tresări din locul ei şi veni cu mîinile întinse către Filoti.

— Alexandre, vorbi ea îngrijată, cuprinzîndu-l de umeri; de ce l-ai concediat aşa? Trebuia să cercetaţi, să mai vedeţi...

— Ce să mai cercetez ? replică Filoti, zîmbind sceptic. N-ai văzut ? Lucrurile sînt de-o limpeziciune înfricoşată. I-am spus că o să mă mai gîndesc ; dar eu sînt foarte hotărît. Sînt sigur că se duce să-mi caute un muşteriu...

— Nu pot cu nici un preţ suferi ideea asta !

Costi se repezi şi el, cuprinzînd mîna dreaptă a tatălui său.

— Papa, nu se poate aşa ceva.

— Ba da, se poate. E o problemă care nu se poate rezolva decît într-un singur fel.

— Cu ce voce spui tu asta ! suspină duduia Matilda clătinînd din cap.

— Să dăm atunci Fundenii şi Mărginenii ! strigă cu avînt tînărul.

— Tu încă nu poţi hotărî asta ! îi zise Filoti, ca unui copil. Am să vînd Iazul Crucii.

— Ajunge ? întrebă cu pornire duduia Matilda.

— Dacă nu ajunge, atunci vînd Buciumenii...

Sora îşi lăsă în jos braţele cu descurajare şi privi ţintă şi aprig la fratele său.

— Ascultă, Alexandre, zise încet, însă foarte hotărît duduia Matilda. Asta nu se poate. Inima mea respinge asemenea soluţie. Acolo-i leagănul nostru : cel puţin cît vom trăi, să-l păstrăm... După moartea noastră...

Costi simţi în el spasmul lacrimilor.

— Am şi eu zestrea mea... urmă duduia Matilda. Pămînturile mele îmi sînt mai mult sau mai puţin indiferente. Pe de altă parte eu am nevoi foarte puţine...

— Destul, Mathilde, rosti cu linişte Filoti. Emoţiile dăunează afacerilor, şi eu vreau să fiu stăpîn pe mine, ca să pot trece acest impas. Te asigur că voi face cum va fi mai bine.

— Da, Alexandre ; însă păstrează Buciumenii.

— Dacă se va putea. In orice caz, pot să ţi-i dau ţie în schimb. Atunci rămînem împăcaţi, — şi putem muri amîndoi acolo...

— Da, Alexandre, şopti duduia Matilda şi se întoarse către portretele bătrînilor, ferindu-şi ochii.

Tăcură tustrei un răstimp, fără să se privească. Imaginile bătrînilor îi aţinteau cu melancolie, din trecut.

O ciocănitură uşoară în uşă. Işi întoarseră ochii într-acolo. Apoi se priviră. Filoti zîmbea.

— Trebuie să fie Şapsa... zise el.

Farmecul care-i ţinea ca un bloc se desfăcu. Rămaseră iar despărţiţi.

— Să vie, să vie! zise Filoti cu acelaşi zîmbet către Jean Cavalier, care-şi vîrîse nasul prin crăpătura uşii.

Şapsa intră respectuos, frecîndu-şi mînile. Acuma-şi lăsase pălăria şi paltonul. Era într-o redingotă neagră, destul de curată. Ochiul lui abia zărit fugi ca un laţ în jurul celor de faţă.

— Ei, Şapsa ? întrebă Filoti c-o intonaţie în care nu se simţea nimic din tulburările acelui ceas. Ce facem ? Vindem palatul ori nu ? Se pare că de data asta s-a ivit un amator, adăogi el către duduia Matilda.

— Cuconaşule, răspunse misitul, de ast' dimineaţă de la ceasul opt şi pîn-acum la unsprezece, eu am fost un erou, aşa m-am luptat !

Costi începu a rîde, amuzat :

— Cum se poate, Şapsa ?

— Da, cuconaşule. Ne-am dus eu şi cu Leon Mihalovici la persoanele care au de vînzare o şandrama şi vor să ieie de la stat nici mai mult nici mai puţin decît două milioane jumătate, precum v-am spus. I-am

convins că asta e o afacere nu tocmai cinstită, şi au aflat gazetarii, ş-au să facă un scandal să se ştie şi-n America. Cînd le-am spus că şi un boier mare aşa şi aşa şi aşa şi pe dincolo a spus că asta nu se poate, au tăcut şi au plecat capul. Cînd le-am spus că totuşi pot să cîştige ceva, au ridicat capul şi s-au uitat la mine cu dragoste... Cu dînşii am ieşit uşor. Mai greu a fost cu avocaţii. Avocaţii aiştia, cuconaşule, sînt ca doftorii: dacă nu eşti bolnav, scornesc ei o boală! Cînd veneam încoace, m-am întîlnit cu domnu doftor Tuduri şi am ştiut că vine de la dumneavoastră. Cine poate să ştie ce planuri şi ce scopuri are un avocat?...

— Lasă asta, Şapsa. Spune ce ai făcut cu casele.

— Da. Ne-am dus la avocaţi. Nu ştiu de ce sînt trei avocaţi care trebuie să cumpere asemenea casă pentru Ministerul Instrucţiunii. Cu fiecare am avut afaceri, şi pe fiecare îl cunosc cum îmi cunosc buzunarul. Şi m-am luptat. Şi le-am dovedit că persoanele ştiute nu vor să mai vîndă. Poţi să-i tai, poţi să-i spînzuri, poţi să le dai zece milioane, nu mai au şandrama de vînzare! Şi este ş-un boier mare aşa şi aşa şi aşa şi pe dincolo, care a spus că nu se poate!

— Şapsa, nu te-am autorizat să întrebuinţezi numele meu...

— Se poate, cuconaşule? Am spus că l-am întrebuinţat? Atunci am greşit. N-am spus nici un nume. Ce nevoie este să spun nume? I-am spăriat mai tare fără nume, cînd le-am spus că acel boier mare aşa şi aşa, poate deputat, poate ministru, cunoaşte cutare lucru pe care l-au făcut dumnealor, ştie cutare afacere nu tocmai curată de la care au tras folos, şi altele, şi altele... M-am luptat, cuconaşule, şi am pus steagul nostru la Griviţa. Acuma faceţi cerere şi mi-o daţi

c-un bilețel, dacă nu voiți să vă osteniți dumneavoastră. Mă pot duce și eu la București.

— Bine, să te duci, în cîteva zile sînt și eu acolo.

— Da, cuconașule, afacerea-i bună și putem spune c-am făcut-o. Voiam să vă mai rog că, dacă cumva ați mai luat vreo hotărîre să mai arendați o moșie, ori să vindeți, aveți încredere în mine.

— Ți-a spus ceva Tuduri? întrebă Filoti, încruntîndu-se.

— Nu. Ce am eu cu domnu Tuduri? Dumnealui e un om care are mare dragoste să învîrtească, să sucească și să încurce, — și le face toate cu blîndețe și cu zîmbet. De așa un iezuit eu m-am temut totdeauna. Ș-așa un om misterios. Nimeni n-a știut de ce domnu avocat Tuduri a vrut numaidecît, dar numaidecît, să fie efor la Sfîntul-Spiridon. Ce-i trebuia unui avocat așa mare să administreze spitale? De ce n-a vrut să fie deputat? de ce n-a vrut să fie senator? de ce n-a vrut să fie primar al orașului? Nu. El a vrut să fie efor la Sfîntu-Spiridon. Ș-a fost efor la Sfîntul-Spiridon două luni și și-a dat demisia. De ce și-a dat demisia, dac-a ținut așa de mult să fie acolo? Nimeni n-a știut. Eu și cu ovreii mei am știut, cînd am văzut ce proces au pornit moștenitorii Floreștilor, împotriva Spiridoniei. Domnul Tuduri a stat acolo ca să studieze arhiva, pînă ce-a găsit printre donații una care să aibă o bubă. A făcut proces. A ajuns la tranzacție... Aista este domnu Tuduri. Avocat foarte bun, dar misit sînt eu, nu el. Dacă aveți de vînzare, îmi spuneți numai ce vreți să vindeți, unde vreți să vindeți, cu cît vreți să vindeți și eu v-aduc mușteriu...

— Vai, Costi, zise încet duduia Matilda, nu-mi plac deloc oamenii în mijlocul cărora trăim...

VII

Mademoiselle Annette începe să aibă visuri

Madamei Arnold îi plăceau pînişoarele, nişte pînişoare mici, rotunde şi fragede din cea mai albă făină, care o aşteptau, calde încă, în fiecare dimineaţă, pe masa sufrageriei. Îi plăcea tare mult, deasemenea, untul proaspăt. Îi plăcea şi mierea de primăvară, aceea care străluceşte ca aurul în chiseaua de cristal. La aceste lucruri plăcute nu se putea să lipsească mai ales cafeaua cu lapte : un lapte bine fiert, cu caimac mult, ş-o esenţă foarte concentrată de cicoare amestecată cu Moka. Nimene, spunea ea singură, nu era în stare să pregătească asemenea esenţă. Datorită acestei compoziţii secrete, la măsuţa din sufrageria ei mică şi curată, se bea cea mai extraordinară cafea cu lapte. Adăogind şi pînişoarele tăiate în lung prin mijloc, adăogind şi untul întins frumos pe miezul acestor pînişoare, adăogind ş-un strat de miere străvezie pe acest unt, madama Arnold, muşcînd c-un rîs de mulţămire şi sorbind cu atenţie numai din vîrful buzelor, se putea socoti în singurul ceas fericit al împovăratelor sale zile. Cafeaua aceasta cu lapte şi adaosurile le mînuia ea singură, în fiecare dimineaţă, cu un aer religios. Din această fermecată reculegere nu cădea în viaţa obişnuită decît după ce sorbea ultima picătură şi înghiţea ultimul colţişor de tartină. Atunci împingea ceaşca goală înainte, ciupea cu degetele-i grase cîteva fărămituri şi se întorcea c-un zîmbet de dragoste către mademoiselle Annette. De ani şi ani, de cînd venise din Şviţera, din asprii munţi de la Saint-Nicolas, madama Arnold pusese carne îmbielşugată pe ea, o carne albă de unt şi miere. Şi de

doi ani, de cînd avea chiar în casa ei o elevă, proporţiile îi deveniseră şi mai impozante, de şi era tot aşa de ocupată şi alerga ca şi înainte prin tot oraşul la lecţiile-i de franţuzeşte şi nemţeşte.

În dimineaţa aceea fiind o duminică, zi de linişte, madama Arnold pofti pe Annette să mai ia o cafea.

— *Ma chère,* mai este esenţă, zise ea cu vocea-i dulce, şi laptele-i încă fierbinte...

— Mulţămesc, răspunse Annette, mi-i de ajuns. Niciodată nu pot birui două cești.

— Ba mie ai să-mi dai voie să repet, draga mea... suspină madama Arnold. Poate doreşti să-ţi mai fac o tartină cu unt şi cu miere?

— Nu, madame Arnold.

— Atunci cea pe care voiam să ţi-o dau, o iau eu; şi-mi mai fac una şi mie. Este, în ţara asta, drăguţă, un grîu care se macină la morile din Botoşani. Dă o făină cum nu se găseşte nicăieri pe pămînt, cred eu. Din asemenea făină din acel grîu face domnul Klein pîinişoarele pe care le vezi. Omul le gustă şi cu ochii şi cu nările înainte de a le pune în gură... Ţi-am mai spus lucrul acesta; ş-am să-l mai spun de multe ori.

— Văd că-ţi plac foarte mult, madame Arnold. Dacă-mi dai voie, îţi fac şi eu una.

— Poţi să faci, cum nu? Vreau să văd dacă le-ai deprins secretul.

Madame Arnold primi rîzînd tartina din mînile albe şi fine ale domnişoarei Annette şi nu-i găsi nici un cusur. Annette privea cu admiraţie pe profesoară cum mînîncă cu grijă şi artă, cum muşcă scurt cu dinţii ei albi şi sănătoşi şi cum îşi linge delicat buzele unse cu miere; ochii ei albaştri însă păreau a urmări mai mult gînduri lăuntrice.

— Acum să chemăm şi pe unguroaica noastră... vorbi într-o vreme profesoara, împingînd ceaşca şi ciupind cîteva fărămituri, să vedem ce facem cu *prînzul*...

Madame Arnold ţinea să vorbească frumos şi curat limba ţării.

Întinzînd braţul spre para de la lampa suspendată, sună prelung. Îndată se trezi paşi în săliţă şi bucătăreasa intră pieziş pe uşă. O arătare mustăcioasă, de şi după îmbrăcăminte părea femeie. Era scurtă, însă cu surprinzătoare proporţii laterale. Se mişcă domol şi legănat spre masă. Păturindu-şi şorţul alb ca omătul, privi zîmbind cu familiaritate la cele două femei.

— Ce mîncare ne pregăteşti pe azi, mamă Marie? întrebă madame Arnold.

— Tot ce poate fi mai bun, răspunse cu glas bărbătesc mama Maria. Am pentru domnişoara nişte savarine.

— Bun, zise Annette.

— N-am nimic de spus, reluă rîzînd profesoara; văd că protejezi pe mademoiselle Annette, însă cu asemenea lucruri n-ai s-o faci grasă, cum doreşti.

— Ba trebuie să se facă; numai aşa-i şede bine unei persoane...

Madame Arnold primi cu modestie complimentul, de şi mama Maria avea o părere mediocră despre volumul stăpînei sale.

— Azi parcă era vorba să ne faci nişte sărmăluţe? întrebă profesoara, cu viclenie.

— Da; am găsit carne foarte bună.

— În acest caz, mamă Marie, nu uita că dumneata faci cele mai bune sarmale din oraş, pentru că le faci mici şi delicate, le îngraşi suficient şi le scazi destul. Ai dumneata un secret. Are ţara asta unele mîncări

bune, se întoarse ea spre mademoiselle Annette, dar eu mă-mpac mai ales cu sărmăluțele...

— C-o leacă de smîntînă, complectă rîzînd tînăra.

— Poate să fie și multă. Pînă la unu, ai destulă vreme, mamă Marie. Noi ne plimbăm puțin, trecem pe la biserică și ne-ntoarcem tocmai cînd trebuie...

Mama Maria încărcă pe brațul stîng și pe sîni farfurioarele, ceștile, lingurițile, șervetele și tot ce se mai găsea pe măsuță și-și făcu loc, cu mare luare-aminte, prin deschizătura ușii. Profesoara își duse spre oglindă nalta-i și blonda-i înfățișare. Potrivindu-și fioncul de la gît, ascunzînd sub pieptene șuvițele de păr cărunt, contempla cu îngăduință un obraz mare și lat, în care nasul era partea cea mai neînsemnată. Fără îndoială că un nas clasic ar fi fost pricina multor amoruri în viața-i sarbădă. Madame Arnold oftă, se întoarse și privi cu mulțămire, din cap pînă în picioare, silueta elegantă a elevei sale. Fără nici o invidie, o mîngîie trecîndu-i ușor mîna pe sub bărbie și sărutînd-o pe tîmplă. Era o creație a ei: o ridicase către lumină, o mlădiase ca pe-o bucată de ceară. În copila aceasta transformată admira ceva din sufletul și din aspirațiile ei.

Se învălîră în blănuri; Annette îi cuprinse brațul și ieșiră în ziua albă și înghețată de afară. Merseră o vreme în tăcere pe ulicioara pustie, printre case cu grădiniți troienite.

Madame Arnold strînse brațul fetei.

— Drăguța mea, zise ea cu grijă, astăzi ești preocupată de ceva.

— Te înșeli... răspunse Annette, privind înainte, spre capătul ulicioarei, unde se încrucișau sănii.

— Ba cred că nu mă înșel. Răspunsul lui să nu te surprindă. Trebuie să fie foarte ocupat.

— Cine?

— Domnul! răspunse profesoara, c-o intonație respectuoasă.

— A, nu mă gîndesc la asta... zise cu liniște fata, întorcînd o privire fugară, — din adîncuri încă neexplorate de madame Arnold.

— Atunci ce este?

— Te încredințez, dragă madame Arnold, că n-am nici o preocupare și sînt foarte liniștită...

Profesoara nu mai stărui, însă rămase gînditoare. Ce poate fi? Casa ei e liniștită și singură ca o cetățuie. Mișcările fetei sînt știute și destul de supravegheate; în apartamentul ei trăiește ca o adevărată școlăriță, ocupată necontenit cu ingliza și lecțiile. Dincoace pătrund numai cîteva figuri indiferente de bătrîne nemțoaice, care nu sînt nici curioase, nici cercetătoare; dincolo, din cînd în cînd, vizita discretă a acelui boier mare care ține să rămîie necunoscut ca o umbră. Plimbările pe străzi le face în tovărășie cu ea, și foarte rar singură, după ceasul amurgului. La biserică, — într-o duminică la evangheliști și în alta la mitropolia ortodoxă, — n-a observat nimic suspect, nici o privire, nici o mișcare. Madame Arnold se credea o ființă prevăzătoare și cu judecată. Îndepărtînd deci toate aceste elemente, curate ca omătul de pe acoperișuri, găsi un singur punct negru numai în acele plimbări singuratice, — numai cîteva. Și-și mușcă buzele cu oțărîre, c-un regret care ascundea spaime. — Cu cine a putut vorbi? își urmă ea judecata, și-și simțea inima bătînd. Cu vreo bătrînă dintre cele cunoscute, care caută s-o ademenească într-o pensiune mai bună? Nu se poate. Nimeni nu cunoaște adevărata situație; și simte pe fată destul de legată de ea. Nu mai rămîne decît o singură presupunere.

Madame Arnold roti în juru-i o privire bănuitoare. Ajunseseră în strada Ştefan cel Mare. Sănii cu zurgălăi treceau încrucişîndu-se. În dosul birjarilor, care mînau din picioare, se vedeau din căciuli şi gulere numai nasuri indiferente. N-o izbi săgeata nici unui ochi. Pe trotuarul nins mergeau numai ele singure braţ la braţ.

Madame Arnold păru deodată veselă şi strînse cotul elevei sale.

— Spune-mi adevărul, drăguţa mea, căci sînt foarte neliniştită. Încă de alaltăieri am avut o bănuială: acum sînt aproape sigură.

— De ce eşti sigură, madame Arnold? zise mademoiselle Annette. Pînă ce nu-ţi spun eu, nu poţi fi sigură de nimic. Şi nu pot să-ţi spun ce vrei, pentru că n-am de spus nimic.

— Te-a oprit şi ţi-a vorbit?

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit... răspunse cu linişte eleva.

Madame Arnold îşi privi în ochi tovarăşa şi nu văzu ghiaţa de-ncăpăţînare din unele ceasuri rele.

— Nu te-a oprit şi nu ţi-a vorbit?

— Nu m-a oprit şi nu mi-a vorbit, se veseli Annette.

— Cine?

— Nu ştiu. Poate ştii cumva dumneata, dragă madame Arnold?

În faţa ochilor profesoarei o clipă se zbătu un zăbranic. Vra să zică poate se pregătea o catastrofă liniştii şi bielşugului său. Ar fi voit să se mire cu glas; totuşi întrebă cu dulceaţă:

— Te-a urmărit cineva?

— Poate, răspunse Annette, c-o voce fără nici o semnificaţie.

— Pe stradă, cînd ai ieşit singură ?

— Aşa mi se pare.

— Bănuiam eu... murmură înfricoşată madame Arnold. Cine-i ? nu ştii cine-i ?

— Nu ştiu. Voiam să te întreb pe dumneata. La asta mă gîndeam.

Profesoara oftă, ceva mai liniştită.

— E o persoană în vîrstă ?

— A, nu.

— Vra să zică e un tînăr ?

— Se-nţelege. E un tînăr nalt, urmă deodată volubil mademoiselle Annette ; are ochi negri, cu gene lungi.

— Ai văzut asta ? tresări madame Arnold, stăpînindu-şi strigătul de uimire.

— Dacă s-a oprit în loc pe trotuar şi s-a uitat după mine...

— Vra să zică, dumneata ai trecut, el s-a oprit, — erai cu spatele la el şi i-ai văzut ochii...

— Tocmai aşa... răspunse cu veselie mademoiselle Annette.

— Şi nu ştii cine-i ?

— Nu ştiu.

— Atunci cum aş putea să-ţi spun eu ?

— Apoi l-am mai văzut, dragă madame Arnold.

— Cum se poate ? Şi nici de data asta nu ţi-a vorbit ?

— Nu. Dar am văzut că i-a făcut plăcere întîlnirea.

— Care întîlnire ?

— Întîlnirea. Am ieşit tot singură, la acelaşi ceas. Ş-a început să vie încet după mine, la distanţă...

Madame Arnold asculta îngrozită. Abia putu murmura :

— Cum se poate ?

— Da. Atunci am prins o sanie singură. Alta nu era pe aproape. M-am suit în sanie, m-am dus şi s-a isprăvit.

Profesoara simţi o undă caldă, după fiorul de ghiaţă. Totuşi îngînă cu tristeţă :

— Aşteptam cu plăcere masa de la amiază. Acum s-a isprăvit...

Mademoiselle Annette păru mişcată :

— De ce vorbeşti aşa, dragă madame Arnold ? Cred că n-am făcut nici un rău.

— Intr-adevăr, n-ai făcut nimic rău, drăguţă, răspunse cu descurajare profesoara ; văd însă că-i ştii coloarea ochilor. Am greşit cînd ţi-am dat să cetești unele cărţi. In cărţi se scriu numai prostii ! Autorii sînt nişte domni imorali.

— Cum se poate ! rîdea fata. Trebuia să trăiesc singură, cînd nu erai acasă ? Tovărăşia lor mi-a fost destul de plăcută. Altfel, spune dacă n-am fost cuminte şi nu te-am ascultat ca pe-o mamă, dragă madame Arnold ? Pînă azi n-am avut cînd mă uita împrejur ; dar acuma încep să mă uit...

— Bine, dar nu te-ai gîndit la altele ? îi şopti cu blîndeţă madame Arnold.

— La ce să mă gîndesc ?

— La persoana care ne protejează...

Fata întoarse scurt o privire aprigă. Era privirea din ceasuri rele.

— Nu m-am gîndit, răspunse cu voce liniştită.

— Are pentru dumneata, urmă madame Arnold, un sentiment delicat şi face jertfe.

— Cred că nu mă iubeşte... afirmă cu aceeaşi liniște Annette.

— Dar dumneata ?

— Nu-l iubesc, răspunse ea cu hotărîre. Am mai vorbit o dată despre asta. Atunci nu-mi dădeam sama destul de bine. Am avut plăcere cînd venea să mă vadă. E bun şi vorbeşte frumos. E un om nobil. De la el am tot şi nu-mi lipseşte nimica. Dar acuma pot să-i spun ; pot să mă mărturisesc chiar lui. Nu mi-i drag.

— Să nu faci asta ! şopti cu mare tulburare profesoara. De ce să vorbeşti ? Ce să-i spui ? Nu te simţeşti bine ? Eşti fată cuminte, nu cred să faci o prostie. Sper că nu spui toate acestea din pricină că ai văzut un tînăr cu ochi negri.

— Nu. Aceea a trecut... Totuşi, dacă-l mai văd, sînt curioasă să ştiu cine-i.

Profesoara tăcu, iarăşi gînditoare. Fata se alăturase mai strîns de dînsa şi păşeau acum mai încet. «Unde vrea să-l întîlnească ? îşi făcea socoteală madame Arnold. La templu, nu cred ; acolo ne cunoaştem toţi şi sîntem număraţi. Prin urmare o aşteaptă la mitropolie. Acolo chiar trebuie să şi mergem în duminica aceasta. Şi-n romane, bisericile sînt locuri de întîlnire.»

— Astăzi unde mergem ? întrebă ea cu indiferenţă. La mitropolie, mi se pare.

— Da, dragă madame Arnold. Insă de ce nu te uiţi la mine ? Dacă vrei, putem merge şi la templu...

— Ba mergem la mitropolie... răspunse profesoara, hotărîndu-se într-o clipă să descopere ce este şi să vadă cine-i.

— Bine, merg unde vrei, madame Arnold, numai nu fi supărată. De cînd ţi-am mărturisit prostia care-mi umblă prin cap, te văd alta. Ţi-am spus că nu-i nimic. Eu nici nu mă mai gîndesc la asta.

— O, te cred, răspunse madame Arnold zîmbindu-i cu tristeţă.

— Eşti bună ca o mamă... suspină cu dragoste fata. Aşa cum ar trebui să fie o mamă, căci eu nu-mi aduc aminte de nimic bun.

În glasul elevei pătrunsese un accent de durere. Profesoara, înduioşată brusc, îşi trase din nas lacrimile şi-şi duse degetele înmănuşate la ochi. Dar mademoiselle Annette păru îndată iar veselă şi începu a rîde fără pricină.

— Să lăsăm vorbele astea? întrebă apoi ea încet, plecîndu-se spre profesoară.

— Da, drăguţă, să le lăsăm.

— Să vorbim despre altceva şi să ne plimbăm cu sania pînă la Copou.

— Da, răspunse oftînd madame Arnold. Şi iar se gîndea: «Probabil că la Copou avem să-l întîlnim. Dacă nu, desigur la mitropolie.»

— Nu mai pot avea linişte... suspină ea mai mult către sine.

Mademoiselle Annette oprise o sanie cu doi cai. Ajută pe profesoară să se suie; se grămădi şi ea la dreapta ei, şi porniră într-un sunet strident de zurgălăi. Încet-încet sunetele se îndulciră, apoi se stînseră şi un răstimp amîndouă rămaseră tăcute, fiecare cu gîndurile sale. Într-o vreme, madame Arnold începu să fie atentă la figurile pe care le întîlneau. Sania mergea la pas, pe lîngă arbori ninşi, înfloriţi negru cu ciori. Fiinţi indiferente treceau, bătrîni cu obrazul păros, încovoiaţi şi închişi în cojoace, femei îmbrobodite cu şaluri legate cruciş pe piept, cu nişte mănuşi mari c-un singur deget. O englezoaică naltă ducea de mînă două fetiţe cu blăniţe albe, ca doi ursuleţi, cu obrăjei îmbujoraţi de frig. Nici un june cu ochii negri. Cîţiva tineri, pe care madame Arnold îi preţui de familie bună, se arătaseră, însă erau indiferenţi,

grăbiți și aveau alte afaceri. Cum poate vedea cineva ochii unui om care trece pe stradă ? se întreba, intrigată, madame Arnold.

Scoborîră înapoi în oraș. Rămînea prin urmare mitropolia.

Annette plăti muscalului dintr-o pungă mititică de crocodil, în care-și vîrî o clipă năsușorul. Apoi își ascunse punguța și mînile în manșon și intrară la mitropolie. Profesoara îșî privea cu plăcere și cu teamă eleva cum mergea înainte-i săltat și sprinten, cu căciuliță și blăniță de castor. Cînd intrară în luminile făcliilor și-n freamătul melodios al corului, îmbrățișă dintr-o privire toate grupele de credincioși, împrăștiate ici-colo în clădirea naltă și sonoră. Apoi, oprindu-se în frunte, aproape de strana dreaptă, începu a întoarce ochii inchizitori spre cîteva obraze de tineri, care păreau că ascultă atenți cîntările liturghiei. Indată își dădu samă că atrăgea luarea-aminte. Fețe mirate se întoarseră spre ea. Observă și cîteva zîmbete. Strîngîndu-și buzele, rămase neclintită spre iconostas, supraveghind numai pe Annette cu coada ochiului. Fata asculta, cu totul absorbită, muzica suavă care cobora de sus. Cînd întîlni privirile profesoarei, îl zîmbi și iar se retrase în sine ca-ntr-o carapace nevăzută.

Nu se afla nici aici tînăr cu ochii negri. Din biserică ieșiră singure și nimeni nu le urmări. Cu toate acestea madame Arnold nu gustă cu toată plăcerea, ca-n alte dăți, din sărmăluțele cu smîntînă. Mîncă destul ; însă, vădit, o rodea o mare neliniște. Ar fi fost mai bine, fără îndoială, să se hotărască într-un fel, și să înțeleagă despre ce e vorba. Annette o privea din cînd în cînd lung. Era de față Maria, scandalizată că se mînîncă așa de puțin, și nu putea vorbi nimic.

De altminteri nici nu știau despre ce ar mai putea vorbi. După ce mușcară din cîte-o savarină, Annette își pofti ca totdeauna profesoara în salonașul său.

— Astăzi am să-ți fac o cafea mai bună decît totdeauna... zise ea vesel.

— Să-i pui ceva mai mult zahar... răspunse cu oarecare amărăciune madame Arnold.

In salonașul curat și nou, părură a nu mai avea ce-și spune. Madame Arnold își sorbi pe gînduri cafeaua. Mademoiselle Annette îi luă ceașca și-o trecu deoparte, apoi îi cuprinse palma plină între degetele-i subțiri.

— Ți-s mînile reci... observă cu mirare profesoara.

— Se poate, răspunse mademoiselle Annette. Dragă madame Arnold, văd că vorbele mele te-au neliniștit și te-au pus pe gînduri.

— O, da, oftă profesoara.

— Cu toate acestea nu este nimic, și între noi nu s-a schimbat nimic. A trebuit însă să-ți spun ce aveam de spus. Eu multă vreme nu mi-am dat samă de viața asta nouă... Am trăit ca-ntr-un întuneric, și deodată am văzut că parcă m-aș fi născut din nou. Nu pot și nici nu vreau să-mi mai aduc aminte de ce-a fost altădată. Acum mă socotesc o ființă omenească, și-ncep să mă uit în juru-mi...

— Da, răspunse madame Arnold cuprinzînd-o și sărutînd-o. Însă privind în jur, de ce trebuie să vezi numai anumite lucruri? Eu trebuie să ies puțin în oraș, adăogi ea oftînd și ridicîndu-se greu de pe scaun. Altădată mă odihneam puțin; acuma însă trebuie să plec neapărat.

— De ce te duci? se tîngui mademoiselle Annette. Mă lași singură?

— Dar nu stau mult; mă-ntorc numaidecît.

— Bine, să știi că iar am să cetesc o carte imorală; numaicît n-am să înțeleg nimic...

Eleva rîdea. Profesoara trecu clătinînd din cap. În camera ei se pregăti în pripă și porni cu hotărîre și cu grabă, ca și cum s-ar fi dus la lecțiile zilnice.

Pe strada Ștefan cel Mare, într-o casă cu două rînduri, cu multe prăvălii și mulți chiriași, avea la uliță o fereastră și-o ușă persoana către care se grăbea madame Arnold. La ușă, lucea o firmă modestă, ca de doctor, cu două cuvinte: *Leon Mihalovici,* însă două cuvinte zugrăvite cu aur. Madame Arnold împinse ușa cu geamuri înflorite de ger și un clopoțel sună deasupra cu supărare. Dintr-o odaie întunecoasă, din fund, se înălța o umbră, și prin altă ușă cu geamuri își făcu loc un om mare, gros și roșcovan. Avea o față mulțămită și veselă, rasă cu îngrijire pînă la mustățile cărămizii. Venea încet, privind cu mirare la asemenea client, și urma să se scobească în dinți. Îndeletnicirea aceasta era mai mult o măsură tactică, pentru feluritele dezbateri care puteau avea loc la biroul său. Se afla acolo lîngă fereastră un birou mic cu linii delicate, care servise cîndva unei cucoane; și-un scaun mare și larg, căptușit cu piele, însă jerpelit și scufundat. În ei se trînti domnu Leon Mihalovici, după ce salută grav pe madame Arnold și-i împinse alt scaun, mult mai îngust și mai puțin moale.

Profesoara se lăsă mai mult să cadă, cu amîndouă mînile în manșon, și rămase cu ochii împlîntați în omul de afaceri. Domnul Mihalovici se uită la ea atent și crezu că trebuie să zîmbească.

— Stau și mă gîndesc, vorbi el liniștit și rar, ce pricină să fie că vii dumneata la mine, madame Arnold? Am fost, zilele acestea, eu la dumneata...

— N-ai pe nimeni aici ? întrebă profesoara, cercetînd cu grijă în juru-i.

— Nu. E duminică, şi e un ceas cînd am şi eu puţină linişte, răspunse domnul Leon, închizînd pleoapele şi urmînd oblic o cugetare a lui. Ai vreo nevoie de parale ? Trebuie să vorbesc cu boierul ?

— Nu, nu, zise cu însufleţire profesoara şi-şi trase scaunul mai aproape de birou. Am venit să mă sfătuiesc cu dumneata. Pe altcineva n-am. Nu ştiu ce să fac. Dumneata eşti un om cu experienţă, poate să ai o idee bună.

— Am şi mai multe, încuviinţă flegmatic domnu Mihalovici. E vorba de mademoiselle Annette ?

Madame Arnold îl privi surprinsă.

— De unde ştii ?

Leon Mihalovici începu a rîde.

— Nu te mira, madame Arnold, zise el cu glasu-i domol. Dacă dumneata n-ai nevoie de bani, moşie nu vrei să cumperi, case n-ai de vînzare, partide de mărfuri nici nu vinzi, nici nu cumperi, şi te văd spăriată, ce poate să fie ? Sînt doi oameni cu care poţi vorbi despre asta : eu şi Şapsa. Şapsa-i dus cu boierul la moşie pentru afaceri, şi dumneata nici nu prea ai raporturi cu dînsul. Rămîn eu. Cu altcineva despre asta nu poţi vorbi.

— Desigur, desigur ! aprobă cu grabă profesoara. Situaţia domnişoarei Annette n-o cunoaşte nimeni. Pentru puţinele mele cunoştinţi e o pensionară, o elevă orfană, ale cărei rude sînt undeva, departe, la ţară. Ai dreptate, urmă ea, nu era greu să înţelegi că asta mă aduce la dumneata.

— Cu toate acestea, observă Mihalovici, umflîndu-se în scaunul lui, nimeni afară de Şapsa, şi afară de mine, n-ar fi putut ceti ce-i scris pe faţa dumnitale,

chiar dacă te-ar fi cunoscut şi pe dumneata şi pe mademoiselle Annette şi orice. Să ştii că între misiţii noştri sînt mai mult nişte şoltici, care se înmulţesc, fac concurenţă şi nu se pricep la nimica. Eu îi dispreţuiesc... Deştepţi sîntem numai doi.

Profesoara aprobă cu plăcere acest punct de vedere. Mihalovici urma să-şi întrebuinţeze cu stăruinţă scobitoarea.

— Atunci să mergem mai departe, madame Arnold. Cred că nu vrea să plece la părinţi: după cît ştiu, despre aşa ceva nu se poate vorbi... Profesoara clătină din cap. — Vra să zică am dreptate. După cît ştiu iar, protectorul său o socoteşte ca un juvaer de preţ. Ş-aici am dreptate. Şi iarăşi, după ştiinţa mea, mademoiselle Annette ţine la dumneata, nu-i lipseşte nimic şi n-are nici o nemulţămire...

— Sînt cea mai bună prietină a ei... complectă, emoţionată, madame Arnold.

— Foarte bine, deci am dreptate şi-n privinţa asta. Aşadar s-a deprins cu viaţa asta nouă, s-a săturat de bine şi de linişte, s-a uitat pe uliţă la dînsa cu dulceaţă un golan ca să zic aşa, madame Arnold, — văd că mă aprobi, aşa este, — şi acuma se gîndeşte la amor...

— Încă nu, interveni zîmbind profesoara, încă nu; dar tare mă tem. Am observat la vreme.

— Ce-ai observat dumneata?... o întrerupse cu uşor dispreţ domnul Leon Mihalovici. Dumneata n-ai putut să observi mare lucru, madame Arnold.

— Mi-a spus, mi-a mărturisit tot. Se pare c-o urmăreşte cineva. Altceva nu-i nimica.

— Crezi? întrebă ironic, închizînd dintr-un ochi, domnu Leon. După cît ştiu eu, o femeie nu spune niciodată tot. Ce ţi-a spus? Ce ţi-a mărturisit?...

Profesoara povesti în grabă ce avea de povestit. Leon Mihalovici asculta atent.

— Într-adevăr, încă nu s-a întîmplat nimic... vorbi el după aceea cu liniştea-i netulburată. Avem de-a face numai c-un butoi de praf de puşcă, — şi cineva umblă cu lumînarea primprejurul lui. Domnişoara asta Annette mi se pare că-i o fiinţă suspectă...

— Şi eu mă tem că-i o natură ascunsă... încuviinţă madame Arnold. Ca să-i îmblînzesc caracterul, am pus multă muncă, domnule Mihalovici. Am fost ca o mamă pentru dînsa — ea şi-a păstrat însă totdeauna o rezervă, un loc întunecos unde se închide şi tace... Am avut destule cu dînsa. Acuma asta mi se pare primejdia cea mai mare.

— Ai dreptate, madame Arnold, e primejdie. E în joc interesul dumnitale; întrucîtva şi-al meu. E şi interesul boierului, ca să fie pace, să nu fie bucluc, scandal, încurcături şi răspunderi. Parcă are să te tragă la răspundere numai pe dumneata? Trage la răspundere mai ales pe Leon Mihalovici, care-i om deştept şi trebuie să se gîndească la toate. Are dreptate. Ascultă, madame Arnold, trebuie să văd cine-i tînărul acela.

— M-am gîndit şi eu la asta, aprobă profesoara.

— Atunci, madame Arnold, trebuie să ieşi la plimbare chiar astăzi cu mademoiselle Annette. Are să te poftească ea singură deoarece, dimineaţă, nu l-aţi văzut. La dînsa acum e o neliniştе... şo curiozitate, madame Arnold; aşa curiozitate periculoasă au numai femeile. Aveţi să treceţi pe strada asta, pe trotuarul meu, şi eu am să vă văd. Am să fiu şi eu pe urmele dumneavoastră. Am să ies cu nevastă-mea, la braţetă, în promenadă... Poate-i nevoie de făcut ceva iute: nevastă-mea e îndămînatică, şi aşa de subţire că poate

să se strecoare între filele unei cărți. Avem să știm despre ce-i vorba ; luăm măsuri și facem cum e mai bine, madame Arnold...

Domnu Leon Mihalovici avea o voce domoală ș-o înfățișare sigură. Profesoara simți o ușurare în năcazul ei. Dar cum grăbea să se întoarcă acasă, teama de necunoscut iar îi apăru, strîngîndu-i inima.

Găsi pe Annette liniștită, cetind într-un jilț, lîngă fereastră. Profesoana făcu, mulțămită, constatarea că fereastra aceea, ca și toate celelalte ale apartamentului, răspundea într-o grădiniță. Ulicioara, cu puțina ei mișcare, rămînea în altă parte.

— M-am cam plictisit singură... îi zise fata zîmbindu-i cu prietinie. Vreau să cetesc și nu prea merge...

Cuvintele din urmă împunseră în inimă pe madame Arnold. «Aceeași și aceeași preocupare...» cugetă ea, privindu-și atent eleva.

— Să-ți fac o cafea ? întrebă mademoiselle Annette.

— Dacă vrei... mie îmi face plăcere.

— Și mie. Și-mi place și cafeaua. Pe urmă mergem să ne plimbăm. De-acuma nu mai ies singură, ca să nu te mîhnesc...

— Bine, mergem... suspină madame Arnold.

Annette începu a rîde, fără să privească pe profesoară, și porni cu grabă în toate părțile, pregătind mașina de spirt și ceștile.

— Ieșim între patru și cinci, dragă madame Arnold, înainte de-a înnsera.

— Cînd vrei, drăguță... încuviință profesoara, cu același suspin.

— De ce zîmbești, madame Arnold ?

— Nu zîmbesc, draga mea. Aștept cafeaua...

Mademoiselle Annette păru a avea un moment destul de penibil cu cafeaua. Era prea fierbinte și n-o

putea sorbi repede. Își țuguia buzele suflînd în ea și spiona cu coada ochiului pe profesoară. Își lăsă ceașca pe jumătate și-și puse căciuliță și blana. Se privi cu plăcere în oglindă, apoi rămase în picioare, așteptînd.

— Eu sînt gata, zise ea cu seriozitate; mergem cînd vrei...

Madame Arnold se sculă cu oarecare greutate și-și căută cam îndelung haina, pălăria, manșonul și alte lucruri care parcă făcuseră picioare și se ascunseseră. Insfîrșit ieșiră într-un vîntișor subțire de miază-noapte. Trecură încet în lungul străzii Ștefan cel Mare, apoi apucară pe lîngă Marele Hotel Traian, spre strada Carol. Făceau drumul de dimineață, însă pe jos. Sănii multe fugeau la deal, spre păduricea Copoului.

Profesoara înțelegea că trebuie să umble pe jos și tăcea. Cugeta însă cu oarecare spaimă că va trebui să suie un deal lung. Simți deci cu plăcere brațul tovarășei sale întorcînd-o în loc. «Fără îndoială, își făcu ea socotință, trebuie să rămînem într-o regiune anumită.» Se gîndea că și pentru Leon Mihalovici o alergare la Copou ar fi fost o afacere cam aspră. Privi în juru-i și-ndărăt, fără să-l vadă; încerca neliniște și nemulțămire.

— Dragă madame Arnold, îi zise deodată, cu jumătate de glas, mademoiselle Annette, la ce te gîndești? Vreau să-ți spun ceva...

— Da, tresări profesoara. Despre ce-i vorba?

— Uită-te, madame Arnold, înaintea noastră, pe trotuarul celălalt. Vezi o cofetărie?

— Văd.

— Și-n fața acelei cofetării vezi că s-a oprit cineva?

— Vrei să vorbeşti de cuconiţa aceea brunetă şi elegantă? Frumoasă persoană. Îmi pare foarte veselă.

— Da, madame Arnold, însă nu-i vorba de persoana aceea care şi mie îmi pare prea veselă. E vorba de tovarăşul ei...

Profesoarei i se zbătu aprig inima. Tînărul subţire şi nalt, care vorbea cu cuconiţa brunetă şi veselă, îşi ridicase privirile. Era uşor de văzut că are ochii negri. Ochii aceia îi văzu venind asupra sa şi a tovarăşei sale. Uşor şi dintr-o singură privire madame Arnold se încredinţă că tînărul e departe de-a ilustra cuvîntul cam brutal al domnului Leon Mihalovici. Purta un palton cu guler blănit, joben şi mănuşi. Madame Arnold îl socoti şi elegant şi frumos, — şi de gustul său nu se îndoia niciodată. Un astfel de tînăr ar fi iubit şi ea, fără îndoială, în tinereţă, dacă ar fi fost altfel de oameni şi alte împrejurări.

— Acesta este? întrebă ea înfricoşată.

— Da, şopti mademoiselle Annette. Îl cunoşti?

— Nu. Dar pot afla cine-i. Acuma ce facem? Trebuie să ne întoarcem...

Tînărul îşi părăsise cu salutări politicoase tovarăşa şi venea şi el încet la vale.

— Vine după noi, şopti fierbinte Annette. A lăsat-o, şi vine.

— Cum îl vezi? se minuna profesoara şi se simţea din ce în ce mai tulburată.

— Îl văd, madame Arnold.

— Atunci ce facem? Să oprim o sanie şi să ne ducem acasă.

— Desigur, aşa ar trebui. Aşa am făcut şi eu. Dar dacă te-ntorci puţin, poţi vedea că are şi el o sanie, care-l urmează la pas.

— Cum se poate! Atunci ce facem?

— Nu ştiu, dragă madame Arnold.

— Ce facem... ce facem... începu să se tînguie încet profesoara. Trebuie să ne piardă urma. Nu trebuie cu nici un preţ să ştie unde stăm. Să grăbim pasul. Aici, după colţ, trebuie să fie o prăvălie. E o prăvălie de mănuşi. Să intrăm şi să-l lăsăm să treacă...

— Bine, dragă madame Arnold, să facem cum spui. De ce-ţi tremură aşa braţul? Linişteşte-te.

Tulburarea profesoarei se răsfrîngea şi asupra domnişoarei Annette. Intrară grabnic în prăvălia de mănuşi. Madame Arnold răsuflă. Geamurile uşii erau îngheţate. Un bătrîn uscat şi cu ochelari mari, rotunzi, apăru dintr-o încăpere din fund şi se înfăţişă la tejghea, întrebînd pe cuconiţe ce poftesc. Nu zîmbea şi avea un aer de inchizitor privindu-le prin ochelarii lui.

— Nişte mănuşi... zise mademoiselle Annette.

— Da, mai multe perechi de mănuşi... adăogi c-o voce ciudată profesoara.

Negustorul cel uscat o privi surprins, apoi trase din rafturi cîteva cutii. Urmă o mică conversaţie asupra numerelor, a materialului şi-a preţului. Mademoiselle Annette, deodată liniştită, cercetă surîzînd pe negustor şi pe profesoara ei.

— Ce-avem să facem cu atîtea mănuşi? întrebă ea apoi, abia stăpînindu-şi veselia.

— Cum ce-avem să facem? răspunse tot tulburată madame Arnold. Mănuşile sînt foarte trebuitoare...

Intunericul înserării umplea prăvălia. Negustorul găsi de cuviinţă să aprindă lampa. Madame Arnold se aşeză mulţămită pe-un scaun.

Cu toată încetineala împachetării şi-a plăţii, trebuiră la urmă să părăsească prăvălia. Negustorul le urmări atent pînă la uşă.

In stradă, profesoara privi cu frică în juru-i. Apoi răsuflă.

— S-a dus!

Mademoiselle Annette nu răspunse şi păşea tăcută lîngă ea, fără să-i ia braţul...

— Avem şi sanie... zise iar madame Arnold, grăbind pasul ca-nspre un liman.

Indată ce se urcară, sania se mişcă. Zurgălăi uşori sunară. Apoi caii mari porniră într-o fugă iute. Omul îmbrăcat în blană, care sta înaintea lor, îi strunea şi-i domolea cu glas blînd.

— Ce stradă? întrebă apoi birjarul, întorcînd numai pe jumătate capul.

Madame Arnold voi să răspundă, dar braţul domnişoarei Annette o strîngea aşa de tare, încît se întoarse, biciuită iar de teama necunoscutului, şi-şi văzu eleva cu faţa crispată într-un rîs mut şi nefiresc.

— Ce este, drăguţă? întrebă ea cu grijă, aplecîndu-se spre tovarăşă.

— E sania lui... şopti Annette şi sunetul rîsului îi tresări ca un sughiţ.

Profesoara simţi că leşină. Abia avu putere să se stăpînească. Abia izbuti să îngîne:

— Ce facem?

— Nu ştiu, dragă madame Arnold. Să oprim şi să ne ducem pe jos acasă...

— Opreşte! strigă madame Arnold, ca şi cum ar fi primit o lovitură.

Omul opri luptîndu-se cu caii năprasnici, înfăşurînd pe după braţ hăţurile şi lăsîndu-se tare pe spate. Primi c-un mormăit de mulţămire banul de argint, apoi rămase privind lung în urma celor două femei

care cotiseră grăbit din strada Ştefan cel Mare pe-o uliţă dosnică.

— Sînt mulţămită c-am scăpat... izbuti să vorbească madame Arnold gîfîind, prin întuneric. Nu ne urmăreşte nimeni ?

— Nu; dar se ştie încotro am apucat... răspunse mademoiselle Annette, rîzînd cu răutate.

Profesoara tăcu, izbită de această observaţie. Cînd ajunse acasă, avea ochii cerniţi şi se simţea rău. Se dezbrăcă cu greutate, ajutată de Annette, apoi căzu într-un scaun, abătută şi neguroasă. Fata se învîrtea în jurul ei foarte îngrijată. Îi aduse o bomboană şi-un pahar de apă, dar acest lucru dulce păru a-i face impresia cea mai amară. La mingîierile fetei, se învioră puţintel. Lucru grozav i se păru cînd îşi văzu eleva rîzînd.

— De ce rîzi, draga mea ? Nu ţi-i milă deloc de mine ?

— Ba da, dragă madame Arnold, dar rîd pentru că nu-i nici o pricină de supărare...

— Vrei să mă vezi pierdută şi nenorocită...

— Ba nu, dragă madame Arnold, nu vreau asta, pentru că-mi eşti dragă şi pentru că ştiu că ţii la mine.

Madame Arnold zîmbi cu tristeţă. Apoi tresări ; în antret sună clopoţelul prelung.

Annette înălţă fruntea. Zîmbetul îi pieri. Pleoapele i se zbătură şi se făcu palidă. Privi cu uimire pe profesoară cum se ridică din scaun şi se duce să deschidă.

— Trebuie să fie domnul Leon Mihalovici.

— Da ? rosti cu mirare mademoiselle Annette şi privirea-i deveni dură. Atunci mă duc la mine şi vă las. Probabil că aveţi de pus la cale lucruri mari...

Mademoiselle Annette intră în salonaşul ei şi-şi aprinse lampa. Trecu la ferestre şi lăsă storurile. Rămase apoi dreaptă şi atentă în mijlocul încăperii, ascultînd tăcerea din juru-i. Se întoarse şi se privi în oglindă. Apoi veni la fotoliu, căutîndu-şi cartea. Atunci auzi strigătul înăbuşit al madamei Arnold. I se păru că-i o chemare jalnică. Îşi înălţă nasul fin, ca şi cum ar fi vrut întăi să miroase ce-i. Apoi se repezi cu paşi mărunţi, trecu printr-o săliţă şi smunci uşa de la odaia profesoarei.

— Vai! cum se poate! se tînguia madame Arnold, cu palmele încleştate una de alta. Aici e o nenorocire ş-un demon.

— Văd că nu-i decît domnu Leon Mihalovici... zise mademoiselle Annette fără să rîdă. Ce este? Ce s-a întîmplat?

Profesoara urmă să se tînguie fără cuvinte. Domnul Mihalovici, grav, îşi luă pălăria, salută şi se retrase.

VIII

Ce crede Vasile Brebu despre Curtea cu Juri

La reşedinţa judeţului se începuse de patru zile sesiunea Curţii cu Juri. În ziua a cincea era sorocită afacerea lui Vasile Brebu, şi sosiseră cu trenul de la Buciumeni cei cîţiva martori, împreună cu Androne şi Gheorghieş Coman, avocatul. Androne Brebu băgase de samă că venise cu acelaşi tren, într-un vagon cu boierii, şi Iacobache Alexandrescu; însă cuconu Gheorghieş, rîzînd, îl făcu să înţeleagă că-l chemau pe primar la reşedinţă afaceri cu mult mai grele şi

mai încurcate decît procesul lui Vasile. În sala tribunalului, către ora 11, Androne găsi, între doi dorobanţi cu şpăngi la puşti, pe Vasile. Era liniştit şi întunecat ca totdeauna. Părea însă mai mare şi mai gras, cu obrajii umflaţi. Avea pe el cămaşă curată de cînepă şi purta cojocul între umeri.

Androne se opri lîngă el.

— Bună dimineaţa, măi Vasile.

— Mulţămesc dumnitale, bădiţă. Ai venit la proces ?

— Am venit.

Androne îl cercetă c-o privire fugară, de la opinci pînă la căciulă. Vasile urmă să se uite într-un punct nedesluşit.

— Ce spune avocatul ? începu iar Androne. Acuma cred că nu s-a mai amîna.

— El zice că nu se mai amînă.

— Apoi acuma am adus toţi martorii. Ş-o venit de ieri şi cuconu Filip. Are alte treburi, da' zice c-are să vorbească şi el cu domnu procuror. Spunea şi el că nu-i nici o pretenţie din partea boierească. Numai nu înţelegea ce să fie cu tălhăria la drumu mare şi cu Dobre bulgaru.

— Ştiu eu, bădiţă ? Or fi nişte încurcături de-a lor. Tot aşa au încurcat ş-au trăgănit de mă ţine aici de doi ani. Dumnezeu să le plătească.

Androne îşi privi beţişorul.

— Dă, măi Vasile, eu am făcut ce-am putut şi ce m-am priceput. Am scos ş-am dat parale avocatului ş-acu ş-altă dată. El spune c-o cetit toate hîrtiile şi că să n-avem nici o grijă. Bucuroşi să fim că n-o putut fecioru dascalului să mă vîre şi pe mine în belea, ca să aibă cine umbla şi purta de grijă.

— Pe de o parte așa-i... încuviință Vasile, oftînd. Acu om vedea cum s-a alege.

Cei doi dorobanți ascultau, rezemați în puști. Erau niște flăcăi balani, cu mustața abia înfierînd, tunși chilug, cu capele prea largi în cap și încinși cu centiron peste hainele de acasă.

— Dumneavoastră sînteți frați? întrebă unul.

— Da, răspunse Androne.

— Iaca, și noi sîntem dintr-un sat, veri drepți — și nu ne era rîndul să intrăm în schimb. Ne-o chemat așa, pe nedrept, în puterea iernii. Ce era să facem? Am venit.

— Dac-ar fi o lege și-o dreptate... mormăi Vasile, privind aiurea.

— Acu la cine să ne plîngem noi? urmă flăcăul. Eu chitesc ca să ne ducem la domnu căpitan.

— Dă, e bine ș-așa... vorbi Androne, clătinînd cu îndoială din cap.

Celălalt dorobanț crezu trebuitor să intre și el în vorbă:

— Iaca, zise el, și la noi în sat este un om, unu Iorgu Tudose, care-o avut tot așa proces la jurați. Și l-o achitat.

— Ce făcuse? întrebă Androne.

— O înjunghiet la crișmă pe un cumătru al lui.

— Eu nici n-am înjunghiet, nici n-am furat, grăi Vasile, și iaca, stau de doi ani închis în *privință*...

Cei doi flăcăi îl priviră ca pe-un lucru minunat și clătinară din cap, uitîndu-se unul la altul.

— Am vorbit și la gară... zise Androne, după un răstimp. Slujbă se găsește, numai să fie vrednic omu să muncească.

— Numai să scăp de-aici... mormăi Vasile.

Vocea-i ieșea stăpînită ca dintr-un întuneric de hrubă. Androne își încreți fruntea și-l privi cu grijă.

— Despre altele om vorbi noi după asta, grăi el încet.

— Bine, bădiță.

Rămaseră tăcuți. Sala era pustie. Din cînd în cînd treceau oameni îmbrăcați în straie de tîrgoveți. Fără să-i privească, intrau în sala de ședință.

— Aiștia-s jurați... lămuri unul dintre dorobanți.

Apăru pe una din uși cuconu Gheorghieș Coman, fără palton, cu capul gol, și veni la ei.

— Se judecă... le zise el vesel.

Vasile îl privi fără să clipească.

— Am văzut iar dosarul... urmă avocatul, cu însuflețire; ș-am să le trag o răfuială număru unu. Dacă vine Iacobache, are să-i placă și lui. Dar nu cred să vie. Are nacaz cu prefectul ist nou. Alt prefect. Aici se schimbă domniile ca pe vremea fanarioților... Mi-a spus cuconu Filip că are să-i strîngă-n chingi pe cei de la primărie. Las' să-i strîngă, să iasă adevărul la lumină... și privi c-un zîmbet de înțelegere la Androne.

— Cucoane, începu cu greutate Vasile; da' cu hoția ceea și cu bulgaru? Tot cum ai spus dumneata?

— Se-nțelege, ce poate să fie? Mi se pare că v-am explicat. Fără o asemenea acuzație nu veneai la Curtea cu Juri. În orice caz, lor le-a fost teamă că scăpi de la instrucție, ș-au născocit și istoria asta.

— Da' de ce, cucoane? întrebă Vasile privindu-l cu ochi răi.

— Pe mine mă-ntrebi? se veseli cuconu Gheorghieș. Întreabă-l pe domnu primar și pe scriitorii lui.

— Da' de ce, cucoane? că eu n-am avut nimica cu nimeni!

Avocatul înalță din umeri și-și privi cu grijă ceasornicul de aur.

Un aprod trecu grabnic:

— Se-ncepe, cucoane...

— Bine, bine, zise cu nepăsare Coman.

Dorobanții îl priveau cu respect.

De la intrarea principală, venea încet și greoi, într-o blană mare, Filip Nacovici.

— Salutare, cucoane Filipe, îi strigă vesel avocatul. Androne se feri încetișor din cale.

— Noroc... răspunse cu vocea-i moale vechilul, și-și întoarse privirea-i tulbure înspre Vasile Brebu, apoi înspre Androne. Merge greu, cucoane Gheorghieș, cu părintele comunei. Primejdie mare!

— Cum se poate! auzi dumneata! se miră, tot vesel, cuconu Gheorghieș. Apoi păru a reflecta. Să fie vorba între noi, cucoane Filipe, — eu ți-oi spune dumnitale una: fiecare cu răspunderea faptelor lui. De unde nu-i foc, nu iese fum. Domnu Iacobache Alexandrescu dă a înțelege că l-ar fi denunțat cutare și cutare. Ce denunț? Care invidie? Mai mare denunț ca faptele tale se poate? Eu, cucoane, sînt un om cinstit și, dac-aș fi primar, n-ar avea să-mi reproșeze nimeni nimic.

— Eh! să lăsăm asta... vorbi moale și împăciuitor Filip Nacovici. Eu n-am vreme să stau, c-am primit telegramă de la boier: vine azi la Buciumeni; pe urmă mergem la moșiile din Botoșani, mi se pare. Face o inspecție... lămuri el rîzînd. Șapsa crede că cu ocazia asta vrea să vîndă Iazu Crucii. M-ai rugat de ceva ș-am venit să-ți spun c-am vorbit.

— Da? se bucură avocatul. Cred că-i bine.

— Se-nțelege. Rîdea și procurorul. Mai ales cînd i-am spus că noi de la început ne dezinteresăm complect de această afacere...

Cuconu Gheorghieș Coman păru foarte mulțămit. Scoase ceasul, apoi îl cufundă repede în buzunarul jiletcei, ca să strîngă mîna lui cuconu Filip, care nu mai putea s-aștepte.

Vechilul lui Filoti se duse legănîndu-se în blana lui mare. Avocatul își frecă de cîteva ori mînile, privind pe sub sprînceană întăi la Vasile, apoi la Androne. Săteanul înțelese foarte bine că această privire era în legătură cu chestia banilor, dar nu dădu nici un semn. In aceeași clipă ușa sălii celei mari se deschise, și-un aprod începu a face c-o mînă îndemnuri de trecere dorobanților, rostind c-un fel de voce răgușită și șoptită:

— Să se introducă acuzatul! Introduceți acuzatul!

Flăcăii îl călăuziră de la spate și Vasile intră în sală. Aprodul cu voce șoptită și răgușită îi arăta pe unde să treacă și-l împingea și el de umăr. Insfîrșit acuzatul se opri lîngă un părete, c-un dorobanț în dreapta și cu altu-n stînga. Își ținea căciula cu amîndouă mînile, frămîntînd-o încet și privea ca pe ceva străin și departe pe magistrații îmbrăcați în negru. Văzu apoi în sală pe Androne care se strecura printre tîrgoveți, căutîndu-și un loc mai la fund. Avocatul, cuconu Gheorghieș, sta zîmbind cu mîna-nfiptă în buzunărașul cu ceasornic, rezemat de-un fel de strană.

— Cum te chiamă? îl întrebă un glas.

Își întoarse privirile și răspunse:

— Vasile.

— Și mai cum?

— A lui Ion Brebu.

Îl întreba dintre judecători un boier bătrîn cu barba căruntă şi cu privirea blajină.

— Unde domiciliezi ?

Vasile îşi mîngîie mustăţile cu căciula şi-şi săltă cojocul pe umeri, fără să răspundă. Întoarse numai o privire furişă spre cuconu Gheorghieş Coman.

— Unde stai... îl întrebă iar magistratul, zîmbind. De unde eşti.

— Apoi eu stau la *gros*... răspunse cu îndoială şi cu oarecare mirare Vasile. Apoi îşi aminti că mai fusese întrebat de asta şi altă dată. Îs de loc din Buciumeni... lămuri el. Ş-am fost pîndar pe Halm.

În sală se stîrni puţină mişcare şi veselie.

— Ascultă, Vasile, vorbi iar boierul ; fii atent. Am să trag la sorţi pe domnii juraţi care au să te judece. Ai dreptul să recuzi şase...

Omul păru a nu auzi ; însă băga de samă că ceilalţi doi boieri, mai tineri, care stăteau în dreapta şi-n stînga judecătorului celui bătrîn, nu spuneau nimica ; numai cît se uitau încoace, către dînsul, şi-l spionau. Formalităţile urmară în linişte şi monoton. Juraţii se aşezau la rînd, în jilţuri. Vasile însfîrşit îşi aduse aminte de ce-i mai spusese avocatul şi înţelese că tîrgoveţii aceia aveau să hotărască dacă-i vinovat ori nu. Nu păreau oameni răi. Să fie profesori ? să fie negustori ? Erau vreo cîţiva graşi cumplit şi cam somnoroşi. Între ei cunoscu pe Ghiţă Samson, orîndarul din Valea Mărului. Numai cel care se aşezase întăi şi întăi era un om spîn, ciolănos şi nalt, ş-avea ochii verzi şi răi. S-au sculat unul după altul, au ridicat mîna dreaptă ş-au zis că jură. De aceea le zice juraţi.

Grefierul începu să cetească din hîrtii.

«Aşa-s formele lor... se gîndea Vasile. De ce nu mă-ntreabă şi nu mă judecă?»

Aprodul cel răguşit deschise deodată o uşă şi dădu drumul unui răcnet cumplit:

— Dobre Atanasof!

«Vra să zică, nu-i răguşit», cugetă Vasile.

Iar îl văzu repezindu-şi capul prin deschizătura uşii şi strigînd alt nume.

— Nechifor Caprafoi.

Aista-i moşneagu de la coşere. Judecătorul vrea să vadă, pesemne, dacă au venit martorii. Tresări şi se întoarse. Boierul cel bătrîn îi vorbea iar.

— Ascultă, Vasile Brebu... bagă de samă. Vină în faţa domnilor juraţi şi spune drept cum a fost întîmplarea cu bulgarul... cu prădăciunea de la Purceleşti...

— Nu ştiu, că eu n-am fost acolo... răspunse Vasile, dînd din umeri. Eu îs cel cu coşerele.

— Lasă coşerele, aceea-i alta. Faci rău că nu mărturiseşti. La primele cercetări ai spus că ai ieşit înaintea zarzavagiului Dobre Atanasof, în vale, la Purceleşti, l-ai lovit cu ciomagul şi i-ai luat punga cu 380 de lei. Aşa scrie în hîrtii.

— Apoi a fi scris domnu *grafier,* dar eu nu ştiu.

Juraţii cei graşi părură veseli de vorba asta; numai cel uscat şi spîn se uita tot rău şi nemulţămit.

— Da' de afacerea cealaltă cu coşerele, ce ştii? Spune domnilor juraţi cum a fost afacerea cu coşerele. Eşti învinuit c-ai vrut să prăzi pe maşinist, şi să-l omori.

— Nu ştiu nimic despre afacerea asta... se hotărî Vasile, cu sprîncenele încruntate.

— Cum, Brebu? iarăşi tăgăduieşti? N-ai fost prins la coşerele moşiei Buciumeni cătora le zice şi *standoale?*

— Da, dar nu m-am dus să prăd şi să omor. Să mă ferească Dumnezeu!

Din băncile din fund, Androne se sculase în picioare şi asculta cu mare luare-aminte.

— Atunci ce-ai căutat la coşere? Povesteşte domnilor juraţi întîmplarea.

— N-o fost nici o întîmplare. M-am dus la coşere, ş-atîta-i...

— Cum aşa, fără pricină, la vreme de noapte?

— M-am dus ca omu; aveam şi eu o treabă. Au năvălit la mine şi m-au prins.

— Dar ai sărit, pe furiş, gardul.

— L-am sărit.

— Ei?

— Atîta-i.

— N-aveai nici o intenţie?

— N-aveam, răspunse cu îndoială Vasile. Lăsasem cuţitul şi baltagul la colibă. Eram cu mînile goale.

— Şi ce căutai, aşa, cu mînile goale, în puterea nopţii, la coşerele boiereşti?

— Căutam şi eu pe cineva... ca un barbat ce mă aflu... răspunse încet Vasile. Era însă tot încruntat şi îndărătnic. In sală se stîrni iarăşi puţină veselie.

— Bine, să vie Dobre Atanasof... zise magistratul, cercînd să pară nepăsător.

Dobre era om sprîncenat şi domol. Purta pantaloni largi şi cojocel scurt.

— Eu n-avem pretenţie... răspunse el la întrebarea judecătorului. Dacă trebuie putem să jurăm, adăogi el la altă întrebare. Nu cunoştem. Dacă nu cunoştem de ce să spunem?

— Cum nu cunoşti, Dobre? Uită-te bine la dînsul. Acesta-i Vasile Brebu, care te-a lovit cu ciomagul în

vale la Purceleşti şi ţi-a luat punga cu 380 lei. N-ai declarat dumneata asta?

— Nu-i declarat... grăi îndesat Dobre, şi se întoarse către Vasile, care-l privea cu mare uimire. Eu pe acesta om nu cunoştem... Este alta om. Este Bîrzu. Acela cunoştem. Acela rău şi hoţ; fugit cu parale mele. Dar pe dumnalui nu cunoştem. Dacă nu cunoştem, de ce să spunem că cunoştem?

— Atunci, cînd ai fost întrebat dacă te-a prădat Brebu, de ce-ai răspuns afirmativ?

— Noi nu ştim. Poate greşit şi spus Brebu, dar gîndit Bîrzu. Cînd prinde pe acela, venim şi spunem, şi cerem parale îndărăt...

Dobre Atanasof privea încruntat în juru-i, cu tulburare, ca şi cum ar fi fost el făptaşul. Avea în juru-i judecători străini şi ţară străină.

Preşedintele se întoarse la tovarăşul său din dreapta şi-i şopti un cuvînt. Se alătură apoi de cel din stînga, îşi alungă ochii spre procuror, care sta răsturnat într-un jilţ şi privea în plafon.

— Bine, Dobre, poţi să te retragi... zise el cu bunătate.

— Dacă nu cunoştem... răspunse încurajat bulgarul, ce putem spunem?

— Avem un suflet ş-o lege, mormăi Vasile, întorcîndu-şi faţa spre părete.

— Să vie martorul Nechifor Caprafoi, urmă a vorbi preşedintele.

Intră moşneagul gîrbov, cu ochii aproape astupaţi de sprîncene. Avea în picioare opinci umplute cu paie şi era învălit într-un cojoc lung, vechi şi unsuros. Pletele albe şi sărace îi atîrnau creţe pe umeri. Se opri lîngă pupitrul avocatului.

— Dă-te mai înainte, moşule, şopti răguşit aprodul.

Moşneagul mai făcu doi paşi şi se opri iar.

— Vină-ncoace, moşule, îi zise boierul cel bătrîn. Dă-te colea.

— Iacă mă dau... răspunse moşneagul cu supunere.

— Bun. Întoarce-te spre omul acesta. Îl cunoşti ?

— Cum să nu-l cunosc ? Aista-i Vasile.

— Eşti rudă cu dînsul ?

— Is rudă.

— Ce fel de rudă ?

— Apoi am avut un cumnat care-o ţinut pe mama de-al doilea a omului istuia. Adică pe maştihă-sa. Aşa-i ziceam noi.

— Atunci pune mîna pe sfînta cruce şi jură.

— Jur, măria voastră... se supuse iar moş Nechifor.

După ce rosti formula jurămîntului, moşneagul se închină şi sărută crucea.

— Caută şi spune adevărul, moşule, urmă magistratul. Ce ştii despre întîmplarea cu Vasile Brebu la coşere? Întoarce-te la domnii juraţi şi spune.

— Apoi să trăiţi, măria voastră, ce pot să ştiu eu? Eu nu ştiu nimica.

— Cum nu ştii ? n-ai fost acolo ?

— Ba da, că-s slujbaş boieresc.

— Ei, şi n-ai fost de faţă cînd l-au prins pe Vasile Brebu ?

— Ba da, l-au prins Lascar ţiganu şi cu Gheuca.

— Atuncea spune ce ştii. Întoarce-te la domnii juraţi...

Moş Nechifor se suci o clipă spre domnii juraţi şi-i privi. Ca după o datorie împlinită, se întoarse iar către preşedinte.

— Asta o fost, măria voastră. Vasile o sărit gardu şi străjerii l-o prins.

— Ei, dar de ce-a sărit Vasile gardu? Zice, moşule, că voia să omoare pe maşinist şi să-l prăde.

— Ferească Dumnezeu, cucoane! Unde se află una ca asta!

— Atunci ce căuta acolo?

— Apoi dă, ştiu eu?...

— Domnii juraţi au de făcut vreo întrebare?

Primul jurat, omul cel uscat, cu privirea neprietinoasă, care nu-i plăcea lui Vasile, avea de făcut o întrebare. Se mişcă în scaun.

— Ce întrebare aveţi de pus? îl întîmpină cu politeţă magistratul.

— Vreau să ştiu, domnule preşedinte, dacă asta e altă pricină... Cea cu bulgarul a fost, mi se pare, alta...

— Da, e altă pricină... afirmă magistratul, privindu-l lung.

Juratul cel nalt şi uscat se declară mulţămit şi se aşează iar comod în jîlţ.

— Moşule, treci colo, la o parte... grăi iar preşedintele. Să vie alt martor...

Martorul al doilea era doamna Iosefina Madolci. Nu era rudă cu acuzatul. Jură şi ea că va spune adevărul, şi nimic alt decît adevărul, apoi aşteptă emoţionată desfăşurarea unor întîmplări necunoscute. Doamna Iosefina Madolci era o persoană groasă, cu obrajii îmbujoraţi. Purta capelă, palton pe talie şi turnură. Nu înţelesese bine chestiunea.

— Poftesc? întrebă ea cu respect.

— Ce ştii dumneata despre afacerea de la coşere?

— Eu nu ştiu nimic, răspunse suspinînd doamna Iosefina Madolci. Eu şi cu Ludvig dormeam. Ludvig

e barbatul meu. Ne-au deşteptat din somn strigăte. Ş-au spus oamenii c-au prins pe Vasile Brebu.

— N-au înţeles ei că vroia cumva să vă prade?

— Nu. Voia să intre în căsuţa cealaltă. Poate căuta pe cineva. Ziceau oamenii c-au auzit un ţipăt, de aceea au sărit.

— Vra să zică a ţipat cineva. Era cineva în căsuţa aceea?

— Nu, se grăbi să răspundă madama Iosefina... A venit de la primărie anchetă şi cercetare. Nu era nimeni. Aceea-i o căsuţă goală, a noastră. Adică-i a boierului, dar ne folosim noi de dînsa.

— Atuncea cine a ţipat? Poate-ai ţipat dumneata?

— Nu, răspunse cu hotărîre martora. Eu dormeam cu Ludvig...

Cercetarea martorilor se prelungi un ceas. Nimeni nu putu să lămurească taina ţipătului. Domnul Ludvig Madolci, întorcînd nasu-i roş cînd spre domnii juraţi, cînd spre magistraţi, afirmă cu tărie că chestia ţipătului trebuie să fie numai o fantasmagorie. In ceea ce priveşte intenţiile acuzatului, era şi el de părere că nu putea fi vorba nici de hoţie, nici de omor.

După socoteala care şi-o făcea, Androne era încredinţat că martorii au vorbit bine şi n-au năpăstuit pe Vasile. Insă juraţii, i se părea lui, nu prea băgau sama la asta. Mai ales cel uscat şi cu ochii verzi se uita supărat. Cînd începu a vorbi procurorul, Androne se sculă în picioare, tulburat.

«Aista îl încurcă şi-l înfundă, se gîndi el; pe urmă avocaţii îl descurcă...»

Procurorul era un bărbat nalt, c-o barbă întreagă castanie, în care-şi juca degetele vorbind. Lui Androne i se păru că are ochi şagalnici. Chiar şi cu-

vîntul îi era uşor, parcă-l alinta. Cu mirare înţelese de la o vreme că procurorul acela de care era spăriat n-avea nimic cu Vasile; vorbea despre altceva; despre un împărat şi despre o ţară. Judecătorii îl ascultau zîmbind, numai juratul cel dintăi nu voia să se înseninеze.

«Poate asta-i numai o formă a lor ş-un sfat...» se gîndi săteanul.

Vasile sta pe jumătate întors către magistraţi, cu faţa spre părete, într-o neclintire îndărătnică şi surdă.

Procurorul tăcu deodată şi se uită în juru-i, la toată lumea, cu plăcere, şi se aşeză încet în scaun. De lîngă cuconu Gheorghieş Coman se sculă un avocat tinerel, cu obrazul bucălat împodobit c-o blăniţă uşoară de puf balan.

«Acela ce vrea să spuie?» se întrebă Androne.

Avocatul tinerel mărturisi că el socoate pe Vasile Brebu cu totul nevinovat şi mai ales un om cumsecade şi detreabă care a căzut la o năpastă şi-l jelesc acasă, în sat la el, fraţii şi surorile.

— Nu spune rău, cugetă Androne; poate l-a mai domoli pe cel încruntat.

După ce isprăvi avocatul cel tînăr, se sculă încet cuconu Gheorghieş Coman. Mai întăi făcu un pas înainte şi începu c-o vorbă blîndă şi moale. Dar încetîncet începu să se întărîte. Şi-şi ascuţi glasul înspre procuror, şi porni să strige la domnii juraţi, — nu numai cu supărare, dar şi cu mare durere. «Aşa înţeleg şi eu...» îl cumpăni în sine Androne. I-a plăcut mai ales lui Androne, cînd cuconu Gheorghieş începu să-i mustre pe toţi şi să-i facă de ruşine că au ţinut pe-un biet om închis doi ani numai pentru vorbe şi prepusuri. Mai ales primarului i-a tras un ibrişin pe la

nas. Vasile se întorsese de către părete şi se uita cu ochii mari şi cu oarecare frică la avocat. «Poate nu s-or supăra judecătorii şi boierii», îşi făcea şi el socoteală.

După ce cuconu Gheorghieş s-a aşezat la locul lui şi s-a uitat la ceas, preşedintele a pus două întrebări juraţilor. I-a pus să răspundă dacă Vasile Brebu a prădat în vale la Purceleşti pe Dobre bulgarul şi dacă s-a dus la coşerele boiereşti, zise şi standoale, să prade şi să omoare. Juraţii au plecat să se sfătuiască. «Ce or fi spunînd ei, şi cît au să se sfătuiască?» se gîndea Androne. Dar cum se gîndea, juraţii intrară înapoi. Androne privi cu grijă pe cel încruntat. Ce folos că Ghiţă Samson de la Valea Mărului rîdea cu ceilalţi crîşmari, dacă istalalt era tot supărat? Să vedem ce are să spuie? Mai întăi au scos pe Vasile afară. Oare de ce l-or fi scos afară? După aceea cel încruntat s-a sculat în picioare, c-o hîrtie în mîna stîngă. A pus mîna dreaptă pe inimă şi, amestecînd şi alte vorbe, a hotărît că nu, adicătelea Vasile nu-i vinovat. Hm, tot ii om detreabă, saracul!

Boierul cel blajin chiar a şi chemat înapoi pe Vasile. I-a spus zîmbind:

— Eşti liber, du-te-acasă... Nu mai sări garduri...

— Să trăiţi, domnilor judecători... a mormăit Vasile, uitîndu-se în dreapta şi-n stînga; da' ce fac eu c-am stat doi ani închis aşa, fără de nici o vină?

«Mai bine nu spunea vorba asta, gîndi Androne, văd că boierul cel blajin s-o supărat, — ş-or mai fi avînd şi alte legi şi socoteli.»

— Măi Vasile, îi zise el încet, după ce ieşiră în sală, trebuia să-i leşi dracului şi să nu le mai spui nimica.

— Da' de ce m-au bătut şi m-au năpăstuit şi m-au ţinut închis ? bombăni Vasile neguros, neîmpăcat şi fără să-l privească.

— Taci, bre Vasile, bine c-o dat Dumnezeu şi s-o sfîrşit aşa. Putea să fie şi mai rău. Cîteodată era inima-n mine numai cît un purice. Mult m-am temut eu de unul.

— Dă, bădiţă, poate că ai şi dumneata dreptate...

— Acu, măi Vasile, eu mă duc să grăiesc ceva cu cuconu Gheorghieş. Vine într-acoace — şi numai după căutătură îl văd ce doreşte. Apoi după aceea mergem să vedem ce face Todiriţă la gazda lui în Mahalaua Veche şi cum se poartă la gimnaz. Pe urmă mergem la gazda noastră să îmbucăm ceva.

— Mi-i dor de-o garafă de rachiu şi de-o bucată de scrumbie... grăi mai înviorat Vasile. Apoi iar rămase încruntat şi gînditor.

*

La înserat, coborîră la gară, cu tot cu martori, şi lui Vasile i se părea lumea ceva mai bună. O privea zîmbind puţin şi tăcea, cum îi era feleşagul după un pahar de băutură. Moş Nechifor Caprafoi umbla lîngă el şi era tot aşa de tăcut. Amîndoi se-nţelegeau. Vorbareţ era mai ales domnu Ludvig. După ce se suiră şi se aşezară într-un compartiment de clasa a treia, maşinistul se puse să-şi alcătuiască pe genunchi o ţigară groasă. Din colţ, de lîngă geam, madama Iosefina îl privea cu coada ochiului.

— Fă-mi mata ţigara, dragă Iosefină, zise domnu Ludvig cu bunătate, şi scuturîndu-şi palmele de tutun şi de foiţă, întinse soţiei sale tabacherea. Acu ar fi bună o cafea, dragă Iosefină, adăogi el cu veselie.

— Iţi fac, după ce ajungem acasă... îi răspunse madama Iosefina.

— Bine, zise domnu Ludvig împăcat. Şi-şi înălţă trupul şi capul, c-un aer de mare admiraţie. Da' mie mi-a plăcut cum a vorbit domnu Gheorghieş!

— Da' şi eu i-am dat o sută de lei bătută... lămuri Androne, ca şi cum s-ar fi adresat lui Vasile. Celuilalt nu i-am dat nimica. Acela-i tinerel şi se-nvaţă acuma.

— Mie mi-a plăcut tînărul... grăi madama Iosefina ca o subţire cunoscătoare şi întinse maşinistului ţigara.

— Adevărat, ai tu mare dreptate. A vorbit frumos şi tînărul. — Şi nasul roş al lui domnu Ludvig luci mai tare la flacăra chibritului. Dac-a vorbit frumos, de ce să spunem altfel? A vorbit foarte frumos. Da' bătrînu... ei, bătrînul a fost altfel. Dacă-i bătrîn, el ştie multe. Nici n-au mai avut ce zice. *Fertig!*

— I-a întrebat de ce m-au ţinut închis doi ani... mormăi cu nemulţămire Vasile.

— Şi ei ce-au răspuns? se interesă moş Nechifor.

— Ei n-au răspuns nimica.

Mai liniştită şi mai atentă dintre toţi i se păru lui Androne madama Iosefina. Începu ei să-i spuie cum a fost în Mahalaua Veche, la gazda lui Todiriţă, şi cum a găsit pe băiat lîngă fereastră la măsuţă, cu cartea dinainte.

— Nepotul dumnitale e ştudient la ghimnazium? Asta-i foarte bine şi foarte frumos... aprobă madama Iosefina.

— Da, ş-am aflat că-nvaţă tare bine. L-au pus profesorii *monitor*.

— Asta a fi fiind v'o slujbă... se interesă iar moş Caprafoi.

— Nu-i slujbă, da-i un drept al lui... lămuri Androne. Dac-ar fi slujbă, n-aş mai cheltui cu el o groază de parale. Dau zece franci pe lună, ş-o mierţă de făină pe an şi slănină patru ocă... Şcoala se poartă cu cheltuială.

— Da' pe urmă tot îi dă boieru slujbă.

— Pe urmă om vedea noi ce-a mai fi... zîmbi Androne către madama Iosefina.

— Pe urmă, moşule, strigă cu veselie nevasta maşinistului, are să se facă doctor şi dumneata ai să te duci la dînsul, să-l rogi să-ţi deie un *reţept* ca să te facă iar tînăr, cum ai fost odată...

Moş Nechifor începu a rîde ş-a tuşi, după aceea se linişti în colţul lui.

Domnul Ludvig dormita. Trenul se opri la staţia Mîndreşti. Se făcu tăcere şi se auzi afară glasul conductorului. Apoi uşa fu trasă cu zgomot şi intră în compartiment, făcîndu-şi cu greutate loc, un om învălit într-o blană de călătorie, pînă-n pămînt, cu guler nalt de lup.

Într-o mînă ducea un geamandan ieftin de pînză, destul de vechi şi de jerpelit. În cealaltă o geantă umflată de hîrţoage, o geantă roasă, trecută şi ea prin multe suferinţi. Omul căută o banchetă liberă, aşeză geamandanul şi geanta şi se descărcă, sufiînd, de blană. Cu prilejul acesta madama Iosefina observă în sine că şi blana număra ani mulţi. Rămas în straie de şiac cu botfori pînă la genunchi, stăpînul acestui calabalîc arăta a fi un om nalt şi spîn, cu obrazul uscat brăzdat adînc de o parte şi de alta a gurii. Avea ochii rotunzi, ca de huhurez, şi, cînd îşi trase din cap căciula, ieşi la iveală un păr des, neorînduit şi cărunt, parcă amestecase în el un pumn de piper cu

sare. Fără să salute, privi cercetător pe cei de față; își păturі blana pe banchetă și se așeză deasupra ei.

Trenul porni. Omul cotrobăi subt el, într-un buzunar al blănii, și scoase biletul de călătorie. Îl privi de-aproape. După aceea trase dinlăuntrul hainei de șiac un carnețel ș-un creion mititel numai cît un sîmbure de prună. Deschise carnețelul, se uită nemulțămit la lampa de ulei și însemnă o cifră. Potrivi creionașul la locul lui și mistui carnetul sub haină. După ce stătu liniștit o clipă, gîndind și socotind, cu privirile într-o parte, se mișcă iar înspre geamandan. Desfăcîndu-i curelele, îl deschise numai cît putea intra mîna-i cu degetele lungi și osoase, — și aduse spre el un pachețel înfășurat într-o bucată de gazetă. Scociorî o bucățică de brînză. În buzunarul hainei de șiac găsi un covrig. Mai avea cîțiva. Îi pipăi și-i lăsă la locul lor. Începu să mestece încet, pe gînduri.

Necunoscutul își isprăvi cina după ce trenul porni iar din stația următoare. Atunci își trecu palmele peste buzele-i uscate, scutură fărămăturile de pe haină și se-ntoarse pe jumătate spre tovarășii de vagon. Părea că nu le ascultase pînă atunci sfatul.

— Dumneavoastră sînteți de la Buciumeni? întrebă el, umblînd cu privirile asupra tuturor.

— Da, răspunse madama Iosefina. Ludvig ridică nasul și duse la gură țigara stînsă.

— Mi se pare că am trecut de stația Pietrăria. Am intrat pe moșia Buciumeni.

— Exact, încuviință domnul Ludvig, căscînd. Și dumneata mergi tot la Buciumeni?

— Da. Am acolo puțină treabă. Moșia asta, după cît știu, e proprietatea lui cuconu Alexandru Filoti.

— Așa este.

— Am auzit că-i bună moșie...

Mașinistul era ocupat cu țigara, care nu voia să ardă. Făcu numai dintr-o mînă semn cu palma întinsă, arătîndu-și admirația.

— Foarte bună moșie... confirmă madama Iosefina.

— Nouă sate... zvîrli domnu Ludvig, vorbele, amestecate cu fum. Și gara, ș-un palat...

— Țărani cuprinși și vrednici?... urmă necunoscutul, întorcînd spre Androne ochii săi rotunzi.

— Dă, cum i-o lăsat Dumnezeu... răspunse Androne, cu jumătate de glas.

Străinul nu conteni din întrebări. Cîte orînde sînt pe moșie, cîte mori și iazuri. Cît e de vechi vechilul în slujbă. Limba țăranilor păru deodată greoaie și legată, de și cel ce-ntreba se îndrepta mai ales către ei. Insfîrșit își conteni răspunsurile și madama Iosefina, simțind de două ori în șold cotul mașinistului. Se făcu iar tăcere, și omul cel spîn și uscat rămase gînditor și începu a rupe cu dinții bucățele mici dintr-un covrig pe care-l scociorîse din buzunar.

Cînd trenul se opri iar, în gara Buciumeni, omul își înșfăcă grabnic blana ș-o trase pe mînici, apucă într-o mînă geanta și-n alta geamandanul și se grămădi pe ușă.

— Cine-a fi fiind ș-aista?... întrebă Androne privind bănuitor în urma lui.

— Te pomenești că vrea să ieie moșia în posesie... se veseli mașinistul.

— Cine? tresări cu indignare madama Iosefina și-și răsfrînse buzele cu dispreț.

Incărcat cu bagajele lui, străinul își făcu loc prin tre oamenii de pe peron și pătrunse în restaurant. Se opri o clipă lîngă ușă, cercetînd repede cu ochii figurile de pe la mese. Un chelner bunduc trecu pe lîngă el cu niște farfurii goale și-l lovi. Îi strigă «Pardon»,

fără să întoarne capul şi trecu înainte. Omul rămase nepăsător. Insfîrşit, văzu în fund, la o masă mai ferită, pe Şapsa şi pe Nacovici. Pe Şapsa-l căuta. Ovreiul îi făcea semne cu braţul înălţat şi agitînd degetele. Trecu printre mese, hîrîind scaunele şi împingînd pe consumatori. Vechilul se sculă în picioare.

— Dumnealui e domnu Evghenie Ciornei... zise Şapsa, ca şi cum ar fi arătat o marfă rară.

Nacovici îi scutură mîna. Evghenie Ciornei şi-o lăsă moale pe a lui.

— Dacă dumneata eşti cuconu Filip Nacovici, grăi el lepădînd boclucurile şi aşezîndu-se, apoi atunci doream să te cunosc...

— Şi eu am auzit de dumneata, cucoane... îi răspunse vechilul, vesel.

— Imi închipui că ţi-a vorbit Şapsa... îngînă Ciornei, întorcînd ochi nepăsători.

— Eu ? ce am de vorbit şi de ce să vorbesc ?

— Cum n-ai, Şapsa ? urmă Ciornei cu linişte, privind pe ovrei fix cu ochii lui rotunzi. Nu i-ai spus că-s un răzăş zgîrcit cu o mie şi unu de procese ? Aşa mă zugrăveşti tu pe mine. Ştii însă că nu mă supăr.

— Eu nu fac zugrăveli, eu fac afaceri... se apăra Şapsa.

— Bine, bine. Ştiu eu, cucoane Filipe, că ţi-a mai spus şi altele, dar dumneata nu crede pînă ce nu mă vei cunoaşte. Am procese, dar îmi urmăresc dreptul meu.

— Foarte bine, aşa trebuie să facă fiecare... aprobă Nacovici.

— Se-nţelege. Şi sînt econom pentru că banul se cîştigă cu muncă cruntă. Eu, cucoane, nu şăguiesc ; eu muncesc. Ce ţi-a mai spus ? C-am fost un calic ş-acu am început a cumpăra moşii. Aşa-i. Mie nu mi-i

ruşine de asta. Am fost vatav. Ş-acuma sînt stăpîn. Nu ştiu însă dacă ţi-a spus, cucoane, că eu îs cu dreptate. Ai un drept? poftim! Am un drept, — să mi-l dai! Asta-i toată filosofia.

Evghenie Ciornei vorbea cu cea mai desăvîrşită linişte şi stăpînire de sine.

Chelnerul sosi. Se întoarse spre el.

— Ce este? Nu-mi trebuie nimic. Am mîncat.

— Poate bei o cafea, cucoane, interveni Filip. Ai venit la noi, macar cu atîta să te cinstim.

— Bine, să-mi aduci atunci o cafea mare... porunci Ciornei. Pînă ce pleacă trenul meu spre Roman, avem vreme să schimbăm două-trei cuvinte.

— Cum se poate, domnu Ciornei? pleci la Roman? tresări Şapsa. Atunci cum rămîne afacerea? Cuconaşu trebuie să vie peste trei sferturi de ceas de la Iaşi. Era vorba să te întîlneşti mîni dimineaţă cu el.

— Bine, răspunse liniştit Ciornei; mîni dimineaţă sînt aici. Am afaceri la Roman, şi trebuie să văd pe omul meu chiar în astă noapte. Cu trenul celalalt mă-ntorc şi mîni dimineaţă sînt la întîlnire. Vra să zică, boierul vine. Asta-i întăi: să vie el, că eu nu lipsesc.

— Vine negreşit, hotărî Nacovici. Am primit telegrama; am şi pregătit odăile.

— Foarte bine. Eu însă întăi şi-ntăi am vrut să mă-ntîlnesc cu dumneavoastră. Trebuie să ştiţi că vin de la Iazu Crucii. Am văzut moşia. Şi ast' noapte a trebuit să dorm tot în tren, învălit în lupu meu, dar am văzut-o. E cam neîngrijită. Acaretele cam vechi.

— Are moară bună... interveni Şapsa.

— Da, am văzut şi moara. Merge. Să vedem, poate c-o cumpăr.

— Nu-i cu de-a sila, domnu Ciornei, cîntă cu dulceață Șapsa. Să am eu atîtea mii de lei cîți amatori se găsesc.

— M-am interesat și de altele, urmă cu liniștea-i netulburată Evghenie Ciornei. Sînt oameni puțini pe moșie.

— Asta-i adevărat, recunoscu Filip.

— Nu-i nimic, se amestecă iute Șapsa. Îți aduc lucrători din Bucovina cîți poftești.

— Da? îngînă Ciornei. Acelora trebuie să le pui bani dinainte. Eu nu fac asemenea treburi. Mie îmi trebuiesc oameni pe moșia mea. Pe țăranul meu îl am acolo. Îmi datorește parale, îl urmăresc, îmi lucrează. De ce rîzi, Șapsa?

— De ce rîd? Aici, pe Buciumeni, avem nouă sate și opt sute pînă la o mie de gospodari. Dumneata, domnu Ciornei, ai avea aici în fiecare an o mie de procese!

— Ei și? asta-i de haz? Dacă le-am dat banul meu, n-am dreptul să-i urmăresc? Ba eu îi urmăresc, îi strîng în chingi. Eu îs cu judecata și cu dreptatea.

— Avem și noi aicea destule procese... mărturisi Nacovici.

Urmă o clipă de tăcere. Chelnerul aduse cafeaua. Ciornei apucă numaidecît ceașca și-ncepu să soarbă din ea.

— Eu, cucoane Filipe, începu el iar, pun mai mare preț pe muncitori decît pe pămînt. Aicea într-adevăr aveți brațe. Așa moșie mi-ar plăcea și mie.

— Deocamdată nu-i de vînzare... observă Șapsa.

Ciornei depuse ceașca.

— Nu-i de vînzare azi... rosti el cu obraz neclintit, și privi pe rînd la misit și la vechil.

Nacovici simţi în el ca o neliniște vagă. Șapsa-şi închise ochiul.

Se sculară tăcuți. In juru-le pornise o mișcare deosebită. Sosea trenul de Iași. Șapsa porni către ieșire. Nacovici rămase în urmă, ca să plătească chelnerului. Incărcîndu-şi calabalîcul, Evghenie Ciornei îi zise, fără să-l privească :

— Noi trebuie să mai vorbim singuri, cucoane Filipe... Ne vedem mîni.

Cînd trecu pe lîngă Șapsa, ovreiul îi atinse brațul, apoi îi şopti :

— Domnu Ciornei, vorba noastră rămîne bună.

— Care vorbă ?

— Cu Iazu Crucii. Mi se pare că vrei să cumperi Iazu Crucii dacă nu mă-nşel.

— Se poate să cumpăr, se poate să nu cumpăr, Șapsa. Să vedem.

— Bine, dacă cumperi, învoiala noastră se ştie.

— Care învoială, Șapsa ?

— Comisionul meu.

— Dreptul tău, Șapsa, nu ţi-l ia nimeni... răspunse Ciornei.

«Dacă nu discută, se gîndea ovreiul, atuncea fără îndoială că are alte planuri şi nu cumpără Iazu Crucii.»

Maşina trecu pufnind, vagoanele se opriră scurt ; călătorii începură a se încrucişa ş-a se păli unii de alţii. Subcomisarul gării, om mărunt şi negricios, purtînd pe el haine civile şi chipiu în cap, trecu grăbit cu doi vardiști după dînsul. Il urma foarte de aproape şi Iacobache Alexandrescu, suflînd trudnic.

— Vine boierul ! zise el lui Filip Nacovici, încercînd să pară vesel.

Vardiștii și subcomisarul se rotiră de cîteva ori la scara unui vagon de clasa întăia. Mișcarea însă se potolea.

— Faceți loc! faceți loc! se agita primarele.

Filoti se coborî încet din vagon. După el, cu cîteva bagaje de mînă, semeț, Jean Cavalier. Doi hamali se opintiră după aceea cu geamandane mari. Evghenie Ciornei se oprise o clipă, ca să privească această coborîre. Apoi se mișcă și trecu liniștit înainte, cu calabalîcu-i sărăcăcios.

— Aici ești, Filipe? întrebă Filoti. Ai primit înștiințare la vreme? foarte bine.

— Cuconașule, raportă respectuos vechilul, persoana lui Șapsa e aici mîni dimineață. La cîte porunciți să-l aduc la dumneavoastră?

— La zece, ori la unsprezece, Filipe... cînd vrei. Veniți la unsprezece. Să nu lipsească Șapsa.

— Nu, cuconașule, răspunse Șapsa; eu sînt totdeauna în umbra dumneavoastră.

— Aici erai, Șapsa? Foarte bine. Văd și pe primar. Ce pofțești, primarule? Parcă vrei să-mi spui ceva.

— Cuconașule, șopti Iacobache înclinîndu-se cu călcăiele lipite și cu cușma în mînă; dacă nu vă supărați, vreau să mă primiți și pe mine... pentru o rugăminte: două vorbe...

— Cum? a! pentru chestia dumnitale, vorbi tare Filoti. Bine, să vii... Dar trebuie să mă-ntîlnesc întăi cu prefectul: să văd ce este, ce ticăloșie ați făcut...

— Nu-i nici o ticăloșie, cuconașule, șopti pripit și rugător Iacobache, nu-s decît intrigi și invidie.

— Avem să vedem, sfîrși Filoti fără să-l privească.

Primarele se răsuci brusc:

— Faceţi loc... faceţi loc!

Imbulzeala însă se potolise — şi boierul putu trece spre ieşire, urmat de mica-i escortă.

IX

Tinereţă bolnavă de dragoste

Madame Arnold căzuse la pat şi Annette o privea cu îndoială, umblînd în juru-i şi pregătindu-i un ceai de tei. O privea cu îndoială, zîmbea uşor şi căuta s-o mîngîie. Mademoiselle Annette lesne putea judeca pricina spaimelor profesoarei. Căci madame Arnold la urma urmei era un paznic credincios care trăgea foloase însemnate din situaţia pe care o avea. Scena de disperare era puţintel cam naivă. Orişicîte alte pricini ascunse căuta să imagineze, mademoiselle Annette nu găsea nimic serios. Profesoara îşi dăduse pe faţă teama şi-n cursul zilei, — acuma exagerarea asta nu mai avea nici un rost.

— Bine, dragă madame Arnold, dacă nu-mi poţi mărturisi pricina adevărată a spaimelor dumnitale, atuncea să-ţi dovedesc eu că n-ai dreptul nici să fii macar îngrijată...

Madame Arnold sta în perne mari şi sub chilota-i de puf. Cuprinzînd mîna elevei în palmele-i moi, zîmbi prietinos şi cu tristeţă.

— Draga mea, îngînă ea legănîndu-şi capul, cum poţi să-mi dovedeşti aşa ceva?

— Foarte bine. Să privim lucrurile cu răceală şi să judecăm.

— Să le privim şi să judecăm... suspină madame Arnold.

— Aşa. Prin ce ţi-am dat eu, dragă madame Arnold, motiv de spaimă?

Profesoara tăcu.

— Ţi-am mărturisit eu singură că un tînăr, pe care nu-l cunosc, m-a întîmpinat o dată ori de două ori. Am eu vreo vinovăţie?

— De trei ori... rectifică profesoara.

— Bine, fie şi de trei ori. Dar am eu vreo vinovăţie?

— Nu, drăguţă, n-ai nici o vinovăţie.

— Şi după ce ţi-am făcut mărturisirea, dragă madame Arnold, am ţinut să ţi-l arăt, ca să-l cunoşti şi dumneata şi ca să-mi spui cine-i. Sînt puţin curioasă să ştiu cine-i. Ce grozăvie este în toată afacerea asta?

— Pîn-aici nu-i nici o grozăvie, drăguţă.

— Aşa-i că nu-i? Atunci să mergem mai departe, urmă precipitat eleva. Ţi-am spus eu că mi-i drag? Nu ţi-am spus. Nici nu ştiu cine-i. Nici din partea lui n-am putut să văd nimic decît o simplă curiozitate. Sîntem doi trecători şi doi străini. Mîni poate să mă salute. Se poate să-i răspund şi să trec zîmbind înainte. E ceva plăcut, dar e departe de ceea ce te înfricoşează pe dumneata. Dumneata, madame Arnold, crezi că tînărul pe care l-ai văzut va fi avînd un sentiment deosebit pentru mine? Eu nu cred.

— Tare mă tem că are! oftă madame Arnold, fixînd plafonul. Asta însă n-ar fi de mare importanţă. Eu nu mă tem de asta.

— Atuncea de ce te temi, dragă madame Arnold? Eu nu te înţeleg.

— Draga mea, eu nu mă tem de el: mă tem de dumneata!

— De mine ? se miră eleva.

Profesoara zîmbi şi închise ochii. Cînd îi deschise, văzu pe Annette privind-o ţintă.

— Ce te face să crezi asta ?

— Nu cred, drăguţa mea, nu ţi-am spus asta. Mă tem.

— O, atunci poţi fi sigură, dragă madame Arnold, n-ai de ce te teme.

Profesoara oftă. Annette păru a se gîndi o clipă. Apoi întrebă zîmbind :

— Chestia asta cred c-am limpezit-o, madame Arnold ?

— Care chestie ?

— Asta, în ceea ce mă priveşte pe mine.

— Da, mărturisi madame Arnold, încreţindu-şi fruntea sub boneta de noapte.

— Tot nu vrei să mă crezi, dragă madame Arnold ; cu toate acestea e aşa cum îţi spun eu.

— Ba te cred, drăguţă. Dacă spui...

— Atuncea rămîne să vedem partea cealaltă. Dumneata crezi că tînărul acela are mai mult decît o simplă curiozitate ?

— Ştiu eu ? zîmbi profesoara luîndu-i iar mîna. Sînt două supoziţii. Ori te iubeşte, ori te urăşte...

— Dumneata glumeşti, dragă madame Arnold !

— Nu glumesc, drăguţă ; dar mai pot admite că nici nu te iubeşte, nici nu te urăşte...

— Se poate asta ? întrebă cu seriozitate Annette.

— Mi se pare că nu se poate. Dar dacă zici că dumneata n-ai avut decît o simplă curiozitate şi-ncolo nimic, ce simte el ne poate fi întrucîtva indiferent.

— Adevărat... mărturisi Annette şi începu să pregătească al doilea ceai de tei.

Umbla sprinten în pantofii uşori, pe covorul moale. In lumina lămpii cu abajur, mînile-i albe se mişcau agil între tacîmuri. Gîndurile însă îi erau aiurea şi ochii i se depărtaseră de madame Arnold.

Gemînd, profesoara se ridică puţin în perinile ei şi primi ceaşca. Annette se aşeză în fotoliul scund, alături. De două ori întoarse ochii ascuţiţi către madame Arnold. Voia să înceapă iar vorba. Nu găsea însă legături potrivite şi nu ştia ce asigurări ar mai putea da. Mama Maria se liniştise în bucătărioara ei. Afară suna un vînt cu învăluiri violente. Fata se aplecă asupra ceasornicului mic de argint de pe măsuţa de noapte şi se miră de ora tîrzie.

— E tîrziu, madame Arnold ; ai să poţi dormi ?

— Am să-ncerc, drăguţă. Du-te şi te culcă.

Rămasă numai în aburul de lumină al candelei, profesoara se gîndi puţină vreme la întîmplările zilei. Oricît de tulburată era, truda birui şi adormi îndată. Annette însă nu avea linişte în odăiţa ei. Aşternutul alb rămase nedesfăcut multă vreme. Stătu un timp pe-un scăunaş în faţa sobei, şi limbi de flacări mici tremurară o vreme în ochii ei. Ridicîndu-se încet trecu la fereastră. Inălţă storul şi privi printre gratii în grădina nedesluşită, pînă ce văzu în întuneric alt foc despletind limbi fantastice. Işi rezemă fruntea de geamul rece, închise ochii şi sufletul ei se zbătu între viitor şi trecut ca-ntre două nopţi. Suspinînd, lăsă storul şi băgă de samă că lampa din iatac rămăsese stînsă. O aprinse. Găsi sub lumina ei o horbotă începută. O luă între degete şi începu să poarte inglita. Aşa i se păru că se poate gîndi în voie şi căzu iar pe scăunaş, înaintea focului.

*

A doua zi dimineaţă, profesoara se îmbrăcă, hotărîtă să plece la lecţiile din oraş. Era însă tot indispusă şi părea lovită de o mare oboseală. De aceea se resemnă să vadă pe altcineva turnînd cafeaua cu lapte şi pregătind tartinele. Mama Maria îi împinse ş-a doua ceaşcă ş-o îndemnă cu putere.

— Mata să iei încă o porţie. Nu trebuie să stai aşa, trebuie să te lupţi...

— Nu ştiu dacă am să pot face azi lecţiile... suspină madame Arnold, încercînd să biruiască şi a doua ceaşcă. Nu ştiu ce să fac.

— Nu te duci... îi răspunse Annette zîmbind. Stăm acasă.

Privirea ei, cea din adîncuri, cercetă un moment obrazul profesoarei. Domnişoara Annette avea bănuiala că madame Arnold ţine să steie acasă din alte motive.

— La urma urmei, zise ea cu răceală, am putea aduce o sanie. Ai putea face lecţiile mult mai uşor.

— Nu cred să pot nici aşa... oftă madame Arnold.

— Cu toate acestea, dragă madame Arnold, zise Annette rîzînd cu răutate, te încredinţez că în lipsa dumnitale n-am să fug nicăieri...

— Vai, draga mea, se jelui profesoara, de ce vorbeşti aşa ? Nu ţi-i milă de mine ?

— Ba da, madame Arnold ; am spus o prostie. Iartă-mă...

Profesoara tăcu şi-şi sfîrşi cafeaua cu lapte.

— La urma urmei, zise ea cu blîndeţă, tot am să rog pe mama Maria să trimeată pe flăcăuaşul de la vecini după o sanie. Vreau să expediez macar cîteva bilete de scuze... Mă pun imediat să le scriu...

Cel dintâi bilet pe care-l scrise madame Arnold la măsuța de lîngă fereastră, în iatacul ei, era adresat d-lui Leon Mihalovici.

La ceasul 10, Leon Mihalovici se și înfățișă și găsi pe profesoară singură, în odăița ei. Lepădase andrelele pe care le mînuia în neștire, împresurată de grijl ca de țînțari veninoși. Își freca încet mîinile și-și frămînta degetele. Abia se așeză domnul Leon pe scaun, și ea-l întrebă, cu privirile tulburi:

— Ce facem, domnule Mihalovici? Asară ai plecat așa și m-ai lăsat fără nici un rezultat și fără de nici o idee.

Domnu Leon Mihalovici o privi cu liniște.

— Ascultă, madame Arnold, — dac-aș fi avut o idee, n-o țineam pentru mine, căci n-aveam ce face cu dînsa. Asară îmi era și mie capul deșert ca un balon. Cînd s-apucă oamenii tineri să facă o poznă, cam greu s-o descurci. Mai ales aici e o poznă mai încurcată decît toate poznele. Ce eram să fac? Mi-am luat pălăria și bastonul și m-am dus.

— Și ce facem? rămînem așa, domnu Mihalovici?

— Stăi, madame Arnold, — nu spun așa ceva. Mai întâi, asară nu m-am dus acasă. Am umblat așa, poate cade peste mine o inspirație din cer. Am văzut și pe boier, și pe domnu Costi. Nu te spăria, madame Arnold — ei nu știu nimica din nacazul dumnitale. Te asigur că au dormit cu visuri plăcute. M-am dus și eu acasă cam tîrziu, dar tot am avut vreme să clocesc o idee, două, și să scot cîțiva pui. Madame Arnold, dacă-i vedea și-i vedea că altfel nu se poate, ai să-i arăți domnișoarei Annette adevărul. Și să-ți spun ceva: mai bine mai degnabă decît mai tîrziu.

— Nu știu, nu mă pricep ce să fac, domnu Mihalovici. Mi-i groază numai cînd mă gîndesc.

— Ţi se pare, madame Arnold. Dacă va trebui, ai să-i spui şi n-are să-ţi fie groază. Se poate însă să scapi şi fără asta, dacă băietul se joacă numai, ca un vrăbioi pe o creangă. Nu prea îmi vine a crede, dar se poate. Am înţeles, asară, că domnu Costi se întoarce la Paris. Trebuie să plece cît de degrabă; peste cîteva zile. Pe urmă şi boierul se duce la Bucureşti la sfîrşitul săptămînii. Acolo stă la lucrările parlamentului pînă-n sărbători. Se duce întăi pe la moşii, şi pe urmă de-a dreptul la Bucureşti.

— Şi pe Annette o lasă aici? întrebă cu îndoială profesoara.

— Ai puţină răbdare, madame Arnold. N-o lasă; cel puţin aşa am înţeles eu. Inainte de a pleca la moşii, trece pe-aici. Mi-a spus mie asară Cavalier, să-ţi comunic. Vine desară, şi de la dumneavoastră se duce la gară. Vra să zică, dumneata în două-trei zile ai să faci drumul la Bucureşti, ca şi altădată, ca să-ţi conduci eleva. Dacă tînărul pleacă într-o parte şi tînăra se duce-n alta, atunci totul s-a isprăvit şi dumneata, madame Arnold, poţi să-ţi bei în linişte cafeaua cu lapte, ca şi pînă acuma.

— Insfîrşit, suspină profesoara, pare că se face lumină. Nu ştiam cum am să ies de aici.

La vremea mesei, mademoiselle Annette băgă de samă două lucruri: Intăi, profesoara părea ceva mai liniştită şi mai senină. Al doilea, mînca cu deosebită poftă şniţelu-i vienez, întovărăşit de o farfurie plină de cartofi *paille*. Imbunătăţirea aceasta se răsfrînse şi pe faţa domnişoarei Annette. Zîmbetul ei era întovărăşit de o privire maliţioasă, totuşi era un zîmbet.

— Văd că ţi-i ceva mai bine, dragă madame Arnold; a trecut astăzi pe-aici domnu Leon Mihalovici. Ţi-a adus vreo veste însemnată?

— Mi-a adus o veste care te interesează pe dumneata, drăguță.

— Pe mine? Cum se poate? Ce veste?

— Trece domnu desară pe-aici, ca să te vadă...

Mademoiselle Annette întoarse brusc ochii spre fereastră, ca și cum vestea ar fi fost o oglindă orbitoare.

— Pe urmă, pleacă îndată la Buciumeni.

— Pleacă imediat? în astă-sară?

— Da, are treburi importante la moșii...

Mademoiselle Annette zîmbi plăcut profesoarei sale și obrajii i se îmbujorară. Primi prăjiturile pe care i le scoase în farfurie profesoara, însă muşcă numai o dată din una. Părea bucuroasă că madame Arnold și-a venit întrucîtva în fire și o îndemnă să mai ia din dulciurile cu cremă, care erau foarte bune.

— Imi cunoşti toate slăbăciunile... oftă madame Arnold și zîmbi cu dragoste elevei sale.

Ziua trecu monotonă și cenuşie. Afară ningea mărunt ș-un vînt de miazănoapte fulgera din cînd în cînd învăluiri și spulberări. In salonaşul domnişoarei Annette era călduț, și madame Arnold, aşezată cu toată greutatea în fotoliul ei obişnuit, avea o nouă mulțămire, admirînd vremea dușmănoasă de-afară. Fără îndoială, nu era o zi de plimbare. Nici ea de altminteri nu era îndestul restabilită, ca să îndrăznească a ieși pe viscol.

— Ce viscol, ce viscol! suspină ea într-o vreme.

— Mie nu mi se pare că-i chiar viscol, madame Arnold, și se poate să steie. De altminteri mi-i indiferent. Astăzi cred că nu ies. Nici dumneata nu mă poți întovărăși...

Madame Arnold cugeta că poate întîlnirile n-au loc în fiecare zi. Poate lunea e o zi de repaos. Totuși fu

recunoscătoare domnişoarei Annette că stă acasă pe asemenea vreme. Şi urmărea cu indiferenţă lecţia elevei, care-şi trecea încet, în caiet, întrebări şi răspunsuri franţuzeşti. Peniţa scîrţîia în liniştea camerei. Din cînd în cînd mademoiselle Annette ridica fruntea şi privea gînditoare la pîlpîirile nînsorii.

Înserarea veni curînd şi amîndouă femeile stătură un timp numai cu lumina focului, vorbind despre lucruri indiferente. Apoi soneria se auzi de trei ori scurt, la intervale regulate.

— Madame Arnold, aprinde te rog lampa... tresări mademoiselle Annette, c-o voce în care se simţea nelinişte. Trebuiesc lăsate storurile...

— Da, da, drăguţa mea ; du-te şi deschide.

— Imediat, madame Arnold. Numai am să te rog, dragă madame Arnold, să nu pleci... Stai aici, mai ales că e numai în trecere...

— Bine... bine... răspunse profesoara aprinzînd un chibrit.

Annette pornise repede. Trecu prin coridor, dădu în antretul de la stradă. În faţa uşii se opri gîfîind. De dincolo însă Filoti îi auzise foşnetul rochiei, şi bătu cu degetul în geamul mat. Mademoiselle Annette întoarse cheia. Boierul intră învălit în blană. După ce încuie uşa, Annette îşi lăsă mîna într-a lui Filoti şi-l conduse prin întuneric la salonaş. Femeile îl ajutară să se dezbrace. El trecu după aceea lîngă sobă şi rămase acolo în picioare, rezemat de un stîlp, cu zîmbetu-i vag.

— Am fost foarte ocupat în vremea din urmă, vorbi el întorcîndu-se către mademoiselle Annette.

Ea ridică o clipă ochii şi urmă să-şi rînduiască măsuţa.

— Am fost înştiinţată, răspunse încet.

Filoti o privi atent.

— Ce ai ? pari indispusă.

— Puţintel, îngînă ea, fără să ridice ochii.

— Bine, bine... avem să ne-mpăcăm... o mîngîie Filoti c-o intonaţie de glumă. Acuma, sînt nevoit să plec imediat la moşii. Tot am vrut să te văd şi-am amînat pînă-n ultimul moment. Am venit să-ţi spun că la sfîrşitul săptămînii voi fi la Bucureşti. Nu mă mai întorc în Iaşi. Madame Arnold va primi o telegramă şi te va întovărăşi în tren ca şi altă dată. Debarcaţi la hotel *Boulevard*. Eşti mulţămită ?

— Sînt mulţămită, răspunse mademoiselle Annette încet.

Boierul întoarse ochii spre madame Arnold : o văzu zîmbind.

— Madame Arnold, zise el, mai stăi o clipă. Ai să mai ai nevoie de ceva bani. Pentru asta, Leon Mihalovici vine la dumneata mîni sau poimîni.

Profesoara se înclină. Annette se îndreptă spre boier, cu zîmbetu-i dulce.

— Înainte de a pleca, ai vreme să bei o cafea ?

— Nu, nu, replică Filoti. Îmi pare rău, dar n-am vreme. Trebuie să umblu şi pe jos cinci minute, pînă unde mi-am lăsat sania. Cavalier va fi ajuns cu bagajele la gară. Ai să-mi mai spui ceva deosebit ? Ai vreo dorinţă ?...

— Acuma sînt liniştită... vorbi Annette zîmbind. N-am nevoie de nimic...

Filoti privi camera cunoscută, ca şi cum atunci o vedea întăi. Îşi opri ochii asupra fetei şi stătu o clipă în cumpănă. Apoi se pregăti de plecare, vădit contrariat. În întunericul antretului Annette îşi simţi mîna strînsă. Ca-n alte dăţi, boierul se aplecă asupră-i. Ea-şi feri uşor gîtul, rîzînd şoptit : «Ţi-i udă

blana...» Apoi închise pripit uşa după dînsul, şi se întoarse domol, prin întuneric, spre lumina salonaşului.

*

În ziua următoare, marţi, soarele bătu în geamurile înflorite de ger, şi mademoiselle Annette, întorcîndu-şi faţa spre lumină, stătu o vreme în aşternut ghemuită, concentrată, gîndindu-se adînc. Apoi sări hotărîtă şi începu să se îmbrace. Altă dată apa i se părea prea rece ; acum o primi cu plăcere, pe obraz, pe braţe şi pe umeri ; şi stătu mult cu prosopul la oglindă, privindu-şi atent pielea fină şi strălucitoare şi ochii de un albastru închis, aproape ca toporaşul. Ochii aceia, sub sprîncenele lor subţiri, părură a-i spune lucruri surprinzătoare, căci începu a rîde privindu-i.

Umbla grăbit printre scaune şi dulapuri căutîndu-şi toate bucăţile mărunte ale costumului. Veni iarăşi înaintea oglinzii, ca să-şi mai potrivească o dată părul şi cozile mari în pieptene şi în spelci. Se privi pe partea dreaptă, apoi pe partea stîngă, mlădiindu-se, — pe urmă auzi pe mama Maria rîzînd lîngă uşă :

— Cine cîntă aşa de dimineaţă ? îţi ascult întăia oară viersul, domnişoară !

Mademoiselle Annette nu răspunse, ca şi cum ar fi fost prinsă asupra unei fapte rele. După aceea rîse şi ea întorcîndu-se spre bătrîna servitoare.

— Nu pofteşti mata la cafea, duduie ?

— Ba da, ba da... Cred că madame Arnold e mai bine astăzi. Nu-i aşa că s-a sculat ?

— O văd sculată, mi se pare că i-a trecut, şi se duce la lecţii.

— Atunci e foarte bine, mamă Marie...

Madame Arnold în adevăr părea destul de întremată. Cînd auzi de cîntecul elevei, păru veselă şi bucuroasă, dar îndată începu să aibă îndoieli asupra sănătăţii sale. Nu ştia dacă are să poată să-şi ducă la bun sfîrşit lecţiile. Totuşi trebuia să încerce. Viaţa-i plină de greutăţi, de năcazuri şi de datorii. Dacă ar fi fost destul de cuminte în anii cei tineri şi fericiţi, acuma n-ar fi fost nevoită s-alerge prin ger şi vînturi.

Fără îndoială că mademoiselle Annette, în alte împrejurări, s-ar fi grăbit să se intereseze despre tot ceea ce s-a petrecut în acei ani tineri şi fericiţi; acum însă gîndurile ei erau ca şi apa din pahare, care tremura în colori schimbătoare, străpunsă de razele filtrate prin florile de ghiaţă ale geamurilor. Madame Arnold plecă la lecţii, şi se întoarse grozav de obosită. Nici mîncarea îmbielşugată, nici prăjiturile, nici cafeaua, nici odihna de-un ceas nu izbutiră s-o facă a-şi veni în fire. Mademoiselle Annette păru întăi neliniştită de această stare de lucruri, pe urmă o înţelese şi o primi cu linişte.

— Vra să zică astăzi n-ai să poţi ieşi, dragă madame Arnold? întrebă ea, strecurînd spre profesoară privirea cea rea.

— Nu, drăguţă, nu pot. Cu plăcere mare aş ieşi, dar nu pot.

— Zici cu plăcere, dragă madame Arnold? asta nu prea cred. Nu-i nimic, dacă nu poţi, dumneata rămîi acasă. Am să ies eu un ceas. Am nevoie numaidecît. Mă înăbuş de două zile.

— Ai aşa de mare nevoie, drăguţa mea? într-adevăr? Văd că trebuie să te duci, văd; şi cînd ai să te-ntorci, o să mă găseşti probabil în pat cu ceaiuri şi cataplasme împrejurul meu.

— Ba nu, madame Arnold.

— Ba da, draga mea. Te duci să vezi iar pe tînărul acela care ne tulbură liniştea.

— Ba nu, madame Arnold, nu mă duc pentru asta, nu ştiu dac-am să-l întîlnesc, şi te-asigur că n-are să se-ntîmple nimic. Pe urmă, nu mă duci la Bucureşti, madame Arnold? N-au să se isprăvească toate? La revedere, dragă madame Arnold, mă duc mai devreme, ca să mă întorc mai curînd...

Profesoara se mişcă, îmboldită de nelinişti ascuţite. Era foarte dispusă acuma şi hotărîtă să-şi întovărăşească eleva; dar era prea tîrziu.

Rămase oftînd în fotoliu. Annette o părăsise grabnic.

Afară era un ger subţire, pe-o vreme lină. Mademoiselle Annette păşea mărunt pe drumul ştiut. Trecu în lungul străzii Lăpuşneanu şi către Bulevardul Carol. De două ori îi tresări inima, cînd ochii ei lacomi părură a deosebi departe, între trecători nedesluşiţi, o siluetă cunoscută. Nu era însă nimic. De două ori veniră spre ea mutre comune şi nesuferite. Se întoarse iar în strada Lăpuşneanu, pînă la hotelul Traian, pe urmă iar făcu acelaşi drum îndărăt, pînă la cofetăria Tuffli. Era singură, între fugare chipuri indiferente. I se îmbujoraseră obrajii şi-i căzuseră braţele obosite, în lungul trupului. Mergea acuma încet, pe strada Ştefan cel Mare şi spre casă. Începea să însereze şi un fanaragiu bărbos se opri la un felinar, îl lăsă aprins, şi trecu mai departe tuşind şi tîrîind prin omăt scara.

Atunci mademoiselle Annette avu un cutremur. Costi era lîngă dînsa. El salutase politicos şi-n tăcere. Ea-i răspunse întorcînd spre el o clipă ochii, apoi începu a păşi mai iute, ca şi cum voia să scape de-o

primejdie. După puţină vreme îşi domoli iar mersul, cu inima bătînd. Tînărul se afla tot lîngă dînsa.

— Eram foarte neliniştit, vorbi el cu un glas plăcut, aştept aici de-un ceas. Am aşteptat şi ieri.

— Pe cine aşteptaţi ? întrebă mademoiselle Annette, şi-i tremura glasul.

— Cred că se ştie... zîmbi el. Îmi permiteţi să vă întovărăşesc cîteva clipe ?

Ea nu răspunse. El îi cuprinse uşurel braţul. Domnişoarei Annette mişcarea aceasta i se păru discretă şi respectuoasă. Era necesară şi pentru trecătorii pe care-i întîlneau.

— Credeam c-am fost uitat şi eram nefericit... şopti tînărul.

Mademoiselle Annette n-avu putere să răspundă. Clătină numai din cap. El înţelese.

— Atunci îmi daţi voie să vă întovărăşesc pîn-acasă. Ştiu unde staţi. Am izbutit însfîrşit să capăt astăzi şi puţine informaţiuni.

Mademoiselle Annette îl privi puţin spăriată.

— Sînteţi în pensiune la o profesoară, urmă el ; sînteţi orfană, şi aveţi rude în judeţul Fălciu, mi se pare.

Mademoiselle Annette se simţi mai liniştită.

— N-aveţi cunoştinţi în Iaşi ? Trăiţi aşa, singură...

— Da, singură, mărturisi cu emoţiune mademoiselle Annette. Sînteţi bun, domnule, să-mi spuneţi cine sînteţi ?

— Fără îndoială ; iertaţi-mă că nu m-am prezentat imediat.

Şi tînărul îşi spuse numele.

Mademoiselle Annette şovăi, ca şi cum s-ar fi împiedecat de ceva, şi se sprijini de braţul tovarăşului său.

— Da ? întrebă ea, cu glas stins. Şi-l privi cu ochii mari, cu gura uşurel întredeschisă.

— S-a întîmplat ceva ? ce este ? întrebă îngrijat şi afectuos Costi.

— Nu, nu ; nu s-a întîmplat nimic... Am avut aşa o părere. Am mai auzit de numele dumneavoastră. Şi mi se pare că v-am mai văzut cîndva, altă dată...

— Cînd ? Unde ? întrebă cu interes tînărul.

Dar mademoiselle Annette nu putea să spuie. Inima îi era muşcată de o durere aşa de aprigă, încît abia avea putere să se ţie în picioare şi să-şi stăpînească plînsul. Îşi muşca buzele şi simţea o otravă amară în fundul gurii. Îl mai văzuse, îl mai văzuse o dată ; şi-acuma îşi aducea aminte. Nu este nici o îndoială, şi nici o potrivire de nume.

— De ce nu-mi răspunzi ? întrebă c-un glas prietinos Costi.

— Nu ştiu, n-aş putea spune cînd şi unde... îngînă ea. Am ajuns acasă ? Trebuie să intru.

— Ce s-a întîmplat ? întrebă Costi. Pari tulburată.

— Da, sînt tulburată, mărturisi mademoiselle Annette şi încercă a rîde. Dar nu-i nimic.

— Ne vedem mîni ?

— Fără îndoială.

— Nu eşti supărată ?

— Nu, nu.

— Mîni, la ce ceas ? Ca şi astăzi ? Negreşit.

— Da, da. La revedere.

El îi reţinu mîna, o ridică şi i-o sărută mîngîind-o. Ea îl privi cu nişte ochi aşa de mari, aşa de frumoşi şi strălucind de lacrimi, încît Costi simţi în el dorinţa şi iubirea crescînd ca nişte flori miraculoase. Se despărţi de ea fericit şi ameţit.

După ce închise uşa, mademoiselle Annette stătu puţin în loc cuprinzîndu-şi pieptul cu mînile, apoi trecu mai mult în fugă prin săliţă, intră în salonul ei şi căzu pe o canapea cu obrazu-n manşon, zguduită de plîns. O genună neagră se deschidea înainte-i şi nu înţelegea ce putea să se mai întîmple. Se socotea cea mai nefericită dintre fiinţi. Cînd madame Arnold o atinse pe umăr şi-i întoarse fruntea, înfricoşată şi ea, mademoiselle Annette îşi şterse repede lacrimile şi-o privi cu duşmănie.

— Dac-ai ştiut, de ce nu mi-ai spus, madame Arnold? Ce-ai făcut! De ce m-ai lăsat?

— O, draga mea, suspină profesoara, n-am ştiut nici eu pînă ieri. Ai dreptate, sînt şi eu vinovată; am greşit că te-am lăsat să te duci şi astăzi; era întăi necesar să-ţi spun ce aflasem şi eu.

— Ba trebuia să ies; numaidecît trebuia să ies. De la cine ai aflat?

— De la domnu Leon Mihalovici.

— Prin urmare, v-aţi înţeles, aţi cercetat şi aţi urmărit! strigă mademoiselle Annette cu mînie. Ce însamnă asta? Nu sînt roaba nimănui! am şi eu un suflet.

— Nu te-a urmărit nimeni, drăguţă, încerca s-o liniştească profesoara. Domnu Mihalovici l-a văzut şi l-a cunoscut pur şi simplu. E om de afaceri al lor.

— Ba aţi urmărit ş-aţi spionat! gemu cu îndărătnicie mademoiselle Annette şi-şi vîrî iarăşi cu putere nasu-n manşon. Nu mai am nevoie de nimic, lăsaţi-mă-n pace.

— Fii rezonabilă, drăguţa mea, vorbi mai sigură de sine madame Arnold şi-i întoarse fruntea către sine. E mai bine c-ai aflat chiar de la început!

Mademoiselle Annette o respinse cu violență ; apoi, tresărind din locul ei, cuprinse pe profesoară de umeri și-și plecă fruntea-n pieptul ei, c-o nouă izbucnire de plîns.

— Ce fac eu acum, madame Arnold ? Nu mă mai duc la București, renunț la toate.

— Fii cuminte, drăguță. Ai să te duci. E mai bine așa.

— Atunci vreau să plec imediat. Nu mai pot sta aici. Cu nici un preț nu mai pot sta. Mîni are să mă caute. Ce fac eu ?

— V-ați dat întîlnire pe mîni ? Cum ? De ce ?

— Da, da. Nu mă-ntreba de ce. M-a adus pîn-acasă. A spus că vrea să mă vadă mîni. Să plecăm imediat.

— Nu se poate, draga mea, pînă ce nu primim întâi telegrama.

— Nu-nțelegi, madame Arnold, că nu se poate să stau ? Mă duc undeva, oriunde, numai să nu stau aici. Chiamă pe Petrușca și trimete-mă la Poieni, la prietina dumnitale, unde am mai fost. Am nevoie să mă duc undeva, să mă ascund.

Madame Arnold fu foarte mulțămită de felul cum se orînduiau lucrurile singure, însă nu zîmbi. Insăși Annette dădea soluția la care se gîndise și profesoara.

Către Poieni, într-un loc poetic, bătrîna madame Zorn avea vie și îngrijea cu multă pricepere o prisacă cu stupi sistematici. Petrecuseră, în vacanță, acolo, multe zile frumoase și liniștite. Fără îndoială că madame Zorn n-are să se mire de nimic și are să fie foarte bucuroasă că primește o vizită în singurătatea ei.

— Cum aș vrea să mă duc și eu acolo, macar pe o zi ! suspină madame Arnold. Foarte bună idee. Sînt bucuroasă că ai găsit așa de degrabă o soluție. Ma-

dame Zorn are să te privească întâi prin ochelari, de-aproape ; apoi are să te îmbrățișeze ș-are să te-ntrebe dacă-ți place mierea, și hidromelul...

Mademoiselle Annette rămase pe gînduri.

— Da, trebuie să mă duc ! hotărî ea cu glas încet și cu privirile duse.

Atunci se lumină de zîmbet obrazul profesoarei. Se aplecă cu dragoste spre eleva ei și o sărută pe tîmplă.

Criza încă nu se isprăvise și lacrimile se întoarseră iar. Madame Arnold suferea și era jignită mai ales de acea privire rece și străină, care se ridica din adîncuri necunoscute sub sprîncenele contractate ale elevei sale. Totuși hotărîrea plecării la Poieni rămase în picioare.

*

Miercuri, Costi aștepta pînă la înserat în strada Ștefan cel Mare, plimbîndu-se la deal și la vale din ce în ce mai neliniștit. Noaptea îi fusese foarte agitată. Își încercase pînă-ntr-un tîrziu norocul la Jockey-Club și pierduse. Primi zîmbind sugestia unei vechi superstiții a generațiilor de înamorați și propuse cîtorva tovarăși tineri să deșerte mai multe sticle de Cotnar vechi, la un vestit local de noapte în Iași, care se chema *Château aux fleurs*. Somnul apoi îi fusese plin de viziuni plăcute și tulburătoare. Unele din ele îi rămăseseră îndărătnic pe retină, pe cînd se plimba în lungul străzii, așteptînd. Trecu fanaragiul cel bărbos, tîrîndu-și scara ; se aprinseră toate felinarele și toate luminile caselor ; domnișoara Annette nu se arătă. Neliniștile a două ceasuri de așteptare începură să ieie o formă. S-a întîmplat fără îndoială ceva grav. S-a îmbolnăvit poate. Avu înain-

te-i vedenia ei, cu ochii întrebători şi aburiţi de lacrimi. Se poate întîmpla să fie şi altceva. Fiinţa aceea de o frumuseţă aşa de caldă şi surprinzătoare nu era cunoscută în Iaşi. N-auzise încă pe nimeni vorbind de ea, de şi el era plin ca un potir de farmecul ei. E o fiinţă retrasă şi pare a avea ceva misterios în existenţa ei. Aici trebuie căutată lămurirea unor anumite gesturi şi priviri, care-l miraseră întrucîtva în ajun. «Este ceva la mijloc...» murmură Costi. Şi în acelaşi timp, printr-o serie simplă de raţionamente, se încredinţă că nu era indiferent acelei persoane tainice. Dimpotrivă. Ultima ei privire avea ceva pasionat; încă o simţea în el, c-o înfiorare.

Făcu drumul încet, pînă în stradela retrasă. Privi ferestrele cu storuri lăsate: numai prin una pătrundea lumină. Aşteptă un timp; apoi se întoarse domol, mai nădăjduind încă s-o întîlnească. N-o întîlni şi i se strînse inima. Începu să aibă îndoieli. Se îndoia de toate şi de orice. La Jockey-Club pierdu cu dispreţ zece ori douăsprezece bancnote mici. Pe urmă începu să se gîndească ce are de făcut. După multe soluţii extraordinare şi întortochiate, găsi pe cea mai simplă: să-i scrie o scrisoare.

Întăi imagină o scrisoare lungă, cu reproşuri şi declaraţii. Încet-încet o reduse pînă la o simplă întrebare: «Ce s-a întîmplat?» In întrebarea aceasta era toată situaţia şi-i vibrau toate simţurile. Curier mai bun decît Sava nu putea găsi. Sava era vizitiul lui, un om puţin vorbareţ şi destul de deştept. Era şi singurul om care ştia ceva din toată afacerea. Cînd Costi îi puse a doua zi în mînă biletul, el înţelese numaidecît şi-ncepu a rîde, povestind încă o dată stăpînului cum a luat pe cucoane într-o sară, în sanie, pe strada Lăpuşneanu.

— Să fii cu băgare de samă, Sava, îi hotărî Costi, şi să-mi aduci numaidecît un răspuns.

Sava dădu din cap fără să clipească. Ştia el ce înseamnă «numaidecît». Costi intră din balcon în odaia lui şi aşteptă pînă ce Sava trecu cu sania spre poartă. Atunci începu să se plimbe ca-ntr-o cuşcă fără ieşire. După o jumătate de ceas, nu mai putu răbda. Işi luă blana şi căciuliţa şi porni întru întîmpinarea săniei. In stradă îl văzu într-adevăr pe Sava, venind repede şi învăluindu-se cu caii năprasnici. Il opri. Vizitiul sări de la locul lui şi-şi scoase cuşma.

— Ai adus răspuns?

— Nu, cuconaşule. Nu-i acasă.

— Cine nu-i acasă?

— Duduia. Nu-i în oraş. E dusă.

— Aşa răspuns îmi aduci? zise încet tînărul, privind cu mînie pe vizitiu. Atît?

— Nu, cuconaşule, răspunse Sava zîmbind şi scuturînd din cap. Acolo, m-am dat jos şi m-am înfăţişat cu scrisoarea. Cînd am sunat, s-a arătat în uşă o femeie groasă şi-am văzut că-i bucătăreasa. Am întrebat întăi de doamna Arnold, precum mi-aţi spus. Nu era acasă; era la lecţii. Am întrebat pe urmă de duduie. Nu-i acasă. E dusă. Incep eu a vorbi şi-a o lua pe departe, că-i o chestie mare şi grabnică, şi-i spun eu multe; dar ea se ţinea bine, şi-a rămas că duduia nu-i acasă, pentru că-i dusă la o vie, lîngă Poieni.

— La o vie lîngă Poieni? întrebă cu mirare Costi. Care vie?

— Asta nu mi-a spus şi nu pot ca să ştiu, cuconaşule.

Costi se urcă gînditor în sanie. Sava struni caii şi duse pe cuconaş înspre păduricea Copoului. Apoi îl

coborî domol la vale, în pasul cailor. La ceasul acela, înaintea amiezii, uliţa era pustie. «Acuma el tace şi se gîndeşte, cugeta vizitiul, şi pe urmă are să puie la cale o poznă.»

Intr-adevăr, cuconaşu Costi punea la cale o poznă.

— Ascultă, Sava, vorbi el, cu sprînceana-ncruntată. Opreşte ş-ascultă. Acuma mergem acasă. Deshămi caii şi-i hrăneşti cu ovăs. E vremea amiezii. Mînînci şi tu şi te pregăteşti. Iţi iei blana cea mare. Pui cergi în sanie. Inhămi ş-al treilea cal, prăştier. Mergem să căutăm via aceea de lîngă Poieni. Intrebăm în drum şi de-o sanie de piaţă, care trebuie să fi trecut ieri. Nu găsim azi, căutăm şi mîni. Numai să fie acolo.

— Acolo-i, cuconaşule. Baba s-a dat de gol fără voie. Înţeleg eu. Fac îndată tocmai precum mi-aţi poruncit.

*

La un ceas de la înserat, la via Nemţoaicei, cum îi ziceau vecinii, începură a bate cînii cu îndîrjire. Era harmalaie de zăvozi şi de cotei de nu se mai auzea nici în cer, nici în pămînt. Pintilie moşneagul porni de la bucătărie cu fînarul, să vadă ce este. Din sufragerie madame Zorn şi cu Annette auziră glasuri de oameni, întrebări şi răspunsuri.

— Poate-a venit sania să mă ieie, zise ea cu îndoială. Va fi primit madame Arnold telegrama şi trebuie să plec la Bucureşti.

— Se poate, drăguţă? la vreme de noapte? vorbi cu grijă bătrîna, privind-o de aproape prin lentilele-i rotunde. Să vedem ce spune Pintilie. Mi-ar părea foarte rău. Rămîn iar singură.

Moş Pintilie tropăia prin cerdac, cu fînarul lui. Cînii se domoliseră.

Amîndouă femeile ieşiră în prag. Lumina le bătu în faţă.

— Ce este, moşule? întrebă Annette.

— O venit o sanie... răspunse moşneagul. Aşteaptă la poartă. Iaca, este omul care vrea să vorbească cu mata.

— Am spus eu... se întoarse mademoiselle Annette către bătrînă. Ai venit să mă iei la Iaşi?

— Da, duduie, răspunse Sava, apropiindu-se.

— Te-a trimes madame Arnold? Mi se pare că am venit cu alt birjar.

Incerca să cunoască pe vizitiu prin întuneric.

— Da, răspunse cu hotărîre Sava. Am venit după poruncă şi trebuie să mergeţi. Am umblat şi pe la alte vii. Bine c-am nimerit.

Femeile se retraseră. Mademoiselle Annette începu să-şi caute lucrurile, fără grabă, cu umbra-i de tristeţă în priviri. Madame Zorn o ajuta, şi-i spunea o mulţime de veşti pentru biata madame Arnold, aşa de năcăjită şi aşa de ocupată. Nu pofteşte drăguţa domnişoară Annette un gavanoşel de miere? La Bucureşti nu se găseşte miere bună ca la Poieni.

— După ce te-ntorci de la Bucureşti, să vii negreşit să mă vezi, domnişoară Annette, sfîrşi madame Zorn, sărutînd-o. Totdeauna cînd te văd, mă bucur şi-nti-neresc. Numai să fii mai veselă şi mai puţin gînditoare...

Mademoiselle Annette oftă îmbrăţişînd pe bătrînă şi trecu în cerdac. Sava veni să ia geamandanul şi pledurile, şi ea-l urmă pe cărarea ogrăzii pînă departe, la poartă. De-acolo se-ntoarse şi mai văzu o dată în prag, în lumină, pe bătrîna madame Zorn. Ii strigă:

«La revedere!» Ascultă răspunsul nedesluşit şi depărtat şi păşi în drum.

— Ar fi fost mai bine să tragi sania în ogradă, vorbi ea.

— La asta nu m-am gîndit, răspunse Sava. Ş-o ajută să se urce.

Porniră. La o zvîrlitură de băţ, vizitiul opri caii.

— Ce este? întrebă mademoiselle Annette.

— Aveţi acolo, duduie, cergi groase, lămuri Sava. Vă rog să vă învăliţi bine, e cam ger, şi pe costişă trage vînt subţire.

Domnişoara Annette dădu drumul unui strigăt uşor. O umbră se alăturase de sanie, se aplecase către ea. O întrebă ceva. Nu înţelese bine ce; dar îl cunoscu numaidecît pe Costi. Avu o arsură de fulger în toată fiinţa: o senzaţie de fericire aşa de intensă, încît îşi pierdu răsuflarea. Se mişcă grabnic între cergi, ghemuindu-se şi făcînd loc tovarăşului. Şi cînd îl simţi lîngă ea, se făcu mai mică; îi cuprinse cu amîndouă mîinile un braţ şi i se aplecă la subsuoară. Sania porni, întăi lin, în sunete fine de clopoţei, apoi într-o mişcare vijelioasă. Cînd mademoiselle Annette ridică fruntea, Costi se aplecă ş-o privi de aproape, şi se găsiră singuri prin întunericul luminos, sub cerul spuzit de stele. Se vedeau departe luminile Iaşilor; şi coborau printre livezi ninse şi căsuţe întunecoase. Costi o întrebă iar de ce-a părăsit oraşul. Ea nu fu în stare să răspundă vorbelor; dar răspunse îmbrăţişării lui c-o pornire sălbatică. Apoi, grămădită iarăşi la subsuoara lui, Costi o simţi că suspină. Era însă prea fericit şi nu îndrăzni să mai întrebe nimic.

Tîrziu, cînd se apropiară de Iaşi, tînărul începu să fie neliniştit.

— Te duci acasă? întrebă el cu grijă.

— Fără îndoială, răspunse ea. Madame Arnold are să se mire puţin, dar nu-i nimic.

— Şi nu pleci iar la vie? De ce-ai fugit?

— Am să-ţi spun... şopti ea oftînd. Nu acuma. Altă dată.

— Cînd? mîni? N-ai să mă faci iarăşi nenorocit.

— Da, mîni; negreşit mîni... vorbea ea repede şi rugător. Şi-nchise ochii, simţind că sfîrşitul visului se apropie.

X

Se dovedeşte că Aniţa trebuia să se întoarcă la ai săi

Cum se despărţi de mademoiselle Annette, Costi fu cuprins de teamă şi de păreri de rău. Înţelegea din nou că este ceva ascuns în tovarăşa lui de drum, şi nu-şi explica cum de n-a avut puterea să caute a lămuri ce era de lămurit. Zîmbind apoi, rămase pierdut în amintirea ceasului de dragoste petrecut lîngă dînsa: nu mai fusese loc între ei pentru nimic străin. Numai dorinţa de a o revedea din nou, cît de curînd, trezea în el acel fior nedesluşit că ar putea s-o piardă. Ros de această teamă în cursul nopţii, se hotărî dis-de-dimineaţă la o viclenie, care în alte împrejurări l-ar fi făcut să roşească. Chemă pe Sava şi-i hotărî să lase în sama unui argat grija cailor, apoi îl rîndui străjer în preajma ulicioarei ş-a casei ştiute. Să observe orice mişcare şi să urmărească orice ieşire.

Dar chiar această măsură îi mări neliniştea, căci îi dovedea că avea a se teme de-o primejdie. Sentimentul acesta căpătă o formă aprigă, cînd factorul îi

aduse la ora 1 după amiază un plic lungăreț, cu adresa scrisă de o mînă necunoscută, dar o mînă de femeie. Fără îndoială că era de la Annette și nu se putea să cuprindă ceva bun. Îl desfăcu cu inima strînsă. Văzu întâi iscălitura: era de la ea: un singur nume în josul cîtorva rînduri. Bilețelul n-avea nici o titulatură.

«Iartă-mă, — scria mademoiselle Annette, — te rog iartă-mă că astăzi nu ne putem vedea, nu pot spune cît îmi ești de drag și cît sînt de nenorocită.»

Sîngele îi năvăli lui Costi în ochi și-n obraji. Ce însemnează asta? De ce fuge de el? Ce-o oprește? Are vreun amestec în toate acestea profesoara cea bătrînă? Are ființa aceea vreo legătură de care nu se poate elibera? Nelămuritul și necunoscutul erau o otravă pentru ceasul acesta de presupuneri și de hotărîri extraordinare. Căci Costi era încredințat că, îndată ce desleagă enigma, trebuie să ieie o hotărîre extraordinară. Simțea asupra ființii pe care o iubea un drept de stăpînire ireductibil. Îndoielile făcură loc mîniei. Ca să se poată liniști, ieși la aer curat și se plimbă multă vreme pe jos, singur, pe sub rețeaua de crengi cafenii a păduricii Copoului. Ochii tovarășei lui de drum, pasionați și triști, rămaseră la urmă cu stăruință în el. Mînia i se alină. Era încredințat de iubirea ei, și n-avea nici un motiv să n-o socotească întâia. Cu această minunată concluzie coborî în oraș, la ceasul întîlnirii, cu nădejdea că mademoiselle Annette îi va răsări în cale.

Dar mademoiselle Annette nu se arătă. In schimb văzu într-un tîrziu pe Sava. Nenorocitul părea însă a nu-și fi înțeles deloc rolul, căci nu venea dinspre ulicioara singuratică. Era, într-adevăr, foarte grăbit, însă venea dinspre centrul orașului. Cum văzu pe cuconașu Costi, ocoli în fugă către el.

— Ce însemnează ticăloşia asta? vorbi tînărul, ameninţător, oprindu-se. Unde te-am trimes eu şi de unde-mi vii?

— Am fost, cuconaşule, nu vă supăraţi... şopti Sava, şi părea foarte sigur de sine. Am stat pînă ce-au ieşit.

— Cine?

— Cucoanele. Am văzut că un flăcăuaş aduce o sanie. Am dat fuga aici în uliţă ş-am oprit şi eu una. Şi cînd a cotit sania lor din ulicioară, m-am luat după dînsa. Am văzut lesne că se duceau la gară. Aveau geamandane de călătorie.

Costi se feri din calea trecătorilor şi cu ochiu-i încruntat atrase după sine, la un colţ de gang, pe Sava.

— S-au coborît la gară? întrebă el aţîţat.

— Da.

— Şi le-ai urmat, ca să afli încotro pleacă...

— Se-nţelege, cuconaşule... răspunse Sava fără de nici o modestie. Am şi eu o leacă de cap. De asta m-am dus la gară. Au cumpărat bilete Iaşi-Bucureşti, clasa întăia.

— Au plecat atunci cu un tren de zi.

— Trenul care era, cuconaşule, că nici n-au aşteptat mult.

Costi părea a se gîndi la ceva, întunecat. Mînia altui ceas al zilei se deştepta iar în el. Cum s-o urmărească, cum s-o găsească şi unde s-o găsească într-un oraş ca Bucureşti?

— De ce nu te-ai suit în tren? se întoarse el brusc spre Sava. Acuma ce facem? Cum îi pot găsi urma?

— Cuconaşule, n-aveam asemenea ordin, observă cu umilinţă vizitiul. Ş-afară de asta, cînd plecau, m-am gîndit c-au să se întoarcă. M-am mai gîndit c-am să pot ispiti pe bucătăriţa cea groasă. Şi mi-am mai adus aminte că trebuie să vă raportez că astăzi,

chiar înaintea amiezii, a fost pe la dumnealor domnu Leon Mihalovici, jidovul cel nalt și gras. Poate știe el ceva.

— Le-a vizitat astăzi Leon Mihalovici ?

— Da, cuconașule.

— Ce-a căutát acolo ?

— Nu pot pentru ca să știu, cuconașule.

— Leon Mihalovici știe negreșit ceva, urmă Costi a vorbi mai mult cătră sine. De la dînsul poate chiar să aflu tot ce vreau să știu. Ce să fie ? Despre ce nenorocire e vorba ?

«Mai întăi îi cer să-mi spuie unde o pot găsi în București, cugetă el, privind fix pe Sava, și după aceea neapărat am să iau o hotărîre definitivă.»

— Sava, vină după mine, strigă el, pășind grabnic în stradă.

— Da, cuconașule.

— Oprește un birjar și așteaptă-mă puțintel mai încolo. Leon Mihalovici își are biroul aici, aproape. Intru, îl scot și mergem la deal. Are să-mi spuie tot, de voie ori de nevoie.

— Se-nțelege, cuconașule, răspunse Sava foarte bucuros.

Biroul lui Leon Mihalovici era gol. In odaia din fund însă, prin geamul ușii, se vedeau lumini arzînd în trichelurile rituale. Lucirea lor fu îndată astupată de un trup mare și masiv, foarte bine cunoscut lui Costi. Domnu Leon Mihalovici pătrunse în odaia de la stradă, cunoscu pe cuconașul lui Filoti și fu foarte plăcut surprins, însă arătă o mare nedumerire.

— Domnu Costi ? întrebă el înclinîndu-se și frecîndu-și mînile. Asta n-am visat niciodată să se întîmple, domnu Costi vizitînd pe Leon Mihalovici...

— Am treabă cu dumneata, îi răspunse tînărul cu voce stăpînită. Fii bun de-ţi ia paltonul şi vină după mine.

Mihalovici urma să-şi frece mînile.

— Domnu Costi, observă el plecînd fruntea, să nu vă supăraţi; am intrat în ziua noastră de odihnă; nevasta a aprins lumînările de şabăs.

— Domnule Mihalovici, grăi Costi nerăbdător, mi se pare că m-am exprimat destul de lămurit. Ia-ţi paltonul şi urmează-mă. Am a-ţi vorbi.

— Aveţi vreo afacere bănească? întrebă cu îndoială Leon, şi oftă, privind atent pe vizitator.

— Da. Vorbim în birou la mine.

— Adevărat, se învoi Mihalovici; aici nu se poate, într-o zi oprită. Am să vin la dumneavoastră şi-am să vă servesc cu toată plăcerea. Bani n-aş putea căuta decît duminică. — Costi dădea semne de nerăbdare. — Nu vă supăraţi, domnu Costi, vin numaidecît. Dacă trebuie... Vă rog să mă-ngăduiţi numai o jumătate de ceas, cît îmi fac rugăciunea, şi pe urmă sînt la dumneavoastră...

Mihalovici aşteptă neliniştit răspunsul tînărului, totuşi era hotărît să încerce orice, ca să poată dobîndi un răstimp de reculegere, în care să cumpănească ce are de făcut. «Dacă nu-i încurcătura cu fata, atunci am scăpat uşor...» îşi făcea el socoteală.

— Vă rog, cuconaş Costi, îngăduiţi-mi macar un sfert de ceas.

— Bine, răspunse Costi cu linişte şi cu sprîncenele încreţite. Peste jumătate de ceas să fii la mine. Cred că nu mai ai de obiectat nimic.

— Nu, nu mai am nimic. Peste jumătate de ceas sînt la dumneavoastră.

Costi se sui în sanie, însă nu se opri acasă. Trecu întâi pe la duduia Matilda. O găsi în salonaşul ei cenuşiu ca argintul, cetind în apropierea focului. Il întîmpină mirată, privindu-l cu luare-aminte prin ochelarii cercuiţi cu aur.

— Ce ai, Costi? Pari tulburat. De mai multe zile te văd tot în starea asta.

— Nu-i nimic deosebit, tante Mathilde... răspunse el c-un glas care-o făcu pe duduia să zîmbească.

— Şezi şi spune... îi zise ea încet şi cu dragoste, punîndu-şi mîna mică pe umărul lui. Sînt aproape dispusă să cred că ai o pasiune pentru cineva. Trebuie să ştii că acuma aştept pe Aspasie Cornescu, care-mi arată deodată o mare prietinie.

— O, tante Mathilde, se apără Costi, vorbeşte prea mult. Nu, nu.

— Ai observat asta? Atunci sînt întrucîtva liniştită. Ce este atunci? Ai nevoie de bancherul tău?

— Da, tante Mathilde, răspunse cu grabă şi cu tărie Costi.

Ea îl privi ţintă, îngrijorată.

— Ce s-a întîmplat? E o datorie de joc!

— Tante Mathilde, nu mă-ntreba, răspunse Costi sărutîndu-i mîna. Ai încredere în mine. Nu-i nimic rău.

— Am încredere, Costi, răspunse duduia grav. Banu-i trebuitor; şi, din nenorocire, avem prea deseori nevoie de el. Cît?

— Tante Mathilde, poate să am nevoie de iscălitura ta lîngă a mea. Am nevoie de o sumă mai mare. Sînt ca şi major, aş putea s-o caut singur. Vreau însă să înlătur orice fel de piedici, ca să nu întîrzii.

— Înţeleg, Costi. Nu-ţi începi tocmai bine majoratul. Poate vrei să te-ntorci la Paris.

— Poate, răspunse zîmbind Costi.

Duduii i se păru că a ghicit. Băiatul vrea să aducă o ușurare tatălui său, poate vrea să-și regăsească acolo un capriciu al tinereții.

— Sînt la dispoziția ta... încheie cu îngăduință duduia Matilda.

Costi îi sărută mîna.

— Mă duc... se grăbi el, zîmbind, ca să nu mă-ntîlnesc cu musafirii tăi.

— Bine, bine...

Duduia Matilda rămase gînditoare în urma lui, cu lentilele lucind fix în bătaia focului.

Costi trecu acasă și intră în biroul lui c-o presimțire de biruință. Hotărîrea lui, întâi nebuloasă, începea să ieie o formă. Și se rînduia aproape armonic. Întâi primise sugestia banilor de la Leon Mihalovici; acum duduia îi deschisese perspectiva unor țărmuri depărtate. Însăși ideea aceasta devenea o fericire și-i exaspera viziunile de dragoste. Dacă ceea ce părea mister în jurul tovarășei lui avea o explicație obișnuită; dacă familia de la Huși și celelalte istorii erau fabule, cu atît mai lesne își va putea împlini hotărîrea.

Leon Mihalovici intră frecîndu-și ușor palmele. Îi rămăsese încă destulă neliniște, dar avusese răgaz să-și facă unele socoteli. Costi se ridică de la locul său privindu-l stăruitor și, fără nici o introducere, îi puse întrebarea:

— Domnule Mihalovici, care este adresa domnișoarei Annette Rusu la București?

— Domnu Costi, observă domol omul de afaceri, parcă era vorba de niște bani, de care aveți nevoie.

— Da, vorbim și despre asta. Răspunde întâi la ce te-ntreb.

Domnul Leon Mihalovici putea da această lămurire. Își făcuse socoteală. Pe urmă avea să complecteze lămurirea aceasta cu altele, mult mai interesante.

— Nu înțeleg ce legătură este, domnu Costi, între afacerea noastră și domnișoara aceea pe care s-ar putea nici să n-o cunosc.

— O cunoști ; ai trecut astăzi pe la madame Arnold, unde locuiește. Știi că a plecat la București. Trebuie să știi unde poate fi găsită acolo. Știi fără îndoială și de ce-a plecat.

— Știți că am fost la madame Arnold ? se miră, zîmbind, Mihalovici. De unde să cunosc eu la care hotel trage la București ? Poate la Boulevard, poate în altă parte. Nu vă supărați, vă spun, cred că la Boulevard. Iar în privința plecării, ce să vorbesc ? Trebuie întâi și-ntâi să știți că acea domnișoară are rude la Huși cum aveți dumneavoastră.

— Asta nu mă interesează, domnule Mihalovici. Vorbește te rog altfel despre domnișoara Annette...

După privirea tînărului, domnu Leon simți că trebuie să fie foarte prevăzător.

— E o domnișoară... urmă el cu delicateță, care n-a cunoscut altădată nici pantofii, nici matasa. Nu vă supărați. Un domn mare, pe care îl cunoașteți foarte bine, și pe care eu îl servesc cu credință, s-a interesat acum cîtăva vreme de dînsa. Acuma ea iubește pe cineva, după cît înțeleg, — dar e vorba că este acea persoană...

Domnu Mihalovici își pregătise pe drum, cu destulă luare-aminte, fraza aceasta. După cît se vedea, Costi îl înțelesese fără de nici o greutate ; cu toate acestea nu se întîmplase nimic. Nu căzuse pe un scaun, nici nu-și pusese mînile în cap. În fracțiunea unei secunde tînărul primise impresia și găsise și toate deslegările.

Însfîrşit, era lămurit! Annette voia să-i cruţe o explicaţie dramatică cu tatăl său? Cu toate acestea principalul era că-l iubeşte pe el. Principal şi neîndoios. In definitiv fuga ei n-avea nici un rost, de vreme ce-l iubeşte. Şi la urmă orice consideraţii ale lui sînt de prisos, deoarece a luat o hotărîre. In starea lui morbidă, scrupulul ca şi oricare element al judecăţii era repede covîrşit de febră. Avea siguranţa că-i iubit, avea viziunea pasiunii lui numai, din ce în ce mai puternică. Fiinţa aceea, pe care o simţise palpitînd lîngă el, era a lui, era ceva nou care nu se putea asocia cu nimic din trecut.

— In ce priveşte informaţiile, putem să ne oprim aici, domnule Mihalovici, zise Costi hotărît şi cu sprînceana nourată, fără însă a-şi privi partenerul. Să trecem la afacerea noastră. Am nevoie de bani.

— Aveţi nevoie de ceva bani, în lipsa cuconaşului?

— Nu aşa, domnule Mihalovici. Înţelege-mă. Am nevoie de bani mai mulţi. Vreau să fac un angajament personal. Am averea mea de care pot dispune.

— Aveţi nevoie de mult?

— Am nevoie de treizeci de mii de franci.

Domnu Leon Mihalovici rămase cu gura căscată. Nu-l uimea suma, îl uimea liniştea cu care tînărul plănuia fără îndoială să plece în străinătate, nu singur. Vra să zică lovitura lui n-a fost o lovitură. Tînărul îşi va găsi tovarăşa în Bucureşti, şi năcazul e ca şi cum ar începe de la capăt. C-un om de douăzeci de ani şi cu asemenea ochi de bolnav, nu putea discuta multe. Putea să încerce să puie cîteva piedici şi cîteva întîrzieri, dar banii trebuia să-i deie. La urma urmei şi el are interesul să facă o asemenea afacere. Insă are să se petreacă un lucru neplăcut. Bine; este şi la asta leac. Dacă trebuie, se duce şi el în Bucu-

reşti şi priveghează lucrurile. Mai întâi se sfătuieşte cu Şapsa, şi se duce numaidecît la Bucureşti. Poate pune şi pe boier în cunoştinţă despre ce vrea să facă fecioru-su. Aşa este.

— Cam mare suma, domnu Costi. Totuşi sînt obişnuit să servesc familia dumneavoastră. Mîni e sîmbătă. Poimîni am să încerc: sper să găsesc. Dac-aş avea eu personal, m-aş duce acasă şi m-aş întoarce cu banii. Trebuie însă să caut şi v-asigur că nu-i uşor.

— Iţi pretind să găseşti, răspunse Costi cu energie. Şi nu poimîni, ci chiar mîni înainte de amiază. Cu orice preţ, înţelegi?

— Sînteţi ca şi tatăl dumneavoastră, zîmbi Mihalovici. Am să încerc, dacă mă autorizaţi să ofer un procent ceva mai ridicat. Am să mai am şi altfel de greutăţi: are să mi se ceară şi a doua iscălitură.

— O am, răspunse liniştit Costi. Iscăleşte mătuşămea.

— Duduia Matilda?

— Da, domnule Mihalovici, am vorbit cu dumneaei cu puţin înainte de venirea dumnitale aici.

Ovreiul clătină din cap. Domnişorul acesta îşi începea foarte frumos cariera. E un om teribil, cu care nu te poţi juca...

— Dar dacă nu pot mîni pînă la amiază?

— Ascultă, Mihalovici, vorbi Costi, tutuindu-l întâia oară pe omul de afaceri; isprăveşte. La urma urmei ţi-i destul şi iscălitura mea. Iţi dau acceptul fără dată. Peste o lună sînt major. Eu fac lux — şi pe lîngă comision îţi mai dau o garanţie. Dacă nu vrei să mă superi, serveşte-mă prompt.

Domnul Leon Mihalovici se convinsese că nu mai are nimic de făcut, totuşi crezu că are datoria să ofteze.

— Dacă ziceţi dumneavoastră că aveţi aşa de mare nevoie, — bine.

— Atunci ne-am înţeles? Mîni, la 12.

— Mîni, la 12.

Domnu Mihalovici îşi privi căciula şi se retrase, după ce salută pe Costi.

«Vrea să plece cu acceleratul de mîne sară la Bucureşti... îşi făcea el socoteală. N-am vreme cînd să întîlnesc pe Şapsa. Trebuie să-i scriu. Aicea s-a amestecat un diavol, cum spunea şi biata madame Arnold.»

Rămas singur, Costi privi o vreme uşa închisă, urmărindu-şi viziunile. In liniştea camerii şi-n tăcere, se clarificau şi-l împresurau. Se lăsă pe canapea, cu faţa în sus, cu mînile sub ceafă. In starea aceasta îi rămăsese numai o uşoară şi nedesluşită nelinişte; ca şi cum pierduse din memorie un nume ş-avea în el prezentă silinţa de a-l găsi.

*

Domnu Leon Mihalovici se ţinu de cuvînt şi aduse banii în zi de sîmbătă. Afacerile sînt afaceri, nu-i bine să încurcăm un lucru cu altul. Aici era ceva scris negru pe alb; dincolo aveau să hotărască viitorul, întîmplarea şi nebunia omenească. Totuşi, avînd ş-acolo un interes, şi se poate spune chiar o datorie, puse pe madama Rebeca să-i pregătească geamandanaşul lui de piele, ros şi îmbătrînit de călătorii. Luă pe braţul stîng un pled cadrilat, în dreapta geamandanaşul, şi la ora 5 coborî domol la gară, fluierînd uşurel ceva care în intenţia lui ar fi fost să fie o melodie auzită cîndva la un *café-concert* din Bucureşti.

In restaurant, depuse la comptuar pledul şi geamandanaşul, îşi aprinse o ţigară şi, cu mînile în buzunările şubei, începu să se plimbe şi să caute, aşteptînd pe tînărul Filoti. Nu căuta ceva anume, însă căuta, pentru că numai cine caută găseşte. Poate dă peste-o pricină, poate miroase un gheşeft. In sălile de aşteptare, în restaurante, pe peron, în birouri, în vagoane, domnul Leon Mihalovici intră pretutindeni, salută în treacăt, se opri vorbind tainic, scrise cîteva însemnări într-o condicuţă, şi pe urmă se duse să-şi ieie pledul şi geamandanaşul. Văzuse pe Costi, cu hamalii împovăraţi de bagaje după dînsul.

Misitul se strecură cu fereală într-un compartiment de clasa a doua. Controlă încă o dată, în buzunarul dinlăuntru de la piept, carnetul de drum şi banii şi-şi aprinse, cu mulţămire, altă ţigară. Important şi cu buza de jos răsfrîntă, făcu o amănunţită inspecţie a tovarăşilor lui de călătorie, doi oameni cu totul neînsemnaţi, care stăteau cu nasurile în gazete. Trenul porni. Ca om conştiincios, domnul Leon Mihalovici se ridică şi cercetă pe geam lumea care rămăsese şi se scurgea spre ieşire. Clientul său era cu el în tren. Veni la control conductorul, după ce scutură uşa cu încuietoarea proastă. Vorbi puţintel în şoaptă cu dînsul. Da: feciorul boierului călătorea singur într-un compartiment de clasa întăia. Zîmbind, omul de afaceri îşi luă iar în stăpînire locul. In jumătate de ceas izbuti să scoată din gazete pe tovarăşii săi, îi încurcă chiar într-o discuţie dintre cele mai absurde asupra unor crocodili care ar fi apărut în Marea Neagră; dar la prima staţie principală îi părăsi fără nici o politeţă şi se dosi după un geam, la pîndă. Trebuia să fie prevăzător şi să bage de samă la orice. Poate tînărul se coboară, poate se uită pe fereastră şi-l vede. Cel mai

bun lucru e să ajungă neştiut la Bucureşti. La Buciumeni schimbare de tren. Rămase tot ferit. Şi putu să observe pe domnul Costi ocupînd liniştit o cabină a unui vagon cu paturi şi lăsînd storurile. Acuma s-a isprăvit; întrucîtva e mai liber. Totuşi se stăpîni, mai ales că nici pe Şapsa nu-l zărise pe peron.

Dormită în legănările trenului pînă la Roman. Acuma boierul sforăie în vagonul cel luxos; poate da o fugă pînă la restaurant. Intîlni un cunoscut sub lămpile suspendate; găsi altul în restaurant. Clopotul de plecare suna a treia oară cînd îşi plătea ceaiul. Se repezi spre uşă. Aici însă încurcau trecerea alţi doi călători grăbiţi. Iar Sava, îmbrăcat curat, cu botfori, palton scurt şi căciulă ascuţită, se punea de pricină ca să intre numaidecît el întăi şi pe urmă să lase pe ceilalţi să iasă. Părea un negustor de porci, ori un geambaş de cai care băuse un adălmaş bogat şi-acum avea gust de harţag. Zadarnic se încercă domnu Mihalovici să străbată cu toată puterea şi cu toată greutatea. Omul devenea ameninţător. Un geam sări în ţănduri. Indată săriră chelnerii şi patronii şi sosi poliţia gării. Domnu Leon Mihalovici era stacojiu de strigăte şi de indignare. Trenul însă plecase, şi la urma urmei trebui să se resemneze. Geambaşul se retrase între poliţişti. Le declara, rîzînd, că plăteşte geamul, ba încă şi ceva pe deasupra. Domnul Mihalovici se duse la telegraf să deie o notă pentru bagaje şi plănuia o îndeletnicire pînă la trenul următor.

Costi petrecuse cu ochii, din întunericul cabinei sale, scena aceasta veselă, rîzînd singur. Apoi se pregăti liniştit de culcare. Indată ce se învăli în păturile moi şi strînse pleoapele, umbra celei pe care o iubea veni lîngă dînsul.

*

Duminică, în Capitală, Costi îşi făcu o rînduială sigură şi simplă a zilei. Bagajele şi le lăsase la gară. Într-o trăsură închisă, făcu cel dintâi drum la *Hotel Boulevard.* Fără să se scoboare, ceru portarului, după ce-i puse-n palmă o roată de cinci lei, lista călătorilor. Leon Mihalovici nu-l înşelase: domnişoara Annette Rusu era acolo. Trecu după aceea la prefectura de poliţie, ca să reguleze chestia paşapoartelor. Găsi un om îndatoritor, care-i zîmbi şi se hotărî să-l servească. Costi îi asigură, în mintea sa, o răsplată în proporţie cu plăcerea pe care i-o făcea. Către amiază isprăvind şi această daraveră, săvîrşi un lucru de mirare. Intră la magazinul *Papagal,* în Lipscani, şi rugă pe o vînzătoare brunetă şi simpatică să-i alcătuiască, într-un geamandanaş de piele, un mic trusou de călătorie pentru o persoană de acelaşi sex cu ea şi de aceleaşi proporţii. Era vorba de un cadou. Trecu după aceea cheiul Dîmboviţei şi se scoborî să prînzească la un restaurant obscur. Mîncă două ouă şi gustă dintr-un castronaş cu iaurt. Plăti consumaţia un leu, şi lăsă bacşiş patru. Muscalul trebuia să se ducă să schimbe caii şi aduse cuconaşului altă trăsură închisă. Cu aceasta făcu o plimbare pînă la şosea, apoi se întoarse repede şi rămase staţionînd în bulevard, în faţa hotelului. Portarul de dimineaţă se arătă foarte dispus să ducă un mesaj doamnelor de la No. 4. Costi îi lămuri însă că numai persoana cea tînără ar trebui să primească un bileţel cu două vorbe. Acest bileţel tînărul îl prezentă învăluit într-o bancnotă de o sută de lei.

Ceea ce prevăzuse Costi, c-o intuiţie genială, se petrecu întocmai. Mademoiselle Annette coborî după un sfert de ceas. Părea grăbită. Privea la deal şi la

vale în lungul trotuarului. Apoi, întorcînd ochii spre stradă, văzu pe tînăr în picioare, lîngă ușa trăsurii, fixînd-o. Fără a sta o clipă în cumpănă, se avîntă spre el, înălțîndu-și la nas manșonul. Costi îi cuprinse brațul care tremura și o ajută să se urce. Intră și el după dînsa ; ușa sună scurt, vizitiul atinse caii cu șfichiul biciului.

Tînărul se simțea vibrînd de aițiare și fericire. După părerea lui, mademoiselle Annette ar fi trebuit să se simtă fericită. Ea însă plîngea, ghemuită lîngă umărul lui. O mustră ușor: ea îl îmbrățișă fără să răspundă. Cînd se văzu la gară, mademoiselle Annette nu se miră prea mult. Zîmbi chiar și nu întrebă nimic. Ochii ei albaștri clipeau des, ca și cum îi dogorea o flacără interioară.

Vremea era urîtă și vîntul de miazănoapte aducea pînă la peron stropituri de zăpadă măruntă și aspră. Pătrunsă de un fior de frig, mademoiselle Annette se alătură tare de Costi, strîngîndu-i lîngă sînul ei brațul. Se urcă în vagon supusă și rămase într-un colț neclintită, cîtă vreme tovarășul ei lipsi. Cînd îl văzu intrînd, se mișcă. El trase perdelele și-și scoase blana. O privi lung, — și ea îl admira pentru bărbăția lui și pentru hotărîrea-i neașteptată.

— Vom fi singuri și netulburați... zise el rîzînd. Știi unde mergem ?

Ea clătină din cap. Nu știa. Nici n-o interesa. El încercă să-i explice, dar mademoiselle Annette îi astupă gura cu palma. Fără îndoială, trebuia să-l urmeze. Dar acel «știu tot» din bilețelul pe care-l primise din mîna portarului încă o scurma pînă în fundul sufletului.

— Nu se poate, Costi... Ce știi ? încerca ea să se lămurească, pe cînd el îi cuprinsese mîinile. Ai aflat

poate ceva de la omul de afaceri al tatălui dumnitale, dar omul acela nu poate să știe nimic hotărît...

Costi voi s-o oprească. Apoi o ascultă atent. Mademoiselle Annette îi dovedi că el e cel dintăi bărbat pe care-l iubește. A fost ridicată de altcineva dintr-o stare umilită și s-a bucurat de asemenea protecție, așteptînd poate s-o răscumpere cu orice fel de jertfă. Lucrul acesta nu s-a întîmplat. Din fericire nu s-a întîmplat. Îl poate asigura că nu s-a întîmplat. Afirmația aceasta, care era numai pe jumătate adevăr, era o nevoie absolută pentru mademoiselle Annette, ca să poată fi liniștită și să se împace cu împrejurările. Cînd veni îmbrățișarea lui Costi, pecetluind această mărturisire, ușoara-i perfidie deveni un adevăr desăvîrșit, care o făcea aproape fericită.

Trenul fugea către miazănoapte împotriva vîntului. În zgomotul vagonului, se simțea la ferești fîșîitul de năsip al viscolului. Vremea aceasta potrivnică strecura în cei doi tovarăși un adaos de plăcere. Între lume și dînșii era vînt, viscol, obstacole și depărtare. Totuși viforniță de dechemvrie era un element care ar fi trebuit să-l neliniștească pe Costi. Era o putere a stihiilor care se zbătea nepăsătoare între zări tulburi, grămădind troiene pe ața de painjen înșirată de mîna omului. Sunetul ei deveni mai puternic decît chemarea locomotivei. Și în zori trenul înțepeni în viscol, la o stație singuratică din județul Bacău.

Cînd călătorii simțiră întîrzierea lungă apăsînd asupră-le și pustiul alb amenințîndu-i, Costi ceru informații. Conductorul neamț nu putea să supere pe un boier tînăr așa de galant. Căută să liniștească pe înălțimea sa. — Nu-i nimic primejdios. O oprire trecătoare. A și venit o echipă de oameni cu lopețile, ca să destupe linia.

— Atunci părerea dumnitale este că nu vom avea o întîrziere prea mare?

— Da, *excelenz,* avem speranţă să plecăm cît de curînd...

Trenul, cu toate acestea, întîrzie pînă ce se făcu ziuă. Apoi porni cu încetineli neliniştitoare. La Bacău fu nevoie de dublarea locomotivei şi de adaosul unui plug. Insfîrşit porniră şi de aici după alte trei ceasuri de întîrziere. Costi începea să se îndoiască de asigurările conductorului, şi observă cu părere de rău că prevederile nu-i merseseră pînă la proviziile de hrană. El rămăsese numai cu ouăle şi cu iaurtul din ajun; mademoiselle Annette şi ea dispreţuise masa de sară. Işi încreţi fruntea, îngrijat. Mademoiselle Annette zîmbea. Era lîngă Costi, şi-i era de ajuns.

*

La Buciumeni, în gară, domnu Şapsa aştepta trenul dinspre Bucureşti. Ar fi trebuit să sosească înaintea amiezii şi domnu Şapsa îl aşteptase pînă la vremea mesei. Notele telegrafice arătau însă întîrzieri nouă, aşa încît se mulţămi să mînînce ceva în restaurant, să bea o cafea, să cetească o gazetă din ajun, să fumeze mai multe ţigări şi să vorbească o mulţime de lucruri cu unii concetăţeni, care aşteptau şi ei. Vorbea liniştit şi părea fără grijă; i se părea numai ciudat că viscolul nu mai vrea să înceteze. Din vreme în vreme ieşea pe peron, îndrăznea chiar să înainteze cîţiva paşi sub cerul liber, apoi zvîcnirile vîntului îl împingeau înapoi; aripi de zăpadă îl băteau cu grabă. «Vreme tare!» zicea domnu Şapsa clătinînd din cap. Slujitorii din gară, învăliţi în cojoace şi cu căciuli mari în cap, rîdeau cînd îl vedeau că se zgribuleşte aşa de urît. Lor nu le păsa. Mai dădeau o raită la una din crîşmele din

dosul gării, şi veneau iar la împlinirea datoriei. Între ei era şi Vasile Brebu, nalt şi voinic. La despărţitura unde lucra el, omătul nu putea birui. Cu asta voia el să se fălească.

— Ce-i, jupîne Şapsa? vorbi Vasile rîzînd, pe cînd trecea iar în dosul gării, cu tovarăşii. Nu-ţi place asemenea miros?

Oamenii rîdeau zgomotos şi gros. Şapsa îi privi piezîş şi cu dispreţ şi trecu în restaurant. Înainte de a se aşeza pe scaun, la masă, între ceilalţi muşterii, se apropie de fereastră, trase din buzunarul paltonului o hîrtie, o despături ş-o ceti iar cu luare-aminte, închizînd pe jumătate ochiul, c-o îngrijorare ascunsă pe care nu voia să i-o bănuiască nimeni. Privi furiş în juru-i şi iar ceti. Era o telegramă urgentă, repezită din Bucureşti de Leon Mihalovici:

URGENT, ŞAPSA HÖNIG,
GARA BUCIUMENI.

Grîu cu neghină nu se poate să treacă graniţa, opreşte absolut numaidecît Burdujeni, avem aici preţ bun.

«Ce s-a întîmplat?» se gîndea domnu Şapsa pentru a nu ştiu cîtea oară. Cetise de cîteva ori şi scrisoarea primită de la Iaşi. Nu s-a putut întîmpla decît un singur lucru.

Domnu Şapsa oftă şi trecu la masă, hotărît s-aştepte trenul trei zile. O cafea băuse; acuma se hotărî să bea un ceai.

— Nu înţeleg de ce-a plecat domnu primar de la gară... se îndreptă el spre tovarăşi... S-a dus acasă şi cuconu Filip. Mi-a spus că se întoarce, dar văd că nu vine.

— Ce nevoie ai de primar şi de domnu Nacovici? întrebă Eschiva, negustorul de cereale. Nu putem sta aici şi fără dînşii?

— Ba da, răspunse Şapsa, dar e mai bine să fie şi ei.

Domnul Leviţchi, vechi amploiat al companiei Strussberg, veni ca să vadă ce mai este pe la bufet.

— Onorat public, zise el rîzînd cu tot obrazu-i înflorit şi arătînd o gură cu dinţi puţini ; cine vine lîngă mine, ca să-i spun la ureche peste cîte minute soseşte acceleratul de Bucureşti ?

Ovreii ştiau ce însemnează asta şi păstrară deocamdată o rezervă prudentă. Fiecare lăsa tovarăşului său dreptul de a asculta mărturisirea domnului Leviţchi. E destulă jertfa unuia — şi pe urmă folosesc toţi. Cum domnu Leviţchi ajunsese la bufet şi nu mai rîdea, Eschiva decretă o contribuţie colectivă şi se repezi după amploiat, urmat de Şapsa.

Trenul avea o nouă întîrziere de optzeci de minute. La ora 6 probabil că va intra în gară. Domnu Şapsa se întoarse la masă, ca să-şi isprăvească ceaiul şi mai pipăi o dată, în buzunar, telegrama.

Insfîrşit sosi şi sfertul de ceas cînd toată lumea năvăli pe peron. Sunară semnale şi chemări. Locomotivele trecură măreţ, cu îmbrăcăminte de omăt şi sloiuri, gîfîind ca după o luptă crîncenă. Vagoanele aveau o înfăţişare mai umilită, cu geamurile îngheţate. Erau reci şi oarbe. Călătorii începură a coborî prin viscol, sub lumina îndoielnică a lămpilor de la peron. Nu ştia nimeni ce se va mai întîmpla. Probabil că trenul nu va mai merge mai departe. Totuşi serviciul mişcării ceruse informaţii nouă şi făcea silinţi să-l mîie pînă la graniţă.

Şapsa aşteptă coborîrea călătorilor, observînd cu luare-aminte toată mişcarea din juru-i. Intră apoi pe culuarul vagonului cu paturi, schimbă în şoaptă cîteva cuvinte cu conductorul neamţ, trecu la o cabină şi ciocăni uşor în uşă.

Costi deschise ; Şapsa îl salută respectuos.

— Unde sîntem ? întrebă tînărul ieşind în culuar şi închizînd cu grijă uşa în urma lui.

— Sînteţi în gara Buciumeni, cuconaşule.

— Bun ; domnule Şapsa, îmi pare bine că te întîlnesc. Ce este ? Se ştie cînd plecăm mai departe ? E o vreme imposibilă şo întîrziere exasperantă. Căldură nu mai avem. Sîntem ameninţaţi să ne prefacem în sloiuri. Cel puţin se poate găsi ceva la restaurant ? Am spus conductorului să se aprovizioneze.

— Cuconaşule, răspunse liniştit Şapsa, mîncare se găseşte. Aici e bielşug şi s-a găsit totdeauna. Domnu Levitchi însă spune că nu se ştie dacă trenul merge mai departe.

— Care domn Levitchi ? Asta nu se poate. Trebuie să meargă.

— Eu ştiu ? Poate are să meargă. Să vedem. Domnu Levitchi e slujbaş la gară, aici. Să-l mai întreb pe el. Am a vă comunica ceva important şi voiam să nu fiu auzit de nimeni. Dacă sînteţi bun, să trecem puţintel mai la o parte.

— Ce este, Şapsa ? întrebă Costi, deodată neliniştit, şi-şi încruntă sprîncenele.

— Cuconaşule, vorbi încet Şapsa, retrăgîndu-se urmat de tînăr ; chiar dacă trenul poate pleca, dumneavoastră cred că n-o să treceţi graniţa.

— Ce ? Cum ?

— Nu vă supăraţi, vă rog să nu vă supăraţi, cuconaşule. Am greşit. Dumneavoastră puteţi trece. Ştiu, aveţi paşaport, aţi mai trecut. Dar persoana cu care sînteţi n-are să poată trece...

Costi tăcu, sumbru, şi-şi muşcă buza. Vra să zică se ştia, telegraful lucrase. Năcazurile întîrzierii, aţîţările necontenite stăteau gata să izbucnească, şi

Şapsa vedea asta foarte bine cu jumătatea lui de ochi. De aceea se grăbise să deie întâia lovitură. Totuşi tînărul se stăpîni.

— Cum asta, Şapsa? întrebă el rîzînd. Să zic că mă-ntovărăşeşte o persoană. Are paşaport, sau am eu şi pentru dînsa. Cine o poate opri?

— Nu vă supăraţi, cuconaşule; o opreşte comisarul de la Burdujeni. Dacă vă luaţi osteneala să coborîţi la peron, vi-l pot arăta. A stat în birou la telegraf toată vremea. A venit de două ori cu domnu Leviţchi la restaurant. El are instrucţiuni, se informează acum, şi pe drum, la controlul paşapoartelor, dacă trenul pleacă, se întîmplă tocmai ce spun eu.

Costi izbucni:

— Cine îşi închipuie că voi suporta asemenea ticăloşie? Cum îndrăzniţi?

Privind cu ochii sîngeraţi la Şapsa, se mişcă, gata să-l lovească. Dar uşa cabinei din care ieşise sună şi, c-un strigăt spăimîntat, apăru în lumină faţa domnişoarei Annette. Tînărul se linişti; se întoarse la ea şi-i şopti înfrigurat cîteva cuvinte. Mademoiselle Annette se retrase şi zăvorî pe dinlăuntru uşa.

— Vra să zică, domnule Şapsa, începu Costi rîzînd strîmb, aşa stau lucrurile. Te încredinţez c-am să trec, chiar dacă ar trebui să bortelesc ţeasta acelui domn comisar.

Şapsa tăcu, îndoindu-se foarte mult de aşa ceva. Şi tînărul însuşi se îndoi, căci făcu cîţiva paşi pufnind mînios, încercînd să se mişte în spaţiul acela îngust.

— Cuconaşule, îndrăzni Şapsa cu blîndeţă; a mers telegrafu la toate gările de graniţă. Prin alte părţi au trecut trenurile şi n-aţi fost. A mai rămas aici. Eu cred că şede cineva anume la telegraf în Bucureşti şi aşteaptă răspuns la ordin. Un boier aşa de mare poate

ce vrea şi face ce pofteşte, cuconaşule. Şi dumneavoastră aveţi să faceţi tot aşa. Am spus o prostie.

Costi rămase serios, privind pe deasupra capului lui Şapsa, apoi răsuflă puternic printre buze, ca şi cum îl înăbuşeau înlăuntru aburi.

— Ascultă, strigă el brusc, bătînd cu piciorul în duşamea. In frig aici nu putem sta şi persoana pe care o întovărăşesc nu poate fi expusă la asemenea mişelii. Ascultă ce vorbesc eu şi execută imediat. Înţeleg să fiu stăpîn pe actele mele şi să mă pun la adăpost de tulburările comisarilor.

— Da, cuconaşule.

— Ia aminte, Şapsa, cît mă pot încă stăpîni. Trimete imediat ordin lui Nacovici să-mi repeadă sănii pentru mine şi pentru bagaje. Să se încălzească la curte odăile mele. Nu vorbi nimic altceva şi să se facă totul în cea mai mare grabă. Ai înţeles ?

Şapsa pricepuse. Asta era şi părerea lui. Boierul cel bătrîn are să găsească pe cuconaşul cel tînăr arestat la Buciumeni la curte şi are să fie foarte mulţămit. Se coborî furişat şi intră la telegraf, ca să trimeată o notă urgentă la Bucureşti, *Hotel Boulevard*. N-are să fie tocmai mulţămit boierul, căci n-are să găsească nici o bucurie, dar în împrejurarea asta ce se putea face mai mult ? — Se strecură grabnic la telefon şi ceru cuiva de la primărie numaidecît pe domnu primar, sau pe cuconu Filip Nacovici. Dacă nu-s acolo, să fie chemaţi negreşit la aparat, — serviciu important al boierului. «Mă-ntorc îndată...» zise el funcţionarului şi trecu ca bătut de vînt la intrarea din dos a gării. Incepu să strige la unul din birjarii care aşteptau în viscol. Ii explica evreieşte unuia oarecare Ştrul ce are de făcut. Să se ducă în cea mai mare goană la cuconu Filip, să-i spuie să vie cu sănii

la gară pentru cuconaşu Costi. Ştrul îşi porni numaidecît calul şi începu să fugă cu sania, îmbrobodit pînă peste ochi în glugă şi cu pulpanele mantălii pălălăind în vînt. Intrebuinţa biciul şi glasul c-un fel de spaimă.

Costi sărise într-o nouă hotărîre. Şi era încredinţat că a făcut tot ceea ce trebuia. De altminteri vagonul devenise insuportabil şi, cînd intră în cabină, găsi pe mademoiselle Annette tremurînd sub pleduri.

— Puţină răbdare, îi zise Costi cu însufleţire. Iţi ofer o găzduire regală.

— Unde sîntem aci ?

— La Buciumeni.

Mademoiselle Annette tăcu. Costi îi cuprinse mînile reci şi i le sărută... Apoi ieşi îndată să vadă ce urmare au ordinele pe care le dăduse. Tovarăşa lui întoarse iar zăvorul şi rămase singură, cu ochii înegurați de tristeţă.

In trei sferturi de ceas, pe peron se făcu oarecare mişcare. Sosiseră cu sănii Filip Nacovici şi primarele. Dădură mîna cu cuconaşu Costi şi ascultară fără de nici o mirare ordinele lui. Nici nu voiau să bage de samă că tînărul ar fi având pe cineva care-l întovărăşeşte. Asta nu-i interesa. Şapsa le spusese chiar la sosire cîteva cuvinte foarte grăbite, însă foarte deslușite. Săniile sînt gata, lămurea Nacovici, şi odăile se încălzesc numaidecît. Era vorba numai de o viscolitură şi-un loc greu la cotitura drumului spre tîrg. Abia au putut răzbi caii. Din clipă în clipă trecerea se astupă. Şi piedica asta, însă, se înlătură lesne. Făgăduieşte o cinste cîtorva slujbaşi din gară ; îi încarcă în dosul săniilor, şi-acolo, cît ai zice Tatălnostru, au rupt troianul.

— Atunci să mergem, imediat, imediat! vorbi cu aţîţare Costi. Nu vreau să mai întîrzii în gheţăria asta nici o clipă.

— Am adus şi şube, cuconaşule, îl lămurea Nacovici, să n-aveţi nici o grijă.

Se grăbiră hamali, se mişcă în fugă conductorul neamţ, puseră mîna şi ajutară şi Nacovici, şi Şapsa, şi domnu Iacobache, şi trecură spre sănii geamandane mari, geamandane mici, cutii şi genţi. La urmă zbură la braţul lui Costi şi mademoiselle Annette, cu obrazul apărat de manşon.

In dosul gării aşteptau trei sănii cu cîte doi cai. In cea dintăi erau încărcate bagajele. In cea de-a doua se aşezară sub cergi şi-n blănuri Costi cu tovarăşa lui. In cea de-a treia se grămădiră vechilul, primarele şi Şapsa. Işi căutară locuri şi cei patru oameni cu lopeţi de fier, care mergeau să desfunde drumul. Doi se aninară în dosul săniei boiereşti, doi în dosul celei din urmă. Oamenii gării purtau şi felinare cu oloi. Porniră prin zvoana şi zbaterile viscolului.

Vasile Brebu zărise pe primar; ş-avea în sine de mult juruit ceva acelui om. Nu-şi alinase sufletul de cînd se întorsese de la închisoare, de şi Iacobache îi trecuse de cîteva ori prin faţă. Hotărîrea lui era mai mult o mînie greoaie, care atîrna în el, fără să se prefacă în faptă. Acuma însă ieşise din crîşmă, sufla aburi fierbinţi prin mustaţă, şi cînd se anină în dosul săniei boiereşti, se gîndi că ar fi fost mai bine să se anine la sania din urmă.

Inaintau destul de iute prin vifor. Costi întrebă pe tovarăşa lui:

— Stai bine? Nu ţi-i frig?

— Mă simt foarte bine... răspunse mademoiselle Annette.

Vasile ascultă cu mirare acel glas plăcut şi întoarse capul spre omul de lîngă el, făcîndu-i cu ochiul şi arătîndu-i din cap pe oamenii fericiţi de sub dînşii. Tovarăşul lui nu-i văzu semnul cu ochiul şi nu înţelegea ce vrea să-i spuie. Se aplecă spre el :

— Ce spui tu, bre Vasile ?

— Nimica... îi răspunse Brebu rîzînd.

«Ce fac eu cu primarele ?» se gîndea el. — Amu-i o vreme bună să-i deie una cu lopata şi să-l cufunde în troian.

— Ho-ho ! strigau vizitiii dinainte. Să treacă oamenii cu lopeţile...

Săniile se opriră. Vasile coborî şi înălţă felinarul. Văzu lîngă boier, în sanie, obrazul şi ochii Aniţei. Dar nu pricepu acest lucru decît după ce trecu mai departe. Fusese ca o nălucire. Îi auzise însă şi glasul, şi părea că într-adevăr ea trebuie să fie. Oamenii înfipseră lopeţile în troian. Cu felinarul lui, Vasile se-ntoarse. Se gîndea încă, c-o bucurie ascunsă, ce-ar face primarele dacă l-ar păli aşa, pe neaşteptate, şi l-ar cufunda în troian ; în acelaşi timp se înălţa în capul lui, ca un fum, un fel de nebunie a mirării. Nu se poate să fie Aniţa, căci aceea-i pricina ticăloşiei lui. Să ne mai uităm o dată.

— Măi omule, dă-te cu lopata la troian... îi porunci primarele, pălindu-l cu umărul.

— Stăi, cucoane, grăi el rîzînd. Şi ridică felinarul. Să văd dacă-i Aniţa.

— Omul acesta e băut... zise Costi, întorcînd capul, cu dezgust.

— Aţi spus ceva, cuconaşule ? întrebă Filip, din cealaltă parte a săniei.

Vasile Brebu văzuse iar. Obrazul femeii se întorsese cu spaimă, ca-ntr-un fulger, către el. Lepădă felinarul

şi făcu o săritură de fiară sprintenă. Lovi cu lopata de fier, întâi în femeie, apoi în tovarăşul ei.

Ea ţipă de două ori : Vai ! vai ! întâi într-o izbucnire prelungă, apoi într-o tînguire stînsă ; Costi întinsese braţele ca s-o apere. Filip Nacovici se năpusti cu bastonul lui cu boambă de plumb la capăt şi păli pe Vasile tocmai cînd ridica a treia oară lopata. Unealta căzu : omul veni după ea pe spate. Capu-i sîngerat se afundă în omăt lîngă felinar.

— Ce este ? ce s-a întîmplat ? strigă Şapsa din sania din urmă. Oamenii dinainte năvăliseră îndărăt. Primarele şi cuconu Filip desfăceau cergile şi blănile din jurul lui Costi şi a tovarăşei sale. Aniţa se lăsase moale, cu capul pe spate, fără căciuliţă. Avea o lovitură piezişă, subt ureche, şi sînge nu se vedea. Costi venise cu faţa în jos peste braţele ei. Cînd îl ridicară, partea stîngă a obrazului îi gîlgîia de sînge dintr-o tăietură lungă pînă în creştet. Felinarele veniră aproape. Vechilul se aplecă şi-i ascultă răsuflarea. Trăia încă. Aniţa murise.

*

Alexandru Filoti n-ajunsese la Buciumeni, de la Bucureşti, decît a treia zi, miercuri, cu trenul de dimineaţă. Şapsa îl întîmpinase în gara Roman. Nacovici aştepta la peron îngrijorat şi cu fruntea plecată. Boierul coborî din vagonul de dormit palid, cu buzele albe. Îşi alungă privirea în jurul capului lui Nacovici ; nu-l putea privi ţintă.

— Ce face domnu Costi ? întrebă el brusc, înainte de a se urca în sanie.

— Doctorul Baroni zice că primejdia pare a fi înlăturată... răspunse cu grăbire Nacovici.

Filoti oftă şi-şi trase pe el cerga miţoasă. Vechilul se aşeză alături, pieziş şi-ntr-o margine, ca să nu stînjenească pe boier.

Cînd ajunseră la cotitură, vorbi cu glas scăzut:

— Aici s-a întîmplat, cuconaşule...

Vizitiul opri.

Filoti privi în juru-i. Nu văzu nimic. Viscolul ştersese orice urmă.

— Pe ea am îngropat-o încă de ieri... M-am gîndit că-i mai bine aşa... vorbi iar, cu îndoială, Filip Nacovici.

Boierul păru deodată uşurat de o mare greutate. Privi la slujbaş ca şi cum abia atunci îl vedea.

— Să mergem... zise el. Sînt foarte nerăbdător să-mi văd copilul... Nu dorm de două zile.

XI

Incurcate planuri şi afaceri ale lui Evghenie Ciornei

Cînd boierul şi Nacovici coborîră la scara balconului, intrau din urmă, în curte, şi Şapsa cu Cavalier, în altă sanie. Capete se îmbulzeau la ferestre, în odăile slugilor. Ieşiseră şi argaţii de la grajduri şi stăteau ca nişte momîi, privind de departe.

Filoti se uită la uşa arcată, parcă voia să-i socotească înălţimea. Se-ntoarse apoi spre vechil, cu glas trudit:

— Filipe, să nu pleci îndată. Poate mai am nevoie de dumneata.

— Am înţeles, cuconaşule, nu plec... răspunse Nacovici cu grabă şi trase canatul, făcînd loc.

Boierul stătu o clipă la îndoială, apoi intră. Vechilul îi deschise și-a doua ușă. Pătrunseră într-un salon larg, care avea ferestre mari asupra parcului. De la o măsuță, de lîngă una din aceste ferestre, se sculă cu grabă cucoana Aglaie și, salutînd în treacăt, se repezi la o ușă laterală, pe care o feri încet și cu luare-aminte.

Părea spăriată. Strecură cîteva cuvinte în șoaptă. Apoi se lipi de părete și Filoti înțelese că trebuia să intre acolo. In prag îl întîmpină duduia Matilda. Își potrivea la tîmple, cu degete tremurătoare, părul cărunt. Avea ochii cerniți și-i tremurau buzele. Cînd ușa se închise, duduia izbucni în lacrimi, plecîndu-și fruntea pe umărul fratelui său. Filoti o sărută în tăcere și se simți și el biruit de trudă și tulburare. Își înghițea lacrimile amare și privea pe deasupra capului duduii într-un punct negru care se rotea nălucitor înainte-i. Apoi își strînse fălcile, scrîșnind, ca să se potolească. Cu sîngele bătîndu-i încă în tîmple și în creștet, se lăsă într-un fotoliu. Își întoarse ochii către fereastră, ferindu-se de privirea duduii. Ea-i cuprinse o mînă, apoi i-o lăsă, suspinînd, și se așeză alături.

— Filip spune că doctorul ar fi dînd asigurări... vorbi Filoti cu voce schimbată și joasă.

Duduia clătină tristă din cap.

— Nu sîntem încă siguri de nimic, Alexandre, să nu ne facem iluzii. Am telegrafiat la Iași, doctorului Miclea. Vine desară. Poate să fie nevoie de intervenție hirurgicală.

Filoti își aplecă grumazul, împovărat.

— Bietul copil! suspină duduia Matilda cu voce stînsă și iar începură a-i curge lacrimi. Cu batista mică și brodată începu apoi a-și șterge energic pleoa-

pele. Privind-o, Filoti o găsea schimbată, slăbită şi cu nasul roş.

— Vreau să-l văd... zise el cu îndoială.

— Da, tresări duduia Matilda. De-un ceas pare a avea somn liniştit.

Dînd perdelele grele la o parte, duduia Matilda deschise o uşă şi intră ea întâi, apoi se întoarse şi făcu semn lui Filoti.

Storurile erau pe jumătate lăsate. Boierul se apropie în vîrful degetelor de patul cu polog. Nu văzu decît un ochi din figura lui Costi.

Tot capul era înfăşurat în bandaje şi plapoma era ridicată pînă peste bărbie. Ochiul acela închis se zbătea sub pleoapă. Filoti se gîndi: «Poate să moară...» Şi se-ntoarse spăriat la duduia Matilda. Ea privea ţintă pe băiat. Nu-i dădu nici un răspuns.

Trecură iar în camera de-alături.

— Ce facem? întrebă nedumerit Filoti.

— Alexandre, vorbi zîmbind duduia Matilda; întâi trebuie să te linişteşti. Odăile tale sînt pregătite. De Costi am eu grijă. Imi este de oarecare ajutor şi Aglaie.

Filoti oftă, înduioşat el singur de starea în care se găsea. Înţelese apoi că acolo era cu totul de prisos. Trecu în salonul unde rămăseseră vechilul şi nevastă-sa. Găsi şi pe Cavalier, care aştepta ordine.

— Odăile sînt gata, Jean? Desfă geamandanele; trebuie să ne instalăm aici pe cîtăva vreme...

Oftă iar, privind în juru-i. Apoi ieşi, urmat de camerist.

Cucoana Aglaie aţinti uşa care se închisese şi clătină din cap.

— Nu pare prea supărat... şopti ea; nu-şi dă samă că băietul poate să moară.

— Ce vrei să facă? răspunse Filip, c-un mormăit foarte încet; să se tragă de cap şi să răcnească?...

— Nu, dar oricum... Vinovatu-i el.

— Cine?...

Cucoana Aglaie strînse din umeri şi-ntoarse capul spre fereastră.

După o clipă se suci iar spre Nacovici:

— Cît ai fost la gară, m-a căutat din nou madam Alexandrescu. Mi-a trimes răspuns să ies numaidecît pîn-afară. Zice că mîni ori poimîni trebuie să vie prefectul. Şi m-a rugat pentru boier; dacă nu poate Iacobache să vie să vorbească şi să se roage.

— Parcă de asta-i arde boierului acuma...

— Eu nu i-am spus tot aşa? A început a plînge. Altădată rîdea.

— Cînd? de ce? întrebă Nacovici căscînd. M-am culcat tîrziu ast'noapte, lămuri el cucoanei Aglaie, fără a-i mai aştepta răspunsul. Dac-ar fi un copil, înţeleg.

— Cine?

— Alexandrescu. Dac-ar fi un copil, aş înţelege. Trebuia să se păzească, să nu le facă chiar aşa, pe faţă. Toate au o margine.

— Zicea că şi cu tine a avut daraveri.

— Se poate, a avut şi cu alţii, dar răspunde numai el.

— Să răspundă. Într-o privinţă, îmi pare rău numai de Lenţa Gheorghiu. Îl anchetează şi pe barbatu-su şi se bate şi ea cu capul de toţi pereţii şi nu ştie ce să facă.

— Acela-i prost, nu-i vinovat... explică vechilul, şi-şi aprinse o ţigară.

— Nu fuma aici, zise pripit cucoana Aglaie, strîngîndu-i brațul. Duduii Matilda nu-i place. Se simte și-n camera tînărului.

— Ai dreptate... încuviință vechilul, rîzînd încet. Credeam că sîntem la noi acasă. Și-și stînse țigara, strivindu-i vîrful între degete. Mă duc s-o fumez afară.

— Mai lasă țigara, Filipe, îl mustră cucoana Aglaie. Ce crezi c-are să se întîmple?

— Cu cine? cu cei de la onor primărie? Dacă vrea prefectul, dragă, îi trîntește la baștă.

— Nu vorbesc eu de aceia... și cucoana Aglaie făcu semn cu capul spre camera duduii Matilda. Acuma, de cînd l-am văzut pe boier, mă gîndesc și mă frămînt: ce poate să se-ntîmple.

— Știu eu? răspunse cu nepăsare Filip. Om vedea.

Cucoana Aglaie îl privi cu nemulțămire, încrețindu-și fruntea. Apoi stătură un răstimp tăcuți — uitîndu-se prin geamurile mari, la iarna de-afară. Țigăncușa cea subțire a duduii Matilda intră din coridor, pășind delicat ca o mîță, trecu în două colțuri ale salonului, hrănind sobele nalte cu lemne, apoi dispăru în camera stăpînei sale. Izvorînd din tăcere, se desluși pendula cea mare, măsurînd timpul, cu accente moi și rare. Deodată pătrunse ca o chemare un țipăt stîns dinspre odaia bolnavului. Cei doi soți se priviră, cu ochii mari și cu urechile atente.

Cucoana Aglaie suspină, dînd încet din cap. Nacovici se ridică și se strecură în coridor. Nu mai putea răbda și se ducea în balcon, ca să-și fumeze țigara. In umbra antretului, Șapsa se desprinse dintr-un scaun și se alătură de el.

— Unde te duci, domnule Nacovici? Și ce se mai aude?

— Nu s-aude nimica, domnule Şapsa. Acuşi îs ceasurile 11 şi trebuie să vie şi doctorul. Om vedea ce-a mai spune el. Noi ce putem şti?

— Aşa-i, încuviinţă Şapsa. Ce-a făcut boierul? ce-a zis?

— Intăi să-mi aprind ţigara, domnule Şapsa, şi pe urmă să-ţi spun că nu ştiu.

— Aicea s-a iscat între dînşii un nacaz mare, cucoane Filipe, vorbi ovreiul, gînditor, — ş-au să mai fie şi altele.

— După cît văd, dumneata eşti mai îngrijat decît boierul, domnu Şapsa... rîdea Nacovici; fă-ţi şi dumneata o ţigară.

— Dumneata şăguieşti, cucoane Filipe, grăi încet Şapsa. N-aş vrea să am ce-i în sufletul lor.

— Ai dreptate... Ai dreptate... răspunse moale vechilul şi urmă să tragă fumuri lungi din ţigara-i groasă.

Se auziră sunînd zurgalăi şi una din săniile boiereşti, cu Dimachi cel gras pe capră, veni şi se alătură de scara balconului. Din cergi miţoase coborî un om tot aşa de gros ca şi Dimachi, însă scurt şi cu pielea albă. Suia domol în blana-i largă, cu căciuliţă cu urechi în cap. Purta mustaţă şi barbete roşcate şi întinse celor doi oameni boiereşti o mînă moale şi grasă, pistruiată cu puchiţei cărămizii.

— A! domnu doctor Baroni! zise Filip zvîrlind ţigara şi strîngîndu-i mîna. Ce face domnu doctor şi ce mai zice domnu doctor?

— Ce să fac? răspunse Baroni, c-un pronunţat accent nemţesc; de ieri pînă azi observ c-am mai îmbătrînit. Ş-aşa întruna, pînă ce într-o bună zi, gata. Aşa zic ţăranii: într-o bună zi.

— Ăă... domnu doctor! îngînă cu reproş Filip şi se scărpină cu violenţă la ceafă ; nu mai vorbi şi dumneata despre asta. Mai este vreme!

Doctorul Baroni începu să rîdă în tăcere, scuturîndu-şi pîntecele şi toată fiinţa.

— Intr-o zi crapă neamţu şi gata! urmă el cu lacrimi de rîs în ochii bulbucaţi. Nici nu le mai sparie copiii cu ace şi cu vaccin, nici nu mai răcneşte la ei că dau rachiu lehuzelor. Scapă, ş-are să le pară bine.

— Domnu doctor Baroni şăguieşte totdeauna cu diabetul lui... vorbi încet Şapsa.

— N-am ce face, răspunse neamţul; e un musafir şi trebuie să-i arăt un obraz vesel. Pîn-acuma ne înţelegem. Mă duc să văd cum merge domnu Costi. Aştept cu nerăbdare şi eu pe domnul profesor Miclea. Să sperăm că au să iasă lucrurile bine.

— Dar bolnavul meu cum o duce? întrebă tot vesel Nacovici.

Doctorul Baroni ridică ochii şi-l privi cu luare-aminte.

— Bolnavul dumnitale? rosti el c-un aer ciudat şi grav. Bolnavul dumnitale e un om încăpăţînat. Stă neclintit pe spate, cum l-am aşezat cînd l-am dus la infirmerie. Se uită la Dumnezeu şi tace. Insă nu ştie ce se petrece în juru-i. E tare ca un urs; dar cred că moare.

Rîsul lui Nacovici se stînse. Scoase port-tabacul şi începu să-şi răsucească o altă ţigară. Doctorul intră în casă, cu mişcările-i legănate.

— Mai stai, domnule Şapsa? întrebă vechilul. Cred că boierul se odihneşte. Ne putem întoarce după amiază.

Amîndoi coborîră şi trecură pe aleea largă, urmăriţi de privirea lui Dimachi. Intr-o vreme ţiganul

mormăi ceva singur, fără a-şi părăsi neclintirea de idol.

*

Filip Nacovici merse o vreme lîngă tovarăşul său, fumîndu-şi ţigara în tăcere. Apoi se despărţi de Şapsa c-un gest şi c-o îngînare trăgănată de cuvinte: «La bună vedere, după amiază, domnule Şapsa...» Omul de afaceri trecu înspre dughenile tîrgului; vechilul coti către marginea satului.

In apropiere de biserică, baba Casandra Dăscăliţa avea o căsuţă de bîrne, pe care primăria i-o închiriase pentru infirmerie. Baba locuia într-un bordeieş alăturea; îşi tîrîia zilele singură şi priveghea şi infirmeria comunei, mai mult goală. Bolnavi se găseau totdeauna în comună; din cînd în cînd izbucneau şi molime, dar ţăranii priveau casa aceea doftoricească cu dispreţ şi cu ură. Simţirea aceasta obştească o împărtăşea chiar baba Casandra, cînd era chemată în sat de femei pentru descîntece şi desfăcături. In blăstămata ei căsuţă poposea din cînd în cînd numai cîte-un bătut ori cîte-un căzut de moarte năprasnică.

Filip Nacovici pătrunse în bătătura pustie, lipsită de împrejmuire. Un cotei al babei ieşi dintr-un butoieş desfundat, părăsit în coasta bordeiului, şi începu să bată subţire şi îndărătnic, fără să se mişte, fără să se apropie, fără să dea îndărăt. Casandra Dăscăliţa apăru o clipă din bordei, c-un cojoc rupt în spate şi cu ciubote bărbăteşti în picioare. Cunoscu pe omul boieresc şi se retrase. Vechilul intră sub streşina de stuh a căsuţei şi clămpăni la uşă. Se auziră paşi negali înlăuntru, sună zăvorul, şi se arătă un cap buhos, cu ochii plini de somn. Capul buhos şi spăriat era al unui ţigan nalt şi slab care părea că rînjeşte

și clipea întruna din ochi. Era îmbrăcat c-un surtuc peticit și cu niște pantaloni ferfenițoși, — și vremea-l prinsese încălțat numai c-o opincă. Pe cealaltă atunci voia să și-o puie: o părăsise pe vatră, lîngă movila de jar în bătaia căreia dormise.

Lîngă horn stătea rezemată o pușcă reformată, cu cucoșul lipsă și cu șpanga ruginită.

— Tu ești, măi Clipici? întrebă cuconu Filip. Da' de cînd ai intrat în slujba comunei?

— Sărut' mîna, cucoane, răspunse pripit și gîngav cerșetorul, să nu vă supărați — am întrat să cîștig și eu o pîne și să iernez la căldură...

Zbaterea pleoapelor lui avea ceva chinuit și spăimîntat. Vechilul întoarse capul. Pe lavița din fund, lîngă părețele fără ferestre, era întins pe-o rogojină și învălit cu cojocul lui Vasile Brebu. Avea peste frunte, pînă la urechi, o legătură de cîrpe, care-i îmbrăca jumătate de cap cu un comanac alb. Sta cu fața în sus și cu ochii ațintiți în bagdadie.

— O murit în iast' dimineață... gîngăvi Clipici.

Nacovici se răsuci și-l privi, apoi se întoarse iar către pat, se apropie și aținti lung obrazul fără sînge și ochii înghețați ai mortului.

— In astă dimineață? întrebă el, cu voce domoală.

— Da, cucoane Cilipe. Chiar acu mă-ncălțam, să mă duc să dau de știre.

— A cerut? a întrebat ceva? grăi iar vechilul, c-un fel de îndoială.

— Nu, cucoane. De cînd l-o adus, așa o stat. Se uita numa-n sus. Sufla scurt și rar. Poate să fi murit ast' noapte, dar eu am văzut cînd m-am trezit.

— Frate-su a fost pe-aici?

— Fost, cucoane. Au venit amîndoi frații. Nevasta lui Gheorghe o adus niște borș. Cine să mînînce?

L-am mîncat eu. Se uitau şi ei la dînsu. Ce să cunoască ? Nu puteau cunoaşte nimica. L-au strigat pe nume: Măi Vasile, — el tăcea. Aşa i-o fost scris, să facă o poznă ca aceea şi să moară şi el.

— Să dai de veste la primărie... zise cu aceeaşi voce domoală Nacovici.

— Da, cucoane ; îmi încalţ şi opinca cealaltă şi mă duc să dau de veste.

Vechilul îşi învîrti privirile prin odăiţa cu pereţii goi, apoi ieşi încet pe uşă. Cătelul babei începu iar să bată, lîngă butia desfundată. Vîrîndu-şi mînile în buzunările de la piept ale blăniţei, Nacovici trecu gînditor pînă în drum. Omătul îi scîrţîia sub cizme ; deasupra lumii se boltea un cer verziu de iarnă.

«Trebuie să-i ajut să facă înmormîntarea şi pomenirile...» se gîndea Filip Nacovici, şi simţea în el o apăsare, o greutate nelămurită.

La amiază, acasă, în jumătatea de ceas pe care-o petrecu la masă în faţa cucoanei Aglaie, crezu că n-are vreme să spuie şi să întrebe nimic. Era gînditor şi părea obosit ; totuşi mîncă bine ca totdeauna. Cucoana Aglaie îl privi lung de cîteva ori, era însă şi ea foarte grăbită.

— Trebuie să stau şi să dau ajutor şi astăzi ziua... vorbi ea. Desară om sta şi noi mai în tihnă la masă. Am primit telegramă de la doctorul Miclea. Vine astăzi.

— Atunci îi bine, răspunse Filip. Dar doctorul Baroni ce mai spune ?

— El dă din umeri şi aşteaptă. Încă nu se poate pronunţa. Pîn-acuma zice că-i bine...

Nacovici oftă.

— Mai prăpădită şi mai lovită îmi pare duduia Matilda... urmă cucoana Aglaie. Acuma nici nu mai poate

plînge. Se uită într-un loc şi tace. Se gîndeşte că tînărul se poate pierde. Iar dacă scapă, — cum au să steie faţă în faţă tata cu feciorul ? Mă privea astăzi spăriată şi mă-ntreba şi pe mine.

— Se uită toate... răspunse pe gînduri Filip.

— Nu se uită toate, Filipe... replică cucoana Aglaie clătinînd din cap. — E vremea să mă-ntorc la curte... adăogi ea ridicîndu-se. După scrisoarea pe care ai primit-o ieri de la Ciornei, desară se poate întîmpla să vie şi el de la Iaşi. Poate-mi aduce veşti de la fete : l-am rugat să treacă pe la pension.

— Pe cine l-ai rugat ? Pe Ciornei ? se miră cuconu Filip.

— Da, pe Ciornei, — de ce te miri ? Oricît ar părea el de grozav, dar pe-o cucoană n-o poate refuza. Pe urmă are el nişte planuri şi nişte interese asupra Buciumenilor, şi trebuie să ne menajeze...

— Ce interese şi ce planuri ?... mormăi cuconu Filip. Boieru nu vinde Buciumenii, nici nu-i dă în arendă...

— Bine, bine... zîmbi cucoana Aglaie. Văd eu că eşti cam împotriva lui Ciornei. Cu toate acestea tu singur mi-ai spus că-i un om de înţelegere...

— Eu, împotriva lui Ciornei ? Ştii că ai haz ? Cine ţi-a spus asta ?

— Atuncea de ce te miri că l-am rugat să treacă pe la pension să-mi aducă un cuvînt de la domnişoare ? Un barbat poate face atîta lucru şi de aşa ceva nu trebuie să te miri.

— Nu mă mir, mormăi nedumerit Nacovici, dar acela nu-i barbat : e un fel de carte închisă.

— Ba-i barbat, şi chiar holtei, dacă vrei să ştii, şi mai are încă vreme să se deschidă.

— De unde-ai mai aflat-o și pe asta ? strigă Filip, trecînd dintr-o mirare în alta.

— De la el, răspunse cu liniște cucoana Aglaie.

— L-ai întrebat asemenea lucruri ?

— L-am întrebat și altele. Pot să-ți spun despre el tot ce vrei.

— Hm ! și asta-i încă una... îngînă vechilul.

Cucoana Aglaie se învăli rîzînd în scurteică și se duse la curte.

La ceasul trenului de Iași, doctorul Baroni întîmpină la gară pe Miclea și, în jumătate de ceas, pe drum, îi lămuri cîteva lucruri privitoare la bolnav.

— Aveți să vedeți singur, domnule profesor, încheie respectuos Baroni ; eu nu îndrăznesc să mă pronunț înaintea dumneavoastră.

— Bine ; foarte bine... răspunse Miclea, privind prin ochelari spatele larg al lui Dimachi.

Doctorul de la Iași era un om mărunțel, uscat și slab. Sări sprinten din cergile săniei și sui în fugă treptele balconului. Sus se opri, se întoarse și aștepță pe Baroni, care urca domol, pășind rar.

— Poftiți, domnule profesor... zise Baroni gîfîind și deschizîndu-i ușa.

Miclea trecu repede. În salonul cu ferestre mari spre parc îi întîmpină duduia Matilda.

— O, doctore, sîntem foarte bucuroși c-ai venit...

Profesorul îi sărută mîna. Apoi, cu mișcări iuți, își deschise geanta.

— Îmi trebuie apă și săpun, zise el privind în juru-i și măsurînd din ochi sobele, ca și cum de la ele aștepta serviciul. Pe urmă intrăm îndată la bolnav...

Cucoana Aglaie trecu ușurel lîngă ușă și lămuri în șoaptă țigăncușei despre ce e vorba. Camerista dispăru ca o umbră, însă nu se întoarse decît după

un sfert de ceas, cînd doctorul Miclea începea să-şi piardă răbdarea. Îşi potrivea ochelarii pe nas, întreba din ochi sobele, apoi îşi freca încet mînile şi-şi oprea privirile asupra lui Baroni. Soţia lui Nacovici deschise în două rînduri uşa şi privi în coridor. Duduia Matilda se sculase în picioare neliniştită. Insfîrşit ţigăncuşa sosi păşind repegior şi trăgînd parcă de căpăstru după dînsa două ţigănci bătrîne şi desculţe. Una ducea un lighian mare de porţelan, alta o cană şi un prosop. Ţigăncuşa aducea săpunul.

Profesorul întrebuinţă apa, săpunul şi prosopul, puţintel stînjenit de atîţia spectatori care-l priveau cu o deosebită atenţie. Apoi intră la bolnav, urmat de duduia Matilda şi de Aglaie.

Costi era cufundat într-un fel de toropeală, cu ochii pe jumătate închişi. Miclea îi căută o mînă şi-i pipăi pulsul. Găsi cu ochii soba şi rămase privind-o cu luare-aminte cîteva clipe. Se uită după aceea la ceasornic. Insfîrşit aţinti pe bolnav. Peste obrazul şi prin pleoapele lui Costi trecu un fior, cînd profesorul îi atinse bandajul şi începu să-l desfacă încet. Nu se mişca însă şi ochii nu i se întoarseră.

Cînd se descoperi rana, duduia Matilda îşi acoperi pleoapele cu mîna stîngă, apoi se retrase la fereastra cu storul pe jumătate lăsat. În întunericul din parc nu era nimic care să răspundă spasmului şi suspinului ei. Îşi întoarse faţa spre lampa cu abajur de lîngă sobă şi nu îndrăznea să-şi ducă privirile mai departe, pînă la patul cu polog, unde doctorii vorbeau în şoaptă. Ţigăncuşa veni a doua oară cu ţigăncile cele bătrîne, aducînd apă fierbinte. Cucoana Aglaie purtă lampa deasupra capetelor aplecate ale doctorilor.

Alexandru Filoti pătrunse tîrziu în cameră, cînd pansamentul era făcut din nou şi doctorul de la Iaşi

își ștergea mîinile cu prosopul cel lung. Se ștergea și Baroni cu un prosop mai mic și aștepta cuvîntul profesorului, ridicînd spre el din vreme în vreme ochii săi bulbucați. Dar Miclea era gînditor și grav.

Trecură în salon. Aicea profesorul strînse mîna lui Filoti și se așeză la masă ca să-și scrie rețeta.

— Numai un lucru nu-mi place, zise el deodată, înălțînd ochelarii: apatia bolnavului. Are și febră: asta se-nțelege, mă miră mai puțin. Imediat după întîmplare mi se pare că a avut conștiința deplină.

— Cînd am venit eu de la Iași, l-am găsit în starea asta... lămuri cu voce înăbușită duduia Matilda.

Miclea clătină din cap și privi țintă, îndelung, hîrtia albă dinainte-i.

— E de prisos, zise el apoi, ridicînd iar ochelarii. Să se urmeze cu rețeta doctorului Baroni. Să așteptăm și s-avem speranță. Poimîni mă-ntorc iar.

Filoti observă între doctori un schimb scurt de priviri, și simți asupra casei primejdia morții. Duduia Matilda veni la el și-i cuprinse mîna, fixîndu-l cu ochi aprigi și arzători, ca și cum voia să fie alături de dînsul împotriva unui vrăjmaș care amenință din umbră.

«Tînărul e pierdut...» se gîndea cucoana Aglaie. Simțea în ea o sfîșiere sufletească și-i veniră în ochi lacrimile. Cînd ajunse acasă și pătrunse gîfîind în sufragerie, asta fu prima vorbă aruncată lui Nacovici și oaspelui, care stăteau la masă, sub lampă, cu cana de vin între ei.

— Cum se poate! strigă vechilul lovindu-și palmele una de alta.

— Da, Filipe, asta este... răspunse cu tristețe cucoana Aglaie. Apoi, zîmbind, întinse lui Ciornei mîna. Răzășul se ridică împingîndu-și cu zgomot scaunul

și i-o sărută. Apoi se așeză la loc, liniștit și sever.

— După cît am auzit, au fost niște întîmplări... vorbi el. Tocmai asta îmi spunea cuconu Filip.

— Da? întrebă cucoana Aglaie, privind lung la vechil. Cu toate acestea nu se știe ce-a fost. Sînt mai mult vorbe și prepusuri. Ce-a fost, la urma urmei nici nu mă privește. Văd numai că e o lovitură grea pentru boieri.

Cuconu Filip tăcu și umplu paharele cu vin roș. Cucoana Aglaie își lepădă scurteica, își mîngîie la tîmple părul lins și se așeză și ea pe un scaun.

— Cucoane Evghenie, zise ea zîmbind, am la dumneata o datorie.

— Cum se poate? tresări răzășul. Apoi începu a rîde: Da, da, cucoană Aglăiță, ai mata dreptate; dar trebuie să știi că eu sînt bun platnic. Am fost pe la pension ș-am văzut pe domnișoare... S-au rugat foarte frumos către mata să te duci să le iei cu cîteva zile înaintea vacanței. Le-am dat ș-o cutie de bomboane... adăogi Ciornei punînd mîna pe paharul de vin. Le-am dat ca din partea matale, ca să se bucure.

— Nu era nevoie să le dai explicație, cucoane Evghenie. Fetele se bucură totdeauna pentru asemenea daruri. Mi-ai făcut plăcere mare; și de-acuma să știi că-ți sînt prietină bună.

Evghenie Ciornei ciocni, își bău paharul de vin, apoi se lăsă îndărăt, sprijinindu-se în spatarul scaunului. Fața lui trecuse într-o clipă de la rîs la neclintirea-i uscată. La privirea stăruitoare a cucoanei Aglaie însă, o ușoară încreștitură de zîmbet îi apăru la colțul buzelor.

— Cred că mîni am să pot vedea pe boier... întrebă el.

— Poate... răspunse cucoana Aglaie. Cred că-i bolnav de supărare.

— Totuşi trebuie să-l văd. Sînt la mijloc afaceri şi are şi el interes să le isprăvească mai degrabă.

— Ai să-l vezi, cucoane Evghenie, fără nici o îndoială, interveni Nacovici cu vocea-i groasă.

— Trebuie să-l văd, repetă răzăşul cu hotărîre. Mi-a dat întîlnire la Bucureşti — şi m-am înfiinţat la Bucureşti la ziua ştiută. Era foarte ocupat; m-a amînat o zi, pe urmă s-a suit în tren şi s-a dus. Văd că trebuia să plece, şi-i bine întrucîtva că-l găsesc aici, la faţa locului. Acuma, după ce-am fost pe la Iaşi, voiam să-i spun c-am luat o hotărîre definitivă...

Evghenie Ciornei gustă din vin şi privi pe rînd la vechil şi la cucoana Aglaie.

— Cred că nu cumpăr Iazu Crucii, vorbi el încet, ca şi cum le-ar fi mărturisit o taină.

— Da' de ce, cucoane? strigă Filip cu surprindere. Dintre moşiile din Botoşani, aceea-i cea mai bună.

— E mai bună decît Buciumenii? întrebă serios răzăşul.

— N-am spus asta, cucoane. Ca moşia de-aici se găsesc puţine în ţară. Parcă dumneata n-o cunoşti? N-am mai vorbit? Ce nevoie să-ţi mai spun?

— Apoi dacă Iazu Crucii nu-i tot aşa de bună ca Buciumenii, nu cumpăr Iazu Crucii.

— Drept să-ţi spun, cucoane, eu nu te-nţeleg... vorbi c-o uşoară nemulţămire Nacovici.

Cucoana Aglaie asculta atentă.

— Am să-i explic eu asta mîni lui cuconu Alexandru Filoti, urmă liniştit Ciornei. Dumneata, cucoane Filipe, nu te supăra, nici nu te mira. Eu am nişte gînduri şi nişte planuri foarte bune care te interesează şi pe dumneata.

— Cucoane Evghenie, Buciumenii nu-s de vînzare! răspunse cu tărie Nacovici.

Răzăşul îl privi zîmbind.

— De ce? aş vrea să ştiu şi eu de ce Buciumenii nu-s de vînzare.

— Aşa. Pentru că boierul nu vrea să-i vîndă! La urma urmei, reluă vechilul după o clipă de gîndire, în situaţia lui de astăzi eu cred că poate încă să nu-i vîndă...

— Aici ai vorbit bine, cucoane Filipe... zise Ciornei cu aceeaşi linişte. Situaţia boierului poate e mai bună chiar decît credem noi. Să zicem că ar vrea numai să arendeze moşia asta. Ce zici, cucoane Filipe? eu cred că şi-n posesie Buciumenii preţuieşte multe parale.

— Cred că nici nu-i arendează... răspunse Nacovici.

— Se poate; dar eu spun aşa o vorbă. Dacă s-ar întîmpla să-i arendeze, n-ar fi o afacere bună? Eu, cucoane Filipe, prea multe parale n-am, dar pentru aşa ceva tot aş găsi. Nu-s destule însă numai paralele, la o asemenea afacere. Trebuiesc şi oameni cu pricepere şi cu cunoştinţi. Aşa că eu, cucoane Filipe, te-am preţuit pe dumneata la cincizeci, şaizeci de mii de galbini. Nu spune nu, cucoane Filipe, lasă-mă să vorbesc. Văd că cucoana Aglăiţa zîmbeşte şi foarte bine face. Asta îmi dă o leacă de curaj. Aşa că aici, cucoane Filipe, sînt braţe de muncă. M-am uitat eu, venind iar într-acoace. Se vedeau fumuri pe sate. Stau ţăranii subt omăt ca grîul... Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe...

— Nu-i vinde şi nu-i dă în arendă... mormăi îndărătnic Nacovici.

— Lasă omul să vorbească, se amestecă, mustrător, cucoana Aglaie.

— Aicea, dacă aş avea eu un tovarăş ca dumneata, cucoane Filipe, apoi m-aş lăsa de multe alte planuri şi de alte afaceri. Eu, cucoane Filipe, mă uit de mult aici, — de departe. Iar dumneata dacă nu mă cunoşti destul de bine, ai să mă cunoşti ş-ai să ştii cine sînt. Ş-ai să vezi că-i bine. Eu sînt un om cu dreptate şi cu cinste, cucoane Filipe. Am muncit o viaţă fără răgaz şi fără de hodină ş-am avut felurite gînduri. Acuma, dacă mi-a venit gîndul cel bun, cred c-am să mă liniştesc şi eu, ca să mă bucur de anii care mi-au mai rămas... Grăit-am bine ori nu, cucoană Aglăiţă ?

— Slavă Domnului, eşti încă tînăr, răspunse zîmbind cucoana Aglaie.

— Dacă spune cucoana Aglăiţa asemenea vorbă, atuncea eu mă bucur, zise Ciornei, ciocnind iar paharul. Ş-apoi mîne om vedea ce-a spune boierul.

— Ce poate să spuie ? îngînă vechilul ridicînd din umeri.

Oricît se silea, nu-i plăcea omul acela cu ochii înghеţaţi ; ş-acuma mai ales, cînd îl auzea vorbind aşa de moale şi de dulce, îi plăcea şi mai puţin. Totuşi umplu iar paharele şi ciocni cu el, gîndindu-se că toate, la urma urmei, nu sînt decît nişte vorbe care trec.

A doua zi, cu două ceasuri înaintea amiezii, Ciornei şi Nacovici suiră treptele balconului şi răzăşul pătrunse cu hotărîre în antret. Vechilul, potrivindu-şi în cuier blăniţa şi căciula şi lepădîndu-şi galoşii, voi întăi să-l oprească acolo, pînă ce i-a aduce răspunsul de la boier, dar cuconu Evghenie părea a nu-l înţelege. Puse mîna pe clampă şi trecu în salonul cu ferestre spre parc. Filip îşi roti ochii în încăperea largă ş-o văzu goală.

— E bine ş-aici, cucoane Evghenie, şopti el cu îndoială, şi privea la cizmele umede de zăpadă ale tovarăşului său. Ar fi trebuit să-ţi scoţi blana, adăogi el.

Văzînd pe răzăş foarte ocupat să privească în juru-i şi pe sus, îl lăsă şi trecu în vîrful degetelor la uşa dinspre odăile lui Filoti. Evghenie Ciornei îşi ascuţi urechea, dar n-auzea nici glasuri, nici paşi. În salonul malt părea că pluteşte apăsătoare tăcerea întregii clădiri. În rame ovale aurite, răzăşul descoperi portrete de femei frumoase, cu obrajii uşor rumeniţi şi cu sînuri sidefii. Purtau pe ele mătăsuri şi juvaeruri, şi păreau că aşteaptă un cuvînt curtenitor de la musafirul care le admira. Ciornei se hotărî să-şi lepede blana pe-o canapeluţă delicată, apoi, zîmbind, îşi întoarse ochii de la portrete şi, păşind la o fereastră, rămase privind în parc, gînditor şi cu fruntea încreţită.

Într-un răstimp, simţi că se deschid uşi şi se întoarse. Filip Nacovici venea către el, şi răzăşul înţelese dintr-o singură aruncătură de ochi răspunsul pe care i-l aducea. Dinspre odăile duduii se arătase în aceeaşi clipă obrazul bărbos al părintelui Neculai. Cînd văzu pe străin, preotul îl salută c-o mişcare din cap şi-şi strînse la piept giubeaua blănită. Ciornei aproape nu-i răspunse, preocupat de ce avea să-i spuie vechilul. Popa Neculai se întoarse c-un obraz prietinos către Filip Nacovici; îşi trecu în mîna stîngă legătura roşie cu cadelniţa şi cartea şi întinse dreapta. Păşi de pe covor pe parchet şi ciubotele-i grele bocăniră de două ori.

— Ce mai faci, părinte? îl întrebă Nacovici în şoaptă.

— Bine, foarte bine, răspunse bucuros preotul. M-a chemat duduia Matilda să fac o leacă de slujbă... Tot la Dumnezeu îi nădejdea, cucoane Filipe. Altfel nu se

poate. Te-aş ruga, cucoane Filipe, pentru două cară de lemne...

— Bine, bine... zise vechilul cu oarecare grabă, şi împingea pe preot şi pe răzăş spre ieşire.

Duduia Matilda se arătase o clipă în uşa deschisă. Apoi veni ţigăncuşa cea subţire c-o flanelă mare, roşie, şi începu să frece cu tărie parchetul pe unde trecuseră ciubotele.

— Vra să zică, nu se poate astăzi... vorbi Ciornei coborînd treptele.

— Nu se poate, cucoane, precum ţi-am spus şi eu...

— Apoi, cucoane Filipe, la bună vedere, zise preotul, eu mă grăbesc, am o mulţime de treburi.

— Stăi, părinte, nu fugi, îl opri Nacovici. Spune ce face domnu Costi. L-ai văzut?

— L-am văzut, cum nu, cucoane Filipe. Eu ştiu ce să spun? Trebuie să nădăjduim la mila lui Dumnezeu. Aicea mîna omului degeaba s-amestecă.

— Cum se poate, părinte Neculai? Vra să zică, — să nu mai cheme doctor?

— Ba să cheme, cucoane Filipe, de ce să nu cheme? Da' eu, pe cît mă pricep, socot că toate-s degeaba. Să mă ierţi, cucoane Filipe, eu tare mă grăbesc...

Părintele Neculai porni înainte, pe alee; Nacovici se întoarse rîzînd spre Ciornei. Dar răzăşul era serios.

— Atuncea trebuie să-mi amîn plecarea c-o zi.

— Nu se poate, cucoane, nici mîni, răspunse Nacovici, clătinînd cu grijă din cap. N-ai văzut ce spune şi preotul? Tînărul merge rău. L-am găsit pe boier prăpădit şi cu ochii stînşi. Nici nu mă înţelege bine ce-i spun. Nu vrea să ştie acuma de nimica; nu-i trebuie nimica. Rămîne pe altă dată.

— Cum pe altă dată? întrebă grav Evghenie Ciornei. Aşa se fac afacerile?

— Altă dată, cucoane, asta-i vorba lui. Trebuie să trimet și prefectului telegramă să-și amîne venirea. Înțelege, te rog, că nu se poate. Îi moare băietul, cucoane, ș-atîta urmaș are.

— Știu, știu ; dar cînd ? Eu nu pot să las așa treburile, la voia întîmplării. Eu vreau să am o zi ș-un termen. Cucoane Filipe, nu te supăra, dar dumneata trebuie să-l faci să hotărască o zi...

— Nu se poate ; nu înțelege nimic... clătină din cap Nacovici.

Evghenie Ciornei păși o vreme tăcut și cu sprîncenele aplecate pe ochi, alăturea de tovarășul său.

— Atuncea cum facem ?

Nacovici tăcu.

— Iată cum facem, urmă Evghenie Ciornei, deodată liniștit. Te rog, cucoane Filipe, ia aminte, căci e și-n interesul dumnitale. Încă o dată îți spun, că e și-n interesul dumnitale. Vrea să zică, acuma nu se poate. Bine. Dar în două zile, în patru, într-o săptămînă, are să se poată, căci are să se aleagă într-un fel cu băietul. După acest termen, să zicem o săptămînă, are să se poată.

— Dar dacă n-are să se poată nici atunci ?

— Are să se poată ! replică brusc răzășul.

Nacovici îl privi surprins.

— Ascultă ce-ți spun eu, cucoane Filipe : are să se poată, numai să pregătesc eu lucrurile, și pentru asta nu-mi trebuie mai mult decît o săptămînă. Dar să zicem două, ca să-ți fac și dumnitale plăcere. Dacă peste două săptămîni vii la Iași, ca să-ți iei domnișoarele și băietul, să-i aduci acasă de vacanță, putem face împreună drumul încoace. Atuncea neapărat trebuie să isprăvesc ce am de isprăvit.

Nacovici clătină din cap cu neîncredere. Cu toate acestea Evghenie Ciornei nu vorbise zadarnic. Şi de acest lucru vechilul se încredinţă chiar înainte de împlinirea celor două săptămîni, îndată ce stătu la sfat, într-o după-amiază, cu Şapsa. Ovreiul părea aşa de impresionat de apariţia răzăşului pe orizontul vieţii lor, încît Filip simţi în sine slăbind îndoielile şi pornirile. Şi ca şi cum timpul trecuse în van, Evghenie Ciornei se înfăţişă la termen, cu masca-i uscată şi ochiu-i neclintit.

— Cred că astăzi se poate, cucoane Filipe... vorbi el, aţintind pe Nacovici.

— Da, răspunse zîmbind vechilul. Boierul mi-a spus de ieri că te aşteaptă şi-a poruncit şi lui Şapsa să fie de faţă.

— Aşa? foarte bine, cucoane Filipe. Avem să ne aflăm în sobor mare.

— De trei zile şi domnul Costi şi-a venit în fire şi e ceva mai bine. Abia acuma am văzut pe bietul doctor Baroni răsuflînd. Să ştii că tînărul scapă şi asta mă bucură tare mult. Aşa că şi boierul e mai liniştit şi poate sta de vorbă. De ieri a venit şi prefectul în anchetă. Boierul doreşte să-l vadă şi l-a poftit astăzi la masă.

— Aşa-i, cucoane Filipe, dumneata vorbeşti bine. Să-l lăsăm să ospăteze în tihnă cu domnu prefect. Mîncăm şi noi liniştiţi, şi după masă ne înfăţişăm la luptă.

— Care luptă, cucoane? Eu credeam că mergem acuma, înaintea amiezii. Am şi trimes răspuns lui Şapsa.

— Da? nu-i nimica. Îi trimeţi vorbă că-i după masă, dar cu mine jidovul poate să vorbească şi-naainte de masă.

— Eu nu te-nțeleg, cucoane, vorbi nemulțămit vechilul. Acuma amîni dumneata.

— Nu-i amînare, cucoane Filipe; ascultă-mă ce-ți spun eu: nu-i nici o amînare. Eu sînt hotărît să isprăvesc astăzi.

*

La primărie, în sala cea mare, prefectul își urma cercetările, ajutat de secretarul consiliului permanent. Negustori și țărani intrau din cînd în cînd, ca să dea lămuriri. Notarul aducea vrafuri de dosare și căuta acte justificative. Era palid, nedormit și spăriat. Și trecînd din cînd în cînd spre arhivă, se abătea într-o odăiță lăturalnică, unde primarele și alți slujbași așteptau învăluiți într-o ceață deasă de fum de tutun.

— Ce mai este și ce s-aude, Gheorghiule? întreba Iacobache, rîzînd strîmb.

Notarul ridica din umeri. Nu înțelegea cum îi vine unui om gust să rîdă în asemenea împrejurări. Prefectul părea ceas cu ceas mai întunecat și mai hursuz. Cînd își închipuia că iar trebuie să intre în sala consiliului și are să vadă aținîndu-se iar asupră-i ochii aceia bulbucați, cu albușul crestat de linioare de sînge, îi venea un fel de ameteală. Omul acela spătos, cu gîtul scurt și capul mare, avusese niște izbucniri de mînie care-l îngroziseră. Într-adevăr, vede și el că se descopăr niște nereguli, de-și pune mînile în cap. De-asară cucoana Lența plînge și nu-și mai găsește astîmpăr. El însă nu se știe vinovat cu nimica. N-a păgubit comuna cu nici un ban și n-a făcut afaceri nici cu crîșmarii, nici cu negustorii, nici cu antreprenorii. Cu toate acestea i-i frică de ochii bulbucați ai prefectului.

Cînd dădu să intre iar, cu dosarele sub brațul stîng, îl opri lîngă ușă Androne Brebu.

— Ce este?

— Nu te supăra, domnule notar, răspunse sătea-nul, aș vrea să-ți spun o vorbă.

— Spune ce este, și degrabă, că n-am vreme.

— Domnule notar, vorbi Androne cu îndoială, privind în juru-i, oare pot eu să intru la domnu prefect?

— Nu știu, să vedem. Ce este?

— Apoi, domnule notar, am eu a-i spune multe. Dumneata mă cunoști și știi cîte nacazuri am avut. Iaca, și pe bietul Vasile l-am pus în pămînt nu de multă vreme. Și port la școală un nepot c-o mulțime de cheltuială.

— Ei, ce are a face asta?

— Apoi eu m-am gîndit să mă înfățoșez c-o lacramație la domnu prefect. Am auzit c-aș putea grăi cu dumnealui.

— Ce reclamație?

— Apoi am eu o lacramație. Cîte mi-o făcut feciorul dascalului Alecu, vei fi aflat și dumneata. Cîte nacazuri toate. L-o vîrît și pe bietu frate-meu, Dumnezeu să-l ierte, într-un bucluc, de-o stat închis degeaba doi ani; și din pricina lui Iacobache putem zice c-o ajuns la o faptă ca aceea pe care o săvîrșit-o. Dar acuma bietul Vasile îi la scaunul iertării, și oamenii nu-l mai pot judeca. Așa, mai am de spus și altele, domnule notar. Mai întăi paguba care mi-o făcut-o, cînd o pus pe nebunul cela de Costandin de mi-o pușcat scroafa pe toloaca satului.

Gheorghiu își încreți cu nemulțămire obrazu-i urît:

— Dumneata crezi, bade Androne, că domnu prefect are cînd asculta asemenea povești? Acuma cînd vedeți pe om la nacaz, îl păliți toți din toate părțile.

— Atuncea cum să fac, domnule notar? Să-l aştept să iasă?

— Pe cine?

— Pe domnu prefect.

— Aşteaptă-l.

— Ba eu mai degrabă aş intra acuma. Fii bun şi spune-i dumneata că am o lacramaţie.

Posomorala neagră păru a spori pe obrazul notarului. Era gata să înlăture din cale-i pe ţăran, c-un cuvînt aspru. Chiar atunci însă îl trase de mînică Dimachi cel gros, vizitiul boieresc. Rîdea şi-şi freca cu palma obrazul neras, ţăpos şi albăstriu.

— Cucoane Costică, eu am venit să dau de veste că aştept pe domnu prefect, să-l duc la curte... Dacă eşti mata bun, cucoane Costică, să-i spui lui domnu prefect că-l aştept, ca să-l duc la curte... L-o poftit boierul la masă, cucoane Costică, şi trebuie să-l duc numaidecît la curte.

— Da! răspunse notarul pipăindu-şi cravata şi apoi apăsînd pe clampa uşii.

Dimachi se întoarse legănat către ieşire, rînjind întăi la Androne, după aceea la vătăjei şi alte mutre străine care-l priveau din cotloanele sălii. Se vedea că-i foarte mîndru de haina-i lungă albastră, cu nasturi aurii, şi de cuşma-i blănită.

Uşa sălii de consiliu se deschise nu mult după aceea larg şi prefectul îşi făcu loc, încheindu-şi şuba. Obrazul notarului se arătă o clipă în urmă-i; cu capul şi cu mîna făcea semne lui Androne, să se ferească la o parte. Dar ţăranul nu voia să-şi cunoască decît hotărîrile lui. Îşi trase căciula din cap şi se puse în calea stăpînirii.

Prefectul se opri şi-l privi cu ochii lui bulbucaţi, cu obrazu-i mare asprit deodată

— Ce este, bade? Ai vreo plîngere? Ce te îndeși așa, ca văduva la măritat?

— Am o lacramație... răspunse cu încăpățînare Androne, și trase de sub cojoc o hîrtie păturită.

Prefectul i-o smulse dintre degete ș-o desfăcu.

— Văd aici lucruri care privesc pe cinstitul dumneavoastră primar... zise el brusc, c-un glas puternic, care ieșea gîlgîind din gîtu-i gros. Ce-ați căutat, ați găsit! Cine vă pune să vă alegeți asemenea primar? Și ce nevoie era să pui pe-un jalbar să-ți scrie aici păsărește? Intră la mine, după amiază, și spune-mi drept moldovenește, despre ce-i vorba.

— Nu l-am ales noi, cucoane... răspunse Androne.

— Pe cine nu l-ați ales?

— Pe primar. Așa o fost porunca. Oamenii ce-aveau să facă?

Prefectul începu a rîde. Obrazul lui dobîndi deodată o expresie nouă. Androne Brebu se simți mai liniștit.

— Și hîrtia asta, cucoane, o fost scrisă de cuconu Gheorghieș Coman.

— Așa? cum se poate? Apoi eu mai bine grăiesc cu omu decît cu hîrtia. Am urechi bune și nu-i nevoie de tălmaci.

— Dă, cucoane, am socotit și eu că un om învățat are să explice mai bine.

— Are să explice? Ascultă, bade, du-te și întreabă de lup de ce i-i ceafa groasă, — și vezi-ți de treburile dumnitale singur, ca și el. Ce-ți trebuie jalbă, dacă ai limbă? Vină după amiază și cîntă; ș-apoi l-om pune noi pe domnu primar să joace!

Androne rămase clătinînd din cap, nedumerit, mirat și mai ales nemulțămit de felul de a vorbi al unui asemenea boier cu învățătură.

La curte, Filoti primi pe prefect în bibliotecă, îi strînse mîna şi se arătă bucuros că-i face cunoştinţa. Îşi repeta în gînd numele lui : Irimia Petrescu, şi nu-şi aducea aminte să mai fi auzit vreodată asemenea împărechere de sunete. Îl pofti să steie într-un jilţ şi se aşeză în faţa lui.

— Dumneata, domnule prefect, începu boierul cu politeţă, desigur nu eşti din acest judeţ. Altfel aş fi avut plăcerea să te cunosc.

— Ba sînt dintr-un ţinut cu dumneavoastră, domnule Filoti, răspunse Irimia Petrescu, rîzînd.

— Aşa ? Ai cumpărat vreo moşie de curînd ?

— Nu ; n-am decît răzăşia de la tatu-meu.

Filoti se opri, încurcat şi zîmbitor.

— Am auzit lucruri bune despre dumneata... începu el iar.

— Se poate, răspunse Irimia Petrescu, de şi n-am nici un fel de celebritate. Tatăl meu a avut două idei bune : întăi a pus pe cuconu Iorgu Canta, bătrînul, să mă boteze. Al doilea, m-a trimes la învăţătură în ţara nemţească. Învăţătura nu m-a slujit ca să-mi sporesc răzăşia, nici n-a uimit pe nimeni. Mai mult decît ea a făcut cuvîntul lui cuconu Iorgu Canta. Aşa încît acum am plăcerea să mă înfăţişez ca prefect la reşedinţa dumneavoastră.

— A, da, se veseli Filoti ; şi, mi se pare, într-o anchetă care trebuie să fie destul de plictisitoare...

Irimia Petrescu zîmbi şi privi cu luare-aminte pe boier.

— Am găsit aicea un cuib de banditi... rosti el rar, cu glasu-i gîlgîit.

Zîmbetul pieri de pe faţa lui Filoti.

— Cum se poate ?

Irimia Petrescu se îndreptă în jilț, cu masca-i serioasă.

— Am ținut să știu, urmă el, dacă ancheta mea vă jignește ?

— Nu, nu ! răspunse cu însuflețire Filoti. Nu mă jignește întru nimic. Stăteam poate la îndoială, cît nu știam ce-ai găsit dumneata. Înțelegi c-au venit la mine și azi și ieri, ș-alaltăieri, și-au trimes nevestele... Eram întrucîtva curios să știu ce este... Să mă ierți, te rog, că nu s-a putut să ne vedem mai curînd. Am avut cu totul, cu totul alte preocupări. Moartea a stat multă vreme în dosul ușilor acestora. Acuma, mulțămesc lui Dumnezeu, sîntem mai liniștiți. Și-ți pot spune și eu că de mult bănuiesc aici, în comuna mea, lucruri necinstite. E bine să se facă lumină. Foarte bine. Hoții nu trebuiesc cruțați...

Prefectul asculta zîmbind vorbirea năvalnică a boierului. Îi observa fața palidă și buza fără sînge, lucirea de febră a ochilor și ticul nervos de la coada pleoapelor.

— Trebuie să se facă din cînd în cînd și lumină în întunericul în care trăim... sfîrși Filoti, mișcat el singur de glasu-i moale și schimbat.

— Bine, se veseli Irimia Petrescu. Este mai ales aici un primar, care se uită la mine ca dracul la popă. Și el și cei ca dînsul nădăjduiau că prefectul n-are să fie decît o oală care are să se pălească de căldare. Au socotit, cucoane, colțul ista de lume ca o domnie a lor. Și ca șoarecii la cașcaval au ridicat steag ș-au întins horă ; numai s-a întîmplat c-a venit asupra lor mîța...

Obrazul lui Filoti se lumină. Vorba înflorită a musafirului său, de și o urmărea cu oarecare greutate, îl amuza totuși. Și-ncepu să se simtă într-o stare su-

fletească ușoară, ca și cum descoperea deodată un prietin în preajmă.

În atmosfera aceasta intrară Evghenie Ciornei, Nacovici și Șapsa, după întoarcerea prefectului la primărie. Filoti îi primi în aceeași cameră și-i pofti să șadă. Șapsa și vechilul rămaseră în picioare. Ciornei se așeză fără multe fasoane în jîlțul în care stătuse prefectul.

— Stați și dumneavoastră... zise Filoti către vechil și către bancher. Amîndoi îl priveau uimiți. Îl vedeau mai senin și mai bine dispus decît în ajun. Și se lăsară, cu îndoială, în două scaune, mai la o parte. Nacovici urmărea fără voie oglingioara rotundă de apă care se forma pe covor, lîngă cizmele lui Ciornei.

— Cred, domnilor, că putem să începem imediat ședința, începu cu vioiciune boierul, așezîndu-se și el în jîlț și uitîndu-se pe rînd la cei trei oameni. Nu zări nimic în ochiul lui Șapsa. Nacovici parcă aștepta pe cineva și căta cu grijă în juru-i. Ciornei îl privea țintă, c-un zîmbet straniu.

— Așadar, urmă Filoti, trebuie să ne înțelegem cu privire la Iazu Crucii. Domnu Ciornei știe foarte bine că pînă astăzi mi-a fost imposibil ca să-l primesc și să putem hotărî afacerea asta...

Răzășul făcu un semn din cap de sus în jos.

— În privința moșiei aceleia, reluă Filoti, Șapsa mi-a comunicat că sînt oarecare piedici. Nu înțeleg. E vorba de preț ? I se pare prea mare lui domnu Ciornei arenda pe care o pretind eu ?

— Nu mi se pare prea mare... răspunse răzășul.

— Atunci ?

— Aș dori să vorbim despre altă moșie.

— Cum despre altă moșie ? care moșie ?

— Să nu vi se pară curios, urmă Ciornei cu liniște și fără să zîmbească. Mi-am făcut socotelile mele și nu-mi mai convine să iau Iazu Crucii. Aș vrea să vorbim, dacă se poate și nu vă supărați, de Buciumeni...

Filoti clipi din ochi și privi cu uimire la răzăș, parcă nu-l pricepea. Apoi își încreți fruntea și se ridică brusc din jîlț.

— Domnule Ciornei, zise el încet, c-un glas în care fierbea mînia ; dumneata probabil ai stat prea mult la masă și nu-ți dai samă de ce vorbești.

— Mă iertați, răspunse liniștit răzășul, fără să se clintească din jîlț, astăzi n-am băut decît apă. E adevărat că am început tocmeala pentru Iazu Crucii.

— Atunci ? Ce te face să vorbești despre Buciumeni ? Știi prea bine că nu-i am de vînzare. Cred nimerit să isprăvim aici orice convorbire. Atît am de spus.

Filoti, fierbînd încă, se îndreptă spre clopoțel, ca să sune. Nacovici privea cu stăruință oglingioara de apă de la picioarele răzășului.

— O clipă vă rog, întîmpină Ciornei fără să se tulbure. Eu v-am făcut o simplă comunicare, că aș vrea mai bine să cumpăr Buciumenii. În caz cînd v-ați învoi să dați Buciumenii cel puțin în posesie, atuncea cred c-aș cumpăra și Iazu Crucii...

Filoti sună cu violență.

— Cred că un aranjament s-ar putea face... urmă răzășul : rămîne să vorbim pe urmă. Acum vă văd tulburat. Nu știu dacă ați fost pus în cunoștință că toate poliţele dumneavoastră, pe care le-ați avut în mîna unor bancheri, astăzi sînt la mine.

Jean Cavalier intră. Văzu pe boier palid, cu ochii rătăciți, ca și cum voia să se repeadă la el să-l lovească, și făcu un pas înapoi. Filoti avu o tresărire în

laturi, spre Ciornei. Răzășul se sculă sprinten în picioare și trecu la sobă.

— Nu-i nimic, Jean, te chem pe urmă... vorbi Filoti greu, ca și cum făcea o mare silință să înăbușe o zvîcnire lăuntrică. Ce-ai spus dumneata, domnule? strigă el cu ochi rătăciți, după ce ieși cameristul.

Ciornei nu răspunse. Filoti se îndreptă spre Șapsa, care se făcuse mic în dosul lui Nacovici.

— Ce însemnează asta? Cum vă puteți permite asemenea ticăloșie? izbucni însfîrșit boierul, gîfîind.

Răzășul îl pîndea și-i observă în același timp lucirea ochilor stîngîndu-se într-un abur de descurajare și de tristețe.

— Vă rog, vorbi el cu blîndețe, o asemenea afacere nu merită numele pe care i-l dați. Dacă am venit să ne înțelegem, însamnă că afacerea poate fi bună și pentru dumneavoastră... Vă pot număra îndată foloasele pe care le puteți trage; pe cel mai important l-ați înțeles și dumneavoastră din primul moment. Limpeziți ce nu e limpede, și neliniștile dumneavoastră, ca să zic așa, mi le treceți mie... Vă rog să binevoiți a fi atent și la alte considerații...

Filoti îl privi cu uimire, parcă atunci îl vedea pentru întăia oară, și avu un rînjet silnic. Ascultînd, începu să se plimbe prin odaie de la birou la ușă și-ndărăt. Răzășul întoarse capul și întîlni privirile înfricoșate ale tovarășilor săi. Ochiu-i tăios avu o clipire, ca și cum ar fi rostit scurt: S-a făcut!

Cînd, după o jumătate de ceas, Filoti intră la duduia Matilda, părea încă amețit și șovăitor.

— Ce este? îl întrebă ea cu grijă și-i cuprinse mîna. Pari bolnav.

Filoti se lăsă într-un scaun, cu capu-n piept.

— Ce este, Alexandre?

— Sînt nevoit să iau hotărîri neplăcute... îngînă el și ridică fruntea. Buzele-i tremurau. Duduia Matilda simți și ea lacrimi în ochi. Veni alături de fratele său și-l îmbrățișă.

— Iar e vorba de chestiile bănești?

— Da, iarăși și iarăși... vorbi Filoti neguros și încerca să se stăpînească. Afacerile cîteodată au jocuri de-acestea crude. Ciornei acela, despre care am vorbit zîmbind, s-a dovedit deodată un om mai primejdios decît îmi închipuiam. Are în mînă toate poliţele mele și trebuie să cad la tranzacţie cu el...

Duduia Matilda rămase uitîndu-se la frate-său cu ochii mari, înfricoșată și neînţelegînd deplin.

— După lovitura pe care-am avut-o, urmă Filoti, îmi mai trebuia și aceasta. Am și luat o hotărîre, și nu mai pot da înapoi. Vînd Iazu Crucii și jumătate din Buciumeni. Nu te spăria, nu te spăria: am avut grijă de toate și m-am gîndit întăi la tine. Jumătatea care-mi rămîne și curtea ţi le dau ţie; facem schimbul de care am mai vorbit o dată. Așa sînt liniștit. Eu nu mai am nevoie de nimic.

— Cum nu mai ai nevoie de nimic, Alexandre? întrebă duduia Matilda încet și plîngînd.

— Nu mai am nevoie de nimic, nu-mi mai trebuie nimic. Sînt sătul de viaţa asta și de ţara asta... Ascultă, Mathilde!

Duduia tresări și-l privi cu altă spaimă, bănuind alte nenorociri.

— Ascultă, Mathilde! Zilele trecute am stat și ne-am uitat unul la altul, negăsind o ieșire la situaţia în care ne aflăm eu și Costi. Băietul nu dorește să mă vadă, eu nu știu ce i-aș putea spune. Este între noi ceva negru, ceva ce n-am bănuit. Rînduiesc tot ce am de rînduit în cel mai scurt timp și plec în străi-

inătate. Altceva n-am de făcut. Asta-i hotărîrea cea mai cuminte.

Duduia Matilda se răsuci spre umbra odăii.

— Da, şopti ea ; deocamdată asta-i hotărîrea cea mai cuminte...

Plîngea, întoarsă către necunoscut. Filoti îi sărută încet mîna şi se simţi mai uşurat, ca după un urcuş greu.

XII

Costi iese la lumina primăverii

În ajun, la 6 aprilie, Costi se plimbase prin parc şi prin livada de sub ferestrele odăii lui. După zile mohorîte venise această după-amiază liniştită. Copacii cafenii erau plini de muguri şi pămîntul ravăn avea un miros plăcut. După asfinţitul soarelui se stîrnise vînt de la miazăzi. Stînd la fereastră, în jilţul lui, Costi îi asculta modulaţiile : cînta în cercevele, aproape de urechea sa, ca-n nişte strune, şi înălţa chemări adînci şi măreţe în copacii cei bătrîni din parc. Aducea învăluiri calde ; uneori simţea pe obrazu-i palid ca o suflare omenească. Trecuse apoi în sufragerie şi, mîncînd două ouă ş-o cafea cu lapte, schimbase cîteva cuvinte cu duduia Matilda. Intors în odaia lui, se aşezase sub lampă într-un scaun jos şi moale şi răsfoise cel din urmă număr din *Revue des deux mondes*. Duduia Matilda venise să-l vadă înainte de culcare. Atunci lepădase cartea şi se ridicase. Se simţea obosit ; avea în toate mădularele ca un abur de somn dulce. Cînd se aşeză în pat, observă că vîntul contenise dintrodată. Nu-şi dăduse sama cînd se întîm-

plase asta. Pe fereastra deschisă vedea lumina lunii şi simţea un aer cald, adus în vîrtejurile vîntului de pe ţărmurile Mediteranei. Austrul trecuse ca un călăreţ fantastic şi lăsase acest dar cules de pe flori. Grădina sta într-o încremenire desăvîrşită, ca şi cum se pătrundea de-un farmec. Cu ochii în cadrul albastru al ferestrei, tînărul căzuse deodată într-un somn fără vise. Apoi se deşteptase în lumină, cu luna bătîndu-i în pleoape. I se părea că dormise foarte puţin ; truda totuşi îi dispăruse. Ceasul de pe măsuţa de noapte arăta trei. Deodată avu conştiinţa că s-a petrecut în juru-i ceva deosebit. Din parc, veneau pînă la el nişte fluierături scurte şi sonore, parcă asmuţa cineva cîinii. Se ridică în coate, în aşternut, întinzînd urechea. Nu se mai auzea nimic ; era linişte şi bine ; odaia era plină ca de-un fum luminos şi de-o mireasmă subţire. Avu o tresărire ; parcă s-ar fi mişcat în el o coardă fină, din alţi ani şi din altă vîrstă, şi-i veni în minte numele paserii care strigase înflorirea primăverii. Sări din pat şi veni la fereastră. Văzu la stînga, în răsărit, geană de zori, şi grădina toată înspumată de-o înflorire bruscă şi neaşteptată. Erau subt el caişii, prunii şi cireşii, pe care în ajun îi văzuse încă cafenii şi fără podoabe. Acuma-i rîdeau misterios, şi-l umplură de fericire şi de-o vibrare prelungă de viaţă. Stătu o vreme atent, aşteptînd ceva. Apoi se întoarse în aşternut, — fără gînduri, numai cu bucuria aceea tainică în el. Adormi iar, şi cînd se trezi în lumina soarelui, i se păru c-a visat. Dar nu visase. Grădina îl aştepta. Se îmbrăcă grăbit. Manole îi aduse cafeaua cu lapte şi i-o aşeză pe prăguşorul ferestrei.

— V-aţi îmbrăcat singur, cuconaşule ? îl întrebă el rîzînd.

— Da, răspunse Costi, venind în soare. Ai văzut c-a înflorit grădina?

Feciorul privi cu oarecare nepăsare lumea aceea nouă.

— Da, cuconaşule, răspunse el nedumerit. Văd c-a înflorit...

Costi îşi trase scaunul lîngă geamuri. Auzi subt el glasuri, însă nu vedea pe nimeni.

— Trebuie să fie tante Mathilde... se gîndi el vesel. Cu cine vorbeşte? Glasul ei grav e întovărăşit de ciripiri subţirele. Fără îndoială sînt domnişoarele lui Nacovici, care s-au întors de la Iaşi, în vacanţa de Paşti. Spun întîmplări nostime de la şcoală. Cîteodată îşi coboară glasurile, ca să nu-i supere somnul lui. Dar el nu doarme.

Feri într-o parte ceaşca şi se plecă pe fereastră, zimbind. Acuma le vedea. Stăteau pe scaune de trestie, în faţa duduii Matilda. Aveau pe masă, între ele, cafeaua cu lapte. Laurenţia privea într-o parte, c-un aer de mîhnire. Tristă i se păru şi Răţuşca, totuşi muşca cu dinţii ei albi dintr-o felie de cozonac.

— Spune, draga mea, ce s-a întîmplat? întreba duduia Matilda.

Costi se retrase binişor la locul lui şi întinse urechea.

— Nu vrea să spuie; i-i ruşine, zise Răţuşca.

— Ba am să spun, tresări Laurenţia. Ştii că ne-am sfătuit să venim să spunem. Eu sînt foarte mîhnită şi nici nu ştiu ce să fac. Am sosit alaltăieri de la Iaşi. Acuma am înţeles de ce-a venit tata să ne ia cu zece zile mai devreme decît altădată. Zicea că se-nchid şcolile din pricina scarlatinei, de-aceea ne duce acasă. Am găsit pe mama foarte veselă, şi ne-a arătat matasă pentru rochii nouă. Ş-atuncea noi ne-am bucurat. La masă, sara, a venit domnu Evghenie Ciornei.

— A, domnu Ciornei, întrerupse duduia Matilda. S-a așezat la Costești. E vecin cu noi.

— Da. A venit la masă. Și după ce-am stat la masă, tata m-a rugat să cînt la piano. Eu n-am vrut să cînt față de un străin. Dar pe urmă, ca să nu fie supărare, căci îi vedeam foarte dispuși, am cîntat. Nu mi-am închipuit nimica, nici n-am observat nimica. Dar după ce am rămas singură, mama a venit lîngă mine și m-a sărutat — și mi-a spus c-am cîntat foarte frumos...

Costi auzi cu mirare hohot de plîns.

— Liniștește-te, draga mea, vorbi blînd duduia Matilda.

— Da, urmă Laurenția, încetîndu-și deodată suspinele și înghițindu-și lacrimile. Și mi-a spus rîzînd că pentru mine începe de-acum o vacanță lungă, căci m-a cerut domnu Evghenie Ciornei.

— Cum ?

— Vor să mă mărite cu domnu Evghenie Ciornei ! lămuri Laurenția, izbucnind din nou în lacrimi.

— Cum se poate, draga mea ? Acela-i un om cu mult mai în vîrstă decît tine.

— Da, se amestecă Rățușca, însă era bărbierit și avea haine negre nouă.

Costi începu a rîde singur și trase la el cafeaua cu lapte.

— Poate-i o neînțelegere, reluă duduia Matilda. Va fi vorbit despre asta cu părinții tăi ; însă ei poate n-au hotărît nimic. Nu trebuie să te tulburi așa. Ce însemnează disperarea asta ?

— Au vorbit și s-au înțeles ! suspină Laurenția. Nu m-au întrebat ș-au hotărît dumnealor. Dar cum se poate așa ceva ? Eu nici nu mi-am isprăvit școala.

— Maicele noastre au să se scandalizeze teribil, afirmă cu tărie Rățușca ; nici eu n-am să mă mai pot

duce la şcoală. Ce caută domnul acela între noi? L-am văzut o dată, de două ori. Să-şi caute de moşiile lui şi să ne lese-n pace. Îi şedea mai bine cu botfori şi cu blană de lup.

— E un om foarte stăruitor... suspină duduia Matilda.

— Da; şi-ntre afacerile pe care le are cu tata, vrea s-o adaoge şi pe asta.

— Tu, Răţuşcă, pari mai energică. Convinge-o pe Laurenţia să nu plîngă, ci să fie ca tine.

— Ce pot face? ce pot face? tresări iar, cu lacrimi, Laurenţia.

— Are dreptate nînăşica, nu trebuie să plîngi, îi hotărî Răţuşca. N-ai plîns ş-alaltăieri sara destul şi n-ai ajuns la nici un rezultat? Tata părea mai blînd. Mama însă mi se pare neclintită, de şi vorbeşte moale: «Are să-ţi treacă ş-ai să fii fericită.»

— Cine spune asta?

— Aşa spunea mama, şi rîdea, pe cînd noi plîngeam. Cum poţi fi fericită c-un om pe care-l chiamă Evghenie Ciornei?

— Parcă se mărită cineva cu numele lui? observă, rîzînd uşor, duduia Matilda.

— Ba da, nînăşică, să nu crezi mata că numele n-are importanţă. Evghenie Ciornei! Eu cînd zic Evghenie, văd ceva nalt şi uscat. Cînd zic Ciornei, văd ochi mititei ş-un zîmbet răutăcios. Şi e un om în vîrstă, nînăşică. Eu nu m-aş putea niciodată mărita c-un barbat cărunt. Pentru asta sîntem noi pe lume, ca să ne măritărm cu cel dintăi venit? Dac-ar vrea Laurenţia să m-asculte, eu ştiu ce-ar fi de făcut.

— Ei, ce-ai face tu?

— Nu ştiu încă bine, dar aş găsi eu. Eu aş fugi de-acasă în ziua nunţii şi m-aş ascunde. De ce rîdeţi? Atuncea aţi vedea ce cap ar face moşulică.

— Cine-i moşulică?

— Domnu Evghenie Ciornei. Aşa-i zic eu: moşulică. Am venit să te rugăm să vorbeşti şi mata cu mama, nînăşică. Poate de cuvîntul matale are s-asculte şi are să se înduplece.

Costi îşi isprăvise cafeaua. Rîzînd, îşi luă pălăria şi trecu prin odăi, ca să coboare în grădină.

In antretul cel mare întîlni pe ţigăncuşa cea subţirică a duduii. Purta mărgele roşii la gît şi părea ieşită dintr-o baie rece, aşa era de vioaie, cu ochii şi cu dinţii sclipind.

— Unde fugi tu aşa, Rariţă? o întrebă cuconaşul.

Ea se poticni, surprinsă că-i adresează boierul cuvînt; murmură un răspuns nedesluşit, îşi puse bărbia în piept şi se întoarse în loc, ca şi cum uitase la ce treabă se ducea. Totuşi la intrarea odăilor duduii se opri, şi strecură o privire îndărăt.

Costi ieşi în soare şi trecu în grădină. Găsi pe duduia Matilda singură. Il primi veselă şi-l îmbrăţişă; obrazul îi era însă obosit şi ochii cerniţi. Tînărul abia acum, în strălucirea primăverii, băgă de samă ofilirea aceasta. Şi părul ei părea mai argintiu la tîmple.

Ii sărută mîna cu sufletul mişcat şi se aşeză alături de ea.

— Parcă nu erai singură, tante Mathilde; am auzit de sus glasuri.

— Da. Au fost pe-aici fetele lui Nacovici. Au luat cafeaua cu mine şi mi-au spus nacazuri de ale lor. Tu ce faci, Costi? Parcă te-ai pregătit să ieşi? Mă înşel eu? Mi se pare că-n dimineaţa asta eşti cu totul altfel decît altădată.

— Cum, tante Mathilde, n-ai băgat de samă c-a înflorit livada în noaptea asta ?

— A, da, aşa-i murmură tante Mathilde uimită şi-şi plecă o clipă capu-ntr-o parte, ca şi cum îi căzuse ceva jos din mînă. Apoi îşi ridică fruntea şi privi visătoare pomii înfloriţi.

— Astăzi mă simt cu totul, cu totul bine, vorbi Costi. Vremea-i aşa de frumoasă, încît simt nevoie să ies numaidecît.

— Bine, să trimet răspuns lui Dimachi să puie caii la droşcă. Merg şi eu cu tine.

— Da. tante Mathilde, suspină el emoţionat, cuprinzîndu-i mîna.

La biserică, dincolo de parc, ca-ntr-o mare depărtare, începu să sune toaca, cu înmlădieri melodice. Apoi porniră clopote vesele şi subţiri ş-un glas de clopot bătrîn.

— A ! e duminică, vorbi încet duduia Matilda. Atunci nu pot merge cu tine ; trebuie să mă duc la biserică.

— Nu-i nimic ; ies singur... răspunse Costi, şi duduia îl privi puţintel mîhnită.

Rămase singură în locul ei, cu bărbia sprijinită în palmă. Costi se duse, fluierînd uşurel, ca să trimeată poruncă lui Dimachi. Hotărî apoi, lui Manole, să nu dea drumul lui Stop. Şi se urcă singur în droşca sclipitoare.

Ţigăncuşa veni în fugă şi se opri lîngă poclitul trăsurii, gîfîind şi rîzînd.

— A întrebat duduia dacă nu vă îmbrăcaţi cu pardesiul.

— Nu, îi răspunse Costi, rîzînd şi el. Nu vezi ce soare-i ? Întreabă şi pe Dimachi. Ce părere ai tu, Dimachi ?

— Azi îi o mîndreață, cuconașule... răspunse țiganul întorcînd obrazu-i vînăt. Rîdea și el. Rîdeau și alte obrazuri de la odăile slugilor, privind cum iese cuconașul la plimbare.

Dimachi îndemnă cu glas caii murgi și îndată Costi simți în nări răsuflarea caldă a parcului.

In medeanul tîrgului începuseră să se strîngă țăranii. La cară greoaie rumegau boi plăvani. Prin fumegările gunoaielor vechi, înainta cu luare-aminte, căutînd loc de popas, un gospodar smolit, într-o cărucioară îngustă, pe care-o trăgea un căluț bălțat, cu coada și cu coama îmbîcsite de scai. La dugheni, negustorii își pregăteau tărăbile. Fișel Bloc își aștepta cei dintăi mușterii. Pășise, într-un surtuc ușor, înaintea maghernițiii lui. Cu pălăria pe ceafă și cu mîinile în buzunări, vorbea cu doi tineri. Zîmbea, cu sprîncenele înălțate, și părea că le spune lucruri importante.

— Oprește, Dimachi! porunci Costi.

Fișel Bloc făcu cîțiva pași spre cuconaș și-l salută c-o sinceră părere de bine. Cei doi tineri se descoperiră cu gravitate.

— Ce mai faci, Fișel? întrebă Costi, cu zîmbetu-i însorit. Și se sprijini în cot de marginea poclitului, aplecîndu-se spre negustor. In același timp își întoarse ochii spre tineri. I se părea că-i cunoaște. Aveau figuri deschise și simpatice.

— Ce să fac, cuconașule? răspunse ovreiul. Stăteam de vorbă cu băietul meu și cu domnu Adam. Domnu Adam, feciorul lui cuconu Filip...

— A, da, zise Costi și salută pe Adam. Aproape să nu te mai cunosc, domnule...

Aceleași cuvinte erau și pe buzele lui Fișel, și-ale tovarășilor săi. Costi li se părea foarte schimbat, cu fruntea mai largă, cu obrazul mai palid și cu urma

rănii ca o aţă roşă pe tîmpla stîngă. Adam veni cel dintăi la trăsură, către mîna întinsă a lui Costi, după ce-şi vîrî într-un buzunar cartea pe care o răsfoia nervos. Obrazu-i era pătat de coşuri, sub fruntea largă însă avea ochi frumoşi, cafenii. Băiatul lui Bloc era o arătare slabă, cu păr roşcat şi nas subţire. Purta ochelari, şi-i păru lui Costi mai îndrăzneţ decît Adam.

— Dumnealor sînt prietini buni, lămuri Fişel Bloc ; cu toate acestea toată ziua se sfădesc. Mie-mi place să-i aud discutînd şi să le spun şi eu cîte ceva.

— Şi despre ce discutaţi, mă rog ? întrebă Costi zîmbind şi privindu-i pe rînd.

— Aveam o discuţie... răspunse vag tînărul Nacovici.

— Dumnealor cetesc o revistă socialistă, reluă Fişel, şi-mi bat mie capul. Eu parcă nu-s prietin cu ţăranii dumneavoastră ? Şi eu sînt prietin cu ţăranii dumneavoastră şi mi-s destul de dragi. Dar eu, drept să vă spun, mă uit la ei cu coada ochiului. Umblă şi se poartă ca şi schiţii de pe vremea lui Alexandru Macedon. Eu mă cam tem de dînşii.

Adam Nacovici se înroşise şi era gata să dea o replică zdrobitoare. Dar Costi rîdea cu plăcere de părerea lui Fişel Bloc şi atinse c-un deget pe Dimachi, care dormita nepăsător pe capră.

— Hai, Dimachi. La revedere, domnilor. Mi se pare că are dreptate bătrînul...

Cei trei rămaseră discutînd cu aprindere. Trăsura duse pe Costi în lungul uliţii mari, apoi ocoli pe la capătul tîrgului, în uliţa primăriei. După aceea, coborînd pe lîngă biserică, trecu între căsuţele satului. Acolo, peste grădini, plutea o pace religioasă. Dimachi domoli caii şi-i puse în pas. Inaintau aşa fără zgo-

mot. Urechea lui Costi simţea zumzetul albinelor în zarzării înfloriţi.

Pulsa în el o bucurie a vieţii ; îi intra cu lumina şi cu aerul cald pînă în fundul fiinţii. De mult, de mult nu mai avusese sensaţia aceasta ; de mult dintr-o dimineaţă de toamnă, cînd se ducea cu Vasile Puşcaşul spre poiana de la Şipote.

Deodată auzi cucul, de două ori, foarte aproape. Parc-ar fi cîntat numele singurătăţii.

Înălţă fruntea şi aşteptă. Liniştea însă căzuse iar peste toate, ca o apă. Trăsura trecea prin dreptul drumuşorului care ducea la ţintirim. Era un drumuşor curat, străjuit de cireşi. Toţi erau deopotrivă de înalţi : înfloriseră odată şi păreau nişte globuri neclintite, dintr-un material alb, luminos şi ireal.

Costi simţi în el o amintire, născind brusc, ca şi cum ar fi scăpărat. I-o deşteptase chemarea cucului, care zburase nevăzut spre ţintirim. Acolo, între morminte necunoscute, era poate tovarăşa lui dintr-o noapte de iarnă. Îl pătrunse o undă fierbinte şi închise o clipă ochii. Era însă mai mult o stare nedesluşită şi trecătoare.

— Întoarce, Dimachi, zise el încet.

— Da, cuconaşule, răspunse vizitiul sucind capul, mirat de glasul boierului.

— Mergi tot la pas.

— Da, cuconaşule.

Sunară clopotele bisericii. De departe Costi văzu apărînd din pridvor spre poartă un grup de fete. Zbucniră în uliţă în fugă şi veniră spre sat, vesele, în straie de stambă colorată, cu capetele goale împodobite cu floricele roşii artificiale. În apropierea lui Costi îşi conteniră larma şi trecură în tăcere, cu capetele în pămînt, pîndind cu coada ochiului. Ciuboţelele lor cu

potcoave de alamă bocăneau amestecat pe drum. Cum se depărtară, începură iar a rîde. Unele întorceau capul și priveau îndărăt. Într-adevăr, ieșeau și flăcăii de la biserică și veneau domol pe urmele lor, ținîndu-se cîte doi și cîte trei de după cap. Aveau păuni, mărgele și oglingioare la pălărie și fustele încrețite ale cămășilor le băteau genunchii. Aveau botfori frumos încrețiți și ilice negre, căptușite cu roș. Salutară pe cuconaș și grăbiră pașii, căci pe drumul țintirimului, pe sub cireșii înfloriți, fetele începuseră să cînte.

Trăsura străbătu îndărăt drumul pe care venise. Pretutindeni se mișcau țărani în straie albe și cară cu boi. Pe ulița mare, în crîșme, începuseră a cînta lăutari și bărbați și femei cinsteau rachiu din păhărușe verzii. Se firitiseau cu seriozitate și beau cu luare-aminte, ca și cum țineau să îndeplinească cu sfințenie un ritual. Prin dugheni și în jurul tărăbilor furnicau cumpărători. Fetișcane cu ochi umezi și flăcăuași făceau roată în jurul unui coropcar bătrîn, care-și scosese marfa din lădiți pe-o pînză curată, jos pe marginea uliții. La crîșma cea mare boierească din capătul de devale al tîrgului izbucnise o harță și lumea se-mbulzea într-acolo rîzînd și lărmuind. Cel mai bucuros privitor părea Iordache Nastratin, care de departe se înălța în vîrful picioarelor și-și lungea gîtul, ca să-și deie sama bine, care-i mai vrednic dintre bătăuși.

— De ce nu se duce să-i despartă? că el îi omul poliției... zise Dimachi de pe capră și se întoarse vesel către cuconaș.

Costi dădu din cap zîmbind și ochii i se mutară spre alte priveliști. În îmbulzeala medeanului, în preajma carălor și-a vitelor și între ascultători atenți, un moșneag așezat la pămînt cînta din gură, întovărășindu-și viersul cu murmurul de strune al unei alăute pe care

o avea pe genunchi. Învîrtea coarba ; pipăia strunele şi privea fix înainte, cîntînd cu glas o baladă monotonă şi tristă. Moşneagul acela era orb ; avea mustaţa albă, însă obrazul îi era bărbierit. Costi îl recunoscu ; aşa, curat îmbrăcat şi ras, îl văzuse şi-n alte dăţi, în anii copilăriei, cîntînd în iarmaroacele Buciumenilor :

Ici îi baltă, colea-s flori —
Codrenaş pe drum de zori...

Costi îşi aducea aminte şi de versuri şi simţi, cuprinzîndu-l iar, ca o adiere din depărtare şi din trecut.

— Ai făcut o plimbare bună ? îl întrebă duduia Matilda cînd Costi intră în salonaşul ei plin de soare.

— Da, tante Mathilde, răspunse el.

Se silea să pară vesel. Îl cuprinsese deodată o oboseală şi-o nelinişte.

Duduia îl privea cu luare-aminte şi cu fruntea uşor încreţită. Costi dădu mîna cu domnişoarele lui Nacovici, care stăteau alături pe aceeaşi canapea, şi se lăsă oftînd într-un fotoliu.

— Aţi fost la biserică ? întrebă el înălţînd fruntea.

— Am fost, Costi. Am ascultat slujba şi am pus la cale cîteva afaceri de-ale noastre.

— Da ? — Costi se întoarse către fete. — M-am întîlnit în tîrg cu fratele dumneavoastră.

Ele părură vesele la această veste.

— Acuma sîntem buni prietini, vorbi Răţuşca. Ţine totdeauna cu noi şi ne ia apărarea. Şi scrie poezii.

— Cum se poate ?

Costi băgă de samă că Laurenţia avea pleoapele ofilite de plîns. Ochii însă îi păreau mai strălucitori, cînd îi surprindea privindu-l.

— Da, urmă Rățușca însuflețită, ș-a adus acuma de la Iași o lădiță plină cu cărți. Și chiar din ziua întâia s-a sfădit cu Moșulică.

— Cine-i Moșulică ?

Rățușca nu răspunse și privi încurcată pe soră-sa. Cînd își întoarse ochii iar spre Costi, îl văzu gînditor și absent, cu capu-ntors spre fereastră, cu bărbia rezemată în palma stîngă.

— Pari obosit, Costi, îi zise duduia Matilda. Știi că, întorcîndu-mă de la biserică, am găsit o scrisoare de la tatăl tău ?...

Costi dădu din cap ; zîmbi stînjenit, numai cu jumătate de gură, și-și plecă ochii.

In tăcerea care urmă, fetele se ridicară și sărutară mîna duduii.

— Plecați ?

— Da, nînășică, dar tare, tare te rugăm să mai vorbești mata cu mama.

— Bine, dragele mele, am să-i mai vorbesc. Ceva i-am spus și astăzi. Înțelegeți însă că prea mult nu pot insista...

Ochii Laurenției se umplură de lacrimi. Costi privea iar pe fereastră, cu bărbia în palmă. Ieșiră una după alta c-un aer de umilință și-n salonaș, în urma lor, stăpîni tristeța. Scăzu și lumina soarelui.

— Ce ai tu, Costi ? întrebă cu grijă duduia Matilda.

— N-am nimic, tante Mathilde. Cred că m-au obosit aerul și lumina.

— Numai asta să fie ? Poate că te-a contrariat vestea pe care ți-am dat-o.

— Care veste ?

— Scrisoarea.

— A, scrisoarea ? Nici nu știu ce cuprinde.

— Pot să ți-o dau s-o vezi, Costi. Tatăl tău e încă la București. E năcăjit că nu poate pleca în străinătate. E nevoit să treacă pe la Iași și să vie poate și pe-aici, ca să isprăvească tranzacțiile pe care le-a început cu Ciornei. Omul acesta nou, care, la început, mi-a făcut impresia unei paseri de pradă, se arată strict și punctual în plățile lui. Tatăl tău se arată bucuros că l-a eliberat de poliţele pe care le avea la cămătari. E adevărat că a trebuit să rupem în două Buciumenii. Mi se pare, Costi, că nu te interesează ceea ce-ți spun eu.

— Ba da, tante Mathilde, mă interesează pînă la un punct. Ș-aș vrea mai ales să știu dacă avem o situaţie limpede, așa încît să nu mai fie discuţie și corespondenţe în chestii de bani...

— Vai, Costi, suspină duduia Matilda ; cît am stat ș-am tremurat la căpătăiul tău, de asta m-am temut tot așa de mult ca și de moarte. Nu de chestiile băneşti, — nu te uita mirat la mine. Chestiile băneşti par rezolvate pentru moment. M-am temut însă de privirea aceasta — cînd m-ai auzit rostind numele tatălui tău. Încă de pe cînd te luptai ca să biruieşti boala, am văzut asta în ochii tăi. Veghindu-te, am îmbătrînit. Acum înţeleg că am să rămîn singură.

— Da, tante Mathilde, răspunse încet Costi, privind-o stăruitor. Trebuie să plec.

Duduia își întoarse ochii cerniți spre umbra odăii. Băiatul avea privirea tatălui său.

— Cît m-am temut că avem să trecem și prin asta, suspină ea.

Costi se ridică, veni lîngă dînsa, se lăsă pe taburet și-și plecă fruntea la pieptul ei. Duduia Matilda îi mîngîia cu degetele ei fine și albe fruntea și linia subţire a ranei.

XIII

In care se arată ultimele efecte ale vîntului din 1888

In august 1896, duduia Matilda veni de la Oglinzi, ca şi-n alţi ani, să pretreacă începutul toamnei la Buciumeni. Din zilele-i de singurătate de la băi, trecea aici în oarecare mişcare şi activitate. Slugile vechi, pe care le mai păstrase la curte, umpleau cămările şi beciurile de compoturi, conserve şi murături. Vierul de la Cotnari venea de două sau de trei ori ca să primească porunci pentru vinul şi merele din anul acela. Tot la acea epocă Fişel Bloc, şeful comunităţii evreieşti, aducea în hîrtii curate de bancă plata embaticurilor tîrgului, după vechile condici ale cancelariei boiereşti. Şi Filip Nacovici, acum arendaş al părţii ei de moşie din Buciumeni, depunea cîştiul c-o lună înainte de Sfîntu-Dumitru. Toate aceste lucruri umpleau zilele duduii Matilda, fără să-i alunge însă gîndurile care o rodeau ca nişte viermi neadormiţi: căci, după atîţia ani, Alexandru Filoti şi Costi încă trăiau despărţiţi şi departe unul de altul. Şi de această dată venise cu hotărîrea să încerce cu orice preţ o apropiere între tată şi fiu.

O întîmpină la scara balconului obrazul palid al Lenţei Gheorghiu. Nevasta fostului notar era îmbrăcată c-un fel de şorţ cenuşiu, care-o acoperea întreagă, de la gît pînă la ghete. Purta un guleraş alb, ca o şcolăriţă. Mijlocul îi era strîns într-o curăluşă neagră. Avea chei şi mărunţişuri în cele două buzunări adînci din lungul coapselor. Luă într-amîndouă mînile mîna înmănuşată a duduii Matilda şi i-o sărută. Pe cînd stăpîna cobora din trăsura largă, o

ajuta, privind-o c-un fel de sfială şi întorcîndu-şi apoi ochii întrebători spre Fiţa, camerista cea nouă a duduii.

— Ai venit mata bine? întrebă cu grijă Lenţa. Noi am primit vestea ieri dimineaţă. Gheorghiu chiar pe loc a dat ordin lui Dimachi să plece la Oglinzi.

— Trăsura a venit la timp, răspunse duduia Matilda, şi pe drum am avut vreme frumoasă. Nu ştiu Fiţa dacă va fi pus totul în cufere şi n-a fi uitat ceva pe-acolo.

— Sărut mîna, duduiţă, răspunse ţigăncuşa cîntînd subţirel, n-am uitat *absolut* nimic.

— Bine, avem să vedem. Dar pe-aici, pe la voi, Lenţă, e linişte şi pace?

— Cu ajutorul lui Dumnezeu, da! răspunse oftînd Lenţa.

Duduia Matilda o privi lung şi întinse mîna către slugile care se grămădiseră la scara trăsurii. Apoi sui scările, încet. Ţigăncuşa şi Lenţa o urmară.

Odăile dinspre livadă erau curate şi din proaspăt lustruite, cu ferestrele larg deschise. Duduia îşi schimbase iatacul în odaia pe care o dăduse lui Costi cît fusese bolnav. Stăpîna privi cu luare-aminte toate din juru-i, cu un ochi care i se păru Lenţei sever.

— Dacă doreşti mata apă rece şi caldă... vorbi nevasta lui Gheorghiu c-un glas supus şi blînd. Am pregătit, dacă vrei mata, şi baia.

— Ai făcut bine, Lenţă. Baia are să-mi alunge oboseala drumului. Pînă în sară mai am de făcut cîteva lucruri şi de scris nişte scrisori.

Lenţa plecă fruntea şi ieşi, ca să potrivească ea singură baia. Fiţa ajuta în tăcere pe stăpînă să se dezbrace.

— Ce-o fi avînd Lenţa? întrebă duduia cu jumătate de glas.

— Eu știu, duduiță? răspunse țigăncușa printre boldurile pe care le ținea între dinți.

— O văd îngrijată și pare supărată...

— Da' n-a mai fi nimica, duduiță. Am să întreb pe mătușa Rariță.

Cît lipsi duduia din odăile ei, Lența mai făcu o inspecție amănunțită prin toate colțurile, să vadă dacă fiecare lucru e la locul lui. Potrivi pe măsuța de lîngă fereastra iatacului, în cartea rămasă acolo, o zăloagă îngustă, cusută cu îngrijire în colori stînse, pe matasă subțire. Duduia o văzu îndată după ce se întoarse.

— Tu ai pus *signetul* acesta aici, Lență? întrebă ea luînd banda de matasă și privind-o de aproape. Imi face plăcere.

— A cusut-o Amalia, fata mea cea mai mare... lămuri Lența, cu glasu-i supus. Apoi închise fereastra și potrivi fotoliul lîngă măsuță.

— De vreo cîteva zile, serile-s cam răcoroase... adăogi ea.

Duduia nu răspunse. Se așeză în fotoliu și rămase, privind pe geam, la livada oblic luminată de soare. Apoi ridică fruntea spre Lența ș-o privi cu luare-aminte.

— Tu vrei să-mi spui ceva, Lență, vorbi ea, și pari neliniștită.

Lența tăcu și privi în juru-i.

— Sîntem singure... urmă duduia Matilda. Spune ce este.

— Nu-i nimic, duduie, răspunse Lența cu îndoială. Poate mata să știi mai bine decît mine. Pe-aicea au fost așa, numai niște zvonuri.

— Despre ce-i vorba?

— N-ai primit mata, duduie, o scrisoare, la băi? îndrăzni Lența.

— Ce scrisoare?

— O scrisoare de la țiitoarea lui Coman. Ea zice că-i madam Coman, dar se știe că nu-i cu cununie. Așa că nu știu din ce pricină a pus pe notarul ist nou, că ea n-are nici o școală, să scrie o scrisoare cătră mata, la băi, în care spune toate ticăloșiile și toate minciunile pe conta noastră.

— Nu înțeleg.

— Pe conta noastră, a mea ș-a lui Gheorghiu. Nu putem mînca în tihnă o bucățică de pîne din pricina dușmanilor.

— N-am primit nici o scrisoare, Lență.

Lența așteptă privirea stăpînei sale, ca să înțeleagă că într-adevăr n-are de ce se teme. Dar duduia Matilda privea pe fereastră.

— Duduie, zise deodată Lența, abia stăpînindu-și lacrimile, te-am așteptat pe mata să vii, cum aș fi așteptat pe Hristos. De mult nu mai am liniște și pace. Și cînd mă uit la bietul Gheorghiu, mă apucă o groază. Mata ne-ai cunoscut durerea noastră și ne-ai ajutat.

— Liniștește-te, draga mea, vorbi cu blîndețe duduia Matilda.

— Da, duduie, ne-ai ajutat într-o vreme de mare nacaz și greutate. Noi nu putem uita că m-ai crezut cînd am plîns aici și m-am jurat pentru nevinovăția lui bietul Gheorghiu. A fost fără nici o vină; alții au luat banii ș-au făcut afaceri și el a iscălit din prostie și din încredere în oameni. Ș-a trebuit să sufere și el condamnare, ca și alții. Ce zile am trăit noi, atîtea femei, rămase singure în căsuța noastră, nu doresc nici dușmanilor. Nu ne-au mai cunoscut prietinii de

altădată, n-am găsit o vorbă bună nicăieri. Avea o leacă de pămînt Gheorghiu, l-am vîndut. Avea mama niște căsuțe în Iași, le-am vîndut. Dar ce puteam face noi doi ani singure, dacă nu te plecai mata către noi? Acuma, știu eu? Le stă Gheorghiu în ochi pentru că, după ce s-a întors de la pedeapsa lui, l-ai primit mata contabil la curte? Ar vrea și madam Nacovici și a lui Coman, și altele, să mă duc și să întind mîna la dînsele? Dar mai bine mă dau cu capu-ntr-o fîntînă!

— Lență, zise zîmbind duduia Matilda; acuma după ce te-ai răcorit și ai spus ce aveai de spus, șterge-ți ochii și vezi-ți de treburile tale. Chiar de-aș fi primit scrisori, știu ce am de făcut, căci te cunosc destul de bine.

— Așa-i c-ai primit, duduie? vorbi cu violență stăpînită Lența Gheorghiu, ștergîndu-și repede lacrimile.

— N-am primit.

— Cu toate acestea eram sigură. Au venit și ne-au spus oameni de bună credință.

— Se vede c-aveți mulți prietini, draga mea.

— Ba sîntem năcăjiți și spăimîntați, suspină Lența. Și cuprinzînd cu pornire mîna duduii o sărută apăsat, ținînd-o strîns într-a ei.

— Tu uiți, Lență, reluă duduia Matilda, că și anul trecut, cînd am venit de la băi, s-a petrecut între noi o scenă întrucîtva asămănătoare cu asta.

Lența își plecă fruntea. Duduia simți pe degete lacrimi.

— Fii liniștită, draga mea, și n-ai nici o grijă. Ce face barbatu-tău?

— E bine, duduie. Îți sărută matale mîna și nu îndrăznește să se înfățișeze, dar te vestește pe mata că

toate lucrurile sînt în regulă şi ieşim şi anul ista bine cu socotelile.

— Altceva ce s-a mai întîmplat?

— Altceva, bine. Nu s-a întîmplat nimica. S-aude că să vă roage domnu Evghenie Ciornei, să-i botezaţi macar al doilea băiet. El ştie că nu se poate, dar tot cutează.

— Eu ştiu? Poate să i-l botez... îngînă pe gînduri duduia Matilda. Vra să zică, biata Laurenţia are al doilea copil.

— Are, dar nu înţeleg de ce nu se îngraşă, şi s-a făcut mai urîtă. Doar are de toate, macar că Ciornei nu-i dă un ban în mînă.

— Se ştie şi asta?

— Aşa s-aude. Cucoana Aglaie chiar i-a declarat război din pricina asta, — dar ce-i poate face? Altfel Nacovici şi Ciornei trăiesc bine şi se-mpacă. Cîştigă anul ista nu ştiu cîte sute de mii numai pe rapiţă.

Lenţa îşi uitase supărarea şi urma să dea cu mare vioiciune o mulţime de informaţii, pe care le socotea deosebit de importante. Unele erau rectificări ori adaosuri ale unor veşti pe care le dăduse prin scrisori. Duduia Matilda asculta zîmbind şi admira pasiunea pe care o punea femeia aceea oacheşă în tot ce spunea.

Într-un tîrziu Fiţa se strecură pe uşă şi vorbi cu glasu-i subţire:

— Duduie, întreabă mătuşa Rariţa de mata, dacă poftiţi să vedeţi camara.

— Mîni dimineaţă, Fiţă. Acuma sînt obosită de drum. Cum se împacă Rariţa cu Manole al ei? urmă duduia întorcîndu-se spre Lenţa Gheorghiu.

— Se împacă bine. Văd că se tot îngraşă. N-ai s-o mai cunoşti mata.

Duduia Matilda privi rîzînd la cameristă.

— Era ca tine, Fiţă. Ce este ? Ai a-mi mai spune ceva ?

— Da. Doreşte să vă vadă o persoană.

— Nu se poate. Azi nu primesc pe nimeni. Cine-i ?

— Domnişoara lui domnu Filip.

— Domnişoara Mărioara ? Să poftească, răspunse duduia Matilda.

Lenţa crezu că observă oarecare îndoială în cele din urmă vorbe ale duduii şi se bucură. Se sculă şi se grăbi către celelalte treburi ale ei.

— Intră, Răţuşcă, intră... îndemna duduia Matilda.

Lenţa trecu pe lîngă fată cu capu-n piept, preocupată şi căutînd cu grabă să aleagă o cheie dintr-o grămadă pe care o trăsese din buzunarul şorţului. După ce ajunse în antret, aruncă în urmă o privire aprigă. Cînd întoarse capul, văzu la cîţiva paşi înainte-i pe fosta cameristă a duduii. Era rotofeie, cu obrazu-i întunecat uns cu undelemn parcă. Rîdea şi arăta o ştirbătură în dinţii de dinainte.

— Ai văzut mata ? făcu ea semn cu capul.

— Am văzut... îngînă c-un fel de asprime Lenţa Gheorghiu. Nici n-o lasă să se hodinească pe biata duduie. Trebuie s-o fi trimes cucoana Aglaie... Nu le-ajunge cît au supt şi s-au îndopat ca nişte lipitori...

— Adevărat ca nişte lipitori... aprobă cu tărie Rariţa, îndesîndu-se din şolduri, şi iar înălţîndu-se.

Cu obrazul oţărît de supărare, Lenţa Gheorghiu trecu prin coridor şi coborî în fugă scările, căutînd pe cineva asupra căruia să se descarce.

— Ascultă, Rariţă, se întoarse ea la cămărăşiţă, cît îi duduia aici, vezi de ţine bine în frîu pe Manole al dumnitale, să nu mai facă iar vreun chiulhan la Bercu.

— Nu, cucoană Lenţă, de la sara aceea cred că nu s-a mai întîmpla. De-atuncea am rămas eu c-un papuc văduv. Pe celalalt i l-am rupt de spinare... Altfel ne-mpăcăm noi şi m-ascultă el, n-ai mata nici o grijă.

Cucoana Lenţa era departe, cu paşi grăbiţi. Rariţa privi lung din vîrful cerdacului, pe urma ei, mormăind cu nemulţămire observaţii asupra celor care s-amestecă, aşa, fără de nici un rost, în viaţa oamenilor.

«La urma urmei, se gîndea ea, cine ştie ! poate ar fi fost mai detreabă franţuzul.»

In iatacul duduii Matilda, Răţuşca vorbea cu însufleţire. Era acuma o «persoană», cum o anunţase Fiţa: naltă şi cu forme pline; ochii şi rîsul îi rămăseseră însă tot copilăreşti. Şi glasului îi dădea înmlădieri desmierdate. Duduia Matilda n-avusese vreme s-o întrebe multe; sta în jilţ şi-o asculta zîmbind cum îi vorbeşte despre tot ce se putea vorbi.

— Mama ar vrea foarte mult s-o roage ceva pe mînăşica. Mîni chiar nădăjduieşte să poată veni la curte pentru asta. E cam bolnavă, puţintel răcită, şi-a stat două zile în pat. Mi se pare că-i vorba despre musafirul cel nou pe care l-a adus Laurenţiei un cocostîrc. S-a aflat că-i păgîn şi trebuie creştinat. Cum la cel dintăi copil duduia a arătat rezerve, Răţuşca înţelege bine că această misiune diplomatică a cucoanei Aglaie poate să nu reuşească. La urma urmei Răţuşca îşi dă samă de situaţie şi dă mînăşicăi dreptate. Nici ea, după atîţia ani, n-a izbutit să privească cu simpatie pe Evghenie Ciornei. Pentru ea tot Moşulică a rămas, — cu toate că Laurenţia se supără cînd aude acest cuvînt. Are şi Laurenţia dreptate. E barbatul ei, — de şi n-a făcut-o fericită. Cel mai hotărît

adversar al lui Ciornei rămîne însă tot Adam. Duduia află că fratele cel zbîrlit al Răţuştei nu mai face poezii. E student harnic la şcoala de poduri şi şosele, în Bucureşti. Au să aibă mare plăcere şi cuconu Filip şi cucoana Aglaie, cînd are să iasă inginer tînărul. Ei bine, Adam n-a izbutit niciodată să aibă un schimb de păreri cu cuconu Evghenie.

— Da ? din ce cauză ?

— N-au ce-şi spune... explică Răţuşca serioasă, şi urmează să informeze pe duduia despre unele veşti ale cucoanei Aglaie în privinţa cucoanei Minodora ş-a lui Iacobache, în privinţa casierului, perceptorului ş-a altora care au fost strînşi în chingi de un prefect teribil. Numai se zvoneşte că Irimia Petrescu are să vie din nou în fruntea judeţului, şi slujbaşii de la comună au şi îngălbenit. Cît despre cei vechi, s-au dus în toată lumea. Unii au ajuns pînă în Dobrogea. Acolo-i un fel de Californie a tuturor aventurierilor. A plecat şi Şapsa la Iaşi. Avea o domnişoară cu care Răţuşca era prietină. Au mai plecat şi alţii din tîrg. În schimb s-au arătat mutre nouă, de prin alte părţi.

Duduia ascultă atentă o vreme, apoi căzu pe gînduri. Şi vorbind, domnişoara Nacovici o privea c-o uşoară strîngere de inimă. Nînăşica ei începea să samene puţin a bătrînă. Avea încă dinţi strălucitori şi părul nu-i era de tot cărunt ; cu toate acestea se simţea în ea o scufundare ş-o oboseală.

— Văd că eşti trudită, nînăşică, îi zise Răţuşca, sărutîndu-i mîna. Vin şi mîni, dacă nu te tulbur.

— Nu, drăguţa mea, nu mă tulburi. Sînt bucuroasă cînd te văd.

Rămasă singură, duduia se ridică din locul ei şi sună. Porunci Fiţei să aducă tot ce trebuie pentru scris şi să aprindă lampa. Şi-nainte de a pune primele

cuvinte pe hîrtie, se gîndi îndelung cum ar putea îndupleca pe Costi să facă cel întâi pas de împăcare cu tatăl său. La urma urmei, aceleaşi argumente şi aceleaşi mîhniri ale ei trebuie să le exprime şi lui Alexandru. Poate de la tată să vie apropierea. De şi-l ştie hărţuit necontenit de încurcături, se poate să fie el mai cuminte. Duduia l-a simţit întrucîtva slăbind, cînd l-a văzut la sfîrşitul iernii. Venise să vîndă o parte din schimbul Buciumenilor, şi încercase a pune rînduială şi în moşiile băiatului, care lăsase procură pe numele tatălui său. Din asta se vede că băiatul e mai îndîrjit, şi hotărît să nu se întoarcă multă vreme de la Paris. Filoti atunci i se păruse ei ceva mai moale. Va vedea. Le scrie la amîndoi. Unuia la Paris şi altuia la Nisa.

Duduia îşi punea o parte din nădejde şi-n această relaţie oficială de afaceri între tată şi fiu. Trebuie să-şi scrie, trebuie să se explice, mai ales acum cînd veşnicile încurcături băneşti l-au hotărît pe Filoti să ceară lui Costi, prin ea, vînzarea Fundenilor, ca să-i poată salva cealaltă moşie, Mărginenii. Costi consimţise şi se arătase bucuros că va primi o sumă mai însemnată de bani, deoarece avea nevoi mari şi fusese silit să contracteze şi datorii. Cu nici un preţ nu voia să audă de avansuri din partea duduii Matilda. El avea drepturile şi banii lui. Deci o corespondenţă ceva mai bogată trebuie să se fi angajat între cei doi oameni din pricina cărora suferea ea atîta singurătate. In legătură cu acele afaceri, Alexandru venise iar grabnic în ţară, în vremea cînd duduia era la băi la Oglinzi. Il văzuse numai o zi. Acuma poate-i încă în Bucureşti. Mai probabil însă că-i la Nisa. Pentru orice împrejurare, îi scrie şi la hotelul din Bucureşti.

Era tîrziu cînd duduia închise şi pecetlui scrisorile. După ce se puse în pat şi Fiţa stînse lampa şi plecă, ea rămase încă multă vreme gîndindu-se, cu ochii deschişi mari prin întuneric. Somnul nu-i birui aţiţarea decît spre miezul nopţii, cînd se auziră cîntînd cucoşii a doua oară, muzical şi ca-n nişte depărtări de visuri.

*

A doua zi, după ce trimese scrisorile la poşta gării, duduia Matilda se simţi întremată şi de nădejdi nouă şi de lumina imensă a acelei dimineţi de august. Îşi aduse aminte de frămîntările şi spaimele din ajun ale Lenţei Gheorghiu şi se gîndi, cu plăcere, s-o liniştească desăvîrşit. Trimese poruncă lui Dimachi s-o aştepte cu trăsura, la ceasul nouă, în capătul de la vale al satului, luă după ea pe Stamatache, fratele Fiţei, şi ieşi purtînd bastonaşul de abanos şi voalul fumuriu. Stamatache era un băitanaş de paisprezece ani, arămiu şi cu părul creţ. Era fudul de şapca boierească, cu cozoroc, pe care o purta peste tufa lui de păr. Se fudulea şi cu spenţerul albastru de şi-i era prea larg. Nu îndrăznea deocamdată să rivnească la o pereche de cizme şi umbla desculţ. Picioarele-i erau însă aşa de negre şi de lustruite, încît părea încălţat. Semnul slujbei lui, în urma duduii, era un băţ de corn, cu care trebuia să ţie în respect pe unii cîni mai îndrăzneţi din sat.

Duduia trecu prin livadă şi răzbătu în dosul curţii boiereşti, la o gospodărie curată, mărginită cu gard de scînduri. Acolo era din vechi zile locuinţa contabilului, şi stăpînea acum în ea Lenţa Gheorghiu. Bărbatu-său era între condicile lui, la cancelarie, şi

ea apăru în fugă, cu ochii lucind de mulțămire și veselie, întru întîmpinarea stăpînei.

— Am venit să văd ce faceți... zise duduia Matilda rîzînd și întinzînd mîna care ținea bastonașul. Pe urmă să-mi ții tovărășie: n-am fost în sat de anul trecut...

— Bucuroasă... răspunse cu grabă Lența. Tocmai mă pregăteam să vin la mata.

Duduia păși pragul și, dintr-o sălită, dădu într-o încăpere curată, cu divanuri și cu perdelițe albe la ferestre. Pe-o ușă scundă, din altă odăiță, îi ieșiră înainte fetele cucoanei Lența și cucoana Irina, mama cucoanei Lența. Fetele erau patru la număr, îmbrăcate la fel, în șorțuri negre, purtau breton și aveau ceva din urîțenia neagră a tatălui lor. Zîmbetul însă le era bun și sfios. Cucoana Irina era albă la cap și cu ochii negri și vii. Duduia Matilda simți cîteva clipe ceva nou în suflet. Era împresurată de zîmbete ca de luciri de dragoste.

— Cine mi-a făcut darul de ieri? se întoarse ea către Lența Gheorghiu.

— Amalia, răspunse precipitat mama, făcînd din ochi semne fetei să iasă înainte. Mai are anul ce vine și isprăvește școala profesională. Se poartă destul de bine. Dar tot matale trebuie să-ți mulțămim.

Duduia, c-o mișcare ușoară, trase de sub mînicuța mănușii din stînga un ineluș de aur cu piatra de rubin și-l puse în palma fetei, care se făcuse dintrodată purpurie și umbla cu buzele după mîna duduii să i-o sărute.

— Ai patru fete... zise duduia pe gînduri, după ce ieșiră la lumină.

— Patru... răspunse c-un oftat adînc Lența, — dar inima îi tremura de bucurie.

Trecură amîndouă iarăşi prin livadă, apoi străbătură drumuşorul parcului şi ajunseră la biserică prin portiţa din zid. Urmate de Stamatache ţigănuşul, coborîră în sat, printre garduri de nuiele şi căsuţe acoperite cu stuh. Din cînd în cînd duduia punea cîte o întrebare, şi Lenţa se grăbea să răspundă cu amănunte mai bogate decît trebuia. Stăpîna o asculta pe gînduri, pătrunsă de lumina acelei dimineţi ca de-o prevestire bună.

In căsuţele satului se simţi numaidecît vizita aceasta aşa de puţin obişnuită. Mamele ieşeau la porţi; îşi alungau în ogradă cînii flocoşi şi copiii în durligi şi aşteptau cu braţele subpuse şi cu priviri timide trecerea boieroaicei.

— Dacă binevoieşti, să te opreşti mata puţin... şopti într-o vreme Lenţa Gheorghiu. Anica lui Gheorghe Brebu de mult vrea să se tînguie pentru ceva. A venit de vreo două ori pe la mine si mi-a vorbit. Nacazuri de mamă...

— Despre ce-i vorba ? întrebă duduia.

Femeia făcuse cîţiva paşi şi rămăsese înaintea porţii, cu fruntea plecată. Intinse o mînă neagră şi uscată, ca o cange, apoi o trase în jos şi sărută mănuşa duduii numai întinzînd capul.

— Ce este, Anică ?

Femeia păru bucuroasă că i se cunoaşte numele, apoi suspină şi-şi duse mîna neagră la ochi.

— Duduie, scînci ea, cad la picioarele măriei voastre c-o rugăminte.

— Spune. Ai vreun nacaz ? Eşti văduvă ?

— Nu, duduie. Barbatu-meu e la maşină, cu celalalt băiet. Trebuie să facă boieresc. Acu-i mai greu decît înainte.

— Ai doi băieţi ?

— Da, duduie. Cel mititel îi la şcoli şi învaţă tare bine. Dar am un nacaz şi rog bunătatea dumneavoastră să m-asculte şi să nu mă lese. De cînd s-o dus cumnatu Androne la mănăstire, am rămas aşa, fără nici un sprijin, şi barbatu-meu mă asupreşte de multe ori şi mă păleşte.

— Nu-nţeleg... vorbi duduia Matilda întorcîndu-se către însoţitoarea sa.

— Cumnatu Androne îi purta băietului de cheltuială, se grăbi să lămurească femeia.

— Ei, şi-acuma nu mai ai cu ce-ţi sprijini băietul?

— Ba avem, duduie, pentru că Androne îi trimete o leacă de parale de unde se află. Dar cînd era aici, lîngă noi, se chiamă că era mai aproape de băiet. Acu s-o dus tocmai la mănăstire, la Neamţu. Şi nu ştiu ce i-o venit băietului, duduie dragă, că nu mai vrea să se răspundă cu noi şi nu mai aflu nimica de dînsul. Eu ştiu? Poate i-i ruşine de noi, acolo unde se află printre boieri. Aşa că omul meu zice că numai eu îs vinovată.

— Ce pot eu face? întrebă nedumerită duduia Matilda.

— Rog bunătatea măriei voastre să vorbiţi cu cineva acolo, în Ieş, să-l cheme, şi să-i facă o mustrare. Că el nu-i rău. Da' i-a fi dat cineva ceva...

Duduia Matilda se întoarse spre Lenţa, cu pleoapele zbătîndu-se.

— Lumea-i rea, urmă repede femeia, cuprinzîndu-şi gura cu mînile uscate, şi băietu-i frumuşel şi deştept...

— Bine, voi vedea, am să mă interesez... vorbi duduia şi privi spre gospodină cu ochii micşoraţi, ca spre ceva straniu.

Trecu înainte în tăcere, gînditoare şi fără să ceară lămuriri tovarăşei sale.

— Ea socoate că i-a dat farmece cineva feciorului ei... vorbi Lenţa.

— Cine ?

— Vreo femeie... Crezi mata că nu s-or fi întîmplînd şi de-acestea ?...

Duduia Matilda privi zimbind spre Lenţa, ca şi cum cuvintele ei o înveseliseră. Nu înţelegea de ce însă i se strecurase deodată ca o uşoară negură în suflet, şi-i apăru în amintire din necunoscut imaginea babei Ursăriţa, cînd o chemaseră într-o sară dădacele ca să-i descînte ei de gîlci... Îi rămăsese în amintire o piele ca o coajă de nucă, doi ochi de huhurez ş-un miros nesuferit de tutun. Era pe vremea robilor şi de-atunci trecuse aproape jumătate de veac. Aşezările ţiganilor au rămas tot în marginea satului, dincolo de pîrău. Şi lîngă poarta ţarinei se văd nişte temelii foarte vechi şi urme de pivniţă. Aici s-a întîmplat ceva, în vremuri de demult.

— Am trecut o dată pe-aici cu mama, pe cînd eram copilă... zise mişcată duduia Matilda. Şi mi-a spus întîmplarea legată de ruina aceasta, — însă nu mi-o mai pot aduce aminte...

Duduia Matilda ajunse întristată şi tăcută la trăsură. După ce se aşeză la locul ei, în dreapta, îşi sprijini obrazul în palmă şi lumea din juru-i dispăru. Lenţa Gheorghiu se strecură cu luare-aminte în stînga, aşa ca să nu tulbure gîndurile stăpînei sale. Şi trăsura porni domol îndărăt, înspre curte. Caii mergeau la pas ; însă oricît de încet ar fi mers, nu se putea să întîrzie cu mult vestea care grăbea înspre duduia Matilda.

Era o veste fulgerată pe sîrme, din alt colț de lume. Un funcționar aplecat între aparate țăcănitoare o primise ș-o descifrase cu nemulțămire pe banda îngustă de hîrtie, căci era în limbă străină. O înțelesese totuși, c-o mare surprindere, ș-o trecuse repede pe-o foaie albă de hîrtie. Acest mesagiu, întovărășit în zborul unei clipe de-un nevăzut diavol cu ochii rotunzi și verzi ca apa, trecu în mîna lui Gheorghiță postașul. Cu poruncă de a duce hîrtia fără întîrziere la curte, în deal, Gheorghiță pornise pe loc, fără să mai puie telegrama în geantă. Și diavolul cel nevăzut al știrilor părea c-o supraveghează de pe umărul lui, cu privirile-i neclintite.

Cînd trăsura coti prin marginea tîrgului, spre aleea parcului, duduia zări pe Gheorghiță care aștepta lîngă porți cu hîrtia albă în mînă. Inima i se zbătu în preajma știrii necunoscute și un abur îi jucă pe dinaintea privirilor. Obrazul cărunt și blînd al lui Gheorghiță pieri, și nu văzu decît ochii aceia verzi și rotunzi, nehotărîți și vicleni ca vremea ai demonului.

Închise pleoapele. Trăsura se opri. Gheorghiță întindea hîrtia.

— Ce este? întrebă duduia Matilda.

— O telegramă, măria voastră... răspunse vesel postașul. Trebuie să-mi iscăliți *retipisca*.

Duduia primi o bucățică de creion din mîna omului și iscăli recipisa. Trase din buzunărașul hainei o pungă de matasă neagră și scoase din ea un ban de argint, pe care-l primi, odată cu creionul, mîna întinsă a lui Gheorghiță. C-o mișcare febrilă și scurtă duduia deslipi hîrtia, o deschise ș-o cuprinse dintr-odată cu privirea. Fără să înțeleagă de ce, Lența îi urmărea cu frică toate mișcările.

Duduia avu o îngînare ciudată, — ca şi cum din lăuntrul ei chemase un glas străin de suferinţă. Degetele mînii stîngi se înfipseră în braţul tovarăşei sale.

— Vai! duduie! suspină cu groază Lenţa Gheorghiu. Ce s-a întîmplat?

— Nu ştiu! gemu duduia şi-şi lăsă capu-ndărăt, înghiţind aer. Ochii ei aveau o învăluire tulbure. — Nu înţeleg ce este...

Mîna dreaptă, cu telegrama, îi atîrna moale în lungul coapsei.

Trăsura se opri. Duduia nu mai aşteptă ajutorul Lenţei. Se coborî singură, ca împinsă de un resort, şi avu puterea să urce scările. Cum intră în iatac, căzu în jilţ, lîngă fereastră; îşi lepădă mănuşile, îşi puse ochelarii şi mai desfăcu o dată hîrtia. Cuvintele neîngrijit caligrafiate erau aceleaşi, şi aveau aceleaşi greşeli de ortografie. Telegrama era iscălită Costi. O chema grabnic pe tante Mathilde, la Monte-Carlo. Tatăl său era grav bolnav.

— Ce poate fi? întrebă duduia cu glasu-i schimbat şi comunică Lenţei Gheorghiu cuprinsul telegramei. Ce poate fi? Ce s-a întîmplat?

— Poate nu-i nimic grav, duduie... încerca s-o mîngîie tovarăşa sa. Eu cred că trebuie să te duci mata acolo ş-ai să vezi ce este.

— Da... trebuie să mă duc... Fără îndoială, trebuie să mă duc. Aşa a fost şi cînd am primit telegrama accidentului lui Costi.

— Da, duduie, poate să fie o boală grabnică, ori o rănire.

— Eu văd că şi tu te temi, Lenţă, de ceva grozav. De asta mă tem şi eu. Nu ştiu ce este, dar mă tem.

Tăcu, atentă, cu ochii mari și ațintiți în gol, frămîntată de gînduri, prepusuri și îndoieli.

— Draga mea, să mi se facă îndată geamandanele, pentru drum... — tresări ea către Lența.

— Da, duduie. Pleci mata chiar astăzi?

— Fără îndoială; plec cu cel dintăi tren. Trebuie să mă abat pe la Iași — și pe urmă nu mă mai opresc pînă acolo. Am cîteva zile în care nu știu ce să mă fac.

— Pleci mata singură?

— Singură, singură...

Lența ieși, cu ochii în lacrimi, și duduia iar își încreți fruntea, apropiindu-și sprîncenele și scrutînd întunericul dinainte-i. Aceleași și aceleași gînduri și întrebări îi veneau. Ce căuta Costi la Monte-Carlo? Ea îl știa la Paris. Acolo îi și scrisese. A intervenit între tată și fiu o apropiere pe care ea încă n-o cunoștea? Poate Alexandru într-adevăr e bolnav. Suferința lui de ficat părea mult mai agravată în ultima vreme. Poate să fi fost nevoie de o intervenție chirurgicală. Se poate, se poate; totul se poate; în acest caz însă Costi n-ar fi lipsit să dea o lămurire, ca s-o scutească de tulburarea aceasta grozavă. De ce n-a îndrăznit să adaoge nimic celor cîteva rînduri? Ș-o chiamă să vie imediat. Această grabă răspunde unui strigăt. De ce-i cere, pe urmă, s-aducă bani? «Adă bani.» Cu aceste cuvinte se isprăvește telegrama. Dacă Alexandru este într-o situație grea din pricina obișnuitelor lui tentative la *Casino,* atunci putea adresa el singur această cerere, cum a mai făcut și-n alte rînduri. Jocul de ruletă devenise o pasiune tot mai puțin stăpînită la Alexandru Filoti. Poate a cîștigat o sumă mare ș-a fost atacat noaptea, pe cînd se întorcea la hotel. O întîmplare ca aceasta s-a petrecut și-n vara cealaltă.

Deci între el şi Costi s-a produs apropierea pe care ea o dorise cu atîta durere. S-a produs din pricina unei împrejurări năprasnice, totuşi se întîmplă aşa uneori, ca în cele mai grele împrejurări, să găseşti o rază de mîngîiere.

Plecarea duduii Matilda s-a făcut în pripă. Tîrgul frămînta şi răstălmăcea de trei zile, sub liniştitu-i cer de vară, telegrama cea tainică, pe cînd sora boierului se afla într-un tren negru, departe, între hotare străine, cu ascuţita-i durere de inimă. Oboseala drumului şi alte elemente de judecată acuma îi doboriseră încăpăţînarea de a căuta mereu o explicaţie mijlocie. La Iaşi, Leon Mihalovici şi Şapsa, aducîndu-i bani între două trenuri, îi dăduseră a înţelege că se petrecuse în vremea din urmă, în afacerile lui Alexandru Filoti, unele lucruri de care ea încă n-avea ştiinţă. Ultima venire bruscă în ţară a lui Filoti, foarte de curînd, cînd o văzuse numai în treacăt la Oglinzi, fusese pricinuită mai ales de scoaterea în vînzare a moşiilor lui Costi, foarte îndatorate la Credit. Atuncea boierul, avînd împuternicire, făcuse angajamente şi tranzacţii grabnice, luase iar bani pe vînzări şi împrumuturi şi se silise să plece cît mai degrabă în Apus. E sigur atunci cel puţin, gîndea duduia Matilda, că a pierdut şi s-a văzut deodată într-un impas teribil.

Acest punct negru şi rotitor îl urmărea duduia Matilda cu ochii ei aţintiţi. Era cu atît mai descurajată şi mai slăbită, cu cît trenul, ceas cu ceas, se apropia tot mai mult de acel ţărm de mare şi de acel colţ îngust de pămînt, în afară de care nu mai exista nimic pe lume. Demonul nevăzut cu ochi vicleni, tovarăşul telegramei, veghea neclintit, alături. Din cînd în cînd, în lungul zilelor pustii, duduia scotea din geanta-i de

piele hîrtia urît caligrafiată şi rămînea visînd asupra ei, ca şi tovarăşu-i nesimţit.

Ea nu vedea decît noapte înainte-i, în huruitul trenului. Tovarăşul ei avea însă în ochii lui înşelători imaginea fugară a celor petrecute cu cîteva zile mai înainte în înfloritul oraş de pe ţărmul Mediteranei. Era o imagine pe care el o mai purta o clipă; pe urmă avea să se desfacă şi să cadă în timpul mort ca o mlaştină.

Costi purtase în cursul verii o întinsă corespondenţă cu tatăl său. În scrisorile lui pătrundea tot mai mult un ton de nemulţămire şi violenţă. Era vorba de chestii băneşti pe care el nu le mai vedea rezolvate; era vorba de cîştiuri pe care nu le mai primise şi pe care le aştepta făcînd datorii. Situaţia lui la Paris, tot mai anevoioasă din zi în zi, îl ducea la stări sufleteşti pe care încă nu le cunoscuse. Se ştia un om bogat şi cunoştea ruşinea lipsei. În vremea aceasta, scrisori de la tante Mathilde îl vesteau că probabil tatăl său e la Nisa. În una din după-amiezile urîte şi enervante, în cafeul *La Régence,* unde era muşteriu credincios de ani de zile, străbătînd cu ochii mica foaie provincială *Le petit Monégasque,* găsi ceea ce căuta. Găsi numele tatălui său între prinţii străini, salutaţi ca vizitatori ai Coastei de Azur. În aceeaşi sară se puse în tren, fierbînd de indignare. Coborî la Monaco; nici nu se osteni să mai treacă pe la baie. De altminteri avea în buzunar numai bani număraţi pentru întoarcerea îndărăt, la Paris. Trecu de-a dreptul la *Hôtel Métropole.* Tatăl său lipsea şi-l urmări la Casino, cu ochii cerniţi de oboseală şi cu inima bătînd.

În sala cea mare, sub lumina orbitoare, găsi îndată din ochi pe tatăl său urmărind halucinat jocul

şi mişcarea aurului ş-a bancnotelor. Înţelese uşor că tatăl său pierdea ultimii bani pe care-i avea asupra lui: era cu privirile rătăcite şi bolnav. Era slab şi ofilit, de ani de zile, de cînd nu-l văzuse; cu toate acestea Costi îşi făcu loc spre el înfiorat de indignare. Alexandru Filoti nu-l recunoscu în prima clipă pe fiul său. Totuşi Costi îi semăna foarte mult, căci îşi lăsase barbă, ca să-şi ascundă cicatricea tîmplei. Il primi c-un zîmbet stînjenit şi palid şi-l urmă spre ieşire, cu sufletul sfîşiat şi ucis. Crupierii trăseseră spre ei cu răceală nu numai ce era al său, dar şi ce era al lui Costi. Atunci, numai în cîteva clipe, s-a încheiat această dramă mută între cei doi oameni care tăceau.

— Mă aştepţi numai un moment, Costi... — a zis cu linişte Alexandru Filoti. Îţi dau îndată toate lămuririle...

Acestea au fost ultimele lui vorbe. Trecut în camera-i de dormit, şi-a descărcat un glonte de revolver în gură şi a murit, pe cînd Costi se apleca înspăimîntat asupră-i.

Către deslegarea asta a întrebărilor ei călătorea cu grabă duduia Matilda. In cel din urmă ceas de tren avu simţămîntul catastrofei, şi o tînără doamnă italiancă, văzînd-o bolnavă şi plîngînd, veni lîngă ea să-i dea ajutor. Incerca s-o mîngîie vag, căci înţelegea despre ce poate fi vorba, ş-o ajută să se coboare în gară. Duduia văzu deodată pe Costi lîngă dînsa. Nici nu-l observase; şi chiar dacă-l vedea, de departe, nu l-ar fi recunoscut uşor. Părea un om în vîrstă şi-şi apleca asupra degetelor ei tremurătoare un început de pleşuvie.

— Ce este, Costi? suspină ea, cuprinzîndu-l de după gît. Am înţeles bine? Vai, am înţeles bine...

— Da, tante Mathilde, s-a întîmplat, mai ales pentru mine, o mare nenorocire...

Ea-l privi uimită şi-i văzu zîmbetul strîmb. Şi cu inima adînc rănită îi cerea şi primea toate lămuririle. Lăsară bagajele la hotel şi duduia Matilda plăti trăsura, apoi porniră pe jos, înspre coastă, de unde venea adierea sărată a mării. Ştergîndu-şi pe furiş lacrimile cu batista brodată, duduia asculta istorisirea năcazurilor lui Costi şi înţelese într-un tîrziu că tovarăşul său o duce spre cimitirul naufragiaţilor acelui ţărm fericit. Umblînd amîndoi alături printre trecătorii necunoscuţi şi indiferenţi, aproape instinctiv, ca să nu fie înţeleşi, vorbeau în limba ţărişoarei lor îndepărtate.

*

Intr-una din zilele de sfîrşit de august, o duminică, Laurenţia şi cuconu Evghenie Ciornei se aflau la masă la cuconu Filip. Şi cucoana Aglaie vorbea c-o mare părere de rău despre sfîrşitul lui Alexandru Filoti. Ciornei avusese atunci un cuvînt aspru, pe care-l rostise cu liniştea şi cu neclintirea lui obişnuită:

«Apa şi boierii curg la vale...»

Răţuşca fusese jignită mai ales de zîmbetul palid şi răutăcios pe care-l întorsese spre ea omul acela uscat.

Se sculă brusc de la masă şi trase de mînică pe Adam, care toată vremea nu-şi descleştase fălcile şi sta cu nasu-n farfurie. Cînd frate-său se ridică, Răţuşca strecură o privire de milă spre Laurenţia, şi ieşi cu fruntea înălţată şi cu ochii micşoraţi. Laurenţia se gîndi o clipă s-o urmeze, s-o oprească şi s-o

împace ; pe urmă rămase leneşă, în cfilirea-i timpurie, ca şi cum i-ar fi fost somn.

— Oare ce fac flăcăii tatei ? o întrebă Ciornei.

Ea-i zîmbi stins şi nu-i răspunse.

Rățuşca trase după dînsa pe prietinul său Adam şi-i ceru s-o scoată numaidecît din atmosfera aceea imposibilă.

— Rătăcim iar cu paneraşul la întîmplare şi vorbim singuri... îi zise ea cuprinzîndu-l de după umeri.

— Pentru asta m-ai chemat ? o întrebă supărat Adam ş-o privi pieziş. Astăzi nu se poate. Am de lucru...

Fetei îi veniră dintrodată lacrimi în ochi.

— Ce este ? ce este ? vorbi cuconu Filip grăbind congestionat şi greoi pe urma lor. Iar vă sfădiţi, frate dragă ?

— Nu ne sfădim, tată. Îl rugam să mă întovărăşească puţin la plimbare.

— Aşa ? Nu-i nimic. Lasă că mergi cu tata. Am o leacă de treabă la aria de peste Siret, să văd dacă-i aşezată garnitura, ca să-ncepem mîni treierul. Mai iau o leacă de aer după masă, cum mi-a recomandat doctorul, şi mergi şi mata cu mine...

Adam intrase în odăiţa lui. Rățuşca îşi luă mantila de matasă pe umeri, îşi aşeză cu grijă pe păru-i castaniu o pălărie mare de pai negru şi se strecură lîngă tatăl său în panerul strîmt. Cuconu Filip îndemnă calul şi coborîră pe marginea tîrgului, spre podul de la Siret. Era o zi liniştită, cu cerul înalt şi adînc. Şi cuconu Filip şi fata se gîndeau : fiecare la ale lui. Cînd ajunseră la pod, Rățuşca văzu moara cea veche adusă de apă, stînd strîmbă ca şi-n ziua dintăi, în marginea zăvoiului. În nări îi veni de peste

Siret un miros cald de sulcină şi i se deşteptară în suflet amintiri din copilărie şi-o dragoste romantică pentru umbra fină şi palidă a lui Costi cel de altădată. Răţuşca îl vedea tot tînăr şi fără mustaţă ca odinioară. El era însă altul şi-n acele locuri n-avea a se mai întoarce niciodată.

TARA
DE DINCOLO
DE NEGURĂ

1926

MIRAJUL

Lui G. Topîrceanu

Cum, prietine? Nu-ţi mai aduci aminte de moş Procor? şi de alte umbre ciudate, care au trecut prin viaţa noastră, după ce am intrat în bălţile Dunării, în Ţara de dincolo de negură? Nu se poate să fi uitat minunile acelei călătorii în Deltă!

Am rătăcit amîndoi multe zile, prin cotloanele necunoscute ale stuhului şi-ale fluviului. Eram în tovărăşia unui prietin distins, care acuma nu mai este, subt ocrotirea lui şi-ntr-un vaporaş harnic şi curat. Cum am ieşit în lungul Dunării, printre luncile cele mari de sălcii, care se închinau lin la suflarea vîntului, am înţeles că intrăm în altă viaţă, ori într-un basm. Dincolo de lunci erau gîrlele afunde şi nenumărate, cu închisorile peştelui; cherhanalele de ciamur, otacurile primitive ale pescarilor; ostroavele şi plăviile.

In plaurul plutitor, adică în pămîntul nou alcătuit din aluviuni, stuhuri, plante şi tot ce adună şi preface moartea, — o viaţă nouă şi înfrigurată fremăta. Plante necunoscute scînteiau în soare. Lejnicioare albastre se căţărau spre pămătufurile stuhului. Liane

felurite se amestecau alcătuind draperii. Într-o luncă de tamarix, înflorită ca cerul, cîntau într-un amurg privighetorile. În adîncul umbrei, în dosul acestui strălucit decor, miile de paseri şi de animale trăiau o viaţă neînfrînată. Şi subt ele, în apa fierbinte şi-n mîlul cald, altă viaţă a gîngăniilor fără număr, fără sfîrşit, multiplă şi fabuloasă, izvorîtă din veşnicie. Pajura ţipa sus în cer, unde curge rîul cel mare al vînturilor. Mai aproape de noi pluteau şi vîsleau lebedele şi cormoranii. Lopătari albi se înşirau pe deasupra trestiilor. Din scorburi bătrîne de sălcii tresăreau egrete graţioase — ca nişte bucăţi de zăpadă înaripată. Şi raţele, şi gîştele, şi bîtlanii, şi cocorii, şi becaţele şi pescăruşii de felurite neamuri... Şi oamenii bizari cu care aveam raporturi, din alt neam şi altă zodie, ne vorbeau nu numai de felurimile de peşti ale gîrlelor şi bălţilor, ci şi de animale ale plăviilor : lup şi mistreţ, vidră şi nurcă. Iar urechile noastre ascultau povestiri şi mai ciudate decît aceea a lui Caliniuc, pe care l-au mîncat lupii, — întîmplare de altminteri mai adevărată decît toate adevărurile. Poposind sub revărsarea argintie a unei sălcii, stînd amîndoi cap lîngă cap, am văzut gîngănii înotătoare îmbrăcate în crustă cafenie tivită cu roş, alungîndu-se într-o rază de soare printre alte gîngănii, puzderii de nenumărate forme. Ş-am auzit şi broaştele care au cîntat oamenilor din locuinţile lacustre. Şi trecînd pe lîngă un ostrov, am văzut o livadă de gutăi, în care atîrnau fructe mari de aur ca-n poveste. Debarcînd în loc singuratic, departe de oamenii lumii noastre, am dat peste acel moş Procor, pe care se pare că l-ai uitat.

Trăia într-o căsuţă de ciamur, tristă ca şi bătrîneţa lui şi zbîrlită ca şi el. Ai intrat în vorbă cu dînsul şi

ţi-a grăit de nişte întîmplări, care păreau neverosimile pentru că se petrecuseră în altă lume. Acolo, în afundurile Deltei, n-a ajuns încă mîna stăpînirii şi oamenii stau faţă în faţă cu natura şi cu Dumnezeu.

— Domnilor, ne spunea acel moş Procor, în tinereţele mele am avut eu o întîmplare năprasnică, de care îmi aduc aminte acuma la bătrîneţă. Am să v-o povestesc şi dumneavoastră, ca să aflaţi care-i cel mai bun leac în asemenea împrejurare, pentru trupul şi pentru durerea omului. Am avut, cum vă spun, în acea vreme, o pricină cu nişte pescari, pentru o muiere cu care mă aveam eu bine.

Mă duceam către ea cu luntrea într-un colţ de luncă, şi mă socoteam fericit pentru că eram tînăr şi nebun. M-a simţit omul care avea stăpînire asupra ei, şi şi-a luat tovarăşi alţi pescari; şi m-au împresurat între stuhuri şi sălcii, între cer şi apă. După ce m-au pălit cu vîslele în cap, m-au doborît la mal şi m-au ucis cît au poftit. Nu m-au prăvălit în apă: acolo m-ar fi mîncat gîngăniile şi peştii. Ci m-au lepădat la ostrovul meu, ca să mor ştiut de alţii şi să fiu îngropat creştineşte. Aşa am fost, domnilor, de bătut şi de zdrobit — încît nu mai aveam ştiinţă despre nimic. Ş-atuncea maica mea, care cunoştea multe şi văzuse şi altele, m-a oblojit întăi cu spirt şi cu pîne. După aceea a pus pe fraţii mei să junghie doi berbeci, şi m-au cusut aşa cum eram, numai o rană, în pieile acelea crude şi sîngerate. Vă spun şi dumneavoastră doftoria asta — ca s-o folosiţi la nevoie. Eu eram să mor şi m-am făcut sănătos.

Noi i-am mulţămit pentru sfat; şi nu eram miraţi atît de leacul acela, cît de lipsa din povestirea moşneagului nostru a acelor vorbe care puteau să amin-

tească societatea, legea și puterea lumească. Omul, în acele meleaguri, trăiește pe socoteala lui, ca și mistrețul, ca și lupul. Și totuși nu trăiește mai rău decît noi cei de dincoace.

Oamenii din bălți n-au școli, știu însă că s-au născocit în alte părți de lume slove și cărți. În cărți și-n condici se scriu biruri și răutăți, de care ei, slavă lui Dumnezeu, pînă la venirea noastră, erau feriți. Oamenii din bălți au cîteva bisericuți, pe grinduri, — despre Dumnezeu știu totuși puțin. Cunosc însă puterea vîntului și-a valului. Cerul fără margini, stuful fără fund, umbra amurgurilor, glasurile nopții, sînt puteri străvechi sub care se pleacă. Ochii lor primitivi și copilărești samănă cu apa, și-n ei se străvede vechimea speciei. Moș Procor ne privea din veacurile cele vechi.

Ca și alți oameni ai Deltei, bătrînul știa să pregătească o ciorbă pescărească, pe care sînt sigur că n-ai uitat-o. Într-o oală mare, cu borș acru ori cu cvas, fierb mai mulți crapi de cîte trei ori patru ocă. După ce-au fiert bine, bucătarul păstrează zama și zvîrle carnea. Și zama o pune din nou la fiert cu puține zarzavaturi și cu mult nisetru ori păstrugă. Cînd ne-am mirat de asemenea risipă, ochii aceia, transparenți ca apa, ne-au privit cu nedumerire.

— Apoi aicea, domnilor, dacă nu-i mîncăm noi pe pești, ajung să ne mînînce ei pe noi...

La închisori și la lese și-n jurul cherhanalelor, am văzut foind în baltă atîta pește, încît într-adevăr am avut spaima și sensația unei invazii.

Îți aduci aminte cînd am debarcat în insula Letea? Printre lunci, printre dune și printre ochiuri răzlețe și limpezi de apă, am rătăcit o parte din zi ca niște

Robinsoni ai timpurilor noua. Am văzut la Letea o cioară de o specie necunoscută în ţinuturile noastre. Ne privea cu mirare şi cîrîia ciudat, zburînd pe deasupra singurătăţii, ca să ducă undeva veste despre sosirea unor pămînteni. Am întîlnit însă şi paseri şi animale rătăcite de pe la noi. Dumbrăvenci zburau pe deasupra pîlcurilor de sălcii, hulubi sălbatici huruiau, în plopi. La o cotitură am zărit un iepure mai mult de coloarea năsipului decît roşcat. Şi am văzut şi o vulpe, furişîndu-şi blana de flacără, tăind o cărare şi mistuindu-se în desiş de lozii. Te-ai luat îndată după dînsa cu hărnicie, cercetîndu-i urmele ca un adevărat fiu al pustiei. Ne aflam în nişte locuri unde, nu cu mult înaintea noastră, alt explorator întîlnise un vînător care dispreţuia progresele veacurilor şi n-avea drept armă decît un ciomag lustruit. Cu ciomagu-n dreapta şi cu traista la şoldul stîng, urmărea vulpile şi iepurii care lăsau urme amestecate pe dunele moi şi fine ale insulei.

Şi dumneata vrei să spui că nu-ţi mai aduci aminte de moş Procor?

Adă-ţi aminte şi chiamă din pîclă între noi atîtea chipuri pe care le-am întîlnit altădată, în altă lume. Între ele şi noi s-a pus perspectiva timpului, — şi ceaţa depărtării le dă o uşoară linie artistică, ce nu poate dăuna realităţii.

Umblînd pe insula aceea dintre apele Dunării, am văzut născînd din cer un şirag lung de lopătari. Paserile acelea străine, venind din cine ştie ce limanuri, au plutit şi-au coborît lîng-un ochi limpede, într-o margine de dumbravă. Ne-am îndreptat către ele, — şi le-am privit siluetele fine, în lumina puternică a primăverii. Apoi, ridicînd ochii, deodată am văzut în

fund, către asfinţit, peisagiul schimbat. O mare lină apăruse în depărtări — şi la ţărmul ei un şirag de arbori de ţară tropicală, cu trunchiuri nalte şi vîrvuri tufoase şi revărsate. Ne-am îndreptat într-acolo cu uimire şi plăcere, pînă ce-am înţeles că farmecul acela e al unei iluzii. Şi am rămas departe privind mult timp acea apă a morţilor înşelătoare, care totuşi nu era decît o răsfrîngere a realităţilor.

I

Maică-mea era mare farmazoană

E vorba de o vreme destul de depărtată, cînd încă nu încheiasem primul deceniu al vieţii mele. Fiindcă iubeam foarte mult poveştile şi pe moş Ilie, făcusem cunoştinţă de-aproape cu o chisea mare de tutun, care sta într-un colţ, pe masa de lucru a tatei. Era un fel de pocal de ghips pe care meşterul italian, care îl vînduse, îl împodobise cu o scenă antică în basorelief. Se vedeau de jur împrejurul rotundului muzicanţi goi cu fluiere duble şi bacante încununate cu flori, care dănţuiau. Totdeauna stam şi cugetam nedumerit de ce nu s-or fi îmbrăcat oamenii aceia. Pe urmă îmi vîram în chisea nasul ş-o mînă şi mă duceam să caut pe povestitorul meu.

De la acest moş Ilie am auzit cea dintăi istorisire de vînătoare şi cu acest prilej m-am încredinţat că mama nu e-n stare să preţuiască cum se cuvine asemenea lucruri minunate. Am avut atuncea pentru ea sentimente obscure de duşmănie.

Era într-o după-amiază de toamnă tîrzie. Dimineaţa, scînteiase în grădină şi pe acoperişuri o brumă groasă şi-nghe̦ţase în treuci apa găinilor. Moş Ilie ieşise în ogradă cu cojocu-n spate şi fuma din luleaua

cea scurtă, ca să se încălzească la nas. «De acu, cuconaşule, şi iarna-i aproape...» îmi declarase el cu un glas plin de îngrijorare şi de un fel de taină.

L-am întrebat, înălţîndu-mi spre el nasul:

— Se poate, moş Ilie? Eu n-o văd nicăirea.

— N-o vezi încă, da' să ştii mata că-i după dealurile şi pădurile celea. Intr-o noapte pune caii la sanie şi vine la noi.

— Cum?

— Pune caii la sanie şi vine. Are ea vînturi în chip de cai; şi-i mînă c-o puhă lungă de cînepă; şi ei nechează şi strănută omăt şi viscol. Cînd trece, s-aude; dar de văzut, n-o vede nimeni.

— N-o vede?

— Nu, c-aşa-i rînduiala ei de la Dumnezeu...

Am rămas pe gînduri, uitîndu-mă numa-ntr-un ochi, ca raţa la uliu, spre dealurile şi pădurile cele de departe. Era acolo o pîclă albăstrie, care-nchidea o lume fantastică, pe care eu încă n-o cunoşteam. In după-amiaza liniştită pîcla aceea era tot acolo şi eu o observam din cerdacul casei, cu gîndul la vorbele de dimineaţă ale bătrînului. In livadă cădeau frunzele nucilor, c-un fel de grabă, parcă se strîngeau şi se puneau la adăpost pentru vremuri grele.

— Moş Ilie, da' dumneata ai fost acolo?

— Unde?

— Acolo, după dealuri şi după pîclă.

— Se-nţelege c-am fost. Eu chiar de-acolo am venit aici.

— Aşa? Atunci poţi să-mi spui dacă pe acolo sînt vînători...

— Ce să fie?

— Vînători, moş Ilie...

Îmi făcusem eu socoteala că după păduri şi pîclă trebuie să fie ţara vînătorilor şi-a poveştilor.

— Cum să nu fie, cuconaşule? îmi răspunse bătrînul săltîndu-şi cojocu-n spate şi scoţîndu-şi din chimir luleaua; sînt vînători pe-acolo care nu se mai află pe lume. Şi eu, dacă vrei să ştii mata, am fost vînător pe acele meleaguri. Şi pe urmă am venit aici, la tîrg, şi m-am făcut slujitor în ogradă la cuconu Alecu. Da' eu, acolo, am fost vînător mare.

— Atuncea trebuie să fi văzut iepuri.

— Cum nu!

— Iepuri adevăraţi, moş Ilie; de cei care fug pe cîmp, nu de cei morţi.

— Se-nţelege că iepuri adevăraţi. Cînd ieşeam eu cu puşca, săreau ca lăcustele, şi puşcam o mulţime.

— Cînd? vara ori iarna?

— Ba toamna, chiar aşa, ca pe vremea asta.

— Atuncea, moş Ilie, trebuie să fie frumos pe acele locuri, şi trebuie să fie şi alte multe jivine. Cînd te-i duce acasă la babă, să mă iei şi pe mine, ca să văd şi eu o vînătoare.

— Se poate, cuconaşule, de ce nu? Şi eu chiar pot să-ţi spun o întîmplare cu o vînătoare, care-am avut-o în viaţa mea; da' nu mai am tutun de pus în lulea şi mă şi cam strînge-n spate frigu ista, macar că am cojoc...

Eu am lămurit pe dată toate greutăţile:

— Ştii ce, moş Ilie? intră dumneata-n bucătărie; acu nu-i nimeni acolo; eu mă duc prin casă şi vin numaidecît să-mi spui povestea...

După ce am intrat în odaia tatei şi m-am uitat puţin la cîntăreţii antici şi la bacante, m-am coborît la bucătărie şi m-am aşezat pe un scăunel. Moş Ilie s-a cin-

chit lîngă vatră, şi-a pus un cărbunaş în lulea. Pîcîia cu gust şi pufăia fumul pe horn.

Eu aşteptam o minunată poveste vînătorească. Asta a fost cea dintăi.

— Unde s-a-ntîmplat, moş Ilie ?

— La noi, acolo, în codru la Chiţoc. Îmi vine mie aşa într-o zi gust de vînat. Şi cum îmi vine gust de vînat, iau eu puşca ş-o şterg frumos, ş-o încarc cu cîte-o măsură de praf şi una de poşte. După ce-ncarc puşca, chem capauca, dar nu-i dau nimica de mîncare, ca s-adulmece mai bine urma, — şi intru cu dînsa în pădure. Acu după ce intru în pădure, mă iau pe-o cărare. Şi după ce mă iau pe cărarea aceea, ajung la o rîpă. Numai ce văd că Fîţa pune botu-n pămînt, ş-o porneşte repede, parc-o trăgea cineva cu aţa.

— Aşa o chema pe capaucă ?

— Da, că era iute ş-a dracului... Nici n-aveam nevoie să-i dau de mîncare, că se hrănea ea singură. Dar oricît vînat mînca, nu se-ngrăşa niciodată. Aşa ajung eu la rîpa aceea, ş-o porneşte Fîţa, şi n-o mai văd ; da' o aud îndată dînd glas : ţah-ţah ! subţire ca dintr-o muzicuţă... Atuncea, cum o aud, dau fuga în curmătură la rîpa porcului : acolo era ţiitoare ştiută pentru capre şi mistreţi. După ce ajung acolo, stau, aştept, — aud glasul capaucei mai depărtat, în loc să s-apropie. Mai aştept ce mai aştept, aud ţăhnitul capaucei statornic. Ce să fie ? A dat peste vreo dihanie care nu vrea să iasă din culcuş. Mă furişez repede pe-o potecă, şi ţin drumul drept spre locul unde suna bătaia căţelei. Socoteam că nu-i departe — dar am suit ş-am coborît, ş-am intrat în nişte prăpăstii şi-n nişte tăuri, pe unde nu mai fusesem niciodată în zilele mele. Stau şi mă uit împrejur, nu cunosc nimica, parcă ieşisem pe tărîmul celalalt. Da' aud îndîrjit glasul Fîţei.

Şi numai ce văd subt un plop uscat, într-un părete de rîpă, o dihanie înfricoşată. Părea cal, dar avea picioarele prea scurte; nu găsea a fi lup, căci avea înfăţişarea unui mînzoc. Avea un corn drept în frunte, lung de-un cot, cum am auzit despre Ducipal harmasarul lui Alexandru-împărat Machedon. Dar acesta n-arăta nici înfăţişare încordată, nici înălţime, nici străşnicie de Ducipal. Numai ochii mari şi boldiţi parcă vărsau văpaie.

A smîrciit amirosind om pămîntean. A ridicat piciorul drept cu o copită ca de cremene şi-a prins a bate şi a scurma dinaintea lui, şi numai o dată a nechezat subţire de s-a cutremurat poiana şi m-am înspăimîntat.

Am închis ochii, aşteptînd o pieire: să vie asupra mea acea dihanie, să mă străpungă cu cornul şi să mai bată cu copitele-i de cremene.

Cît am stat cu ochii închişi, s-a făcut tăcere. Cînd am deschis ochii, nu mai era nimic sub plopul cel uscat. Locul se pustiise şi rămăsese ca un cuibar al singurătăţii.

M-am întors cu capauca la lume, şi nu ştiu nici azi ce-a fost asemenea minune...

Ascultînd povestea moşneagului, eu eram numai ochi şi numai urechi, cuprins ca de-o înfiorare. Povestind, moş Ilie se îndeletnicea de aproape cu luleaua lui. Aşa încît nici unul nici altul n-am băgat de samă intrarea mamei în bucătărie. Probabil că asculta de mai multă vreme. Cînd am întors ochii spre dumneaei, am văzut-o zîmbind. Moş Ilie scuipă repede în lulea, îi închise căpăcelul de alamă şi-o vîrî în chimir.

— Frumoasă poveste, moş Ilie, zise mama, însă cam lungă, şi mi se pare că mîne e sărbătoare şi sînt de făcut pe-afară o mulţime de treburi...

Moş Ilie îşi plecă umilit fruntea şi se strecură pe uşă, săltîndu-şi în spate cojocul. Pîndind cînd nu mă băga mama în samă, mă strecurai şi eu în urma lui şi-l găsii în grajd, ţeselînd calul. Poate era prea ocupat şi nu mă vedea, căci deocamdată nici nu întoarse ochii spre mine. Se plecă la urechea calului şi-i spuse cîteva vorbe, destul de tare ca să pot auzi şi eu :

— Mare farmazoană îi cucoana asta Profiriţa...

Am încercat să-i cer cîteva lămuriri asupra cuvîntului acestuia nou, dar n-am izbutit să scot decît mormăiri nedesluşite. Erau de tăiat lemne, era de cărat apă, — nici nu mai ştia pe ce lume-i de atîta treabă.

Sara, la masă, aud pe mama vorbind cu veselie tatei despre dihania de prin codrii cei pustii. Eu aveam încă în mine fiorul necunoscutului, şi mama găsea cu cale să rîdă !

— Şi m-am mirat, sfîrşi mama uitîndu-se la mine pieziş, că-n bucătărie mirosea a tutun de cel bun...

Atunci m-am înroşit pînă-n albul ochilor şi mi-am plecat năsuşorul în farfurie. Nu ştiam ce însamnă vorba moşneagului, dar am admis şi eu, în mine, că mama-i o mare farmazoană, adică nu înţelege poveştile şi are mirosul prea ascuţit.

II

Ucenicie, într-o breaslă veche

Era în ziua de 27 martie 1894, — a treia zi după Buna Vestire. Această dată am izbutit s-o statornicesc după toate metodele istorice, care de altminteri sînt destul de simple. Ziua despre care vorbesc are o importanţă deosebit de mare pentru mine, deoarece un bă-

ieţandru, al cărui nume este şi-al meu, ieşea întâia oară cu puşca în luncile Siretului. Se pare că eram eu însumi ; fără îndoială însă că era cu totul altcineva. Copilul de odinioară nu mai este de mult. Îi păstrez numai în mine înregistrate imaginile, ca-n mormîntul unui album. Din cele multe ale fiinţii aceluia mi-a rămas transmis intact mai ales instinctul acela, care-l scotea aproape inconştient, din îngrămădirea unui târguşor, spre lumina de primăvară a cîmpiei şi spre luncile Siretului. Şi amintirea acestor clipe de taină şi de ucenicie este tot aşa de importantă şi tot aşa de rară, ca şi oricare dintre faptele fiilor omului. Va pieri şi ea ca toate. Ar fi deci un fapt istoric numai prin prezumpţia trufaşă de a-l impune atenţiei. Nu-i decît o privire curioasă spre lumea umbrelor de odinioară, de-acu cîteva zeci de ani ori de veacuri, căci data pe care-am statornicit-o n-are de fapt nici o importanţă.

Băieţandrul purta puşca-n spate şi torba la şold, aşa cum băgase de samă că fac vînătorii cei bătrîni. Umbla harnic, cu ochii aţintiţi spre licăriri de ape şi spre zăvoaiele Siretului. Îi lucea soarele în ochi şi i se răsfrîngea în suflet. În bucuria aceasta a luminii şi-a spaţiului se amesteca o hotărîre nedesluşită să urmărească şi să fulgere de departe vietăţile sălbatice care fug de om. Fantazia lui năştea scene arbitrare de vînătoare, care-l făceau fericit o clipă.

Merse o vreme în lungul unei căi ferate, pe sub fire de telegraf, în care cînta uşurel vîntul. Apoi trecu pe malul unui canal adînc, în fundul căruia curgea apa unui pîrău, spumoasă printre pojghiţi de ghiaţă. Ochii lui aţinteau zăvoaiele Siretului, pete de-o dulce coloare cafenie, sub fumegări străvezii. Erau un ţărm de visuri, unde încă nu-i călcase piciorul. Dintr-acolo se întorceau de multe ori la marginea tîrgului vînători băr-

boşi, care vorbeau de vulpi şi lupi, iepuri şi vidre, sitari şi raţe. Dintr-acolo soseau cu undiţa pe umăr, în seri de vară, pescari ţigani, cu peşte puţin, însă cu amintirea neştirbită a unui somn uriaş pe care l-au prins cîndva, sub sălcii, într-un loc ascuns pe care numai ei îl ştiu.

In afară de aceste imagini şi ecouri, împletite cu bucuria tinereţii, în sufletul lui nu mai era nimic. Toate legăturile cu lumea dispăruseră. Cărţile de şcoală şi profesorii, fierberea impură a tîrguşorului de provincie căzuseră în întuneric, ca păpuşile în cutia lor. Din adîncimile subconştientului un fior necontenit tremura către suprafaţă. Toată fiinţa lui era liberă şi atentă. Atentă vînătoreşte, — de şi expediţia aceasta era întăia, de şi ochii lui nu văzuseră încă vînatul viu.

Cum mergea pe canal, i se desfăşură în dreapta cîmpia mlăştinoasă, dezgheţată şi plină de apă. Pe creţurile subţiri ale bălţii aceştia, la depărtare de cinci sute de paşi spre cantonul drumului de fier, înegriră raţe care înotau şi băteau din aripi în stropi de soare. Băiatul se opri cu zvîcniri de inimă. Cînd să fi apărut raţele pe baltă ? Cînd a pornit pe canal, nu se vedeau. Poate să fie însă paseri domestice. Să vedem.

Fără o clipă de îndoială, după ce trage puşca din spate şi-i ridică oţelele, — coteşte spre dreapta şi intră în baltă, împotriva raţelor. De cizmele lui pînă la genunchi, bine unse, e foarte sigur. De aceea rămîne mirat cînd simte între degete şi sub tălpi apa rece ca ghiaţa. «Trebuia să le ung mai bine...» mormăieşte el, privind încordat şi serios spre raţe. Şi păşeşte înainte, primind situaţia — şi apa.

Raţele evoluau fără grijă în unda limpede şi rece. Apoi se înşirară una după alta şi întoarseră pliscurile spre omul care venea spre ele încălţat cu ghiaţă.

îl primiră pînă la distanța potrivită, care este totdeauna mai mare decît bătaia puștii. Lucrul acesta băiatul nu-l știa. Și rămase foarte emoționat, privindu-le cu ochii măriți, cum se înalță măcăind, cum descriu un arc spre marginea bălții, cum înclină iar către el, apoi trec și cad lîngă canal, în locul unde a simțit cel întâi fior al apei. Le face iar față prin balta pînă la genunchi, și tremură în el o bucurie iute, că are de-a face însfîrșit cu vînatul visat. Rațele se zvîrl iar pe-o scară nevăzută în cer. Își înclină iar zborul spre baltă. Fac un ocol prin dreapta, ca și cum ar vrea să-și deie bine samă cu cine au de-a face. Ocolesc și prin stînga. Și zborul lor fulgeră tremurat pe luciu. Apoi se ridică spre soare și trec în aburii de pe luncile Siretului. Ochii băiețandrului rămîn cu uimire ațintiți într-acolo, pînă ce descopăr sub cer cîrdurile de sălbătăciuni. Le urmărește zborul înclinat spre zăvoaie. La cîrdurile acelea mari s-au alăturat și rațele de-aici. Acolo sînt cotloanele cele minunate pe care le-au descoperit vînătorii și către care a pornit și el în dimineața aceasta de primăvară. Acolo trebuia s-ajungă cît mai degrabă.

Zgomotul pe care-l face apa-n cizme, cînd calcă, nu-l bagă de samă decît într-un tîrziu. O clipă numai își închipuie c-ar trebui să se oprească, pentru a rezolva problema. Poate-ar fi mai bine să umble descult, cu ciubotele în geantă. Nu are însă nici o clipă de pierdut și grăbește pasul.

Cea dintîi experiență îi arată că locurile largi nu sînt prielnice vînătorului de baltă. Deci zăvoaiele cu ascunzișuri și perdele de lozii sînt neapărat trebuitoare ca să poți împușca rațe. Ca să fii vînător, trebuie să știi asemenea lucruri. E necesar însă să te deprinzi și cu apa-n cizme.

Din canal zbucneşte măcăind, cu bătăi de aripi, o pereche de raţe mari. Îi trec pe dinainte la o zvîrlitură de băţ. Puşca însă i-i în spate, cu cucoaşele lăsate. O scoate şi o ţine goală pe braţe, cu atenţia agerită. Dar în canal nu s-aşează mai mult decît o pereche de raţe.

Iată şi luncile cele mari ale Siretului şi gîrlele cu ape sporite. Şi cu bălţi în toate scobiturile pămîntului, între zăvoaie. Iată şi cel dintăi cîrd de raţe, vijîind prin văzduh. Nagîţi se ridică din smîrcuri şi fîlfîie, rar, mieunînd prelung. Cine ştie ce pasere va fi fiind aceasta, care zboară aşa legănat şi pe departe. Un cîrdişor de răţuşte cenuşii săgetează la linia sălciilor şi, rupîndu-şi brusc zborul, cad către o baltă.

Porneşte tulburat într-acolo. Intră între sălcii bătrîne abia înmugurite; îşi face drum cu violenţă prin mladă deasă şi vreji uscate de mure. Gîfîind, vede tulbure balta prin pînza huceagului. Înegresc pe luciu, aproape, răţuşte neliniştite. L-au simţit, se înalţă cu chemări subţirele, cu scîntei în aripi. Cînd răzbeşte la malul pustiu, se găseşte singur şi-şi vede în balta limpede imaginea colţuroasă şi schimbătoare

Gîfîie ca după o sforţare penibilă, şi bătăile inimii se alină odată cu apa. In oglinda vînătă îi rămîne neclintită icoana severă şi tristă, ca a strămoşilor care i-au lăsat fiorul din adîncuri. Ca şi dînsul, aşteptau şi ei în trecut, în timpul fără număr, pe malul altei bălţi. Ca dînşii şi el, n-are gînduri. Are numai atenţie şi aşteptare, cu ochii rotunzi.

Trece domol malul bălţii. Caută din ochi alte desişuri de lozii, cu alte scînteieri de oglinzi. I s-arată deodată într-o cotitură Siretul cu ape mari, curgînd în singurătate. Zboruri de sălbătăciuni se înclină spre el — dar şi ele sînt ale singurătăţii. Totu-i nou şi

curat sub cerul ca toporaşul. Mîlurile proaspete încă n-au fost călcate de picioarele oamenilor, nici de animalele lor îmblînzite. Apele samănă cu cerul şi în fundurile lor albesc nouri. Prin văzduh şi pe unde au trecut numai paseri libere şi străine. N-au lăsat urme. Vulpile, bursucii şi iepurii zăvoiului le privesc cu ochi neclintiţi şi înţeleg că ele au adus primăvara. Bălţile nouă ale dezgheţurilor, braţele vechi de Siret, colţurile de luncă şi dumbrăvile de plopi n-au pentru el nici un nume, căci acum le vede întăia oară. Şi toate într-adevăr sînt altele, cum n-au mai fost niciodată şi cum nu vor mai fi în acest colţ de pămînt. E o priveliştе unică, o clipă trecătoare. Şi copilandrul îşi începe ucenicia c-un suflet la fel, c-o simţire pe care n-a mai încercat-o şi care va rămîne în el ca un cristal al amintirii.

Totuşi nu-i singurul om între zăvoaie, dumbrăvi şi ape. Aude în dreapta, într-o salcie bătrînă, bătaia unei ciocănitori. O pereche de hulubi sălbatici s-au înălţat cu plesnituri de aripi dintr-un fund de cărare, şi, de sub zborul lor spăriat, înaintează împotrivă-i doi vînători cu armele pe braţe. Au aripi albastre la pălăriile ţuguiate. Şi de şi cu mult mai în vîrstă decît el, sînt oameni tineri, fără de mustăţi. Amîndoi oacheşi şi cu privirile negre îndrăzneţe.

Ucenicul se simte intimidat şi mic faţă de nişte vînători vechi fără îndoială, cu experienţă şi cu multe victime la răbuş. Cartea isprăvilor lui e albă şi abia azi nădăjduieşte să-i pună un semn. Înţelege că de la asemenea tovarăşi are totul de învăţat. Începutul zilei i-a dovedit că sălbătăciunile sînt viclene şi biruinţa asupra lor se cîştigă cu anumite meşteşuguri.

Se opreşte ş-aşteaptă. E fericit cînd vede pe străini zîmbindu-i, şi glasul salutului lor are o melodie plă-

cută. Unul din ei, cel mai în vîrstă, poartă aninată de torbă o rață ; și cum se oprește, se întoarce și se așează așa fel ca să se vadă vînatul.

— Asta-i rață de cele mari... rostește învățăcelul, cu seriozitate și ca un desăvîrșit cunoscător.

— Da, răspunde c-un fel de nepăsare vînătorul. Am împușcat-o la zbor. A mai căzut în zăvoi una, pe care n-am putut-o găsi. Dumneata n-ai făcut nimic ?

— De-abia am venit... se grăbește să răspundă ucenicul. Apoi adaogă îndată, fără șovăire : De data asta încă n-am împușcat nimic.

— Și noi în alte rînduri am fost mai norocoși... încheie cel de al doilea începutul de convorbire.

Pe cel cu rața îl chiamă Alecu. Pe cel mai mic Coca. Sînt feciorii unui proprietar din împrejurimi. Au și cini, acasă, și sînt vînători vechi. Puștile lor, pe care învățăcelul se grăbește să le cerceteze cu admirație, nu sînt de multă vreme venite din Anglia și au o bătaie excelentă. E bine să ai o pușcă bună, de și asta n-are mare importanță. Ochiul este totul și siguranța mîinii.

— Și mai ales nu trebuie să te emoționezi... complectează Alecu. Dumneata te emoționezi ?

— Nu mă emoționez niciodată... mărturisește ucenicul și se miră el singur de răspunsul său.

— Acum cum facem ? întreabă Coca. Ar fi poate bine să stăm la pîndă la două bălți deosebite. Dacă vin rațe aici și tragem, — se duc dincolo.

— Cred că-i bună ideea... acceptă ucenicul, și-și înseamnă în cap cea dintăi strategie vînătorească.

— Facem și asta... intervine Alecu, ca cel mai în vîrstă ; dar întăi n-ar fi rău să căutăm bălțile care ne-au mai rămas.

— Nu trebuie însă să ne vadă şi să ne simtă... obiectează ucenicul. Îşi mişcă în cizme degetele, şi le simte ude şi călduţe. Cea dintâi păţanie cinegetică doarme în el ca-ntr-un mormînt.

Hotărâsc să caute bălţile, bineînţeles cu mare luare-aminte şi mare pază. Înainte de a porni, Alecu scoate ţigări. Învăţăcelul primeşte una. O primeşte ca un vechi fumător, de şi tutunul nu i-a otrăvit niciodată gura. Ameţit şi cu capul deodată tulbure, ascultă cu admiraţie neprefăcută istorisiri de vînătoare ale celor doi fraţi. Ei sînt mai ales vînători de iepuri şi prepeliţi, dar le place să iasă şi la raţe. Vînat, însă, foarte frumos şi interesant, e sitarul.

— Noi avem un cîne foarte bun la sitari... explică Alecu. Dumneata ce rasă ai ? Al nostru e seter.

— Ş-al meu e tot seter... răspunde ucenicul c-o mare dorinţă să aibă şi el asemenea cîne.

— Ai împuşcat mulţi sitari ?

Ucenicul se gîndeşte, uşurel încruntat şi numărînd în gînd.

— Eu, vorbeşte iar cel mai mare dintre fraţi, nu pot să spun c-am împuşcat prea mulţi. În cea mai bună zi mi s-a întîmplat să fac şase părechi...

Băiatul îl admiră fără să bănuiască nici o clipă că tovarăşii lui ar putea fi în aceeaşi situaţie faţă de dînsul. Stăpînit şi grav în faţa naturii ş-a vînătoriei, el apărea redutabil celor doi tineri înfocaţi şi vorbareţi.

Trecură înspre bălţile şi zăvoaiele fără nume ; se strecurară spre jocul cîrdurilor de raţe c-o luare-aminte impresionantă. Fără nici o îndoială însă că şi ceilalţi doi erau în cea dintâi zi a lor de vînat. Raţele sfărîmau balta şi umpleau de fulgere negre cerul. Erau

multe și de toate soiurile. Se amestecau gotcele cu cele de șuvoi, cinipiile și rățuștele; măcăiau, șușuiau și cîrcîiau pe felurite tonuri și zborurile lor în lungul Siretului și de la baltă la baltă păreau jocuri ușoare și neostenite — înspre care zadarnic bubuiră în cîteva rînduri puștile englezești ale celor doi frați. Ucenicul le număra greșurile c-o bucurie ascunsă. Avea și el dreptul să greșască cel puțin tot atîtea lovituri.

Insfîrșit se opriră tustrei, cu aceeași mîndrie și încredere, la malul Siretului, pe-un braț vechi cu ape umflate, — și Alecu își reîncepu față de străin povestirile unor isprăvi însemnate. Era vorba de alte dihănii și de sălbătăciuni despre care ucenicul auzise numai din nume. Ca și pentru sitari, urmă să păstreze o rezervă prudentă, răspunzînd atît cît trebuia ca să-și salveze onoarea. Și fumînd o nouă țigară, dorea cu violență o împușcătură miraculoasă care l-ar fi ridicat deodată și definitiv din nemernicia lui.

Dorințele mari de multe ori au răspunsuri neașteptate. Cum stăteau sub sălcii, într-o scobitură de mal, veni asupra lor stolul de rațe cu sunet de vijelie și căzu în cuibul de soare din apă. Învățăcelul aplecă pușca și le fulgeră. Balta le zvîrli pe toate iarăși spre cer, afară de două, care rămaseră palpitînd în fierberea luciului.

Le aținti cu uimire și cu bucurie înfricoșată. «Rămîn la adînc și departe...» observă Coca nu fără puțină răutate. Ucenicul îl privi cu gravitatea strămoșilor lui; și fără să stea nici o clipă în cumpănă, cu mișcări iuți, își trase cizmele și-și zvîrli de pe el hainele. Intră în baltă; îmbrățișă apa de ghiață și înotă în zvîcnituri și stropi spre rațe. Le cuprinse cu stînga; se în-

toarse în loc şi mînă la mal trofeele, cu dinţii încleştaţi şi cu privirile aspre.

Cei doi fraţi îl urmăreau cu respect şi îndoială.

Aveau a face desigur c-o fiinţă rară. Stăpînindu-şi tremurul fălcilor, învăţăcelul îşi trase pe el cu aceeaşi iuţeală hainele şi cizmele şi-şi anină cu grijă la torbă cele două paseri împuşcate. Erau raţe albe de şuvoi, cu pete negre şi cu sfîrcurile aripilor încrucişate. Sentimentul de milă era în el cu desăvîrşire absent, ca şi-n cei dintăi vînători ai lumii.

După ce-şi potrivi torba la şold, îşi înălţă privirile spre alte zboruri de raţe, şi văzu nouri negri viforoşi grămădiţi asupra asfinţitului. «Vine dintr-acolo furtuna...» proroci cel mai mare dintre fraţi. Şi un tunet depărtat mormăi în fundurile cerului. Colibă omenească nu se afla în singurătăţile bălţilor de la Siret; peşterile din lutul malurilor de mult le mîncaseră şi le surpaseră apele; aşa încît se vedeau singuri şi ameninţaţi de sprînceana asfinţitului, între şuvoaie şi bălţi. Se despărţiră brusc, făgăduindu-şi o altă întîlnire vagă, — şi băiatul porni în fugă spre casele oamenilor, ţinînd strîns îmbrăţişate cele dintăi jertfe ale libertăţii. Nourii asfinţitului creşteau îmbulzindu-se spre creştetul bolţii. Astupară în curînd soarele. Ş-odată cu fulger şi tunet, se abătu dinspre munţi furtuna năprasnică a primăverii. Veni întăi cu vîrtejuri de pulberi; apoi cu ape despletite, izbind văzduhul asupra pămîntului. Mlădios şi îmbujorat după baia în apa vie a singurătăţii, ucenicul însă sosise între oameni, şi căta printre cei de casă cele dintăi victime, cărora să le istorisească cea mai măreaţă ispravă care s-a întîmplat pe lume.

III

Poveștile de vînătoare sînt de la Dumnezeu

Ucenicul despre care am mai vorbit avea la spate campania unui an întreg vînătoresc. O campanie destul de săracă, cu destul de puține biruințe, bogată însă în învățăminte și-n observații personale.

Sîtarii trecuseră prin cerul de amurg al unei poieni ca niște lilieci enormi; împușcăturile se prelungiră în ponoare profunde — și liniștea reveni ca un val moale: singura victimă a serii de primăvară era băiatul, jignit de zborul frînt și perfid al paserilor străine cu cioc lung și ochi spărios, străbătut însă pînă în cele din urmă fibre ale ființii de noutatea naturii și-a propriului său suflet.

Prepelițile și cristeii, în după-amiezi fierbinți de vară, fură iarăși prilej de împușcături spăimîntate. Erau un vînat ușor, după spusa pușcașilor bătrîni — însă, fără ajutorul cînelui, omul nu poate face mare ispravă. Din excursiile lui pe miriști se întoarse deci cu convingerea din ce în ce mai stăruitoare că vîrsta și experiența au dreptate și că neapărat trebuie să capete ori să fure de undeva un pui de prepelicar. Moș Nechita Pușcașu îi transmisese chiar credința că numai cînii de furat sînt cu noroc la vînat. Pentru a-i dovedi așa ceva, îi istorisise mai multe povești din care ieșea limpede ca lamura adevărul observației.

Apoi cea dintîi întîlnire cu iepurii fusese și mai ciudată. Din niște spinării, de pe un capăt de hat, tocmai cînd nu se aștepta deloc și era cu gîndurile cine știe unde, un fel de cocostîrc izbucnise, voind să se înalțe spre cer, — după asta făcuse urechi lungi, păr roșcat și picioare sprintene și era cine știe unde, în

capătul altui ogor, cînd băiatul, gîfîind, își văzu în mînă puşca nefolositoare. Clipind, își aţinti ochii în cercurile rotitoare ale căldurii sub care sălbătăciunea se micşora, pînă ce se stinse. Toată ziua aceea, lîngă toate spinăriile de pe haturi, a aşteptat cu inima înfierbîntată altă săritură de iepure. Întîmplarea însă își are statornicite altfel rînduielile. Iepurii nu sar totdeauna din spinării. Ca să se înţeleagă mai bine asta, un iepure născu din pulberea unui imaş, de lîngă un moşiroi, aproape de drum, tocmai cînd băiatul, cu nădejdea istovită, lăsase oţelele şi-şi trecuse puşca în spate. «Nici nu ştii de unde sare iepurele...» zise moş Nechita Puşcaşu. Şi trăgîndu-şi din gură luleaua, o vîrî în chimir. Întăi scuipă într-o parte şi pe urmă duse puşca la ochi. Băiatului i se păru că aşteaptă încă vreme multă, pînă ce pocni împuşcătura. Apoi văzu iepurele căzînd, şi fu străpuns de o ascuţită părere de rău că nu cunoaşte îndeajuns valoarea proverbelor bătrîneşti.

Pentru vînătorii tineri cartea, profesorii şi zilele lungi de clasă sînt de multe ori nişte incomensurabile zădărnicii. Cea dintăi oră a ecvaţiilor de gradul prim a fost populată de potîrnichile din marginea unui zăvoi de la Siret. Era la început numai amintirea acelor potîrnichi şi a zborului lor zgomotos. Lîngă formulele algebrice de pe pagina dinainte-i, în zvonul monoton al vocii profesorului, începu să deseneze cu grijă un stol de asemenea zburătoare plutind peste o mirişte. În zare se vede şi-un iepure care trece dealul cu urechile ţapoşe. Cînd, ca un şfichi ascuţit, îl lovi dinspre catedră întrebarea, se ridică încet de la locul lui şi, în loc de potîrnichi şi iepuri, zări în juru-i capete aplecate pe cărţi, şi la tabelă ochelarii scînteietori ai lui domnu Ciolac. Rămase în picioare gînditor,

plin de o nobilă și tristă resemnare. «Trebuie numai-decît să găsesc un prepelicar...» își zicea el, așezîndu-se iar în bancă și privind atent potîrnichile de lîngă zăvoi. Erau potîrnichile cele adevărate de la luncile Siretului, din locurile care-i erau lui mai dragi, pentru că acolo își începuse întâi și-ntâi ucenicia. Abia aștepta altă primăvară a vieții, ca să se găsească iar sub cer curat, între ape scînteietoare, pîndind zborul rațelor nenumărate.

Această primăvară nouă nu întîrzie prea mult. Veni chiar destul de degrabă, ca toate cele trecătoare. Și ucenicul se văzu iar pe cărările dinspre Siret, în tovărășia lui moș Nechita. «Un pușcaș tînăr trebuie totdeauna să *margă* subt aripa unuia bătrîn...» zicea moș Nechita. Și băiatul îl asculta cu gravitate și-l credea — pe cînd țăranul pîndea cu coada ochiului clipa cînd are s-apară, dintr-un fund de buzunar, un pac de tutun de cel bun. Era în văzduhuri aceeași strălucire ca și-n primăvara cealaltă, însă printre zăvoaie nu mai luceau bălți. Printre tufișurile de lozii înverzea iarbă tînără; prin cotloane umbrite și umede, dintre frunze uscate, răzbăteau viorele ca cerul și florile paștelui ca niște zîmbete de zăpadă. Pretutindeni nu mai era nimic din priveliștile altui an.

— În primăvara cealaltă erau pretutindeni bălți și rațe sălbatice... zise băiatul.

— Se poate, răspunse moș Nechita, dar apele acelor bălți s-au suit iar la cer, și-n primăvara asta Siretu-i singur printre zăvoaiele lui. Au fost numai ca niște jucării, și-acuma nu mai sînt...

Cu toate acestea păreau veșnice ca toate ale naturii, cugeta nedeslușit ucenicul.

— Eu de patruzeci de ani umblu pe aici, vorbi iar pușcașul, și-s deprins cu schimbările. Altădată curgea

Siretul pe-aici, acu s-a mutat pe dincolo de zăvoi. Dar să n-ai mata nici o grijă şi nici o supărare. Ştiu eu bălţi vechi, unde găsim raţe, numai să fim vrednici să le puşcăm...

Băiatul tăcu. Ar fi preferat să aibă de martori pe Coca şi pe Alecu, tovarăşii lui de anul trecut. Şi dintrodată simţi nevoia să istorisească isprava cu raţele de şuvoi. Două raţe dintr-un foc, pe care, după ce le-a împuşcat, le-a scos înot din apa Siretului. Bătrînul dădu din cap fără să-l admire şi făcu: Hm! — Nu credea asemenea istorie ş-asemenea poznă.

— Poţi să-ţi arăt şi locul unde s-a întîmplat, moş Nechita, strigă cu foc ucenicul. Am avut şi martori...

— Mda-da... îngînă bătrînul cu indiferenţă.

Băiatul îşi simţi în obraz sîngele şi tăcu. O clipă, vechea ispravă îi apăru neverosimilă. Apoi avu mîndria unei întîmplări rare şi într-adevăr de necrezut. Înţelegea în acelaşi timp că numai asemenea întîmplări sînt vrednice de povestit; trebuiesc însă în chip anumit argumentate şi puse într-o lumină deosebită, — aşa cum făcea şi moş Nechita cînd îi debita cîte-o istorisire de demult. De şi erau fapte de necrezut, băiatul le credea pe toate. Privi pe furiş spre tovarăşul lui, ca să-i descopere prestigiul şi taina şi nu văzu decît acelaşi obraz trudit cu barbă ţăpoasă şi căruntă, aceeaşi căciulă roşcată, ş-acelaşi suman vechi, aceeaşi geantă de blană de bursuc ş-aceeaşi puşcă c-o ţavă. Moş Nechita îi surprinse privirea şi-i zîmbi, cu ochi ascuţiţi şi micşoraţi. În ochii aceia verzi era ceva viu şi nestatornic, ca apa.

— Mergi mata cu mine la Balta lui Crupă — vorbi puşcaşul cu convingere şi cu glas ademenitor... Acolo avem apă adîncă sub luncă bătrînă. Şi este ş-un bordei vechi într-o margine, unde am făcut eu o leacă

de pîndă. Sîntem în adăpost; nu ne pasă de vînt, nu ne pasă de ploaie. Şi aşteptăm raţele. Cea dintăi pe care o puşcăm o punem nadă, cu pliscul într-un băţ de trestie. Şede pe baltă şi se ademenesc şi altele care trec pe sus de coboară în preajma ei, şi noi le puşcăm de la pînda noastră. Pe urmă le scot eu din baltă c-o ciobacă mititică, pe care o am dosită şi ascunsă printre nişte tufe de lozie şi curpeni de mure. Nu-i nevoie să înotăm pînă la ele. Le scoatem cu uşurinţă şi fără de nici un nacaz...

Învăţăcelul asculta în tăcere şi cu respect.

Găsiră balta neagră sub sprînceană de luncă bătrînă, şi pînda de stuh — după ce răzbiră pe cărări întortochiate în locuri tăinuite şi nebănuite. Era ceva cu totul deosebit de ce-şi închipuise şi cu mult mai frumos.

Se aşezară la colibă, între sălcii răsfirate, aşteptînd asfinţitul soarelui. Moş Nechita găsi în geanta de piele de bursuc, printre feluriţe unelte, două cepe roşii şi-o bucată de chitan de secară. Ca totdeauna, ucenicul se afla cu torba goală şi, c-o mirare singuratică şi numai pentru sine, ospătă o jumătate din pînea neagră şi una din cepe, căutînd să-şi explice cărui lucru se datoreşte bunătatea unei asemenea cine repezi. Apa era destul de aproape, la un budăi de scorbură, sub malul vechi. Îngenunchind ca să beie, îşi văzu în unda limpede imaginea tînără, apoi ochii îi rămaseră aţintiţi asupra izvoarelor care tresăreau şi palpitau în fund, fără hodină, suflînd şi frămîntînd năsipişuri alburii. Apa era rece şi uşoară şi-i trecu în sînge ca o băutură nouă şi necunoscută, înveselindu-l. — Se înălţă în genunchi, privind cerul şi singurătatea, lunca şi apa neagră unde trebuiau să vie în amurg raţele, — apoi iar se închină asupra izvorului

şi bău prelung. «E un izvor ca cele despre care se spune în poveste...» gîndi el şi se duse rîzînd la coliba bătrînului.

— De ce rîzi, cuconaşule? întrebă vînătorul, înălţînd fruntea.

— Sînt bucuros, răspunse ucenicul, căci ai să-mi spui o întîmplare pe care ai avut-o dumneata demult.

— Care întîmplare?

— Nu ştiu. O întîmplare de demult.

Moş Nechita privi nedumerit pe băiat. Îl observase cercetîndu-şi în buzunarul de la surtuc al doilea pac de tutun: ştia că are să i-l deie tot lui; însă acum înţelegea că i se pun condiţii. Ochii lui ascuţiţi cercetară prudent faţa ucenicului, scrutîndu-i intenţiile. Trebuie să spuie o istorie oarecare de vînătoare — preţ de-un pac de tutun. Pînă la asfinţitul soarelui ar mai fi vreme tocmai de-o istorisire, potrivit şi bine măsurată. Ce istorisire poate să spuie?

Ucenicul se aşezase alături subt adăpostul de trestie, şi aştepta în tăcere. Pipăi încă o dată pacul de tutun — şi se simţi stăpîn pe timpuri şi pe viaţă. În după-amiaza caldă de primăvară, balta dormita înflăcărată şi grea de viaţă, subt arcuri de sălcii înmugurite. Mirosea în aerul curat a pămînt proaspăt şi-a iarbă fragedă. Deasupra, în cerul fără nouri, plutiră un timp doi vulturi, scriind cercuri contrare, cu aripile lor deschise. Unul chemă strident din depărtările-i înalte; apoi se lăsară spre miazăzi şi se mistuiră în albastru. Grauri apărură pe vîrfuri subţiri de plopi. Fluierau în guşă prelung, se chemau haiduceşte — uşurel şi misterios, ca şi cum aveau a făptui ceva departe de lume şi neştiuţi de oameni. Chemîndu-se şi urmărindu-se prin lumină, trecură; şi ucenicul îi mai auzi o vreme îndemnîndu-se la fapta lor, — fără să-i

mai vadă. Apoi apărură găiți mirate. Sosiră și țărci. Unele-n plopi, altele-n sălcii, se certară cu răutate. Și după ce se-mpăcară, trecură pe urmele graurilor, ca să le descopere faptele. — Un broscoi cîrcîi de trei ori la marginea cerului bălții, apoi tăcu plictisit. Deasupra lui apăru brusc pîtulicea cea mai mică a luncilor și țîrîi așa de subțirel încît n-o auzi decît tăcerea.

— Ce istorie pot să-ți spun? șopti moș Nechita, și învățăcelul nu se mira că pușcașul vorbește așa de încet. Pot să-ți spun eu dumnitale, cuconașule, multe întîmplări pe care le-am avut în viață, ori le-am văzut. Care de care-s mai frumoase. Mă gîndesc să-ți spun una de pe cînd am fost pădurar la Hangu, în pădurile pe care le avea acolo boierul nostru cel vechi, care a pierit și acuma numai numele i se pomenește. S-a întors el așa într-o iarnă din străinătăți, pe unde fusese în petrecere, c-un boier mare de la țara Indiei. Era negru și cu dinții albi, și pe dînsul blănuri bogate, — și scosese din niște lăduncl două puști numai cu aur și argint înflorite. Și-l ia cuconu Iorgu, boieru nostru, pe acel prinț de la India și-l suie în munte, la vreme de iarnă ca aceea, în niște tării și pe lîngă niște prăpăstii pe unde numai caprele pot trece. Călcau pe poduri de omăt și ghiață avînd la încălțări clonțuri de fier. Și era un pădurar bătrîn, moș Calistru, nînaș al meu, care umbla înainte, și ne-a scos pe toți deasupra rîpelor, cine știe unde, în pustie de omăt, unde avea el acolo închis un urs...

— Cum închis, moș Nechita?

— Inchis bine, după rînduiala vînătorilor din munte. După ce-a fost intrat ursu-n vizunie, ca să-și doarmă somnu iernii, moș Calistru a venit cu alți pădurari și l-au închis țăpuind și pecetluind intrarea.

Cînd se-ntoarce boierul nostru din străinătăţi şi pofteşte să iasă la o vînătoare de urs, moş Calistru îl duce anume la loc ştiut. Şi ne înfăţişăm noi aşa fel acolo, cu halai mare, şi deschid pădurarii cei tineri intrarea peşterii şi prind a îmboldi pe somnoros cu ţăpuşi lungi. Stăpînu nostru şi cu boierul cel de la India stăteau gata cu puştile, cum ar fi de-aci la treizeci de paşi depărtare. Boierul nostru, om cuminte, era cu mare băgare de samă şi cu grijă. Dar străinul acela de la Por-Impărat rîdea întruna şi ni se părea nouă prea bucuros. Lui parcă nici nu-i venea a crede că pădurarii îmboldesc şi zădărăsc urs în peştera aceea. Dihania se dădea greu ieşită şi părea leneşă, — pînă ce deodată, cum stăteam noi şi aşteptam, o vedem în gura hrubei cu labele în sus ; ş-a slobozit aşa de cumplit răcnet, încît pădurarii au dat înapoi ş-au căzut pe şezuturi. Şi cînd a mai răcnit o dată, boierul nostru a ţipat către oaspetele lui : Trage ! — Indianul tot cu ochii albi şi rîzînd... Trage de două ori, — gloanţele s-au dus în altă parte, sus, în cetini de brazi. Cînd se risipeşte fumul, el rîde holbat, — şi ursul, boncăluind asupra noastră, năzuia mai ales asupra boierilor, care se găseau drept în faţa peşterii. A prins stăpînu nostru a răcni ş-a sudui pe asemenea vînător care trage în cetina brazilor, şi de ce suduia mai tare, omu lui Por-Impărat mai tare rîdea, — şi nu-nţelegea cum îl blagosloveşte boieru pe moldoveneşte. Trage însfîrşit şi boieru două focuri, — ursu asupra lor. Era pălit, dar mai avea destulă putere, şi deschidea o gură mare şi roşă în care se frămînta limba, de m-apucă groaza numai cînd mă gîndesc. Ridicăm baltagurile şi păşim înainte. Atuncea moş Calistru, nînaşu-meu, se dezbracă de cojoc.

— Da' de ce s-a dezbrăcat de cojoc ?

— Stăi să vezi. Atunci moș Calistru, nînașu-meu, se dezbracă de cojoc și trage din chimir un cuțit ia așa de lung. El de cuțitul acela nu se despărțea niciodată. Dă ursului cojocul. Ursu-l prinde-n labe și începe a-l farma ș-a-l flocăi, — iar pe dedesubt bătrînu-i pune cuțitu la pintece și-l spintecă. Atuncea prințu acela de la India a stat și n-a mai rîs. Și ursu s-a pus pe omăt ș-a murit, cu mînile pe piept. Asta am văzut eu la munte, pe cînd eram tînăr. Ș-așa obicei avea cu urșii moș Calistru, nînașu-meu...

Pușcașul tăcu, zîmbind, și rămase privind cu luare-aminte balta neagră. Ucenicul îi trecu furișat pacul de tutun, și, cu oarecare îndoială, se întreba dacă întîmplarea aceea se petrecuse într-adevăr. Fără îndoială că s-a petrecut. E o întîmplare extraordinară, care pare o poveste de vînătoare; dar fără îndoială că s-a petrecut întocmai cum o povestește moș Nechita.

— Moș Nechita, ai fost dumneata față la întîmplarea asta?

— Am fost. Martori nu mai am, dar am fost, cuconașule; ș-am văzut toate, cum te văd pe mata.

— Desigur că așa s-au întîmplat toate... șopti în sine, fără cuvinte, ucenicul.

Amîndoi vînătorii rămaseră tăcuți, subt adăpostul de trestie, ascultînd ușoarele zvonuri ale singurătății și așteptînd rațele amurgului, — pînă ce apăru pe celălalt mal, pieziș și departe, între sălcii încîlcite, o dihanie castanie, pe labe joase, cu mișcări furișate de miță, cu blăniță lucind viu în soarele căzut.

Băiatul tresări năprasnic. Bătrînul îl strînse de braț, domolindu-l. Și amîndoi, cap lîngă cap, fără răsuflare, urmăriră sălbătăciunea în mișcările-i iuți. O

văzură cum trage pe năsipiş un peşte argintiu şi-ncepe a-l rupe hulpav.

Numele dihăniei ţipă în toată fiinţa ucenicului, — şi-i adie pe buze ca o suflare uşoară. Puşcaşul întoarse ochi aprigi şi făcu semn de încuviinţare cu pleoapele: — Aşa e! Apoi iar se-ntoarseră spre vînătoarea de peşti, cu agerime şi încordare. Nu se mişca un mugur şi nu s-auzea nici un sunet. Din lumina tăcută a asfinţitului, sălbătăciunea lunecă în limpezişul bălţii înfiorîndu-l uşor. Şi cei doi tovarăşi rămaseră în aceeaşi neclintire, cu inimile bătînd şi aşteptînd-o să apară de sub luciu undeva aproape, într-un cerc de creţuri. Dar nu apăru; şi ucenicul fugi spre povestea de iarnă din munte, pe care o retrăi în toate amănuntele-i dramatice. Şi se văzu îndată şi pe sine istorisind-o din nou şi grav lui Coca şi lui Alecu, cei doi vînători tineri ca şi el, — aproape încredinţat că lucrurile s-au petrecut subt ochii lui. Frumoase şi interesante nu sînt întîmplările în sine, cugeta el zîmbind, ci cuvintele sînt totul. Şi se hotărî deplin să servească rivalilor săi o întîmplare adevărată cu urşii, cu indianul şi cu moş Calistru.

Atunci văzduhul de deasupră-i se umplu de un vînt neaşteptat şi raţele amurgului sosiră în Balta lui Crupă.

IV

Vînători de lupi, în veacuri vechi

In luncile Siretului, într-un loc la marginea cîmpiei, se arătaseră oameni pribegi, veniţi de la miazănoapte, din depărtări necunoscute. Asta a fost în adînc trecut, în veacuri vechi şi-n tinereţa lumii. Bărbaţii

erau mari, cu fruntea naltă şi cu ochi albaştri. Femeile, subţiri şi mlădii, aduceau apă la bordeie în ulcioare de lut, pe care le purtau în creştetul capului, sprijinindu-le cu mîna stîngă. In apropierea iernii puneau pe ei suman de lînă şi piei de fiare ori de oaie. Din locurile întunecoase de unde fugiseră, aduseseră puţină avere pe spinările bourilor îmblînziţi. Aduseseră şi puţine oi şi cîni voinici. Şi mai ales un meşteşug tainic, de a topi ş-a fierbe aramă ş-a făuri arme nouă, în ascuţişul cărora fulgera soarele. Aceşti fugari se oglindeau în apa lină a Siretului de puţine generaţii şi aveau puţine aşezări pe pîraie şi-n lungul rîului, în locuri tari ca nişte cetăţi. După cele dintîi ciocniri cu localnicii de la miazăzi, statorniciseră pace. Pribegii erau puţini, însă aveau arme pe care cei de lîngă apele mari nu le cunoşteau. Dar, de şi aveau arme nebiruite şi mînii furtunoase, erau din fire blajini şi paşnici. Incet-încet, după ani, cutezaseră să ajungă pînă la marginea cîmpiilor, la o apă largă ca o mare, în care se vărsa Siretul lor : ş-acolo, la sfîrşitul verii, obişnuiau acuma să se-ntîlnească cu oameni care aveau altfel de ochi şi grăiau felurite limbi ; şi-n schimbul sculelor lor de aramă, aduceau la deal, cătră sălaşuri, grîu pentru pită şi măgăruşi pentru expediţiile lor depărtate în întunericul muntelui, la băile de aramă.

In acest ţinut, la gura Pîrăului Alb, îşi avea aşezare şi moşul cel pleşuv cu seminţia lui. Aveau bordeie pe coastă, în poiană, şi Siretul le înconjura din trei părţi cetăţuia. La spatele lor în zări, aveau munţii, cu noaptea brazilor. Şi mai aproape, între poieni, păduri de fagi şi mesteceni. La deal şi la vale, dumbrăvi mărunte şi scînteieri de ape. Şi peste luciul cel lat al Siretului, o cîmpie lină în ierburile căreia curgea vîntul.

Moşul cel bătrîn şi pleşuv avea la sălaşuri puţini bărbaţi, dintre cei cărunţi, şi femeile cu copiii. Tinerii, asupra toamnei, se suiseră în munte, cu alţi tovarăşi şi cu măgăruşii, pe poteci pe care numai ei pe lume le ştiau, ca să aprindă în locul cel tainic cuptoarele stînse. Alţi bărbaţi ardeau mangal în pădurea de fag. Femeile pregăteau sumanele şi cojoacele de iarnă; altele răstoceau pîraie şi gîrle, ca să prindă şi s-afume peşte. Flăcăuaşii şi copiii purtau prin poieni cîrdişoare de oi şi, sara, le aduceau la ţarcuri bine închise, unde le păzeau de hoţi cînii cei mari, tovarăşii oamenilor.

Inainte de asfinţitul soarelui, în ziua aceea, veni la bordeiul lui moş Pleşuv nepoţelul său cel mai tînăr. Adusese oile aproape, le lăsase în sama celor patru cîni, şi dăduse o fugă pînă-n sat. Era desculţ, căci vremea era caldă încă. Pletele balane i le stăpînea o cuşmă de oaie şi pe trup purta o piele de capră, încinsă strîns cu curea. Sosi lepăind, cumpănind în mîna dreaptă toiegelul de alun. Bătrînul îşi ascuţea securea, pe-o lespede lucie de piatră. Lăsă la o parte securea, îşi dădu cu degetele pe după urechi cununa de plete albe de sub pleşuvie, şi, înălţînd fruntea, zîmbi copilului ca unei amintiri a tinereţii.

— Ce este, Micule? îi zise el cu glas moale.

— Moşule, răspunse copilul cu gravitate; la noapte au să vie iarăşi la furat.

— De unde ştii tu asta? grăi bătrînul, privindu-şi cu luare-aminte nepotul.

— Ştiu; căci în noaptea care a trecut n-au fost, şi s-au mulţămit cu stîrvul mioarei mele, pe care au ros-o de istov, pe pîrău, în sus. Acuma li-i foame ş-au să vie iar. Am văzut urmă proaspătă de labă, în mîl, cînd am coborît la gura pîrăului, la adăpat. Se ţin

aproape, dar se tem ziua. La noapte au să vie iarăşi să mă prade...

— Bine; atuncea să mergem, să le luăm pielea... hotărî bătrînul, şi copilul zîmbi, arătîndu-şi dinţii albi şi ascuţiţi. Astăzi pe altcineva n-am acasă, şi trebuie să te iau pe tine ajutor. Dacă ţi-i frică, chiamă pe maică-ta.

— Nu mi-i frică, întîmpină copilul. Mama afumă peşte la malul apei, cu celelalte femei. Trebuie să-mi dai suliţa pe care mi-ai făgăduit-o în vara asta şi să mă laşi să ucid eu lupul. Am cîini şi nu mă tem.

— Te cred, încuviinţă moş Pleşuv, zîmbind cu dragoste nepotului. Eu însă n-am destulă credinţă în cînii tăi. Sînt prea tineri. Am să-ţi dau pe al meu, care-i bătrîn şi cuminte, şi a pus la pămînt mulţi hoţi în viaţa lui. Nici el nu se teme de lup, căci, ca şi pe tine, cînd s-a născut, l-am afumat cu păr proaspăt de dihanie. Aşa că noi nu spunem la nimeni, — luăm ce ne trebuie, mergem să închidem oile în ţarc, şi ne punem la pîndă...

Micu zîmbi fericit şi trufaş şi lepădă toiagul. Moş Pleşuv se întoarse din bordei cu suliţile de vînătoare. Pe cea mai mică şi mai uşoară, de nuia dreaptă de frasin, cu vîrf ager de aramă, o întinse nepotului. Apoi fluieră de două ori şi chemă pe cînele cel bătrîn.

— Nea! Greu-Pămîntului! Vin-aici!...

Zăvodul apăru de după bordei în lumina piezişă a soarelui, scuturîndu-şi blana roşcată. Privea pe stăpîni cu ochi deştepţi şi blînzi şi cu urechile drepte şi ciulite. Veni, nalt în picioare şi pieptos, bătînd din coadă.

— Vin-aici, să-ţi pun ragila... îi zise moş Pleşuv. Şi cînele, cum văzu zgarda cu ţepi, începu a se mişca cu mare vioiciune.

— Bine, îi zise bătrînul, văd eu că ştii unde mergem, şi-nţelegem că-ţi place vînătoarea. Dar acuma ai să stai la pîndă cu băiatul, şi trebuie să fii cu mai multă băgare de samă...

Greu-Pămîntului primi în jurul gîtului ragila, scheunînd bucuros, — şi Micu era încredinţat că zăvodul pricepe vorbele lui moş Pleşuv.

Bătrînul îşi strînse pe trup sumanul grosolan cu curea lată de bour şi-şi trecu în ea, la spate, securea. Îşi luă într-o torbă de piele o bucată de pită coaptă în ţest, şi cu suliţa în stînga pe umăr, se luă după nepot, care apucase înainte nerăbdător. Cînele adulmeca în lungul potecii şi din cînd în cînd se întorcea între ei, zburdînd vesel.

Cînd aşezarea rămase în urmă cu fumurile ei uşoare şi apa Siretului nu se mai văzu, bătrînul şi copilul intrară în poiana cea mare de sub păduri. Acolo găsiră cîrdul de oi păscînd liniştit, şi cînii le păzeau din patru laturi stînd pe cozi. Se auzeau în depărtări, în fundul poienii, tălăngi de la alte oi care se retrăgeau către adăposturi, cu apropierea serii. Stăpînea o pace leneşă înspre marginea codrului de fag şi mesteceni, şi spre rîpele lui fluturau în bătaia asfinţitului frunze arse de brumă.

Înălţînd fruntea lată, bătrînul cercetă cuprinsurile cu ochii lui ca cerul, şi-i veni în nări, pe vîntul uşor, mireasmă de flori veştede.

— La noapte, pe cer, iese luna în jumătate, vorbi el; ş-are să se împlinească în şapte zile, — şi pe urmă are să scadă iar, — şi atunci are să înceapă a sufla de la miazănoapte vîntul iernii. Atunci se întoarce şi tatăl tău din munte. Să-i arătaţi pielea lupului şi el are să se bucure şi are să-şi aducă aminte de ziua cînd i-am pus şi lui în mînă suliţa...

— Da, moşule, răspunse copilul înfingîndu-şi arma cu vîrful în pămînt. Acuma trebuie să mînăm oile în ţarc.

— Văd că te grăbeşti, Micule, grăi bătrînul zîmbind. Cînd am fost ca tine, am aşteptat şi eu ceasul acesta cu mare bucurie...

După ce mînară oile în ţarcul nalt de smicele şi spini, tălăncile se alinară şi soarele asfinţi în pădure.

— Copilule, ia-ţi suliţa, zise moş Pleşuv, şi vină după mine. Trebuie să cercetăm de jur împrejur ţarcul, să găsim spărtura pe unde pot intra hoţii. Trei cîni îi lăsăm înlăuntru la oi. Unul îl iau cu mine. Pe Greu-Pămîntului îl las cu tine.

— Crezi, moşule, că intră printr-o spărtură? întrebă Micu.

— Da, căci înălţimea săriturii lupului o cunosc şi-am făcut gardul nalt. Lupul, băiete, e fiară vicleană cu care de mult luptă oamenii. Dac-a făcut spărtură, a făcut-o în loc ascuns şi ferită între mărăcinişuri. Şi după ce-a intrat şi zugrumă oaia, o scoate cu luare-aminte, ca să nu i se cunoască trecerea. Şi prin acelaşi loc nu umblă de două ori, ca să nu-şi lese pielea. Cînd însă înţelege că ciobanu-i copil ca tine, cu cîni tineri, cutează mai mult decît în alte părţi...

Nepotul asculta cu mare luare-aminte. Bătrînul găsi în spinării gîţe de lînă şi urmele trecerii lupului. Astupă şi spărtura ţarcului, joasă şi ferită în buruieni uscate.

— Tu, Micule, să stai aici, hotărî moş Pleşuv, căci hoţul va veni pe drumul pe care-l cunoaşte. Eu mă duc să caut altă spărtură şi altă trecere a lui. Dacă n-o găsesc, află că sînt înapoi, aproape de tine, însă n-ai să ştii unde. Cum vine noaptea, iese luna — însă pe lup n-ai să-l vezi; de aceea să stai gata necontenit.

Greu-Pămîntului şade alături de tine şi nu se mişcă. Cînd vine hoţul, numai el are să-l vadă. Are să se repeadă şi are să-l răstoarne la pămînt. Atunci ai să-l vezi — şi într-o clipă trebuie să-l străpungi cu sulița. Dacă întîrzii, se poate scula de la pămînt; şi dacă-ţi sare-n piept nu-i mai poţi face nimic. — Eu te las cu bătrînul, şi adu-ţi aminte de ce ţi-am spus. Să nu te-aşezi la pămînt; stai cu ochii deschişi, neclintit ca o tufă, şi cu sulița gata...

— Am înţeles, moşule; am să-l străpung... răspunse copilul cu glas plin de tulburare.

Moş Pleşuv trecu în lungul ţarcului şi Micu rămase cu cînele.

— Să bagi de samă, Greu-Pămîntului... îngînă el, mişcat. Văd c-ai auzit ce-a poruncit moşu, şi te-ai tupilat la pămînt. Eu nu mă tem şi-n tine am credinţă, căci ştiu că eşti prietinul nostru. Incep a clipi stelele, şi trebuie să iasă luna. Cînd iese ea în fundul cîmpiei de dincolo, eu o văd de pe deal de la noi şi-n fundul apei. Şi tu să ştii că luna din apă e a duhurilor, care ies acuma noaptea din păduri... Cînd trece vîntul le-am auzit chiuind, şi cîteodată s-apropie de om şi-l înfricoşează. Dar moşul m-a învăţat să scapăr în cremene şi s-aprind foc; iar acest Dumnezeu ne apără de duhuri şi fiare... Acuma trebuie să iasă luna, căci s-aşează în poiană ca un abur. Trebuie s-ascultăm singurătatea şi să tăcem...

Copilul rămase neclintit şi atent. Apoi încet-încet gîndul i se întoarse iarăşi la moş Pleşuv şi la istorisirile lui despre lupte cu fiarele cele mari din codru: cu urşi, cu mistreţi şi cu bouri. La vînătorile acestea pe care le fac bărbaţii cei mari şi bărboşi, visa el de multe ori în lenea verii, în murmurul poienilor şi între ochii dulci ai florilor.

In țarcul oilor din cînd în cînd picura o talancă înăbușit și stîns.

Deodată, ca și cum s-ar fi cutremurat pămîntul, zăvodul cel bătrîn îi zbucni de lîngă picioare. Cu inima zbuciumîndu-i-se, copilul căscă ochii și, prin sita întunericului, văzu pe lup prăvălit și învălmășindu-se sub ragila cu spini de aramă a zăvodului. Își încordă scurt brațul și dădu cu sulița o lovitură dreaptă și năprasnică. Fiara slobozi un urlet fioros ; Greu-Pămîntului mormăi cu mînie. Gîfîind, Micu se apăsă în sulița și simțea în nuiaua de frasin zbaterea și moartea hoțului. Indată auzi lîngă el și glasul lui moș Pleșuv ; i se ridică un val fierbinte în ochi ; se socotea bucuros și tare ca și flăcăii cei nalți, pe obrajii cărora începea să iasă, ca păpădia, puful bărbilor...

Urmele întîmplării acesteia peste care s-au troienit frunzele miilor de toamne, la malul Siretului, și peste care au viscolit năsipuri și pulberi, se văd în oasele amestecate și-n rămășițile sălașurilor. Surpînd un mal înalt, apele le-au dat din nou luminii și eu le-am cetit ori am visat despre ele, într-o noapte de început de toamnă, pe cînd vuia vîntul în alte generații de păduri, și eu mă aflam cu tovarășii la vînătoare de lupi, în singurătățile de la gura Pîrăului Alb.

V

Aprilie, — o clipă

Intr-o zi de început de aprilie, ne-am coborît cîțiva vînători din tren în gară la Bîrnova, între păduri mari și răsunătoare. Gheorghe Ceapă, pădurarul cel mic de stat și cu vîrful nasului roș, ne trimesese răspuns că

au început a cădea sitarii, şi ne şi aştepta în preajma staţiei cu cîţiva băieţi. Îl împresurarăm veseli cu feluriţe întrebări, iar el ne răspundea clipind tainic dintr-un ochi; şi cu toţii înţelegeam din asta că aflase el nişte sihle anumite, unde s-au abătut peste noapte sodom de paseri cu pliscul lung, venite anume pentru noi din depărtate smîrcuri sudice. Ne chemarăm deci cînii lîngă genunchi şi ne pregătirăm puştile, cu nădejdea bucuroasă şi neistovită a oricărui vînător.

Dimineaţa se deschisese curată şi însorită; prin bolţile pădurii nu aburea nici un fior de vînt. Copacii bătrîni şi tufărişurile aşteptau cu solemnitate minunea învierii şi purtau pe vîrfuri muguri graşi, uşor crăpaţi, ca nişte crisalide din care trebuiau să nască noianuri de frunze. Nu erau încă decît o nădejde, un zîmbet fumuriu şi luminos. Iar foile moarte ale toamnei trecute ne foşneau sub paşi. Pe-alocuri, de pe piscuri, vedeam cerul înalt pînă la munţi, şi văi depărtate în alte păduri mereie şi afunde.

Unul dintre cîni porni deodată pieziş, lucrînd harnic din coadă, înspre tufişuri dese de coacăză. Şi sitarul pîlpîi printre crengi, se înălţă spre vîrfuri, zugrăvind pe cer un zbor pripit şi rupt în zigzaguri. Ca la o lovitură, toţi ne opriserăm, cu braţele încordate pe arme. Gheorghe Ceapă zîmbi, îşi mîngîie vîrful nasului şi clipi dintr-un ochi.

— Aici avem să facem treabă bună... ne declară el cu jumătate de glas, însă cu hotărîre.

Pe cînd îşi muştruluia şi-şi rînduia băieţii zbîrliţi pentru prima bătaie, — începu a şuşui o înfiorare de vînt peste creasta pădurii, dinspre miezul nopţii. Pădurarul îşi prăvăli căciula pe ceafă şi ridică în sus nasul, adulmecînd. Făcu: Hm! — şi-şi cumpăni iar cuşma pe ochi. Treaba asta vedeam noi că nu-i place.

Alt şuiet de ape, mai prelung, trecu alergînd după zvonul cel dintăi, ca şi cum ar fi vrut să-l prindă. Şi pe cînd începeau chiotele copiilor în desime, lumina scăzu şi zarea soarelui se umplu de nouri ca cenuşa. Un sitar singuratic zbură asupra vîntului şi se înălţă în văzduh, săltat ca de-un vîrtej, — şi ne trezirăm în scurt cu furtuna asupra noastră şi c-un codru fioros în juru-ne zbuciumîndu-se şi gemînd.

Gheorghe Ceapă îşi îndesă căciula pe urechi şi-şi strînse sumanul la piept. Băieţii se bulucirăă ca oile, ascunzîndu-şi nasurile în gulerele straielor lor ponosite şi prea largi. Noi eram cu pălării şi uşurel îmbrăcaţi, ca de primăvară.

— Aprii, cucoane, e viclean şi schimbător, ne mîngîie Gheorghe Ceapă, filosofic. Acu alta nu-i de făcut decît s-apucăm înapoi cararea şi să vă-ncălziţi la cantină la domnu Pachiţescu c-un pahar de vin, pînă desară, cînd trece trenu...

— Da' de ce, bre omule ? întrebă cu supărare unul dintre tovarăşii mei. Poate s-alină vîntul şi iese iar soarele.

— Cam greu... răspunse Ceapă clătinînd din cap. Are să ningă.

— Ce face ?

— Are să ningă... repetă pădurarul ca şi cum luase o hotărîre nestrămutată.

Intr-adevăr, din tumultul pădurii, din năvala de nouri a înălţimilor, începură a scăpăra ace de ghiaţă, şi, pornind îndărăt ca printr-o înserare, ne ajunse un viscol aspru şi des. Ne biciui obrajii, ne îngheţă mînile pe puşti, ni se furişa pe după ceafă; apoi, cînd rămaserăm un monom de umbre umilite şi încovoiate în lungul cărării, cu cînii printre picioare, conteni ca după o datorie împlinită, şi codrul începu să ofteze

prelung şi alînat. Nourii trecură şi auzirăm vijelia o vreme numai în depărtate adîncuri, ca un cîntec grozav şi misterios. Şi peisagiul ne apăru deodată schimbat, necunoscut şi înflorit alb. Ne oprirăm ca într-un fel de farmec şi uimire. Într-o vale, la dreapta noastră, se deschidea un lac neclintit, adunat din ploile primăverii. Asupra oglinzii lui negre şi lucii, atîrnau arcuri argintii. Un cintez trecu pe deasupră-i, ţîrîind uşurel, apoi tăcerea crescu în juru-i, spărioasă şi împietrită ca într-un basm şi ca într-un vis. Era ceva în afară de viaţă şi de lume. Cu imaginea aceasta în suflet îmi urmai tovarăşii pe cărarea prăvălatică, spre crîşma domnului Pachiţescu.

Învinşi şi zgribuliţi, ne înghesuirăm într-o odăiţă scundă şi strîmtă ; şi stăpînul locului venea din cînd în cînd spre noi, plecîndu-şi capul sub pragul de sus al uşii şi aducînd sub barba-i protectoare gărăfi de vin acru, care nouă ni se părea minunat. Era într-adevăr minunat, căci în curînd ne împăcarăm cu împrejurările şi hotărîrăm în unanimitate altă expediţie în altă zi înşelătoare şi frumoasă de april. Şi subt ochii holbaţi ai pădurarului, lîngă barba zbîrlită şi mirată a cantinierului, cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi, ridicînd paharul verziu, se entuziasmă şi găsi cuvinte potrivite pentru ciudata breaslă vînătorească.

— Fraţilor ! ne zicea el privindu-ne cu mîndrie, lumea de azi merge cu viteza aeroplanului şi automobilului spre un ţel necunoscut. Preocupări nouă, afaceri, speculaţii fantastice prefac sufletele şi le depărtează tot mai mult de vechea simplicitate. Dacă un om din lumea aceasta nouă, îndopat de fumul oraşelor şi cifrele registrelor, s-ar rătăci într-o tovărăşie ca a

noastră, adică într-un cerc de vînători, ar putea să constate mai multe lucruri vrednice de mirare.

Mai întăi principala îndeletnicire a unor asemenea tovarăşi, din asemenea societate, nu este politica. Asta ar fi de ajuns ca să le asigure admiraţia şi respectul generaţiilor viitoare. Apoi se simţesc mai în largul lor la pădure şi la cîmp, în mijlocul naturii. Cînd trec pe strada Lăpuşneanu, mulţi au psihologia unor oameni din alt veac. Şi cu toate că par vechi, n-aş exagera afirmînd că fac concurenţă asiduă celor mai moderni oameni de ştiinţă, îu special naturaliştilor.

Oricare dintre noi poate afirma şi dovedi uşor că a întîlnit, în cariera lui, animale sălbatice din regnuri la rigoare cunoscute, însă de dimensiuni cu totul fantastice, aşa cum nici un cercetător savant n-a cunoscut. Aceste capre minunate, aceşti mistreţi şi lupi, aceşti iepuri şi vulpoi, aceste paseri rare aveau iuţeli de fugă şi zbor extraordinare şi un fel de a se purta cum nu s-a mai văzut. Cu toate acestea — vă fac atenţi! — cu toate au căzut sub plumbul omorîtor, şi totdeauna la nişte depărtări neînchipuite.

Ar mai putea constata străinul intrat în tovărăşia vînătorească şi alte lucruri. Fiecare în parte posedă un instrument de vînat numit puşcă. Fiecare puşcă, de fabricaţie nouă ori hleab vechi, este un juvaer, este cea mai bună cu putinţă — fără discuţie că nu i se poate găsi părechea pe continent. Datorită unor asemenea arme, cei mai mulţi dintre aceşti oameni ciudaţi nu greşesc nici o lovitură, mai ales cînd vînează singuri.

Trăind în tovărăşia lor, ar mai constata că, de la Nemrod din Biblie pînă astăzi, sufletul omului vînător a rămas aproape acelaşi. Fabuloasa cifră de nouă sute şi nu ştiu cîţi ani pe care şi-a atribuit-o acest

strămoş al nostru în ora morţii a fost ultima lui fantazie — ca să zic aşa.

Dar de la Nemrod pînă la noi, această virtute de a transforma realitatea a făcut chiar progrese. Aşa-zisele «palavre vînătoreşti» sînt minunate lucruri care tind să înfrumuseţeze puţin lumea aceasta ajunsă aşa de ticăloasă şi aşa de banală.

Pe lîngă toate aceste calităţi şi virtuţi, străinul ar mai constata o tovărăşie plină de cordialitate, cum, vai ! nu se mai găseşte între ceilalţi muritori ; ar găsi simplicitate şi voie bună în mijlocul naturii veşnice, ar vedea egalitate şi democraţie nefalşificate şi s-ar încredinţa, însfîrşit, că ceva din copilăria şi bunătatea omului de altădată a rămas în sufletul vînătorilor. Şi ar închina şi el cu dragă inimă un pahar de vin pentru tagma aceasta de indivizi.

Lauda asta a vrednicei noastre bresle a durat încă mult, şi mulţi îi adăogeau în răstimpuri observaţii interesante, pe măsură ce domnu Pachiţescu îşi făcea o nouă intrare plecată, cu barba şi cu vinul cel acru şi minunat. De la o vreme, Gheorghe Ceapă fu foarte mişcat, de şi nu înţelegea nimic : se simţea însă foarte prietin şi tovarăş cu noi şi coborîtor direct şi nobil din locuitorii cavernelor.

Cînd ieşii într-un tîrziu afară, era întuneric deplin şi cerul plin de stele se boltea asupra pădurilor negre şi tăcute. Era o noapte albă, cu zăpadă tînără şi ireală, — ceva din depărtări şi din trecut, ceva nestatornic şi de o clipă, amintire din alte vieţi şi alte milenii. Era o înmărmurire de pămînt primăvăratic, înflorit alb. Şi avui deodată sentimentul singurătăţii celei mari, în care eram fulg al morţii, — şi-mi apăru lacul cel negru din pădure în ramă imaculată, cu sălbătăciunea graţioasă a linişţii pe mal oglindindu-se o clipă în el.

O clipă, — căci totul era nesigur şi iluzoriu, ca mine şi ca april.

VI

Tovarăşul meu Voişel e vrednic vînător, ca mulţi alţii

Cu domnu Voişel n-am fost niciodată la vînat pînă-n toamna asta, de şi-mi făgăduise de multe ori, prin tîrg şi pe la tribunal, bătîndu-mă pe umăr, că «are de gînd dumnealui să mă ducă odată la o iepurărie»... Domnu Voişel era un om mititel şi vesel şi se-ntorcea energic şi pieptos către toţi cei care-l atacau şi-l înţepau prin tîrg ori pe la tribunal, şi nu rămînea dator nimănui. Dumnealui singur mărturisea că-i om a dracului şi cu el nu se poate pune nimeni.

Intr-o zi din săptămîna trecută, pe-o vreme moale de noemvrie, mă trezesc cu domnu Voişel la poartă. — Hai, cucoane, la vînat, să-ţi arăt eu cum se-mpuşcă iepurii.

De şi era un om mărunţel şi cu capul mititel şi rotund, domnu Voişel avea ceva redutabil. Mai întăi îşi trecuse pe după umăr o torbă largă, cu multe ţarţamuri, care-i atîrnau pînă la glesne. Puşca pe care o purta în spate era mai lungă decît alte puşti. Avea în picioare nişte cizme teribile, cu turetcile pînă peste genunchi. Cînd păşea, părea a le ridica cu greutate şi bocănea de cîte două ori cu fiecare. De ce-şi pusese în cap o pălărie pleoştită şi proastă nu înţeleg, cînd avea asemenea cizme. E adevărat că subt astfel de pălărie obrazul domnului Voişel avea o înfăţişare deosebită, mai ales cînd încrunta puţintel sprîncenele. Barba-i căruntă, tunsă scurt şi ţăpos, ajuta încă acestei înfăţişări: parcă ţinea în gură un arici. Il admiram pe cînd mă-mbrăcam şi-mi pregăteam halaturile. In

vremea asta prepeliciarii, Cezar al meu şi Machedon al domnului Voişel, se cercetau cu luare-aminte, mormăind în surdină.

— Na ! Machedon ! rosti cu linişte domnu Voişel. *Ici ! Couche !* — Ştii cum m-ascultă, cucoane ? urmă domnu Voişel, întorcîndu-se spre mine, — m-ascultă şi înţelege parcă-i un om. Cîteodată eu singur rămîn în admiraţie, în faţa lui. Şi merge ca un ceasornic : şi la prepeliţi, şi la iepuri.

— Merge şi la iepuri ?

— Cum nu, merge şi la iepuri ; doar l-am dresat eu singur. Na ! Machedon ! *Ici ! Couche !*

De data asta tovarăşul meu dădu un accent deosebit glasului şi puse mîna pe bici. Pe loc Machedon înţelese că trebuie să părăsească intenţiile războinice ; însă cunoştinţa limbii franceze se vede că-i era tulbure, pentru că o împunse la fugă afară şi se aşeză în cerdac, la o distanţă potrivită, pe labele de dinapoi ; şi de acolo ne privi c-o mutră într-adevăr omenească, cu doi ochi luminoşi şi inteligenţi de coloarea castanei. Blana pestriţă şi destul de bogată a lui Machedon îi dădea o înfăţişare generală şi vagă de *setter*. Domnu Voişel mi-l arătă din ochi zîmbind cu mulţămire şi-şi aprinse o ţigară foarte groasă.

— Grozav de mult fumez, cucoane, îmi zise el pufăind spre mine. Eu socot că nu se află om pe lume care să fumeze mai mult.

Cînd îi sosi cafeaua, vînătorul îşi arătă patima lui excepţională pentru asemenea băutură. Altceva nu obişnuieşte să beie, — însă cafelele, ceva grozav ! In acelaşi timp, cu ochii pe jumătate închişi şi cu barba strîmbată la o parte într-un zîmbet, se întoarse după slujnicuţă, — o fată durdulie, desculţă şi arsă de soare.

— Cucoane, eu îmi am tabieturile mele, se crezu domnia sa dator să mă lămurească, făcîndu-mi cu ochiul.

Cum eu nu sînt prea vorbaret de felul meu, pe drum mai mult ascultam, iar domnu Voişel vorbea. Îl ascultam cu plăcere cum îmi spunea o mulţime de lucruri interesante, cu căldură, cu pornire şi cu patimă. În două rînduri am încercat să atrag luarea-aminte a tovarăşului meu înspre luncile arse de brumă, peste care pluteau funigei în liniştea zilei. Erau atîtea nuanţe de galben şi de roş şi zarea era aşa de largă şi transparentă înspre munţi şi-nspre Prut, soarele risipea atîta melancolie de aur, încît mă simţeam împovărat de ideea că toate sînt unice şi că peste o clipă toate vor cădea în veşnicie. Nici noi nu vom mai fi aceiaşi şi vom fi făcut un pas mai mult spre întuneric. Domnu Voişel însă, plin de plăcere şi de siguranţă şi foarte mulţămit de cizmele-i nouă, părea în relaţii deosebit de bune cu nemurirea.

— Cucoane, îmi zicea el, dumneata nu mă cunoşti ce fel de vînător sînt eu. Mai întăi de toate mie îmi place să fiu foarte bine echipat. Asemenea cizme ca ale mele cred că foarte puţini vînători au ; şi le-am luat de ocazie, pot să spun că le-am luat cu nimica. Ele au fost tocmite de altul, îmi erau însă destinate mie. Acuma vreau să te-ntreb ce puşcă ai dumneata.

— Am, domnule Voişel, o armă de care sînt destul de mulţămit.

— Hm ! îmi răspunse tovarăşul meu, cercetîndu-mi o clipă arma ; se poate să fie bună, dar e o marcă în care eu n-am încredere. Puşca asta care-o vezi la mine a fost făcută anume pentru cuconu Cocriţ Nastasache, pe cînd se afla în petrecere la Viena. Anume pentru el au făcut-o nemţii, ş-a plătit-o el nu ştiu cîţi galbini,

cum era pe vremea ceea. Eu o am de la dînsul. Mi-a dăruit-o cînd m-am însurat. M-a cununat el. Puşca asta, zice, vreau să intre în mîna unui adevărat vînător. Apoi a intrat, cucoane. Nu că mă laud : dovezile-s de faţă. Vînători ca mine ai să găseşti dumneata puţini. Numai Machedon ar putea să spuie, dac-ar vorbi, cîte prepeliţi şi cîţi iepuri am împuşcat eu în toamna trecută.

— Dar în toamna asta ?

— În toamna asta, am avut o întîmplare pe care chiar doream să ţi-o spun. Am fost de Ziua Crucii prin nişte locuri anumite, pe care numai eu le cunosc, în părţile Cucutenilor. Şi cînd ţi-oi spune, cucoane, cîţi iepuri am împuşcat eu în ziua aceea, n-ai să mă crezi.

Eu mă întorsei în trăsurică, întrebînd cu ochii, şi hotărît să ascult orice fel de întîmplare vînătorească.

— Şaptesprezece, cucoane ! îmi declară domnu Voişel, privindu-mă aprig.

— Cum şaptesprezece ?

— Şaptesprezece iepuri, cucoane, întări tovarăşul meu. Cu puşca asta pe care o am de la cuconu Cocriţ Nastasache. Să vezi cum s-a întîmplat. Eu trăsură n-am. De obicei umblu pe jos. Mă duc cu trenul pînă unde trebuie, şi pe urmă o iau pe jos. Din pricina asta sînt şi adevărat vînător. Eu toată viaţa mai mult pe jos m-am dus prin locurile mele, pe care le ştiu eu. Precum ş-acuma vreau să te duc eu la o iepurărie. Cine poate să cunoască mai bine decît mine salaşul iepurilor ? Se ştie că eu sînt specialist, pot să spun că sînt un fel de braconier. Aşa, mă duc de Ziua Crucii în părţile Cucutenilor şi intru pe ogoare, cu Machedon. Chiar în cel dintăi ogor în care am intrat am tras două focuri ş-am împuşcat doi iepuri. Pe urmă văd o pîrloagă bună. O iau frumos la căutat, găsesc

şi-n pîrloagă doi. Îi împuşc şi pe aceia. Era vremea liniştită, aşa ca azi. Mă gîndesc să-i caut şi la mirişte. Şi-ntr-adevăr, cucoane, intru eu într-o mirişte şi prind a sări iepurii ca lăcustele. Lucrul cel de căpetenie este că n-am mai dat nici un foc greş. Eu dac-am greşit un foc, îs supărat toată ziua. Dar asta mie mi se întîmplă prea rar. Am împuşcat, precum îţi spun, şaptesprezece.

Domnu Voişel mă privi cu ochi mari, ca să se bucure mai bine de uimirea mea. Eu însă eram destul de liniştit. Atunci rămase o clipă gînditor.

— Poate vrei să mă întrebi, reluă el, ca şi cum ar fi cetit ceva în ochii mei, poate vrei să mă întrebi ce-am făcut cu şaptesprezece iepuri şi cum i-am purtat.

— Mă gîndeam, zic eu, că şaptesprezece e un număr destul de ciudat.

— Se poate, dar te vei fi întrebînd şi ce-am făcut cu iepurii ; cum i-am purtat pînă acasă.

— Intr-adevăr, mă-ntreb.

Tocmai cînd se punea deslegarea acestei probleme, trăsurica se opri sus, în deal, la Zahorna. Tovarăşul meu îmi arătă, spre stînga, nişte mirişti buruienoase şi după ele nişte rîpi, şi după rîpile acelea nişte pîrloage dese cît omul de nalte.

— Intrăm aici, cucoane, zise domnu Voişel. Spune omului dumnitale să se ţie cam prin preajma noastră, ca s-avem unde pune vînatul şi să nu-l purtăm în spate. Şi noi s-o luăm aşa, pe haturile acestea deocamdată. Azi e vremea lină : numaidecît trebuie să găsim iepurii la pîrloage şi la mirişti. Îi găsim şi la arături. Intr-o zi ca asta, stau sămănaţi în toate părţile. Trebuie să-ţi spun, cucoane, că eu sînt adînc cunoscător al iepurelui ş-a obiceiurilor lui. După ploaie, iepurele dumneata să nu-l cauţi la arătură, pentru că se-ncalţă de glod şi nu-i place. Cînd e vînt, dumneata să nu-l

cauți la păpușoaie, pentru că-l supără sunetul strujenilor. Mergi cu mine și-l găsești în covru. Ba cînd e îngheț, dimineața, mă uit pe-un ogor de grîu, asupra soarelui și-i văd aburul răsuflării... Cucoane, eu ți-am spus că sînt un fel de braconier. Și de împușcătura mea iepurele nu scapă, ferit-a Sfîntul...

Ne-am despărțit, fiecare cu cînele, ș-am prins a merge în lungul a două haturi. Mergeam domol prin singurătatea toamnei ș-a ogoarelor pustii. Eram în locuri de unde nu se vedeau sate, — ș-avui deodată în mine impresia golului ș-a deșertului, sub cerul adînc. Nu era în juru-ne un sunet, nu se simțea o mișcare. Cînd deodată, dintre noi, din pămînt, din pulbere, zvîcni năprasnic un iepure și, cu mișcări pripite de armonică, o luă la fugă îndărăt spre o vălcică. Ca și cum ar fi fost loviți, Cezar și Machedon se prăvăliră după el, chelălăind. Domnu Voișel îndreptă pușca-i lungă cu grabă și slobozi un foc, apoi altul.

— E lovit, îmi strigă el cu încredere. Nu mai trage!
— Dar iepurele intrase într-un păiuș și se ducea ca o minge cenușie, cu urechile plecate pe spate. Cezar se ținu mult după el, țăhnind pe costișă. Machedon se întoarse liniștit la piciorul stăpînului său.

— Haliciurile au mers bine... îmi zise domnu Voișel, dar mi-a sărit cam departe...

In privința asta aveam altă părere. Tăcui și trecurăm înainte, în lungul ogoarelor și haturilor arse. Într-o vreme se-ntoarse și Cezar lîngă mine, cu limba lungă și gîfîind repezit. Am mers așa, domol și tăcuți, vreme de mai bine de un ceas și țărîna nu mai născu în preajma noastră nici un iepure spăimîntat.

— Are să trebuiască să-i căutăm și la arătură... îmi zise domnu Voișel oprindu-se la un capăt de hat. Să

stăm puţin, să-mi răsucesc o ţigară. După ce-i căutăm şi la arătură, pot să-ţi spun sigur unde-i găsim. Ei au obicei de fac sate. Şi unde stă unul, îi găseşti şi pe ceilalţi.

Işi scoase tabacherea mare de metal, care sclipi în lumină, şi începu să răsucească o ţigară. Pe cînd tovarăşul meu era mai atent la această operaţie, dintrodată, fără nici o pricină şi neprovocat, un iepure ţîşni din faţă-i şi porni, într-o goană absolut disproporţionată cu liniştea noastră. Cînii după el. Domnu Voişel zvîrli precipitat tabacherea departe, îşi strecură în buzunarul de la piept ţigara nerăsucită, apucă puşca, se întoarse strîmb spre urechile dihăniei, care păreau enorme în zarea unui dîmb, şi încredinţă liniştii şi pustiului alte două detunături zadarnice...

— Prea departe ! îmi zise el după aceea, c-un fel de mustrare, ca şi cum eu trăsesem. Nu-i nimic ; am vreme să-mi fac ţigara şi s-o fumez. Nu ştiu însă unde mi-i tabacherea. Asta-i frumos ! Ştii că are haz ? Ce-am făcut cu dînsa ? Ori a uitat nevastă-mea să mi-o puie în buzunar...

I-o arătai între buruieni, la cîţiva paşi de el.

— Aşa-i, mă miram eu, vorbi el rîzînd. Nu se poate să nu-mi puie mie cei de-acasă toate lucrurile la locul lor. Cu mine nu se joacă. Eu, cucoane, sînt mînă de fier. Chiar îmi place să fiu tiran şi să stăpînesc. De aceea mi se pare că am şi nume de împărat : Tiberiu. De ce rîzi ?

— Nu rîd. E un nume foarte frumos.

— Se-nţelege, încuviinţă cu seriozitate domnu Voişel şi-şi aprinse ţigara. Acuma, cucoane, dacă vrei să-mpuşcăm iepuri, să mergi cu mine în pîrloaga asta. Numai să-mi fumez ţigara şi intrăm, ş-ai să te încredinţezi numaidecît.

Era o pîrloagă plină de mărăcinîş, de boz şi de dudău de tot felul. Abia răzbeau cînii, încurcîndu-se în rugi de mure. Ne poticneam la fiecare pas, ni s-au aninat de straie scai şi turiţe, — iepuri nu s-au arătat de nicăieri.

— Atunci să cercetăm iar mirişti, fu de părere domnu Voişel. Orice-ar face, de mine nu se pot ascunde. Hai să trecem în mirişti.

— Domnule Voişel, propun eu cu sfială, să căutăm păiuşul acesta din stînga.

El ridică barba cu dispreţ şi-şi îngroşă glasul:

— Care păiuş? Nu căutăm nici un păiuş. Dacă vrei să găseşti iepuri, astăzi să-i cauţi la mirişte.

Sînt şi-acuma încredinţat că la stînga mea, în păiuş, aştepta iepurele sortit să-l împuşc eu. Înfricoşat şi cu inima bătînd, stătea acolo în covru-i sărac. N-am făcut un pas mai mult spre el şi n-a sărit din resortu-i puternic şi din păiuşul de coloarea blănii lui. Dumnezeul liniştii i-a fost prielnic.

Am cotit către tovarăşul meu, în mirişti, în miros de paie uscate şi pulbere. Ne împresurau ici-colo, în lumină piezişă, roiuri mărunte de gîze. Urechiaţii însă nu-şi făcuseră sat pe acele meleaguri. Treceam paralel pe întinderi, cu cînii după noi, şi domnu Voişel lăsa din cînd în cînd să cadă spre mine observaţii vînătoreşti dintre cele mai minunate şi mai interesante. Din mirişti trecurăm pe arături; apoi, la un pîlc de porumbrei, o altă sălbătăciune scapă de plumbii omului cu nume împărătesc. Cezar fugi chelălăind peste văi. Machedon se întoarse curînd, şi se uită cu ochii lui castanii cum stăpînul său îşi cercetează cu luare-aminte oţelele puştii.

— Hm! mormăia domnu Voişel, puşca nu cred să fie de vină.

Scoase un cartuş şi-l vîrî sub nas, în blana de arici, mirosindu-l parcă.

— Asta trebuie să fie, îmi zise el, sigur de sine. Cartuşele-s prea vechi. Drept să-ţi spun, cucoane, aşa ceva nu mi s-a întîmplat de zilele mele.

Cînd se-ntoarse Cezar de pe coclauri, Machedon îi ieşi înainte, — şi, alăturîndu-şi botul de al semenului său, păru a-i împărtăşi o cugetare mută. Ridicîndu-şi ochii de la puşcă şi de la cartuş, domnu Voişel îi privi cu mirare. Eu începui a rîde.

— Domnule Tiberiu, îi explicai eu; Machedon al dumnitale îi spune lui Cezar să nu mai fugă după iepuri. După cît se vede, cînele meu îşi închipuie că noi n-avem nici un rost şi vînătoru-i el. Vrea cu orice preţ să prindă iepurele. Machedon are însă experienţă; iar experienţa este izvorul înţelepciunii...

— Cît despre inteligenţă, nu-i nevoie să-l laud, îmi replică vesel domnu Voişel; eu socot că asemenea cîne n-are nimeni, pentru că eu l-am dresat...

Ziua aceasta memorabilă s-a isprăvit totuşi cu victoria tovarăşului meu. Puşca cea lungă îşi făcu datoria; cartuşele n-aveau nici un cusur. Pe întinderea pustie, în asfinţitul soarelui, sunară cele din urmă bubuituri şi Machedon se zvîrli aprig asupra unui iepure rănit. După o învălmăşeală năprasnică, prepelicarul îl ţintui cu grumazul în ţărînă şi sosi şi domnu Voişel cu cizmele-i uriaşe, ca să-i deie lovitura de graţie.

— Ai văzut lovitură? îmi strigă el ridicînd de un picior sălbătăciunea.

Avea o înfăţişare bizară şi obrazu-i strălucea de un rîs care mă înfioră.

Zvîrli la pămînt vînatul şi o clipă stăturăm privindu-l. Animalul zdrobit rămăsese c-un ochi deschis.

Cele din urmă raze ale asfinţitului luciră în ochiul acela mare, spărios, înviindu-i apa moartă, — răsfrîngînd statuia biruitoare a tovarăşului meu şi tristeţa singurătăţilor de toamnă.

VII

Sitarii, cînd prietinii mei se ceartă

Am doi prietini care îmi sînt şi foarte buni tovarăşi de vînat. Deseori, în zilele de sărbătoare, batem coclaurii, ne depărtăm de lume şi ne sălbătăcim prin singurătăţi.

Anul acesta, se-nţelege, cum a lucit cel dintăi soare de primăvară, ne-am strîns nas lîngă nas, am fumat cîte-o ţigară ş-am plănuit cum am face ca să împuşcăm un foarte mare număr de sitari.

Cel mai bătrîn dintre noi e un bun vînător care cunoaşte zile vechi, ştie întîmplări nemaipomenite şi răspunde la frumoasa poreclă de cuconu Nicu Fantazie. De şi-n zilele obişnuite e un biet om cufundat pînă la gît în condici, împresurat de oribile coloane de cifre, între noi, în faţa cîmpului sau codrului, e plin de avînt şi de imaginaţie. Chiar numele pe care i l-am dat e mai mult un eufemism. Porecla adevărată sună mai puţin nobil. Cînd e vorba însă de un vînător, se cade să dăm altă interpretare cuvîntului.

Cel mai tînăr dintre noi e un sprinten şi ager poet, foarte cunoscut prin umor, prin avînt şi imaginaţie. Frînturi din versurile lui îndrăzneţe zboară de pe toate buzele. În chestiile de vînătoare însă e spiritul cel mai realist cu putinţă, strîngînd totul în cleştele unei logici înfricoşate.

Aşa încît dezbaterile asupra sitarilor au oscilat între Polul Nord şi ecuator, ca să zic aşa.

Ecuatorul era cuconu Nicu Fantazie. El susţinea, cu fierbinte convingere, că-n pădurile de la Boroseşti, în mladă la Ionaşcu, avem să găsim sitari cum nu se mai află pe lumea asta!

— Ascultaţi ce vă spun eu, zicea dumnealui, totu-i gata şi totul ne-aşteaptă. Am scris lui Bucă pădurarul să trimeată la gară două căruţe şi s-adune la pădure cincisprezece băieţi pentru hăituială. Sitarii s-au arătat în alte părţi. Atunci acolo, la Ionaşcu, facem treabă bună. Eu nu vă spun decît atîta: în 1893, intrînd acolo cu Ilie Negură, la amiază am isprăvit cartuşele şi zvîrleam în sitari cu căciula. Ne-am întors cu nouăzeci şi şapte de bucăţi. A fost o frumuseţă. Pasul şi sitarul! pasul şi sitarul! Făceţi-vă cartuşe multe. Dacă dăm peste pasaj, aveţi să mă pomeniţi!

— *Dacă* dăm peste pasaj! sublinie incisiv poetul, privindu-mă cu înţeles.

— Se-nţelege, se înfierbîntă cuconu Nicu. Dar eu cred că dăm.

— O presupunere nu-i decît o presupunere, reluă fără milă poetul. Se poate să nu găsim nimica.

— De ce?

— Iată de ce. Mai întăi admiţi că *se poate* să nu găsim sitari?

— Da. Dar eu sînt sigur că găsim.

— Bine; dar se poate să nu găsim. Şi eu cred că n-o să găsim, pentru următoarele motive...

— Să vedem... zîmbi cuconu Nicu Fantazie, cu bunătate.

— Ascultaţi. Mai întăi, astă-toamnă, am mers de trei ori în locuri hotărîte de dumneata. Şi n-am găsit

nici un iepure. Am văzut odată unul singur, care fugea pe dealuri la o depărtare incomensurabilă.

— Bine, dar asta a fost astă-toamnă.

— Stăi, urmă neînduplecat poetul. Astă-iarnă ai rînduit şi-ai condus de două ori gonile în Boroseşti. Şi tot vînatul mare a ieşit tocmai pe unde n-am cuprins noi...

— Bine, asta a fost astă-iarnă. Asta se poate întîmpla oricui.

— Se-nţelege, dar ţi se întîmplă cu deosebire dumnitale. Dumneata, cucoane Nicule, eşti cel mai bun şi mai plăcut tovarăş, numaicît n-ai noroc la alegerea locurilor.

— Aşa-i, aprobă cu puţină tristeţă tovarăşul nostru. De-o bucată de vreme am băgat de samă că am *ghinion*. Dar acum sînt sigur că la Boroseşti, în Ionaşcu, găsim sitari.

— Nu! strigă poetul. Boroseştii e la sud. Noi trebuie să pornim spre miazănoapte.

După această mişcătoare discuţie, am hotărît în unanimitate să mergem la Boroseşti în mlada lui Ionaşcu. Şi cuconu Nicu ne-a povestit în amănunt cum a fost afacerea din 1893. Sitarul şi pasul! Sitarul şi pasul!

Peste noapte am visat numai sitari. Ş-a doua zi am pornit spre Boroseşti pe o vreme senină cu soare şi fără vînt.

La fereastra vagonului, pe cînd pornea trenul, cuconu Nicu ne spune vesel:

— Avem o zi minunată!

Poetul tăcea. Însă era bine dispus.

Eu observai:

— Se poate întîmpla să nu găsim căruţele în gară la Scînteia.

— Avem să le găsim, răspunse liniştit cuconu Nicu. I-am trimes răspuns pădurarului Bucă.

Intr-adevăr, în gară la Scînteia, găsirăm căruţele şi ne îmbarcarăm, cu ceilalţi cinci ori şase tovarăşi.

— Dar dacă Bucă pădurarul n-o fi strîns gonaşi? întrebai eu, cu îndoială.

— Nu se poate: i-am trimes răspuns. Şi dac-au fost căruţele, trebuie să fie şi gonaşi.

La fîntîna din marginea pădurii, găsirăm pe Bucă, cu gonaşii. Toate porneau bine şi ziua era minunată. Cuconu Nicu mai aştepta zborul sitarilor. Şi-l văzu vesel şi fericit după cele dintăi două bătăi. Chiotele băieţilor ridicaseră chiar în sihlele din margine cîteva perechi de paseri cu pliscul lung şi se trăseseră cîteva focuri. Il văzui pe bătrînul nostru tovarăş senin, triumfînd cu modestie şi fără larmă.

Prietinul cel tînăr tăcea. Inaintarăm cu haitaşii înspre pădurea mai bătrînă, — înspre «temei», cum zicea cuconu Nicu. La bătaia următoare sări un sitar răzleţ. La alte bătăi nu mai sări nici unul, — şi la chiotele şi hăulirile gonaşilor nu răspunse în pădure nici un foc de puşcă.

Inspre amiază, pe cînd ne aşezam în altă goană, poetul, trecînd pe lîngă mine, îmi şopti zîmbind:

— Se cam zbîrleşte vremea.

Intr-adevăr, nici nu băgasem de samă că soarele nu mai lucea în pădure. Tufele de iarbă nouă şi flori albastre erau învăluite ca de o umbră. Din depărtări auzii un şuiet slab, ca de ape. Şi pe coama codrului înmugurit, în curînd sosi, pe o aripă de furtună, un puhoi de ploaie amestecată cu măzăriche. Incepu a ne bate cu îndîrjire. Se potoli într-o vreme şi porni din nou. Şi dintre doi fagi, unde stăteam zgribuliţi, priveam prin ţesătura de crengi alte învăl-

măşiri de nouri negri, care veneau de la asfinţit.

Ne traserăm către o poiană, înspre căruţe.

— Eu sînt sigur că-n alte părţi nu plouă şi sînt sitari ! îmi zise cu linişte prietinul cel tînăr.

Cînd ajunserăm la căruţe, ploaia stătu.

Cuconu Nicu, înseninat iar, începu a scoate merindele şi vinul.

— Apoi, după ploiţa asta, zise el, tot găsim noi pasajul, în mladă la Ofileanu.

Tovarăşul celălalt mă privi c-un zîmbet semnificativ.

După gustare, pornirăm cu multă nădejde înspre Ofileanu. Şi cum ajunserăm la Ofileanu cu căruţele, o altă învăluire de furtună aduse altă scuturătură de ploaie din nouri de catran. Şi pe urmă ne bătură săgeţi reci de apă toată după-amiaza, pînă ce, trudiţi, uzi şi gîrbovi, cu cizmele încărcate de glod, ne înşirarăm pe potecă spre căruţe.

Cînd ieşirăm spre poiana Jidovului, luci soarele în asfinţit, în aur şi purpură ; vîntul căzu şi plîngerea pădurii conteni. Se vedeau lucind pînă în depărtări valurile codrului. Şi-n desişurile de-aproape începură a suna glasuri de paseri mărunte. Prin luciri piezişe de soare fîlfîiau mierle şi gaiţe. Şi cînd geana de foc de la asfinţit se închise şi prinseră a veni din rîpile pîraielor umbre, deodată auzirăm pe deasupra poienii guruitul caracteristic al sitarilor şi zboruri graţioase începură a se încrucişa prin fumegarea înserării...

Cu sufletul plin de amurgul acela de primăvară şi cu genţile goale, ne înfundarăm în noaptea codrului, pe poteci umede, spre o gară depărtată. Şi umblînd spre gară, domol, cuconu Nicu înainte, poetul după el şi eu la urmă, — iată că tovarăşul nostru cel tînăr

îşi aduse aminte de cea dintăi expediţie la sitari, anul trecut.

— Pe aceea o uitasem, vorbi el puţintel înseninat, dar acuma mi-am amintit-o. Eu v-am spus că trebuia să mergem undeva, la nord. Acolo sar sitarii şi nu plouă. Anul trecut v-aduceţi aminte ? Cuconu Nicu hotărăşte şi ne-ndeamnă să mergem în pădurícea de la Corneşti. Acolo, cîndva, în alt an de la Hristos, domnia sa iarăşi a împuşcat un mare număr de sitari. Eu am fost de părere să mergem în altă parte, — pe urmă, ce să fac ? hai şi eu la Corneşti. Fără îndoială, vă aduceţi aminte foarte bine ce s-a întîmplat în ziua aceea de Buna Vestire. Cînd ajungem, nu găsim haitaşii, pentru că biserica de la Corneşti avea hram şi băieţii erau la biserică. Vra să zică din toate satele din ţinutul Iaşilor, am nimerit într-un loc cu hram. După ce, cu chiu cu vai, adunăm vreo cinci haitaşi, intrăm într-o anumită parte a pădurii, unde, cu un ceas înaintea noastră, trecuseră alţi vînători cu cînii. Puteţi să-mi spuneţi mie dacă nu-i adevărată minune asta ?

Cuconu Nicu Fantazie încuviinţă cu duioşie.

— Intr-adevăr, de o bucată de vreme am ghinion ! Dar cînd îmi aduc aminte ce vînat am împuşcat eu odată prin acele locuri...

Neînduplecat, tovarăşul cel tînăr îl întrerupse :

— Cucoane Nicule, unde mergem duminica viitoare ?

— Eu zic să mergem la Bîrnova, răspunse cu grabă tovarăşul nostru. Cînd om ajunge la gară am să vă spun ce mi s-a întîmplat acolo acum douăzeci şi unu de ani...

— Eu declar de mai nainte că e necesar să mergem în altă parte ! hotărî solemn poetul.

Ajunşi în gară, la crîşma cea mititică, cu crîşmar bărbos, — pînă la sosirea trenului cuconu Nicu ne-a povestit întîmplarea de acum douăzeci şi unu de ani şi a ciocnit cu noi cîte un păhărel de vin. Ş-am rămas deplin înţeleşi că duminica cealaltă căutăm sitarii la Bîrnova, tot la sud, de şi poetul, cu logica lui de fier, ne-a dovedit că în ziua aceea sitarii vor fi la nord.

VIII

Ploaie, în păduri depărtate

In gară la Tîrgu-Frumos, prietinul meu poetul găsi însfîrşit prilej să apostrofeze pe tovarăşii noştri de vînătoare :

— Mai întăi, zise el, nu înţeleg de ce-am pornit de la casele noastre pe-asemenea vreme. Plouă de la miezul nopţii ; ş-o ploaie de noemvrie ca aceasta, despletită şi jalnică, nu-i nădejde să contenească degrabă. Dar să admitem c-am avut cu toţii dorinţa şi bănuiala că-n zori-de-ziuă cerul are să se-nseninеze. Nu s-a înseninat. Şi fapt mai grav : a plouat la fel şi ieri, ş-alaltăieri. Pe lîngă asta, ştim din experienţa bătrînilor că ploile de toamnă sînt fragmente de veşnicie. Atuncea ce căutăm noi la Tîrgu-Frumos ? Ştiu că pot să răspund eu singur. Ne ducem la pădure la Brăeşti. Ne-am oprit în gară la Tîrgu-Frumos pe ploaie, ca să căutăm căruţe să ne ducă la Brăeşti. Prin noroi şi pe ploaie se poate să ajungem cîndva la pădure. Dar cine ne sileşte să ne părăsim pe asemenea vreme tihna şi liniştea noastră ? Am ucis pe cineva ? Mi-am trădat patria ? Imi taie cineva capul dacă nu

mă duc astăzi, pe ploaie, în pădure la Brăeşti? Eu nu-nţeleg nimica. Trebuie să ne-ntoarcem acasă!

Astfel vorbi prietinul meu şi toată lumea îi dădu dreptate. Eram în jurul lui, pe peronul gării, douăzeci şi două de puşti, cum obişnuieşte a spune cuconu Nicu, maistrul de vînătoare. Ş-aceste puşti priviră cu ochi fumurii şi desnădăjduiţi zările şi văzură pretutindeni cenuşa ploilor de toamnă. Are dreptate prietinul nostru poetul. Numai nişte nebuni se pot hotărî s-o apuce aşa, pe drumuri desfundate şi sub cernerea sură, înspre Brăeşti.

— Ai dreptate, răspundem. Dac-am fi nişte oameni înţelepţi, am aştepta cel întâi tren care trece spre Iaşi şi ne-am întoarce la casele noastre...

— Noi însă nu sîntem oameni înţelepţi; noi sîntem vînători, replică cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi. Deci trebuie să ne resemnăm, să căutăm căruţe şi să ne ducem la Brăeşti.

— Însă nu ne sileşte nimeni, observă poetul.

— Se-nţelege că nu ne sileşte nimeni, strigă cuconu Nicu Fantazie, maistrul nostru de vînătoare; însă eu cred că, îndată ce ajungem la pădure, ploaia stă. Se poate să înceteze chiar şi mai-nainte, — poate să înceteze orişicînd, pentru că nu-i cu contract, pe zece ani. La urma urmei, chiar dacă azi plouă pînă în sară, mîni desigur n-are să ploaie. Ce Dumnezeu! Din două zile, măcar una să fie frumoasă. Aşa încît, trebuie să mergem.

— Logica dumnitale, cucoane Nicule, e teribilă, răspunse poetul c-o ironie rece ca şi ploaia de toamnă. Însă te rog să-ţi aduci aminte că şi eu am pe a mea. Din experienţele anilor trecuţi, din observaţii serioase pe care le-am făcut de cînd mergem cu dumneata în expediţii, din nişte celebre aventuri ale noastre la si-

tari, eu trag concluzia că ploaia asta e a dumnitale. Dumneata eşti cel cu ghinionul. De-aceea nu ne-au venit nici căruţele la gară şi trebuie să le căutăm noi singuri prin mahalalele tîrgului. Sînt sigur deci că ploaia n-are să înceteze. Are să curgă apă din cer şi la noapte, şi mîni. Cu toate acestea trebuie să mergem, pentru că nu sîntem nebuni, ci vînători!

Cuconu Nicu rîse cu amărăciune, ca totdeauna cînd era vorba de ghinionul lui, şi-şi aprinse o ţigară. După aceea încheie cu seninătate:

— Nu se poate, trebuie să steie cînd ajungem la pădure. Să mă văd eu, cucoane, în pădure la Brăeşti! De asemenea ploaie nici nu-mi pasă. Am făcut eu acolo vînători şi pe vreme mai urîtă. Şi ce vînat am împuşcat! Dac-ar trăi răposatul doctor Botezatu — ce vînător era acela! — apoi v-ar spune ce mistreţi şi ce lupi am făcut noi în pădure la Brăeşti. Doar se ştie că tocmai pe vreme rea cade vînatul cel mult. Ei, dar atuncea erau alte timpuri şi alţi oameni.

După asemenea discuţie plină de înţelepciune şi bazată pe fapte, ne-am trecut la spinare puştile, am apucat în mînă bagajele ş-am pornit prin glod şi apărie, să căutăm căruţe care să ne ducă în pădure la Brăeşti. Prietinul meu poetul era absolut sigur că ploaia n-are să steie nici cînd om intra în pădure; era sigur şi de alte mizerii şi catastrofe pe care aveam a le îndura din pricina ghinionului lui cuconu Nicu, cu toate acestea intră şi el în convoi. «Expediţia asta e scrisă în catastiful fatalităţii», se mîngîia el rîzînd.

— Dumneata glumeşti, însă acesta e singurul adevăr... îl complectă cu seriozitate cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi.

Aşa, pe ploaie mărunţă şi domoală de toamnă, am găsit nişte căruţe lipoveneşti, în nişte ogrăzi în care şi oameni şi cai frămîntau un glod negru pînă la glesne. Pe ploaie mărunţă şi strălucitoare am ieşit din tîrgul umilit şi pustiu, ş-am apucat spre Brăeşti pe un drum şoseluit şi trăgănat, grămădiţi unii în alţii, cu capetele plecate şi cu aţe de apă şiroindu-ne din streşinile pălăriilor.

Caravana era destul de veselă şi dispusă chiar să cînte. In căruţa noastră plină de paie jilave, prietinul meu poetul fredona producţii proprii; pline de agerime şi de artă, pe care însă nu le pot asculta decît urechile unor vînători care merg pe ploaie la Brăeşti. Cuconu Nicu îşi aplecase spre el urechea cu care aude mai puţin rău, şi asculta c-un surîs al anilor celor de demult.

Cu toate cîntecele prietinului nostru, cerul nu se îmblînzi. Ba fără logică şi dreptate şi în chipul cel mai absurd, drumul pietruit se sfîrşi, şi căruţele apucară prin nişte rătăcăni desfundate. Lipovenii cu bărbile plouate coborîră alăturea cu căluţii lor roibi. Învîrteau pe deasupra capetelor cîte-o puhă de cînepă şi răcneau într-o limbă străină, cufundîndu-se din cînd în cînd prin ştioalne cu ciubotele lor enorme. Din cînd în cînd puneau umărul la leuci şi iar răcneau cu disperare. Şi caii, încordîndu-se în ştreanguri, se opinteau năprasnic. Din vreme în vreme ne opream; caii răsuflau pripit, cu boturile la genunchi; iar lipovanul, în cercheşca-i creaţă şi cu cizme de glod, ne privea zîmbind.

— Prin asemenea locuri, ne zise el c-un fel de mîndrie, nu mai poate răzbate nimeni de pe la dumneavoastră la o vreme ca asta. Aftamobil, droşcă, —

asta aici nu merge! sfîrşi el cu dispreţ, îndemnînd caii şi punînd iar umărul la leucă.

Prin asemenea noroaie, ciomîrle şi mlaştini, care nu s-au schimbat de pe vremea lui Boerebista, am ajuns la pădurile cele mari de la Brăeşti. La focuri uriaşe, într-o poiană largă de fagi bătrîni, aşteptau pădurarii, haitaşii şi căruţele. Şi-ndată mutînd calabalîcul şi scoţînd puştile din tocuri, ne-am pregătit să ne facem datoria.

Cuconu Nicu, maistrul de vînătoare, încercă să ne convingă că cernerea s-a domolit într-atîta, încît aproape nu se mai simte, ca şi cum nici n-ar mai ploua. De aşa ceva se lăsă convins, c-un zîmbet ironic, şi prietinul nostru poetul. Şi pădurarii, adunîndu-se la porunci, se hotărî planul de război, la care luarăm parte cu toţii, muşcînd cu gravitate din bucăţi de friptură rece, ca şi strămoşii noştri din epoci preistorice. Nu era vreme multă de aşteptat, căci s-apropia amiaza. Se deschiseră sacii şi se împărţiră pîinile ude la gonaşi. Şi după ce traserăm sorţii dintr-o cuşmă de oaie, ne înşirarăm pe poteci lungi şi întortochiate, călcînd moale pe strat de frunze lucii.

Codrul cu prăpăstiile şi singurătăţile lui cafenii rămase stăpîn peste noi. Ca-ntotdeauna simţii în mine inima bătînd c-un ritm deosebit. Şi din locul meu hotărît de soartă, îmi aţintii urechea spre liniştea care ne închisese de pretutindeni. Bura de ploaie nu mai avea sunet, părea mai mult o fumegare a rîpelor. Fagii cei mari şi lianele desişurilor luceau în ziua sură, într-o neclintire impresionantă.

In amorţirea aceasta tresări semnalul de corn pe linia puştilor şi alt corn răspunse de la haitaşi, urmat îndată de hăuliri şi răcnete stranii. În căldura umedă a hainelor, rămăsei ca-ntr-un fel de somn al aştep-

tării, neclintit şi cu puşca aplecată. Aşteptarea aceasta plină de înfiorare şi de viziuni, de atîtea ori încercată, loveşte totdeauna în inimă ca ceva nou. Ochiul aţintit mare străbate desişuri încîlcite, fuge pe cărări imaginare. Aşteptam vînatul dintr-un loc anumit, cel mai nimerit ca să-l pot fulgera. Aşteptam o năluca cu ochi spărioşi : era cînd un lup cenuşiu, cînd un mistreţ întunecos, cu coama zbîrlită, cînd fulgerarea roşcată a unei vulpi... Un sunet uşor pe frunza moartă mă deşteaptă. In coada ochiului meu stîng a apărut, prin pîcla uşoară, o fiară naltă, cu coarne ţapoşe. Braţul tresare şi inima zvîcneşte. Printr-o mişcare abia simţită întorc faţa. Rămîne la zece paşi de mine un simplu iepure, ridicat în două labe, ascultînd c-o atitudine comică zvoana din urmă-i. In bătaia aceasta aşteptăm însă vînat mare. Il las să treacă. Şi el face ţupăind cîteva salturi ; trece apoi foarte aproape de mine, neliniştit şi de coloarea tufarilor, şi se coboară, în dosul meu, înspre desişuri de sîngeri, care-l iau subt ocrotirea lor. A dispărut dintrodată. Inaintea mea pădurea rămîne iar un colţ de umbră a aşteptărilor şi surprizelor, înspre larma depărtării.

Cel dintăi foc de puşcă. Fără voie număr : unu. Şi-ndată aud şi pe cel de al doilea. Trebuie să fi ieşit lupii sau mistreţii. La care puşcă va fi mînînd întîmplarea pe dihăniile acestea mari, — pe care toţi ochii aţintiţi le aşteaptă ? — O vulpe atentă stă neclintită între doi fagi tineri, destul de aproape, într-un punct pe care eu nu i-l hotărîsem. Cînd a apărut, nesimţită ? Inima se mişcă iar grăbit, cu bătăi pe care le aud distinct. — Cînd a dispărut, s-a rupt farmecul ; ridic puşca ş-o prind din fuga-i piezişă spre spinărişul deaproape. Detunătura n-o aud. Văd prin fumul de pulbere zvîrcolirile dihăniei. A căzut. Oftez şi reîncarc

arma. Rămîn iarăşi neclintit, în dosul fagului, — aud alte pocnituri pe linie, însă nu le mai ţin socoteala.

Cînd ne coborîm în locul de adunare, găsim cerc strîns şi des de haitaşi şi puşcaşi ş-auzim triumfător glasul lui cuconu Nicu. Au căzut trei lupi. In locul cel obişnuit, la gîrla de devale, au ieşit şi porcii. Au venit năprasnici şi pufnind cum li-i obiceiul, dar în cel din urmă s-a putut trage. A fost lovit, — şi-a întors fuga în lungul liniei ş-a mai primit şi alte împuşcături. S-a dus, dar lasă pe frunze urmă de sînge. S-a luat după el Bazil cu doi pădurari, să-l caute. Nu se poate să nu-l găsească, în vreo rîpă... -

— Am văzut şi eu stropitura de sînge, cucoane Nicule, complectează chihaia. Lasă sînge cu floarea portocalie: e pălit la plămîni şi-l găseşte cuconu Bazil, de asta să n-aveţi nici o grijă...

Cuconu Nicu Fantazie priveşte cu mîndrie la noi şi mai ales la prietinul meu poetul.

— Deocamdată, replică liniştit prietinul meu, văd că mistreţul s-a dus. Pe lîngă asta, ploaia iar începe să se întărească şi să se îndesească!

— Cînd v-aud vorbind aşa, strigă cu disperare cuconu Nicu, îmi vine să mă sui pe o mîrţoagă de-a lipovenilor şi să mă duc în lume!...

Cu toate acestea izbînda acelei zile i se părea vădită şi cu toţii, şi puşcaşi şi gonaşi, admirau la picioarele lui vulpile şi lupii culcaţi unul lîngă altul, pe frunzele de coloarea blănilor lor. Dar prietinul meu poetul ştia că nu trebuie să dezarmeze. Ploaia sporea tot mai neliniştitor şi bătaia a doua s-a făcut în condiţii deosebit de grele. Cu toată bărbăţia şi strigătele lui, cuconu Nicu a trebuit să se plece văzduhului — şi ne-am adunat sumbri la focurile cele mari, în poiana din margine. Cum ajunserăm aici, ploaia se

domoli iar; și vîlvătăile uriașe zvîrleau sclipiri vesele și fum între fagii rari și străvechi.

— Trebuie să intrăm la gazde... hotărî cuconu Nicu. Intîlnind însă privirile prietinului meu, adăogi îndată: Insă mai întăi s-așteptăm să vie Bazil cu porcul...

— S-așteptăm... încuviință cu liniște și cu ironie poetul.

— Iaca, vine și cuconu Bazil! strigă unul din pădurari. Aduc și porcul!

Prietinul meu își aprindea o țigară și păru că nu vede ce flacără joacă în ochii partenerului său.

— Bine, bine. Să vedem ce facem cu gazdele, mormăi el.

Tovarășul nostru Bazil sosi asudat și radios, plin de glod și de hlei din cap pînă-n picioare, — însă tot vînjos, elastic și nedomolit. Privindu-ne aprig și vorbind năvalnic, ne povesti drumurile întortochiate prin rîpe, pe costișe, pe pîraie, prin tăuri, — pe urma de sînge al mistrețului. L-au găsit însfîrșit în niște spinării aproape de un izvor. L-au deșertat pe loc și l-au încărcat pe-un drug de fag. Frumos și voinic mistreț, ș-a dovedit putere mare. Are colții ascuțiți și tineri și slim pe grumaz. Se pregătea de viață lungă în singurătățile pădurii. Dar i s-a împlinit veleatul.

— Aista ne-a farmat nouă astă-vară ogoarele de păpușoi... ziceau oamenii privindu-i cu respect capul enorm și fioros.

Ce facem acuma de gazde? Dumitrache pădurarul spune că aici aproape, la cuscrul primarului, nu se mai poate. Are casă largă și-ncăpătoare, dar omu-i dus la o nuntă, în Brăești. Pînă-n sat, — departe, glod și vreme rea. Cît Dumnezeu are să tot curgă de sus? Ce-i de făcut?

Prietinul meu poetul își aprindea altă țigară și nu spunea nimica.

Amurgul venea repede și deodată mă simții așa de ud, așa de trudit, așa de departe de lumina și de blîndețea unui adăpost, încît aruncai o privire în juru-mi, la tovarăși, ca și cum mă deșteptam dintr-o vedenie ș-atunci observam pentru întâia oară și cu adevărat realitățile. Ce facem într-adevăr în noaptea de toamnă, sub cerul posomorît și cernînd ape?

— Liniștiți-vă, vorbi cu blîndețe cel mai în vîrstă dintre noi. Asta ni s-a mai întîmplat și altă dată, căci nu e nimic nou sub soare, ori sub ploaie. Doi pădurari experimentați dezbracă lupii de blănuri. După această rînduială încărcăm mistrețul în căruța ce ne-a mai rămas. Și pentru că prin glod și hlei, cu greutate, caii nu pot răzbi singuri, avem să le-ajutăm noi, împingînd de pe delături și din urmă. După ce avem să măcinăm glodurile și hleiul vreun ceas de vreme, călăuzindu-ne prin întuneric după răcnetele pădurarului, avem s-ajungem la căsuța lui, în poiana cealaltă. Acolo omul are nevastă și copii, — ș-un vițel ori un mînz fraged de curînd venit pe lume. Abia încap cîți sînt subt acoperișul de șindrilă și-ntre pereții scunzi de bîrne. Cu toate acestea vă încredințez că avem să încăpem și noi și avem să dormim tare bine pe cîte-un braț de fîn, strînși unul în altul ca să ne fie cald, ca niște adevărați tovarăși și frați. Pot să vă mai spun că cu toții vom fi lucrat ca să statornicim în timpul fugar o amintire plăcută.

Am făcut într-adevăr așa cum a hotărît cel mai în vîrstă dintre noi, iar cuconu Nicu și prietinul meu poetul s-au liniștit ș-au împins la căruță. Și cufundîndu-ne în întuneric, după glasul fioros al pădurarului, nu mai aveam nici haine, nici nume. Plăteam o

datorie întunecoasă către veacuri trecute. În drumul nostru absurd, către acelaşi sfîrşit, nu rîvneam decît clipa popasului. Totuşi amintirea aceasta n-a fost scrisă fără plăcere în analele noastre.

IX

Lupii de la Cucoara urmează un război neistovit

În ziua aceea, întăia, nu căzuseră decît puţine vulpi şi iepuri de şi cuconu Nicu, maistrul nostru de vînătoare, condusese bătăile ca un adevărat general. Ieşiseră şi mistreţii — şi de asta el era foarte mulţămit, — îi părea numai rău că scăpaseră. Din pricina asta, pe cînd se adunau puşcaşii în juru-i în poiana de la Cujba, se uita pieziş, numai într-un ochi, spre vînătorii cei bătrîni şi se scărpina c-o violenţă semnificativă deasupra urechii drepte.

— Ce poţi să faci ? zicea domnia sa cu jumătate de glas. Porcii au ieşit. Poţi spune că şi-au făcut datoria. Dar dac-au dat peste boboci, au rupt linia...

Bobocii erau adică vînătorii cei tineri. «Au rupt linia...» repeta cuconu Nicu, fericit că găsise o expresie potrivită. Dac-au rupt linia, ce poţi face ? Noi, cei bătrîni, nu sîntem vinovaţi. He-hei, vorbeau între ei bătrînii, zîmbind, — dacă ieşeau la alte puşti, era altă socoteală !

— Bine, cucoane, dar ce puteam face ? striga cu înflăcărare vînătorul cel tînăr. Au ieşit dintrodată din rîpă grohăind ; ş-au trecut ca nişte săgeţi. Am tras, dar erau cam departe. A văzut şi Gheorghe Ceapă ce departe erau.

— Ai văzut şi tu, Gheorghe ? întreabă cuconu Nicu.

— Se-nțelege c-a văzut! strigă cu tărie tînărul. Spune, Gheorghe, erau ori nu erau departe?...

— Cam departe, cuconașule... răspunse Gheorghe Ceapă. Și cuconașu Victor trecu spre partida celor tineri, gesticulînd. Dar de unde, cucoane? care departe? reîncepu pădurarul stăpînit și îndesat, plecînd capul și privind pe sub sprîncene. Au trecut ca-n măcieșul cela de acolo. Erau cinci: scroafa cu patru godini. Drept, că cuconașu Victor s-o cam *sîit*... O tras întăi prea jos, — pe urmă prea sus... Scroafa mare — și cam fioroasă...

— Ș-au rupt linia! sfîrși cuconu Nicu, mai domolit. Asta-i a cuconașilor istora. Vin cu două puști, — una cu glonte. Și iaca ce ispravă fac!

— Liniștește-te, cucoane, îi zise cel mai în vîrstă și mai vînător dintre noi, și adă-ți aminte de ucenicia dumnitale, acu treizeci și ceva de ani.

— Ehei, replică cu ifos cuconu Nicu; acelea erau alte vremuri.

— Se-nțelege, cucoane, dar vînătorii se poartă cam la fel. Am să-ți aduc aminte și eu domniei tale, dacă nu te superi, de o întîmplare dintr-o pădure din ținutul Ieșilor... Cam mult de atunci, dar eu încă nu mi-am pierdut memoria.

— Ce întîmplare și care pădure? mormăi cuconu Nicu. Ia lasă, cucoane, poveștile vechi. N-ai să-mi spui mie că mi-au ieșit atunci mistreții, cum au ieșit azi. Eu eram ca ici, — și mi-au trecut cine știe unde, hăt la mama dracului.

— Știu, știu... îl potoli cel mai în vîrstă dintre noi. Asta dovedește că un vînător nu trage niciodată aproape. Dacă nu cade vînatul, — a fost prea departe. Dacă cade, — ai văzut ce departe am tras? Așa încît și dumneata ai tras prea departe.

— Poveşti vechi, cucoane! strigă cuconu Nicu scuturîndu-şi în sus mîna dreaptă. Acu nu-i vreme de poveşti, că s-apropie sara şi trebuie să rînduim vînătoarea de mîne. Azi a fost precum s-a văzut; mîni însă batem *tăriile* şi am nădejde mai multă.

— Dacă dă Dumnezeu, — se amestecă Rafailă, pădurarul cel balan, poate să ningă puţintel în ia-sară, şi mîni dimineaţă, pe *înoitură,* facem treabă bună...

La vorba asta a lui Rafailă puşcaşii cei bătrîni ridicară capetele. Văzură un vîntişor subţire de amurg sosit în marginea poienii, pe crestele cenuşii ale fagilor. Şi la asfinţit, pe munţi, nouri alburii de omăt. Fără îndoială că mîni are să fie o zi bună de vînat. Asta o înţelegeam cu toţii, mai ales cînd ne gîndeam la odăiţile scunde din sat, cu focuri îmbielşugate în sobe, şi la borşul de găină, aşa de bun şi de gustos după răceala şi truda unei zile de hăituială prin rîpi sălbatice. Gonaşii se adunaseră zgribuliţi în jurul săniilor, la margine; şi cum primiră porunca pe a doua zi, se risipiră în grupuri pe poteci, către satele din văi. Glasurile şi chemările lor sunară un timp, tot mai departe, în pădurea sonoră. În jurul puştilor bătrîne, pădurarii mai stăruiră un răstimp, ascultînd de la maistrul nostru de vînătoare orînduiri amănunţite şi straşnice pentru a doua zi.

— Cucoane! grăi Rafailă cu foc, dacă se pune omăt numai de-un deget, eu mîni vă duc la lupi cum v-aş duce la mine acasă...

— Are să ningă! declară cuconu Nicu.

— Apoi aşa credem şi noi, cucoane, c-are să ningă... răspunseră pădurarii.

După ce se puse la cale astfel şi chestia ninsorii, ne grămădirăm în sănii şi ţăranii începură a striga la căluţii cu coamele pline de scai, ş-a-i şfichiui cu iuş-

tile. Cînd ajunserăm la gazde, în cătunul adăpostit între păduri, începu a fulgui, şi vîntişorul de pe crestele fagilor stătu. Sub ninsoarea cenuşie, împrejurimile se întunecară ca nişte peşteri. Şi o tăcere cum numai iarna şi sub codri o simţi, se lăsă dintr-un cer grămădit numai asupra colţului nostru de lume. Gospodarii, în cojoace şi căciuli, ne primiră prin întuneric la prispe nalte şi lîngă şoproane acoperite cu paie, — ş-aveam impresia că mă aflam foarte departe de lume şi cufundat îndărăt, în timp. Cele cîteva gospodării fără drum, fără şcoală şi fără biserică, risipite undeva într-o rîpă a codrilor vasluieni, n-au văzut niciodată, dintre reprezentanţii oraşelor, decît oamenii de breasla noastră. Iar vînătorii au mai mult o înfăţişare din trecut şi n-au de-a face cu lumea.

După ce eu, cuconu Nicu şi ceilalţi doi tovarăşi ai noştri ne aşezarăm în faţa jarului de pe vatra sobei, la o măsuţă scundă cu trei picioare, nevasta desculţă a gospodarului ne puse dinainte felii mari de mămăligă şi cîte o strachină adîncă plină cu borş. Frecîndu-le apoi în palmă, ne aduse nişte linguri de lemn, pe care ni le puse cu de-a sila în mînă. Atunci ne deschiserăm genţile şi scoaserăm la lumină armele noastre pentru asemenea împrejurări; şi cei trei copii mărunţi ai gazdelor ieşiră de după sobă, în durligi, cu ochi rotunzi şi păr de cînepă, — şi priveau cu uimire şi cu bucurie cutii şi truse deschise, tacîmuri cu forme bizare, păhărele care se întind şi se destind... Fără îndoială, eram foarte departe de lume, însă borşul era minunat şi mămăliguţa foarte bună. Erau bune şi prăjiturile noastre, cu care copiii alergară cătră părinţii lor, în cealaltă odaie, agitîndu-le pe deasupra capetelor. Era bun şi vinul din damigeana cu lacată, — un vin anume pentru vînătorile de la Boroseşti. Şi

era plăcută mai ales intimitatea şi prietinia acelei seri de iarnă, ş-acea lene a oboselei, în care istorisirile întîmplărilor din trecut răsună ca o muzică cu profunde şi fine rezonanţe.

Scuturîndu-se de omăt în tindă, cîţiva dintre vecinii noştri intrară cu rîset şi cu larmă. După ce damigeana îşi făcu datoria închinîndu-se la paharul fiecăruia, — sosi c-o mutră tainică şi Rafailă, pădurarul cel balan.

— Ce veste, măi Rafailă ? îl întrebă cuconu Nicu. Poate vrei să te uiţi în zare, la un pahar de vin ?

— Cucoane Nicule, întîmpină pădurarul, eu de la aşa ceva în viaţa mea nu m-am dat în laturi, căci, după cum spune părintele Toma de la noi, vinul îmblînzeşte nacazurile omului. Dar am venit să vă spun că dincolo de deal, în sat la noi, chiar în ia-sară am avut musafiri. De-abia s-a lăsat întunericul şi lupii au şi intrat. Asta, zic, trebuie numaidecît s-o spun boierilor. Am mîncat repede ce-am găsit pe masă ş-am suit poteca înapoi către dumneavoastră.

— Bea paharul ista, bre Rafailă, şi spune ce s-a întîmplat ! strigă aţîţat cuconu Nicu.

— Spun, cucoane, cum să nu spun, că doar de asta am venit. Aşa — este în marginea satului, la noi, un gospodar mai sărăcuţ, unu Toader Ichim. In şopron, cum îi la orice gospodărie, îşi ţine boii într-o parte, — iar în fundul istalalt are o scroafă fatată de-o săptămînă. Alaltăieri s-o strecurat lupu-n ogradă furiş, nici cînii nu l-au simţit, o intrat în şopron ş-o furat scroafei un purcel. Cînd au dat glas cînii, cînd o simţit omu huiet şi frămîntare, era tîrziu. O ieşit pe prispă, se scărpina în cap şi asculta cum coviţă purcelul către o rîpă, tot mai departe. S-o dus lupu şi l-o ospătat. Omu — de cei cu căciula pe ochi şi cam

nătîng din fire, tace şi nu suflă la nimeni nici o vorbă. Da' ieri ş-o cioplit el un par bun dintr-o mladă de carpăn şi s-o aşezat în paie, lîngă scroafa cu purcei, la pîndă. Asară lupu n-o venit, că-şi are şi el socotelile lui, ca şi omu. Lupu-i dihanie înţeleaptă. Da-n sara asta, cum s-o înegurat ş-o prins a ninge, dihăniile au şi ieşit, — ceea ce arată că au salaş aproape, tot în locul pe care-l ştiu eu ş-avem să-l batem mîne... Iar omu nostru se afla tot lîngă scroafă, cu parul de carpăn în mînă. Şi cînd nici nu s-aştepta, cucoane Nicule, fără să simtă o suflare ori un pas — iaca lupu lîngă el, şi purcelul o şi coviţat şi scroafa o prins a grohăi. Cum se zărea aşa, puţin, de-afară, de la albeaţa omătului, Toader Ichim se încordează şi păleşte pe lup după cap. L-o pălit îndesat şi cu ciudă, — cum i-i feleşagul lui. Lupu scapă purcelul, dar se ridică din pălitură — şi-n învălmăşala aceea se-ntoarce şi dă înapoi pe unde venise. Omu se repede după el, aşteaptă ajutor de la cîni, — şi cînd ajunge în ogradă, ce să vadă ? Boii ieşiseră înaintea lui din şopron. Simţiseră şi ei pe duşman şi se zvîrliseră afară. Ş-acuma, cînd lupu năzuia la locul lui de trecere, pe unde sărise în ogradă, vitele, boncăluind, se aţineau cu coarnele. N-au mai avut nici cînii cînd sări, nici Ichim cînd da altă pălitură. Hulub, boul pe care-l înjugă el totdeauna în brazdă, o şi străpuns pe lup şi l-o şi zdrobit în picioare... Asta o fost. Şi pe urmă s-o stîrnit în sat atîta zvoană, de parcă era nuntă. M-am dus şi eu. Şi pe urmă m-am gîndit să mă-ntorc la dumneavoastră, să vă spun că acolo n-o fost numai un lup. Acela care o căzut în ograda lui Ichim e lupan tînăr. Trebuie să fie din cei şase care stau cu bătrîna într-o rîpă la Cucoara. Eu le ştiu salaşul, şi socot că mîne numaidecît trebuie să batem Cucoara...

Cuconu Nicu își fuma gînditor țigara...

— Bine, avem să batem Cucoara, hotărî el. Dar dacă stă ninsoarea, tu mîne în zori să cauți urmele, împreună cu Ceapă, — ș-avem să știm de bună samă dacă lupoaica aceea e acolo unde socoți tu. Acuma mai vezi de paharul acesta și du-te de te hodinește.

— Ascultă, Rafailă, interveni cel mai în vîrstă și mai vînător dintre noi. Trimete răspuns lui Ichim să vie mîni cu sania. Ne face trebuință și-i plătim. Am dorință să văd boul cel cu isprava... Lupu-i țiară vicleană, — urmă el, după ce plecă pădurarul; însă nici omul nu se socoate mai prejos. Eu sînt foarte încredințat că lupoaica de care vorbește Rafailă își are locuința acolo, la Cucoara, într-o ripă, într-o desime nestrăbătută... Acolo a rupt spinăriile cu dinții ș-a cărat mușchi moale de pe lîngă izvoare. Ș-a crescut șase pui. Îi duce în expediții, — îi învață vînătoarea și furtișagul. Se pare însă că unul a căzut. Ea însă își urmează destinul, cu ceilalți cinci care i-au mai rămas. Luptă cu omul. Ca toți indivizii din rasa ei, luptă împotriva dușmanului celui mare care și-a întins tot mai mult stăpînirea în lume, împuținînd pădurile și singurătățile și decimînd pe concurenți. Ea reprezintă un principiu de libertate, cu toate acestea mîni avem s-o doborîm fără nici o mustrare de cuget...

S-o fi întors ea oare în palatul ei de mușchi, sub stînci și arcuri albe, în sălbătăciile de la Cucoara? urmă tovarășul nostru, privind paharul de vin în zarea focului. Se poate să se fi întors, căci expediția i-a adus o jertfă. Cu toate acestea se resemnează ușor și nu abandonează lupta, căci, după cît îmi închipui, are un fel al ei anume de a judeca ș-a raționa. Noi gustăm picături de soare și-i hotărîm sfîrșitul; — ea

ascultă semnalele nopții și cugetă la foamea veșnică și neistovită.

Mai cugetă fără îndoială că omul crește oi ca să le mînînce lupii. Că la nevoie e bună și-o gîscă, numai că și ea și femeia țipă prea tare cînd intri în ogradă. Cînele e un ticălos, un renegat și-un trădător: la nevoie e bun și el de mîncat. Insfîrșit, oricît s-ar mîndri, omul e vrednic de dispreț, pentru că în loc să lupte cu ghiarele și cu colții, întrebuințează unelte necinstite. Pe urmă, de ce se luptă cu lupul, dacă, după ce-l omoară, nu-l mînîncă? E un mișel, pentru că nu-și are blana lui și-o ia de la făpturi care au nevoie de ea. E o ființă fără credință și fără judecată, pentru că-și închipuie că Dumnezeu a făcut lumea numai pentru el...

Dacă n-o fi cugetînd astfel lupoaica lîngă cei cinci pui care i-au mai rămas, — apoi desigur că astfel ar putea să gîndească. Cucoane Nicule, pune lacata în buzunar și toarnă în pahare vinul care ți-a mai rămas în damigeană. Și spune cîteva istorii cu lupi. Acum putem să le spunem și să le ascultăm zîmbind. Altădată însă oamenii erau foarte serioși numai cînd auzeau pomenindu-se numele acestor diavoli... Războiul vînătorilor urmează, însă biruința nu mai poate fi îndoielnică...

Astfel a vorbit cel mai în vîrstă dintre noi și, după ce a ascultat o istorisire de vînătoare, a spus și el una. Și de-abia într-un tîrziu ne-am despărțit, cînd cătunul dintre sihle dormea tăcut, cu luminile stînse. Ninsoarea stătuse. Văzduhul se înălțase iar pînă la stele. Și împărăția sălbătăciunilor era plină de frică și de tăcere.

Intr-adevăr, bătrîna și cei cinci lupani erau în palatul lor, în rîpă la Cucoara. Rafailă pădurarul îm-

presurase în zori locurile şi găsise urmele intrate. Armata de haitaşi zgribuliţi trecu pe poteci, în mare linişte; şi vînătorii ieşiră în poiană, unde aşteptau săniile. Era de faţă şi întunecosul Toader Ichim, cu pielea lupului. Îşi dăduse căciula pe ceafă şi privea cu fudulie în juru-i, — pe cînd Hulub, lîngă el, ca un adevărat erou, era modest, nepăsător şi trist. Cum e-n rînduiala lucrurilor, bacşişul îl primi săteanul; şi cînd pornirăm să împănăm ţiitorile rîpelor de la Cucoara, păli cu biciul peste ochii cei blînzi şi mari ai lui Hulub.

Omătul era nou şi curat pretutindeni şi tufişurile înfloriseră fantastic. Rîpele cele pietroase, adînci şi întortochiate deodată tresăriră din farmecul lor alb, cînd chiuiturile gonaşilor sunară departe, la gura pîraielor. Şi lupii, la cel dintăi semnal, ieşiră din palatul lor şi apărură în singurătate, cu urechile ciulite, întrebînd vîntul cu nările. Lupoaica cea bătrînă scheună uşor, căscînd şi arătînd o gură neagră cu dinţi grozavi. Apoi porni împotriva vîntului, cu puii după ea. Chiotele şi hăulirile se întăriră; deci duşmanii erau aici. Se opri iar, — şi sorbi pe adierea subţire a vîntului emanaţii cunoscute. Se întoarseră scurt în loc şi porniră în direcţie contrară. Trecură din pîrău în pîrău şi din rîpă în rîpă, tîrîndu-şi cozile lungi pe neaua proaspătă; cînd o bătaie de puşcă sună înainte şi ecourile codrului o prelungiră ca pe-un tunet. Lupii se opriră; ş-aici erau duşmani, şi încă dintre cei mai răi. Al doilea tunet prelung fu semnalul despărţirii. Lupanii se împrăştiară în laturi, lupoaica porni fără grabă înainte. Alte pocnete sunau la dreapta şi la stînga. Bătrîna făcu înapoi în salturi mari. Dar la marginea celei dintăi poieni apărură

haitaşii, cu ciomegele, ţipînd şi răspunzînd cu chiote detunăturilor de puşti. — Lupu, măăi ! clocoti poiana şi ciomegele se înălţară. Înapoi ! altă scăpare nu este. Şi chiotele din urmă slăbiră. Înapoi, unde se auzeau din cînd în cînd pocnetele, sînt tot duşmani. Bătrîna-i cunoaşte. Se opreşte brusc într-o spinărie deasă ca peria. La douăzeci de paşi înaintea ei, la marginea unei poteci, ceva a sticlit şi s-a mişcat abia, stricînd neclintirea şi armonia albului. Sălbătăciunea priveşte ţintă şi deosebeşte lîngă un fag un profil tînăr de vînător. A simţit-o fără îndoială. — Înapoi ! Nici înapoi, nici pe de laturi nu mai este loc de trecere, — căci se deslănţuie pretutindeni urletele duşmanilor şi ieşirile rîpelor sînt închise. Bătrîna se întoarce gîfîind cu disperare şi cu limba lungă. Trebuie să ocolească profilul cel tînăr de lîngă fag. Puşca detună, rupe şi dărîmă însăilările de omăt şi halicele pîrîie în tufari. A scăpat. Într-un avînt înfricoşat se zvîrle la dreapta vînătorului celui tînăr. Acolo-i linişte şi neclintire. Dar acolo aştepta, ţapăn ca şi trunchiul cel cafeniu de păduret, cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi. Cînd bătrîna îi văzu mişcarea, era prea tîrziu. Căzu fulgerată la cinci paşi, — se zvîrcoli o clipă şi rămase strîmbă şi ţapănă căzută pe-o coastă, cu botul deschis şi cu limba sîngerată în omătul nevinovat. Haitaşii sosiră asudaţi, — şi doi dintre ei o tîrîră lîngă lupani, lîngă vulpi şi iepuri, între vînătorii forfotitori şi gălăgioşi.

— Soarta noastră ne-a hotărît din veci această întîlnire... zise prietinul nostru cu oarecare melancolie ; şi trecu spre poiana de la Schit, unde cornul suna chemare la focurile prînzului şi amiezii.

X

Pasaj de rațe, sara

Intrăm pe baltă către ora 5, cînd căldura zilei de vară începe să se mai potolească. Plutim în apele Jijiei, aproape de vărsarea lor în Prut, pe-o baltă întinsă, cu multe ascunzișuri și cotloane; și cum ne-am depărtat de satul Cristești, între păpurișuri și stufării, mă simt, ca și-n alte dăți, departe, foarte departe de oameni. Măsura în metri, către dealurile din dreapta și din stînga Prutului și către satele din preajmă, știu că n-ar cuprinde un număr mare; pe ape însă s-a ridicat o aburire tremurătoare, un painjeniș auriu, prin care toate se prevăd schimbate. Toate s-au tras mai îndărăt și s-au micșorat. S-au stîns și zgomotele familiare ale uscatului; și-n ținutul cu totul nou și altul, în care am intrat, încep să percep alte zvonuri și alte sunete.

— Moș Barnea, vorbesc eu cu glas scăzut luntrașului; treci dincolo de hătie, către Vladnic ori Timircan...

Hătia e un vechi dig de pămînt, pentru stăvilirea și regularea revărsărilor. Vladnicul e limpezișul cel mai întins al regiunii, de aceea îi și zic luntrașii luciul Vladnicului. Iar Timircanu e un cotlon misterios ca și numele pe care-l poartă. Numele mai cu samă îmi place să-l rostesc. Are în el ceva vechi și barbar, cuprinde în el o coloare asiatică: văd în el figura încruntată a unui han pe care-l chema Temir. Nu știu bine încotro se află, însă deseori cer luntrașilor să mă ducă într-acolo: înspre balta lui Temir-han. Hătia cea veche — alt nume ciudat și străin — de mult e ruptă și părăsită, și apele primăverii se pot revărsa

slobode peste toată cîmpia. Cu luntrea, înaintăm pe un drum tăiat în pădurea de trestii, drumul pescarilor: îi zice canal. Vorba aceasta, în gura luntraşului, sună ca un nume propriu. Îl rostesc şi eu altfel: Canal. Da, e un nume propriu de departe, din nişte regiuni necunoscute.

Cu puşca pe genunchi, stau drept şi atent pe scaunul de maldări de trestie. În dosul meu, moş Barnea, în picioare, mînă luntrea cu prăjina cea lungă care se chiamă ghionder. Moş Barnea are înfăţişarea unui indian; şi-mi închipui că la asemenea nume nu se poate să nu răspundă tocmai obrazul acela aproape masliniu şi ochii aceia rotunzi şi atenţi ca ai paserilor de apă. E un indian zdrenţăros şi slab şi-şi poartă greu şi penibil braţele diformate de reumatisme vechi. Cunoaşte balta pînă în cele din urmă cotituri, şi-i ştie istoria pînă-n vremea unor boieri mari, care de mult s-au risipit şi s-au stîns. Iar soiurile de peşti, de paseri şi de dihănii ţi le poate număra pe degete.

După ce am trecut de hătie, balta începe să trăiască şi să freamăte în singurătatea-i liberă. La ochiuri limpezi cresc amestecat crini albi şi nuferi galbeni; şi-n drumul luntrii plutesc colonii mari de plante mărunte grămădite ca o pîslă unele în altele, care cresc şi mor neistovit sub luciu. Amestecate în păpuriş se înalţă în soarele pieziş umbelifere înflorite violet, — şi printre ele se strecoară lişiţe negre. Prinse de pădurea de stuh se caţără la lumină draperii de liane. Şi în funduri de cărări apar din cînd în cînd sălcii, curgînd cu ramuri subţiri pînă la apa neclintită. Pe-o trestie ruptă şi aplecată cu canafu-n apă apare, fără zgomot şi mişcare, ca şi cum ar fi înflorit, un pescăruş cu trupul scurt, cu cap mare şi plisc puternic, cu penajul stropit de smalţuri scumpe. L-am văzut uneori

și-n lumea oamenilor, imobilizat într-un bold, pe-o pălărie femeiască. Aici însă e viu și liber, în domnia lui, și flutură din aripioare, într-o dungă de soare, la fața bălții. Am ajuns departe, tot mai în fund, unde izbucnesc, după ziduri de trestii, măcăituri puternice de rațe. Efemere de un strălucit siniliu trezesc pe luciu umbra unui aeroplan minuscul. Și-n balta limpede, între rădăcini, văd mișunînd gîngăniile mărunte din lumea de dedesubt. Păsările cenușii, mici cît o alună, se cațără pe un firișor de liană cu lăbuțe subțirele de ață. Alte paseri, cu nume necunoscute, chiamă și țîrîie între trestii. Aud risul țărcii în sălciile de pe hătie. Deasupră-ne se învîrt hultani de baltă — și penajul aripilor le lucește transparent, în zugrăveli delicate, cînd plutesc între mine și soare.

Aș vrea să întreb pe Barnea unde ne aflăm; dar tac. Știu că sîntem în loc străin și depărtat — și-s mulțămit. Ca și cum aș fi într-o lume a altor latitudini; la țărmul Africei, în bălțile Nilului, ori aiurea...

— S-au sălășluit aicea acu vreo douăzeci și doi de ani, îmi zise luntrașul, niște babițe. Și-au fost făcut cuiburi în locuri ascunse și nestrăbătute ș-au scos pui. Ș-apoi umblau pe Jijia și pe luciul Vladnicului după mîncare. Își umpleau gușele de pește cît niște saci și se întorceau de le deșertau puilor dinainte. Aveau niște pliscuri mari, și-ntindeau aripi grele. Acea dihanie îi venită din țara flămînzilor. Dac-am fi lăsat-o să se-nmulțească, ne mînca tot peștele din bălți. Așa — ne-am luptat noi împotriva ei ș-am biruit-o. Acea pe care am doborît-o eu căsca la mine o gură mare ca de balaur și parcă voia să mă-nghită.

Vin și lebede pe aici, urmă moș Barnea, ca răspuns la o întrebare a mea. Dar acelea-s altfel de paseri. Le-a făcut Dumnezeu mari, dar nu le-a pus blă-

stăm ca celorlalte. Se suie pînă-n naltul cerului, deasupra bălţii — şi plutesc ca nişte bucăţi de omăt. Apoi vin aicea, în bălţi, fel de fel de paseri din toate împărăţiile pămîntului. Primăvara, întăi şi-ntăi, vin gîştele şi gîrliţile. Zice că gîrliţile vin tocmai de la America. Vin după aceea cufundari de toate soiurile: şi de cei mititei şi iuţi, cu pliscurile ascuţite ca acele; şi bodîrlăi de cei cu bărbiţe în două părţi ca nemţii, şi rînchezăi de cei mari, care ţipă şi nechează ca nişte cai. Vin paseri de toate neamurile; eu nici nu le pot şti tuturor numele şi soiurile, căci sînt străine şi numai în trecere pe la noi. Vin deasemenea şi fel de fel de soiuri de raţe, şi de cele mititele cît pumnul, şi crihance roşii, şi cinipii, şi de cele mari ca cele de ogradă, şi gotce, şi de şuvoi, şi de cele albe, cu moţ în creştet şi cu aripi lungi încrucişate pe coadă... Toate neamurile de raţe de pe lumea asta vin şi găzduiesc în baltă. Unele stau aici şi scot pui. Altele-s numai trecătoare. Au venit legănate pe vînt, au făcut popas, şi se înalţă iar în văzduh. Le-auzim numai noaptea ţipînd şi chemîndu-se pe sub cer, — şi ştiu că trec paseri străine.

— Uite, Barnea, o ţigară, zic eu indianului. Lasă ghionderul şi te hodineşte puţin. Şi spune-mi dacă trăieşti de mult pe balta asta.

— De mult. Eu aicea m-am trezit. Ş-am umblat după peşte în baltă, şi după raţe şi gişte în stufuri. Am stat la pîndă pe plăvii, ca să-mi cadă la îndămînă vulpe ori vidră. Şi eu nu numai după ochi, — ci şi după ureche ştiu ce se petrece pe baltă. Din pricina bălţii am şi rămas eu beteag, cu mînile şi picioarele sucite. Pe pămînt merg mai greu; cu luntrea mai uşor, ca om de apă ce sînt.

— Văd că-ţi place tutunul, Barnea.

— Imi place. Aici la baltă, cu tutun şi cu rachiu dovedim noi...

Incepu să rîdă strîmb, privindu-mă cu ochii lui rotunzi şi spărieţi. Fuma într-un colţ de gură ; din cînd în cînd închidea strîns dintr-un ochi şi ferea fumul cu mîna-i aspră, neagră şi noduroasă. Barba-i întunecoasă, mustăţile zbîrlite, obrazul asudat şi stropit de mîl se armonizau cu sălbătăcia, cu balta, cu singurătatea şi cu tăcuta depărtare în care poposisem.

— Sînt aici în baltă şi multe neamuri de bîtlani, începu iar luntraşul, ca să mai cîştige timp de odihnă. Sînt unii mititei cît pumnul; alţii mari şi gheboşi. Paserea asta caută smîrcuri şi singurătate. Ş-apoi cînd bate luna, cei mari se înşiră la locuri ferite pe lîngă maluri şi stau ca stafiile. — Iar paserile acestea care au prins a se învîrti în jurul nostru, pe deasupra, grăind şi rîzînd, vin tocmai de la Marea...

Pe deasupră-ne se roteau lari albi pătaţi cu negru la aripi şi-n jurul ochilor. Zburau graţios, cu rîsul lor caracteristic şi nervos.

— Paserii acesteia îi zice curvulice... — încheie liniştit Barnea. Şi potrivind ghionderul în luntre, apucă vîsla şi se aşează pe scăunaşul de dinapoi. De-acu dăm la adînc şi trebuie să umblăm cu mare linişte. Au să înceapă a sări raţe.

Soarele era aproape de asfinţit. Un soare de aur mărit şi diformat de aburii bălţii. Pluteam abia simţit şi vîsla avea un şopot moale în laturea luntrii. Marmura bălţii tresărea înfiorîndu-se pînă la trestii.

In linişte şi-n lumina scăzută deodată apărură lîngă stufuri bibelouri neclintite pe tablale verzi de frunze de nufăr : găinuşi şi cristei de apă. Şi-n fund, o dungă mişcătoare pe luciu, trezind un unghi de creţuri. «Vidra, cucoane ! vidra !» şopti indianul răguşit îndără-

tul meu. Dar dihania trecu nevăzută între două ape, sub plaur. Deasupra noastră izbucni gaia în strălucirea asfinţitului, chemînd sălbatic şi scurt, apoi căzu vîjîind din înălţime în stufuri, asupra prăzii. O ştiucă se zvîrli pe faţa bălţii, fulgerînd după soreni. Şi zvonul larilor şi raţelor se ridica tot mai gălăgios în juru-ne. Viaţa şi moartea se amestecau în hotarul acela de ape şi mîl, viaţa nenumărată şi nesfîrşită şi moartea de fiecare clipă. Creaţia şi transformarea se succedau fără răgaz şi c-o indiferenţă dumnezeiască.

În luciul cel mare bătea asfinţitul plin şi roşu ca arama în fierbere. Şi cîrduri de raţe pluteau lin, ori împrăştiau curcubee sfărîmate, navigînd delicat în zona strălucită. Erau cele mai iuţi şi mai năprasnice zburătoare ale acelei singurătăţi. Erau paserile care vin din cer cu zgomot de vijelie ; care vin de departe : din miezul nopţii, din apele arctice unde n-a apărut încă omul, ori din delta Nilului sfînt. Erau zburătoare care-au plutit pe vînt cald deasupra piramidelor şi mormintelor vechiului Egipet şi coboară din generaţii care au fost adorate. Nici eu nici indianul nu ştiam că răţoiul cel mare din marginea de cătră noi a luciului, e o pasere sfîntă din ţara de la miazăzi — cu pene de azur şi ochi de ametiste fumurii. Îşi ondula lin capul, plutind măreţ, şi glasul lui era moale şi catifelat ca amurgul. Cînd simţi barca şi zări duşmanii, tresări cu putere sfărmînd balta şi bătu din aripi încovoiate, cu gîtul lung întins spre pămătufurile trestiilor. La chemarea glasului lui, raţele bălţii săltară şi ele spre cer, într-un început de vijelie. Puşca sfărmă singurătatea şi umplu de fum şi de miros de pucioasă împrejurimea. Zeul de la Egipet căzu cu zgomot în baltă, îmbrăţişîndu-şi cu aripile imaginea sîngerată.

Mersul lucrurilor şi crugul cerului nu se tulbură decît o clipă. Soarele căzu în asfinţit şi balta păru pustie. Eram într-un loc unde moartea şi viaţa au acelaşi drept şi crimele rămîn nepedepsite. Tovarăşul meu indianul rînjea cu plăcere ridicînd de-o aripă, de pe baltă, răţoiul mort.

— Frumoasă pasere ! îngînai eu, mişcat.

Barnea îl aruncă în luntre şi-l privi cu indiferenţă.

Ca şi cum ar fi pornit întru căutarea tovarăşului pierdut, cîrduri după cîrduri de raţe prinseră a se ridica de prin toate cotloanele şi bălţile. Treceau la înălţimi mari unde stăruia încă lumina soarelui asfinţit, veneau către noi prin negura uşoară a amurgului. Uneori păreau vîjiiri de ape, alteori fragmente de furtună căutînd şuvoiul cel mare în felurite regiuni ale cerului. Din cînd în cînd soseau deasupra luntrii indianului şi puşca fulgera bubuind spre ele. Brusc se-nşurubau în întuneric spre cer şi piereau. Altele treceau, şi altele, — pînă ce se făcu noapte deplină şi vînturile zborurilor rămaseră numai ca un cîntec al văzduhului. Auzeam în răstimpuri cîrduri căzînd în ghioluri. Şi întunericul se popula în juru-ne. Măcăituri de raţe izbucneau aproape ; răţoii le răspundeau cu sunete moi şi catifelate. Noaptea se armoniza ; drama care avusese loc căzuse în veşnicie ; şi luntrea oamenilor aştepta neclintită răsăritul lunii.

XI

Gîşte sălbatice, — adică numere incomensurabile

Noaptea, găzduim la malul bălţilor, în căsuţa pescarilor cu care sîntem prietini şi tovarăşi. Şi înainte de a se zări de ziuă intrăm în luntri, pe un vîntişor

aspru de început de martie. E vîntul dinaintea zorilor şi ştiu că are să contenească la răsăritul soarelui. Cercetez orizontul : nu văd nicăieri îmbulziri de nouri. Deasupra, stelele scînteie îngheţat.

— Cucoane, avem s-avem vreme frumoasă, îmi zice, prin întunecime, Neculai Cojocaru. Şi el e vînător pătimaş, şi fără îndoială cunoaşte care poate fi îndeletnicirea mea, după ce-am ieşit din casă, la priponul luntrilor. — S-aude, cucoane! vorbeşte el iar, după aceea, rîzînd.

— Ce s-aude, Neculai?

— S-aude zboru gîştelor. Le-am auzit şi ast' noapte, pe sus. Au venit întruna, fără istov. Ş-acu s-au aşezat la marginea bălţii, pe grinduri ; se veselesc şi se sfătuiesc.

— De ce se veselesc, Neculai?

— Apoi, ca şi omu, se veselesc că vine primăvara. Nu-i lighioaie care să nu se veselească pentru asta. Iar de sfat, asta-i a gîştelor. Nu este fiinţă care să grăiască mai mult. Cele care au venit mai de demult întreabă pe cele care au căzut ast' noapte. Cum au lăsat acasă, ce li s-a întîmplat pe drum. Ce se mai aude pe la alte bălţi. Ele, dacă colindă aşa ţărmurile lumii, văd toate. Şi fac sindrofie ele în de ele şi povestesc ce-au văzut.

— Se poate şi asta.

— Aşa-i, cucoane, cum spun eu. Aşează-te mata bine, că de-acu pornim. Am grămădit stuh destul şi fîn. Este acolo ş-o cergă de pus pe picioare. Acuma, dimineaţa-i cam rece. Şi pe baltă-i mai frig decît în sat. Subt apă mai este încă pod de ghiaţă. Acu pornim, cucoane; şi macar că ceilalţi au luat-o înainte, — mai degrabă decît mine n-au s-ajungă unde trebuie. Mergem în locuri de mine cunoscute, cam în preajma

soborului aceluia. I-auzi mata ce zvoană! Se frămîntă şi ţipă, se învăluiesc în văzduh şi iar se lasă pe grind. Acolo trebuie să fi cercat o vulpe.

Observaţia vînătorului mă izbi prin adevărul ei. In întuneric, de dincolo de stufuri, de pe grindurile gîştelor, răzbătea spre cer o zarvă întinsă, cu scoborîri şi creşteri, cu ascuţişuri mirate şi întăritate. Năzuise într-o latură a lor vulpea, fără îndoială. Larma avea expresie numai subt această presupunere.

— Aşa se pare, răspunsei; vulpea trebuie să fie.

— Vulpea-i, cucoane. Eu spun, pentru c-am văzut cu ochii mei. Mi s-a întîmplat să stau la pîndă chiar în primăvara trecută, la marginea cealaltă a bălţii, către Prut. Aveam înaintea mea o limbă de pămînt cu colţ de iarbă, între stuhuri. Aiestea care le auzim noi acuma îs gîrliţile. Numai ele vin aşa de multe şi au glas aşa de subţire. Şi erau acolo, la colţul de iarbă, mii şi sute. Nici nu le mai puteam şti numărul. Stăteau des, una lîngă alta. Erau ca o oaste în repaos. Eu le-aşteptam să se stîrnească şi să vie asupra mea în zbor, ca să pot trage. Ş-atuncea, stînd eu neclintit în luntrea mea şi acoperit de stuhuri, am văzut la marginea grindului vulpea, tîrîndu-se ca şarpele pe după nişte păpurişuri. Gîştele însă au străji, — care stau cu capetele înălţate şi priveghează. Au simţit pe duşmancă de la o vreme, oricît de ascuns se furişa. Ş-au dat veste: Iha-iha! Asta pe limba lor se chiamă vulpe. Şi-ndată s-a stîrnit zvoana care am auzit-o şi noi. Iar vulpea şi ea, înţelegînd ce spun, c-au simţit-o ş-o batjocoresc ş-o suduie, — s-a retras ruşinată şi s-a dus să-şi cerce norocu în altă parte.

Tovarăşul meu era bine dispus, şi mă simţii sigur şi eu de izbînda expediţiei. Pipăii în torbă, lîngă mine, pacurile de tutun şi sticla cu rachiu, care sînt plăce-

rea cea mai mare a lui Neculai, pe lîngă patima vînatului.

Cînd a aşezat torba în luntre, a simţit şi el în vîrful degetelor darul pe care i-l aduc de obicei, — şi, după cum mi-a mărturisit altădată, asta-i dă lui mare curaj ş-un fel de putere. Mînă uşor luntrea pe apele canalului crescute după dezgheţuri. Cele două vase ale tovarăşilor mei se zăresc înegrind înainte prin cenuşiul zorilor. Bătăi de aripi şi măcăiri tresar din cînd în cînd acolo; şi părechile de raţe se înalţă nevăzute deasupra stufăriilor. Pe urmă tovarăşii mei trec spre anumite cotloane ale bălţii, pe care le-au hotărît şi le-au ales cu multă nădejde din timpul nopţii. Cînd nu-i mai vedem, Neculai porneşte pieziş spre nişte locuri cu care se laudă el totdeauna. Acuma tace, atent, — şi eu îmi pregătesc puşca pe genunchi.

Plutim spre răsărit. Intr-acolo dintrodată umbrele prind a se destrăma, ş-a arde. Stelele pălesc, şi sub coloarea slăbită a cerului zăresc năluca celui dintăi cîrd de raţe. Trec într-o vîjîire scurtă de aripi, schimbînd cîrcîituri şi fluierături moi. Sînt crihance ori sarsele, cu zboruri fulgerătoare.

Ne sar şi nouă, dintre cotoare negre de plante de apă, părechi de raţe mari. Bat apa zbucnind în sus una după alta, raţa cu măcăituri aspre, răţoiul cu huruitu-i moale cu vibraţii rare. Lumina încă nu s-a deschis; braţele ridică instinctiv arma ş-o lasă iar pe genunchi.

Apoi, după ce străbatem o cărare lungă şi îngustă printre trestii, simţesc înainte luciul unui luminiş. Îl rumenesc zorile revărsate, înflorind spre noi prin gratiile stuhului. S-a arătat deodată şi pe nesimţite ziua peste întinderile blonde, peste balta pustie, cu verdeaţa anului trecut moartă sub gheţuri. Vîntul a stat, şi pe

zarea răsăritului fulgeră cîteva clipe soarele. O geană de neguri şi nouri se lasă după aceea asupra-i, şi lucirile din juru-mi şi dinainte-mi se stîng. Peste singurătăţi a nins deodată o tonalitate sură, tristă şi rece. De pe depărtate grinduri de la margine vine, din cînd în cînd, spre mine larma soborurilor. Unghiuri de gîrliţe se înalţă, plutind sus pe deasupra apelor. Se încrucişează în toate părţile convoiurile accelerate de raţe de toate neamurile. Cerul colţului nostru de lume deodată s-a umplut de mişcare. Pasajul de dimineaţă se face c-o grabă şi c-o hărnicie nespusă, spre desimi tăinuite, ca şi cum toată lumea ar fi în întîrziere.

Luntraşul mă face atent, c-un strigăt uşor şi guturai, şi deodată opreşte luntrea, alăturînd-o de stuh. Am întors capul ; mi-a făcut semn. Din dreapta, încă departe, sună găgăiri de gîşte mari. Par semnale scurte şi sonore de trîmbiţi : ga ! ga ! Vin către noi, la linia stuhului. Nu le văd, dar le-aud din ce în ce mai aproape. Tresare în mine, cu sălbătăcie şi nestăpînit, ritmul pasionat al inimii. Îmi pregătesc arma cu fierbinte încordare şi c-un singur sentiment stăpînitor. Căci a rămas la mal, la ţărmul lumii oamenilor, o parte din fiinţa mea, — ceea ce mă face să fiu omul de toate zilele al obştii ş-al veacului. Şi celălalt, omul cel depărtat şi de demult, cufundat şi stăpînit subt întuneric, s-a eliberat, şi pentru el pulsează inima altfel şi-mi zvîcneşte sîngele-n ochi. Acest om nu trăieşte decît clipele de faţă, c-un singur scop. Şi pentru asta aşteaptă sălbatic şi grav gîştele care plutesc găgăind peste pana stuhului.

O bătaie de puşcă sună în altă parte a bălţii. Îndată urmează alta. Tovarăşii au început a trage mai devreme. Ecourile duruie spre dealurile Prutului. Cotind pe o linie nouă, gîştele care vin lunecă spre

dreapta şi găgăitul lor, în răstimpuri regulate, are alt sunet. Inima-şi domoleşte bătăile; pufnesc uşor pe nări; şi mă înfioară, vag, o simţire de invidie pentru cei care, înaintea mea, au umplut singurătăţile de vuiet.

Luntrea a pornit iar, lin. O uşoară perdea de stuh ne mai desparte de luminiş, cînd iarăşi tresare îndărătul meu, abia auzit, semnal de atenţie. Au sosit în aceeaşi clipă la urechea mea şi de dincolo, de pe baltă, chemările afectuoase ale părechii nevăzute.

Tovarăşul meu a dat luntrii o impulsie puternică şi prelungă şi s-a tupilat. Ies lin în luminiş, cu arma gata. Aud încă o clipă şoaptele gîştelor, fără să le văd. In fundul cotului de baltă joacă raţe, în stropi. Ştiu că mai am o clipă şi voi fi văzut. Mi se zbate o reţea fumurie pe ochi şi am în mine acelaşi zbucium al celuilalt. Două găgăiri prelungi şi simultane tresar în dreapta mea, sub zidul stuhului. Cu gîturi lungi şi zboruri greoaie paserile sălbatice se înalţă; şi-n acelaşi timp, în fluturări de stropi, şi grabnic, au zvîcnit spre văzduh şi raţele din fund.

M-au simţit gîştele întăi şi m-au surprins. «Erau cam departe şi-n dreapta... îngîn eu către luntraş. N-am putut trage...» Şi-mi fac, cu ruşine şi înfrîngere, şi alte raţionamente şi socoteli de scuză, ca şi vulpea de lîngă grindul girliţilor. Rămîn, privind sombru. Aud altă pocnitură depărtată de la tovarăşii mei. Ascult fără nici un scop şi fără noimă găgăitul gîştelor care au scăpat şi se depărtează; cînd, împletindu-se cu chemările lor tot mai slabe, alte chemări nouă, în creştere, îmi lămuresc înţelegerea şi-mi chiamă atenţia şovăitoare.

— Din dreapta! îmi şopti luntraşul.

Veneau drept înspre mine: două, alăturea. Dădeau din cînd în cînd, fără grijă, drumul chemării lor muzicale. Fîlfîiau rar peste stuhuri. Alunecară către luciu, cu aripele întinse. Puşca izbucni. Căzură amîndouă, sfărmînd balta. Una se zbuciumă, plesnind unda cu aripele desfăcute, în spasmurile din urmă; alta, dreaptă pe apă şi înotînd, puncta neliniştită împrejurimile cu pliscu-i portocaliu şi năzuia spre desimea trestiei.

— A doua-i aripată numai. N-o lăsa, cucoane. Scapă-n stuh...

Nu pregetai să descarc a doua oară arma, pe cînd luntraşul silea cu vîsla spre sălbătăciunile căzute. Gol de emoţiune şi cuget, numai cu bucuria aspră şi simplă că, însfîrşit, un eveniment mare s-a produs, îndeplineam mişcări reflexe, rupînd arma, trăgînd cartuşe şi-ncărcînd-o din nou şi pregătind-o şi, probabil, rîzînd. Da, fără îndoială că omul din veacuri rîdea, un rîs împietrit şi crispat, care samănă cu masca morţilor. Cînd se petrecuse toată întîmplarea? A avut loc dintrodată, pe neaşteptate şi brusc, într-o clipă din veşnicie. Fără pricină şi fără scop; căci cel care-şi reia de la ţărm personalitatea abandonată nu obişnuieşte să mînînce vînatul, ca strămoşii al căror rîs îl are pe obraz.

Luntraşul urmăreşte cu ghionderul gîsca rănită. Rezistenţa ei nu îmbracă nici o mască tragică. E mlădioasă şi tăcută. Se fereşte, lunecă prin stuh; apoi se dă afund în apa limpede, către podul de ghiaţă. Labele ei rozate bat apa de jos în sus. O văd în valul tremurător diformată şi multiplă. Ghionderul o ajunge ş-o trage îndărăt; o loveşte ş-o aduce c-o aţă de sînge la luntre. A murit fără să scoată un sunet şi cade în-

dărătul meu lîngă tovarăşa ei, sunînd plin în doaga vasului.

Urmează o discordare trudnică şi ţigări fumate frăţeşte şi fără gînduri, în ascunzişul trestiilor, la pîndă. Ştiu că lui Neculai îi face plăcere şi sticla de rachiu şi i-o întind. Apoi stau neclintit, aşteptînd alte zboruri de sălbătăciuni, pe deasupra stufăriilor, în ziua sură şi-n aerul curat. Cîrduri de raţe trec încă. Se învăluie de pe grindurile din margine gîrliţile. Din tumultuoasele lor mii se desprind unghiuri după unghiuri şi se înalţă în cer, către miazănoapte. Din cînd în cînd gîştele cele mari plutesc peste stuhuri, găgăind.

— Acestea îşi caută loc pentru cuiburi... îmi lămureşte luntraşul. Dar cele mai multe nu se opresc aici, ca şi gîrliţile. Se tot duc înainte...

Are el dreptate. Se tot duc înainte. Aicea fac numai scurt popas. Nopţile de început de primăvară vibrează necontenit de chemările lor. Vin şi trec în fiecare noapte mii de mii, aici şi pretutindeni, pe tot emisferul nordic. In fiecare noapte umplu cerul, plutind pe aripele lor puternice şi neostenite. Cînd, într-un tîrziu, încercăm a aborda către o margine de grind, văzduhul se cutremură de aripele şi clamoarea lor, ca de vijelie. Mulţimea lor trece de numerele minţii omului şi întunecă cerul. Aşa plutesc pe văzduh, poposesc şi trec pe toată aria unei jumătăţi de pămînt. Oamenii au o foarte vagă cunoştinţă despre aceste popoare ale aerului şi-ale apelor. Ei trăiesc în tîrgurile lor şi se socotesc mulţi şi puternici. Pe cînd paserile necunoscute şi fără număr, stăpînitoare a tuturor elementelor, umplu singurătăţile de o viaţă aparte, tainică şi formidabilă. Omul, vulpea şi hultanul pun în viaţa lor episoade cu totul neînsemnate. Stăteam uimit, privindu-le cu spaimă mulţimea de pe grind. Acestea, şi al-

tele, şi altele, în nopţi şi nopţi, fără întrerupere şi răgaz, pe senin şi furtună, trec spre mările cele libere de la miazănoapte. Acolo sînt marile singurătăţi albastre pe tărîmul celălalt, unde nu răzbesc oamenii. Acolo, sub soarele oblic, se întîlnesc şi petrec gîrliţile egiptene şi giştele cele mari care trec pe aici, gîştele cele negre, cele cu aripele violete şi gîştele albe ca zăpada, gîştele gotce şi cele cu pinteni la aripi, şi toate gîştele celor o mie de soiuri. Se amestecă cu ele alte o mie de soiuri de raţe şi alte mii de soiuri de paseri de apă ; şi pinguinii îmbrăcaţi în frac, autohtoni binevoitori, le primesc cu discursuri, privindu-le cu bunăvoinţă. Iar la echinocţiul de toamnă se întorc pe drumurile pe care de sute de mii de ani generaţiile lor le străbat fără încetare.

— Neculai, zic eu tovarăşului meu ; să ştii că sălbătăciunile acestea au vieţuit pe pămînt înaintea noastră, ş-au să vieţuiască şi cînd noi n-om mai fi de mult.

— Care noi, cucoane? întreabă cu oarecare nedumerire Neculai.

— Noi, oamenii. Să ştii că degeaba le puşcăm. Lor nici nu le pasă şi se duc în împărăţia lor, pe tărîmul celălalt.

— Oare, cucoane, aşa să fie? Este o împărăţie a lor, pe tărîmul celălalt ?

— Este. Şi noi acolo nu ne putem duce, pentru că sîntem nemernici şi legaţi de pămînt...

— Se poate... grăieşte Neculai privindu-mă lung şi semnificativ. Eu cred, cucoane, că ceilalţi boieri n-au făcut ispravă mai bună decît noi. Am mers bine ş-am prins cîteva săibătăciuni. Ar fi vremea să ne întoarcem la mal.

— Să ne-ntoarcem, consimt eu descurajat. Cred

că n-au făcut nici ei ispravă mai bună. Iar sticla aceea poţi s-o bei toată, ca să prinzi coraj. Căci gîrliţile, cînd ne-or vedea că ne retragem, au să facă zvoană în limba lor ş-au să ne suduie din cer pînă-n pămînt. Îs multe şi nu le pasă de oameni.

XII

Oameni din bălţi, lîngă ostrovul lui Caliniuc

Mă aflam, în cele dintăi zile de martie, în stufurile şi bălţile de pe ostrovul Dranova. Venisem la gîşte sălbatice şi aveam tovarăşi doi pescari, unul tînăr şi unul bătrîn, pricepuţi şi într-ale vînătoriei. Înaintasem pînă la Marea, la Ciotic şi la Olinca, aşezări singuratice şi sărace; apoi intrasem iar în stufuri şi făcusem popas şi sălaş pe-un grind, la malul unei gîrle, într-o cocioabă pescărească pustie. Locului îi zicea Caraghiol şi adăpostul era al unui oarecare Timofti. Procor, pescarul cel bătrîn, ştia ceva despre dînsul şi pusese stăpînire pe coliba lui cu oarecare mirare.

— Noi am crezut, zise el, că avem să-l găsim aicea pe mocan.

— Care mocan?

— Timofti. Are nişte oi pe-un grind, lîngă Mare. S-a aşezat aicea de multă vreme şi-i merge bine. Umblă şi-n bălţi, ca şi noi. E şi vînător. Om cam rău.

— Cine?

— Timofti Mocanu. Cu dînsul nu te poţi pune. Are totdeauna la el baltag şi puşcă. Aşa că noi trăim bine cu dînsul. Am crezut să-l găsim aici. Vine la peşte, împuşcă gîşte şi le-afumă. La început, cînd a sosit aici la noi, ne-am sfădit puţintel. Era un venetic şi ne uitam la dînsul într-o parte. Dar el striga că nu se

teme de lipoveni, că are feciori la oi şi cîni de la munte. A omorît şi urs.

— Cine ?

— Timofti. Acolo la munte, de unde a venit el, sînt urşi, şi el s-a luptat cu dînşii. Pe urmă am văzut că-i om de treabă, macar că-i rău. Ne-mpăcăm. În bălţi este loc pentru lume multă.

Procor bătrînul vorbea despre Timofti vîrîndu-şi din cînd în cînd degetele-i negre şi cîrligate în păru-i stufos ; iar Vasia scotea de după soba de ciamur un ceaun, o tingire afumată de tinichea, nişte linguri de lemn şi două treucuţi de salcie. Ca şi cum zestrea aceasta a cocioabei ar fi fost a lui, o încărcă pe braţe, ne privi cu zîmbetu-i tînăr şi cu ochii lui albaştri şi buni, şi ieşi ca s-o spele la gîrlă.

Afară de cîteva rogojini aşternute pe lăiţile înguste cu maldări de papură şi ţipirig drept căpătăi, nu se mai găsea nimic în încăperea joasă. Păreţii cu lipitura crăpată şi coşcovă erau nevăruiţi. Acoperişul de stuf, legat pe căpriori strîmbi, era aşezat de-a dreptul peste noi şi mirosea a fum ş-a umezeală. Era ceva aşa de primitiv şi de sălbatic, între stufuri şi bălţi nemărginite, în locuri aşa de depărtate, unde răzbisem pe căi de apă şi de uscat aşa de întortochiate, încît mă întornai spre Procor mişcat, ca înspre un strămoş sosit din veacuri, şi simţeam în mine o bucurie adevărată că nu mai sînt între oamenii vremii mele.

— Moş Procor, mi se pare că mai avem provizii. Putem să stăm aicea mai multe zile.

— Da, răspunse cu îndoială bătrînul. La nevoie, dacă ne mai trebuie ceva, putem trimete pe Vasia la Buhaz. El poate s-aducă şi rachiu, fără să-l beie. Vasia e băiet blînd şi cu frica lui Dumnezeu. Nu-i tare deştept şi nu grăieşte bine romîneşte, dar altfel e cu cre-

dinţă şi voinic cît un bivol. Şi-i mai harnic decît o femeie. Muierile ca muierile, se mai gîndesc şi la alte prostii; dar Vasia nu se gîndeşte decît la datoria lui.

Nepotul îşi vîri pe uşă obrazul pe care năşteau tuleie bălăi. Imi zîmbi, arătîndu-mi din ochi lucrurile şiroind de apă, pe care le purta de o parte şi de alta, cu braţele arcuite. Se plecă adînc la uşă, ca să nu se pălească de pragul de sus. Lepădă ce-avea în mîni pe rogojina unei lăiţi şi-şi suci trupul mare spre bătrîn. Il întrebă ceva ruseşte.

— Da, da, îi răspunse moş Procor. El ştie că trebuie să facă foc, da-ntăi mă-ntreabă pe mine...

Vasia mă privi rîzînd şi ieşi bocănind din cizme, ca s-aducă trestie pentru foc.

— Acuma mergem şi cărăm aici lucrurile noastre, din lotcă, adăogi moş Procor. Frigem un crap şi mestecăm o mămăligă. Şi mai caut o leacă de papură pentru laiţa dumnitale, ca să fie mai moale sub cergă...

Scund şi uscat şi uşor încovoiat din şele, bătrînul se strecură sprinten după Vasia. Nepotul era un uriaş pe lîngă el, totuşi părea că nu se mişcă şi nu se poartă decît după semnele şi după vrăjile bătrînului. Afară, de lîngă lotcă, glasul lui moş Procor, subţire şi stăruitor, umbla ca ceva viu după flăcău, care asculta cîteun răstimp neclintit, apoi iar se cumpănea spre lucrul lui, sfărmînd pale de trestie, cu lovituri năprasnice.

Lumina soarelui de martie umplea văzduhul. Priveam de pe grind stuhuri şi bălţi fără de margine şi fără de ţărm, cît cuprindeau ochii în toate părţile zării. In după-amiaza aceea, cea dintăi caldă, căzuse şi vîntul în bălţi şi stăpînea din cer o linişte de pus-

tie. Se auzea numai foarte slab, cu un fior, din ceața răsăritului, zvonul Mării.

Era un ceas de pace și pentru noroadele bălții. Pe grînduri și gîrle, gîștele fără de număr se hodineau. Nu tăiau arcul meu de albastru nici rațe, nici nagîți, nici cormorani, nici lopătari. Ostroavele și plăviile stăteau pline de neamurile de zburătoare străine sosite de curînd; însă era un ceas al neclintirii, cînd totul aștepta parcă un eveniment însemnat.

Cel dintăi ceas de liniște deplină, în cea dintăi zi a soarelui. Simții în preajma mea pulsația vieții profunde. Se încălzeau apele pînă la mîlul cel negru, și tresăreau în fund semințele plantelor. Coloniile de buruieni mărunte se mișcau la marginea stuhului. Și printre lintițe și liane vechi foiau broaștele țestoase. Pluteau și se mișcau fără încetare cap lîngă cap și țest lîngă țest, între putreziciunile și rezidurile bălții umflate și înspumate de ape proaspete și soare nou. M-am retras spre casă, ca din fața unei armii înfricoșate; ș-am închis ochii ca s-alung vedenia apocaliptică. Am rămas așa singur în soare și-n tăcere, pînă ce deodată, într-aceeași clipă, ca și cum ar fi vibrat în veșnicie un semn, izbucni balta formidabil. Răcnetul broaștelor. Se deșteptau într-o scînteiere de secundă, amenințînd cerul. Și-și prelungiră chemarea fără sfîrșit în toate vînturile, crescînd necontenit, suprapunîndu-se și umplînd golurile de deasupra și din laturi.

Tresării. Glasul omului se auzea totuși deslușit lîngă mine, din prag:

— Poftiți, domniavoastră. Mămăliga-i gata și peștele fript.

Mă trezii și mă întorsei de departe lîngă tovarășii mei.

Mămăliga era răsturnată pe un ştergar de cînepă, în vatră. Crapii, mai mult pîrpîliţi, aşteptau în treucuţele de salcie, înecaţi în salamură. Foamea şi truda singure dădeau preţ acestei cine, la care luam parte slujindu-mă de degete şi stînd într-un genunchi. Rachiul din sticla verde era destul de bun şi îmi dădui samă că şi paharul de multe ori e un obiect de prisos. Numai după ce isprăvirăm mîncarea, mă gîndii că tovărăşia noastră are, cel puţin pentru băut apă, mijloace pe care ceilalţi oameni nu le cunosc. Vasia slobozi din lotcă, în ochiul limpede al bălţii, un ulcior astupat cu plută, îngreuiat cu bolovan. Cînd vasul ajunse în locul răcoros şi curat, flăcăul trase sfoara plutei şi dădu drumul apei. Apoi, aducînd la suprafaţă, cu grijă, ulciorul, veni şi mi-l înfăţişă întăi mie.

Soarele asfinţi în nouri neclintiţi şi amurgul căzu curînd, rece şi umed. Stătui singur pe grind, privind, pînă ce se întunecă deplin, pasajele măreţe ale gîrliţilor şi raţelor. Cerul era plin de convoiurile lor aeriene şi de freamătul chemărilor lor. Se amestecară cu întunericul ; se liniştiră. Scoasei cartuşele din armă şi trecui spre cocioaba cu singurul geam luminat de focul din lăuntru. Înainte de a intra, căutai să deslusesc zvonul de peste zi al broaştelor. Nu se mai auzea nimic. Milioanele de ochi bulbucaţi priveau stelele în tăcere.

Moş Procor dormita lîngă vatră, rumenit de pojarul trestiilor. Vasia înşira în preajmă straie şi pînzeturi umede şi din cînd în cînd rupea din maldărul de lîngă el şi hrănea vălvătăile. Mă trăsei în umbră, pe laiţa mea, fără dorinţi, fără gînduri, fără somn, şi-i priveam ca-ntr-o mare depărtare. Într-un timp îmi părea că moşneagul doarme ; dar îl văzui deodată răsărind din locul lui, cu unechea atentă.

— Ce este, Vasia? întrebă el, rusește. Flăcăul întoarse nasul spre ușă.

Deosebisem și eu o bătaie adîncă, în doaga unei luntri. Fără să se grăbească, Vasia se înălță greoi din locul lui. Cînd puse mîna pe clampa de lemn, un mormăit întărîtat pătrunse din tăcerea de-afară.

— Cine-i? întrebai eu cu neliniște.

Ușa se deschise și-n lucirea focului apăru un om scurt și spătos, cu privirea neagră. Obrazu-i era ras, cu mustață tufoasă și rotunzită. Se uita la noi neclintit și neprietinos. În mîna stîngă ținea o pușcă cu două țevi. Cu dreapta stăpînea de zgardă cînele, care încă mîrîia.

Vasia se dădu la o parte. Moșneagul zise înturnîndu-se spre mine:

— Domnu Timofti...

Înțelesei că am de-a face cu stăpînul locului.

Mocanul aruncă spre colțul meu o privire. Mă descoperi. Ingînă spre cîne o poruncă scurtă. Zăvodul tăcu și bătu din coadă. Era un animal mare și frumos, cu pieptul alb și cu spinarea cenușie. — Fără să-și lese arma, domnu Timofti păși spre mine și-mi întinse mîna, mut. Răspunsei salutului său. Atît moș Procor cît și Vasia păreau că nu se sinchisesc de această sosire neașteptată. Bătrînul își întoarse ochii spre foc; flăcăul veni iar lîngă maldărul de trestii. Totuși în felul cum se petreceau lucrurile, nu găseam nimic straniu. Cu tot întunericul pe care-l avea sub frunte, omul sosit nu părea dușmănos. N-avea însă nici o curiozitate și nu se simțea jignit că i-am luat în stăpînire sălașul. Se așeză pe laița de lîngă vatră. Îi urmăream atent mișcările și-i cercetam îmbrăcămintea. Purta nădragi albi de aba, scurtă de suman cu guler de berbec și căciulă cu fundul turtit.

— Dumneata umbli îmbrăcat ca la noi, la munte... îi zisei eu zîmbind.

Cuvîntul meu — vedeam bine — îi făcu plăcere.

— Băiete, grăi el gros către Vasia, să curăţi frumos toate lucrurile care le-ai luat de după sobă şi să le pui la locul lor.

— Mai stăm şi mîne aici, interveni cu linişte moş Procor.

— Bine... încuviinţă mocanul. Apoi întoarse ochii spre mine: Dumneata eşti de pe la noi?

Îi răspunsei cu prietinie şi el mă asculta în tăcere, cu privirile aţintite într-un colţ al cocioabei.

— Eu îs de mult venit pe-aici, începu el a vorbi după aceea; şi-napoi cred că nu m-oi mai întoarce. M-am deprins cu balta şi cu marea. Şi am aici duşmani cu care mă lupt. Am ieşit la înserat cu puşca şi, ca întotdeauna, m-am uitat într-acoace de pe grindul celalalt, unde ţin oile. Am acolo un loc, lîngă o salcie, de unde se vede fereastra căsuţei acesteia; ş-am zărit lumină. Ai venit şi dumneata în bălţi, — dar dumneata, ştiu eu, cauţi alte vînaturi. Eu nu urmăresc decît unul şi pentru acela nu cunosc hodină.

— Domnu Timofti caută numai lupii... îmi lămuri cu gravitate moş Procor; şi Vasia rîse cu multă plăcere către foc, clătinînd din cap.

Mocanul aprobă în tăcere, c-un semn, explicaţia bătrînului.

— Dumneata nu urmăreşti decît lupii? Mi se pare curios. Sînt aşa de mulţi lupi în stuhuri?

— Sînt mulţi.

— Sînt foarte mulţi... se amestecă moş Procor fără să ne privească, şi zîmbindu-şi singur.

— Şi-i găseşti?

— Îi găsesc. În astă sară am ieşit către plavia lui Caliniuc. Mi-au adus flăcăii mei de la oi răspuns că acolo şi-au făcut vatră două lupoaice şi-au fătat căţei. Ele poate-or scăpa şi mi-or rămînea pe altă dată ; dar căţeii lor nu scapă. Am rînduit să aprindă stuhul. Dumneata să nu te miri, domnule, că sînt un om îndărătnic. Cu alte lighioi eu n-am nimica. Dar cu lupu nu mă-mpac pînă ce-oi pune faţa la pămînt. Nu atîta pentru că-i hoţ şi-mi strică averea. Avem arme şi dulăi şi ne putem apăra destul. Dar am păţit chiar acolo, la plavia aceea, o întîmplare pe care dumneata n-ai s-o crezi. De-aceea-i şi zice locului aceluia Plavia lui Caliniuc.

— A fost acolo o întîmplare mare... întări moş Procor.

Vasia se mişcă în locul lui şi se aşeză mai bine. Se vedea că aşteaptă cu bucurie istorisirea mocanului.

— Ţi s-a întîmplat dumnitale ceva acolo?

— Mi s-a întîmplat. Aveam, acu unsprezece ani, lîngă mine, un om de credinţă, cazac de neam, — Caliniuc, despre care-i vorba. Vînător bun: de la puşca lui nu scăpa nimic. Îi plăcea vînatul; dar mai tare rachiul. Şi el ştia să cheme lupii, urlînd într-o oală. Aşa, după multe întîmplări şi vînători, eram ca fraţii de prietini, şi el din slujba mea nu s-ar fi deslipit, să-l tai. Zice el în iarna aceea: Au venit porci în baltă la noi ; dar lupi au venit şi mai mulţi, în preajma porcilor. Hai să mergem. — Bine, ne ducem. Era vreme moale şi omăt puţin. — Aicea, la noi, creşte smochin sălbatic şi iernile-s domoale. — Căutăm şi găsim urme de mistreţ şi de lup. Alegem pîndă bună. El îşi face loc într-o salcie bătrînă ; eu mă sui pe-un stog de fîn şi mă cuibăresc bine: şi-n blană şi fîn, aţipesc. — Aud pe Caliniuc urlînd în oală şi mă tre-

zesc. — Caliniuc rîde singur, şi urlă iar, pînă ce-i răspund lupii. — Caliniuc, cuget eu, şi-a băut garafa de rachiu şi are coraj. Mai bine aştepta să vie mistreţii. — Aud lupi răspunzînd; şi mă bucur. Caliniuc îi urlă iar. Ei răspund mai aproape şi simţesc că-s mulţi în preajmă şi am aşa o nelinişte. Şi cînd vin pe plavie între sălcii, în luciul lunii, nu-s zece, nu-s douăzeci. Is mai mulţi, şi părul din cap mi se face ca ariciul şi-mi saltă căciula. Caliniuc trage; trag şi eu. Dihăniile urlă şi schiaună şi se înmulţesc. Se învălmăşesc şi rup pe cei căzuţi. Se adună sub salcie; vin împrejurul stogului. Zgreapţănă cu ghiarele şi ţipă de supărare. Degeaba tragem şi fără de folos. Avem să isprăvim încărcăturile şi rămînem fără apărare. — Nu mai trage, Caliniuc! strig eu. Cazacul trage şi rîde. Mie nu-mi place rîsul lui. Ş-aşa jucau în lună dihăniile de la stog la salcie, ca nişte demoni. — Cînd a căzut Caliniuc din salcie, i-am înţeles ticăloşia şi păcatul. Nici n-am avut cînd clipi. S-a învălmăşit un ghem, negru, pe omăt, — şi cînd s-a desfăcut, Caliniuc nu mai era. Se afla în toţi lupii care ţupăiau, şi nu mai era nicăieri. Eu nu-s om fricos, dar atunci m-a cuprins groază de moarte. Iar după ce l-au mîncat pe cazac, dihăniile s-au aşezat cu cozile-n pămînt ş-au prins a urla către mine; urlau şi rîdeau ca şi Caliniuc. Pot să spun c-am înebunit pînă ce s-a arătat ziua. Şi de-atuncea sînt eu prigonitor de lupi. Am spus istoria asta unui alt boier care a venit aici, în bălţi, de prin părţile dumneavoastră, şi nu m-a crezut. Nici dumneata nu mă crezi, dar eu spun ce s-a întîmplat...

Mocanul avu un rîs răutăcios şi scurt şi dinţii îi sclipiră în bătaia focului. Aveam în mine mai mult un fel de nedumerire. Poate gazda noastră era cu mintea

cam rătăcită. Cei doi lipoveni îl priveau gravi şi serioşi.

— I-au rămas numai ciubotele... vorbi moş Procor.

— Da, s-au găsit numai ciubotele... încuviinţă mocanul, ca şi cum ar fi fost vorba despre altceva.

Lui Vasia amănuntul i se păru comic. Rîse o clipă spre mine; apoi se-ntoarse rîzînd spre foc.

Căutai cîteva cuvinte, care să dovedească mocanului că poveştile se spun ca să fie crezute. Apoi îi lăudai cînele. El păru nesimţitor. Îşi ridică puşca, îngînă un cuvînt de poruncă zăvodului şi se îndreptă spre uşă. Se opri o clipă, sucindu-se spre mine:

— Eu am plăcere că v-aţi oprit aicea, pe grindul meu... Vă poftesc, domnule, buna sara...

Ieşi, şi peste puţin auzii iar sunetul adînc al vîslei în doaga luntrii.

Moş Procor aşteptă o vreme cu urechea aţintită. Apoi oftă:

— Timofti Mocanu-i om tare ş-a dracului... îmi zise el, scuturîndu-şi pletele încîlcite. Şi-ndată începu a-şi aduce aminte de alte istorii ciudate şi grozave care se petrec în bălţi, fără să se mire nimeni, iar oamenii care vin de pe tărîmul celălalt nu le pot crede.

După ce tăcu el, şi Vasia adormi cu pletele-i de cînepă în spuză, mă strecurai afară pe grind, ca să văd balta sub stele. În juru-mi era linişte; însă departe, spre miazăzi, ardeau stufuri, ca-ntr-un răsărit de lună.

Urletele pierdute şi tremurate adiau dintr-acolo, şi înţelesei neagra îndărătnicie a mocanului. Cînd pălea incendiul şi se stîngeau sunetele acelea sfredelitoare şi poate închipuite, rămînea stăpînind din răsărit zvonul fără de istov al Mării.

XIII

Caprele lui sfîntu Antonie

Cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi avea acelaşi nume şi aceeaşi reputaţie şi-n deceniul trecut. Aceeaşi barbă căruntă şi aceiaşi ochi bruni care zimbeau. Aşa-i ş-acuma, şi-l preţuim ca şi atunci. Intr-un an destul de depărtat, căci a fost înaintea războaielor ş-a cutremurelor, mă aflam în drum spre Rîşca, cu prietinul meu, într-o sanie largă. Ne duceam sus în munte, la un pădurar, cunoscut al său. După-amiaza de decembrie era posomorîtă şi peisagiul alb, înecat subt o pîclă umedă, părea că se mişcă odată cu noi, ascunzînd îndărătu-i necunoscuturi surprinzătoare. O crîşmă, la o margine de drum şi la o cotitură, păru că răsare deodată din omăt, ca să ne sperie. Convorbirea, cu glasuri prea puternice, între vizitiul nostru ş-o altă fiinţă din bătătura crîşmei, sună ireal. Amîndoi erau monstruoşi şi fantastici cu căciuli nalte şi cojoace enorme, cu mustăţi de ţurţuri şi cu ochi painjeniţi alb, cu mişcări necomplecte şi neflexibile de fantoşe, încît, îndată ce pornirăm iarăşi şi crîşma se scufundă, avui siguranţa iluziei. Ne mişcam lin, cu aceeaşi pîclă, sub tăcere.

Satul Bogdăneşti nu ne ieşi întru întîmpinare. Sta ascuns după nişte garduri şi livezi, — şi-l căutam pe uliţi întortochiate. Cu lăutari şi zvon veni asupra noastră hanul. Se opri şi ne primi c-o prietinie veche şi cunoscută. Insă pentru puţină vreme, — cîtă-i trebuia vizitiului nostru ca să înhame caii la o sanie joasă cu tălpigi şi cu oplene, pentru potecile înguste ale muntelui. Trebuia să ne grăbim, căci s-apropia sara. Cu toate acestea a trebuit să întîrziem, căci în

încăperea scundă, plină de abur tot așa de des ca și negura de afară, se găseau niște oameni veniți de departe, însă nebuni. Se mișcau și vorbeau într-un diapazon cu totul straniu, după țipetele unei viori pe care o tăia un țigan tînăr. Cobza o scărpina și-o mîngîia un țigan bătrîn și se arăta mai alinată. Iar hangiul, roș la obraz și zîmbind cu viclenie, ne aduse o băutură gălbie în păhărețe verzi. Cum am dat-o pe gît, am simțit că-mi piere răsuflarea și mor. Iar unul dintre oamenii străini și nebuni ne zise rînjind : «Slab rachiu, cucoane, și fără putere ! Iaca cu ce ne-nșală și cu ce ne năcăjim !» La această observație eu și cu tovarășul meu ne-am uitat unul la altul cu seriozitate, și omul dintre noi înțelese că avem plăcere să intrăm în zbuciumul și larma tovarășilor lui și ne făcu, șovăind grabnic, loc în dant. Ne-am retras cu oarecare greutate, întrebuințînd fără scrupul făgăduieli și minciuni. Și cum ne urcarăm în săniuța cu oplene, hanul ne părăsi și fugi în pîclă, — și numai zvonul lui bizar mai pluti asupra noastră o clipă, pe cînd el nu mai era. Atunci începură a suna clopotele cailor și simții lumina ceței scăzînd.

— Ai pus clopote ? întrebă tovarășul meu.

— Am pus, cucoane, răspunse vizitiul, ca să nu fim așa de singuri.

Cu toate acestea eram tot mai singuri, într-o pustie. Urcam la deal printr-o rîpă adîncă de brazi. Brazi încremeniți, bătrîni și scufundați. Treceam cu negura către noaptea de sus, — și sunetele clopotelor se întorceau îndărăt, către văi, ca niște paseri fără nume.

Tîrziu, ne oprirăm. Paserile necunoscute căzură pe molizii poienii, cu aripele strînse. Și-o căsuță din povești, singură la hotarul lumii acesteia, ne privi mirată cu doi ochi de lumină. Cîini cu dinții de fier și cu mă-

selele de oțel se năpustiră asupra noastră. Și sfîntu Antonie, pustnicul cel bătrîn, ieși cu toiag alb, liniști c-o vorbă cîinii și ne primi cu bunătate.

— Ce mai faci, moș Antonie? întrebă tovarășul meu. Cum mai hălăduiești aici în singurătate, cu Dumnezeu și cu fiarele?

— Hălăduiesc fără bucurie, cucoane, așteptînd să trec la limanul cel neînviforat... răspunse bătrînul stînd înaintea noastră fără cojoc și fără căciulă. V-am așteptat pînă la-nserat și pe urmă am socotit că n-aveți să mai veniți pe asemenea negură. Ați făcut însă bine c-ați îndrăznit. Adevărat că acuma sîntem închiși și cuprinși ca de Marea; însă ca și ieri sara, trebuie să vie de la asfințit un vîntișor care are să deie la o parte pîclele. Ș-atunci s-arată altă lume, care acuma nu se vede.

Eram încă afară, punînd la adăpost caii și sfătuind cu bătrînul, cînd zburătorul ager și grăbit sosi pe vîrful brazilor, în marginea poienii. Codrul sună ușor, salutîndu-l. Pîclele se mișcară neliniștite.

— Să știi că bătrînul are dreptate, îmi zise tovarășul meu. După ce mîncăm și ne încălzim înlăuntru, avem să putem ieși în pădure... Acest moș Antonie, urmă tovarășul meu după ce intrarăm în căsuță și ne ușurarăm de blăni, — acest moș Antonie e într-adevăr un schivnic care s-a exilat, fără familie și fără rude, aici în munții de la Rîșca. De la căsuța lui pînă la lume e foarte departe, pentru că în vale nu coboară niciodată. După cum vezi, mestecă cu mult meșteșug, pe vatră, o mămăliguță, cum n-am mîncat de mult nici eu, nici dumneata, ș-a pus la fript într-un clasic hîrb de ceaun costițe și mușchi de porc afumat, amestecate cu bucăți de slănină. Și are el și niște brînză-n scoarță de brad, de care ai să te minunezi. Și pe

urmă, către miezul nopții, avem să ieșim să vedem împărăția lui, pe care oamenii de pe lumea cealaltă n-o cunosc. — Dacă am fi rămas în târg la Folticeni în sărbătorile acestea de iarnă, trebuia să facem vizite cu cucoanele noastre și să asistăm la balul domnului prefect. Am fi văzut decolteuri și zîmbete și am fi ascultat conversații absurde, — care aici nu s-au arătat și nu s-au auzit niciodată dintru început, de cînd stăpînul stihiilor a despărțit apele de uscat. Aici prostia și trufia omenească încă n-au apărut, — ș-avem să vedem numai în tovărășia lui sfîntu Antonie sălbătăcia codrului și minunile unei nopți de iarnă...

După ce ne-am încălzit și am ospătat, vorbind puțin, ne-am luat puștile și am ieșit din căsuță între brazii poienii. Vîntișorul asfințitului trecuse, mînînd negurile, — și codrul negru îmi apăru ca-ntr-o feerie, sub luna albă de iarnă. Drumul pe care sosisem nu-l mai știam, lumea pe care o lăsasem în văi era a altui veac. Noi înșine trecuserăm din pîcla opacă, printr-o minune de vis, într-o tăcere de zăpadă și de argint. Aerul neclintit era rece, însă neaua nouă și moale nu scîrțîia sub pași. Trecurăm, aplecîndu-ne, prin galerii de umbră, ieșirăm iar în lumină și trecurăm iar în umbră, și fără ca vremea să se clintească, răzbăturăm la altă poiană, la stoguri nalte de fîn. Tăcuți, ne făcurăm cuibare în mirosul subțire de flori uscate, și rămăsei privind asupra unui povîrniș lung în pădurea rară.

Printre trunchiurile bătrîne, deasupra omătului, se înfiora o lucire fumurie și violetă care curgea în sus printre crengi, către văzduhul lunii. În fundul văii, din peștera unui pîrău viscolit, izvora, frămîntînd ace, o apă vie, care se domolea îndată într-un ochi

luciu de topliță. Dincolo, pădurea rară urca iarăși lin, în depărtări.

Cum stam fără să simțesc timpul, auzii zvon năprasnic spre lună, și-n topliță căzură, sfărmînd-o, rațe sălbatice. Știam că vin de departe, de la mări înghețate, însă nu simții nici o uimire. Locul unde mă aflam era în domnia misterioasă a sălbătăciunilor.

Cînd îmi ridicai ochii de la evoluțiile lor grațioase, văzui cîrdul de căprioare suind de către fundul văii, în lungul rîpei pîrăului. Aceste sălbătăciuni delicate și blînde le așteptam, însă fără gînduri rele, căci erau subt ocrotirea prietinului nostru sfîntu Antonie. Veneau fără grabă ; se opriră o clipă ca să le număr, — erau opt, — și în copce scurte se apropiară de topliță. Rațele sălbatice făcură un ocol ca să le primească, și cercuri licăritoare alergară spre mal. Înșirate pe marginea apei, gingașe și nesigure, îndrăzniră să-și plece grumazurile ; și cînd ridicară boturile, steluțe de argint le căzură la picioare. Rămaseră privind cu ochi mari și blînzi la paserile străine.

Atunci, din fagul scorburos de lîngă izvorul forfotitor, o dihanie neașteptată făcu o săritură peste apă către căprioare. Zvîrlitura zugrăvi o fantasmă și-n topliță și rațele zbucniră îndărăt spre lună, cu măcăituri aspre și bătăi de aripi. Iar caprele deodată se împrăștiară în linii cenușii, prin pădurea rară. Dihania care sărise din scorbură mai făcu cîteva salturi, pe teluri mlădioase, apoi se opri cu botul spre vîrful brazilor și dădu drumul unui urlet scurt și sinistru, un fel de rîs al singurătăților ș-al tăcerii. O chemare de lup răspunse depărtat și stîns în altă vale.

Moș Antonie se mișcă din locul lui, și fiara cu urechi ascuțite, întorcînd nările, îl simți. Ochii îi luciră în apă și-nspre noi cu lacrimi de fosfor mai reci

şi mai ascuţite decît lumina acelei nopţi de dechemvrie. C-o săritură se mistui iar în dosul fagului, şi privelişte a rămase moartă, îngheţată şi pustie, ca-n visul anterior.

— Ce-i asta ? întrebă în şoaptă tovarăşul meu.

— L-aţi auzit : şi-a spus numele, mormăi bătrînul. E rîsul. Şi i-au răspuns lupii din Valea Adîncă. În noaptea asta s-au înţeles ca să-mi vîneze căprioarele mele. Numai o clipă l-a înfricoşat zvoana raţelor şi bietele căprioare au scăpat... Asta a fost o rînduială de la Dumnezeu.

— Aşa este... altfel nici nu se poate... răspunse cu convingere tovarăşul meu, şi rămase cu ochii în lună pe drumul strălucit pe care se depărtau paserile străine.

XIV

Vînt dinspre Căliman

Prietinul meu, cel mai în vîrstă şi mai vînător dintre noi, m-a luat într-o toamnă tîrzie, pe la Sfinţii Arhangheli, la munte, ca să împuşcăm ierunci. Am pornit din Folticeni înainte de a se face ziuă şi abia după ce am trecut Moldova, pe podul de la Mălini, a scăpărat soarele în promoroaca brazilor. Am suit aşa prin sate lungi şi printre păduri, în bătaia moale a clopotelor de la cai, sub cerul înalt şi curat ; şi către amiază ne-am aflat la Ieslele-lui-Vodă. Acolo, lîng-o colibă de fîn şi la un foc cu fumegarea dreaptă şi lină, ne aştepta Chirică Ciuntu cu căluţii. Am dat drumul trăsurii ; am încălecat tustrei pe cîte-un căluţ şi pe samarul celui de-al patrulea ne-am grămădit

buclucurile; și am intrat pe poteci bine cunoscute de Chirică în pădurile de la Stînișoara.

Eu știam ceva despre Chirică, din cîte-mi vorbise despre el, pe drum, prietinul meu. Din cînd în cînd mă întorceam în șa, ca să am plăcerea să-i văd cînele. Avea un copoi mărunt, cu ochii deștepți, pe care-l purta într-o desagă aninată la botul șelei. I se vedea numai capul castaniu și sprîncenat c-o expresie comică și plictisită. Cînd îl priveam eu, își pleca spre el ochii și Chirică Ciuntu și-l întreba, rînjind într-un dinte: Ce-i, măi Comedierule?

— Nu-i place, cucoane, calare, — mă lămuri el într-o vreme. Se uită el așa prin pădure ș-adulmecă, și tare ar mai pofti s-o ieie pe-o văgăună de pîrău.

Copoiul scheuna ușor, căscînd.

— Cum grăiesc de vînat, el înțelege, urmă Chirică. N-ai mai văzut așa dihanie. Îi umblă ochii și botul ca la șerpe. De aceea am și eu așa dragoste către el. Intăi îi tai lui din mămăligă și-i pun deoparte, — și pe urmă mînînc și eu. La drum lung îl port în spate. Nici nu-l bat, nici nu-l asupresc. Și să nu crezi mata, cucoane, că nu cunoaște. Mi-i ca prietinul cel mai bun. Și cînd i-oi da trei glasuri de corn, ori de unde ar fi mă-nțelege și numai ce-l văd lîngă mine cu limba scoasă și vînturînd din coadă...

— Cum ai zis că-l chiamă?

— Comedieru! De ce rîzi, cucoane? I-am pus și eu numele după breasla din care se trage.

— Ascultă, Chirică, interveni prietinul meu, care călărea înainte; bagă întăi de samă dacă roibul cu buclucurile e bine legat de coada calului tău și umblă liniștit. Dacă n-ai nici o grijă dinspre partea asta, dă pinteni și te-apropie de șaua boierului: în poiana asta poteca se lărgește. Și spune-i de unde-ai

dobîndit tu copoiul ista şi cît te costă. Ştiu eu că dacă nu spui istoria asta, te bolnăveşti.

— Cucoane, răspunse Chirică Ciuntu, dumneata mă cam iei în rîs, da' povestea mea ştiu eu că face să fie ascultată. Cînd spun c-am dat pe Comedieru ista o vacă cu viţel, dintru-ntăi nimeni nu vrea să mă creadă. Dar după ce istorisesc, fiştecare mă crede. Aşa că al patrulea cal merge liniştit după mine cu buclucurile, şi samaru-i întreg şi fără lipsă, cum l-am alcătuit eu. Pot să m-apropii şi să vă spun că de-abia ieşisem din spital de la Broşteni acu opt ani şi domnu doftor Anghel mă bătuse pe spate şi-mi zisese rîzînd: De-acu, bre Chirică, ţi s-au închis căile vînatului. — Adicătelea îmi pocnise în vara aceea ţava de la puşcă în mînă şi-mi farmase degetele. Văzînd că nu mă mai tămăduiesc cu buruieni, m-am înfăţişat la spital. După ce şi-o pus mînile în cap cînd mi-o văzut rana şi m-o suduit, — domnu doftor s-o apucat şi mi-o tăiet mîna stîngă de la încheietură şo lepădat jos răutatea. Aşa m-am tămăduit în şase săptămîni ; şi ieşind în lume ciunt, domnu doftor mi-o spus rîzînd vorba aceea. Da' eu cum m-am văzut slobod, numa două zile am stat acasă la nevastă şi pe urmă mi-am luat puşca cea cu ţava crăpată şi, coborînd în tîrg la Folticeni, am dus-o la un neamţ armurier, cunoscut al meu, i-am dat două pielcele de jder şi el mi-o îndreptat-o ; mi-o arămit-o şi mi-o întărit-o, de vînez cu ea şi-n ziua de azi ş-am s-o lăs şi la nepoţi. Am cercat-o să văd cum merge : mi-o plăcut. Am văzut că mă pot sluji cu braţu stîng — macar că aveam numai un mont ; ş-am rîs în sinea mea de vorbele doftorului.

Iaca vine şi nevastă-mea de-acasă, cum îi lăsasem poruncă, în ziua de Sîntilie. In tîrg, mare iarmaroc,

cu panorame și comedii. Am vîndut vaca cu viței pe care o adusese, și sfătuindu-ne pentru tîrguieli, am făcut un ocol pe la bărăci' ș-am intrat la o comedie. Acolo vedem noi cîte-s pe lumea asta, pînă și de cei care mînîncă foc: biata femeie se îngrozise. Cînd iaca intră unu îmbrăcat cu roș și galben și cu comanac țuguiet în cap. Era văruit pe obraz și grăia stricat moldovenește. Aduce cu el un cîne nazdravan, care umblă în două picioare. Mă uit eu la el: frumos capău. De ce Dumnezeu nu l-a fi învățat la vînătoare și-l aduce acolo să facă asemenea blăstămății nemțești? Scoate comedieru cela o coadă de iepure ș-o scapă jos. Pe urmă nu știu ce spune și iese cu cînele. Alt comedier zvîrle coada de iepure în norod — și zice s-o ascundă cineva în buzunar sau sub căciulă. Se-ntoarce celalalt cu cînele, — îi dă drumu și-i hotărăște să caute coada. Cățelul schiaună, — adică înțelege despre ce-i vorba, ridică botu ș-adulmecă; intră în grămădirea ceea de lume, caută ici, cotilește dincolo, și numai ce se ridică pe umărul unui cioban și-i trage cu dinții căciula din cap. Acolo era coada de iepure. — Așa cîne face multe parale, zic eu în gîndul meu. Ș-așa mi-o plăcut mie și mi-o fost de drag, c-am stat eu în ziua aceea nedeslipit de lîngă comedie. Am așteptat să s-astîmpere nemții, am șpionat să văd ce fac cu cînele și unde-l țin ascuns. N-am putut afla nimica. Am mai stat eu o zi, am mai stat două. Am stat o săptămînă ș-am cheltuit vaca cu viței. Pînă ce mi-o căzut la îndămînă cînele, într-un cotlon, lîngă căruța comedierilor. L-am amăgit c-o bucată de carne friptă, l-am pus în traistă, și l-am suit cu mine la munte. Apoi l-am învățat la toate felurile de vînători. Și macar c-o ramas comedier, da' altu, vînător ca el, nu cred să se afle...

— Vra să zică l-ai furat, bade Chirică!

— D-apoi cum! Doar nu era să-l lăs să se ticăloşească pe la iarmaroace. Aicea-i merge mai bine. Şi-n codru trăim noi cum ne place nouă.

Cînd ne oprirăm în popasul de sară, de ceea parte de munte, la cumătru Axinte, urmării cu atenţie toate manevrele lui Chirică ca să-şi îndestuleze întăi şi întăi pe Comedieru lui. Ii vorbea hrănindu-l, apoi îi aşternu culcuş desaga în care-l purtase. Şi întinzîndu-se şi el alăturea de cîne, pe maldăr de fîn, îşi trase cojocul pînă sub bărbie şi-ncepu a spune pădurarului de gazdă o mulţime de minunăţii pe care le săvîrşise el, împreună cu Comedieru lui. Fiinţa-i măruntă, uscată şi nervoasă, cu ochii căprii şi cu zîmbetul într-un dinte ca un rînjet, avea parcă ceva înrudit cu cinele. Erau doi tovarăşi pe care-i ducea alături aceeaşi patimă, — spre lumea unor jivini nenumărate şi care nu s-au mai văzut. Necontenit înşelaţi, îşi reluau întruna drumul. Fără dezamăgire şi fără trudă.

— E vînător vrednic, îmi zise prietinul meu; şi foarte rar greşeşte. Cu toate acestea îi place să povestească isprăvi de care eu totdeauna mă îndoiesc. Să-l pun de pildă să-ţi istorisească cum a gonit Comedieru lui un cerb o zi şi o noapte, prin trei ţinuturi de munte. Şi pînă ce nu i l-a adus la puşcă nu s-a lăsat. Cînd a căzut cerbul, a căzut şi cînele. După asemenea poveşti se cunoaşte că-i adevărat vînător. Spune, Chirică, cum a fost cu cerbul cela pe care l-a gonit Comedieru tău trei zile?

— Hei, cucoane, asta-i o întîmplare grozavă! tresări puşcaşul de lîngă cînele lui.

Indată începu să înşire cu patimă şi cu bogate amănunte goana aceea, pe care din an în an o amplifica şi-o înflorea spre lauda tovarăşului său. Apoi

rămase gînditor în lumina slabă a lămpii din ocniţa sobei. Cumătru Axinte îşi isprăvea de fumat luleaua grămădit asupra vetrei şi cu pletele revărsate peste ochi. Din cînd în cînd scuipa în spuză şi mormăia ceva — ca un răspuns tîrziu la minciunile Ciuntului. Eu şi prietinul meu stăteam întinşi pe lăiţi, învăliţi în pleduri, cu capetele subt icoane, şi ascultam un şuiet uşor de vînt în brazii de afară.

— Aţi adormit, cucoane? întrebă Ciuntu, cu sfială.

— Ce este? răspunse tovarăşul meu.

— Credeam c-aţi adormit. Ascultam cum vine cîntul de la munţii cei mari.

— Care munţi mari?

— Sînt, cucoane, nişte munţi mari, unde-am fost eu de două ori. Tot suim şi trecem de Dorna. Şi pe urmă iar suim şi mergem. Trecem de Păltiniş şi Drăgoiasa şi intrăm în nişte singurătăţi. Ş-apoi se văd munţi mari, unde stau ciobanii cu capu-n piclă şi cîntă din fluier. Şi sate nu mai sînt nici către miezunopţii, nici către amiază, nici la răsărit, nici la asfinţit. Şi mai mare peste toate-i tata munţilor, Călimanu, — care se suie pînă la nouri. Iar după ce umblu vreme multă pe poteci grele, hodinesc într-o peşteră, pe cetină uscată, — ş-aprind un focuşor şi stau cu cînele şi ne gîndim cît avem de suit a doua zi pînă-n locurile cele mai departate de oameni. Ii noapte de toamnă ca acuma şi vînturile dorm sus, sub brazi bătrîni de la începutul lumii. Aşa-i de mare tăcere, că s-aude cine ştie unde, în ponoare depărtate, cum bate ţîncu-pămîntului. Cînd nu mai sună nimica şi s-o stîns focul, — aud inima Comedierului lîngă mine, ca un ceasornic... Aşa stau, mai mult treaz. Mai zvîrl un vreasc pe foc. Şi nu pot să spun că nu mi-i frică. Mă simt ca într-o împărăţie străină. Ş-apoi tîrziu,

cînd prinde a cunge de sus cătră văi vîntişor ascuţit, ştiu că-s aproape zorile. Pun pe Comedier în traistă şi ies la potică. S-aprinde lumină la răsărit şi eu sui prin pustietăţi pînă la vremea prînzului. Atuncea abia ajung la un salaş de om. Vieţuieşte acolo, într-o poiană ascunsă, un huţan, un fel de om sălbatic cu nevasta, fetele şi feciorii. Are oi şi vite albe. Casa lui, în vremea verii, e o colibă rotundă de trunchişori de brad împreunaţi la vîrf. Pe-acolo prin vîrf, iese fumul şi se vede cerul. Iar în vremea iernei se trage într-un bordei adînc, săpat sub stîncă. Acolo pe lîngă pereţii acelui bordei, numai lăiţi, poclăzi şi cojoace, şi-n fund putini înfundate cu brînză. Şi vitele-i stau în alt bordei, alături ea; şi oile în ţarc şi sub perdea. Ş-acel gospodar poartă ca toţi huţanii nădragi roşi şi căciulă de vulpe. Iar femeile catrinţe, — ca ş-a noastre. Ii dau bună-ziua şi-l îmbrăţoşez, — iar el se bucură şi răcneşte la muieri să gătească mîncare şi băutură. Gustăm rachiu de afine şi mîncăm friptură de berbece cu pită de săcară. Şi pe urmă întreb: Bade Ile, cum trăieşti dumneata în asemenea pustietăţi ?... — Apoi măi frate, zice el, noi huţanii am fost aşezaţi în munţii aceştia de cătră Domnul Dumnezeu dintru începutul lumii. Şi tot ne-au cuprins şi ne-au ros neamurile străine, — iar noi ne-am tras tot cătră locuri singuratice şi slobode. Aşa eu, văzînd că pier şi mă-năbuş, m-am suit pe Căliman, mai aproape de Dumnezeu. Ş-aici am să mor. Iar după ce-oi muri, băieţii şi fetele mele s-or amesteca cu noroadele. — Ş-aşa stau eu la salaşul huţanului şi uit de lume. Şi intru în pădure cu Comedieru şi-i dau drumu, şi se duce ţîhnind şi se scufundă în depărtări pînă ce-mi cîntă numai ca-n vis. Vin în zbor ierunci şi se aşează în brazi, aproape de ţiitoarea mea şi se

uită la mine fără frică, cu ochii lor roşi. — Şi iată într-un rînd, în amurg, stînd aşa sub cer şi-ntre codri, s-apropie asupră-mi bătaia capăului, — şi-mi zvîcneşte inima în coşul pieptului. Ţah-ţah, — ţah-ţah, ca un clopoţel. Şi numai ce-aud duduind poteca. Ş-odată mi se arată fiare nalte cu coarne ţapoşe, suflînd foc pe nări. Am rămas încremenit, cu arma ca un vreasc în mînă.

M-am înfricoşat; am dat din corn cînelui; şi m-am întors la bordeiul huţanului. Îi spun lui întîmplarea şi el începe a rîde. — Aceia, zice, nu eşti dumneata vrednic să-i dobori. Sînt zimbrii cei bătrîni. Nicăirea pe lume nu se mai află, căci pretutindeni au pătruns oameni. Numai în prăpăstiile Călimanului au găsit tihnă.

Ciuntu tăcu şi cumătru Axinte scuipă în şperlă şi mormăi cu pletele-n ochi.

— Poate dormiţi, cucoane? întrebă puşcaşul.

— Nu dormim, răspunse prietinul meu. Îţi ascultăm palavrele. Măi Chirică, dacă socoţi tu că putem noi crede nişte basme, apoi te înşeli.

— Care basme, cucoane? de două ori am făcut drumul, aşa precum am spus, ş-am avut gazdă la badea Ile Huţanu.

— Şi se uitau ieruncile la tine?

— Se uitau, cucoane. Pe Dumnezeul meu că se uitau.

— Dar zimbrii?...

— I-am văzut, cucoane, răspunse c-un glas schimbat şi scăzut puşcaşul. Ş-am vorbit despre ei cu Huţanu. Am auzit în brazi vîntul de-acolo — şi mi-am adus aminte. Imi spunea Ile Huţanu şi despre cerbi. Este unul mai bătrîn decît toţi, care se arată numai în noaptea Anului Nou, la soborul sălbăticiunilor, pe

ţancul cel de sus a muntelui. Pe-aceia eu nu l-am văzut. De ce să spun că l-am văzut, dacă nu l-am văzut?

Prietinul meu tăcu — şi ascultă o vreme în brazi şi-n cercevele vîntul care venea din Căliman.

— Ciuntu spune minciuni ca-ntotdeauna, îmi zise el cu seriozitate. Asta-i patima lui. Şi trebuie să stau, să cuget şi să desleg ce-i adevărat din tot ce ne-a înşirat. Cu toate acestea sunetul de cascadă de afară vine dintr-acolo. Este şi unul Ile Huţanu. Sînt şi ierunci care se uită mirate cu ochii cercuiţi roş. Eu îl înţeleg pe Ciuntu ce voieşte. Aşa încît, cum or cînta cucoşii straja a treia, el trebuie să se scoale să pregătească caii şi să ne-ncarce gospodăria. Aici nu mai avem ce face. Trebuie să mergem spre Căliman, într-o regiune unde mai sînt posibile minunile...

XV

In singurătăţile Raräului
a cîntat cucoşul sălbatic

Prietinul meu mă întîmpină zîmbind în prag şi mă pofti în odaie. Fereastra era deschisă spre grădină, unde se vedeau, în soarele de aprilie, cei dintăi cireşi înfloriţi.

— Nu-s aşa de bolnav cum vei fi crezut, îmi zise el privindu-mă cu ochi îmbătrîniţi de insomnie. M-am răsucit însă toată noaptea în aşternut, ca pe-un grătar, cu puţină febră şi cu dureri la încheieturi. Vorbind ca un vînător, aş zice: mă dor picioarele cu care am cutreierat pădurile şi braţele care au purtat armă. S-apropie ceasul — pe care nu pot spune că-l aştept fără întristare.

— Prietine, i-am răspuns, să nu vorbim despre dușmana oamenilor într-o zi așa de frumoasă.

— Nu vorbesc de moarte, îmi replică el, așezîndu-se cu luare-aminte în fotoliul din preajma ferestrei. Mă gîndesc prea puțin la ea și știu că are să mă surprindă, pentru că omul caută înșelări și-și face iluzii chiar și în acest domeniu. Pe lîngă asta, am credința că va veni vînătorește și voi trece dintrodată spre frunzele putrede ale văilor și spre apele cerului. Gîndul meu e mult mai aproape, mai omenesc și mai meschin. Mă gîndesc la ceasul cînd n-am să-mi mai pot satisface singura pasiune care mi-a rămas. Cu anii, se-nțelege, am devenit din ce în ce mai vînător. Și dacă inima nu-mi va mai bate nici pentru asta, atunci s-a sfîrșit. Ce rost mai are stăruința mea în această ipostază a existenței?

Adusei în întîmpinare tînguirii lui cîteva vorbe nehotărîte și banale. El se așeză mai bine în jîlț și rîse cu ușoară răutate.

— Dumneata vrei să mă mîngîi? Îți mulțămesc; și-n schimb te asigur că nici dumneata nu vei scăpa de această catastrofă inevitabilă. Într-o noapte, stînd cu ochii deschiși în întuneric, ai să asculți cum îți scîrțîie și-ți țipă încheieturile dureroase. Dacă vei fi singur pe lume, ca mine, n-ai s-aștepți pe nimeni care să vie cu pași ușori, să-ți puie mîna pe frunte. Din trecutul negru care doarme în tine, vor începe să urce aburii otrăviți ai amintirii. Se vor preface-n femei pe care le-ai iubit și-n întîmplări care acuma au semnificații extraordinare. Umbrele iubirii te vor fixa cu ochi de dincolo de moarte. Întîmplările vor grăbi o clipă accentele sărmanei inimi. Vei fi singur, cu fantomele, și vei înțelege că ai intrat în epoca renunțărilor. De aceea astăzi mă găsești mai mult mîhnit de-

cît bolnav şi destul de dispus să-ţi fac o destăinuire pe care încă n-a auzit-o urechea unui vînător. De altminteri împrejurarea de care-ţi vorbesc n-am împărtăşit-o nici profanilor. Cînd — rareori — îmi apărea în conştiinţă, mă grăbeam s-o cufund la locul ei în întuneric, c-un fel de sentiment de ruşine faţă de cei care-ar fi putut s-o descopere.

E o întîmplare destul de veche şi de romantică. Şi se pare că trebuie să ţi-o spun, — ca să-mi supravieţuiască. Mă hotărîsem într-o primăvară, cînd înmuguresc pădurile, să fac un drum greu la munte, spre a-mi spori trofeele de vînătoare c-un cucoş sălbatic. Ai împuşcat vreodată cucoş sălbatic ?

— Nu, — am mărturisit eu, cu oarecare stînjenire.

— Înţeleg că-ţi vine greu să mărturiseşti. Un vînător socoate că are datoria să se puie în raporturi de superioritate cu toate lighioanele pămîntului şi pe urmă să se laude cum le-a distrus. Eu am făcut expediţia clasică spre cucoşii sălbatici şi uneori am povestit, cui voia să mă asculte, cum se-mpuşcă asemenea dihănii; — dar întîmplarea reală, numai dumneata ai s-o asculţi. De altminteri nu-i cine ştie ce deosebit ; nu cuprinde nimic extraordinar şi dramatic ; aslă-noapte însă am văzut-o din nou şi mi-a bătut inima violent, ca tesla unui dulgher tainic.

Mi-am găsit prin urmare un tovarăş vrednic ş-am plecat, bine încredinţat că mă voi întoarce c-un cucoş de munte. Un cucoş sălbatic e o pasere rară ; e dintre cele mai frumoase şi mai mari paseri ale continentului nostru ; este, pentru un vînător, o glorie care se răsfrînge asupra întregii vieţi. Aşa îmi vorbea şi-mi argumenta tovarăşul cu care intrasem în valea Bistriţei. Tovarăşul meu era un om tacticos şi cu principii. Era un străin, de neam nehotărît, un anume Io-

han Cărt, förster diplomat de la Viena. Venise în țară la noi din tinerețe, adus de unul din Ghiculești, ca să-i organizeze o făzănărie ș-un parc de cerbi și ca să-i conducă europenește și vînătorește pădurile. Boierul sărăcise și-și vînduse moșiile, cum a fost rînduiala lucrurilor în țara asta ; Iohan Cart însă nu s-a mai întors de unde venise. Și-a găsit slujbă la alți boieri și la alte păduri și nu cunoștea țară în care ar fi putut fi mai fericit. — Eu am umblat mult prin lume, îmi zicea el pe cînd porneam în susul Bistriței, de la Broșteni, dar ținuturi așa de bogate în vînaturi ca aici, la poalele munților, n-am prea întîlnit. Și văzînd că se aduce de la podgorii un vin așa de minunat și ieftin, m-am hotărît să fac popas ; căci la vreme de bătrînețe nu este altă doctorie mai bună decît vinul...

Era îmbrăcat cu straie verzi tiroleze. Bocanci grei și colțuni de lînă pînă la genunchi. In cap pălărioară cu pană de sitar. Mustățile bine răsucite și întărite cu cosmetic și barba-n *cotlete,* îngrijit tăiate și frumos rotunjite. Nasul destul de gros și de rumân îndulcea întrucîtva privirea-i cam fudulă și semeață. Avea toată înfățișarea unui neamț din Austria ; cu toate acestea el arăta între neamurile lui cînd leși din Cracovia, cînd ruși din Kiev ; cînd olandezi, cînd elvețieni. De cînd se însurase, după rînduiala ortodoxă, c-o țărancă de la Plotun, își zicea Ion Cart și-i plăcea să pomenească de neamurile nevestei. La urma urmei, eu îs moldovan, încheia el rîzînd, pentru că-mi place vinul de Cotnari ș-am să fiu îngropat în țintirimul de la biserica unde m-am cununat.

— Iar cît privește, domnule, despre cucoși, apoi să-ți spun, că eu îs tata lor. Vezi dumneata pușca pe care o am în spate ? Asta-i o pușcă pe care o port eu de multă vreme ș-o am cadou de la Ghica bătrî-

nul, de la cuconu Scarlat, care mi-a pus-o în mînă după ce-a împuşcat cu ea cel dintăi fazan în pădurile sale. Apoi eu, la vremea asta, cînd înmuguresc la poale grădinile, mă sui la munte şi împuşc cu dînsa un cucoş sălbatic. Îl împăiez frumos şi-l vînd scump la un ciocoi, ca să aibă cu ce se lăuda. Dumneata însă nu eşti ciocoi; eşti boier; de-aceea mergi cu mine sus.

— Ba drept să-ţi spun, meştere Cart, — îi răspund eu, cu asemenea vînătoare încă nu mă pot lăuda.

— Nu-i nimic, cucoane; ai să te lauzi de-acu-nainte. Numai s-asculţi de toate învăţăturile mele. C-aşa ascultă vînător de la vînător. Eu îţi spun dumnitale, şi mie mi-au spus alţii. Pe lîngă asta, eu am vînat cucoşi sălbatici şi-n alte părţi de lume. Intăi şi întăi am cunoscut asemenea pasere frumoasă, cînd am fost la Caucaz, în tinereţele mele. Să nu te miri dumneata, căci eu am colindat lumea-n lung şi-n lat. Acolo, de la nişte ofiţeri muscali, am învăţat meşteşugul cum trebuie să te apropii de cucoşii-sălbatici. Paserea asta, cînd stă liniştită pe creanga ei sus, în singurătate, are o simţire aşa de mare şi e atîta de spărioasă, încît, numai clipirea unei mişcări dacă-i fulgeră, — întinde gîtul şi aripile şi se mistuie în adîncimile prăpăstiilor. Trebuie să te duci împotriva ei în vreme anumită, bunăoară cum ne ducem noi acuma, şi s-o pîndeşti în amurg, ori în zori-de-ziuă. Şi cînd ai auzit-o chemînd şi cîntînd, — dacă nu eşti departe, te-ndrepţi înspre ea. Cînd şi-a contenit strigătul, te opreşti, — şi-ncremeneşti aşa ca o stană de piatră. Cînd ţipă din nou, iar te-apropii. Pentru că paserea asta, cînd chiamă, — foieşte din aripi, întinde gîtul, închide ochii şi-şi astupă capacele urechilor, şi bate din clonţ ca dintr-o strună asupra depărtărilor, chemînd găinile, încît nu mai simte nimic altceva cele cîteva clipe.

Atunci te poți apropia spre dînsa. Așa poți ajunge pînă-n preajma ei; și cînd cîntă iar în vîrful pinului, fiind sub dînsa, o împuști cu ușurință. Dar să n-apuce a-i veni găinile, căci, dac-au venit, ele-l priveghează și-l păzesc de dușman. Pe sălbaticii aceștia îi prinzi iarăși lesne, cucoane, cînd se întîlnesc doi și încep o bătălie cumplită — iar muieruștile privesc de sus, din galerie, cotcodăcind cu uimire și plăcere...

Vorbind așa, mergeam călări pe malul Bistriței și munteanul, stăpînul căluților, pășea înainte pe potică, cu toporul pe brațul stîng. Apa rîului venea în puhoi, pentru că în rîpele munților bătuse multe zile în șir soarele celor dintăi săptămîni de primăvară, și ultimele omături coborau treptele de ponoară[1] forfotind și spumînd.

La o cotitură ne apăru înainte o plută de catarguri mari. Venea cu iuțeală pe spinarea nahlapilor[2] ș-o pereche de cîrmaci și alta de dălcăuși[3] o purtau încordîndu-se năprasnic și cumpănind-o pe sfor.

— Aiștia-s niște nebuni de la Dorna... ne zise stăpînul cailor, întorcîndu-se spre noi. Acu în puhoi, duc ei brazii cei bătrîni cu mare primejdie. Fug ca *trinu.* Intr-o zi fac drumul pînă la Piatra...

Muntenii au trecut măreți pe talazurile spumoase. O clipă au întors spre noi obrazurile și ne-au dat, cu glas, bun-întîlniș. Îndată au trecut spre alt cot al rîului. Și dintre ei, de pe vatra de brazde, se înălța între țărmuri fumul focului lor.

Apariția aceasta mi-a mișcat sufletul ca un element însuși al naturii; ș-am simțit în mine, cu bucurie înaltă, puterea tinereții. Mireasma nouă a pămîntului ș-a brazilor îmi umplea pieptul. Și-n cîteva locuri m-am oprit ș-am descălicat, ca să culeg flori albastre de liliac de munte. Îmbătat de începutul de primă-

vară, am suit pe Rarău, la locurile de pîndă. Am răzbătut prin pîraie umflate, am urcat poteci întortochiate, — ş-am poposit însfîrşit pe-o vreme blîndă de înserat, la o colibă mare de cetină. Acolo domnu Ion Cart şi badea Onofrei munteanul au alcătuit un foc grozav şi s-au pus să coacă bulzi de mămăligă cu brînză. Eram pe-o culme, deasupra pădurilor; şi din hamacul meu, bătut de dogoarea flăcărilor, priveam cerul spuzit de stele şi cercam să deslușesc glasurile singurătăţilor. Dar caii erau aproape, ronţăind; tovarăşii mei schimbau necontenit cuvinte, şi-n foc pîrîiau cetinile şi răşina. Simţeam numai în juru-mi imensitatea muntelui şi a codrilor sub cer şi sub stele, — şi-nchideam pe jumătate ochii, fericit ca de ceva ce era numai al meu.

— Cucoane, îmi şopti försterul la ureche; a răsărit luna: de-acu trebuie să mergem la locul pe care-l ştiu eu.

Am tresărit din somnu-mi scurt ş-am fost în picioare, cu mîna pe armă. Din răsărit, năştea un sfert de lună în neguri. Caii se liniştiseră şi munteanul dormea în cojoc lîngă focul potolit. Păşind în urma lui Iohan Cart, pădurea mi se părea alta, tăcută şi aşteptînd ivirea zorilor. Tăcută şi încărcată de o taină grea. Abia într-un tîrziu, cînd ne-am oprit, am înţeles că taina aceea grea era singurătatea neclintită şi pustie. Inima începu a-mi bate într-un chip deosebit cînd în juru-mi se întinse o împietrire aşa de mare, încît auzul meu ascuţit putea percepe în rîpe foarte depărtate zvoana pîraielor primăverii.

Stăteam rezemat de-un molid la o margine de poiană. Tovarăşul meu rămăsese în altă margine. Şi cerul deasupra începea să pălească. Avea coloarea florilor de zlac, pe care le culesesem în ajun. In văi

erau neguri slab luminate de lună. Prin umbra aceea care vestea zorile, zăream la douăzeci de paşi de mine o tisă bătrînă, cu vîrful crescut strîmb. Şi pe cînd o priveam aşteptînd sosirea sălbătăciunilor, auzii în mari depărtări, către zvoana pîraielor, o izbucnire stranie, un fel de hohot al singurătăţilor. M-am înfiorat. Am auzit iar chemarea, ca un muget stîns al pădurilor şi-al muntelui. Pe urmă au apăsat asupra-mi tăcerea şi neclintirea.

Şi dintrodată, sosirea cea neaşteptată s-a produs. Un fîlfîit mare şi greu s-a lăsat din cer — şi-o pasere, care mi s-a părut enormă, a acoperit vîrful cel strîmb al tisei. Era uriaşă şi nedesluşită, şi inima-mi porni în piept cu spaimă. Ştiam însă că trebuie să fie cucoşul de munte, pentru care venisem, şi strînsei convulsiv puşca, aşteptînd neclintit. Mi s-a părut c-am aşteptat mult, dar n-am aşteptat decît o clipă. Pasărea s-a mişcat pe craca strîmbă; s-a cumpănit închinîndu-se către lună şi către neguri; a crescut deodată umflîndu-şi penele şi-ntinzînd în laturi aripele; şi-un sunet straniu, cloncăit şi strună, şi-apoi sîsîit de tocilă, tresări în tăcerea pădurii. Mă aşteptasem la o izbucnire: era o chemare tainică, aşa cum se cuvine să fie chemarea dragostei.

Rămăsesem înlemnit. Şi nici astăzi nu înţeleg de ce am avut încredinţarea imediată şi întreagă că în urechi îmi sunase numele primăverii. Cutremurul fiinţii mele a fost aşa de aspru, încît am pierdut atingerea cu realitatea. Puşca mi-a rămas uitată în mînă. Cîteva clipe încă şi peste chemarea stinsă aici însă sunînd încă în ponoare, — a plutit zborul găinilor sălbatice. S-au lăsat la poalele tisei, sub domnul lor, tăcute şi fulgerate de dragoste. Se revărsa de ziuă şi cele dintăi luciri ale zorilor băteau sus în paserea mă-

iastră care-şi rotea coada şi-şi umfla în coroană penele capului. Puteam să trag ş-asupra ei ş-asupra soaţelor sosite subt ea ; şi n-am tras. Am făcut o mişcare, ş-au plecat într-o clipă în cer ori în singurătăţile Rarăului. Am rămas iar în tăcere şi auzeam numai puhoaiele primăverii în prăpăstii depărtate.

Mi-a fost foarte ruşine de tovarăşii mei, — de şi încercam să mă mîngîi cu felurite explicaţii. Ş-această înfrîngere vînătorească n-am mărturisit-o nimănui pînă astăzi. Dumneata o auzi întăi, pentru că eu am trăit-o a doua oară astă-noapte, într-un ceas de suferinţă, cînd s-au trezit în mine fantome ale trecutului.

XVI

Kiki dă examen în faţa onoratei comisii

In gară, la un tren tîrziu de noapte, ne aşteptau doi cunoscuţi vechi ai tovarăşului meu, doi răzăşi din valea Racovei. S-au bucurat foarte, cînd ne-au văzut coborînd, cu puştile şi blănurile.

— Aceştia sînt prietini din tinereţă... îmi zise doctorul Andrei Botezatu, tovarăşul meu. De treizeci de ani eu n-am lipsit niciodată toamna, ori iarna, de la vînătorile lor de stuhuri...

Răzăşii îmi strînseră mîna şi rîdeau tăcut, arătîndu-şi dinţii în lumina lunii.

Eu ştiam cum îi chiamă şi de unde-s, căci doctorul îmi vorbise, în tren, destul de amănunţit despre dînşii.

Erau doi oameni scunzi şi rotofei, bine hrăniţi şi iubitori mari de vin. Obrajii rumeni şi ochii ageri dovedeau încă tinereţă, de şi bărbile şi mustăţile, tuşinate scurt, luceau ca şi omătul. Umblau sprinteni

înaintea noastră, cu ciubotele lor nalte de iuft, cu căciulile brumării ţuguiete şi-n scurtele de şiac căptuşite cu vulpe. Două săniuţi cu cîte doi cai aşteptau în dosul gării, pe calea lucie. Cuconu Neculai Biţoban, cel care vorbea mai gros dintre dînşii, luă subt aripa lui pe doctor. Cuconu Iancu Iorga, poftindu-mă tainic c-un glas subţiratic, desfăcu blana mare de berbece: intrarăm în ea alături şi ne învălirăm strîns pînă la şolduri.

— De-acu putem merge pînă la capătul pămîntului, îmi zise răzăşul meu, rîzînd iar în lună, şi simţii de la el spre mine un abur de vin.

Zurgalăii se deşteptară deodată, armonizaţi pe două tonuri. Se împărecheau plăcut şi glasurile conducătorilor: Biţoban înainte, gros şi moale, — cuconu Iancu Iorga lîngă mine, blînd şi subţire. Săniile cu oplene lunecau uşor şi iuţi pe drumul lin şi împrejurimile scăpărau vioriu sub luna plină. Se desluşeau departe crînguri cafenii şi după ele table argintii de apă îngheţată.

Drumul acesta în blăni calde şi la un ceas tîrziu de noapte prin singurătăţile vasluiene îmi pare episodul cel mai de căpetenie şi mai plăcut al vînătorii noastre. Sub bolta de cristal naltă pînă la stele, în aerul curat şi rece, navigam spre un ţărm necunoscut.

Nu-mi putui stăpîni o îngînare, mai mult pentru tovarăşul meu:

— Frumos drum! Ş-avui îndată păreri de rău c-am rupt farmecul.

Răzăşul rîse subţirel.

— Gerul a făcut pod peste toate, îmi răspunse el. În asemenea vreme ne simţim şi noi slobozi şi avem plăcerea să înhamăm caii. Trecem peste dealuri şi colnice, prin văi şi peste ape. Căci cînd desfundă Dumnezeu ploile toamnei, ori cînd se revarsă apele pri-

măverii, stăm în bîrlogurile noastre ca-n închisori. Noi, în ţinutul acesta al Vasluiului, nu ştim ce-s drumurile pietruite. Şi socot că nici copiii copiilor noştri n-or şti, căci sîntem prea departe de lume. Ş-au să trăiască şi ei, cum am trăit şi noi, ca-n vremea lui Ştefan-Vodă cel Bătrîn...

Mă întorsei în căldura blănurilor spre el. Îi luceau dinţii în lumina nopţii, dar nu mi se părea că glumeşte.

— De ce ca-n vremea lui Ştefan-Vodă ? întrebai eu.

— Aşa. Trebuie să ştii şi dumneata că-n vremea aceea s-a întîmplat aici la noi, în văile Racovei, mare război cu turcii. Şi i-a răzbit Ştefan-Vodă pe păgîni numai din pricina glodurilor, a smîrcurilor ş-a negurii. Aşa, dac-ar fi drumuri bune, ar veni alţi duşmani împotriva noastră. Mai bine trăim noi astfel nestricaţi şi nebîntuiţi, cu rînduielile noastre cele de demult, iar în preajma Bobotezei, la vremea gerurilor, aşează Dumnezeu drumurile acestea line şi minunate, pentru plăcerea noastră. Mai mult nu ne trebuie...

Tovarăşul meu avea o vorbă uşoară şi tainică, la care răspundea basul lui Bitoban din sania dinainte. Bitoban însă vorbea despre altceva.

— El vorbeşte despre vînat şi despre cîni, mă lămuri Iancu Iorga. El şi cînd doarme vorbeşte despre asta şi vînează şi-n vis...

— Aşa-i de mare vînător ?

— D-apoi cum. Nu-i însă mai mare decît alţii. El mai scapă cîte-o vulpe, ori cîte-un iepure. Din faţa puştii mele însă niciodată n-a trecut vînatul mai departe. Şi are el de anul trecut un fleac de cîne, cu care eu nu mă pot împaca. I l-a adus domnu doftor.

— Ştiu. Mi-a vorbit doctorul în tren despre asta.

E vorba de-un *basset*. E rasă aleasă. Vulpar bun şi mînă şi iepurii.

— Nu ştiu. Eu cu asemenea dihanie nu mă pot împaca. Mai întăi că-i mititel şi cu picioarele strîmbe. Ce ispravă poate face un asemenea cîne? Cînd fuge parcă înoată şi i se tîriie pîntecele de pămînt. Noi avem capăi mari, pe care i-am apucat de la bătrîni. Înşfacă vulpea de după ceafă ş-o scutură ş-o vîntură ca pe-o mîţă. Şi-l şi chiamă Kiki!

— Cum?

— Kiki! Spune şi dumneata dacă aista-i nume de capău. Eu am doi, dar capăi cum se cade. Pe unul îl chiamă Şoimu şi pe celalalt Dudaş. Şi am ş-o capaucă bătrînă, pe care o scot mai rar. Aceleia-i zice Năpîrca. Da' de Kiki eu n-am auzit de cînd sînt!

— Apoi să vezi dumneata, cucoane Iancule, cerc eu să-i explic; căţelul acela întăi şi-ntăi a fost al cucoanei doctorului; şi dumneaei i-a pus asemenea nume. Iar doctorul, înţelegînd că-i vînător, l-a adus aici şi l-a dat pe mîna lui cuconu Neculai Biţoban. Numele nu i l-au mai schimbat. Dar am aflat că se poartă bine.

— Cine?

— Căţelul!

— Kiki? rînji cuconu Iancu Iorga, şi se grămădi asupra blănii de berbece, ca să poată rîde mai bine şi cu toată pofta.

Am păstrat tăcerea, nevoind să m-amestec într-o chestie locală de politică vînătorească. Însă cuconu Iancu Iorga mai ales cu numele bassetului nu se putea împăca, — şi din cînd în cînd îl rostea comic, — parcă sughiţa. Încet-încet însă s-a liniştit şi gerul nopţii i-a răcorit obrazul îmbujorat. Plutirăm vreme îndelungată sub lună, în peisagiul vioriu. Vedeam înainte-mi, pe orizontul miezului nopţii, carul mare cu

oiştea întoarsă. Stelele-i clipeau albe în adîncimile lor. Se apropia dimineaţa. Simţii şi-n coada ochiului drept, în gene, mănunchi de raze de la luceafărul zorilor. Căzui într-o aţipire scurtă, — ca şi cum m-aş fi scufundat spre alt tărîm.

Mă deşteptai între glasuri vesele. Caii răsuflau aburi subt o streşină neagră ; săniile se alăturaseră, şi pe-o uşă mare deschisă ieşeau doi răzăşi străini, mai tineri decît tovarăşii noştri. Lucirea zorilor le bătea în obraji. Din şandramaua de unde ieşiseră, pătrunse pînă la mine miros de făină proaspătă de păpuşoi. Îndată îmi zvoni în urechi şi freamătul apei. Huruiau pietrele şi bătea teica.

— Asta-i moara lui Biţoban, îmi zise cuconu Iancu Iorga. Facem aici popas, pînă ce se luminează bine de ziuă. Am adus aici şi cînii. Ai să-i vezi dumneata pe aceia şi ai să vezi şi pe Ki-ki ! Gustăm ceva şi îndată ieşim şi căutăm stuhurile şi rediurile.

Era bine şi-n moara lui Biţoban. Şi, stînd lîngă un jar năprasnic în odaia morarului, atît Biţoban cît şi Iancu Iorga şi-au adus copoii, ca să-i cunosc numaidecît şi să ştiu cu cine am de-a face. Cînii tovarăşului meu de sanie erau într-adevăr nalţi şi pieptoşi şi aveau în sprîncenele şi-n părul lor semne de vînători, dar şi multe semne amestecate de corci. Aveau în ei şi ceva de dulăi ciobăneşti.

— Buni cîni ! zise doctorul.

— Ce, cucoane ! îşi umflă pieptul şi se înălţă Iancu Iorga. Eu pe Dudaş şi pe Şoimu nu-i dau pentru o moşie. Aşa cîni nu găseşti dumneata să umbli toată ţara Moldovei !

— Aşa este, încuviinţă doctorul privind cu plăcere în juru-i. Dar Kiki unde-i ? Iaca şi Kiki. Aista-i căţelul

pe care l-am dăruit eu lui cuconu Neculai Bițoban. Face vreo ispravă, cucoane Neculai ?

— Cum nu, domnu doftor ? se poate ? răspunse blajin răzășul. Eu cu cățelul ista, cînd ies, am așa o plăcere — parcă m-aș înțelege ș-aș vorbi c-un om...

Iancu Iorga îmi făcea semne cu ochiul și rîdea.

— Nu rîde, cucoane Iancule, îi zise grav celălalt răzăș. Eu l-am văzut ce poate. Și azi, cît îi el de mititel și cu picioarele sucite, se chiamă că dă examen. Ș-apoi, după asta om prețui ce ai dumneata și ce am eu.

— Bine, bine... se stăpîni Iancu Iorga. Ai dreptate și dumneata, cucoane Neculai. Văd eu că ai o slăbăciune pentru asemenea cățel boieresc. Iar pînă ce-om ieși, știu eu că ai dat poruncă, după datină, morarului să aducă un căuș din fruntea făinii ; și să zvîrlă pe cărbuni niște carași prinși în noaptea asta la produfuri. Îi tăvălim după aceea într-o salamură cu ardei — și mămăliguța o mestecăm mult ș-o scoacem bine. Apoi la asemenea lucru se întovărășește rachiul de prune — grozăvie !

— Aferim ! încuviință Bițoban. Așa să fie precum spui. Dumneata, cucoane Iancule, grăiești ușor, însă cu mult meșteșug. Eu macar că am viers mai gros, — cu dumneata nu mă pot lua la clanță. Numai cît astăzi eu puterea mea am să mi-o arăt cu cățelu ist cu picioarele strîmbe. Ș-apoi pe urmă oi vedea eu ce-ai să mai zici !...

Am rîs cu toții și ne-am bucurat, căci intra și morarul, cu ceaunul de mămăligă și carașii. Și gustînd și cinstind, am stat la sfat pînă ce s-a făcut ziua mare. Iar Dudaș și cu Șoimu numai de vorbit nu vorbeau, cum ne arăta și ne dovedea cuconu Iancu : ni se uitau în ochi și ne urmăreau toate mișcările. Eu totuși

această agerime a lor eram foarte înclinat s-o atribui foamei. Nu mi se păreau tocmai bine hrăniţi — şi clămpăneau prea tare cînd se aţineau şi prindeau din zbor o bucată de mămăligă ori un os de peşte. Kiki, însă, neam boieresc, somnoros şi gras, numai de cîteva ori îşi ridică botul de lîngă coadă, cum sta culcat covrig pe pat lîngă stăpînu-său, şi-şi întinse nasul fin spre mine mirosindu-mă. Simţise că l-am mîngîiat pe urechile mătăsoase şi lungi, — ş-avea în ochi o bunătate ş-o inteligenţă vie care mă mişcară. Îmi era milă de el ş-aveam îndoieli faţă de încercarea la care era pus, — cînd îl comparam cu tovarăşii lui nalţi, pieptoşi şi cu capetele mari.

Ieşirăm însfîrşit în ziua albă, care scăpăra de soare şi ger. Trecurăm în lungul lăptocului ş-al gîrlei, şi dădurăm în stufăriile cele nalte ale iazului. Cei doi cîni ai lui Iancu Iorga intrară cu putere şi curaj în desime. Legănîndu-se pe labele-i strîmbe îndrăzni şi Kiki să se aventureze după dînşii. Şi-ndată cum intră, dădu glas, subţire şi muzical.

— Aici este vulpe... ne îndemnă cu voce scăzută Biţoban. Înşiraţi-vă !

— Aş ! el bate de frică !... răspunse cuconu Iancu cît în şagă, cît într-adins. Dar hai să-i facem lui cuconu Neculai plăcere.

Trăgînd cucoaşele puştii, o apucă repegior înainte spre o curmătură a stufului. Pe malul celălalt se aflau trecuţi ceilalţi doi vînători mai tineri. Izbucniră şi ţihniturile lui Dudaş ş-a lui Şoimu. Şi pana stuhului se scutură în mijloc, unde era desimea şi tăria.

Cînd bătăile cînilor celor mari se întăriră, ne oprirăm neclintiţi pe maluri. Acum se vedea lămurit fiorul vulpii prin mijlocul desimii. Copoii lui Iorga o ur-

măreau cu zgomot, rupînd şi călcînd trestia căzută. Şi fiorul cel dinainte mergea lin, ca o dîră pe apă.

Deodată, scurt şi energic, tresări iar glasul căţelului. Îmi simţii inima înfierbîntată în piept — căci în bătaia bassetului răzbătuse ca o chemare anumită. — Adierea de pe pămătufurile stuhului se abătu şi coti. Căţelul era la coada dihăniei şi-o mîna afară. Urmăream pe deasupra fuga pripită a vulpii spre scăpare, spre margine, spre puşca lui Iancu Iorga. Şi ţîhnitul subţire şi pătrunzător stăpînea din adîncimile stuhului pe toţi vînătorii împrăştiaţi şi neclintiţi pe amîndouă coastele văii încununate de rediuri şi ponoare. De-abia într-un tîrziu luai sama că dau glas şi cînii cei mari. Vulpea izbucni cu coada tîrîiş pe omăt în preajma lui Iancu Iorga. Răzăşul o abătu scurt c-un foc de puşcă. Bassetul se arătă numaidecît din stuh, înotînd cu hărnicie şi-o ajunse cînd îşi isprăvea zvîrcoliturile. Ţupăi în jurul ei cu luare-aminte, o mirosi atent, apoi o părăsi cu grabă şi se întoarse iar la desime. Ţihnitul lui energic şi subţire tresări îndată iarăşi — şi rămăsei cu ochii aţintiţi asupra altei unduiri line, pe sub care îşi tăia drum tainic şi scăpare altă sălbătăciune.

Ziua aceea prin stuhuri a fost plină de mişcare şi peripeţii dramatice. Dudaş şi Şoimu s-au purtat şi ei cu vrednicie. Pe lîngă două vulpi, acolo la moară, au mai căzut trei la coada iazului şi alta în rădiacul Hulubului. Dar peste toată vrednicia cînilor celor mari se înălţa căţelul cu picioarele sucite al lui cuconu Neculai Biţoban. Umbla ca zvîrluga prin desime, cu hotărîre şi fără oboseală — cu nasu-i fin întins şi pipăind omătul şi pămîntul. Putoarea sălbătăciunii era pentru el ca un fir solid pe care umbla fără greş. N-avea nevoie de ochi. Dădea glas puternic prietinilor lui şi fugea cu

ardoare pe urma firului mirositor. La urmă îşi făcu proba şi la cîmp deschis. În capătul din vale de la rădiacul Hulubului dădu peste un covru de iepure. Sălbătăciunea ţîşni cu urechile înălţate şi căţelul se abătu spăimîntat la o parte. O clipă stătu strîmb, privind numai c-un ochi pe fugar. Apoi, primind în nări mirosul, porni la deal pe urma vînatului, ţîhnind pe alt ton, mai dulce şi mai stîns.

Vorba lui cuconu Iancu, care se strica de rîs : înota cu labele strîmbe şi-şi tîrîia pîntecele pe omăt. El deabia suia prin cornul rediului, şi iepurele trecuse dealul. Hai-hai, domol, dînd glas : ţah-ţah ! — sui şi el pe urma iepurelui şi trecu dealul.

— Acuma, pînă ce l-a aduce înapoi, putem fuma o ţigară... vorbi cu fudulie cuconu Neculai Biţoban.

Am fumat cîte-o ţigară ş-am aşteptat, rînduiţi în preajma tufărişurilor. Ş-am auzit într-un tîrziu ţîhnitul subţire al căţelului. Iepurele a apărut în vîrful dealului, cu urechile ţapoşe. A stat privind valea şi împrejurimile: apoi, fără să-i pese de urmăritorul nevăzut, începu a juca în trei picioare coborînd la vale, spre puştile vînătorilor. Se arătă şi căţelul drept pe urma lui — parcă născu din omăt, cu urechile-i mari fluturînd ; — înota cu statornicie şi dădea glas cu încăpăţînare. Cînd sună puşca, valea se umplu de ecouri şi ţîhnitul lui se stînse deodată. Cu limba lungă şi gîfîind veni să miroase vînatul. Apoi îşi ciuli urechile şi-ntoarse un ochi : îl chema cuconu Neculai cu glas desmierdător, ca pe-un copil. Cînd înţelese chemarea, veni foarte bucuros, rîzînd cu toată mutrişoara lui deşteaptă, şi îndeplini un lucru care birui cu desăvîrşire pe Iancu Iorga. Se aşeză popîndoc pe coadă şi ridică amîndouă labele de dinainte lîngă botu-i fin. Primi din degetele bătrînului o pătrăţică de zahar ş-o

cronţăi în dinţi cu plăcere, închizînd pe jumătate ochii omeneşti.

— Apoi s-o sfîrşit! strigă subţire Iancu Iorga, smulgîndu-şi căciula din cap şi trîntind-o de pămînt. Mă-nchin şi nu mai am nimica de spus. Ne suim repede-n sănii şi mergem la mine acasă, unde ne-aşteaptă femeia c-un cuptor de plăcinte. Şi dau cep la un butoiaş de vin de poamă fragă.

S-a încins chef mare la răzăşii din Valea Racovei în sara aceea, pentru căţelul cu picioarele strîmbe. El însă îşi primise plata, bucăţica de zahar. Cum a dat la lumină şi la căldură ş-a scăpat de mîngîieri şi de laude, s-a furişat într-un colţ de divan, s-a făcut covrig ş-a adormit răpus de trudă. Visa că urmăreşte dihănii, scheuna şi ţîhnea abia auzit, pe cînd noi beam vin de poamă fragă şi mîncam plăcinte moi.

XVII

Tom a fost odată tînăr, ca şi Kiki

Pe-o dimineaţă de sfîrşit de august, ţineam un sfat deosebit de important, aflîndu-ne grămădiţi cu cînii, cu puştile şi cu tot calabalîcul într-o căruţă care suia domol coasta Popricanilor. Eram patru tovarăşi şi pornisem cînd abia născuse geana de ziuă în răsărit. In drept cu Capu Dealului, soarele izbucni din ceaţa depărtărilor Prutului. Scînteia roua pe ogoarele din văi şi-n juru-ne aburea o mireasmă proaspătă şi curată. Nu îngăduiam acestor splendori a zilelor de vară decît o slabă luare-aminte, — căci se supunea lui cuconu Nicu Fantazie, doctorul acelui ceas, cazul cînelui meu Cezar. Cuconu Nicu asculta cu o gravitate

nespusă, de şi sta într-o poziţie imposibilă, cu partea cea mai grea a trupului în fîn, în fundul căruţei, şi cu picioarele peste draghini.

— Intăi şi-ntăi, cucoane Nicule, îi ziceam eu, — trebuie să ştii că i-am dat căţelului, acasă în familie, educaţia de prepelicar ce i se cuvenea. Iar în primele zile ale sezonului, l-am scos la cîmp. O prepeliţă îmi sare de la picior, dintr-o tablă de sorg. Cînd a auzit focul de puşcă, Cezar a şi rupt-o de fugă — ca şi cum aş fi tras în el. A fugit cu urechile pălălăind pînă pe-un dîmb, cine ştie unde. Acolo s-a oprit, s-a întors ş-a privit în urmă-i. Am strigat la el, l-am chemat, — zadarnic. Cum porneam împotriva lui, se retrăgea. Cu multă răbdare şi blîndeţă abia am izbutit să nu-l prăpădesc prin ogoarele de păpuşoi.

— In cazuri de acestea, hotărî cuconu Nicu, răbdarea şi blîndeţa sînt cele dintăi doctorii.

— Aşa m-am gîndit şi eu, cucoane Nicule. L-am luat cu binişorul, ca să înţeleagă că n-am nimic duşmănos şi nimic ascuns împotrivă-i. Şi după două zile, îl scot iar la cîmp. Cum trag un foc de puşcă, iar fuge. Nu fuge prea departe ; se opreşte şi-ntoarce spre mine privirile. Înţelege că n-am vrut să-i fac nimic, — însă îl îngrozeşte şi-l nebuneşte izbucnirea armei. In drumul spre casă izbutesc să-l apropii. Îi vorbesc şi-l mîngîi, el îmi răspunde cu prietinie şi schiaună uşor, parc-ar suspina. Ce-i de făcut, cucoane Nicule ?

Tovarăşul meu clatină din cap, gînditor şi cu sprînceana încruntată. Apoi îşi întoarce ochii spre Cezar care stă între noi şi mă ascultă atent : e un prepelicar cu botul fin, cu pete castanii şi albe.

— Acesta-i nenorocitul ? întreabă cuconu Nicu.

— Acesta-i, răspund eu cu umilinţă.

— După cît se vede, e din neam bun.

— Da, cucoane Nicule. Se trage din niște *pointeri* pe care i-a adus cuconu Grigoraș din străinătate, în 1889.

— Știu, știu, îngînă cuconu Nicu, cunosc tot neamul. Din cînd în cînd s-alege așa cîte-un nemernic pe care cu greu îl poți aduce la calea adevărului. Am pătimit și eu cu cîni de-a lui cuconu Grigoraș.

— Și ce-ai făcut, cucoane Nicule?

— Ce să fac? n-am făcut nimica. M-am năcăjit cu ei pînă ce s-au dat la brazdă, ori i-am lăsat în plata lui Dumnezeu. Se poate, cucoane, să nu faci mare ispravă cu Cezar al dumnitale. Mai bine ți-ai căuta un brac cuminte, ca Tom al meu. Ce slujbă mi-a făcut mie cînele ista, cucoane! Grozav cîne. De cînd a îmbătrînit, l-au umplut guta și reumatismele; nu prea aude bine; i-a slăbit și mirosul, — îl scot la cîmp mai mult de milă. Dar a fost un cîne, cucoane, cu care m-am putut mîndri. — Tom! strigă cu putere cuconu Nicu.

Tom ridică greoi din fîn capu-i mare cu urechi lungi. Ne privi cu ochi triști și fără lucire, — ochi de bătrîn care sufere.

— Să vedem, măi Tom, dacă-ți mai aduci aminte de pe cînd erai tînăr... zice cu melancolie și cu glas mai scăzut tovarășul nostru.

Tom îl privește cu prietinie, apoi își închide ochii și-și pleacă botul între labe, în fîn. În privirile lui cuconu Nicu a lucit aceeași tristeță și aceeași oboseală. Căci nici el nu mai este tînăr și l-au slăbit reumatisme și pneumonii vînătorești. Nici el nu mai aude tocmai bine. Dinții de criță de altădată au lipsuri. Frumusețea și vigoarea bărbăției au rămas un vis al anilor de demult.

— Insfîrșit, ultima întîmplare... încep eu iar.

— Ce întîmplare? tresare nedumerit cuconu Nicu.

— Ultima întîmplare cu Cezar.

— Aha! Bine, cucoane; spune-o s-o auzim şi să vedem ce este de făcut.

— Ultima întîmplare, urmez eu, s-a petrecut alaltăieri. Eram cu tovarăşi. Cînd aude Cezar două focuri unul după altul, unul ici şi unul colo, o porneşte la fugă, pe şleah, înapoi. După el nu mă mai pot întoarce, că am tovarăşi. Mă cuprinde ş-un dezgust de asemenea dihanie fără judecată, şi-l las să se ducă şi să se prăpădească. S-a dus şi nu l-am mai văzut. M-am luat cu tovarăşii, din ogor în ogor şi de pe mirişte pe mirişte, — şi într-un tîrziu, cînd ne-ntoarcem la căruţă, mă apucă aşa, o părere de rău că mi-am prăpădit cînele. Pornim pe şleah îndărăt. Şi ce să vezi dumneata? La cotul drumului, în dreptul Moimeştilor, din nişte tufe dosite în laturea şanţului, numai ce văd c-apare Cezar. Saltă vesel către noi şi se bucură că nu m-a prăpădit...

— Hm! reflectează cuconu Nicu; să vezi dumneata că dihania are să fugă şi astăzi...

Lîngă genunchiul meu, cu capu-nălţat, Cezar îmi urmărea povestirea. Îşi auzea din cînd în cînd numele şi tresărea, iar coada i se mişca în fîn ca un şarpe.

— Ai să fugi şi astăzi? îl întreb eu.

El schiaună încetişor şi tremură ca de frig.

— Vai de capul lui! zice cu milă cuconu Nicu, şi priveşte cu dispreţ şi cu buza răsfrîntă spre căţelandru. Dar nu-nţeleg, frate, tresare el apoi îndată, ce fel de căruţă-i asta. Stau aşa de rău, încît mi-au amorţit ciolanele. Nu pot să mă mişc nici într-un fel de atîtea javre, picioare şi buclucuri. Drept să vă spun,

cîteodată vînătoria-i meserie grea şi eu am de gînd să mă las de dînsa...

Cum ajungem însă în deal la Popricani şi coborîm într-o mirişte de sora-soarelui, cum primeşte în obraz soare de dimineaţă şi miros de sulcină, cuconu Nicu începe să se mişte cu vioiciune. Începe să-şi aducă aminte de alte expediţii, cu zeci de ani înapoi, tot prin aceste locuri; apoi, în franţuzeşte, porunceşte lui Tom să vie sub ţeava puştii lui.

Ne înşirăm cu cînii în mirişte, înspre o pădurice, înspre nişte păpuşoaie, înspre vălcele trăgănate, şi soarele vibrează prelung în juru-ne. Sar prepeliţi, c-un ţipet uşurel şi tremurat, şi sfîrîie în linie dreaptă, peste canafurile mohorului. Tovarăşii mei au tras. Cezar s-a zvîrlit cîteva copce îndărăt. Apoi s-a oprit şi-a întors botul spre mine. Îl chem. Eu, cu Cezar, mă înţeleg romîneşte. El ascultă şi vine lîngă genunchiul meu. Îl trag uşurel de ureche şi încerc a deslega judecata lui şi fenomenul nou. Fără îndoială, acuma se teme să fugă, ca să nu mă piardă, — cum era cît pe ce să se întîmple alaltăieri. Astfel şi-a putut birui pentru întăia oară groaza de tunetul puştii.

— Îţi era frică de puşcă? îl întreb eu. Trebuie să te stăpîneşti.

— Cam greu... schiaună el, şi mă priveşte ţintă, cu bucurie, drept în ochi.

— Aşa-i că n-a mai fugit? îmi strigă din stînga mea, din mirişte, cuconu Nicu. Trebuie strîns ţinut şi pedepsit; altfel n-ai să faci nimic cu el! *Ici*, Tom!

Tom umblă greoi, cu picioarele dindărăt betege şi reumatice. Din cînd în cînd se opreşte şi întoarce spre stăpînul său ochii trişti. Sar alte prepeliţi. Tovarăşii mei trag. Cezar are tresărirea obişnuită, dar se stăpîneşte lîngă piciorul meu. Şi fără îndoială că nu

poate înțelege nimeni ce preț are acest fapt pentru vînătorul de prepeliți, a cărui armă, chiar de fabricație englezească, e de importanță secundară.

— La cîmp, cînele este totul, cucoane! îmi strigă cuconu Nicu. *Ici,* Tom! *Ici!*

Dar Tom a încremenit în aret, lîng-o tufă, — într-o poziție frumoasă, cu capul sucit ușor, ca de demult, în tinereță. Cuconu Nicu întoarce spre mine un obraz înflorit de admirație:

— Strașnic cîne, cucoane! Ceasornic!

A sărit prepelița; tovarășul meu a tras; apoi comandă lui Tom să-i aducă vînatul căzut. Dar Tom pare puțintel încurcat și fiorul de tinereță, care a străbătut o clipă prin el, s-a stins.

— Sug, Tom! strigă cuconu Nicu.

Bătrînul nu simte vînatul. Se învîrte în preajma lui cuconu Nicu la întîmplare. Tovarășul meu începe să se supere. Pune mîna pe cravașă. Strigă iar, din ce în ce mai întărîtat:

— Sug, Tom. Sug, aport, pil, aport, sug!...

Toate îndemnurile în limbă străină sînt de prisos. Împovărat, Tom își pleacă spre pămînt capul; apoi se culcă-n mirișe, subt amenințarea cravașei.

— Sug, Tom. Sug, aport, pil, aport, sug! îndeamnă iar ațîțat și tulburat cuconu Nicu. Apoi oftează și se așează și el la pămînt, întristat ca și Tom.

Deodată la cîțiva pași de mine, observ că s-a oprit Cezar, cu botul ridicat în adierea dimineții. A încremenit într-o poziție mlădioasă și tînără. Pentru întăia oară primește în nasu-i fin emanațiile prepeliței ascunse. N-o vede, dar o simte aproape de el. O adiere tot așa de subtilă ca lumina a trezit dintrodată în el pe vînător. Clipa aceasta e hotarul înțelegerii și carierei lui. Pășesc lîngă el și-l îndemn încet. Tresare,

simte mişcarea prepeliţei rănite, se repede instinctiv şi inconştient. O pierde o clipă, o găseşte iar; o prinde în gură delicat, şi, la îndemnul meu, mi-o aduce, încă ameţit, încă nehotărît... Îl mîngîi şi-i vorbesc şi el mă-nţelege. Amîndoi sîntem fericiţi. Şi cînd ridic ochii, văd pe cuconu Nicu zîmbindu-mi cu melancolie. Mîngîie şi el cu vîrful cravaşei pe Tom şi l-a iertat. Se ridică cu greutate din mirişte, gemînd şi cu încheieturile scîrţîind.

— *Ici,* Tom. Hai, moşnege, să mai încercăm. Ziua-i frumoasă şi lină. Şi-n pădurice găsim loc mai bun pentru hodina amiezii...

Pornesc domol, încă subt iluzie şi sub stăpînirea trecutului. Bătrînul meu tovarăş umblă mai încovoiat de grumaz, iar Tom, scăpătînd de picioarele dindărăt, ocoleşte atent prin preajma tufelor — care încep să fie pentru nasul lui taine închise. Dimpotrivă, pentru Cezar, o lume nouă se deşteaptă. Nu exista pentru el cu puţine clipe înainte. Acum îi radiază de pretutindeni, din ascunzişurile cîmpiei, din vînt, din pămînt şi din soare. Sunetul puştii acum pentru el e un semnal prietinos. Înţelegerea lui a suit o culme, de unde stăpîneşte lumea nouă. Şi-ntre el şi mine s-a statornicit un raport, din care aproape au dispărut prejudecăţile oamenilor. Sîntem doi camarazi şi, la umbra păduricii, mîncăm din aceeaşi bucată de pîne. Apa din bidon o împărţim. Şi ne întindem pe iarbă alături, sub stejari tineri, între florile de lumină, în căldura neclintită. Sfîrîie cosaşii pretutindeni, cît ţin cîmpiile în soare, pretutindeni pînă la orizont, necontenit, stăruitor şi uniform ca tăcerea.

Şi cînd ne pornim iar rătăcirea prin păpuşoaie şi mirişti, într-un tîrziu către asfinţitul soarelui, cuconu

Nicu Fantazie se oprește și admiră cu seriozitate manevrele lui Cezar.

— Ce ți-am spus eu, cucoane? îmi vorbește el cu pătrundere. Cezar al dumnitale s-arată destul de bun ș-ai să faci ispravă cu el. Ai să ai un cîne, cum a fost Tom al meu. Ceasornic, cucoane! Ce expediții am făcut cu el, — cînd ți-oi spune, n-are să-ți vie a crede! *Ici,* Tom! Bagă de samă, Tom. Numai trebuie să știi să-i faci educația și să-l ții în frîu. *Ici,* Tom. — *Ici,* Tom! răcni cu disperare, deodată, cuconu Nicu. Vină-ncoace, dîrlăule! Nu vrei s-auzi! Are să te ieie acuși mama dracului!...

Tom veni trudnic, cu capu-n pămînt, supus și nenorocit, — cu lumina unei lumi trecute în ochii lui blînzi. Tușind din ce în ce mai înecat, cuconu Nicu își zvîrli țigara și se așeză iarăși la hodină, lipindu-și spatele de țărîna fierbinte, cu fața către cer, pe cînd tovarășii săi mai tineri, dezbrăcați de bluze, cu mînicile cămășilor suflecate pînă la cot, cu piepturile desfăcute, înaintau prin lumină cu putere și fără trudă, cu cînii harnici între dînșii. Mergeau fericiți, cu pasiunea pulsîndu-le în sînge, spre amurgul nebănuit care-i aștepta la sfîrșit.

HANU ANCUȚEI

1928

IAPA LUI VODĂ

Într-o toamnă aurie am auzit multe poveşti la Hanul Ancuţei. Dar asta s-a întîmplat într-o depărtată vreme, demult, în anul cînd au căzut de Sîntilie ploi năprasnice şi spuneau oamenii că ar fi văzut balaur negru în nouri, deasupra puhoaielor Moldovei. Iar nişte paseri cum nu s-au mai pomenit s-au învolburat pe furtună, vîslind spre răsărit; şi moş Leonte, cercetînd în cartea lui de zodii şi tălmăcind semnele lui Iraclie-împărat, a dovedit cum că acele paseri cu penele ca bruma s-au ridicat rătăcite din ostroavele de la marginea lumii şi arată veste de război între împăraţi şi bielşug la viţa de vie.

Apoi într-adevăr, Împăratul-Alb şi-a ridicat muscalii lui împotriva limbilor păgîne, şi, ca să se împlinească zodiile, a dăruit Dumnezeu rod în podgoriile din Ţara-de-Jos de nu mai aveau vierii unde să puie mustul. Ş-au pornit din părţile noastre cărăuşii ca s-aducă vin spre munte, ş-atuncea a fost la Hanul Ancuţei vremea petrecerilor şi a poveştilor.

Taberele de cară nu se mai istoveau. Lăutarii cîntau fără oprire. Cînd cădeau unii, doborîţi de trudă şi de vin, se ridicau alţii de prin cotloanele hanului.

Ş-atîtea oale au farmat băutorii, de s-au crucit doi ani muierile care se duceau la tîrg la Roman. Şi, la focuri, oameni încercaţi şi meşteri frigeau hartane de berbeci şi de viţei, ori pîrpîleau clean şi mreană din Moldova. Iar Ancuţa cea tînără, tot ca mă-sa de sprîncenată şi de vicleană, umbla ca un spiriduş încolo şi-ncoace, rumănă la obraji, cu catrinţa-n brîu şi cu mînicile suflecate: împărţea vin şi mîncări, rîsete şi vorbe bune.

Trebuie să ştiţi dumneavoastră că hanul acela al Ancuţei nu era han, — era cetate. Avea nişte ziduri groase de ici pînă colo, şi nişte porţi ferecate cum n-am văzut de zilele mele. În cuprinsul lui se puteau oploşi oameni, vite şi căruţe şi nici habar n-aveau dinspre partea hoţilor...

La vremea de care vorbesc, era însă pace în ţară şi între oameni bună-voire. Porţile stăteau deschise ca la Domnie. Şi prin ele, în zile line de toamnă, puteai vedea valea Moldovei cît bătea ochiul şi pîclele munţilor pe păduri de brad pînă la Ceahlău şi Halăuca. Iar după ce se cufunda soarele înspre tărîmul celălalt şi toate ale depărtării se ştergeau şi lunecau în tainice neguri, — focurile luminau zidurile de piatră, gurile negre ale uşilor şi ferestrelor zăbrelite. Contenea cîte un răstimp viersul lăutarilor, şi porneau poveştile...

Stătea stîlp acolo, în acele zile grase şi vesele, un răzăş străin, care mie îmi era drag foarte. Închina oala cătră toate obrazele, asculta cu ochii duşi cîntecele lăutarilor şi se lua la întrecere pînă şi cu moş Leonte la tîlcuirea tuturor lucrurilor de pe lumea asta... Era un om nalt, cărunt, cu faţa uscată şi adînc brăzdată. În jurul mustăţii tuşinate şi la coada ochilor mititei, pielea era scrijelată în creţuri mărunte şi

nenumărate. Ochiul lui era aprig şi neguros, obrazul cu mustaţă tuşinată părea că rîde cu tristeţă.

Il chema Ioniţă comisul. Dumnealui Ioniţă comisul avea o pungă destul de grea în chimir, sub straiele de şiac sur. Şi venise călare pe un cal vrednic de mirare. Era calul din poveste, înainte de a mînca tipsia cu jar. Numai pielea şi ciolanele! Un cal roib, pintenog de trei picioare, cu şaua naltă pe dînsul, neclintit într-un dos de părete, cu mănunchiul de ogrinji sub bot...

«Eu aici îs trecător... cuvînta, cu oala în mînă, dumnealui Ioniţă comisul; eu încalic şi pornesc în lumea mea... Roibu meu îi totdeauna gata, cu şaua pe el... Cal ca mine n-are nimeni... Încalic, îmi plesnesc căciula pe-o ureche şi mă duc, nici nu-mi pasă...»

De dus însă nu se ducea. Stătea cu noi.

— Intr-adevăr... îi răspunse într-un rînd moş Leonte; cal ca al dumnitale nu se găseşte să umbli nouă ani, la toţi împăraţii pămîntului! Numai pielea lui cîte parale face! Cînd mă gîndesc, m-apucă groaza...

— Să ştii dumneata, prietine Leonte! strigă răzăşul zbîrlindu-şi mustaţa tuşinată. Asemenea cal uscat şi tare nu ştie de nevoie nici de trudă. La mîncare se uită numai c-un ochi şi nu se supără cînd îl lăs neadăpat. Şi şaua parcă-i crescută dintr-însul. Aista-i cal dintr-o viţă aleasă. Se trage dintr-o iapă tot pintenoagă, cu care m-am fudulit eu în tinereţele mele şi la care s-a uitat cu mare uimire chiar măria sa Vodă Mihalache Sturza...

— Cum s-a uitat cu uimire, cucoane Ioniţă? Era tot aşa de slabă?

— Se-nţelege. Asta-i o poveste pe care aş putea să v-o spun, dacă m-ascultaţi...

— Cum să n-ascultăm, cucoane Ioniță? mai ales o poveste din vremea lui Mihai Vodă Sturza!

— Și mai ales din vremea tinerețelor mele... răspunse răzășul, serios. Pe vremea aceea, tot în acesta loc ne aflam, în preajma focurilor și a carălor cu must, cu alți oameni care acuma-s oale și ulcele; și-n jurul nostru umbla Ancuța cealaltă, mama acesteia, care și ea s-a dus într-o lume mai puțin veselă. În vremea aceea stam eu năcăjit foarte, într-o zi, în ușa hanului, cu oala în mîna stîngă și cu frîul iepei în dreapta... Și Ancuța cealaltă ședea ca și asta, tot în locul acela, rezemată de ușorul ușii, și asculta ce spuneam eu... Ce voi fi spus atunci nu știu, — au fost vorbe care au zburat ca și frunzele de toamnă...

Comisul Ioniță zîmbi fără veselie, în mustața-i tușinată și aspră, pe cînd noi toți cei de față, gospodari și cărăuși din Țara-de-Sus, ne așezam în juru-i pe butuci și pe proțapurile carălor, cu bărbiile înălțate și cu ochii rotunzi. Ancuța cea tînără sta în prag, rezemată de ușor; ș-o bătea soarele de toamnă pieziș, aurindu-i jumătate de obraz. În vale, aproape, sticlea Moldova printre zăvoaie, și departe se prevedeau munții, — talazuri de cremene sub pîcle albastre.

Calul cel slab al răzășului, din coasta hanului, simțind tăcere în preajmă, necheză deodată subțire și rînji înspre noi ca un demon. Ancuța își întoarse ochii sprîncenați spre el, înfricoșată și uimită.

— Aha! vorbi comisul; iaca așa rîncheza și rîdea și iapa cea bătrînă... Acu ea, cine știe, poate-i ochi ori dinte de lup, — dar rîsul ei tot trăiește, și se sparie de el altă Ancuță.

Cum vă spuneam, domnilor mei, eu stam aici în acest loc, gata de ducă, cu picioru-n scară. Și iaca, numai ce aud pocnind harapnic și duruind trăsură pe

arcuri ; şi, cînd îmi înalţ şi-mi feresc capul, văd venind pe şleah o droşcă cu patru cai bulziş... Vine şi se opreşte la han, după rînduială. Şi se coboară din ea boierul, ca să vadă ochii Ancuţei, cum era datina.

Cum s-a apropiat, eu i-am închinat oala cu vin şi i-am poftit sănătate. El s-a oprit în loc şi s-a uitat zîmbind la mine şi la iapă, şi la oamenii care erau în preajma mea, şi i-a plăcut închinarea. Era un boier mărunt la stat, cu barbă roşă rotunjită, şi purta la gît un lanţug subţire de aur...

— Oameni buni, zice boierul acela ; tare mă bucur că văd chef şi voie-bună în ţara Moldovei...

— Şi noi ne bucurăm, zic eu, că auzim asemenea vorbă. Asta plăteşte cît şi vinul cel mai ales.

Atunci boierul a zîmbit iar şi m-a întrebat pe mine de unde sînt şi unde mă duc.

— Cinstite boierule, am răspuns ; eu, de neamul meu, sînt răzăş de la Drăgăneşti, din ţinutul Sucevei. Dar aşezările mele sînt nestatornice şi duşmanii mei au colţi lungi şi ascuţiţi. Am o pricină, cinstite boierule, care nu se mai isţoveşte. Am moştenit-o de la părintele meu dascalul Ionă şi tare mă tem c-am s-o lăs şi eu moştenire copiilor mei, dacă m-a învrednici Dumnezeu să-i am...

— Cum aşa ? a întrebat cu mirare boierul.

— Aşa, precum spun. Căci pricina noastră de judecată a pornit, cinstite boierule, dinainte de Vodă Calimah. Ş-am avut înfăţişare şi s-au dus la divanuri rînduri de oameni, şi s-au făcut cercetări şi hotarnice, şi s-au cerut mărturii cu jurămînt, ş-au murit unii din neamul nostru judecîndu-se şi s-au născut alţii tot pentru judecată, şi iată, nici în zilele mele nu s-a găsit încă dreptatea... Ba vrăjmaşul cu carele mă lupt mi-a mai tăiat cu plugul din ocina părintească doi

stînjeni şi cinci palme, lîngă prisaca Velii. Ş-atunci, ridicînd nouă plîngere la isprăvnicie, iarăşi n-am găsit milă, căci potrivnicul meu, să nu vă fie dumneavoastră cu supărare, e corb mare boieresc... Dac-am văzut ş-am văzut, am mai coborît o dată din coardă sacul cu hîrţoagele şi cu peceţile cele vechi, le-am mai slovenit şi le-am ales, ş-am pus îndreptările pe care le socot neştirbite colea, lîngă chimir, ş-am încălicat pe roaiba mea şi de-acu nu mă opresc decît la Vodă. Să-mi facă el dreptate!

— Cum se poate? s-a mirat iar boierul, mîngîindu-şi barba şi jucînd între degete lanţugul cel de aur. Te duci la Vodă?

— Mă duc! Ş-apoi dacă nici Vodă nu mi-a face dreptate...

Boierul a pornit a rîde.

— Ei, şi dacă nu ţi-a face dreptate nici Vodă?...

Aici comisul Ioniţă îşi coborî puţin glasul, dar Ancuţa cea tînără, cum făcuse odinioară cealaltă, împungînd într-o parte cu capul, întinse urechea şi auzi ce trebuia să se întîmple dacă nici la Vodă n-ar fi găsit răzăşul dreptate. Dacă nici Vodă nu i-a face dreptate, atunci să poftească măria sa să-i pupe iapa nu departe de coadă!...

Cînd a rostit comisul vorba asta mare, fără înconjur, aşa cum vorbesc oamenii la noi, în Ţara-de-Sus, Ancuţa şi-a strîns buzele şi s-a prefăcut că se uită cu luare-aminte în lungul şleahului...

— Cînd am spus eu vorba asta, urmă răzăşul, Ancuţa cea de-atunci şi-a dus repede palma la gură şi s-a făcut a se uita în colo, în lungul drumului. Iar boierul a prins a rîde. Pe urmă s-a oprit, mîngîindu-şi barba şi jucîndu-se cu lanţugul de aur.

— Şi cînd socoteşti să te înfăţişezi la Vodă? a întrebat dumnealui.

— Apoi, cinstite boierule, numai oala asta de vin s-o deşert întru slava domniei tale, pe urmă mă ridic în şa ca Alisandru Machidon şi nu mă opresc decît la Ieşi. Iar dacă vrei şi domnia ta să guşti roadă proaspătă de la Odobeşti, atunci a aduce Ancuţa must roş într-o oală nouă şi noi prea mult ne-om bucura, cucoane, de cinstea care ne-o faci...

Boierul s-a întors zîmbind către Ancuţa cea de demult, care era ca şi aceasta de sprîncenată şi de vicleană, şi-a poftit o oală nouă de lut cu must roş din Ţara-de-Jos. Eu, ca răzăş ce mă aflu, am cerut cu semeţie să plătesc eu cinstea aceea şi-am şi zvîrlit patru parale în poala Ancuţei...

După aceea boierul s-a suit în droşca lui cu arcuri şi s-a dus.

Iar eu, încălicînd precum am făgăduit, nu m-am oprit decît în tîrgul Ieşului, şi-am tras la un han, lîngă biserica lui Lozonschi, peste drum de Curtea Domnească. Şi a doua zi către amiază, spălat şi pieptănat, m-am înfăţişat cu inima bătînd la poarta Curţii.

Acolo dorobanţul mi-a pus şpanga între ochi. Şi după ce-am spus ce durere am, a strigat spre odăi, şi-a venit dintr-acolo un oştean bătrîn care m-a dus îndată într-o cămăruţă din lăuntrul curţii, unde mi-a ieşit înainte un ofiţer tinerel şi subţire, îmbrăcat numa-n fireturi şi-n aur...

— Ce poftesti dumneata, omule?

— Iaca aşa şi-aşa, — eu sînt comisul Ioniţă, răzăş de la Drăgăneşti, şi-am venit la Vodă, însetat după dreptate ca cerbul după apa de izvor.

— Prea bine, a răspuns ofiţerul cel tînăr. Vodă îţi poate asculta chiar acuma plîngerea. Lasă ici pălă-

ria şi intră pe uşa asta mititică. Dincolo, în odaia cea mare, ai să găseşti pe Vodă ş-ai să-i spui lui ce te doare.

Atuncea mi-a năvălit sîngele în ochi şi mi s-au împainjenit vederile. Dar am strîns din măsele şi mi-am ţinut firea. Şi deschizînd ofiţerul uşa cea mititică, am intrat într-o lumină mare, şi, cum eram cu grumazul plecat, am zărit botforii de marochin ai lui Vodă ş-am căzut în genunchi. Şi mă gîndeam că la domn nou şi tînăr trebuie să găsesc eu milă pentru supărările mele.

— Măria ta, am strigat eu cu îndrăzneală, am venit să-mi faci dreptate!

Vodă mi-a răspuns:

— Scoală-te.

Auzind glasul, am ridicat ca-ntr-un fulger privirea, ş-am cunoscut pe boierul de la han. Pe loc am înţeles că trebuie să închid ochii şi să fiu înfricoşat. Mi-am plecat mai adînc fruntea, am întins mîna, am apucat poala hainei ş-am dus-o la buze.

— Scoală-te! a zis iar Vodă, — şi arată-ţi îndreptările.

Cînd m-am ridicat în picioare, am băgat de samă că ochii boierului meu se încreţeau a rîs ca şi la han, cînd primise oala cu must roş din mînile suflecate ale Ancuţei. Scot cu îndrăzneală hîrtiile din taşca de piele şi i le întind, şi încep a-i spune. Şi-i spun eu despre toate valurile cîte m-au bîntuit, despre tot veninul cît l-am adunat în inima mea, şi cît l-am moştenit de la morţii mei. Şi cetind Vodă hîrtiile şi plecîndu-şi de aproape ochii pe peceţile de ceară, s-a înseninat ş-a grăit cam pe nas:

— Bine, răzăşule, am să-ţi fac dreptate. Are să meargă cu tine un om al meu cu poruncă tare, să facă rînduială la Drăgăneşti.

Eu, cînd am auzit, am dat iar în genunchi şi Vodă iar mi-a poruncit să mă scol. Apoi, cu ochii subţiaţi a zîmbet, m-a bătut pe umăr:

— Ei, dar dacă nu-ţi făceam dreptate, cum rămînea?

— Dă, măria ta, răspund eu rîzînd, cum să rămîie? Eu vorba nu mi-o iau înapoi. Iapa-i peste drum!

Ş-atîta haz a făcut Vodă Mihai pentru răspunsul meu, că m-a bătut iar pe umăr şi şi-a adus aminte şi de oala cu vin roş pe care i-am plătit-o patru parale — şi rîzînd, a poruncit să vie slujbaşul care să meargă cu mine; şi subt ochii lui, pe loc, s-a scris poruncă tare, — şi cînd am încălicat de la han de lîngă Lozonschi ş-am purces înapoi, el se uita zîmbind de la fereastra deschisă şi-şi mîngîia barba...

Iaca de ce trebuie să vă uitaţi ca la un lucru rar la calul meu cel roib, pintenog de trei picioare: pentru că aista-i moştenire din iapa lui Vodă şi cînd rînchează el şi rîde, parcă ar avea o amintire din alt veac şi din acele zile ale tinereţii mele. După asta puteţi cunoaşte ce fel de om sînt eu! Ş-acuma să mai primim vin în ulcele şi să încep altă istorie pe care de mult voiam să v-o spun...

HARALAMBIE

Cu ulcica-n stînga, comisul Ioniţă îşi mîngîie cu două degete de la mîna dreaptă mustăţile tuşinate. Dregîndu-şi glasul, se pregăti să înceapă o povestire mai straşnică şi mai minunată decît cea cu iapa lui Vodă. Atunci cu mare dragoste şi plăcere s-a ridicat din colţul lui călugărul cel care venea de la munte, şi, cumpănindu-şi oala în dreptul bărbii, a slobozit cuvînt. Pînă într-acea clipă tăcuse şi se îndeletnicise cu oala şi mai nu-l vedeam din barbă. Acum ne întoarserăm cu mirare către el.

— Vrednici creştini şi gospodari, a început cuvioşia sa, şi dumneata, cinstite comise Ioniţă de la Drăgăneşti! Să mă iertaţi că eu pînă acuma am tăcut. Am urmat unei învăţături filosofeşti; şi cercam în tăcerea mea a preţui bunătatea vinului. Noi, acolo, sus, sub stîncile Ceahlăului, numai cît visăm la viaţa dulce de la podgorii. Cu afine şi cu zăr nu ne putem veseli, iar urşii nu fac cumătrii, căci încă n-au primit luminatul botez. Aşa eu, ducîndu-mă din porunca egumenului nostru la sfînta mitropolie şi din rîvna mea vrînd a mă închina la biserica marelui mucenic Haralambie, am făcut popas între dumneavoastră; şi

după ce mi-am legat calul de belciug, jupîneasa gazdă a ales şi pentru mine o oală nouă, care a fost mai mare şi mai frumoasă ; şi mult s-a bucurat sufletul meu între fraţi şi întru veselie. Am ascultat şi lăutari şi nu mi-am astupat urechile. Ci pentru pacatele mele va fi şi iertare de la Acel carele are multă milă. Deci am crezut că se cuvine să mă ridic şi eu şi să vă cunosc pe toţi după faptele şi vorbele dumneavoastră. Ş-am ascultat cu mare mirare ce-aţi spus ş-aţi povestit. Şi-ntăi pentru dumnealui comisul Ioniţă vreau să-nchin, şi pentru iapa domniei sale...

Grăind aceasta, călugărul a săltat oala, sorbind, şi şi-a astupat ochii, iar cînd a coborît-o, comisul a ciocnit cu el :

— Iţi mulţămesc, părinte, şi-ţi sărut dreapta, a vorbit răzăşul. După cuvînt se vede că ne eşti frate. Care-i numele cuvioşiei tale ?

— Numele meu întru Hristos e Gherman, cinstite comise, — a răspuns călugărul ; şi eu din munte acu mă cobor întăia oară în viaţa mea şi mă duc la tîrgul Ieşilor. Iar cînd m-oi întoarce înapoi la schitul nostru, am să fac o rugăciune şi pentru sufletul domniei tale. Numai înainte de a-ţi începe dumneata istorisirea, să îngădui să închin un strop şi pentru moş Leonte, care şede aici la dreapta mea ca un bătrîn prea înţelept. Eu văd că dumnealui cunoaşte semnele vremii şi crugul lunii şi al stelelor şi poate ceti în zodii. E om învăţat şi ţine minte de demult. Şi cu toate că nici eu nu-s tînăr, dar înaintea lui mă dau bătut şi mă-nchin cu sănătate!

Ridicîndu-se, moş Leonte a ciocnit oala, a mulţămit ş-a sărutat dreapta părintelui Gherman.

— Ş-a mai rămas şi pentru alţii, a grăit iarăşi monahul. Se cuvine a mai sorbi din rodul pămîntului ş-al soarelui şi pentru moş Zaharia, fîntînarul. Apa pe care-o scoate el la lumină cu mare meşteşug nu-i aşa de gustoasă ca vinul, dar e mai sfîntă şi mai plăcută lui Dumnezeu. Noi oamenii sîntem păcătoşi şi ne îndeletnicim şi cu altele. Şi mai închin şi pentru badea Gheorghiţă, vatavul de cărăuşi al cneazului Cantacuzin: am înţeles că-i om şagalnic şi cîntă din fluier. Şi pentru meşterul Ienachi coropcarul, care duce-n lădiţile lui lucruri uşoare şi de mare preţ: bucurii de fată mare. Şi după ce m-am plecat către toţi şi i-am binecuvîntat, văzînd că a mai rămas în fundul oalei ce-i mai dulce, mă-ndrept şi către gazdă. De la Ancuţa ne vin toate bunătăţile. Şi cînd rîde spre noi ca acuma, arată flori de lăcrămioare, şi-mi aduc aminte de primăvară. Mă-nchin şi la cinstita faţ-a dumnisale! — Şi către toţi ceilalţi mă-nchin ca la codru verde! — a sfîrşit părintele Gherman şi a sorbit cel din urmă strop din oală. Apoi s-a aşezat la locul său.

Pentru toate aceste închinări, noi ne-am bucurat. Dar mai bucuros decît toţi s-a arătat comisul.

— Prea cuvioase părinte Gherman, a vorbit el, tare sînt doritor să aflu din ce parte de ţară ai pornit cuvioşia ta şi pentru ce treburi te duci la tîrgul Ieşilor.

A răspuns monahul:

— După cum v-am mărturisit, prea cinstite comise, aşezarea mea întru aşteptarea morţii este sus, la Durău. Acolo mă nevoiesc cu fraţii mei întru pustietate; avem o leacă de gospodărie şi creştem puţine oi şi vite. Şi uneori avem nacaz din partea urşilor: ne strică averea; şi ieşim la război împotriva lor şi cu

ajutorul lui Dumnezeu îi biruim, cu toporul şi cu cuţitul, căci noi armă de foc şi sabie nu se cade să purtăm: sîntem slujitori cu duhul. Ş-aşa pe la Sfîntul Mare Mucenic Dimitrie ne închide iarna ca-ntr-un bîrlog şi nu mai vedem obraz de pămîntean pînă-n primavară. Atunci ne coborîm la apa Bistriţei şi la prietinii şi cunoscuţii noştri. Grea viaţă ducem noi acolo, în pustie...

La vorba asta, s-a oprit la el Ancuţa, cu cofăielul.

— Iţi mulţămesc, lele Ancuţă, pentru vin şi pentru căutătura ochilor. Poţi să umpli oala, ca să nu te trudeşti a veni a doua oară. Iar locul naşterii mele, cinstite comise, e tot la munte, în sat la Bozieni. Nu pot spune că am cunoscut pe tatăl meu. Maică-mea şi cu Dumnezeu l-au ştiut. Iar eu am crescut orfan şi-mi spălau de multe ori obrazul lacrimile maicii mele. Şi ea m-a jurat mănăstirii Durăului, în ceasul cînd a părăsit această lume, — ca să răscumpăr pacate trecute. Şi tot după jurămînt fac şi drumul acesta la sfîntul Haralambie în Ieşi. Trebuia de mult să mă învrednicesc a împlini diata. Şi iată, abia acum am prăpădit din ochi Ceahlăul şi simt schimbat gustul apei, de n-o mai pot pune în gură. Şi venind de la Bistriţa la apa Moldovei, mă minunam cîtu-i de mare ţara. Ş-am poposit prin sate şi mi-au fost gospodarii pe unde-am găzduit ca nişte fraţi. Şi cum călăream pe marginea şleahului, pe sub cireşi, iată s-a arătat ochilor mei han ca o cetate ş-am auzit zvon de lăutari şi glasuri. Şi m-am îndemnat de m-am oprit şi mi-am dus desagii într-o cămăruţă; iar ca să spun că nu-mi prieşte, aş săvîrşi mare pacat; numaicît simt mustrare că nu-s mai curînd acolo unde m-a îndemnat cu jurămînt maică-mea, acu treizeci şi patru de ani, cînd a trecut către lăcaşurile cele veşnice...

— Mă vezi prea mirat, părinte, de cele ce spui, a întîmpinat răzăşul. Nici eu n-am văzut încă biserica sfîntului Haralambie, şi, dacă n-aş avea atîtea încurcate trebi, aş încălica, ş-aş merge şi eu cu sfinţia ta. Se vede că maica dumnitale a avut o taină pe care dumneata n-o cunoşti.

— Poate n-o cunosc, a răspuns călugărul, dar cînd eram un băieţaş săltat numai ia atîta de la pămînt, am avut crîncenă vedere şi spaimă, şi maică-mea era lîngă mine. Ş-atuncea am văzut pe acel Haralambie, pentru care trebuie să mă rog.

Ochii comisului scăpărară spre noi cu mare nedumerire.

— Care Haralambie? — întrebă el pe părintele Gherman.

— A fost în vremea veche unul Haralambie, om foarte cunoscut pînă la Domnie, răspunse monahul cu glas deodată schimbat şi puse cu luare-aminte oala pe pămînt, alăturea.

— Cine-a fost, cum a fost şi ce-a făcut? — întrebă cu aţîţare comisul Ioniţă. Eu încă n-am auzit de el.

— Se poate, urmă călugărul; căci de la întîmplarea aceea a trecut vreme adîncă. Acel Haralambie era un arnăut domnesc. Ş-aşa, prea cinstite comise Ioniţă, într-o bună zi Dumnezeu a vrut să-şi urască slujba la poarta Domniei şi să intre în codru, cu tovarăşi, cum era obicei pe-atunci... Ş-aşa cum se afla, cu seleaful stăpînirii pe el şi cu strai înflorit, a prins a lovi curţi boiereşti şi sate ş-a lua mare dobîndă. Ş-avea el codrii şi drumurile lui, ş-anume fîntîni şi trecători, pe care le ţinea sub putere. Şi pe cel ce se scula împotrivă-i îl pălea cu hamgerul ori îl detuna cu pistolul. După atîtea îngroziri şi morţi de om, au căzut cu lacrimi la picioarele lui Vodă mulţi boieri şi ne-

gustori, şi norod, arătînd răutăţile şi asupririle lui Haralambie. Şi Vodă a rînduit ispravnicilor să alcătuiască poteri şi să prindă pe vrăjmaşi. Ş-au pornit poterile şi s-au lovit cu hoţii ş-a biruit Haralambie. Iar alteori, cînd nu putea birui, se trăgea pe poteci şi prin munţi, în sălaşul fiarelor... Ş-au ţinut treburile aceste rele, pînă ce tare s-a zbîrlit şi s-a mîniat Domnia. Şi-n ziua de Sîntămăria mare, la 15 a lunii lui august, s-a rînduit divan; şi Vodă Ipsilant a intrat posomorît între boieri. Nici n-a răspuns la închinări, ci numa-şi pieptăna barba cu degetele şi pufnea.

— Am auzit iar de răutăţile hoţilor! — a prins a striga el. A pălit Haralambie la Dumbrăveni, la moşia noastră, ş-a răpit banii de la orîndă şi de la moară! Atîtea nelegiuiri nu mai putem suferi! Strigă şi plînge norodul în toate părţile! Ce-ai făcut şi ce-ai rînduit, cinstite vornice?

— Înălţate Doamne! a grăit marele vornic de Ţara-de-Sus; am împuns ca cu strămurarea pe toţi ispravnicii, ş-au scos poteri, dar cu puţin folos.

— Fără de nici un folos, cinstite mare-vornic, fără de nici un folos!

— Într-adevăr, fără de folos, măria ta, dar totuşi acuma avem ştiinţă de multe ascunzişuri, şleahuri şi gazde ale răilor. Lupu se-ntoarce unde a mîncat oaia, — aşa că acuma ne trebuie numai vînător vrednic.

— Care vînător vrednic, vornice, căci pînă acuma toţi s-au dovedit mişei!

— Măria ta, acest Haralambie a fost om tare între neferii Domniei, înainte de a se fi hainit. Şi braţ şi ochi ca dînsul n-are decît frate-său, Gheorghie Leondari, tufecci-başa, care-i om cinstit şi viteaz şi arată mare scîrbă pentru răutăţile frăţîne-su. Măria ta, eu

socot să chemi pe tufecci-başa : şi porunceşte-i să supuie pe frate-său...

Vodă a stat ş-a cugetat, şi şi-a scărmănat barba, şi se plimba de colo-colo.

— Aşa este, vornice, a grăit el. Am ştiut de frăţia asta, şi m-am bucurat de credinţa lui tufecci-başa Gheorghie, dar n-am cugetat că el e vînătorul cel bun. Să vie acuma la poruncile mele !

Indată s-au izbit unul în altul aprozii ş-au năvălit la odăile neferilor, şi tufecci-başa Gheorghie s-a înfăţişat. Iar Vodă şi-a pus barba-n piept şi s-a încruntat la el.

— Ascultă, căpitane Gheorghie ; am iubit slujba ta care mie mi-a fost cu credinţă şi cu dreptate. De aceea te-am miluit, şi-n vremea domniei mele ai dobîndit curte şi moşie în ţinutul Ieşilor. Dar precum ştii, fratele tău Haralambie a umplut ţara de plîngere. Ş-acuma a venit vremea să răspunzi tu pentru el. Iţi dau, căpitane Gheorghie, două săptămîni. Alege-ţi slujitori cîţi vrei. Pînă-ntr-acest soroc să-mi aduci la picioare, viu ori mort, pe fratele tău. Altfel, n-ai să mai vezi obrazul meu, nici lumina zilei !

Tufecci-başa Gheorghie n-a răspuns îndată. Cînd şi-au ridicat boierii ochii către el l-au văzut fără sînge-n obraz şi cît era de nalt şi de spătos, parcă se cumpănea. Apoi a grăit :

— Am înţeles, măria ta !

S-a plecat, a sărutat mîna lui Vodă şi a ieşit. Şi cum a ajuns la odăi a strigat la neferi ş-a ales cincizeci dintre ei. Şi pe loc le-a rînduit arme, cai şi ceas de pornire. Şi noaptea au şi fost pe drum, în locuri pustii. Ş-a doua zi Gheorghie Leondari, aflînd de-o prădăciune, a şi călcat pe urmele hoţilor. Şi dintr-acel

ceas s-a ţinut de paşii lui Haralambie, ca un cîne care adulmecă putoarea fiarei. Şi l-a mînat din culcuş în culcuş, zi şi noapte fără hodină. Şi-n ziua a opta, pe vreme de ploaie, în zori, a bătut cineva în geamul casei noastre, în sat la Bozieni.

Maică-mea a răsărit de lîngă mine. A tras grabnic zăvorul de la uşă. Ş-a intrat, ud şi cu obrazul supt şi cu ochii spăriaţi, prietinul nostru. Îl ştiam frumos şi falnic. Şi cînd venea uneori, sara, şi se aşeza pe laiţă, îşi punea uşor mîna în creştetul meu şi mă mîngîia.

A zis repede şi răguşit:

— Dă-mi să mînînc!

Maică-mea s-a înfricoşat. Şi căuta tremurînd blidele şi mămăliga rece.

Din alte vorbe, am auzit pe acestea, şi nu le voi uita pînă la moarte:

— Mă hăituieşte frate-meu Gheorghie ca pe lup!

N-a avut vreme să îmbuce nimic. S-au auzit paşi afară şi glasuri:

— Ieşi, Haralambie, c-au înconjurat grădina şi ne pierdem capetele!

L-am auzit icnind cu mînie. A tras din seleaf pistoalele şi s-a izbit în uşă. Maică-mea m-a luat de mînă ş-am fost şi noi îndată afară pe prispă. Şi-n livadă am văzut pe voinici, cu armele gata. Erau opt ori zece. Ş-atuncea am înţeles cine-i Haralambie. Maică-mea a început a plînge încet şi mă strîngea lîngă dînsa ş-am văzut că-i vreme de primejdie.

Băteau cînii în sat fără contenire. Şi dintrodată au nălucit în margine călăreţi împînziţi. Ş-am auzit glasuri, şi pe huduiţi şi-n dosul casei. Iar tovarăşii lui Haralambie dintrodată s-au tras şi s-au risipit de

lîngă el ş-au prins a lepăda armele. Atuncea s-a arătat un om mare, cu mustaţa neagră. Maică-mea a suspinat:

— Aista-i frate-său; samănă cu el!

A strigat amenințînd cu hamgerul:

— Dă-te rob!

Haralambie a întins un pistol ş-a tras. Cînd l-a lepădat ş-a prins din stînga pe celalalt, să tragă iar, tufecci-başa l-a pălit cu hamgerul şi l-a doborît. Maică-mea a ţipat cu groază. Hoţii s-au aşternut la pămînt şi s-au supus. Neferii au năvălit din toate părţile. După năvală şi zvoană, unul dintre slujitorii Domniei a ridicat ş-a ţinut sus capul celui ucis. Chiar atunci răsărea soarele şi scînteia bruma-n livadă. Şi capul se uita cu ochi neclintiţi la mine şi-mi zîmbea cu mîhnire.

Tufecci-başa Gheorghie s-a întors la Domnie cu capul tatălui meu. Şi s-a înfăţişat la Divan, şi l-a pus pe covor, pe naframă roşă, la picioarele lui Vodă. Ingenunchind alături, a grăit cu lacrimi:

— Măria ta, am plinit porunca! Dar te rog să mă leşi slobod la pămîntul meu şi la linişte — căci am vărsat sîngele părinţilor mei, care curge şi-n vinele mele...

A fost jalnică vederea aceea ş-au plîns în divan Vodă şi boierii. Iar tufecci-başa Gheorghie, dobîndind voie, s-a tras către pămînturile lui; şi pentru durerea şi ispăşirea sa, şi pentru iertarea sufletului celui răţăcit, a clădit în tîrg la Ieşi biserica la care mă duc să mă închin...

Iată pentru care pricină, cinstite comise Ioniţă, am fost jurat schitului Durău. Iar inima mea rîvnea către

oameni. De-aceea cuget uneori că puține și triste au fost zilele mele...

Răzășul s-a arătat mirat de povestirea monahului ș-a tăcut cu uimire o vreme. Dar după aceea și-a venit în fire și ne-a încredințat că ceea ce vrea să ne spuie dumnealui e cu mult mai minunat și mai înfricoșat.

BALAURUL

Fraţii mei ! a început cu mare putere comisul Ioniţă, şi s-a desfăşurat în picioare cît era de nalt şi de uscat ; adevăr mărturisesc în faţa lui Dumnezeu că istorisirea cuviosiei sale părintelui Gherman mi-a zbîrlit părul sub cuşmă ; dar eu vreau să vă spun ceva cu mult mai minunat şi mai înfricoşat !

— S-ascultăm povestirea comisului... a strigat cu glasu-i repezit moş Leonte Zodierul. S-ascultăm povestirea cinstitului comis ! Să vedem dacă avem pe lîngă noi ce ne trebuie şi s-ascultăm. Chiar tare voiam să te rog, comise Ioniţă, să nu-ţi uiţi datoria şi cuvîntul. Noi, aici, de cînd ţin eu minte, încă de pe vremea Ancuţei celei de demult, am luat obicei să întemeiem sfaturi şi să ne îndeletnicim cu vin din Ţara-de-Jos. Gustînd băutură bună, ascultăm întîmplări care au fost. Socot eu, cinstite comise Ioniţă, că nu se mai găseşte alt han ca acesta cît ai umbla drumurile pămîntului. Aşa ziduri ca de cetate, aşa zăbrele, aşa pivniţă, — aşa vin, — în alt loc nu se poate. Nici aşa dulceaţă, aşa voie-bună şi-asemenea ochi negri : eu parcă tot subt ei aş sta pînă ce mi-a veni vremea să mă duc la limanul cel fără de vifor... Nu trebuie să-ţi

încrunți sprîncenele, jupînească Ancuță, căci eu am fost prietin maicii tale. I-am căutat și ei în cartea de zodii, cum ți-am căutat și dumnitale. Foarte bine și foarte adevărat i-am spus, și socot că nici dumneata n-ai rămas nemulțămită.

— Ba am fost mulțămită, răspunse hangița rîzînd.

— Se-nțelege, căci altfel nu se poate, jupînească Ancuță; căci eu în tașca asta de la șold am carte veche întru care se spune tot adevărul. Cînd m-ai întrebat, ți-am spus toate după rînduială: mai ales că porți după dumneata miros de busuioc și faci pe bătrîni să dorească anii tinereții.

— Asta-i foarte adevărat, întări răzășul de la Drăgănești; însă asta o puteam spune și eu, fără carte de zodii.

— Se poate, comise Ioniță, și te poftesc, nu-ți uita cuvîntul. Cum am spus, asemenea poveștí numai la un asemenea han se pot auzi. Deci am ascultat pe părintele Gherman, care iar s-a învălit întru întristarea sa și tace. Ci eu nu știu, comise Ioniță, dacă ai să poți a ne arăta ceva mai înfricoșat. Vă spun drept că numai o dată, de cînd sînt, mi-am mai simțit așa inima, ca potîrnichea în cîngile șoimului.

Hangița a întors spre bătrîn ochii ei aprigi, c-un glas pripit:

— Cînd ai văzut întăi balaurul, moș Leonte!

— Da, încuviință bătrînul, cînd am văzut întăi balaurul.

Toți ne-am întors pe dată către zodier, și s-a ridicat și părintele Gherman din barba sa.

— Ce vorbești de balaur, frate? a întrebat cu tulburare comisul Ioniță, și s-a așezat la locul lui. Care balaur? — Și ne privea încrucișat și nedumerit, parcă atunci căzuse între noi.

— Cînd am văzut întâi balaurul... grăi cu liniște moș Leonte. Eram așa, flăcău trecut de douăzeci de ani, și părintele meu mă învăța meșteșugul lui, căci și el a fost zodier și vraci care nu se mai afla pe lume. Și pe după Sîntilie, stînd cu el la tîrlă pe dealul Bolîndarilor, îmi arăta ziua buruienile și rădăcinile pămîntului, iar noaptea stelele cerului. Atuncea am văzut întâi balaurul.

Răzășul de la Drăgănești răsuflă prelung și aruncă o privire ca de dușman spre moș Leonte.

— Asemenea dihanie mie încă nu mi s-a arătat... mărturisi el și glasul parcă-i era slăbit și fără curaj. Spune repede, moș Leonte, căci avem vreme destulă.

— Mult n-am de spus, se apără zodierul, fărădecît numai ce-am văzut. Cu voia comisului Ioniță, am să povestesc — și mare dorință am s-ascult pe urmă istorisirea dumnisale...

Moș Leonte își potrivi cu coatele chimirul, își pipăi tașca, și se uită în juru-i ca să se încredințeze că oala cu vin i-i la îndămînă. Era un țăran de la noi, de pe Moldova, ras și cu mustața albă, plin la obraz, voinic și c-o leacă de pîntece. Și cînd grăia și rîdea i se vedeau măselele ca niște bucăți de criță.

— Cît am moara asta, striga el cînd avea chef, nu mă tem de Cea-cu-dinții-lungi...

Începu a vorbi cam repezit, cum îi era obiceiul.

— Apoi cum ți-aș spune eu mai degrabă asemenea întîmplare, cinstite comise? cuvîntă el. Trăia la noi, la Tupilați, pe vremea aceea, un boier mare și fudul: îl chema Nastasă Bolomir. Era nalt și-ncruntat ș-avea pe piept o barbă mare cît o coadă de păun. Acu se-nsurase el de două ori, cu toată rînduiala. Și luase întâia oară o fată de boier de la Bîrlad, ș-aceea mult n-a putut suferi mîniile și asprimile lui și s-a întors

bolnavă şi plîngînd la părinţii săi. Iar de-al doilea s-a însoţit cu văduva unui grec Negrupunte: frumoasă femeie ş-aceea, şi bogată. Dar n-au trecut doi ani de cînd le-a pus popa cununiile pe cap — şi-ntr-o toamnă am văzut-o galbănă şi ovilită, parc-o bătuse bruma; şi s-a dus la doftori prin străinătăţi, unde-a şi murit. A rămas boierul nostru singur o vreme, şi i se dusese numele că-i mor nevestele. Erau muieri în sat, frumoase dar proaste, care stupeau după dînsul, cînd îl zăreau, ca după dracu. Tata chiar spusese rîzînd că de-acuma cuconul Nastasă Bolomir moare văduvoi — dar nu-i pasă, căci are curtea plină de ţigănci tinere... Aşa trecînd o vreme, numai ce s-aude că boierul se-nsoară iarăşi. Cum se poate? Cu vreo văduvă de cele de abanos, cu vreo cneaghină de cele de la muscali, care umblă cu ciubote de iuft şi cu nagaică: numai aşa femeie ar fi potriva lui... Cînd colo, ce vedem noi? S-a dus la Ieşi şi s-a cununat chiar la sfînta Mitropolie, ş-a adus la Tupilaţi, în droşcă cu patru cai, o copilă ca de şaptesprezece ani. Cînd s-au dat jos la scara curţii, de abia ajungea cu fruntea la barba lui. Şi era balaie şi rîdea, parcă era soarele. Iar babele de la poartă şi de pe lîngă odăile slugilor, au prins a o căina ş-a o plînge: că-i aşa de puţintică şi de frumoasă, — ş-are s-o răpuie şi pe asta bărbosul. Iar Bolomir a luat-o aşa, frumuşel, de două degete de la mîna stîngă ş-o purta ca pe un odor de mare preţ pe treptele de piatră, aşternute cu covor.

Dar n-a apucat a o duce pînă sus, că numai s-a întors către dînsul rîzînd, a clătinat din cap şi parc-a vrut să-l împungă cu nişte corniţe; s-a desprins de el ş-a fugit singură înainte.

Era şi tătuca de faţă. Şi-a scuturat pletele şi nu i-a plăcut o treabă ca asta.

Aşteptăm noi o vreme, după vorba babelor: vedem că cucoana Irinuţa nu-şi pleacă fruntea. Ba-i ieşiseră două ruje în obraji, şi rîdea totdeauna arătînd nişte dinţi mititei ca de şoricel.

Dar erau pesemne dinţi ascuţiţi, căci pe boierul nostru cel mare îl vedeam mai scăzut şi mai tăcut.

Avea cucoana Irinuţa gust să se plimbe pînă la Roman, ori să se repeadă pînă la Ieşi, apoi numai un deget mişca ş-o vorbă îngîna şi cuconu Nastasă îşi pleca barba şi-i făcea pe voie.

Acu, nevasta grămăticului şi cu cămărăşiţa aflaseră nu ştiu de unde că drăcuşorul boierului nu-i nici bogată şi nu-i nici din cine ştie ce neam. Un fel de fată a unei nepoate de-a părintelui Mitropolit... Aşa zîmbeau ele şi făceau cu ochiul vorbind despre asta, cum îi treaba muierilor, că eu, ca un flăcău prost ce eram, nu înţelegeam nimica.

Intr-o vară, mă aflam la tîrlă, precum am spus, şi de Sîntilie venise la oi şi tata; şi stăteam într-o colibă de frunzari aproape de malul Moldovei, mai la o parte de ciobani. Şi de-acolo de la noi se zăreau gîrlele şi scruntarele şi hanul acesta; la spate, departe, erau pădurile şi munţii pînă unde se vede ca o negură. Ce se mai întîmplase în sat, la curte, nu ştiam, şi nici nu mă îngrijam eu de asta. Iaca într-un rînd, la amiază, fiind singur şi priveghind ceaunul pus în cujbă deasupra focului, — aud tropot de cal şi văd cu frică pe cuconul Nastasă Bolomir oprindu-se şi descălicînd la coliba noastră, în singurătate.

— Noroc bun, băiete, — zice. — Tu eşti feciorul lui Ifrim zodierul?

— Sărutăm dreapta, cucoane, eu sînt.

— Unde-i tată-tu?

— Tătuca, — zic, — îi la făcut fîn nu departe de aici, pe coastă. Trebuie să vie la mîncare.

— Dă o fugă şi-l chiamă. Să vie numaidecît, în clipeala asta!

Eu stăteam în cumpănă; dar boierul s-a uitat aşa de urît la mine ş-a întins mîna spre harapnicul de la oblînc, încît am şi apucat-o pe coastă, cu capul gol. L-am întîlnit în drum pe tătuca: venea la mîncare. Cînd a auzit că-l chiamă aşa de aprig boierul, a făcut: Hm! ş-a clătinat din cap; dar nu mi-a spus nici o vorbă. Cînd am ajuns la colibă, am găsit pe Bolomir tot lîngă cal, sprijinit c-un cot în şa şi cu barba-n piept. Eu m-am dat în dosul frunzarului. Tătuca a păşit cu îndrăzneală înainte.

— Ce cauţi aicea, bre Ifrime? grăieşte boierul cu supărare. Eu umblu după tine în sat şi tu sălăşluieşti în pustie?

— Sărut mîna, luminate stăpîne, răspunde tata; am venit la nevoile mele. Dar dacă mi-ai fi trimes măria ta un cuvînt, aş fi lăsat tot şi m-aş fi înfăţişat la curte.

— Ştiu, grăieşte boierul tot supărat; dar eu n-am cînd aştepta! Ascultă, Ifrime, nimene nu ştie, şi poate nici tu nu ştii, ce amărăciune mare apasă sufletul meu.

— Supărarea-i de la Dumnezeu, stăpîne, şi trece.

— Nu trece. Vorbeşti ca proştii, pentru că nu ştii.

— Ba ştiu, măria ta, că supărările de dragoste sînt mai rele, dar trec ş-acestea...

Boierul s-a uitat la el încruntat:

— Ce ştii tu, bre Ifrime?

— Măria ta, zice tata, eu ştiu multe, că aşa-i darul meu. Eu cetesc nu numa-n zodii, ci şi pe obrazul omului.

— Atuncea ştii tu, bre Ifrime, că-n casa mea a intrat un demon şi că nu mai pot avea linişte?

— Ştiu, luminate stăpîne.

— Ştii tu că mă chinuieşte ca pe Domnul nostru Hristos? şi-s ca un om însetat pe care-l pedepseşti legîndu-l de colacul fîntînii?

— Aşa este, stăpîne, precum spui.

— Ascultă, omule: n-am putut face nimica nici cu mînia, nici cu rugămintea; şi pentru puţin lucru mi-am supus toată fiinţa mea ca un rob. Iar acuma, chiar în dimineaţa asta, cămărăşiţa mi-a adus ruşinoasă veste: că drumurile soţiei mele sînt pentru ocara mea şi obrazul cuconaşului celui mai mare al lui Vuza vornicul. Este unul Alixăndrel Vuza, poate l-ai şi văzut: în vara asta a intrat în casa mea de două ori sub cuvînt că are de vînzare nişte cai albi din ţara muscălească. El însă venea pentru altceva, şi eu n-am înţeles. Acuma am hotărît eu în inima mea ce să fac, am venit însă şi la tine, ca să nu greşesc cumva. Tu eşti un om care poţi cunoaşte adevărul şi vreau să mi-l cetești şi mie...

Boierul nostru era aşa de tulburat şi aşa de rătăcit, cum am văzut puţini oameni în viaţa mea. Îşi rodea barba şi n-avea astîmpăr. Iar tătuca, fără întîrziere a intrat în colibă şi a ieşit în clipă cu taşca aceasta pe care o vedeţi la şoldul meu. Şi scoţînd cartea, s-a aşezat lîngă foc pe scăunel, a îmbalat degetul şi a început a întoarce foile. Boierul aştepta în picioare lîngă cal.

— Măria ta, în ce lună şi-n ce zi ai văzut lumina lumii?

— M-a născut neneaca într-o marţi, Ifrime, în optsprezece zile a lunii lui octomvrie.

— Atuncea, a cuvîntat tătuca pe gînduri, se cuvine să deschidem la zodia Scorpiei, căutînd şi-n alte locuri, după rînduiala adevărată. Luminate stăpîne, aicea se spune adevărat, cum că măria ta eşti om mînios : deci cunoscînd această patimă, nu trebuie să te leşi în voia ei.

Şi a prins a-i ceti tata, din cuvintele zodiei, cele ce se potriveau unui asemenea om năprasnic cum era boierul nostru. Şi cugeta că poate va putea să-l domolească.

Dar Bolomir îşi scutura barba cu mare nerăbdare :

— Spune-mi, Ifrime, ce scrie despre căsnicia mea.

Tătuca s-a uitat cu luare-aminte în carte şi i-a răspuns astfel :

— Măria ta, casa nunţii domniei tale este Taurul. Cununia cu cucoana Irinuţa ai pus-o măria ta în luna lui april, în săptămîna luminată, după sfintele Paşti. Deci aceasta este însoţirea cea bună şi adevărată, după zodie. Iar aicea, stăpîne, scrie astfel : casa împreunării nunţii lui este Taurul, atuncea va avea mare noroc cu muierea lui... Şi mai spune aici mai departe, măria ta : casa norocului lui este Cumpăna : la acel ceas va avea tulburare mare a minciunoaselor mărturii... Aşadar, slăvite stăpîne, dacă sînt scrise aici aceste cuvinte, apoi atuncea eu socot că vorbele auzite sînt netrebnice, şi trebuie să depărtezi de la inima măriei tale gîndurile cele rele.

Boierul a stat puţin cugetînd.

— Se poate, Ifrime, să fie cum spui tu ?

— Slăvite stăpîne, aşa este precum spun.

— Atuncea de ce s-a dus la Roman cucoana Irinuţa ? A plecat ieri, cu vorbă că vine azi.

— S-a dus, măria ta, căci aşa a voit Dumnezeu să nu se întîmple o cumpănă după vorbe minciunoase şi mînie...

— Se poate... a mormăit boierul ceva mai domolit. Intr-adevăr, altfel, s-ar fi întîmplat faptă cumplită... Aferim, omule; am auzit vorbe adevărate din cartea ta şi altă dată. Deci-dară ce socoţi tu că trebuie să fac?

— S-aştepţi, măria ta, căci are să fie bine...

Cu acest cuvînt a plecat boierul de la coliba noastră. Iar tătuca s-a uitat după el lung şi zîmbind, pînă ce nu l-a mai văzut. Apoi a lăsat ceaunul în cujbă pe focul stîns şi mi-a poruncit să pun calul la căruţă. Cuibărindu-ne amîndoi în iarbă, ne-am lăsat la vale, am trecut prin vad, — şi am mînat numai o fugă pînă aici la han. Aicea sta aşteptînd în prag Ancuţa cea de altădată.

O întreabă tătuca repede, trăgînd căruţa lîngă prag:

— Fină Ancuţă, spune-mi, te rog, o vorbă bună. Asară a trecut cucoana Irinuţa de la Tupilaţi spre Roman?

— Trecut, cum nu, nînaşule...

— Şi înapoi aşa-i că încă nu s-a întors?

— Nu; poate a trece mai către sară.

— Atuncea ai spus, fină Ancuţă, cuvînt plăcut lui Dumnezeu.

— Dar ce este?

— Ce să fie? S-a milostivit un suflet bun să deschidă ochii lui Bolomir — ş-acuma el îşi scutură barba, crîşcă şi vrea să verse sînge.

— Cum se poate! Cine-a făcut asemenea faptă? — a ţipat Ancuţa pocnindu-şi palmele. S-o omoare şi pe asta, după ce-a asuprit ş-a pus în pămînt două femei? Partea lui pe lumea cealaltă are să fie Caraoschi, —

încaltea las' să-i plătească una de-a noastră şi pe astă lume...

Aşa vorbind jupîneasa Ancuţa cu părintele meu, amîndoi s-au sfătuit s-aţie drumul cucoanei şi să-i deie ştire să se păzească.

Într-adevăr, cinstite comise şi oameni buni, asta s-a întîmplat chiar în ziua aceea, pe la toacă. Soarele se-nvăluise la amiază în mare fierbinţeală şi-n aburi, şi de pe munte se suiau împotriva lui nouri alburii. Cînd s-a întins umbra asupra şleahului, iaca vedem venind de către Roman, în nouri de pulbere, căleaşca cu patru cai a cucoanei. Trece în lungul unui lan de păpuşoi, pe lîngă un colţ de dumbravă, — şi tătuca iese înainte în mijlocul drumului, şi începe a face semne de primejdie cu braţele.

Ţiganul de pe capră opreşte. Atuncea de sub colb s-a arătat către tata un călăreţ tînăr pe-un harmasaraş negru. Tata l-a cunoscut numaidecît, după frumuseţă şi după îndrăzneala ochilor.

— Cucoane Alixăndrel, zice tata; întoarce-te, că-i primejdie. Nu cuteza a trece mai departe.

— Ce este, omule? — s-a auzit şi glasul cuconiţei; ş-am văzut-o plecîndu-se la scara trăsurii, cu gătelile ei albe, subt un cortel trandafiriu şi mititel.

Atuncea s-au întîmplat două lucruri. A pornit dintrodată a juca un vînt iute dinspre apa Moldovei ş-a mînat pulberile pe mirişte ca pe nişte perdele. Şi-ntr-acelaşi timp am văzut dinspre cornul de dumbravă năvălind boierul, cu barba-n două părţi, cu slujitorii după el, răcnind toţi cu mare glas.

Am rămas înlemniţi, şi eu am simţit pe mine cămeşă de ghiaţă. Alixăndrel şi-a opintit harmasaraşul în două picioare ş-a cercat a trage un pistol de la coburi. Cucoana Irinuţa a slobozit un ţipet şi s-a ascuns

sub cortel. Boierul cu slujitorii s-au năpustit, au încunjurat trăsura, au prins pe tată ş-au dat jos din şa pe feciorul vornicului Vuza.

— Mişele! răcnea cu strâşnicie Bolomir către tătuca. Asta-i credinţa ta, ş-aşa-ţi este ştiinţa? Luaţi-l şi legaţi-l şi să-mi jupiţi din spinarea lui de-o pereche de papuci; dar să nu cumva să-mi iasă pielea c-o crestătură, ori c-o spărtură, că vă spînzur! Şi tu, hoţule! Eşti feciorul vornicului Vuza? — eşti neam de boier? Am să vă arăt eu la amîndoi, şi ţie şi jupînesei, cum ştiu eu să plătesc... Măi! — se-ntoarse el către argaţi, apucaţi şi desfundaţi căruţa solomonarului şi descălţaţi-i roatele de ciolane, şi după ce-ţi lăsa-o numa-n pinteni, să-i legaţi pe amîndoi de dînsa, — c-aşa vreau să-i duc numa-ntr-o goană la Ieşi, pînă-n ogradă la sfînta Mitropolie!

Ţiganii au şi înşfăcat căruţa ş-au prins s-o fărîme şi s-o descalţe. Alţi slujitori au apucat pe tătuca între harapnice. Unii au început a rupe straiele de pe Alixăndrel Vuza. Iar spre cucoana Irinuţa s-a îndreptat, pufnind de mînie şi gîfîind, însuşi boierul, cu biciul plumbuit în mîna stîngă. Îi căzuse cuşma din cap şi vîntu-i împrăştia şi-i amesteca barba cu pletele.

Atunci a răsărit de sub cortelaşul ei cuconiţa, sprintenă, subţire şi mînioasă ca o viperă. Şi l-a înfruntat c-un ţipet şi cu ochi plini de ură:

— Nu te-apropia de mine, urîtule şi blăstămatule!

Zvîrlise cortelul şi deodată îi crescuseră la mîni ghiare agere cu care-şi ameninţa soţul. Mi s-a părut că văd în părul ei şi corniţele cu care voise odată să-l împungă.

În acelaşi timp tatăl meu răcnea cu glas înalt sub cuţitul lui Pîrlea ţiganul:

— Cucoane Nastasă, are să te-ajungă mînia lui Dumnezeu!

Cînd a răcnit astfel sub cuţit bătrînul, s-a făcut o clipă tăcere. A scăpărat ş-a trăsnit cu sunet mare în munte. Şi deodată am văzut cerul îmbrăcat cu boltă joasă de nouri, şi vîntul veni de la asfinţit c-o izbitură, închizînd şi detunînd uşile hanului.

Peste Moldova, dincolo de dealul Bolîndarilor, cerul se mişcă şi se aplecă rotindu-se împotriva pămîntului; ş-un muget peste fire şi nemaiauzit umplu văile venind dintr-acolo; şi toată lumea care se afla faţă, întorcînd ochi holbaţi, a văzut balaurul venind în vîrtej sucit, cu mare iuţeală.

L-am văzut şi eu şi m-am cutremurat. Venea drept spre noi. Cu coada subţire ca un sul negru pipăia pămîntul, şi trupul i se înălţa în văzduh, iar gura i se deschidea ca o leică în nouri. Şi mugind, venea cumpănindu-şi coada; iar în răsuflările lui sorbea şi juca în slavă căi de fîn, acoperişuri de case şi copaci desrădăcinaţi. Şi de sub mugetul lui lepădă o revărsare de grindină şi ape, parcă ar fi luat pe sus albia Moldovei ş-ar fi prăvălit-o asupra noastră.

La vederea puterii lui, ţiganii au căzut cu feţele la pămînt. Ancuţa s-a mistuit undeva într-o cotruţă a hanului. Eu m-am repezit la tata să-l desleg, — ş-abia am avut vreme să mă tupilez lîngă el, sub căruţa cu roatele fără ciolane. Droşca cu caii învăluindu-se, a întors în loc ş-a apucat-o în goană spre Roman, avînd şi pe feciorul vornicului Vuza într-însa. Iar balaurul, alungînd în partea cealaltă pe boier, l-a cuprins, l-a sucit şi l-a izbit amestecîndu-i barba cu vîrtejul, — pîn' ce l-a lepădat aproape mort într-o rîpă mai încolo. Şi cum s-a întîmplat asta, năvala de ape şi piatră a stătut, şi numai mugetul fiarei a mai rămas stăpînind,

— ş-am văzut-o cum se ducea către miazănoapte, ca un stîlp, pe urmă ca un fum, pînă ce încet-încet s-au alinat cuprinsurile.

Apoi dintr-aceea i s-a tras moartea lui Bolomir. Iar unii oameni au scornit că părintele meu ar fi chemat balaurul, din salaşul lui. Ca solomonar cuminte, tata îi lăsa pe oameni să vorbească, — însă el ştia mai bine decît oricine de care poruncă ascultase dihania furtunilor. Într-adevăr, de drăcuşorul cel balan nu s-a mai auzit nimic, şi nimene nu l-a mai văzut niciodată.

FÎNTÎNA DINTRE PLOPI

Soarele bătea pieziș în hanul Ancuței, scînteind în geamurile zăbrelite. Lăutarii se sculaseră din cotloanele lor și-și sticleau dinții; Ancuța cea sprîncenată aţîța iar focul în covrul vechi de spuză; noi, gospodarii și cărăușii din Țara-de-Sus, ne uitam numai cu coada ochiului la oalele goale înșirate pe lîngă proțapuri. Dar scripcile și cobzele încă n-aveau cătare. Și nici comisul Ioniță de la Drăgănești nu-și începu povestea pe care o așteptam. Căci pe șleahul Romanului se vedea venind un călăreț, învăluit în lumină și-n pulberi. Calu-i pag, cu grumazul încordat și cu coama fluturînd, în buiestru iute, luneca spre noi.

Inspre munți erau pîcle neclintite; Moldova curgea lin în soarele auriu într-o singurătate și-ntr-o liniște ca din veacuri; și cîmpurile erau goale și drumurile pustii în patru zări; iar călărețul pe cal pag parcă venea spre noi de demult, de pe depărtate tărîmuri. Și cum ajunse drept han coti, căci aici îi erau sorții să se oprească, — își scoase pălăria de pîslă neagră și ne pofti la toți buna-ziua și noroc-bun.

Era om ajuns la cărunteță, dar se ținea drept și sprinten pe cal. Purta ciubote de iuft cu turetci nalte și-un ilic de postav civit cu nasturi rotunzi de argint. Pe umeri, ținută numa-ntr-un lănțujel, atîrna o blăniță cu guler de jder. Avea torbă de piele galbănă la șold și pistoale la coburi. Obrazu-i smad cu mustăcioară tunsă și barbă rotunjită, cu nas vulturesc și sprîncene întunecoase, arăta încă frumuseță și bărbăție, de și ochiul drept stîns și închis îi dădea ceva trist și straniu.

Cum coborî de pe cal, zîmbind cu prietinie și privindu-ne cu ochiu-i limpede și albastru, comisul Ioniță îl cunoscu și se și repezi din locul lui, înălțînd brațele și strigînd cu mare glas:

— Oare mă-nșel? Nu ești domnia ta prietinul meu Neculai Isac, căpitan de mazîli?

Zîmbetul călărețului pieri și ochiu-i crescu, rotund și ațintit.

— Da, răspunse el cu glas moale și blînd; eu sînt Isac. Acuma te cunosc și eu. Dumneata ești comisul Ioniță, de la Drăgănești.

Cu mare plăcere văzui pe cei doi oameni îmbrățișîndu-se. Și tovarășii ceilalți erau mulțămiți de asta. Și ochii Ancuței se înduioșară.

Iapa cea bătrînă și slabă a comisului rînji și rîncheză în dosul hanului.

— Aista-i cal din calul meu din tinereță, zise comisul, semețind capul și desfăcînd brațele.

Străinul își întoarse ochiul spre dihania cea bătrînă și zîmbi ușor, fără să pară prea mirat.

— Cu asta am umblat eu o țară, urmă comisul. Amîndoi, îți aduci aminte? Am bătut drumurile și ne-am părăduit tinerețele! De cînd ne-am despărțit însă, văd că ai pierdut o lumină.

— Da, răspunse călătorul cu glasu-i blînd. Am pierdut. Am avut o întîmplare năprasnică... Şi Dumnezeu m-a întors iarăşi prin locurile acelei dureri...

— Cum se poate? Aici ai avut această întîmplare?

— Da, prietine. Ingăduie-mi numai să-mi duc calul la adăpost, să-l grijesc şi să-i dau grăunţe. Pe urmă om bea un pahar de vin şi ţi-oi povesti ce nu ştii...

Păşind sprinten mazîlul trecu spre grajd, ducîndu-şi calul de căpăstru. Ancuţa, răsărind ca dintr-o amintire, privi după el şi grăi în şoaptă spre comis:

— Aista-i omul cel din Ţara-de-Jos, de care vorbea maică-mea, cînd eram copilă?

— Da, răspunse comisul; Neculai Isac de la Bălăbăneşti, din ţinutul Tutovei. Am fost prietini buni în tinereţele noastre.

— Spunea maică-mea, urmă Ancuţa, că a avut mare val şi erau să-l omoare nişte ţigani aici, la vad la Tupilaţi. Era o poveste înfricoşată, de care nu-mi mai aduc aminte.

— Atuncea are să ne-o spuie singur căpitanul Neculai, cuvîntă cu mare mulţămire răzăşul. Să ştii dumneata, dragă Ancuţă, că acest mazîl de la Bălăbăneşti, care se uită acum liniştit la noi şi grăieşte aşezat, a fost un om cum nu erau mulţi în ţara Moldovei. Voinic şi frumos — şi rău. Bătea drumurile, căutîndu-şi dragostele; se suia la mănăstiri şi cobora la podgorii. Şi pentru o muiere care-i era dragă, îşi punea totdeauna viaţa. Aşa om a fost. Ş-a avut ibovnice cătră toate zările. Ş-adulmeca pe drumuri fără hodină şi fără astîmpăr...

La aceste vorbe, noi, răzăşii şi cărăuşii din Ţara-de-Sus, ne-am uitat unii la alţii prea bucuroşi ş-am cunoscut că mazîlul trebuie să fie un om cum ne place nouă. Iar Ancuţa cea tînără şi-a înălţat sprînce-

nele zîmbind, şi-a potrivit mărgelele la gît şi cîrligele de păr la urechiuşi. Şi cînd văzu pe mazîl că se întoarce spre noi, îi trecu pe dinainte, uşurel, mlădiindu-se, cum ştia ea că-i şade bine.

Căpitanul Neculai păşi la butucul din preajma focului. Îşi scoase blăniţa şi îşi înfăşură în contăş pistoalele. Puse şaua şi frîul deasupra şi se aşeză mulţămit alături, privind în juru-i.

Ca şi cum ar fi ştiut ce doreşte, Ancuţa ieşi ca o şerpoaică pe gura gîrliciului, aducînd în dreapta cofăiel plin şi-n stînga ulcică nouă. Cu obrajii rumeni şi gîfîind, se opri lîngă foc şi întinse mazîlului ulcica. Lăutarii se trăseseră pe nesimţite aproape şi rînjeau cu viclenie sunînd din strune.

Cînd văzui pe moş Leonte, cetitorul de zodii, că-şi caută loc lîngă cei doi prietini, fără să stau prea mult la îndoială, mă ridicai de la proţapuri, făcui doi paşi şi grăii cu îndrăzneală :

— Prea cinstite căpitane Neculai ! Noi sîntem aicea mai mulţi gospodari şi cărăuşi din Ţara-de-Sus, care foarte dorim să cinstim cu domnia ta o ulcică de vin nou şi s-ascultăm întîmplarea cea de demult...

— Iubiţilor prietini, îmi răspunse mazîlul, mie mi-a plăcut totdeauna să beau vinul cu tovarăşi. Numai dragostea cere singurătate. Divanul nostru-i slobod şi deschis şi-mi sînteţi toţi ca nişte fraţi !

Pe loc cufundînd noi ulcelele în cofăiel, le-am închinat căpitanului şi ne-am strîns împrejurul lui, iar lăutarii au prins a cînta cu jale cîntecul cucului bătrîn. Ci nu mult după aceea, cînd am istovit vinul, s-a ridicat şi Ancuţa de la foc cu puii fripţi în ţiglă.

După ce-a venit alt vin ş-am închinat iar, într-o vreme a rămas căpitanul Isac de la Bălăbăneşti puţintel mîhnit, şi, cuprinzînd pe comisul Ioniţă de

umăr a oftat ş-a zis, uitîndu-se spre pîcla munţilor, la asfinţit:

— Saracă ţară Moldovenească! Erai mai frumoasă în tinereţele mele!

Pe urmă s-a întors spre Ancuţa, tulburat, îngînînd cel din urmă viers al lăutarilor:

Trage, mîndro, cu bobii...
Trage, mîndro, şi-mi gîceşte
Codrul de ce-ngălbeneşte,
Omul de ce-mbătrîneşte...

A apucat pe hangiţă de mînă, şi ea nu s-a sfiit, ci numai clipea domol ca o mîţă desmierdată. Iar noi am rămas tăcuţi, căci am înţeles că mazîlul vrea să ne spuie întîmplarea lui de demult.

*

— Domnilor şi fraţilor, a vorbit căpitanul Isac de la Bălăbăneşti, — ascultaţi ce mi s-a întîmplat pe-aceste meleaguri, cînd eram tînăr. De-atuncea au trecut ani peste douăzeci şi cinci. Catastihul acelor vremuri a început să mi se încurce. Eram un om buiac şi ticălos. Calul meu sta hojma cu şaua pe dînsul şi bătrînii mei nu-mi vedeau obrazul cu săptămînile. Maică-mea mă bocea în fiecare duminică şi mă blăstăma şi dădea leturghii lui popa Nastasă, ca să mă liniştesc şi să mă-nsor. Iar tatu-meu tăcea ş-o privea într-o parte căci şi el fusese ca mine şi-i făcuse multe zile amare. Om nevrednic nu pot să spun c-am fost. Aveam oi şi imaşuri şi neguţam toamna vinuri; dar îmi erau dragi ochii negri, şi pentru ei călcam multe hotare. Dumnealui comisul Ioniţă să vă spuie cîte drumuri am bătut, căci şi el avea patima mea în zilele lui şi eram de multe ori tovarăşi.

Așa, într-o toamnă ca asta, duceam vinuri la ținutul Sucevei. Și eram în popas aici, la hanul Ancuței, cu cărăușii și cu antalele. Și mă aflam în mare mîhnire, căci dragostea mea din anul acela se desfrunzise cu vara. Iar mama acestei Ancuțe se uita pe sub sprîncene la mine și rîdea, căci nici vinul nu-mi plăcea, nici pe lăutari nu-i sufeream. Umblam bezmetic și singur ca un cuc.

Era într-o sîmbătă, pe la toacă. Am încălicat ș-am purces încet, pe-un drumușor, printre miriști. Ș-ascultam în singurătate, pe sus, cocoarele care se călătoreau. Cînd am ajuns la malul Moldovei, am luat-o la vale, printre apă și luncă. Într-un răstimp au început clopotele la biserica de la Tupilați. Am oprit calul și le-am ascultat cu jale, pînă ce au contenit. Și-mi aduc aminte că, după ce au stat clopotele acelea, am auzit altele, de la bisericile altor sate, — și picurau depărtate și stînse: parcă băteau în inima mea. M-am trezit într-un tîrziu privindu-mă într-o revărsare de apă ca-ntr-o oglindă, și m-am spăriat de mine, ca de o vedenie.

Am pornit iar, și umblam pe gînduri; pînă ce-am auzit zvon de glasuri. Treceam pe după o perdea de răchiți și nu mai vedeam balta. Am cotit într-un corn de luncă și mi s-au arătat deodată gîrle arzînd în soarele asfințitului, printre scruntare. Ș-o liotă de țigani tocmai sfîrșea de răstocit o creangă a apei, aproape, ș-acuma se împrăștiau după pește răcnind și țupăind ca niște diavoli.

Am strunit calul. Am auzit un glas gros: parc-ar fi dat o poruncă. Puradeii și muierile s-au oprit. Pe urmă, la același glas, au pornit înainte. Iar de la răstoacă un țigan bătrîn și nalt, în durligi, s-a îndreptat spre mine, pășind rar, ca pe catalige, prin gîrlă.

Cineva l-a strigat din urmă:

— Und' te duci, măi Hasanache?

El nici n-a catadicsit să răspundă. Pufăind din lulea, se apropia de mal.

Din altă parte, porni după el o fetişcană cu fusta roşă. La un braţ de apă dădu la adînc şi prinse a ţipa ş-a rîde, ridicîndu-şi la subsuori fusta. Trecu repede şi porni pe prund înaintea bătrînului.

Hasanache răcni răguşit după ea, ameninţînd-o cu pumnul:

— Fă-napoi, fa!

Ea-şi scutura capul gol, şi-şi steclea dinţii. Aproape de mine se opri şi mă privi uimită, parcă vedea o sălbătăciune rară.

— Fă-napoi, fa Margă! strigă iar ţiganul cel bătrîn. Lasă pe boier în pace!

Ea făcu iar semn de împotrivire din cap şi începu a rîde.

Era o fetişcană de optsprezece ani. Îi văzusem în apă trupul curat şi frumos rotunjit. Sta aproape de mine, numai în cămaşă şi-n fustă roşă. Obrazul îi era copilăresc; dar nasul arcuit, cu nări largi, şi ochii iuţi mă tulburară deodată. Am simţit în mine ceva fierbinte: parc-aş fi înghiţit o băutură tare.

Hasanache o ajungea cu braţul ridicat. Ea feri în laturi, mă ocoli în fugă şi trecu iar spre baltă. La malul apei se opri şi începu iar să mă privească.

Bătrînul îşi scoase luleaua, scuipă, şi rînji negru. Toţi dinţii dinainte îi erau rupţi.

— Sărut mîna, beiule, nu băga în samă. E-o fată proastă, care n-a ieşit încă în lume.

Marga chicoti, la malul bălţii, şi păru-i negru şi lins avea luciri de păun.

Hasanache o amenință cu luleaua. Apoi iar se întoarse spre mine.

— Dumneata trebuie să fii boierul care-a poposit la han, cu vin din jos...

— Da, dar de unde știi ?

— Mi-au spus lăutarii, care-s de-ai noștri. Am văzut obraz străin ș-am înțeles că dumneata trebuie să fii acela. Dacă mi-i da de-o garafă de rachiu, îți pup mînile și-ți zic bogdaproste măriei tale. Îți faci pomană c-un țigan bătrîn și nevolnic!

Incet-încet laia de la pescuit lăsase răstoaca și venea către mine, împingîndu-se, ferindu-și capetele și privindu-mă cei de la spate pe după umerele celor dinainte. Unii întrebau ceva pe Marga. Ea le răspundea șoptit și mă privea zîmbind, cu coada ochiului.

Am tras de la șold tașca, am deschis-o ș-am scos din ea un bănuț de argint. Hasanache l-a prins din zbor și l-a vîrît repede în gură. Am mai scos un ban ș-am făcut un semn țigăncușei. Ca o șopîrlă s-a zvîrlit spre mine ș-a primit banul în poală.

Hasanache prinse a urla către ceilalți ș-a-i mîna înapoi spre baltă.

Nu mai aveam de ce sta într-asemenea larmă. Am pornit spre han ; însă cu îndoială. Pe cînd urcam un ponor, am mai întors o dată capul. Pe Marga n-am mai văzut-o.

Eram nemulțămit. Calul mergea domol prin țărîna moale și eu mă gîndeam la fel de fel de lucruri, în care amestecam pe țigăncușa cu fusta roșă. Cotii după colnic ; și dintrodată mi se înfățișă, într-o văiugă verde, o fîntîniță cu colac de piatră, între patru plopi. Era un loc tainic și singuratic. Apa neclintită, aproape de ghizdele, avea în ea ceva viu : mișcarea măruntă și necontenită a frunzișurilor.

Calul înclină capul şi rupse o gură de iarbă. Il strunii şi-i dădui pinteni. După o vreme, începui a vedea hanul. Atunci mai privii de cea din urmă oară îndărăt. In vîrful plopilor, la fîntîna singuratică, lucea asfinţitul. Iar în umbra de dedesubt sta Marga, cu mîna streşină la ochi. Mi s-a părut? A fost o arătare? Am zărit-o numai o clipă, cît a ţinut şi lucirea soarelui de deasupra.

*

Pe atuncea nu cunoşteam, ca acuma, sufletul femeilor. Cu toate acestea, a doua zi dimineaţă, o aşteptam pe Marga. Pe cînd oamenii pregăteau boii ca să-i înjuge la cară şi moş Irimia, vatamanul cărăuşilor, îmi lămurea ce drum trebuie s-apucăm, eu tot fulgeram cu ochii drumeagul Tupilaţilor. Ce aşteptam eu însă nu se vedea.

Mi-am potrivit coburii, am cercetat pistoalele. M-am plecat apoi, ca să strîng chinga calului, hotărît să încalic. Cînd înalţ capul, Marga la doi paşi de mine. Intindea mîna, ca să mîngîie botul roibului. Şi rîdea. Era îmbrăcată cu fusta ei roşă şi cu polcă albastră. La cap îşi potrivise o batistă ca sîngele. Gîtul îi era plin de hurmuzuri. In picioare avea încălţări nouă. Cu înfăţişarea ei neliniştită de căpriţă neagră, parcă ieşise din pămînt. Insă nu mă privea.

Mi-am simţit inima bătînd, ş-am văzut că mi-i dragă, macar că era o ţigancă proastă. Cînd o întrebai: «Tu eşti?», răsări şi i se înfiorară nările.

— Sărut mîna, boierule, eu sînt. Am venit să-ţi mulţămesc. Asară, abia am aşteptat să iasă jidovul din sîmbătă şi m-am dus la el cu carboava dumnitale. Mi-am ales ciuboţele!

Şi-mi arătă pe rînd încălţările, ridicînd cîte-un picior şi săltîndu-şi fusta cu vîrful degetelor.

Moş Irimia se trase mormăind la căraŭşii lui. Îmi cunoştea el naravurile. Mă apropiai de fată. Îi zisei rîzînd:

— După cum văd, te-ai gătit de duminică. Eşti frumoasă ca o duducuţă.

Vorba-i făcu mare plăcere. Sîngele-i rumeni obrajii. Clătină din cap şi mă privi în faţă:

— Nu m-am îmbrăcat pentru biserică!

— Atuncea pentru ce?

— Aşa mi-a plăcut mie. Am venit la orîndă, să iau rachiu pentru uncheşu Hasanache. Şi să mulţămesc boierului, cum am spus.

— Eu socoteam c-ai venit să-mi gîceşti.

— Nu, cuconaşule, că nu-s babă, nici spun minciuni. Ce ţi-aş fi putut gîci?

— Credeam că mi-i gîci cu cine aş dori eu să mă-ntîlnesc într-un loc.

— Unde? şopti ea rîzînd cu toată faţa. La fîntîna dintre plopi?

— Da.

— Cu cea pe care-ai văzut-o acolo asară?

— Da; de-atuncea o doresc.

— Se poate, cuconaşule, îngînă ea blînd, şi ochii i se umbriră; dar aceea-i o biată fată din şatră şi dumneata numaicît şăguieşti şi te duci. Iaca, boii îs înjugaţi şi carăle pornesc. Încalici şi dumneata, şi ea te poate aştepta hăt şi bine. Desară cine ştie unde ai să înseninezi.

— Ba s-aştepte, îi răspunsei eu privind-o ţintă, fără zîmbet. La două ceasuri după înserat, eu mă întorc şi sînt acolo.

Ea-şi plecă nasu-n pămînt şi tăcu un răstimp. Apoi, fără să mă privească, începu cu alt glas:

— Dar după ce duci vinul unde trebuie, nu te întorci tot pe acesta drum şi nu poposeşti aici?

— Ba da. Însă poate fi întîrziere, dacă nu mi-a pregătit boierul de la Paşcani banii.

— Aşa?

Se răsucea uşor în loc, la dreapta şi la stînga mlădiindu-şi mijlocul şi privindu-şi cu stăruinţă ciubotelele. Apoi deodată îmi apucă mîna cu care ţineam dîrlogii calului, mi-o sărută, se întoarse şi fugi. Se mistui undeva, pe sub zidurile hanului. O mai aşteptai o vreme cu ochii, dar n-o mai văzui.

Ancuţa ieşi în uşă, ca să-şi primească banii de gazdă. Macar că nu mai era tînără, era frumoasă femeie, plină şi voinică. Îmi zîmbea viclean, clătinînd din cap, căci toate le pricepea şi toate le vedea. Era ca şi Ancuţa astălaltă, care se uită acuma la mine. Dar asta-i mai tînără şi mai frumoasă.

Oamenii îndemnau boii şi carăle îeşeau scîrţîind la şleah. Cînd a trecut şi cel din urmă car, al unsprezecelea, m-am zvîrlit şi eu în şa. Lăutarii s-au ploconit cu cuşmele în mînă, din colţul gîrliciului. Eu am trecut la drum, şi Lupei, cînele cel mare, sur, slobozit de moş Irimia din lanţ, începu să latre şi să salte împrejurul roibului. Era o dimineaţă limpede de toamnă în valea Moldovei. Se auzeau clopote de biserici sunînd în depărtări. Acuma zvonul lor venea pînă la sufletul meu blînd şi cu dulceaţă.

Am mers multă vreme aşa, avînd soarele-n spate şi apele Moldovei în stînga. Am trecut prin satele răzăşilor de la Miteşti, Năvrăpeşti şi Miroslăveşti. Pe urmă am lăsat valea Moldovei ş-am prins a sui dealul cel lung spre Brăteşti. Cînd am ajuns acolo, în codru,

sub schit, am făcut popas. Dar eu nu v-aş putea spune ce-am grăit cu oamenii pe unde am trecut, nici ce-am văzut; căci aveam în mine chipuri şi vedenii care mă duceau ca-n zbor aiurea.

Către asfinţitul soarelui am fost la Paşcani şi m-am înfăţişat la curte. M-am închinat cu sănătate în faţa lui Canta şi i-am arătat că i-am adus vinul tocmit. Dumnealui m-a bătut pe spate şi mi-a zis «brava»; mi-a orînduit odaie de mas şi mîncare ş-a rămas hotărît să descărcăm a doua zi. Mi-a mai povestit domnia sa cum i-a bătut piatra în anul acela viile de la Cotnari; dar nu prea băgam de samă, căci se ridicau pîcle de pe Siret şi venea sara.

După ce-am mîncat ş-am făcut cercetarea oamenilor şi rînduiala pe noapte, am spus o vorbă tainică lui moş Irimia, care mi-a scos pe furiş calul la poarta curţii. Cu Lupei după mine, am pornit întăi la pas. În sat am luat-o în trap uşor. Pe urmă am pişcat roibul cu harapnicul. Ş-am mers într-o întinsoare, cu şuier de vînt în urechi, domolindu-mi fuga numai în sate. Şi la două ceasuri după înoptat am văzut hanul Ancuţei scînteind c-o singură lumină. L-am ocolit ş-am apucat prin mirişti. Am dat pe urmă în drumeag. Ş-am pus pe roib în pas cînd am simţit că m-apropii de fîntîna cu patru plopi. Îmi bătea inima şi mă temeam să nu găsesc locul mort. O lună ştirbă şi roşcată se ridica din răsărit ca peste o pustie.

Deodată, cînd simţii freamătul plopilor, Lupei mîrîi uşor. Atunci descălicai. Poruncii cu glas scăzut: «Fii cuminte, Lupei!» Şi mă oprii. Am avut o tresărire năprasnică în toată fiinţa. Marga era lîngă mine. În lucirea ştearsă a lunii, sta puţin întoarsă, cu fruntea grămădită în cotul mînii stîngi. Cînd am atins-o, şi-a lăsat braţele în jos şi mi-a făcut faţă. O

auzii rîzînd încet. Purta pe ea toate podoabele: le simţeam pipăind-o. N-avea duh de tutun şi capu-i mirosea a flori.

*

În acei ani ai tinereţii, nopţile-mi păreau mai scurte. Şi vorbeam mai puţin. Cum a asfinţit luna, roibul a nechezat încetişor. M-am înălţat în picioare, lîngă ghizdelele fîntînii. Marga mi s-a aninat de umăr, şi-a grămădit capu-n pieptul meu şi-a prins a plînge.

— Nu fi proastă şi nu plînge! i-am zis eu. Desară mi-i drumul înapoi. Vreau să-ţi aduc o scurteică de vulpe de la Paşcani.

Ea se strîngea în mine suspinînd.

— N-ai să te-ntorci. Că eu îs o roabă şi-o nemernică. Dar am să te aştept şi-am să mor lîngă fîntînă dacă nu vii!

Am stăpînit-o un răstimp sub braţ, şi-am învălit-o-n contăş, căci tremura toată. Şi după ce m-a sărutat şi i-am mîngîiat ochii, am lăsat-o arzînd, în lacrimi. Am încălicat şi-am purces repede c-un gînd necontenit şi stăruitor să mă opresc şi să mă-ntorc spre ea. Cu cît mă depărtam, cu atîta o simţeam mai aprig în mine.

La Năvrăpeşti, am prins a zări pe Moldova pîcle nedesluşite şi-n răsărit s-a arătat geana de ziuă. Cînd am coborît la Paşcani, răsărea soarele-n negura Siretului. Am descălicat la poarta curţii, mi-am dus calul la grajd. M-am întors la ciuşmea şi mi-am stropit obrazul cu apă rece. Pe urmă m-am îndreptat spre pivniţă, unde auzeam glasul supărat al lui moş Irimia.

Am descărcat cu bine vinul. Şi toate antalele de la podgoriile cele de departe, după ce-au călătorit în

scîrțîit de cară și-n soare de toamnă, au coborît la întuneric, în hrube. Oamenii boierului le ciocăneau, trăgeau pe vrană vin cu trestioarele. Și la urmă a venit și boierul în ființă, a gustat o cupă, ș-a ciocnit cu mine și mi-a zis iar: Brava! — De-acuma, căpitane Neculai, a urmat el, să vii după mine în cerdac să facem socoteală și să-ți dau dreptul tău!

Cu ce mi-a dat boierul, florini de argint, mi-am umplut tașca. M-am închinat supus către cinstitu-i obraz, i-am pupat mîna ș-am coborît către tovarășii mei. Era vremea de-amiază. După prînz, am hotărît să luăm drumul înapoi, către locurile noastre.

Dar mîncarea, pentru mine, n-avea gust și preț. Am înfulicat hulpav ceva, în fugă. Și, cu gîndurile nopții, mi-am lăsat tabăra ș-am dat o raită printre oamenii și slujbașii curții, întrebînd de-o scurteică de vulpe. Banul bun găsește ce-ntreabă. Așa c-am găsit îndată o blăniță cu fața de postav roș. Ș-am simțit, luînd-o în mînă, plăcerea țigăncușei, și-n suflet mi-au scăpărat ochii ei iuți.

Am făcut calea-ntoarsă, încet, în pasul boilor. Era o zi lină, fără boare de vînt. Și-n făgetul nalt, bătut de brumă, frunzele se desprindeau singure și cădeau domol fîșîind: codrul parcă era o ființă și ofta trudnic. Mergînd în pas leneș, mîngîiat de soare, dormitam în șa. Și-mi visam ibovnica la fîntîna cu patru plopi.

Cu carăle, am mers astfel pînă către sară. N-aveam de ce mă grăbi. Pe urmă, cînd a intrat în mine neliniștea ca un pojar, m-am alăturat de Irimia, la carul cel din cap, și i-am spus șoptit:

— Moș Irimie, popasu-i la han la Ancuța. Eu mă duc înainte. V-aștept acolo.

Bătrînul și-a întors cu mustrare ochii către mine:

— Bine, căpitane Neculai. Du-te unde ştii şi ne-om vedea la han.

Am dat pinteni calului. După douăzeci de obraţe, în jurul meu începu să salte şi să latre vesel Lupei. Moşneagul, mă gîndeam eu, e cu grijă, ca totdeauna. Mi-a trimes străjer.

Am pus calul în buiestru şi-i ascultam, în liniştea înserării, bătaia potcoavelor pe şleah. Stele se aprinseră în cerul curat. Cîteva focuri clipiră şi parcă le răspunseră pe dealurile de dincolo de Moldova. Drumul era fără oameni, şi cîmpurile înţeleniseră în linişte, ca-ntr-o taină.

Mi-am împins roibul de-a dreptul spre locul ştiut. Luna încă nu răsărise.

Sub plopi, la fîntînă în vălcică, era mai întuneric. M-am apropiat pe jos, cu frîul calului trecut prin cotul mîinii stîngi. Cînd m-am oprit, am simţit numai freamătul neostoit al frunzişului. Am legat calul subt unul din plopi, de-o tufă. Lupei s-a încovrigat sub botul lui, în păiuş.

Am aşteptat o vreme; nu multă. Cînd ieşi luna în răsărit ca un ochi de spaimă, cînele mîrîi. Dar tăcu îndată, căci cunoscuse pe cel ce vine. Păşii spre fîntînă. Zării prin întunecime umbra Margăi: parcă venea fugind. Se opri c-un ţipăt înăbuşit: mă văzuse. Apoi se repezi şi mă cuprinse de grumaji. Gîîîia şi mă strîngea către ea, scîncind. Rămase lipită de mine, şi după ce se potoli, suspină prelung şi adînc.

Lepădai contăşul în iarbă, aproape de colacul de piatră al fîntînii, şi mă lăsai jos. Fata îngenunche lîngă mine. Îi vorbii, mîngiind-o:

— Margă, ieri-noapte îţi era răcoare şi tremurai. Ţi-am adus scurteica juruită.

Ea pipăi haina, rîzînd fericită şi o trase pe mînici. Grăi alintîndu-se:

— Acu văd, boierule, că ţi-a fost puţintel dor de-o biată fată...

Se întinse lîngă mine. Am cuprins-o în braţe. O desmierdam şi ea avea o înfiorare ş-un gemăt ca de sălbătăciune rănită.

— Ce ai tu, Margă? am întrebat-o eu într-un răstimp.

Ca şi cum aş fi lovit-o, răsări în capul oaselor şi prinse a-şi bate fruntea cu pumnii.

— Boierule! Calcă-mă-n picioare, omoară-mă şi zvîrle-mă-n fîntînă căci nu ţi-am spus mai degrabă!

I-am cuprins braţele strîns îngrijat deodată.

— Ce este? Nu înţeleg. Vorbeşte lămurit!

Ea acuma plîngea, şi se apleca spre mînile mele, sărutîndu-le.

— De ce nu mă baţi? de ce nu mă zdrobeşti? Iaca ce-i. Uncheşul Hasanache m-a trimes ieri dimineaţă la crîşmă. A băgat de samă că te uiţi lung la mine şi mi-a spus să viu şi să-ţi intru în suflet şi să ne-ntîlnim... Şi să-i spun lui unde mă găseşti. Şi el, cu cei doi fraţi mai mici ai lui, Dimachi şi Turcu, să vie cînd îi fi cu mine, unul să-ţi fure calul şi ceilalţi doi să sară şi să te doboare...

Abia-i desluşeam vorbele din tînguire.

— Şi tu ce-ai făcut? Le-ai spus unde vin să te găsesc?

— Le-am spus că altfel mă omorau.

— Şi de ce n-au venit asară?

— Au aşteptat să te-ntorci cu paralele de pe vin.

— Ş-acuma au să vie?

— Au să vie! răcni ea, înăbuşit. N-am putut răbda de dragoste ş-am vrut să mai stai cu mine, de-aceea

nu ţi-am spus cum am venit. Dar acuma nu mai pot, şi-ţi spun; căci vor să te omoare şi să-ţi ieie banii. Au mai făcut ei fapte de-acestea şi nu se tem de nimica! Acuma eu ştiu c-au să mă înjunghie, căci au înţeles că-mi eşti drag, ş-au să priceapă de ce-ai scăpat, dar de-acuma înainte nu-mi pasă!

Mă ridicasem din locul meu, răcit de-un fior. Fata îmi îmbrăţişă genunchii:

— Du-te repede! du-te repede!

Glasul ei era plin de groază. Era prea tîrziu. Cînele începu a hămăi deodată sălbatic, întărîtat şi duşmănos. Mă repezii spre cal. «De-acu mă omoară, căci m-au auzit!» răcni Marga cu obrazul la pămînt. In urma mea, în întunecime, cu ură, izbucni un strigăt gros: cunoscui glasul lui Hasanache.

Am fost din cîteva sărituri lîngă cal. Lupei, c-un urlet, se izbise de ceva în tufe şi prinsese, rupînd. L-am îndemnat cu glas apăsat: «Prinde, Lupei! Nu te lăsa!» Era un cîne tare şi ager la colţ, în care îmi puteam pune nădejdea.

Am smuls frîul, am încălicat ş-am deschis coburii. Cu pistolul în mînă, am dat pinteni calului şi l-am repezit după larma cînelui. Din urmă-mi am auzit urlete omeneşti de îndemn. Cum suiam din vălcică în goană, am deslusit pe zare, la limpeziş, mogîldeaţa ţiganului care fugea de cîne. Am tras cu pistolul; am auzit zăpăitul cînelui după el: nu-l nimerisem.

Ajuns sus, îmi îndreptai calul după glasul lui Lupei. Eram tare în şa, aveam arme la mine şi nu mă temeam. Dar cum goneam pe cel dinainte, din urmă simţeam că mă alungă şi pe mine cineva. Auzeam glasurile de îndemn tot mai aproape, din urmă şi pe două părţi, ca şi cum ar fi vrut să-mi taie laturile.

Pe mirişti, luna ştirbă vărsa o lucire slabă. Pe fugarul dinainte îl vedeam. Intorsei capul la dreapta şi la stînga. Ţiganii din urmă se ţineau de mine zvîrlindu-se în prăjini. Şi răcnetul lor, acelaşi cuvînt, îl repezeau din cînd în cînd celui dinainte. Deodată-i înţelesei, — cînd băgai de samă că alergam cotit. Cel gonit de Lupei fugea şerpuit prin mirişte; cei din urmă mă ajungeau.

Şi deodată-mi ieşiră pe laturi înainte. Săltau ghemuiţi şi răsucindu-se ca nişte diavoli negri. Unul dintre ei rămase pe pămînt şi făcu pieziş din dreapta către mine. Celalalt îmi căzu şi el în stînga. Înţelesei într-o clipă primejdia. Dar eram avîntat în goană. Auzii vîjîitul prăjinilor aruncate în picioarele calului. Am avut un vîrtej scurt ş-am căzut. Insă eram deprins şi cu de-acestea. In clipa prăbuşirii picioarele nu-mi erau în scară. Mă rostogolii în mirişte, mă ridicai iute din şale şi făcui faţă. Ţiganii veneau peste mine. C-un zbîrniit mă pătrunse o lovitură de fier ascuţit la coada ochiului drept. Ridicai pistolul şi fulgerai la un pas, între ochi, pe cel ce mă încălica. Se prăbuşi peste mine, stropindu-mă cu sînge. Ş-auzii în preajmă şi hîrîitul sălbatic al lui Lupei care rupea pe celalalt.

Simţii sub şold spanga ce mă lovise. O apucai şi mă opintii în sus. In ochiul drept aveam o săgetare adîncă şi forfotit de sînge. Cu ochiul teafăr zării spre şleah lumina hanului şi începui a răcni c-un glas schimbat de tulburare şi de durere. Lupei prinse a gîfîi împrejurul meu ş-a-mi da tîrcoale. Ceilalţi doi duşmani se mistuiseră în întuneric. Dinspre han porniră a-mi răspunde chiuituri prelungi şi se aprinseră făchii.

Pînă ce mi-au venit tovarăşii, mi-am legat strîns cu batista de la gît ochiul atins. Calul icnea la cinci paşi de mine şi se opintea din cînd în cînd să se scoale. Cînd l-au împresurat cărăuşii şi l-au cercetat, i-au găsit picioarele dinainte rupte. L-am lăsat acolo; şi, cu acelaşi glas schimbat şi răguşit, am îndemnat pe toată lumea îndărăt. Au pornit cu făchiile spre plopi, şi sileam şi eu scrîşnind din dinţi, ameţit, slăbit şi mişel. La fîntînă i-am găsit pe toţi cu capetele buluc asupra colacului de piatră. Sub lumini lucea sînge proaspăt.

— Au stropşit-o şi-au prăpăstuit-o în fîntînă... am grăit eu slab.

— Pe cine au prăpăstuit, pe cine au zvîrlit? mă întrebă moş Irimia.

Eu n-am mai simţit putere să răspund. Pe sub batistă mi-a năboit iar sîngele; mi se prelingea prin mustăţi şi-mi intra în gură. Şi parcă gustam din sîngele împrăştiat pe colacul fîntînii.

*

Cînd îşi sfîrşi căpitanul Neculai istorisirea, asfinţi soarele în munţi şi se întinse umbră peste valea Moldovei şi asupra hanului. Focul se stînsese. Noi gospodarii şi cărăuşii din Ţara-de-Sus am rămas tăcuţi şi mîhniţi. Numai comisul Ioniţă mormăi ceva şi se uită cu fudulie în juru-i. Ancuţa cea tînără grăi:

— Tot aşa îmi povestea şi mama, demult, despre întîmplarea asta. Ţiganii ceilalţi doi au fugit şi s-au mistuit în codru...

— Da, aşa-i, asta-i o întîmplare din vremea noastră... întări, tot fudul, comisul Ioniţă de la Drăgăneşti.

Am îndrăznit şi eu să ridic glasul într-un tîrziu, ş-am întrebat:

— Mai este în fiinţă fîntîna cu cei patru plopi?

— Nu mai este... a răspuns încet moş Leonte, cetitorul de zodii. S-a dărîmat ca toate ale lumii...

Cu toate acestea, căpitanul de mazîli o vedea. Sta împovărat în locul lui, neclintit şi cu capul plecat. Obrazul drept, boţit spre ochiul stors, parcă era încleştat şi pecetluit pe totdeauna într-o durere. Iar ochiul cel viu, mare şi neguros, privea ţintă în jos în neagra fîntînă a trecutului.

Tîrziu, la înserat, s-a aprins iar focul. Şi căpitanul Isac s-a ridicat din locul lui, a prins pe Ancuţa de mînă ş-a cerut, pentru sine şi pentru soţi, vin vechi în oale nouă.

CEALALTĂ ANCUȚĂ

Într-adevăr, în vremea veche s-au întîmplat lucruri care astăzi nu se mai văd, a grăit încet, în înlunecimea înserării, meșterul Ienache coropcarul.

Incă părea cuprins de sfială după istorisirea căpitanului Neculai Isac. Totuși glasul lui ne-a deșteptat la viața acelui ceas. Și așteptînd pe Ancuța, cu oale nouă și vin proaspăt, am prins a ne apropia cu vorbe unii de alții. Un fior de vînt sosi între noi din valea Moldovei. M-am dat lîngă vatră, am împuns ș-am zădărît cu vreascuri focul ațipit în blănița-i de spuză. Cînd se răsuciră flacări și ne văzurăm iarăși, fiorul de vînt stătu și se așeză peste noi și peste han o negură ușoară de toamnă.

— Acum nici nu mai sînt oamenii care au fost, urmă meșterul Ienache; și comisul Ioniță încuviință din cap, cu putere, asemenea cuvînt. Acuma trăiește o lume nouă și becisnică.

— Așa este! mormăi întărîtat răzășul de la Drăgănești.

— Și iernile pe-atunci erau mai tari, hotărî coropcarul, apropiindu-și de foc luleaua de lut cu căpăcel

de alamă. Dulama care o am pe mine e de pe-atunci; şi eu acuma n-am ce face cu dînsa în vremea iernii. O port aşa între umeri, ca să mă fudulesc cu dînsa. Asemenea să ştiţi dumneavoastră, căpitane Neculai şi comise Ioniţă, că şi verile erau mai îmbielşugate. Şi nici prin tîrguri nu erau atîţia venetici cu dugheni nouă: şi noi coropcarii eram îmbrăţişaţi prin sate ca nişte prietini buni. Acuma trebuie să-mí plec grumazul mai tare şi să-mi port marfa sus, în munte. Numai acolo se mai găsesc oameni care n-au văzut încă tîrgurile; şi fetele înfloresc de bucurie cînd le deschid lădiţele. Apoi era şi altă credinţă-n Dumnezeu. Se duceau negustorii la Rusalim şi se-ntorceau sfinţiţi... Chiar eu m-am învrednicit de-am călătorit, pe jos, pînă la Sfîntu-Munte. Ş-acolo am văzut un schit pe clonţ de stîncă şi monahi cu dreaptă credinţă se suiau şi se coborau de-acolo cu scripetele, în panere, căci drum n-aveau. Iar la noi, în tîrg la Ieşi, era aşezată Domnia cu altfel de rînduială. Cînd ieşea Vodă de la Curtea Domnească jucînd pe harmasar negru şi înconjurat de neferi, prostimea se punea cu dosu-n sus şi cu fruntea-n pulbere. Iar cînd te miluia un boier, nu-ţi dădea un grăiţar, ci un ban de aur. S-a întîmplat ca eu să fiu tînăr, să trăiesc pe-atuncea şi să mă bucur altfel de viaţă. Hălăduiam fără grijă şi eram cu chimirul bine căptuşit. Iar într-un rînd, pe cînd îmi pregăteam lăzile ca să mă duc la iarmaroc, la Baia, în Ţara-de-Sus, s-a întîmplat în tîrgul nostru la Ieşi mare bocluc.

Vă rog numai oleacă să îngăduiţi pînă ce-oi potrivi în lulea o frunză de tutun, căci atîta pacat am înaintea lui Dumnezeu, pe lîngă altele. Şi să desfund ciubucul, pentru că Satana atîta grijă are: să-l înfunde. Dar cel mai mare peste ceruri, peste pămînturi şi

peste mări s-a milostivit şi ne-a învăţat să facem suvac. Ş-apoi să vă spun că, pe cînd mă aflam în uliţă la Carvasară şi mă tocmeam pentru marfă cu doi negustori armeni, iaca s-arată dinspre Beilic, cu mare zvoană, o roată de arnăuţi, avînd în mijloc pe-un om legat. Lume multă după dînşii, mai ales muieri şi copii. Şi ieşeau căţei de sub gangurile şi bolţile negustorilor, hămăiau şi urlau. Negustorii de pe la toate tărăbile s-au bulucit barbă lîngă barbă ş-au prins a se-ntreba boldindu-se. Arnăuţii umblau toţi cu hamgerele şi cu şuşanelele gata, parcă s-ar fi temut ca omul legat să nu rupă funia şi să-i deie la pămînt cu dosul palmelor. Cel prins era întru adevăr om nalt şi voinic — subţire în mijloc, lat în spate. Avea mustăţi bălăi şi ochii negri şi se uita fudul în juru-i. Era îmbracat cu mintean şi cu ciubote roşii cu tureatca răsfrîntă, ca un răzăş cuprins. Era cu capul gol şi cu buzele sîngerate sub mustăţi.

Se afla între arnăuţi unul Costea Căruntu, slujitor la agie. Cînd a trecut pe dinaintea negustorilor, s-a întors cu fală ş-a bătut iarăşi pe cel prins cu pumnul peste fălci. Am întrebat:

— Cine-i omu ista şi cum îl chiamă, jupîne Coste?

— Aista-i un rău ş-un mişel, a răspuns slujitorul agiesc.

— Mă rog dumnitale, cum îl chiamă şi ce vină are?

— Il chiamă Todiriţă Catană, un răzăş nebun şi nemernic din ţinutul Vasluiului. Şi fiind slujbaş la luminăţia sa vornicul Bobeică, a avut aşa neobrazare, încît şi-a ridicat ochii asupra luminăţiei sale. Şi a cutezat să se-nţeleagă cu sora luminăţiei sale, duduca Varvara, — ş-au fugit astă-noapte. Dar luminăţia sa oblicise ceva şi pusese străji. Aşa că l-au ajuns şi l-au prins la Moara de Vînt. A fost muncă şi bătălie.

Pîn-acolo n-a fost chip. Cîţi ţigani şi slujbaşi boiereşti îl ajungeau, pe toţi îi stîlcea şi-i dobora. Pîn' ce nu l-au înconjurat arnăuţii domneşti cu hamgerele n-a fost chip să-l supunem. Răcnea că el pentru dùduca Varvara poate să-şi deie şi viaţa. Apoi l-am legat cum vedeţi şi l-am bătut peste fălci cum se cuvine — de are să-şi stupească limba şi măselele; ca să înţeleagă asemenea ticălos ce nu se cade să îndrăznească!

— Foare bine i-ai făcut, jupîne Costea — am zis eu, şi împreună cu mine au încuviinţat şi toţi ceilalţi negustori. Dar cînd spuneam noi aceste vorbe, mişelul acela, Todiriţă Catană, şi-a întors fruntea şi s-a uitat drept şi holbat spre noi. Era om frumos şi îndrăzneţ, după cît se vedea şi m-am cam înfricoşat de privirea lui. Pe urmă m-am gîndit că tot au să-l spînzure şi mi-a trecut sfiala; ş-am rîs cătră dînsul. După aceea am grăit spre slujbaşul agiei:

— Jupîne Coste, pentru vrednicia dumnitale, poate să-ţi dăruiască ş-o moşie luminăţia sa vornicul Bobeică. Fii bun şi îngăduie o ţîră şi mai ţine puţintel în loc pe răul acesta şi pe arnăuţi, ca să ne spui ce s-a făcut duduca Varvara, sora luminăţiei sale.

— Pe duduca Varvara o trimete boierul la mănăstire la Agapia, precum cere legea, ca să-şi plîngă acolo greşala tinereţii. Chiar i-a şi rînduit căruţa şi slujitorii. Iar pe acest fără de minte răzăş îl duc ca să-l închid în turnul Goliei, ca să aştepte acolo porunca lui Vodă. Sfîrşitul lui are să fie sub buzdugan, aşa după cum înţelege orice om cu scaun la cap.

— Aşa este, am zis eu cu încredinţare. Şi toţi negustorii din uliţă şi-au închinat bărbile ş-au arătat că şi ei tot asemenea dreaptă socotinţă au.

Apoi după roata de arnăuți s-a luat mahalaua ca după o laie, cu colb și cîni, cu muieri și prunci, — și Costea Căruntu pălea din cînd în cînd peste fălci ori peste grumaz pe răzăș. Așa l-au dus și l-au închis la Golia în turn, pe cînd eu mă clănțăneam cu armenii pentru marfă. Și sfîrșind tîrgul și plătind aur cu zimți, mi-am luat sarcina cu marfă-n spinare și m-am dus acasă s-o așez în cutii: marfă delicată și subțire, mai mult pentru ochi și pentru inima părții femeiești. Am rînduit-o frumos, am pus cutie peste cutie, — am lustruit ca totdeauna cu grijă alămurile cu care-s ferecate, după cum le vedeți și-n ziua de azi; și dormind un somn bun pînă ce-au cîntat cucoșii straja a treia, m-am sculat, m-am pregătit, am luat coropca-n spate, și cu ciomagul și luleaua am pornit hai-hai, cînd se îngîna ziua cu noaptea. Ajungînd în ulița Goliei — aud larmă cumplită. Și de la mănăstire țîșnesc pe poarta de fier călăreți cu părul vîlvoi.

— Aman! Ce este, oameni buni? ce s-a întîmplat, lume dragă?

Costea, cu capul gol, îndemna cu harapnicu-n mînă:

— Acu, băieți! trebuie să fi apucat pe la cișmeaua Păcurarului! Să nu-l lasați! Cum l-ajungeți, îl străpungeți și mi-l aduceți mort!

— Jupîne Coste, a răspuns atunci un arnăut bătrîn, cine poate să știe drumul pe care a apucat blăstămatul acela? Cît a fost legat, am avut stăpînire și putere asupra lui; dar acuma, dacă-i i-s slobode brațele și are în pumnul lui fier, ș-a încălicat cal, nu se găsește voinic care să-l poată ajunge și să-l poată răpune.

— Ce grăiești tu, moșnege? — a răcnit slujbașul agiei.

— Nu te supăra dumneata, căci grăiesc adevărat, jupîne Coste. Căci noi îl cunoaştem de mai multă vreme pentru alte isprăvi ale lui. Aista-i un zălud care a făcut slujbă şi-n oastea nemţască, — şi i-a spăriat şi pe nemţi. Şi s-a oştit şi-n războaie adevărate şi are pe el crestături de gloanţe şi de sabie. Calul fuge în goană şi el stă în picioare în şa. Ridică sacul de orz în mîna dreaptă. Bate ca un berbec cu capul, şi pe cine-l păleşte îl dă jos fără suflare. Ştiindu-l aşa, l-am cetluit bine, l-am lepădat pe duşamea şi i-am pus proptea la uşă. Şi numai nebun ca el a fost vrednic să roadă funia, s-o lege după aceea de-o gratie, să-şi facă loc prin fereastră şi să pogoare în lungul turnului. A sărit la strajă şi i-a luat iataganul şi pistoalele, — a găsit undeva un cal, s-a dus; — unde să-l aflăm noi acuma, jupîne Coste, şi ce-i putem face?

Ş-aşa se frămînta jupîn Costea Căruntu şi răcnea ca un leu, încît pe loc slujitorii au apucat-o în toate părţile călări pe păr. Văzînd că i-a urnit după fugar, slujitorul domnesc s-a mai potolit, şi numai pufnea, — parcă se-năduşa şi nu-i mirosea bine. Avea un om al lui lîngă el. I-a poruncit să-i aducă arme şi cal înşeuat.

Atuncea am găsit şi eu cu cale să m-apropii şi să-ntreb cu mare uimire:

— Jupîne Coste, pe mine tot nu m-ajunge mintea, cum s-a putut întîmpla asemenea faptă într-o cetăţuie cu ziduri nalte şi cu turn cum îi Golia? Pe lîngă ziduri şi turn, se mai află puşti, lanţuri şi oşteni. Şi să scape aşa cu uşurinţă un nevrednic ca acela, care a cutezat să ruşineze o cinstită casă boierească!

— Intreabă-mă, Ienache, şi eu nu ţi-oi putea răspunde, — a pufnit iar slujbaşul. Acuma în mine au

să bată toți și la mine are să se uite strîmb luminăția sa vornicul Bobeică. Acuma slujba mea și pricopseala mea au căzut jos. Să intru în sfînta mănăstire, să dau părintelui Nicanor un sorocovăț să-mi facă o slujbă pentru scăpare de năpaste, — nu mă rabdă vremea, căci m-ajung din urmă supărarea și harapnicul boieresc. Trebuie să mă reped după hoț, dar iarăși trebuie să mă întorc, căci, după răsăritul soarelui am poruncă să pornesc pe duduca Varvara la drum. Trebuie s-o întovărășesc, cu alți slujitori, pînă la mănăstire la Agapia. Pe cale mi s-ar putea întîmpla alte nacazuri și nu știu ce-oi face. Inima mea, bre Ienache, acuma-i ca un fier roș, pe nicovală: și trebuie să bată-n ea ciocanul.

— De ce te înfricoșezi dumneata, jupîne Coste? am cercat eu a-l domoli. Pe ticălos l-eți prinde; pe duducă îi duce-o la sfînta mănăstire; iar Domnia și boierul s-or liniști, — și pentru credința domniei tale, te-or milui după cuviință.

Grăind așa, — l-am lăsat încă fierbînd lîngă turnul Goliei, ș-am pornit la vale pe drumul Păcurarului, ca să nu m-apuce soarele în tîrg. Și nădăjduiam așa, în mine, că și de data asta tot stăpînirea are să biruiască pe cel viclean. La marginea tîrgului m-am întîlnit cu unii din oștenii Domniei, care se întorceau la pas pe cai asudați. Erau supărați și se uitau urît. Nu găsiseră și nu prinseseră nici un răzăș. Acuma mi se lumina mintea și-nțelegeam de ce-a mînat Costea Căruntu pe slujitori într-aceea parte, căci pe același drum avea a umbla și căruța duducăi Varvara, cătră mănăstire. Ș-un nebun, cum se vede că este Todiriță Catană, numaidecît trebuia să încerce a-i aține calea. Am priceput că de asta mai ales se temea jupîn Costea.

Am mers așa o vreme pe drum lung. Cînd s-a suit pe cer soarele și mi s-a îngreuiat în spate coropca, am poposit la o fîntînă și mi-am potolit setea. Ș-am stat așa subt arșiță, așteptînd din zare un creștin drumeț, care să mă primească lîngă el, în căruța cu fîn. Ca și-n alte dăți, Domnul Dumnezeu mi-a venit întru ajutor — și s-a arătat dintr-o zare un om cu căruța. S-a oprit la fîntîna cu cumpănă ca s-adape caii — și eu spunîndu-i o vorbă bună, el mi-a răspuns cu prietînie. Am pus lădițile bine, m-am așezat în fîn alături, ș-am mers așa prin sate și prin locuri singuratice pînă la Tîrgu-Frumos. Acolo omul cu căruța a apucat în altă parte de lume, iar eu, cu lăzile-n spate, am intrat în pădure la Strunga ș-am mers pe răcoare pînă ce-a asfințit soarele în Siret și s-a arătat luna în urmă la răsărit.

Atuncea mi-am pus iar jos lădițile, la altă fîntînă, ș-am stat acolo pînă ce mi-a trimes Dumnezeu, de pe alt drum, altă căruță. Era o căruță ușoară, care venea iute, cu doi cai sprinteni. Omul a oprit și m-a întrebat:

— De unde vii, măi creștine?

— Tocmai de la tîrgul Ieșilor viu, gospodarule, și mare pomană ți-ai face dacă mi-ai scurta drumul, căci eu sînt coropear, prietinul oamenilor, și nu fac nimănuia nici un rău.

— Dacă vii de la Ieși, suie lîngă mine și te grăbește... a grăit omul acela.

Eu m-am suit lîngă el și îndată am trecut Siretul. Iar pe lîngă podul de lemn juca luna în apă — și fulgera spre noi lumină. Intorcîndu-mă spre om să-i mulțămesc și să-i spun cuvînt bun am înțeles îndată că lîngă mine-i Todiriță răzășul, și l-am cunoscut.

El a rînjit, sticlindu-şi dinţii ; şi m-am înfricoşat că mă cunoaşte şi el.

— Tu eşti, — zice, — neguţătorul acela care a rîs către mine, ieri, la Carvasară.

— Am rîs, răspund eu, căci mi-a plăcut faţa domniei tale. Nu te supăra, căci sînt om sarao şi umilit.

— Tu eşti oaie din turmă, îmi întoarce el cuvînt; şi te păstoreşte lupul. Să ştii că asta eşti tu.

— Bine, zic, asta sînt: numai nu te supăra pe mine.

El iarăşi a rîs. Apoi a fluierat ascuţit — şi caii, înţelegînd putere îndărăptul lor, s-au întins mai cu grăbire la fugă, pe şleah.

Catană răzăşul se întoarce iar către mine:

— Ce se mai aude în tîrg la Ieşi?

— Ce să s-audă? — zic. Ştiu că, dacă nu ţi-oi mărturisi adevărul, îmi răpun capul. Costea Căruntu de la agie trimete oştire multă după dumneata. Şi el duce singur pe duduca Varvara la mănăstire la Agapia. A pornit, socot eu, cam pe la prînzişor.

— Asta-i bine, îngînă răzăşul.

— Asta este, zic eu iar, şi să ştii că el cunoaşte că şi dumneata trebuie să fi apucat tot pe acesta drum; şi a luat cu sine tărie, de care trebuie să te temi, căci eşti numai unul singur...

Răzăşul rîde iar.

— Ascultă, omule, zice; — eu pot pieri, dar de temut nu mă tem. Şi tu ia aminte la cuvîntul meu şi din ce spun eu să nu ieşi. Acuma mergem încă o bucată de drum, pînă într-un loc care se chiamă Hanu-Ancuţei. Acolo eu vreau să mă opresc şi s-aştept pe jupîn Coste, cu toată sila lui. Cînd are să vie, el n-are să mă găsească şi n-are să mă vadă, — dar eu n-am să fiu departe. Am să fiu lîngă voi şi am să vă am subt

ochiul meu. Ş-am s-ascult şi vorbele pe care ai să i le spui. El are să te întrebe şi tu ai să-i răspunzi c-am apucat şleahul înainte către Timişeşti, ş-am fugit de el cu mare spaimă... Să-i spui adevărul, că m-ai văzut şi m-ai cunoscut, — însă nu într-alt chip, căci altfel ne mai putem întîlni într-această viaţă şi-n această lume.

La asemenea vorbe, eu am plecat capul ş-am răspuns cu supunere; mă gîndesc că poate într-adevăr nemernicului i-i frică de puterea Domniei. Însă de puterea celor mari nimene nu poate scăpa.

Aşa, — cinstite căpitane Neculai şi comise Ioniţă, dorind eu pedeapsă celui rău şi rînduială în ţară, am ajuns, nu în tîrzie vreme, aicea, la Hanul Ancuţei celei de-atunci.

Era închis şi se afla numai cu luna în singurătate.

Bate Catană în porţi, se deşteaptă cîni răi, — s-aude înlăuntru glasul Ancuţei. Răzăşul strigă:

— Lele Ancuţă, am venit la sfatul şi la prietinia dumnitale. Eu sînt Todiriţă Catană, şi dacă nu-ţi mai aduci aminte de mine, acuma ai să-mi cunoşti nacazurile.

Pe loc Ancuţa a tăcut; a grăit blînd cu cînele; pe urmă a tras drugul ş-a desprins clempuşurile de fier. A deschis uşa, ne-a vîrît în ochi pe rînd făclia de ceară ş-a zis către Catană:

— Intră. Dumneata eşti răzăşul cel nebun, cu pricina. Am auzit astăzi veste de la Ieşi despre isprăvile dumnitale.

Atunci Todiriţă Catană s-a îndreptat din şale şi s-a uitat la dînsa.

Ancuţa de altădată era muiere frumoasă, ca şi aceasta de-acum. Căta la el cu ochii mari şi-i luceau în ei două făclioare mititele. Răzăşul s-a uitat lung la

dînsa, apoi şi-a lepădat pe-o laiţă pistoalele şi iataganul. S-a întors şi i-a cuprins mîna dreaptă care-i era slobodă. Ancuţa a prins a rîde.

— Stăi, să pun lumina deoparte şi să-nchid porţile, a grăit ea — şi pe urmă spune ce ai de spus. Eu ştiu că nu eşti un om cu mintea întreagă, căci te pui cu stăpînirea. Se vede că nu eşti înţelept, căci iubeşti o copilă de boier. Asta-i dragoste cu primejdie. Dar am înţeles că ai făcut o ispravă mare în tîrg la Ieşi, la turnul Goliei. Se bat cap în cap arnăuţii şi neferii Domniei şi te caută pe toate drumurile. Au să te găsească ş-au să te taie.

— Lele Ancuţă, a răspuns Todiriţă Catană; dacă mi-a fi scris să mor, oi muri. Pentru o dragoste pot să-mi dau viaţa şi tinereţele mele. Află, lele Ancuţă, că-n noaptea asta, — poate peste-un ceas, poate peste două, au să cadă într-adevăr aicea la porţile dumnitale, oştenii Domniei. Cu ei se află Costea Căruntu, care m-a legat ieri şi mă bătea peste fălci în vederea norodului. Costea Căruntu, dragă lele Ancuţă, duce pe duduca Varvara în pustie, la Agapia la mănăstire. Şi eu vreau să-ndrăznesc a scoate din mîna lor dragostea mea ; ori izbîndesc, ori îmi lăs aici oasele.

Atunci, la aceste vorbe, am văzut-o pe Ancuţa înfricoşată. A clipit din ochi şi şi-a dus palmele la obraji. Ş-a răcnit subţire :

— Tu eşti nebun, Todiriţă Catană, aşa cum spun şi alţi oameni !

Dar îndată după aceea s-a întors şi s-a aplecat către el şi l-a întrebat cu grabă cum socoate el că şi-ar putea împlini planurile. Trăgîndu-se amîndoi în celalalt colţ de odaie, lîngă vatră, au prins a descînta frunte lîngă frunte, — şi mai ales Ancuţa mi se părea mie că grăieşte cu foc şi cu patimă.

După ce-au isprăvit ei de grăit şi de pus la cale, Todiriţă Catană a venit împotriva mea, s-a oprit şi s-a uitat la mine cu sprîncenele încruntate. Avea nişte priviri pe care voiam să le lepăd din mine şi nu puteam. Nici n-am îndrăznit a-i spune nimic. Am înţeles aşa că a făcut legămînt cu moartea şi de asemenea om trebuie să mă tem.

— Du-te; nu întîrzia... i-a grăit Ancuţa, cînd el îşi luă armele.

Şi-a întins mîna pe umărul lui, apoi şi-a tras-o iute înapoi. Catană, ca şi cum l-ar fi întors braţul ei, s-a sucit în loc, a cuprins-o cu dreapta pe după gît şi-a sărutat-o.

— Dacă se scoală soţul meu şi te vede, a zis ea rîzînd, macar că-i bătrîn, se poate supăra...

Pe urmă a rămas neclintită, lîngă uşă, — şi-a ascultat cum grăieşte răzăşul cu caii, cum îi îndeamnă şi cum porneşte.

Vuietul căruţei s-a depărtat şi nu se mai auzea şi ea tot stătea cu urechea aţintită.

Şedeam împovărat lîngă lădiţile mele şi nu înţelegeam nimica. Ce fel de vînt tainic mînă veştile aşa de grabnic de la Ieşi în lume? Şi cum se pot aduna şi înţelege într-asemenea chip doi oameni străini? Înalţ privirile: văd că Ancuţa s-a aşezat pe o laiţă: se uită înspre mine şi făclia îi joacă în luminile ochilor; dar nu mă vede. Parcă tot ascultă şi nu vede. Şi aşteptăm aşa pînă ce sună zvoană pe şleah — şi cu mare larmă de glasuri şi pocnete de harapnic se opreşte în bătătură alaiul cel mare de la Ieşi. Şi-ndată aud răcnetul lui jupîn Costea Căruntu şi hangiţa se scoală din locul ei, deschide uşa şi saltă făclia deasupra capului. Pare apoi a-şi aduce aminte

şi de mine şi, plecînd numai uşor fruntea, îmi suflă pe sub braţ :

— Dumneata, meştere Ienache, ştii ce ai de spus.

Au tăbărît slujitorii Domniei, răcnind să le deie vin. Jupîn Costea însă i-a înfruntat şi i-a ocărît şi i-a scos afară la cai şi-n jurul căruţei. Acolo, sub poclăzi, în lumina lunii, grămădită cu capu-n piept şi asupra genunchilor, am văzut pe duduca Varvara. Mi s-a arătat ca o umbră şi mi s-a părut că tot plînge.

Iar jupîn Costea, bătînd cu sabia în podele, s-a apropiat şi m-a cunoscut.

— Cum se poate, bre Ienache, zice — aşa degrabă ai ajuns în aceste locuri ? Spune-mi dacă n-ai aflat cumva pe drum veste despre mişelul pe care-l căutăm.

— Jupîne Coste, zic — am auzit despre Todiriţă Catană pe care-l cauţi dumneata şi l-am şi văzut...

— Cum se poate, bre Ienache ? — a strigat slujitorul agiei ; iar hangiţa s-a întors către mine, aţintindu-mă.

— L-a văzut, a adaos şi ea. A trecut pe aici.

— Da, înouviinţez eu ; a trecut pe aici ş-am oblicit c-ar fi apucat spre vadul de la Timişeşti cu mare spaimă...

Am auzit larma slujitorilor de-afară şi mi s-a părut că jupîn Costea se bucură.

— De armele noastre nu poate să scape ! a răcnit el cu tărie.

Hangiţa zîmbeşte şi grăieşte cu blîndeţă :

— S-aude că şi-ar fi găsit tovarăşi alţi răi şi bezmetici şi vor să prade marfa pe care o duceţi dumneavoastră în căruţă.

— Ce ? Cum ? — s-a îndîrjit omul stăpînirii. Are să-şi lese căpăţîna sub picioarele calului meu !

— Moldova vine mare după ploi, grăieşte iarăşi hangiţa, şi vadul de la Timişeşti acuma e greu de trecut.

— Cum se poate? Şi alt drum nu-i?

— Este drum prin Tupilaţi. Treceţi pe pod umblător.

— Atunci oamenii mei grăbesc după el şi-l înfundă acolo, la Timişeşti, iar eu trec căruţa cu marfă boierească pe podul umblător. Facem două trebi bune şi mulţămim pe stăpînii noştri. Ne ferim astfel şi de orice fel de întîmplare potrivnică...

Şi-ntr-un sfert de ceas, cît au mai stat acolo oamenii stăpînirii, lelea Ancuţa m-a coborît cu dînsa în pivniţă ş-am scos amîndoi la lună cofe cu vin. Şi adăpîndu-se oamenii şi făcînd zarvă şi prinzînd mare coraj, au juruit pieirea mişelului fugar ş-au apucat-o pe şleah înainte. Iar jupîn Costea, cu o samă de slujitori, a pornit căruţa prin partea ceastălaltă ca să deie pe podul umblător de la Tupilaţi. Lelea Ancuţa i-a dus pe drum foarte scurt şi m-a ţinut toată vremea lîngă dînsa. Cum am ajuns la malul apei, jupîn Costea a strigat cu mare glas la podar. Şi s-a înfăţişat un moşneag cu pletele-n ochi şi surd.

— Să ne duci de ceea parte! — a răcnit Căruntu la el, arătîndu-i cu sabia celalalt mal.

— Vă duc, boieri dumneavoastră, bîlbîie moşneagul cu groază. Da-i apa mare, măria voastră, şi-i greu de trecut atîta norod, şi cai şi căruţă, şi fiind şi la o vreme de noapte...

— Nu-i nimica, moş Bîra, îi ţipă hangiţa la ureche. Îi treci pe dumnealor pe rînd. Întăi pe cel mai mare şi pe duduca din căruţă. După aceea or trece caii; pe urmă ceilalţi. Eu nu m-amestec, jupîne Cos-

tea, dar spun numai o vorbă. Şi nu s-a face decît după cum porunceşti dumneata.

— Ţine podul bine şi bagă samă ! s-a întors jupîn Costea către moşneag. Mă treci întăi pe mine cu sora luminăţiei sale vorniculuı Bobeică. Şi dacă nu-ţi faci bine datoria, să ştii că unde-ţi stă capul, au să steie picioarele !

Moşneagul şi-a vîrît între umeri capul şi s-a tras către şăici. Iar jupîn Costea Căruntu, cu vorbe blajine, a coborît din căruţă pe duduca Varvara, subţirică şi plină de spaimă. Cînd a trecut spre pod, s-a apropiat de ea lelea Ancuţa, aplecîndu-se să-i vadă ochii. Scripetele a prins a scîrţîi pe odgon şi apa rupea şi fărma în solzi lumina.

S-a lipit podul încet de celalalt mal şi-a rămas acolo neclintit şi tăcut. Nu s-a auzit de acolo nici un glas, nu s-a simţit nici o mişcare. Numai pe Ancuţa o vedeam că ascultă cu încordare, şi-i sticlea luna în ochi. O priveam stînd aşa şi aşteptînd, — şi de la o vreme m-am întors de către ea cu frică. Nimenea n-a înţeles ce-a fost şi ce s-a întîmplat, cu toate strigătele şi chemările de mai pe urmă ale Ancuţei şi-ale oamenilor. Tîrziu, în zori, au venit gospodari din Tupilaţi şi-au adus iarăşi la cestălalt mal podul. Am găsit într-o şaică pe moşneag legat. Şi-n cealaltă şaică pe jupîn Costea, strîns în funii pînă la sînge, cu căluş de răşină-n gură. Cînd l-am slobozit din funii şi i-am dat afară căluşul, a început a se prăvăli într-o parte şi-ntr-alta tehui şi şi-a stupit în prund dinţii de dinainte amestecaţi cu sînge închegat. Aşa era de prăpădit, încît a trebuit să-l culce oamenii lui în căruţă, ca să-l poată duce înapoi la agie. Aşa, m-am mirat eu de asemenea întîmplare, — şi înţelegeam că lelea Ancuţa, cînd se uita în lună, auzea ce se petrece la

celalalt mal. Eu n-am ştiut ce-a fost şi nici jupîn Costea n-a spus niciodată. Nu cred să fi fost farmece de-a hangiţei, macar că ea auzea.

Mai degrabă răul acela, Todiriţă Catană, a stat acolo la pîndă şi-a stropşit pe slujitorul Domniei. De sfătuit s-au sfătuit ei lîngă horn, dar o femeie nu poate pune la cale asemenea fapte. De la Ancuţa am aflat tîrziu după aceea că acel mişel ar fi scăpat cu duduca Varvara în ţara ungurească. Şi-atunci iar am bănuit-o c-ar fi fost cu ştiinţa ei. Am fost eu, căpitane Neculai şi comise Ioniţă, multă vreme mîhnit pentru asemenea blăstămăţii, care s-au petrecut în tîrg la Ieşi şi la apa Moldovei.

JUDEŢ AL SĂRMANILOR

S-a ridicat din tohoarca lui, de la un proţap, un om măhălos, şi s-a arătat în lumina focului păşind legănat.

Numai după cum aducea picioarele, rar, cosind cu ele parcă, s-ar fi putut cunoaşte că-i cioban. Se vedea asta însă şi după glugă, după căciula dintr-un berbece, după chimirul lat şi lustruit şi mai ales după cămeşa scorţoasă de spălături în zer. Purta toiag nalt pe care-l ţinea de sus. Şi ochii mititei, abia-i vedeam de sub streşina frunţii şi a sprîncenelor. Avea plete creţe unse cu unt, iar barba-i era rasă cu custură de coasă.

— Eu toate le-am ascultat şi toate au fost istorisiri frumoase — a grăit el gros, şi nu mai doresc decît s-aud întîmplarea gospodarului istuia nalt şi uscat.

Şi după asemenea vorbe către comis se cunoştea că-i un om din sălbătăcie.

Nici nu-l băgasem în samă pîn-atunci; dar el toată vremea stătuse acolo cu noi, şi tăcuse. Tăcuse şi-şi văzuse de vin, şi abia acuma-i venise gust de vorbă şi chef. Cu mîna stîngă făcu vînt oalei peste fla-

cările focului. O auzii țipînd în întuneric, la grămada cioburilor, — se sfărmă și tăcu, încheindu-și soarta.

— Asta n-a mai cunoaște băutură, vorbi iar ciobanul rînjind, — și nu ne-om mai întîlni decît după ce-oi fi și eu ulcior. Iar cei care nu mă cunoașteți, să știți că eu nu-s mai departe decît de la Rarău, ș-acolo am stînă cu alți tovarăși, și bordeie pline cu putini de brînză și de lapte acru, și alte bordeie cu poclăzi și cojoace. Și mă chiamă Costandin Moțoc. Cine vrea să știe, pot să-i spun că mă duc pînă într-un sat la apa Siretului, să aflu dacă mai sălășluiește pe lume os din osul părinților, — o soră ce-am avut și cu care nu m-am văzut din tinerețele mele. Dac-a fi moartă, să mă întorc înapoi la oi și la tovarăși și la întristare, pe vîrf de munte, unde nu se domolește vîntu niciodată, — ca și gîndu omului.

Dar eu rîd, căci mi-am adus aminte de-un prietin, carele mi-a spus că, dac-oi trece pe la Hanu-Ancuței, să beau o oală de vin, să beau două, pîn' ce-oi vedea tulbure și să nu spun la nimeni ce i s-a întîmplat lui într-o vreme, pe locurile acestea. Mi-a povestit cîte a pătimit. Dar pot spune că, bînd atîta vin cu o asemenea oală, nu-mi mai pot aduce decît cu greu aminte de-o întîmplare ca aceea.

— Ce întîmplare? întrebă, după obiceiul lui, comisul Ioniță.

— O întîmplare, cinstite om bun, o întîmplare a aceluia care mi-i mie ca un frate. Măi lăutarilor, voi să ziceți pe strună după mine un cîntec de voinicie al lui Vasile cel Mare, hoțu; ș-apoi dac-a dori lumea, oi spune; dacă nu, oi tăcea.

Începu deodată a cînta pe nas, c-un glas din cap, subțire, cu totul nepotrivit făpturii lui mari.

— Ascultaţi, măi!

Care-i tînăr şi voinic
Iese noaptea la colnic
Fără par, fără nimic,
Fără brîu, fără pistoale,
Numai cu palmele goale...

Imi venea a rîde ascultîndu-l cum zice subţire, şi mă veseleam, căci nu mi-i silă de omul cu chef. El s-a oprit arătîndu-şi dinţii, dar mai mult cu harţag decît cu voie-bună.

— Acu cioroii să tacă, a zis el iar cu tărie şi gros, şi să-şi ascundă diblele subt aripi. Vreau să vă spun dumneavoastră, dacă nu vi-i cu supărare, povestea despre care v-am vorbit. Şi dacă nu v-a plăcea, să nu-mi spuneţi pe nume.

S-a posomorît privind spre umbra neagră a hanului, şi-a potrivit toiagul la subsuoară, sprijinindu-se în el după obiceiul ciobanilor, apoi s-a întors spre noi şi şi-a plimbat ochii în jur, — fără să ne vadă, căci privirea lui dintrodată se cufundase în alt timp.

Dintre noi toţi numai Ioniţă comisul îl privea într-o parte cu oarecare nerăbdare şi dispreţ, — căci îl astupase aşa tam-nesam un om de rînd şi din proşti, cînd domnia sa avea de povestit lucruri mari.

Ciobanului însă nu-i era ruşine şi nu cunoştea asemenea rînduieli.

— Ce-am vrut eu să spun? ne întrebă el, zîmbind din depărtare şi din singurătate. Apoi ce-aş vrea eu să vă spun, m-aş prinde mai degrabă să vă cînt din fluier; dar n-am chip. Aşa că trebuie să grăiesc cum m-oi pricepe. Era prietinul acesta al meu trăitor în sat la Fierbinţi, pe Siret, fiind în acele vremi stăpîn pe moşie un boier chiabur tare cu numele Rădu-

can Chioru. Era acest boier om stătut şi văduvoi şi din cînd în cînd avea dumnealui plăcere pentru cîte-o muiere dintr-a oamenilor, pentru care lucru noi rîdeam şi făceam haz într-o privinţă. Dar iaca prietinul ista al nostru păţeşte şi el pozna şi nu-i mai vine-a rîde. Află de la alte femei binevoitoare, că pe Ilinca lui a poftit-o boierul pîn' la curte.

— Cum se poate una ca asta? sare el în sus.

— Iaca se poate; ba încă s-a întors acasă c-un testemel nou, roş ca focul.

Atuncea prietinul acesta al meu a simţit că-i creşte pe spinare păr de cîne turbat. A lăsat în drum, dinaintea orîndei, sania încărcată cu saci, a zvîrlit biciul în coarnele boilor şi-a tras de după o scoarţă bărdiţa. Văzînd înainte-i pîclă de sînge, s-a repezit acasă şi-a izbit cu umăru-n uşă. A luat în piept pe femeie şi-a prins a striga la dînsa:

— Unde-ai fost? Să-mi spui unde-ai fost, că te tai în bucăţi cu securea.

— N-am fost nicăirea, omule! Ce este? Ai înebunit?

— Spune-mi unde ai fost, că te tai. Unde-i testemelul cel roş?

— Care testemel? Tu trebuie să fi băut, bărbăţele, — după aceea ai adormit în car şi-ai visat!

A mai răcnit la dînsa, ea se apăra ca de înec; se ferea, da din mîni şi nu mai contenea din gură. A apucat-o omul de cozi şi-a bătut-o cu capul de colţul hornului; n-a fost chip să scoată nimică de la dînsa.

— Taie-mă, omoară-mă, nu-s vinovată cu nimica!

Atuncea i s-au trudit şi prietinului istuia al meu mînile. Se uita la dînsa cum plînge, — şi l-a cuprins şi pe dînsul mare amărăciune.

— Vai, Ilincă, zice, — vai de zilele noastre cele ticăloase! Că noi numai de patru ani sîntem luaţi. Şi cînd ne-am cununat, au înflorit zarzării de la casa noastră, — iar acuma florile li-s scuturate şi mi-a înghеţat inima. Că tu mie mi-ai fost dragă şi te-am socotit cu credinţă; dar văd că m-am înşelat amar.

Muierea atunci se jură pe luminile ochilor şi pe mormîntul maică-sa, că nu ştie nici cu spatele despre ce poate fi vorba. Îşi şterge gura cruntă de sînge şi-l sărută pe barbat; îl domoleşte şi-l îndeamnă să se ducă să-şi caute sania cu boii. Iar după ce se duce el la boi şi la sanie, ea îşi pune în cap testemelul cel roş şi iese prin fundul grădinii într-o hudiţă de unde ia drumul la curtea boierească.

Omul îşi duce sania s-o descarce de saci la hambare, pe urmă vine la curte să-l scrie pe catastif grămăticul. In loc de grămătic, iese în cerdac boierul. Îl chiamă ia aşa cu degetul şi-i rînjeşte numa-ntr-un dinte.

— Ia fă-te-ncoace, gospodarule.

— Iaca viu. Care-i porunca, cucoane?

— Măi păgînule, zice boierul, ce ai tu cu femeia de-o baţi şi-o asupreşti?

Prietinul ista al nostru nu se dumireşte deocamdată.

— N-am nimica, cucoane, — dar nu pricep de unde ştii măria ta una ca asta, şi de ce te-amesteci între romîn şi-ntre femeia lui.

N-a apucat a sfîrşi vorba, şi Răducan Chioru l-a şi fulgerat cu palma peste gură. Prietinul ista al nostru închide ochii fără să înţeleagă; iar cînd îi deschide, vede la o fereastră pe Ilinca lui cu testemel roş şi-nţelege. Răcneşte cu mare tulburare şi-i vine să-şi facă o samă, să se deie cu capu-n fîntînă. Dar

n-are cînd. Boierul a tras de după uşa tindei harapnicul şi-l păleşte-n plin pe după grumaz şi-l taie peste ochi cu şfichiul, parcă-l scrie cu foc. Incearcă a cîrni la dreapta şi la stînga. Cu răsuflarea gîlgîind în sînge se-ntoarce şi se prăvăleşte pe scări ca să scape şi să fugă. Jos îl prind în braţe haidăii curţii.

Bate cu pumnii şi scapă şi se repede urlînd la stăpîn. Răducan Chioru îl arde iar cu şfichiul şi clipeşte rîzînd din ochiul cel sănătos.

— Nu-l lăsaţi, măi flăcăi, zice, — că-i turbat. Era să-şi omoare femeia.

Haidăii au sărit şi l-au prins. L-au mai bătut pînă ce-au ostenit, pe urmă i-au dat drumul.

După ce a bolit trei zile, muşcînd scîndura làiţii, prietinul ista al nostru sare-ntr-o noapte gardu la curtea boierului, ca să-şi găsească femeia. A pîndit-o pe lîngă odăile slugilor, pînă ce-a zărit-o. A sărit la dînsa urlînd, ca să-i rupă cu unghiile gîtiţa. A auzit boierul ţipete din casă, ş-a ieşit cu hamgerul.

Aşa că Răducan Chioru, ca un stăpîn ce se afla, văzînd atîta îndrăzneală, s-a scîrbit ş-a poruncit haidăilor să-l ridice pe prietinul ista al meu şi să-i facă petrecere cuvenită, după purtarea lui. Intăi l-au legat cu mînile la spate şi i-au pus căluş în gură, ca să nu urle. Şi noaptea aceea l-au ţinut cu capul vîrît într-un gard, cu gîtu strîns între nuiele. L-au mai rupt cînii de pe laturi; l-a muşcat gerul Bobotezei înspre ziuă. Eu nu înţeleg de ce n-a murit.

Făcîndu-se ziuă şi văzîndu-l că se uită tot urît, cuconu Răducan porunceşte să-l scoată din gard şi să-l mîie cu harapnicele pînă devale la moară. Acolo slujitorii îl desculţă, îi suflecă iţarii pînă la genunchi şi-l vîră în lăptoc pînă la glesne, — ca să simţească

zimţii gheţii şi să nu mai îndrăznească a sui amenin-ţare împotriva unui obraz boieresc.

Apoi a mai avut a îndura prietinul ista şi altele, ca să se-mplinească rînduiala care era atunci la curţile stăpînirii. L-au lepădat într-un bordei, în preajma focului, ca să se încălzească. Ca să nu fugă, i-au pus picioarele în butuc, cu lacată grea de-o ocă. Ş-au lăsat fumul să iasă în bordei, ş-au presărat pe jaratic ardei pisat. Tuşind şi stupind sînge, a petrecut într-asemenea chip ; şi Dumnezeu a vrut să nu piară, ci să se chinuiască pe lumea asta, ca dincolo pe tărîmul Tartorului.

Aşa s-a întîmplat, cinstiţilor creştini, această faptă acum treizeci de ani. Şi prietinul acesta al meu n-a pus fruntea-n ţărînă, precum ar fi fost mai bine. A rămas schilod o vreme, urlînd în inima lui ; şi cînd s-a putut tîrîi, a pribegit din sat. A trecut apa Moldovei ; pe urmă a trecut apa Bistriţei, şi s-a ridicat pe plaiurile cele înalte, către Rarău.

Acolo, în munte, sub cetină, sta cu ochii ţintă ca un nebun şi-şi vedea întîmplarea. O vedea în vîlvătaie şi-n sînge, — şi inima-i era scrijelată de unghii de criţă. Gemea zvîrcolindu-se şi nu găsea în el o putere. Ş-a fost rob ciobanilor mulţi ani, — pînă ce-a avut şi el mioare şi berbeci, învăţînd rînduiala acelei sihăstrii.

Atuncea, într-o sară de primăvară, prietinul ista al meu a auzit glasul lui Vasile cel Mare, cîntînd sub streşină de pădure precum v-am cîntat eu.

Cînd i s-a înfăţişat la colibă, prietinul meu l-a înţeles numaidecît că-i om fugar din lume şi pribeag în pustie.

L-a văzut voinic şi fudul, uitîndu-se pe sub sprîncene, şi l-a primit cu dragoste, plăcîndu-i cîntecul.

Cînd a auzit că-l chiamă Vasile, s-a bucurat, căci toată partea aceea de țară cunoștea asemenea nume, și de brațul lui se temeau cîmpiile. Pe-atuncea Vasile cel Mare ținea vadurile și drumurile și era mare vameș.

— Poftim, bade Vasile, la focul meu, zice prietinul nostru. Eu am auzit de dumneata — și te-oi primi bucuros, ospătîndu-te cu ce m-a blagoslovit Dumnezeu. Oi da și roibului dumnitale fîn bun. Ș-oi găsi pocladă, să-ți fac hodină moale pe noapte.

Atuncea hoțul s-a bucurat ș-a descălicat la colibă și nu tîrzie vreme s-au făcut buni prietini.

Și i-a spus Vasile toate ale lui; ș-a povestit și prietinul ista al nostru hoțului întîmplarea cu muierea și cu boierul.

Auzind povestea, Vasile cel Mare s-a supărat; și-a rupt căciula din cap și a trîntit-o de pămînt.

— Măi, zice, după istorisirea asta, tu să nu te mai numești prietin al meu! Căci ai supt lapte de iepuroaică, ș-ai rămas mișel!

— Ce-aș putea face, bădiță Vasile? a întrebat omul cel sărman.

— Pentru ce-ai putea face tu, eu aș putea să-ți fiu învățător, măi băiete!

Așa i-a spus; ș-acolo, la colibă și lîngă foc, cinstind ei rachiu de afine, l-a învățat lucruri bune.

— Măi băiete, zice hoțul, tu trebuie să înțelegi că la femeie nu găsești credință. Eu de cînd voinicesc, am învățat a o ceti. Și din pricina uneia ca a ta, am fost eu pușcat de poteră în piciorul stîng, de mă vezi ș-acuma călcînd mai îndesat într-o parte. Ci muierea fiind așa lăsată de Dumnezeu, vicleană ca apa și trecătoare ca florile, eu o sudui ș-o iert. Dar nu uit a păli pe cel care nu m-a iertat și pe cel care m-a asu-

prit. Fă şi tu aşa, ca să nu crăpi de veninul de care eşti plin.

— Aşa-i, sînt plin de otravă! a strigat prietinul acela al meu. Mă dau rob ţie, bădiţă Vasile. Învaţă-mă cum să mă răcoresc!

*

Povestind, ciobanul se aţîţase ş-acum îşi scutura capul şi braţele în rumeneala focului. Glasul îi ieşise din cumpăna obişnuită. Vorbea prea tare, însă ca şi cum ar fi fost singur. Cu toate acestea comisul Ioniţă — ca şi ceilalţi — îl asculta cu luare-aminte şi nu mai părea jignit.

— Şi precum vă spun, a strigat Costandin Moţoc, Vasile cel Mare l-a învăţat pe acel prietin.

— Lasă-ţi, zice, mioarele în sama soţiilor, pe o săptămînă. Lasă jîntiţa şi cînii în sama scutarilor. Nu lua cu tine decît un cal şi doi caşi la coburi, ca să ne fie de prînzare. Avem să coborîm amîndoi călări, ca doi negustori detreabă, pînă la apa Bistriţei şi mai departe pîn' la apa Siretului. Ca să văd şi eu satul întru care s-au întîmplat cele ce mi-ai povestit.

Cînd a vorbit aşa fel acela hoţ, rîzînd, — prietinul meu a simţit tremurînd în el inima cu mare durere şi mare nădejde.

A dat pe sama soţilor averea, — a lăsat plaiurile şi bradul, izvoarele cele reci şi poienile, şi, încălicînd, a coborît cu hoţul între oameni la cîmpie.

De cunoscut nu-i cunoştea nimeni. Ş-au călărit ca doi negustori detreabă pînă la apa Siretului în sat la Fierbinţi, mîncînd caş cu pită rece şi bînd apă la fîntîni cu cumpănă. Şi-ntr-o joi dimineaţă, fiind şi sfînta sărbătoare a Înălţării, s-au arătat amîndoi

pe şleah, venind împotriva bisericii, tocmai cînd ieşea norodul de la leturghie.

Atuncea, între oameni, prietinul meu a cunoscut pe Răducan Chioru. A simţit zbătîndu-se în el o dihanie, — dar s-a stăpînit. Ş-a zis:

— Bădiţă Vasile, acesta-i stăpînul meu, carele m-a miluit.

— Aşa? a răspuns hoţul. Tare bine!

Ş-a strigat cu mare străşnicie, înălţîndu-se în scări:

— Oameni buni, staţi!

Oamenii au stătut.

— Creştinilor şi oamenilor! a răcnit Vasile cel Mare, — staţi cu linişte şi cu pace, căci eu n-am nimica cu dumneavoastră. Aflaţi că eu sînt Vasile cel Mare, hoţul. De numele meu ştiţi şi de urmările mele aţi auzit. Avem pistoale şi nu ne temem de nimeni; şi mai sînt alţii care străjuiesc aproape.

Oamenii au murmurat şi s-au tras la o parte cu supunere. Iar boierul şi-a săltat barba din gulerul giubelei şi-n ochiul lui cel sănătos s-a aprins mare spaimă, cînd a cunoscut pe prietinul meu.

— Ne-am înfăţişat, zice iar hoţul, ca să facem un judeţ, după vechi obicei. Căci pînă la judecata cea din urmă, a lui Dumnezeu, neavînd ascultare nici la isprăvnicii, nici la Divan, cată să facem dreptate singuri cu braţul nostru. Pentru muiere te iertăm, luminate stăpîne, — dar am tremurat cu capu-n gard şi cu glesnele-n ghiaţa morii, şi cu picioarele-n butuc şi cu ochii în fum de ardei, stupindu-ne sufletul, şi ne-ai ars cu harapnicul; ne-ai rupt unghiile. Ne-ai umplut de otravă viaţa, căci ne-am adus aminte de toate în toate zilele şi n-am găsit nici într-un fel ali-

nare și izbîndă! Ne-am înfățișat să-ți plătim, cucoane!

Răducan Chioru înțelegînd, a căscat mare ochiul ș-a urlat la oameni și la slujitori; a căutat scăpare în laturi, a căutat scăpare înainte. Dar hoțul și prietinul acesta al meu l-au luat în piepturile cailor și l-au dărîmat. După aceea au descălicat și l-au lovit cu cuțitele. Prietinul meu a stat pînă ce-a văzut sîngele băltindu-se în pulbere. Cînd cel căzut și-a contenit tînguirile ș-a suspinat de moarte, l-a pipăit cu vîrful piciorului și l-a întors cu fața-n sus și cu ochiul deschis către cer. Și nimenea dintre oameni n-a zîs nimica, — ci stăteau martori cu spaimă, la județ.

Asta a fost. Ș-au lăsat lîngă mort punga cu opt galbini, cîtă avere aveau, pentru sfînta biserică. După aceea fiind o vreme frumoasă, cu soare de primavară, au încălicat iar, ieșind din sat, și s-au pustiit prin locuri ferite, pînă ce s-au suit iarăși sub codru verde.

*

Sfîrșindu-și povestirea, ciobanul pufni spre flacări amărăciunea pe care o avea încă în el. Apoi ne privi tulbure și începu a rîde pieziș, văzîndu-ne că tăcem. Și se trase deoparte la tohoarca lui și stătu iarăși închis în mîhnire ca mai nainte, fără bucurie și fără lumină, ca-n negurile muntelui.

NEGUSTOR LIPSCAN

Însfîrşit venise acel mult dorit ceas, cînd puteam să mă pregătesc a asculta cu mare plăcere istorisirea prea cinstitului nostru comis Ioniţă de la Drăgăneşti ; dar, prin negura serii, s-auziră strigăte şi zarvă pe drumul Sucevei. De la focurile noastre ne întoarserăm cu toţii capetele într-o singură parte. Şi cel dintăi, punînd ulcica jos, se sculă în picioare chiar comisul.

— Ce să fie? ne întrebă el cu ascuţită nedumerire.

Noi nu ştiam ce putea să fie şi nu găsirăm vorbe de răspuns.

Comisul făcu doi paşi spre drum. Atunci se arătă din odaia ei şi Ancuţa, cu fînarul cel mare. Il ţinea la înălţimea pieptului şi lumina îi rumenea obrazul. In această lucire trandafirie ochii îi păreau mai mari şi mai negri. Coborî cele două trepte, grăbi spre şleah: noi îi vedeam numai obrazul lunecînd pe trupu-i de umbră.

— Trebuie să fie nişte cărăuşi, prietine Ioniţă, îşi dădu părerea căpitanul Isac. Cînd te-i întoarce la locul dumnitale, să bagi de samă să nu-ţi răstorni vinul, care-i lucru bun, macar că nu-i scump.

— Cărăuşi trebuie să fie, încuviinţă răzăşul.

Intr-adevăr erau cărăuşi. Se auzeau glasuri groase care opreau boii : aho-aho ! Şi lumina fînarului, fulgerînd asupra întunecimii, descoperi dintrodată cară cu coviltir răsărite ca din pămînt. Oamenii în alb se mişcau, apărînd şi pierind. Cineva rosti cu voie-bună:

— Buna vremea, jupîneasă Ancuţă.

— Bine-aţi venit, răspunse hangiţa.

In glasul ei era un cîntec dulce pe care i-l cunoşteam. Ridicînd cu amîndouă mînile fînarul deasupra capului, aplecă fruntea ca să-şi deosebească mai bine oaspeţii. Atunci apăru în lucirea făcliei de seu, mişcîndu-se spre gazdă, un bărbat bărbos cu căciulă şi cu giubea. Barba-i era astîmpărată şi rotunjită de foarfece ; rîdea cu obraji plini şi bogaţi de creştin bine hrănit.

— Eu socot că-i un negustor, hotărî căpitanul Neculai Isac.

Hangiţa îşi cunoscu muşteriul şi glasul ei crescu şi scăzu cu desmierdări :

— Chiar domnia ta eşti, jupîne Dămian ? Atuncea mai ales eşti binevenit şi te poftesc sub acoperişul nostru. Porunceşte cărăuşilor să tragă peste podeţ şi să bage de samă să nu prăvale. Să intre sub şandrama, unde ştii că putem închide porţile ca la cetate, şi n-ai nici o grijă, chiar dacă ai avea aur în buccele.

— N-am aur, dragă jupîneasă Ancuţă, se apără negustorul rîzînd.

— Ştiu, jupîne Dămian : trebuie să ai lucru mai scump ; de-aceea să fii fără grijă. Pe lîngă porţi, pe care le cunoşti, avem în popas la focul acesta lume bună care cearcă vinul nou. Am tăiat pui graşi şi-am

scos din cuptor azi pîne proaspătă. Toate-or fi pe pofta inimii dumnitale, mai ales ştiindu-te că eşti un om căruia îi plac tovărăşiile.

Răzăşul Ioniţă se amestecă, ridicînd glasul:

— Apoi dacă-i asemenea om dumnealui, noi cu mare plăcere îi găsim loc între noi şi-l poftim cu dragoste la focul nostru.

— Domnia sa-i comisul Ioniţă de la Drăgăneşti, hurui Ancuţa ca o hulubiţă.

Iar negustorul se ploconi spre comis şi spre umbrele de la foc.

— Pentru mine are să fie mare cinste, grăi el, şi vă rog să mă socotiţi ca cel mai umilit rob al domniilor voastre. Mai întăi însă cată să-mi pun în rînduială marfa, să văd de hrana vitelor ş-a oamenilor; şi după aceea nimene n-a fi mai bucuros decît mine să guste după mîncare un pahar de vin nou. Căci după cum şi la carte scrie, vinul îndulceşte inima omului şi foloseşte mădularelor lui.

Comisul se întoarse la focul nostru şi ne zise cu bună-credinţă:

— Mie-mi place negustorul acesta.

— Ai dreptate, cinstite comise, încuviinţă moş Leonte. Omul care vorbeşte şi rîde în cea dintăi clipă cînd te-a văzut, nu are întru sine nici viclenie, nici ascunziş, şi mai ales, dacă Dumnezeu l-a lăsat să se nască în zodia Leului şi sub stăpînirea planetei Soarelui, apoi nu va găsi împotrivire nici ca să dobîndească avere, nici să se bucure de cinste la cei mari. Lucrurile lui sînt vrednice şi spornice; şi macar că va umbla semeţ şi va scîrţîi din picioare, se va arăta pururea blajin şi cu prietinie...

— Să-l întrebăm atuncea, moş Leonte, în ce zodie s-a născut, hotărî cu veselie comisul.

— Dacă-i voia domniei tale astfel, să-l întrebăm, eu nu mă-mpotrivesc... se-nvoi zodierul.

Carăle şi cărăuşii treceau podeţul prin lucirea fînarului Ancuţei. Am numărat trei cară cu coviltire de scoarţă, mari şi grele, sunînd plin. Ţăranii îndemnau boii: hăis-hăis! Şi bicele de cînepă plesneau uşor. Trecură şi se mistuiră sub şandramaua neagră a hanului. O vreme mai auzirăm glasuri amestecate, jugurile căzînd unul după altul, apoi viersul subţire şi vesel al hangiţei. După aceea veni spre noi negustorul, legănîndu-se, mare şi gros în antereu-i larg şi cu încălţările scîrţîind.

— Vă poftesc la toţi sară bună şi bine v-am găsit... zise el.

— Mulţămim domniei tale, îi răspunse comisul. Te poftesc, prea cinstite jupîne Dămian...

— Mă chiamă Dămian Cristişor, întregi negustorul, şi am dugheană la Ieşi, în uliţa mare.

— Tare bine. Aşa că te poftesc, prea cinstite jupîne Dămian, să şezi aicea lîngă mine, pe butuc; şi la lumina focului să ne uităm noi la domnia ta şi domnia ta la noi, ca să ne cunoaştem mai bine. Acest prietin al meu bătrîn şi înţelept, moş Leonte zodierul, spune, cinstite jupîne Dămian, că te-ai fi născut în zodia Leului şi noi am fi prea doritori să ştim dacă-i adevărat.

Negustorul clipi din ochi, ca şi cum îl săgeta lucirea focului, şi se uită în juru-i cu îndoială.

— Într-adevăr, aşa este, mărturisi el. Ziua naşterii mele a vrut Dumnezeu să fie 18 iulie.

— Şi eşti bun să ne mai spui domnia ta, dacă anul întru care te-ai născut a fost sub stăpînirea soarelui?

— Nu pot s-ascund, așa este, îngînă uimindu-se cinstitul negustor; m-am născut în anul mîntuirii 1814. Cum și de unde ați putut afla toate acestea ?

— Ai cuvînt să te miri, prietine, zîmbi comisul, precum și noi mai tare ne mirăm ; căci fără să te cunoască, și numai umbra văzîndu-ți-o, moș Leonte a putut arăta adevărul. Și ne-a spus un lucru și mai mare : că ai să vii cătră noi scîrțîind din încălțări, ceea ce mai întăi și mai întăi s-a dovedit.

Văzîndu-ne pe toți cu ochi crescuți și cu sprîncenele înălțate, moș Leonte s-a sculat de la locul său cu ulcica în mînă.

— Cinstite comise, a zis el cu tărie ; și dumneata, jupîne Dămiene, dacă v-oi spune că numai Domnul Dumnezeu și cartea pe care o am în tașcă mă luminează întru toate cîte le spun, atunci mirarea domniilor voastre față de mine trebuie să fie mai mică. Căci pentru Dumnezeu și pentru cartea aceasta înțeleaptă nimic nu poate fi ascuns... Eu, ca om, puteam greși. Cartea mea nu greșește. Și spunînd cartea care-i înfățișarea omului născut sub cutare semn și cutare stăpînire, eu îl cunosc pe om după acea înfățișare în care zodie și sub care planetă l-a născut maica sa. Mai pot spune și altele, deschizînd cartea : despre căsnicie, despre avere și cinste, despre sănătate și anii vieții, dar știința mea nu poate pătrunde pretutindeni. Și dac-aș putea să-ți spun, cinstite jupîne Dămian, că are să-ți placă vinul și tovărășia noastră, nu știu dacă, întrebîndu-mă dumneata, aș fi în stare a-ți răspunde că vii de la Liov ori de la Lipsca, cu marfă din țara nemțască.

— Aduc marfă de la Lipsca... mărturisi cu supunere negustorul.

— Atunci îi bine. Să fii sănătos şi să-ţi deie Dumnezeu-sfîntul cîştig. Şi să bei cu noi ulcica de vin pînă la fund.

Punîndu-şi deoparte uimirea, jupîn Dămian Cristişor închină ulcica şi se arătă vesel şi prietinos către noi toţi. Primi apoi de la Ancuţa un pui fript în talger de lut şi pită proaspătă. Şi n-a trebuit să treacă vreme multă ca să cunoaştem în acel negustor drumeţ, bun tovarăş şi prietin la treaba întru care ne găseam.

Cînd s-a potolit sub şopron orice mişcare şi cărăuşii învăliţi în cojoace se culcară între roţi sub cară, negustorul, ca şi cum ar fi grămădit grija în buzunările afunde ale giubelei, păru în toată floarea veseliei lui şi închină altă ulcică proaspătă căpitanului Neculai. Mai ales către mazîlul de la Bălăbăneşti părea el a simţi mai multă dragoste.

— Dacă doreşti, căpitane Neculai, vorbi el, am să-ţi spun cum mi-au fost petrecerile mele prin ţări străine. Fiind de Cel de sus rînduit într-o cinstită breaslă ca aceea în care mă aflu, acuma cîţiva ani am ajuns cu bine la o stare mulţămitoare şi la puţină avere. Atuncea am socotit că mi-a venit vremea să mă ridic şi mai sus cu puterile mele şi, precum au făcut alţi negustori bătrîni, m-am hotărît şi eu să mă duc la Lipsca. Pînă-ntr-acea vreme umblam la iarmaroace cumpărînd marfă de la negustori nemţi şi jidovi. Dar am cugetat apoi că dobînda lor e mai bine s-o agonisesc eu. Şi-aşa am încercat, acu doi ani, un drum pînă la Liov. Şi umblînd atunci cu folos, mi-am pus în gînd acest-an să merg mai departe : la Lipsca. Aşa că de Sîntămăria cea mare m-am sculat şi-am dus patru lumînări frumoase de ceară curată sfintei Paraschiva la Trei-Sfetite. Şi-am pus pe părintele Mardare să-mi cetească pentru drum, pentru primejdii, pentru boale.

Ş-am şezut şi eu în genunchi sub sicriul sfintei rugînd-o să m-ajute. Şi îmbrăţişînd pe Grigoriţă, fratele meu mezin, şi lăsîndu-l în dugheană, m-am suit în căruţă ş-am apucat drumul Huşilor. Apoi de la Huşi am trecut Prutul şi mi-am arătat la stăpînirea rusească toate îndreptările. Iar la Tighina, pe Nistru, m-am întîlnit c-un negustor arman, de sub stăpînirea muscalilor, cu care am mai făcut eu afaceri. Sfătuindu-ne şi înţelegîndu-ne, am cumpănat noi, acolo la Tighina, cinci sute de batali : frumoasă şi bună marfă. Am plătit cîte-o rublă bucata. Şi-ndată, fără întîrziere, avînd cu noi patru oameni, am pornit pe jos acei batali, în sus, pe Nistru. Am trecut fără nacaz graniţa la nemţi ş-am dat la Cernăuţi. De-acolo la Liov. Şi-n Liov am pus marfa noastră în tren şi-n puţine zile am ajuns la Ştraţburg ş-am vîndut batalii c-un galbăn bucata — şi i-au luat alţi negustori, să-i ducă la un tîrg care se chiamă Pariz.

— Pe jos ori cu trenu? întrebă căpitanul Isac.

— Cu trenu, cinstite căpitane. Prin acele ţări, la Neamţ şi la Franţuz, oamenii umblă acuma cu trenu. Azi îs aici şi mîne cine ştie unde.

— Cum cu trenu? întrebă cineva cu glas gros şi supărat.

Mă întorsei şi văzui privind pe sub sprîncene pe ciobanul de la Rarău. Adevărat este că şi eu şi ceilalţi doream prea mult să cunoaştem ce fel de maşinărie e aceea despre care vorbeşte negustorul. Numai comisul şi căpitanul Isac păreau a şti despre ce-i vorba. Totuşi nu se împotriveau să asculte lămurirea pe care o aşteptam noi.

— Nu ştiţi ce-i trenu? întrebă rîzînd jupîn Dămian.

— Știm, rosti moale comisul.

— Eu nu știu! icni îndărătnic ciobanul. Cine știe ce ticăloșie nemțască a mai fi!

— Adevărată ticăloșie și drăcie... rîse cu voie-bună negustorul. Sînt un fel de căsuțe pe roate, și roatele acestor căsuțe se îmbucă pe șine de fier. Ș-așa, pe șinele acelea de fier, le trage cu ușurință o mașină, care fluieră și pufnește de-a mirare; și umblă singură cu foc.

— Fără cai? întrebă Moș Leonte.

— Fără.

— Asta n-oi mai crede-o eu! mormăi ciobanul. Iar moș Leonte își făcu cruce.

— De ce să nu credeți? se amestecă împăciuitor comisul. Eu am mai auzit de asta și trebuie să credem. De văzut însă n-am văzut.

— Ba eu am văzut, cum vă spun, stărui cu veselie negustorul. Mașina umblă singură cu foc și trage după dînsa toate căsuțele. Apoi în acele căsuțe sînt ori oameni, ori mărfuri. Și batalii de la Tighina i-am încărcat în acele căsuțe. Și merg foarte bine, fără scuturătură și fără nacaz; numaicît e-un huiet mare de trebuie să grăiască oamenii unii cu alții tare, ca surzii.

— Hm! — mormăi ciobanul. Ș-ai umblat dumneata în căruța aceea cu foc?

— Am umblat; de ce să se mire omul de asta, cînd am văzut și alte lucruri mai de mirare?

— Care lucruri mai de mirare?

— Apoi să vedeți. Pe-acolo, prin țara nemțască, tîrgurile-s toate alcătuite din case cu cîte patru și cinci rînduri.

— Adică din case una peste alta? Am mai auzit eu de asta și n-am vrut să cred.

— Apoi de ce să nu crezi, dac-aşa-i acolo? Da' eu nu m-am mirat prea tare de asta, cît de alta. C-am văzut uliţi dintr-o singură bucată de piatră...

Noi ne privirăm în tăcere la aceste vorbe.

— Da. Ş-apoi ies nemţii, boieri şi cucoane, şi se plimbă pe marginea uliţii. Cucoanele au toate pălării, iar boierii toţi au ceasornic. Nu numai boierii, ci şi lucrătorii mai saraci.

— De ceasornice nu mă mir... întrerupse moş Leonte; dar femeile cu pălării, drept să-ţi spun, mie nu-mi plac.

— Ei, ce să-i faci? îl mîngîie comisul. Aşa-s pe-acolo naravurile oamenilor. — Şi ce-ai mai văzut, cinstite jupîne Dămian?

— Apoi altceva n-am văzut nimica, fărădecît mare iarmaroc, acolo la Lipsca. Mare iarmaroc cît lumea asta, şi comedii, şi muzici, şi nemţăria pămîntului bînd bere. Cine n-a gustat, oameni buni, asemenea băutură, să nu fie cu părere de rău. Căci e-un fel de leşie amară.

— Aşa? se veseli comisul. Şi ei nu ştiu ce-i vinul?

— Or fi ştiind; dar eu vin ca la noi n-am văzut şi i-am dus dorul.

— Aşa? Şi de mîncat ce-ai mîncat? Eu socot, cinstite jupîne Dămian, că te-ai ferit şi de mîţă, şi de broască, şi de guzgan.

Ciobanul stupi cu putere într-o parte şi se şterse la gură cu amîndouă mînicile tohoarcei.

— Nu.m-am ferit aşa de tare, vorbi negustorul, căci n-am prea văzut aceste dihănii. Dar cartofe, sodom, — şi carne fiartă de porc ori de vacă.

— Carne fiartă? se miră căpitanul Isac.

— Da, carne fiartă. Şi bere de-aceea de care vă spun.

— Vra să zică, urmă mazîlul, pui în ţîglă n-ai văzut?

— Nu prea.

— Nici miel fript tălhăreşte şi tăvălit în mojdei?

— Asta nu.

— Nici sarmale?

— Nici sarmale, nici borş. Nici crap la proţap.

— Doamne fereşte şi apără! se cruci moş Leonte.

— Apoi atuncea, urmă căpitanul Isac, dacă nu au toate acestea, nici nu-mi pasă! să rămîie cu trenul lor şi noi cu ţara Moldovei.

Fiind prea veseli cu toţii de asemenea cuvinte, am închinat ulcelele către giubeaua, către barba şi către obrazul bucălat al lui jupîn Dămian Cristişor. Ş-am răcnit cu mare larmă, felurit, fiecare-n legea lui.

— Altfel nemţii aceia au şi lucruri bune, urmă a tîlcui cu îngăduinţă negustorul. Mai întăi şi mai întăi la dînşii învăţătura-i la mare cinste.

— Iaca asta nu-i rău, întări comisul.

— In tot tîrgu, în tot satu, cinstite comise Ioniţă, în tot tîrgu, în tot satu — şcoală şi profesori. Şi toată lumea la carte.

— Atunci oile cine le păzeşte? mîrîi ciobanul; iar noi iarăşi ne-am veselit.

— Toată lumea la carte, şi băieţi şi fete.

Comisul se încruntă:

— Cum şi fete? Asta iar îi rînduială care trebuie să rămîie la dînşii.

Noi cu toţii am fost, se-nţelege, de părerea comisului. Şi iar am strigat, ca să s-audă pînă-n ţara nemţască.

Negustorul, fiind într-o cumpănă mai dreaptă decît a noastră, a zîmbit şi-a aşteptat să ne liniştim. Iar după ce ne-am liniştit, a urmat:

— Şi mai au acei nemţi, cinstite căpitane, lucru bun rînduiala şi legea. Eu am cunoscut acolo un morar care s-a judecat pentr-un petic de moşioară cu împăratul. Şi dac-a avut dreptate, judecătorii i-au dat dreptate împotriva împăratului.

— Asta eu iar n-oi crede-o ca şi căruţa cu foc! a strigat din nou Costandin ciobanul.

— Ba eu cred şi-mi place şi asta, i-a întors răspuns răzăşul.

— Aşa că, prea cinstite comise, stînd eu acolo trei săptămîni şi văzînd multe, nici mie nu mi-a plăcut aflîndu-i iritici. Insă altfel cred tot în Domnul nostru Isus Hristos.

— Atunci cum îs iritici?

— Is iritici precum mi-a spus mie părintele Mardare de la Trei-Sfetite.

— Apoi atunci tot iritici-s şi n-am ce le face! se învoi comisul.

Şi părîndu-ne tare rău pentru asemenea cusur al nemţilor, l-am lăsat pe negustor să-şi isprăvească istorisirea călătoriei lui.

— Ş-am umblat, zise el, la nemţi pe drumuri şi-n tîrguri, şi nime nu mi-a făcut nici o sminteală, nici om de rînd nici slujbaş împărătesc. Şi mi-am adus cu căruţa aceea de foc, cum zice omul ista care nu crede, marfa pînă la Liov. Iar la Liov am încărcat-o în şarabane nemţeşti. Şi la Suceava am schimbat-o în cară de-acestea din Cordun. Şi la Cornu-Luncii am intrat în ţara Moldovei, cu bucurie. Şi dînd vamă către Domnie, vameşii m-au întrebat dacă nu le-am adus şi lor cite-un dar de la iriticii şi tică-

loşii aceia de nemţi. Atuncea am vîrît mîna în buzunarul din dreapta al giubelii ş-am scos pentru doi vameşi cîte-un baider roş. Căci din vreme mă pregătisem pentru asemenea împrejurare, ca să nu-mi spintec boccelele. Bucurîndu-i astfel, m-au lăsat să trec; ş-am umblat cu linişte pînă în drept cu Boroaia. Ci acolo a ieşit din lunca Moldovei un călăreţ, frumos şi voinic om, şi mi-a făcut semn cu mîna, să stau. Am înţeles că, dacă nu stau, are să-mi facă semn cu pistoalele. Şi stînd şi aşteptîndu-l s-a apropiat de carăle mele şi m-a întrebat cine sînt şi de unde vin şi ce fel de marfă duc. I-am spus toate, ca unui judeţ. Şi l-am întrebat şi eu cine-i. Mi-a răspuns: Uită-te la mine. Eu îs hoţ şi slujesc la acest drum mare. Să-mi dai banii pe care-i ai asupra dumnitale.

— Om bun, îi zic eu, să-ţi dau marfă, căci alţi bani n-am. Ce-am mai avut am dat cărăuşilor şi pînă la locul meu mai am două zile de drum.

— Aşa? Atunci să-mi spui ce marfă ai.

— Apoi ce marfă să am? Am marfă de la Lipsca din ţara nemţască. Tot felul de horbote, şi mărgele, şi cercei, şi pînzeturi pentru nevoile femeieşti.

— Ce vrei dumneata să fac cu asemenea marfă? zise hoţul. N-ai găsit la acei păcătoşi altceva, potrivit pentru un voinic ca mine?

— Ba, dacă nu ţi-i cu supărare şi dacă ţi-a plăcea, m-am gîndit şi la asta, om bun, îi spun eu. Poftim un baider roş de lînă de la India, cum n-are nimeni în toată ţara şi care şade bine mai cu samă omului calare!

— Să văd! cere hoţul.

Eu îndată scot din buzunarul celalalt al giubelei, al treilea baider şi i-l întind. Cînd l-a văzut, mare

bucurie pe acel voinic. L-a luat şi s-a dus mulţămindu-mi.

Bucuros de întîmplare, nimeresc în sat la Drăguşeni, tot deasupra Moldovei. Opresc carăle în popas şi pun pe oameni să facă un foc la botul boilor şi-o mămăligă în cujbă. Cînd scot eu brînza şi răstoarnă ei mămăliguţa, iaca se înfăţişează privighetorul şi-mi cere îndreptările, din porunca isprăvniciei.

Ce să vă spun? Eu am straşnice îndreptări şi mai ales o scrisoare de la nînaşul meu dumnealui aga Temistocle Bucşan. Scot şi-i arăt îndreptările şi-i vîr sub nas mai ales acea scrisoare.

Zice aşa în acea scrisoare:

«Din porunca măriei sale Vodă, dumneata ispravnic ori privighetor, ori vameş, ori vornic de sat, orişicine ai fi, să nu cumva să cutezi a vătăma acestuia neguţător, ci să-l laşi a merge cu pace la locul său. Aşa.»

Se chiorăşte acel privighetor la pecete şi la iscălitură şi cîrneşte din nas.

Zice:

— Dumneata, jupîne, vii din ţara nemţască?

Răspund:

— Da. Vin de la Lipsca.

— Şi ce fel de marfă aduci?

— Apoi ce fel de marfă? Tot felul de horbote, şi mărgele, şi cercei, şi pînzeturi, şi cituri, pentru trebuinţele femeieşti.

— Numai asta? zice el. Apoi ce poate face cu asemenea lucruri un holtei precum mă aflu eu?

— Nu poate face nimica, îi întorc eu cuvînt zîmbind. Dacă nu ţi-i cu supărare şi dacă ţi-a fi pe plac, cinstite privighetor, eu m-am gîndit şi la o întîmplare ca aceasta. Şi am la mine, pe lîngă toate flea-

curile muiereşti, un baider roş de lînă de la India, cum nu se află pe lumea asta mai frumos.

— Să văd, mă îndeamnă privighetorul. Eu scot al patrulea baider şi i-l dau, şi el se duce fără să-mi mulţămească.

Asta este, fraţilor creştini, sfîrşi cu voie-bună negustorul. Mi-am plătit dările şi vămile ş-acuma sînt slobod pînă-n tîrg la leşi. Acolo mai am o dare către sfînta noastră maică Paraschiva şi către părintele Mardare. Trebuie să caut şi la obrazul dumnealui nînaşului meu aga Bucşan. Şi pe urmă mă pot hodini în casa mea şi-n dugheana mea, aşteptînd rodul trudelor mele şi anul cînd îmi va fi dat să-mi iau soţie, — căci trebuie să aflaţi că încă sînt holtei.

Noi am făcut iar mare zvoană, grămădind ulcelele spre barba cinstitului negustor. Şi într-acea zvoană s-a-nfăţişat, părînd spăriată, însă zîmbînd în colţul gurii, Ancuţa. Într-un chersin aducea plăcinte cu poalele-n brîu. La care vedere noi şi mai tare ne-am bucurat şi ne-am burzuluit. Iar Dămian Cristişor lipscanul, fiind înveselit aproape cît şi noi de vinul cel nou, s-a sculat, a vîrît mîna stîngă în buzunarul cel adînc al giubelii şi a scos la lumină o zgărdiţă de mărgele. Păşind lîngă hangiţă, i-a aşezat-o sub guşă şi i-a încheiat-o la ceafă. Apoi, făcînd un pas îndărăt, a privit-o cu uimire.

— Jupîneasă Ancuţă, a zis el, iată aici mărturia tuturor oaspeţilor tăi. Să spuie toţi dacă au văzut vreodată zgărdiţă mai minunată la o muiere mai frumoasă!

Apucînd-o de după cap, a sărutat-o pe amîndoi obrajii. Iar Ancuţa, lepădînd chersinul, i s-a răsucit pe dedesubtul braţelor ş-a scăpat în fugă spre han.

ORB SĂRAC

O babă ş-un moşneag ieşiră cătră lumină dinspre carăle lipscanului. Femeia venea înainte, omul ceva mai îndărăt, cu capul puţin înălţat şi părînd a asculta cu mare luare-aminte zvoana si glasurile de la focul nostru.

Bătrînul e orb, mi-am zis eu privindu-l. Pare a-l trage baba după dînsa c-o frînghioară; însă el păşeşte pe urma ei fără greş cătră mirosul fripturii şi larma sfatului.

Baba purta broboadă de ştergar alb, catrinţă şi sumăieş scurt. Orbul era şi el îmbrăcat ca muntenii, cu pălărioară neagră şi straі alb, iar cojocelul îl ţinea numai pe umeri; şi de sub cojocel, de la subsuoara stîngă, îi atîrna cimpoiul, cu clonţul spre pămînt... Cînd se simţi aproape, orbul se opri, numai baba mai făcu cîţiva paşi cătră foc. El se opri şi lumina îi bătea obrazul neclintit împresurat de barbă albă.

Mulţi dintre tovarăşii mei nu-l băgaseră încă în samă. Numai jupînul negustor de Lipsca, înţelegînd despre ce-i vorba, începu a rîde.

— Mătuşă Salomie, zise el, tot n-ai scăpat de moşneagul cel chior? Văd că se ţine hojma de dumneata.

— Aşa-i, jupîne, răspunse ea cu vioiciune şi suoţire, însă fără răutate; de cînd am purces din Rădăuţi, se ţine de mine ca umbra, ca să-l duc şi să-l lepăd la tîrgu Ieşilor. Acu dumneavoastră, urmă ea către noi ceilalţi, veţi fi socotit poate altceva, ca oamenii, că mi-i soţie ori frate; dar eu am uitat şi de asemenea zburdăciuni şi de neamuri şi nu cuget decît la nevoile mele. M-am aninat şi eu într-adaos la căruţele dumnealui negustorului ca să pot ajunge pînă la sfînta cuvioasă Paraschiva, în cetatea Domniei, să pun pe racla ei un puişor de argint şi să-i mărturisesc ce durere am. Iar sărmanul acesta, călcînd după mine, a îndrăznit să se apropie şi de sfatul domniilor voastre, fiind un bătrîn viclean şi nădăjduind că-i veţi porunci să vă zică ceva din cimpoiul său. M-am stropşit la el să-şi puie în cap cojocelul şi să doarmă sub căruţă, dar el nu vrea să înţeleagă.

Bătrînul zîmbea, aţintind spre foc ochii lui de albuşuri coapte.

— Mie-mi plac tovărăşiile vesele, vorbi el c-o voce blîndă şi joasă. Imi place şi vinul nou, şi friptura de pui în ţiglă. Foarte-mi place s-ascult istorisiri. Şi să spun şi eu cite ştiu din trecute vremi. Dumnezeu a rînduit să mă pedepsesc fără lumină într-această viaţă, să-ntind mîna şi să cerşesc pită de la creştini buni. Fiind aşa voia lui Dumnezeu şi avînd el grijă de mine ca şi de viermii pămîntului, am cugetat că nu trebuie să plîng, ci să primesc rînduiala.

Comisul Ioniţă se întoarse spre orb; şi după ce-l privi îl întrebă cu mirare:

— Fiind un cerşetor nemernic precum eşti, îţi place friptura de pui în ţiglă?

— Imi place, stăpîne şi frate, răspunse cu glasu-i prietinesc orbul.

— Şi vinul îţi place ?

— Şi vinul nou pe care-l simţesc înţepîndu-mi nările.

— Dar istorisiri ştii să spui ?

— Ştiu, ca oricare om, — de ce să nu ştiu ?

— Văd că te lauzi, însă află că istorisiri ca mine şi ca prietinul meu căpitanul Neculai Isac, nu-i nimeni să ştie în toată ţara asta a Moldovei.

— La asta eu nu mă pun împotrivă, stăpîne.

— Să nu te pui, căci eu am să spun cea mai frumoasă şi mai minunată istorisire din cîte s-au spus.

— S-o spui, stăpîne, şi eu am s-o ascult bînd vin nou din oala domniei tale, pe care ai umplut-o acuma. Şi domniei tale jupîneasa crîşmăriţă are să-ţi aducă o oală nouă, pe care ai s-o umpli din proaspăt. Aşa, — avînd şi ce mai trebuie pe lîngă vin, am s-ascult cu mare plăcere. Şi după aceea, dacă vei binevoi, am să-ţi zic un cîntec din acest cimpoi ş-am să-ţi cînt viers.

— Vra să zică, nemernicule şi orbule, nu ştii numai să bei şi să mînînci ; ştii să şi cînţi.

— Ştiu şi asta, stăpîne, din mila lui Dumnezeu. Ştiu şi altele.

— Aşa ? Şi cimpoiul tău zice frumos ?

— Zice, stăpînilor şi fraţilor, parc-ar fi din piele omenească.

— Se poate ; ş-ai să-mi cînţi, căci aşa am eu plăcere în acesta ceas, la Hanu-Ancuţei. Noaptea-i tîrzie şi cloşca cu pui grăbeşte spre crucea nopţii. Aud nişte cucoşi de-a Ancuţei bătînd din aripi şi cîntînd. Unul dintre ei, care are glas mai prost, l-aş potti mîni dimineaţă cu borş acru.

— Cucoşii cîntă, bágă de samă orbul, ca s-alunge şerpii şi duhurile din preajmă.

O clipă sfatul nostru conteni, — ca s-ascultăm în tăcere bătăile de aripi şi trîmbiţările cucoşilor, întăi aproape în cetatea hanului, apoi ca o muzică stînsă, într-o mare depărtare, dincolo de apa Moldovei.

Ancuţa puse oală nouă în mîna comisului.

— Frate Ioniţă, zise căpitanul Isac, Ancuţa îţi dă dumnitale oală nouă şi mie îmi zîmbeşte. Cată să fiu eu mai mulţămit decît dumneata.

Hangiţa rîdea gîdilat.

— Atunci oala astălaltă, hotărî comisul, trebuie s-o dau orbului, care are să-mi cînte din cimpoiul lui.

— Am să-ţi cînt, stăpîne.

Baba care adusese pe cerşetor, se arătă supărată fără pricină, cînd moşneagul păşi cu mînile întinse spre noi.

— Nu înţeleg de ce nevoînicii şi calicii încurcă petrecerile oamenilor !

— Să nu te superi, soră Salomie, se întoarse către ea cerşetorul, căci supărarea-i de la Necuratul.

— Nu-ţi sînt soră, se scutură baba, făcîndu-şi gura pungă şi întorcîndu-şi capul de către el.

— Nu-mi eşti soră, adevărat, căci eu nu sînt decît un biet sărman pribeag prin această lume. Frumoasă-i şi eu n-o mai văd. Tînără-i şi eu n-o mai simt. Adă-ţi aminte, liţă Salomie, de vremea cînd purtai la gît mărgărintar, fii bună ca atunci şi nu te supăra pe mine.

Baba tăcu. Ancuţa rîdea.

— Cum ? Ştii şi ce-i mărgărintarul ? se miră comisul Ioniţă.

— Ştiu, căci l-am văzut şi eu o dată lucind. Mărgărintarul, cinstite stăpîne, e o piatră scumpă care se găseşte în scoici, la mare. Cum îi acuma, într-o noapte de toamnă, cînd marea-i lină, ies anume scoici la mal şi se deschid la lumina lunii. Şi aceea în care cade o picătură de rouă se închide şi intră la adînc. Iar din acea picătură de rouă se naşte mărgărintarul.

— Acest orb sarac are, după cîte văd, destulă înţelepciune, vorbi negustorul de Lipsca, fluturîndu-şi barba pe deasupra oalei.

Cu toţii ne mişcarăm, ca şi cum am fi vrut să ne apropiem mai bine de foc. Orbul îşi răsuci trupu-ntr-o latură şi sorbi din oală. Apoi obrazul i se întoarse iar spre noi şi zîmbi în noaptea-i prelungă. Puse oala la pămînt şi se aşeză turceşte lîngă ea. Trase spre el pliscul cimpoiului şi umflă c-un răsuflet adînc foiul. Cuprinzînd instrumentul sub cotul stîng, îl strînse, şi el ţipă o dată scurt, ca şi cum l-ar fi durut. Apoi începu a mormăi şi-a da sunet de cîntec vechi.

— Aista-i cîntecul mioarei, grăi orbul întorcîndu-şi spre noi zîmbetul. Dacă poftești altceva, stăpîne, îţi pot zice pe urmă.

— Cîntă! vorbi întărîtat şi supărat ciobanul. Căpitanul Isac îl privi rîzînd subţire pe deasupra capetelor noastre.

Cimpoierul umflă mai tare foiul, apoi, călcînd cu degete repezi pe găurile surlei, chemă un viers de mîhnire din depărtarea anilor de demult. Înălţînd ochii morţi spre stele, lăsă pliscul cimpoiului şi cîntă cu glas. Spunea ceva despre trei ciobani care cobo-

rau cu turmele din munte. Şi doi din ei aveau gînduri rele asupra celui mai tînăr...

S-aude, s-aude
Departe, la munte,
Gomăn gomănaş
De trei ciobănaşi; —
Gomăn gomănind,
Oile pornind..

Iar izbucni în surlă chemarea de demult. O simţeam în mine ca o bătaie de inimă a oamenilor care au fost şi nu mai sînt pe acest pămînt. Auzeam pentru întăia oară cîntecul acesta al păstorilor. Şi luam aminte la mioara care se tînguia şi vorbea omeneşte cu stăpînul său despre moartea lui...

Mări s-au vorbit
Şi s-au sfătuit
In apus de soare,
Ca să mi te-omoare,
Umbrele cînd cresc,
Neguri se opresc
Pe munţi şi pe ape, —
Dorm oile toate...

Celelalte stihuri au rămas numai ca o picîă în mine, cu totul nedesluşite. Iar printre ele tînguirea cimpoiului. Stăteam şi ascultam încă, pe cînd foiul se dezumfla la pămînt ca o dihanie netrebnică, lîngă picioarele orbului. El rupse cu dinţi lacomi dintr-un picior de pui şi înghiţi hulpav, cu albuşurile crescute în găvanurile negre ale ochilor. Apoi istovindu-şi şi oala de vin, rămase iarăşi alinat, cu faţa către noi.

Ciobanul cel prost şi supărat de la Rarău, cum şi monahul care se ducea la Sfîntu-Haralambie plîngeau pe locurile lor fără nici o ruşine. Aşa că pot

vorbi şi eu fără sfială de acea întîmplare, cînd am lepădat lacrimi pentru nişte închipuiri.

— Dacă pofteşti, stăpîne, pot a-ţi cînta şi alte cîntece mai frumoase, a vorbit cerşetorul.

— Dacă ştii altele mai frumoase de ce mi l-ai cîntat pe acesta? răsări cu glas de harţag domnia sa comisul Ioniţă de la Drăgăneşti.

— Iată de ce, fraţii şi stăpînii mei, a răspuns bătrînul; căci eu, rămînînd fără vedere încă de pe cînd eram copil, am ieşit din sat de la noi ş-am pornit în lume. Şi oploşindu-mă într-o iarnă, pe apa Prutului, la o perdea de oi, am stat pe lîngă nişte baci bătrîni la focuri care nu se mai stîngeau niciodată. Şi acei baci vechi din pustie m-au învăţat lîngă foc acesta cîntec; dar m-au legat cu blăstăm să nu-l uit niciodată şi, de cîte ori oi suna din cimpoi să-l zic mai întăi şi mai întăi.

Iar după ce m-am despărţit de acei baci, aflaţi, stăpînii mei şi fraţii mei, că am trecut dincolo de Prut, sub mîna unui calic bătrîn, care nu era orb cu adevărat, dar ştia să cerşească tare frumos, cîntînd creştinilor cîntece spre a fi miluit. Avea meşteşug să pară că nu vede, şi cînd eram noi singuri îl lauzeam rîzînd. Iar Domnul Dumnezeu îl ierta pentru asta, pentru că se ducea totdeauna la biserică şi se închina cuviincios la sfintele icoane. Şi tot aşa se închina şi făcea cruce cînd, la o margine de sat din care ieşeam, se pregătea să fure o găină sau un miel. Şi rugîndu-se cu credinţă şi dreptate, Dumnezeu îl ajuta. Cu acel calic bătrîn am trecut printre moscali şi nimeni nu ne-a oprit, — nici cei mari, nici cei mici, căci şi-n acea ţară a lor cerşetorii sînt oamenii lui Dumnezeu şi n-au nevoie de hîrtie cu pecete. Am umblat pe unde am vrut, prin tîrguri şi sate, şi pe la iarmaroace mari, şi

creştinii ne miluiau din bielşug. Din ce strîngeam, aveam de vîndut la crîşmari jidovi, ori la muncitori sărmani. Iar Ierofei, tovarăşul acela al meu, nu uita să cumpere din parale şi-o lumînărică de ceară, ca s-o puie la icoane. Sfinţii se bucură de dar, nu cunosc preţul luminării şi nici nu pot afla că ne-au mai rămas carboave. De altminteri Ierofei le ţinea ascunse bine în chimir. Aşa am mers noi pînă la tîrgul cel mare al Chiului, ş-acolo ne-am oprit o iarnă ş-am cheltuit acele carboave agonisite.

Cît am stat, am trăit tare bine şi tare frumos în breasla noastră a calicilor orbi, unii fiind orbi şi alţii nu. Ş-am cunoscut acolo, ca la o şcoală, învăţăminte pe care nu le ştiam, deprinzînd cîntări jalnice şi meşteşugul breslei. Ş-apoi pierind Ierofei la o petrecere şi la o bătălie într-o noapte, am fugit din Chiu ş-am umblat cu alţi tovarăşi prin lume, pînă la o apă mare unde am auzit limbă tătărască. Am trăit bine o vreme şi-n tagma necredincioşilor, după aceea mi-a venit dor într-o primăvară să miros răşină de brad. Ş-am întors spatele către limbile păgîne şi faţa către ţara Moldovei. Iar în toată această vreme, stăpînii mei şi fraţii mei, eu am purtat cimpoiul cu mine ş-am cîntat, — neuitînd blăstămul bacilor de la Prut. De aceea aţi auzit şi dumneavoastră acel cîntec. De plăcut mie nu-mi place, însă trebuie să-l cînt. Şi de poftiţi, vă pot zice unul mai mîndru şi mai cu haz.

Păşind eu înspre locurile mele, am întrebat de-un sat la apa Moldovei şi nu l-am mai aflat, căci se pustiise şi-l strămutaseră domnii şi boierii. Trecuseră ani mulţi; pieriţi şi morţi au fost toţi ai mei; iar puhoiul Moldovei le-a risipit mormintele şi le-a dus ciolanele la vale prin scruntare şi lunci. Am umblat atunci întrebînd de-un han de demult, care stătea şi-n

vremea copilăriei mele la drumul împărătesc. Acel han, mi-au spus creştinii, nu departe de locul unde-a fost un sat Negoieşti, se chiamă în zilele noastre Hanu-Ancuţei şi oamenii care se duc la tîrgul Ieşului ori la Roman fac acolo popas mare.

Am venit la mirozná de brad ş-am trecut pe la acel han. De-atuncea nici mai ştiu cîţi ani vor fi fiind. Iar acuma, ajungînd vremea să mă duc iar la Ieşi, la Domnie, să mă închin şi eu la moaştele sfintei Paraschiva de la Trei-Sfetite, înţeleg c-am făcut iar popas la acest han, carele se chiamă a Ancuţei. Mulţămesc lui Dumnezeu c-am găsit cuvînt bun şi milă.

Stăpînii mei şi fraţii mei, pe cînd eu eram un prunc şi vedeam satul nostru care nu mai este şi ţintirimul pe care l-au risipit apele, am auzit poveste adevărată de la un bunic al maicii mele, despre o minune a sfintei Paraschiva, unde ne ducem să ne închinăm eu şi liţa Salomia. Acea minune s-a făptuit în vremea veche, fiind o strămoaşă a noastră aici trăitoare la acest han.

In acea vreme s-a fost ridicat asupra ţării Moldovei, ca Antihrist, Duca-Vodă. Avînd neistovită poftă de argint şi aur, a prins a arunca biruri asupra norodului. Atunci s-a iscat o zicală : că ce-i greu peste bordeie ? — Birurile lui Duca-Vodă. — Umblau slujitori călări cu suliţi şi cu făchii. Luau vită, luau ştiubei, luau ţol, luau bani. Cui se punea împotrivă, îi luau şi viaţa.

A ieşit în ţară hoţia domnească. Nu mai era chip să scape nimene de sub cumpăt. Fugeau noroadele peste graniţă. Pînă ce-au nimerit nişte sărmani năcăjiţi, într-o toamnă, la Ieşi, la moaştele sfintei. Şi l-au pîrît pe Duca-Vodă, scăldînd racla cu lacrimi.

Atunci, îndată după această rugăciune, s-a clătit racla sfintei. Şi poporul fiind de faţă, în ziua de 14

ale lunii lui octomvrie, la amiază, s-a întunecat cerul, s-au tulburat stihiile şi-a prins a bate o zloată cu vifor. Iar pînă a doua zi s-a pus troian. Şi noroadele s-au spăimîntat foarte.

In acea noapte a căzut de pe vînt demonul la curtea domnească şi, bătînd în geam cu ghiara, a dat de ştire lui Vodă să lese în lumea asta toate bogăţiile strînse şi să se gătească de cale pentru drumul cel fără întoarcere.

— A venit vremea, luminate Doamne, să-ţi dai socotelile şi să plăteşti ce-ai iscălit.

Căci el făcuse zdelcă şi pusese iscălitură şi pecete, — ca să poată izbîndi atîta urgie asupra lumii.

Duca-Vodă a îngheţat în patul lui de argint, auzind glasul. După aceea a răsărit ca sub bici şi-a răcnit la slujitor să-i înhame telegarii la carîte. Astfel a fugit, cu ce averi a putut strînge, pînă într-un sat din jos. Iar acolo, odată cu viscolul, l-au ajuns nişte joimiri leşi şi l-au prins, prădîndu-l de bani. Vestitorul nopţii fiind de faţă, rîdea, şi l-a dat pe mîna acelor duşmani. L-au apucat de grumaz şi l-au dus cu dînşii.

Găsind în calea lui omături şi troiene, mergea foarte greu şi i-au căzut caii. Atunci a scos din sîn trei galbini, ce-i mai avea ascunşi, şi i-a pus în palma unui ticălos ţaran de rînd, pentr-o sanie cu oplene şi-o iapă albă. Şi cu acea sanie proastă a ajuns Duca-Vodă aici la han. Din toată averea de pe lumea asta nu mai avea nimica. Şi-a cerut bătrînei aceleia a noastre o ulcică de lapte de pomană. Iar ea nu-l cunoştea. Şi se tînguia că n-are:

— N-avem lapte, n-avem vaci, mămucă; n-avem, că ni le-a mîncat Duca-Vodă, mînca-l-ar temniţa pămîntului şi viermii iadului cei neadormiţi!

El a tăcut, şi-a plecat fruntea, s-a suit în sanie, s-a

dus. Iar mai pe urmă, s-a aflat cine a fost. L-au dus joimirii spre hotar. Dar la craiul leşesc n-a mai ajuns. A intrat cu iapa cea albă în singurătăţi şi codri, a poticnit într-o rîpă, ş-a trecut pe tărîmul celalalt, în locul blăstămurilor. Ş-a rămas istoria acelei minuni de la om bătrîn la om bătrîn pînă în vremurile mai nouă.

Fraţii mei şi stăpînii mei, acestea-s lucruri trecute. Pentru plăcerea dumneavoastră de-acuma, dacă poftiţi şi porunciţi, eu pot să vă cînt altceva!

La aceste vorbe s-a petrecut un lucru la care noi nu ne aşteptam, oricîţi răzăşi, negustori, cărăuşi şi oameni de rînd ne aflam acolo.

Comisul Ioniţă a strigat că poftеşte cîntec. Insă Ancuţa cea tînără, apropiindu-se de orb, l-a cuprins de mînă. I-a zis:

— Am ascultat şi de la mama întîmplarea asta. Intoarce-te spre mine. Poate dumneata, unchеşule, vei fi fiind unul Costandin, despre care am auzit pe maica mea spunînd că s-ar fi rătăcit prin lume.

— Eu sînt, răspunse bătrînul. Aşa mă chiamă.

Şi zîmbi întunericului. Apoi, cu degete harnice, pipăi obrazul Ancuţei.

Ea luă mîna care-o pipăia, o întoarse ş-o sărută. După aceea, subt aceleaşi degete, puse pită şi friptură. Săracul prinse iarăşi a rupe lacom din carne, cu dinţi de fier.

Parcă uitase unde-i şi nu mai avea a spune nici un cuvînt. Noi îl priveam cu mare uimire; iar c-o uimire mai sporită decît a tuturora, clătinîndu-se uşor în zbaterile focului, se uita comisul, nu atît spre sărmanul flămînd, cît spre acea dihanie care căzuse la pămînt alături de el, dezumflată şi moartă.

ISTORISIREA ZAHARIEI FÎNTÎNARUL

Încă înainte de a-şi fi sfîrşit orbul istorisirea, liţa Salomia începuse a nu mai avea astîmpăr, rupîndu-şi degetele şi muşcîndu-şi buzele. Apoi cînd Ancuţa i-a sărutat acelui pribeag mîna, punîndu-i dinainte alte fripturi şi plăcinte, nu se putu opri să nu mormăiască felurite vorbe către noi, cei mai aproape de dînsa.

— Iacă, astfel trăiesc unii fără grijă, macar că-s nişte nevolnici. Umblă duşi de mînă de alţii, că ei singuri nu-s vrednici să calce doi paşi; şi pe unde ajung spun nişte minciuni, de stă lumea şi se uită la dînşii cu gura cascată.

— Care minciuni, mătuşă Salomie? întreb eu. A spus nişte întîmplări din viaţa lui ş-o istorisire cu Duca-Vodă, care nici nouă nu ne este necunoscută.

— Asta ştiu eu că-i adevărată, că nici noi nu sîntem de ieri de-alaltăieri, ş-am auzit şi ştim destule; — dar toate ale lui n-aţi auzit dumneavoastră cum le întorcea şi le sucea, ca să se plece o lume către dînsul? Parcă ce-i bun un hîrb? Nu-i bun de nimica. Aşa că eu una m-am umplut de năduf auzind şi mai ales văzînd.

— Mătușă Salomie, tare te rog: nu te supăra. Dumneata nu cunoști cum îi lumea? Ai fost femeie frumoasă în zilele dumnitale ș-ai purtat la gît mărgărintar, cum spunea moș Costandin. Apoi de ce-ți ieșeau barbații în preajmă, arătîndu-și dinții și măgulindu-te? Iar la alte femei nu se uitau, căci nu erau ca dumneata. Astfel și lumea asta de-aici adunată la lucrarea care se vede, are plăcere s-asculte istorisiri; și cine le spune mai frumos, acela are laudă mai mare. Bătrînul acela-i orb și ticălos, dar știe să spuie și să cînte, avînd dar de la Dumnezeu. Asemenea dacă te bucuri de-o floare că-i luminată și are mireasmă, nu te poți supăra pe cea care-i mohorîtă și fără miros, căci nu-i ea vinovată.

— Aceea-i bună de leac! se ascuți la mine lița Salomia.

— Precum spui, e bună de leac, și ai dreptate, mătușă Salomie, dar aicea noi nu ne-am strîns pentru meșteșuguri doftoricești. Asemenea ca și orbul, au spus alții, înainte de-a veni dumneata, niște istorisiri de s-a făcut crîncenă carnea pe mine și n-am să le uit pînă la ceasul morții. Și mai ales așteptăm acuma să ne spuie comisul Ioniță una cum nu socot c-a fost ș-a mai fi.

— Vorbești de răzășul cel uscat?

— De dînsul vorbesc, mătușă Salomie.

— Apoi pe-acela mi se pare că l-am mai văzut eu și l-am mai auzit și altă dată. Într-adevăr, pare un om cum nu sînt mulți. Tot așa, mă uit la toți, și pe unii îi cunosc, văzîndu-i altă dată tot aici la han: și mă-nduplec a crede c-or fi știind ș-or fi spunînd întîmplări. Însă ce crezare poate să aibă cel mai ne-

trebnic dintre toţi ? Eu, care l-am adus şi l-am scos în vederea tuturor, stau deoparte; şi el e la mare cinste !

Dar acuma să zicem că nu-i vorba de mine, urmă liţa Salomia, împungîndu-mă cu ochii. Dar iată, eu aicea, între dumneavoastră, mă uit la unul care s-a întîmplat să vadă nişte mari pozne în viaţa lui. Să spuie acela, — să vedem unde rămîn orbii ? Ori s-ascultăm pe dumnealui comisul Ioniţă, — aşa ni s-a şedea mai bine ş-a fi mai frumos !

— Mătuşă Salomie, întreb eu, de care pozne vorbeşti dumneata şi de care om ?

— Uită-te şi-l cunoaşte. Stă între călugăr şi cioban.

— Acela-i moş Zaharia fîntînarul, mătuşă Salomie. Nu l-am auzit scoţînd glas de cînd sînt aicea. Dumnitale nu-ţi plac orbii ; dar iubeşti pesemne muţii.

— Nu-i mut, nu te teme. Îi place tare băutura şi n-are cînd vorbi. Numai să-ţi spuie ce i s-a întîmplat, ş-apoi să vezi !

— Ce i s-a întîmplat, mătuşă Salomie ?

— Ce i s-a întîmplat ? se amestecă şi răzăşul, fără să ştie despre ce-i vorba. Cui i s-a întîmplat ?

— Uite, omului aceluia, cinstite comise Ioniţă, răspund eu; lui Zaharia fîntînarul. Imi mărturisea mătuşa Salomia despre o poznă care s-ar fi petrecut cîndva.

— Unde ?

— Să spuie el, comise, grăi liţa Salomia, cu glasul deodată îndulcit. Intreabă-l, să spuie întîmplarea din pădure de peste apă. Bădică Zaharie ! strigă ea ascuţit.

Fîntînarul întoarse capu-i buhos şi barba-i încîlcită.

— Hău! răcni el, ca din fundul fîntînii.

— Bădică Zaharie, cinstiții oaspeți de-aici poftesc s-audă ce ți s-a întîmplat dumnitale, cînd erai flăcău, în pădurea de peste apă.

— Aha! La Păstrăveni.

— Acolo, bădiță Zaharie, într-o poiană pe care-o știi dumneata.

— Intr-o poiană care-a fost și nu mai este, căci acea pădure s-a tăiat. Ii zicea poiana lui Vlădica Sas.

— Auziți? vorbi lița Salomia zîmbind. Apoi se apără de ulcica pe care i-o întindea răzășul. Iți foarte mulțămesc, cinstite comise, dar eu, fiind bolnavă de vătămătură, nu pot suferi în gură nici o picătură de vin. Nu beau decît rachiu. Pot gusta ș-o plăcintă dintre acelea, — care-i mai molcuță, cinstite comise, căci nu mai am dinți ca de demult — și ca în vremea tinereții nu mai pot mușca. Bună plăcintă, n-am ce zice: așa le fac și eu. Acuma parcă tot aș îndrăzni să iau macar în vîrful buzelor o leacă de vin, mai ales că nu-i de cel vechi. Spune, bădică Zaharie, întîmplarea de la poiana lui Vlădica Sas.

— Care întîmplare? întrebă iar, alene, fîntînarul.

— Intîmplarea aceea cînd te-a chemat boierul de la Păstrăveni la curte și ți-a poruncit să-i cauți apă în acea poiană.

— Așa-i, încuviință Zaharia. Mă chiamă și-mi poruncește: Să-mi găsești apă și să-mi sapi o fîntînă în poiana lui Vlădica Sas. Acolo are să facă popas, în toamna asta, mare vînătoare domnească, — și trebuie apă.

Zaharia fîntînarul se opri.

— Ei? îl îndemnă comisul.

— Atîta-i.

— Cum atîta? scutură din cap liţa Salomia... Vină-ţi, bădică, în simţire şi spune toate: cum ai mers cu dînsul la faţa locului ş-ai bătut cu piciorul în pămînt ici, ai bătut cu piciorul în pămînt dincolo, — ş-ai ascultat semnele pe care le ştii. Pe urmă ai scos din chimir cumpăna, care niciodată nu dă greş, ş-ai aşezat-o pe faţa pămîntului şi te-ai uitat la dînsa...

— Mă uitam, vorbi Zaharia, dar boierul acela, cuconu Dimachi Mîrza, macar că se uita şi el, nu înţelegea nimica. Iată, cu această cumpănă am găsit eu apă în poiana lui Vlădica Sas.

Moş Zaharia trase din laturea stîngă a chimirului două beţişoare rotunde şi îngemănate de lemn vechi şi lustruit. Încercă să descurce din jurul lor nişte fire nevăzute, şi sticli în bătaia focului un buburuz de argint.

— Cumpăna asta, lămuri el, e din lemn de corn. He-hei! cine ştie cine a făcut-o şi cînd a făcut-o. A rămas de la bătrînii cei vechi, care au fost tot fîntînari, ş-au aflat cu dînsa fîntînile şi izvoarele, cum am aflat şi eu atuncea în poiană, faţă fiind cuconu Dimachi Mîrza. Asta-i.

— Ei, — şi pe urmă?

— Spune, omule, îl sili iar liţa Salomia, cîrnind spre el nasul şi strîmbînd sprîncenele. Spune cum ai făcut poc! cu talpa opincii:

— Aici, cucoane, dăm de apă.

— În acest loc?

— În acest loc, cucoane Dimachi. Dă-mi robi cu hîrleţe şi cazmale; porunceşte la douăzeci de cărăuşi s-aducă piatră şi să mi-o clădească alături; dă-mi ajutoarele de care am nevoie şi ţidulă la rateş pentru băutură; şi pe urmă, în scurtă vreme, te poftesc aici

c-un pahar de cleştar, să-ţi dau să bei din el lacrima pămîntului.

— Aşa-i, încuviinţă Zaharia.

— Ei, şi după aceea boierul zice: Aşa să fie şi să-mi zideşti fîntîna! Şi se duce cu fîntînarul la curte şi strigă la grămătic să-i áducă o pană de gîscă. După ce-i aduce pana de gîscă, cere cerneală ş-o măsuţă, ş-o bucată de hîrtie. Ş-a scris acea ţidulă pe care o ceruse Zaharia. Pe urmă, a chemat pe slujbaşi şi le-a poruncit la fiecare ce are de făcut, ce robi să deie la săpat, ce oameni cu harabale să rînduiască la piatră, ce ajutoare să-i pregătească fîntînarului la zidărie, — şi, închinîndu-se toţi, s-au dat cu dosul îndărăt şi s-au dus să împlinească poruncile.

— Aşa-i, încuviinţă iar Zaharia. A zvîcnit către ei: Ţîşt! — aşa avea el obicei să facă, — şi s-a uitat încruntat. Şi ei s-au dus cu mare frică.

— S-au dus, urmă liţa Salomia, ş-au adus de toate la locul hotărît şi la vreme. Ţiganii au început să sape cu hîrleţele şi să bată cu cazmalele; cărăuşii aduceau şi clădeau piatra pe pajişte şi bădiţa Zaharia sta pe-o coastă, într-un pătul de frunzar, şi se uita la dînşii şi tot gusta dintr-un ulcior.

— Rachiu de drojdie de la Cotnari, întregi fîntînarul.

— Aşa este. Ş-a stat el aşa în colibă şi-n pătul pînă ce-au dat afară robii, cu hîrleţele, pămîntul negru, pe urmă au dat afară lutul, şi pe urmă au ajuns la năsip şi la prund. Şi cînd au ajuns la humă, bădiţa Zaharia s-a sculat în picioare ş-a venit la marginea gropii. Zice: Măi ţiganilor, dacă vi-i sete, mai răbdaţi o ţîră, căci în curînd daţi de apă.

Aşa a fost cum a spus el şi cum arătase cumpăna.

Au dat, oameni buni, de apă ş-au mai săpat iarăşi — ridicînd afară mocirla cu ciuberele pe scripţ. Ş-au săpat de-şi lepădau robii sudoarea cu palma de pe frunte. Şi întrebau: Mult mai avem, meştere Zaharie? căci de-acu răzbim pe celalalt tărîm. Săpaţi, măi, zice fîntînarul, pînă ce v-oi spune eu: gata!

Ş-aşa — într-o zi se scoală iar şi porunceşte: Gata! De-acu aşezăm prag. Curăţim frumos, punem sprijinitori bune şi începem a zidi.

Aşa au făcut. Şi s-a coborît el cu zidarii în fîntînă ş-au zidit. Iar cînd s-a scuturat frunza în poiană, a venit boierul cu pahar de cleştar ş-a gustat apă, după hotărîrea lui Zaharia.

— Aşa-i! încuviinţă Zaharia. Cuconu Dimachi a făcut: Ţîşt! bună apă, bre Zaharie! — Într-adevăr era bună apă. Decît eu vinul îl beau mai cu plăcere, căci mi-i mai cu priinţă.

— Ei, şi pe urmă? întrebă comisul.

— Pe urmă gata. Atîta-i. Am făcut fîntînă şi pace bună!

— Stăi, bădică Zaharie, că nu-i aşa, urmă rîzînd liţa Salomia, căci eu am spus acestor oameni ce-ai văzut şi ce ştii dumneata, şi te-am lăudat. Aşa că după aceea, sfîrşindu-se treaba fîntînii, a venit şi de la Domnie un călăreţ, vestind vînătoarea lui Vodă. Şi venind vestitorul, cuconul Dimachi a chemat iar pe toţi la porunca sa şi le-a hotărît să grijească locul în poiană şi să dureze colibe pentru popasul vînătoresc. Cînd a descălica Vodă, Zaharia să-i înfăţişeze apă rece în ulcior, şi din ulcior să i-o toarne în pahar, — ş-alăturea să steie un ţigan cu chiseaua cu dulceţi şi cu linguriţă de argint pe tabla.

Toate fiind astfel rînduite, a venit Vodă la Păstrăveni cu mare alai.

— Vodă Calimah... observă fîntînarul. Avea o barbă ia aşa de mare... Şi-ntruna şi-o pieptăna cu degetele.

— Şi venind Vodă cu mare alai, i-a ieşit cuconu Dimachi Mîrza înainte cu cucoana dumnisale şi cu fata, căci avea o fată subţirică şi frumoasă. S-au închinat şi au sărutat mîna lui Vodă. Iar fata suspina şi plîngea.

— Ce este? a întrebat măria sa Calimah-Vodă. De ce suspină această copilă?

— De mare sfială, măria ta, a răspuns boierul. Şi s-a încruntat urît la copilă, zbîrlindu-şi sprîncenele. Iar fata aceea...

— Aglăiţa... întregi Zaharia.

— Iar fata aceea Aglăiţa n-avea altă ceva, decît o dragoste a tinereţelor ei pentr-un fecior de mazîl din Războieni. Fiind Ilieş Ursachi mazîl, boierul se răstise la el şi-i strigase: Ţîşt! să lipseşti din ochii mei, mişele, căci ai sucit capul fetei! — Iar acuma fata, nemaiavînd nici o nădejde pentru dragostea ei, plîngea. Boierul a apucat-o de umăr, ş-a încleştat-o de braţ ş-a repezit-o îndărăpt într-o cămară, ca să nu strice petrecerea, nici să oblicească Vodă de asemenea ruşine.

Întorcîndu-se spre cinstita barbă a măriei sale, se arăta cu obraz deschis şi vesel. Şi pe loc, chemînd pădurarii, i-a pus să numere de faţă cu Vodă ce căprioare şi mistreţi au în desimile şi rîpile de dînşii ştiute.

După ce-a fost petrecere a tot norodul, Domnia s-a culcat devreme, ca să se scoale de dimineaţă. Şi într-adevăr Vodă a fost cel dintăi pe cal — şi cuconu Dimachi, alăturea de el, rînduia puşcaşi şi haitaşi. Au pornit la pădure; au întins volocul de oameni ş-au bătut rîpe şi sihle, chiuind şi sunînd din cornuri

Iar în vremea aceasta, Zaharia se grăbise către fîntîna lui.

— Aşa este! încuviinţă fîntînarul.

— Şi-nainte de a ajunge la fîntînă, iată vede în carare pe copila lui cuconu Dimachi. Plîngea cu palmele la tîmple şi umbla bezmetică printre copaci.

— Sărut mîna, duducă Aglăiţă, zice Zaharia. Dar de ce suspini şi plîngi mata aşa, ca după mort?

— Vai, Zaharie, strigă ea oprindu-se. Cum n-oi plînge, Zaharie, dacă eu m-am juruit morţii? M-am pus în genunchi la icoana Maicii Domnului şi-am rugat-o să facă o minune să se moaie inimile de piatră. Văzînd că la Vodă nu pot cădea şi nu pot spune nimic, de toţi simţindu-mă părăsită, chiar şi de maica mea, — am hotărît în cugetul meu şi-n inima mea că altfel nu pot face decît să-mi răpun viaţa. Eu, Zaharie, fără Ilieş Ursachi nu pot trăi. Aşa că mă duc să mă dau în fîntînă. Cînd a veni măria sa să beie apă, n-ai să-i poţi da şi-ai să-i spui: Luminate Doamne, iaca aşa şi-aşa. Fata boierului s-a zvîrlit în fîntînă.

— Şi-ai să săvîrşeşti mata, duducă Aglăiţă, o faptă ca aceasta?

— Am să săvîrşesc, Zaharie, zice fata. Întăi şi-ntăi eu am trimes răspuns, prin ţiganca mea, lui Ilieş să vie aici, ca să petrecem acest din urmă ceas, ca nişte ibovnici fără grijă. Pe urmă eu mă dau în fîntînă.

— Dar el n-are să te lese, duducă Aglăiţă. Îl ştiu flăcău vrednic. Mai bine te fură şi te duce cu el.

— Atuncea nu mă mai dau în fîntînă, Zaharie... a răspuns fata rîzînd.

— Să nu te dai, duducuţă! Mai bine să ai credinţă în mine. Şi după ce te-i întîlni cu dragostea domniei tale, veniţi la mine la fîntînă, să vă închid eu în

coliba de frunzar care este rînduită Domniei. Cînd se face popas la amiază, toată vînătoarea domnească vine în poiana lui Vlădica Sas. Eu înfăţişez lui Vodă ulciorul şi paharul. Ţiganul îi dă pe tabla chiseaua de dulceţi şi lingura. După ce Vodă face : ha-ha ! şi zice: bună apă ! aferim ! — eu mă dau la o parte şi el intră în colibă. Acolo vă găseşte pe dumneavoastră îngenunchiaţi, cu capetele plecate, plîngînd şi cerînd iertăciune... Atuncea măria sa vă ia de mînă şi vă saltă-n sus, apoi vă pune mînile sale pe capete şi strigă să vie boierul să-şi primească în braţe copiii.

Eu socot, duduiţă, c-aşa-i bine, şi altfel nu poate să fie decît cum socot eu că poate să se întîmple. Mai ales că, pe doi ibovnici, trebuie să-i ierte lumea. N-are ce le face !

Zaharia începu a rîde în barba-i zbîrlită, părînd mai uimit decît toţi de o întîmplare ca aceea. Contenindu-şi rîsul, îşi lungi gîtul şi-şi înălţă capul, cu ochii holbaţi, ca să afle ce-a mai fost. El ştia, dar altfel era povestea, spusă de gură străină.

— Hm ! mormăi el, mi se pare că chiar nici n-au avut ce le face.

— N-au avut ce le face, urmă liţa Salomia şi mai îndrăzni să apuce, cu cleştele a două degete, încă o plăcintă cu poalele-n brîu. Cît au stat acei tineri în sihlă, au aţintit urechea ca şi dihăniile, la chiotele gonaşilor şi la îndemnul surlelor. Apoi s-au tras către fîntînă şi Zaharia i-a dosit în colibă. Dar, în astă vreme, Vodă cunoscuse de la un boier credincios al lui de ce lăcrămase copila sărutîndu-i mîna, căci asemenea lucruri îndată se află. Deci, după ce-a luat dulceţi de cireşe amare ş-a băut paharul de apă — a făcut: ha-ha ! şi şi-a pieptănat barba cu degetele.

Zîmbind s-a întors către curteni şi către norodul care era în poiană, căutînd parcă ceva.

— Mă rog, zice, unde-i credinciosul meu Dimachi Mîrza ?

— Aici-s, măria ta.

— Aş vrea să ştiu de ce eşti mîhnit dumneata, boierule, şi nu-ţi afli astîmpăr. Mare plăcere aş avea, credinciosule al meu, ca să văd aici, la masa noastră de vînătoare, în poiană, pe copila domniei tale... cum o chiamă ?

— Aglăiţa, măria ta.

— ...Pe copila domniei tale Aglăiţa, dregînd vin vechi Domnului său, în cupă de argint.

Boierul foarte s-a spăimîntat, căci îi sosise şi lui veste de la cucoana domniei sale că fiica lor a fugit din casa părinţilor, ca să-şi facă o samă.

— Măria ta, a îndrăznit el, nu mai este vreme. Masa-i gata ; vînătoarea aşteaptă...

— Aş dori să ştiu unde-i copila domniei tale în acest ceas... a zîmbit Vodă.

Atuncea Zaharia fîntînarul, fiind cu mare coraj ca la o vînătoare ca aceea, a scos din chimir cumpăna pe care aţi văzut-o, şi potrivind-o între degete, a ţinut-o neclintită. Iar buburuzul, ca o lumină, s-a clătit. Nimene nu înţelegea ce este. Nici boierul nu ştia ce răspuns să deie Domnului său.

— Aista-i Zaharia, fîntînarul domniei tale ? a întrebat Vodă, ţuguindu-şi buzele şi privind din înălţime.

— Da, măria ta.

— Ei, şi ce poftеşte ?

— Nu ştiu, măria ta.

Vodă s-a posomorît către Zaharia :

— Ce ţi-i voia, măi ?

Zaharia n-a îndrăznit a răspunde nimică. Ci urmînd semnul cumpenei sale, a deschis uşa colibei Domnului. Şi Vodă a văzut pe tineri îngenunchiaţi şi cu capetele plecate.

Nimenea n-a înţeles cum s-a făcut asta şi s-a mirat mai ales Vodă de înţelepciunea cumpenei. Apoi pe urmă măria sa şi cu Doamna au fost nînaşi, în tîrg la Ieşi, acelor tineri. Împăcîndu-se toţi, s-au veselit şi din alai de vînătoare, au dat-o pe nuntă. Şi purcegînd la scaunul Domniei, au jucat întăi o toană aici, la hanu Ancuţei.

— Hm! făcu Zaharia clătinînd din cap şi închizînd gura; aşa este!

— V-am spus eu, sfîrşi baba, că acest fîntînar a văzut şi ştie lucruri mai presus decît alţii.

— Într-adevăr, Zaharia a spus o istorie frumoasă, înouviinţă domnia sa comisul Ioniţă de la Drăgăneşti. De şi alţii ştiu şi mai frumoase şi mai minunate, — n-am ce zice. Aicea are el dreptate.

Zîmbea încremenit, privindu-ne ca prin sită şi legănîndu-se uşor. Era un ceas tîrziu, şi cloşca cu pui trecuse de crucea nopţii. Focul se stîngea. Cei mai mulţi dintre oamenii de faţă închinau cătră pămînt oalele de lut şi, de trudă şi somn, le asfinţeau ochii.

Din dosul hanului veni deodată nechezatul iepei celei slabe a răzăşului. Aşa fel a ţipat — spăriat şi ascuţit — încît am răsărit din locul meu, de groază.

Liţa Salomia, rînjind, şopti încet:

— Să ştiţi că acesta nu-i ceas curat. Eu cunosc semnele nopţii şi mai ales pe ale lui. Şi calul l-a adulmecat, dînd strigăt.

Îl simţise şi hanul, — căci se întinse lung. O uşă în fundurile lui se izbi. Se făcu tăcere la vatră şi, cu toţii privindu-ne, nu ne-am mai văzut obrazurile.

Liţa Salomia stupi în spuză de trei ori : Ptiu ! ptiu ! ptiu ! Şi-şi făcu cruce. Insfîrşit abia atunci s-a părut că ne luminăm. Şi demonul trecu în pustietăţile apelor şi codrilor, căci nu l-am mai simţit. Am rămas însă după aceea loviţi ca de o grea muncă şi abia ne puteam mişca, umblînd după cotloane ferite şi locuri de odihnă. Unii dormeau chiar unde se aflau, frînţi şi răsuciţi. Şi comisul Ioniţă însuşi, după ce a cuprins de după grumaz pe căpitanul Neculai sărutîndu-l, a uitat cu desăvîrşire că trebuie să ne spuie o istorie cum n-am mai auzit.

De cîtă vreme oare se gîndea Sadoveanu să descrie epoca în care străvechile moşii boiereşti începuseră a se îmbucătăţi căzînd în mîinile slugilor de ieri? De mult tare, încă de pe cînd scrisese povestea lui Nunuţă Roznovanu în *Istoria pe scurt a tîrgului Paşcani*. Oraşul copilăriei, odată cu care crescuse — cum spune el aşa de frumos în mica lui monografie — fără îndoială că-i oferea cadrul cel mai bine cunoscut, cu locuri şi oameni între care se mişca în voie. Curţile Roznovăneşti, cu acareturile şi parcurile-i întinse dominînd de sus de pe deal întinsa vale a Siretului, reprezentaseră pentru dînsul, de mic copil, cetatea boierimii moldoveneşti de la sfîrşitul veacului trecut. Pe „cuconaşu" — cum îi spuneau oamenii celui ce stăpînea moşiile Paşcanilor — îl văzuse de nenumărate ori grăbind spre coşere în paneraşul lui uşor tras de-un armasar pursînge ori lunecînd pe uliţile tîrgului printre nouri de colb şi pălării care îl salutau pînă la pămînt. Pe slujbaşii şi feciorii boiereşti care scoteau oamenii la muncă pe ogoare, pe domnu Iacobache primarul, pe cuconu Panaite, pe Şapsa chiorul, pe Chiva croitorul, — pe toţi îi înregistrase, cu chipuri, gesturi şi nume. *Istoria pe scurt a tîrgului Paşcani* scrisă în 1908 e ca un inventar al acestui bagaj pe care îl păstra în adîncuri pentru

romanul de mai tîrziu, pe care încă nu îndrăznea să-l abordeze.

Dar iată că momentul se pare că sosise, odată cu niște ploi năstrușnice care căzuseră potop asupra Moldovei în preajma anului 1915; țarinile fuseseră inundate, apele crescute rupseseră poduri, zăgazuri, luaseră case, distruseseră gospodării, doborîseră copaci. Ba, se auzise și de-o moară care, smulsă de puhoaie, călătorise la vale pe apă pînă izbutiseră oamenii s-o prindă cu cîngile și s-o tragă la mal. Venea o moară pe Siret... În livada lui din capul străzii Rădășenilor, Sadoveanu scoate la lumină valiza cu documentele Pașcanilor, încredințat c-a venit vremea să scrie cartea de mult plănuită. Și, așezîndu-se la biroul lui de stejar din odaia tihnită și răcoroasă, — între cărți și-n miros de gutui și mere — cearcă să-și imagineze cam cum s-au petrecut lucrurile cu moara purtată de ape și pescuită la un cot al Siretului... Scrie tumultuos, cum i-i obiceiul; dar după două capitole, se oprește. Odată cu moara proțăpită la mal, se pare că s-a înămolit și el. Nu. Trebuie să mai aștepte. Încă n-a venit vremea să scrie cartea. Începutul romanului *Venea o moară pe Siret* e închis în sertare, ca să nu fie scos la lumină decît peste opt ani, îndată după rămășagul cîștigat contra lui Ibrăileanu cu *Oameni din lună.*

Astfel, în vara anului 1923, caietul cu fragmentul din *Venea o moară pe Siret* deschide ochii pe biroul nou de lemn bălan din odaia largă cu trei uși dînd pe-o terasă înaltă de piatră cu scări de-o parte și de alta. Și timp de trei săptămîni, în fiecare zi cîte patru pagini de-ale lui se umplu de scrisul parcă și mai mărunt decît înainte. Uneori și noaptea, la lumina slabă a lămpii de masă, condeiul de argint cu peniță Klapps se apleacă tainic ca să mai adaoge un cuvînt ori să șteargă un rînd. E ca o mobilizare generală — de și în aparență nimic nu s-a schimbat. Stăpînul casei cu turn pătrat și ziduri ca de cetate se scoală la aceeași oră a dimineții și iese pe-afară, cercetînd toate pe rînd: trece întăi la grădina de zarzavat unde

e mare forfotă în jurul căzilor și butoaielor cu apă; coboară apoi spre prisaca de sub cireșul cel sălbatic să vadă dacă echipele de lucrătoare au pornit la excursiile zilnice; se oprește o clipă la îngrăditura de sîrmă unde cucoșii îl primesc cu goarne răsunătoare:

— Ticăloșilor! le strigă el drept răspuns amenințîndu-i cu capul...

Iată, pelerina amplă a trecut la un cais și-i cercetează roadele. Ia o poamă și-o gustă. Trece și la pere să vadă de nu dau în pîrg. Mai au puțin. Prunele sînt și ele aproape coapte... În vale, o bucată de pădure a rămas cu alei și lilieci. Desișurile în care albăstresc primăvara viorelele și toporașii coboară pe-o pantă repede spre șoseaua Sculenilor. În marginea proprietății un șir de salcîmi păzesc hotarul.

Dar stăpînul locului nu coboară pînă acolo.

Se întoarce spre casă și se urcă în cerdac. Acolo se așează la o măsuță de paie, unde are tabla de șah. Așează figurile și stă cîteva minute încruntat asupra unei probleme importante. Dar nu multă vreme. Îndată, răstoarnă piesele și se ridică iar în picioare. Tăcere. Nimeni dintre ai casei nu s-a sculat încă.

Tiranul nu mai poate răbda. Trece la geam și bate:

— Nu vă sculați? E o minune de vreme afară!

Tamburinează cu degetele în fereastră. Obrazul delicat al cucoanei Catincuța se arată îndată încununat de păr argintiu:

— Nu bei un ceai de tei? Uite îți aduc eu unul îndată.

— Să mi-l aducă una dintre fete, sună răspunsul.

Cucoana Catincuța și cuconul Mihai stau în balconaș și beau ceaiul de leac. Dumnealui explică o rețetă complicată, scoasă din *Larousse ménager*.

— Drept așa s-o faci mata. Și mai ales să pui verdeață multă.

Obișnuit, cuconu Mihai mînîncă lucruri simple și ține regim. Astăzi însă e ziua în care a hotărît să mînînce de toate.

— S-a cumpărat mei tătărăsc? Astăzi facem mămăliguță de „malai", să vedem cum o ieși.

Apoi vine rîndul treburilor gospodăreşti. Dacă s-a văpsit bine uşa beciului. Dacă a isprăvit lemnarul poarta de dinfaţă. Dacă s-a plivit cutare strat.

Toate să se facă după rînduială.

Iată-l acuma la un mestecănaş de curînd sădit. Îl cercetează cu grijă.

— Neculai, iar n-aţi udat copăcelul. Are să se usuce, săracul!

— Iaca, vin acuma cu stropitoarea, se grăbeşte omul.

Mestecănaşul are frunzişoarele ofilite. Pămîntul din jurul lui e bătătorit şi crăpat.

Scriitorul s-a hotărît deodată. Şi-a suflecat mînicile cămăşii, a luat o săpăligă şi iată-l săpînd la rădăcina copăcelului.

— Da' ce faceţi, cuconaşule! Lăsaţi pe mine! se ruşinează omul din ogradă.

— Caută-ţi de treabă, Neculai! zice stăpînul. Am eu plăcere să fac asta.

Da, în aparenţă nimic nu s-a schimbat; toate se îndeplinesc ca un ritual în gospodăria de la Copou; dar pentru cei care-l cunosc, cuconu Mihai nu-i cel de totdeauna. Ceaţa albastră din ochii-i e mai adîncă şi ritmul ritualului gospodăresc mai lent, ca-ntr-un „ralentando", de şi se simte în toată fiinţa lui o încordare, starea de mobilizare care îl face să adune pentru ceea ce scrie toate cîte îi apar interesante în jur, alăturea de cele din trecut care pot fi folosite.

Aşa, nu-i mult de cînd, chiar la sfîrşitul acelei ierni, fiind ales la Curtea cu Juri, a avut prilejul să vadă pe ţărani în faţa instanţelor judecătoreşti. De acolo l-a cules pe Vasile Brebu şi povestea cu crima pasională săvîrşită cu lopata de fier.

Iar acum, în vreme ce scrie, dispoziţia lui sufletească e aidoma cu tonalitatea capitolului la care lucrează. E rînd pe rînd vesel, şăgalnic, îngrijat, neguros... Aşa se face că, în una din dimineţile însorite de iulie, după o năvalnică mînie stîrnită de un ordin neîndeplinit, a scris scena în care boierul Filoti bate de sîngerează pe Vasile Brebu care fusese prins dînd

tîrcoale pe la coşere în căutarea Aniţei. A apărut pe terasa înaltă de piatră ş-a strigat pe doi din copiii lui, să le cetească ; ascultînd capitolul cu pricina, Miti şi Profira au zîmbit cu înţeles unul către altul.

Astfel, în trei săptămîni, *Venea o moară pe Siret*[1] e gata şi, într-o şedinţă care are loc la Mihai Ralea acasă şi la care ia parte şi G. Ibrăileanu, Sadoveanu cetește cîteva ore la şir, făcînd lectura romanului în întregime.

*

Spre aşezarea de la Copou, care se transforma necontenit căpătînd cu fiecare an un caracter tot mai pronunţat sadovenesc, veneau puţini dar buni prietini — unii din ei şi tovarăşi de vînătoare, căci şi aici, ca şi la Folticeni, ca şi-n copilărie în lunca Siretului ori la Verşeni pe valea Moldovei, vînatul era una din cele mai mari plăceri ale lui Mihail Sadoveanu.

Curtea largă de la Copou a fost martoră multor plecări spre acea „Ţară de dincolo de negură" — ţara minunilor şi a poveştilor — despre care îi istorisea pe cînd era prunc moş Ilie argatul[2]. Cînd se mergea la vînat mic şi erau luaţi şi cînii, în jurul casei era o forfotă de nedescris din pricina lui Cezar care, în contra unei eventuale lăsări acasă, lătra cu învierşunare şi se încurca plin de neastîmpăr printre picioarele celor ce se pregăteau de plecare ; nu se liniştea decît cînd se vedea aburcat în docărașul înalt, printre puşti, torbe, cartuşiere şi picioare încălţate cu bocanci, alăturea de Nero — un brac cuminte şi potolit — bătrînul cîne de vînătoare al lui Sevastos. Iar dacă se mergea la vînat de pădure, era şi mai mare poznă, căci Cezar, simţind pregătirile de plecare şi văzîndu-se pus la închisoare, scheuna şi urla cu sălbătăcie, zgrepţănînd cu ghiarele şi izbindu-se cu toată pu-

[1] Fragmente în : *Gîndirea,* 1924, nr. 3 ; *Viaţa Romînească,* 1923, nr. 7, 1924, nr. 5 şi 8 ; *Adevărul literar,* 1925, nr. 238 ; în întregime în volum la editura *Cartea Romînească,* 1925.

[2] *Maică-mea era mare farmazoană, Lumea,* 1924, nr. 1, sub titlul *Palavre vînătoreşti — Ţinutul de dincolo de negură ; Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

terea în uşa care nu vroia să-i dea drumul; şi doar nu era mult de cînd o lua la goană îngrozit de cum auzea o pocnitură de armă.[1]

Dacă plecau la raţe pe căldura zilelor de vară în apele Jijiei[2] ori la gîşte sălbatice pe asprimea începutului de primăvară în bălţile Prutului[3]; deasemenea tot la înaripate, în bălţile Dunării, la Ostrovul lui Caliniuc[4] — nu luau cu ei cîinii. Aici aveau de tovarăşi pe moş Barnea, moş Procor, moş Neculai Cojocaru, care-i purta cu luntrea şi le scotea „piesele" împuşcate din baltă, ca şi acel moş Nechita Puşcaşu de care vorbeşte în *Poveştile sînt de la Dumnezeu*[5], cu care vînase la treisprezece ani în Balta lui Crupă şi cu care făcuse *Ucenicie într-o breaslă veche*[6].

Dar, aceşti umili tovarăşi de vînătoare, care mînau din picioare luntrea cîrmuind-o cu ghionderul, se pricepeau să facă şi-o mămăliguţă bună şi-un borş pescăresc şi — dacă li se oferea un păhărel de rachiu şi-un pac de *tiutiun* — ştiau să spuie şi poveşti minunate, care de fapt erau tot o răsfrîngere a realităţii, cum spune scriitorul la începutul volumului de povestiri de vînătoare, în prefaţa intitulată *Mirajul*[7] şi dedicată lui G. Topîrceanu.

Cu tunica-i închisă şcolăreşte pînă-n gît, cu cizmuliţele-i strînse pe picior, iarna c-o scurtă îmblănită şi-o căciuliţă pusă cam pe-o sprînceană, — sprintenul Topîrceanu era nelipsit de la expediţiile vînătoreşti. El e „prietinul meu poetul", „omul cu logica de fier" de

[1] *Tom a fost odată tînăr ca şi Kiki, Lumea,* 1925, nr. 20; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[2] *Pasaj de raţe, sara, Lumea,* 1925, nr. 15; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[3] *Gîşte sălbatice, Lumea,* 1925, nr. 16; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[4] *Oameni din bălţi, Lumea,* 1925, nr. 18; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[5] *Lumea,* 1925 nr. 19; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[6] *Lumea,* 1925, nr. 17; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[7] *Lumea,* 1925, nr. 22; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

care vorbește Sadoveanu în *April o clipă* [1], *Sitarii, cînd prietinii mei se ceartă* [2], *Ploaie, în păduri depărtate* [3], *Lupii de la Cucoara* [4].

Cu el și cu cuconu Nicu Fantazie — pe care în realitate îl chema Vasiliu — cu Basil Chefneuf și alte nouăsprezece „puști" au înotat pe-o vreme de toamnă tîrzie, prin noroaiele, ciomîrlele și mlaștinile de la Tîrgu-Frumos, în pădurea de la Brăiești, punînd umărul și împingînd la căruță alăturea de lipoveni cu bărbi plouate ce învîrteau deasupra capetelor cîte-o puhă de cînepă răcnind într-o limbă străină.

Și cîte alte întîmplări — unele hazlii, altele puțin mai dramatice — pe care și le amintesc bine Demostene Botez și Mihai Sevastos, și ei credincioși tovarăși de vînătoare, mai ales la iepuri, prepeliți și vînat de baltă.

Cele mai multe expediții se făceau ori înspre Sculeni ori în pădurile de la Bîrnova. Cele de pe apa Jijiei și din bălțile Prutului erau tare plăcute: de multe ori se venea de acolo înapoi la vreme de noapte, pe lună, cu căruțele, ca să nu se mai aștepte trenul de dimineață.

Dar Sadoveanu își amintește și de alte vînători, din Moldova de dinaintea cutremurelor și-a războaielor, pe cînd o sanie ușoară îl ducea în tovărășia unui bun prietin pe drumul de la Mălini, în pădurile Rîștei. Acolo cunoscuse într-o iarnă pe sfîntul Antonie și caprele lui [5]. Tot acolo, în aceeași regiune, în pădurile de la Stînișoara, vînase cu Chirică și cu „Comedieru",

---

[1] *Lumea,* 1924, nr. 5; *Țara de dincolo de negură,* Cartea Românească, 1926.

[2] *Țara de dincolo de negură,* Cartea Românească, 1926.

[3] *Lumea,* 1925, nr. 10; *Țara de dincolo de negură,* Cartea Românească, 1926.

[4] *Lumea,* 1924, nr. 7; *Țara de dincolo de negură,* Cartea Românească, 1926.

[5] *Caprele lui sfîntu Antonie, Lumea,* 1924, nr. 8; *Țara de dincolo de negură,* Cartea Românească, 1926.

cînele furat de la iarmaroc şi care costase o vacă cu viţel — după spusele stăpînului său[1].

Suise cu puşca şi-n singurătăţile Rarăului[2], în luna lui aprilie, la cucoşi sălbatici; cînd, ascultînd chemarea primăverii sălbatică, pătimaşă şi nebiruită, arma îi rămăsese uitată în mînă.

Şi altă dată, tot cu sania, la vreme de iarnă — prin singuraticele ţinuturi ale Vasluiului — vînase cu Kiki, bassetul lui Neculai Biţoban, care se arătase vrednic vînător trecînd cu strălucit succes examenul în faţa onoratei comisii[3].

*

Poveştile de la Hanul Ancuţei, de mult plănuise să le scrie, încă de cînd trecuse întăia oară pe şleahul Romanului, dincolo de Timişeşti, şi dăduse cu ochii de ruinile vechii aşezări. Unii dintre lectori poate nu bănuiesc că hanul cu pricina a existat cu adevărat şi — aşa cum îşi imagina Sadoveanu — pe porţile-i larg deschise intrau şi ieşeau cară încărcate cu mărfuri de Lipsca, căruţe şi călăreţi ducîndu-se ori venind din Ţara-de-Jos, şi că-n curţile-i întinse, în jurul unui foc năstruşnic, se încingeau sfaturi la vreme de noapte şi se puteau asculta minunate întîmplări — în vreme ce Ancuţa cu ochii verzi trecea sprintenă de la unul la altul turnînd vin nou în ulcele de lut şi zîmbind tuturora cu dulceaţă.

Cea dintăi povestire, pe care o scrie încă din 1921, — *Iapa lui Vodă*[4] — este brodată pe o anecdotă auzită de la un bătrîn prietin. Nu mult după aceea, în 1922,

---

[1] *Vînt dinspre Căliman, Lumea,* 1925, nr. 13; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[2] *În singurătăţile Rarăului, Lumea,* 1925, nr. 14; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[3] *Kiki dă examen în faţa onoratei comisii, Lumea,* 1925, nr. 12; *Ţara de dincolo de negură,* Cartea Romînească, 1926.

[4] *Adevărul literar şi artistic,* 1921, nr. 53 (sub titlul *Poveşti de la Hanu Ancuţei); Hanu Ancuţei,* Cartea Romînească, 1928.

o altă poveste — *Fîntîna dintre plopi*[1] — e cetită în cercul *Vieții Romînești,* plăcînd cu deosebire lui G. Ibrăileanu, care spune că e una din cele mai reușite bucăți ale lui Sadoveanu.

Alegîndu-și cu multă băgare de samă subiectele, cuconu Mihai nu se grăbește cu poveștile de la Hanu Ancuței. Mai trec doi ani și trebuie să vie o furtună ca să scrie *Balaurul*[2], în 1924.

In jurul casei de la Copou, în după-amiaza zilei de vară, s-a făcut deodată mișcare. Venea o ploaie cu furtună, se zbăteau nouri amenințători, se întunecase, și un vînt, întăi furișat, se porni deodată aprig, zbîrlind colbul drumului și ridicîndu-l în slăvi. Se buluciseră cu toții la geamuri să privească spectacolul care se pregătea. Sadoveanu, mai copil decît toți, ieșise în cerdac, să vadă și să simtă mai bine.

Și deodată, tresărind, scriitorul a coborît cu iuțeală treptele, ieșind în ogradă. Apoi a alergat la poartă. Vîntul se întețise și suna ca o strună încordată.

Venea furtuna așteptată. Cu ochii întorși spre cer, cu brațele făcînd semne disperate, Sadoveanu striga către ai lui:

— Veniți repede! Repede!...

Au ieșit cu toții în drum. O leică enormă, cu coada ca un sul subțire măturînd pămîntul și gura larg deschisă în înălțimi, se răsucea cu iuțeală dinspre Repedea, prăpăstuindu-se pe deasupra; iar în răsuflarea ei sorbea și juca în slavă copaci întregi cu tot cu rădăcină, acoperișuri de case, păsări...

Sadoveanu era cuprins de-o emoție extraordinară:

— O tornadă! Am trăit s-o văd și pe asta! Uitați-vă cum vine ca un balaur!

Și balaur s-a făcut acea „dihanie a furtunilor" — ivită parcă anume pe lume ca să poată scrie Sadoveanu încă o poveste de-a lui.

---

[1] *Viața Romînească*, 1922, nr. 11; *Hanu Ancuței*, Cartea Romînească, 1928.

[2] *Viața Romînească*, 1924, nr. 10; *Hanu Ancuței*, Cartea Romînească, 1928.

Apoi, după aceea, a scris în acelaşi an şi *Haralambie*[1]; în anul următor *Judeţ al sărmanilor*[2] şi nu tîrzie vreme *Negustor lipscan*[3] şi *Cealaltă Ancuţă*[4]; iar în 1927, — încheind ciclul de povestiri de la Hanu Ancuţei, — a dat la lumină *Orb sărac*[5] şi *Istorisirea Zahariei Fîntînaru*[6].

Poate că din nevoia de atmosferă, la acea vreme primea Sadoveanu, în curtea de la Copou, sumedenie de calici. Şi atît de multă calicime curgea de la un timp pe poarta larg deschisă, de nu mai pridideau copiii să-i primească şi să-i miluiască. De aceea, Sadoveanu a hotărît de la un timp „pensionarilor" lui să vie numai sîmbăta ca să-şi primească drepturile.

Şi sta cu unii de vorbă amintindu-şi de orbii din trecut, cei care ştiau să zică aşa de bine din cimpoi şi să cînte cu glas înalt şi tremurat pe la iarmaroace şi pe la hanuri ca ale Ancuţei celei de demult — hanuri la care se ascultau poveşti minunate şi se bea vin nou din ulcele de lut...

PROFIRA SADOVEANU

Noemvrie 1956

---

[1] *Viaţa Romînească*, 1924, nr. 1; *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

[2] *Viaţa Romînească*, 1925, nr. 11—12; *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

[3] *Viaţa Romînească*, 1926, nr. 1; *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

[4] *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

[5] *Viaţa Romînească*, 1927, nr. 1; *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

[6] *Viaţa Romînească*, 1927, nr. 10—12; *Hanu Ancuţei*, Cartea Romînească, 1928.

CUPRINSUL

VENEA O MOARĂ PE SIRET

	Pag.
I Se arată ce poate face un vînt care aduce nouri din necunoscut	7
II Cuconaşu Costi zăreşte o umbră în pădure	37
III In ziua de 30 august era patronul boierului Alexandru Filoti-Buciumanu	58
IV Androne Brebu vrea numaidecît să facă o lacramaţie	82
V Vasile Brebu face o poznă	103
VI Năcazuri şi oameni care au trecut odată cu veacul	125
VII Mademoiselle Annette începe să aibă visuri	152
VIII Ce crede Vasile Brebu despre Curtea cu Juri	174
IX Tinereţă bolnavă de dragoste	199
X Se dovedeşte că Aniţa trebuia să se întoarcă la ai săi	222
XI Incurcate planuri şi afaceri ale lui Evghenie Ciornei	248
XII Costi iese la lumina primăverii	280
XIII In care se arată ultimele efecte ale vîntului din 1888	294

ŢARA DE DINCOLO DE NEGURĂ

Mirajul	321
I Maică-mea era mare farmazoană	327
II Ucenicie, într-o breaslă veche	332
III Poveştile de vînătoare sînt de la Dumnezeu	342

Pag.

IV Vînători de lupi, în veacuri vechi 351
V Aprilie, — o clipă 358
VI Tovarăşul meu Voişel e vrednic vînător ca mulţi alţii 364
VII Sitarii, cînd prietenii mei se ceartă . 373
VIII Ploaie, în păduri depărtate 379
IX Lupii de la Cucoara urmează un război neistovit 388
X Pasaj de raţe, sara 398
XI Gîşte sălbatice, — adică numere incomensurabile 404
XII Oameni din bălţi, lîngă ostrovul lui Caliniuc 413
XIII Caprele lui sfîntu Antonie 423
XIV Vînt dinspre Căliman 428
XV În singurătăţile Rarăului a cîntat cucoşul sălbatic 436
XVI Kiki dă examen în faţa onoratei comisii 444
XVII Tom a fost odată tînăr, ca şi Kiki 453

HANU ANCUŢEI

Iapa lui Vodă 463
Haralambie 472
Balaurul 482
Fîntîna dintre plopi 495
Cealaltă Ancuţă 515
Judeţ al sărmanilor 531
Negustor lipscan 542
Orb sărac 556
Istorisirea Zahariei Fîntînarul 567
Note . . 581

Responsabil de carte : Viniciu Gafiţa şi Geta Rădulescu
Tehnoredactor : Ionel Gheorghiu
Corector : Ceilia Costescu

Dat la cules 04.12.56. Bun de tipar 05.03.57. Tiraj 20.110 ex. Hîrtie velină mată de 68 gr. m.p. Ft. 540×840/16. Coli ed. 25,97. Coli de tipar 37,12. Editia I. Comanda 2904. Planşe tipo I. A. nr. 04054. Pentru bibliotecile mici indicele de clasificare 8 R—O.

Tiparul executat sub com. nr. 1802 la Combinatul Poligrafic Casa Scînteii „I. V. STALIN", Bucureşti — R.P.R.